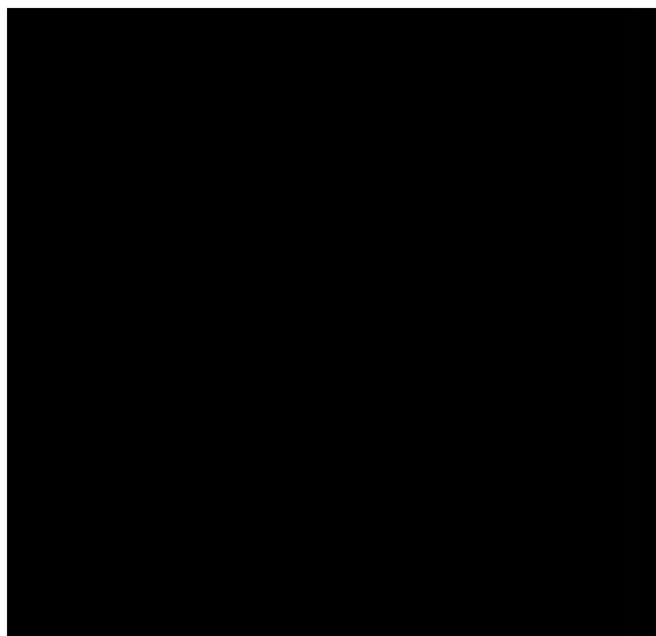
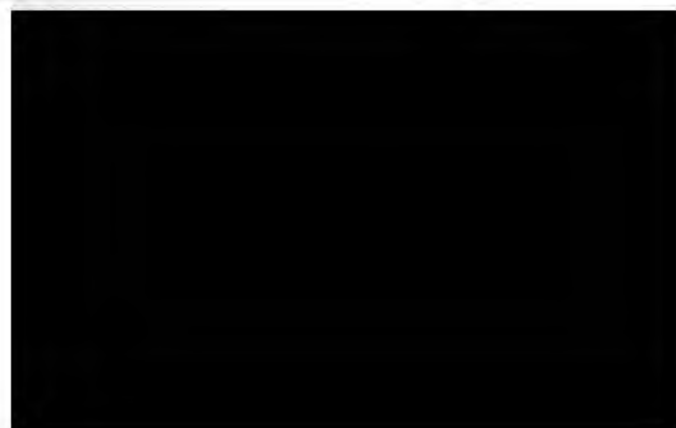

OPERA OMNIA
SANCTORUM PATRUM
LATINORUM.
VOLUMEN XII.

S. OPTATI AFRI

MILEVITANI EPISCOPI

DE

SCHISMATE

DONATISTARUM

LIBRI VII.

ALIAQUE

HUC PERTINENTIA VETERA

MONUMENTA.

RECUDI CURAVIT

DR. FRANCISCUS OBERTHÜR.

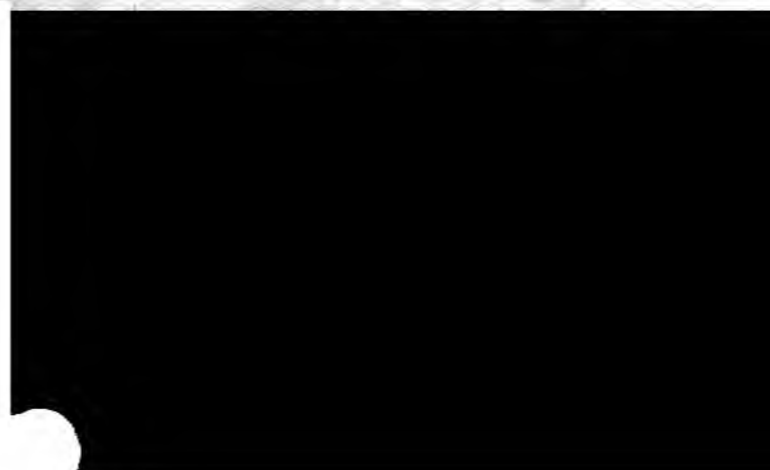

TOMUS I.

WIRCEBURGI,

In Officina Libraria STAHELIANA.

M DCC LXXXIX.

INDEX
PRIMI HUJUS VOLUMINIS.

10. Epiſtola ejusdem Imperatoris ad Cæcilianum.

11. Epiſtola ejusdem Imperatoris ad Anulinum Proconſulem Africæ.

12. Libellus datus ab Epiſcopis partis Majorini.

13. Relatio Anulini Proconſulis ad Imperatorem.

14. Epiſtola Conſtantini Imper., qua Concilium Romæ fieri jubet ad judicandam cauſam Cæciliani.

15. Epiſtola Conſtantini Imp. ad Ablavium, qua Cæcilianum & alios Epiſcopos Afros ad oppidum Arelatenſe mitti jubet.

16. Epiſtola ejusdem Imp., qua Epiſcopos ad Concilium in Arelatenſem civitatem convenire jubet.

17. Epiſtola Concilii Arelatenſis ad Sylveſtrum Papam.

18. Epiſtola Conſtantini Imp. ad Epiſcopos poſt Synodum Arelatenſem.

19. Epiſtola ejusdem Imp. ad Epiſcopos partis Donati de ſupernomine Cæciliani, qua accerſendum eum declarat.

20. Verba Auguſtini huc pertinentia ex Epiſt. 43. §. 30.

21. Epiſtola Conſtantini Imp. ad Celſum Vicarium Africæ, in qua promittit, ad Africam ſe venturum, ut inter Cæcilianum & Donatum de ſchiſmate in Africa facto judicet.

22. Sententia abſolutoria Cæciliani a Conſtantino Me-

[redacted]

30. Passio Maximiani & Isaac Donatistarum.
31. Canones Concilii Carthaginensis ad Donatistas pertinentes.
32. Rescriptum Juliani Imp. in gratiam Donatistarum.
33. Valentiani Sen. in Rebaptizantes Constitutio.
34. Gratiani Imp. Constitutio in Rebaptizantes.
35. Decretum Hipponensis Concilii de Donatistis Clericis in numero laicorum recipiendis.
36. Epistola Cabarsussitani Concilii a Donatistis Maximianensibus habiti contra Primianum Donatistam Carthaginensem.
37. Sententia Concilii Bagajensis a Donatistis Episcopis pro Primiano habiti.
38. Libellus supplex Peregrini Presbyteri & Seniorum Ecclesiæ Mustitanæ regionis Donatistarum adversus Maximianistas.
39. Decretum Concilii Carthaginensis de parvulis a Donatistis baptizatis.
40. Lex Honorii adversus irruentes in Ecclesias.
41. Lex Honorii de rescripto, quod Donatistæ a Juliano impetrarant.
42. Concilii Carthaginensis legatio ad consulendum Anastasium & Nemerium de parvulis apud Donatistas baptizatis, ut in Catholica Ecclesia Clerici ordinari valeant.
43. Concilium Carthaginense Africæ universæ de reconciliandis Donatistis.
44. Concilii Milevitani universalis Africæ decretum de Maximiano Episcopo Bagajensi.
45. Decretum Concili Carthaginensis ex tota Africa habiti de conveniendis Donatistis.
46. Libellus ab eodem Carthaginensi totius Africæ Concilio datus Septimino Proconsuli.
47. Concilii Carthaginensis adversus Donatistas ad Honorium Imp. legatio, & commonitorium legatis datum.
48. Honorii Imp. Leges 4. in Rebaptizantes.

49. Lex Honorii de edicto unitatis per Africam proponendo.

50. Decretum Concilii Carthagine in Basilica Regionis secundæ habiti.

51. Lex Honorii, qua mulcta statuitur in Donatistas.

52. Decretum Concilii Carthagine in Basilica Regionis secundæ habiti de plebibus vel Diœcesibus ex Donatistis conversis.

53. Leges Honorii, quibus pœnas adversus Donatistas aliosque hæreticos latas renovat.

54. Gesta Collationis Honorii Cæsaris jussu Carthagine habitæ inter Catholicos & Donatistas.

a) Præfatio Marcelli Memorialis ad Severianum & Julianum.

b) Nomina & sedes Episcoporum utriusque partis, qui electi fuere ad collationem habendam.

c) Capitula gestorum primæ } Cognitionis.
- - - secundæ
- - - tertiæ

d) Gesta primæ Cognitionis.

e) Gesta secundæ Cognitionis.

f) Gesta tertiæ Cognitionis.

g) Sententia Cognitoris.

55. Honorii Imp. Leges 4. in Donatistas, qua ipsis mulctæ

[redacted]

AMICO INCOMPARABILI,

VIRO SUMME VENERABILI

HENRICO PHILIPPO CONRADO HENKE,

THEOLOGIAE DOCTORI ET IN ACADEMIA JULIO-CAROLINA APUD HELMSTADIENSES PROFESSORI, MONASTERII DIVO MICHAELI PROPE BLANKENBURGUM DEDICATI, ABBATI

S. P. D.

FRANCISCUS OBERTHÜR.

Reversus circa Idus Octobres ab itinere, quod Helmstadium hoc præcipue consilio, ut ardens tandem explerem videndi, amplectendique tui desiderium, institueram; id in primis curis habui, ut Dupiniana monumentorum ad Donatistarum causam spectantium collectio, patristicæ meæ bibliothecæ continuatio, quæ interim, cum peregre abessem, prelum exercuerat, jamque ultimam manum exspectabat, propediem tuo insignita nomini in publicam lucem prodiret, futura amoris erga Te mei novum monumentum, & grati ob beneficia in hospitem collata animi opportunum, ac tempestivum testimonium.

Aequum fuit, ut pari amoris mutui testificatione tecum certarem, qui nuper præmissa

Flavii Joſephi vitæ a te novis typis repetitæ, ad me epiſtola, quantum me ames, quantumque ſtudiis meis faveas, publico documento prodidiſti.

Neque videor, minus aptum opus litterarium elegiſſe, quod, ut tibi tuæque erga me benevolentiæ reſponderem, tuo nomini dicarem; ut enim mihi *Flavius Joſephus* placet, cui operam meam impendo; ita tibi argumentum *de Eccleſia*: quippe memini, nequid de *Univerſali Eccleſiæ hiſtoria*, in qua conſcribenda tam feliciter nunc verſaris, dicam, *ſpecialem doctrinæ de Eccleſia hiſtoriam* annis ab hinc aliquot magna a te eruditione, & pari ſentiendi modeſtia tractatam fuiſſe, ac amœbæis inter nos epiſtolis retractatam.

Solenne autem mihi eſt, cum bonorum hominum erga me benevolentia, ita pietate ac officio contendere, ne, quod turpe foret, amore, aut amoris ſpecimine me vinci facile

[redacted]

teriti anni recitationibus meis materiem, gravem ſane, nec minus jucundam; atque ea tractavi methodo, qua ingenium humanum magis delectari, ac juvari ſcio. Viſus mihi ſum præterea nonnulla hic vidiſſe, non omnibus hactenus obvia: ita, ut totum hoc argumentum, totum dogmatum huc pertinentium ſyſtema non ingratam — abſit verbo invidia — novitatis cujusdam ſpeciem præſeferat, ſaltem, ſi cum aliis de eodem argumento ſcholaſticis commentationibus conferatur.

Sed cum manum admoverem, materiem vaſtiſſimam in arctos epiſtolæ, vel procemii cancellos cogi non poſſe adverti; dignamque judicavi — niſi me fallat vana de meis lucubrationibus opinio — quæ ſingularem libellum conficeret, ſuoque nomine & periculo in lucem emitteretur.

Eo lubentius propoſito abſtinui, partim, quod etiam ſine hac nova ad Optatum Milevitanum, & reliqua ad Donatiſtarum hiſtoriam ſpectantia documenta commentariosque acceſſione, jam in amico, quod reciprocamus certamine, palmam tenere mihi videar: itinere, ad te viſendum inſtituto, reportatam; quam tenebo, donec Tu, amice optime novo erga me amoris impetu actus Wirceburgum ad meos lares deſideratiſſimus hoſpes tendas; cum adventanti non hoſpitalem tantum dextram, ſed & palmam porrigam & trophæum tibi victori ponam; partim, cum habeam, quod ſurrogem:

com-

compendiariam meæ ad te Helmſtadium usque inſtitutæ peregrinationis reditusque ad meos penates hiſtoriam.

Scripſi eam mihi, ductis hucusque aliquot ſaltem quotidie lineis, ut inter Muſæi ſecreta, recordatione magis vivida, ea mihi gaudia recolerem repeteremque, quæ pleno velut cornu, hoc ipſo in itinere in me peregrinantem, tuis præſertim in ædibus hoſpitem, benignum numen effudit.

Aequivalebit tale ſurrogatum tibi? Aequivalebit aliis patriſticæ meæ bibliothecæ lectoribus? Sequor ego oraculum genii mei. Puto indulgebunt hoc mihi tecum Lectores, queis molliori finxit de luto præcordia Titan. Spondeo in vicem, compendium me aliquod *dogmatici* illius *de Eccleſia commentarii* adhuc daturum, unde ſaltem conſtet, qualem *de Eccleſia* ideam habere informatam animo oporteat, qui de controverſiis: *An unam ſolum eſſe Eccleſiam Deus voluerit?*

[redacted]

Quarto Kalendas Septembres, quo die, poſt actas divinæ ſapientiæ ſtudiorum noſtrorum moderatrici inter ſolemnia ſacra euchariſtica gratias, Muſæ noſtræ ex Academia feriatum ſecedunt, iter ſum ingreſſus eo voto, ut proſperum illud eſſe fauſtumque, in bonum animi & ſtudiorum meorum æque, ac ſalubritatem corporis feliciter cedere, ſuperi juberent.

Itineris comitem adlegi virum, antiquitate generis illuſtrem, celebris quondam aulæ moguntinæ cancellarii & ad pacem Weſtphalicam conciliandam legati Reigersbergii, atavi ſui progeniem: aulicis & politicis apud nos ſervitiis clarum: non tam alienis hiſce prærogativis, ſed propriis potius dotibus, eximia jurium ſcientia, animi candore, boni publici ſtudio, multis in gentis ſuæ hæreditarios pagos meritis, diſcendi mira cupidine, facili, indulgenti jucundoque vitæ uſu, & magna in me benevolentia mihi commendatum & charum.

Rhedam conſcendens, quaſi jam dilatatis præcordiis, ex patriæ meæ cive in coſmopolitam verſus, hanc totius ſuſcepti itineris teſſeram mihi, ſocioque inclamavi: *Eja, homines ſumus, humani a nobis nihil alienum putemus.*

Ad ſextum a Bamberga lapidem ubi perventum erat, haud ita procul a radicibus montium, qui Franconiam a Saxonia ſejungunt, hoſpes in amici prædio per biduum & duas noctes moratus ſum. Nec prædii, nec amici poſſeſſoris nomen addo, quod per viri mode-

ſtiam

ſtiam non liceat. Quando tamen, quod ſuperi velint, ad me venturus per Thuringiæ montes Coronaco Bambergam, atque inde Wirceburgum verſus iter inſtitueris, non erit difficile tibi & prædium & prædii Dominum cognoſcere, ac e multis diſcernere. Si enim tunc oppidum mediocre quidem, ſed bene gubernatum, omnibus quæ ad vitæ commoda pertinent, inſtructum, ornatum etiam, fonte præſertim publico pro loci indole, magnifico: Colonis ſuo modo locupletibus, induſtriis, ſua ſorte contentis, catholicis, proteſtantibus, Judæis: pacifice habitum, pertranſiens, genium loci tibi arridere ſenſeris; — ſi progreſſus porro ad oppidi terminum, in viam publicam ad proximum alterius Domini pagum usque arboribus utrinque conſitam proſpexeris; — ſi prius, quam oppidum poſt te relinquas, læva manu villam attigeris viæ adjacentem, fluvio clauſam, quæ, quoad videri poteſt, tibi moram injecerit, atque ad ſe

[redacted]

virum bonis ſtudiis, peregrinationibus, aulicis officiis, negotiis forenſibus, multo hominum & optimorum librorum uſu ſubactum & formatum prodiderit; — ſi verſari cum eo diutius, imo habitare libuerit; — ſi, cum, imprudens velut, meum nomen protuleris, attentionem eum fieri, & illud non perinde habere, in ipſo vultu legeris; — tum enim vero, amice optime, ſcies te amicum hunc, cujus tibi hic nomen taceo, coram revereri: tunc ſcies te in illo prædio verſari, ubi primum cœpi ducere ſollicitæ in academia & foro per annum hunc actæ, jucunda oblivia vitæ.

Via inde plana & ſtrata leucadis unius ſpatio Coronacum usque. Urbs eſt caſtello munita, Bambergenſibus contra Thuringos & Saxones munimentum: a civium in patriam pietate & magiſtratuum priſca auctoritate ac privilegiis nobilis.

Reliquum ab hoc municipio iter Aumam usque, ubi ſenſim latior planities aperitur, per aſpera montium & nemora ductum, ſeriis meditationibus peropportunum eo ſerviit, noctu præſertim, ut tacitus mecum vitæ a nupera peregrinatione domi actæ rationes exigerem, bona conſilia caperem, & meliora proponerem.

Media via, quæ Aumam ac Geram interjacet, rheda, qua vectabar, quid detrimenti paſſa, donec reſarciretur, moram injecit: ſed ita, ut ſimul locupletando nova acceſſione ſermonis patrii

trii promocondo meo, atque augendis novo vocabulo Theodiſcæ linguæ idioticis theſauris occaſionem fecerit; quo & factum eſt, ut moræ tædium temporisque jacturam aliquanto mitius tulerim. Res ita ſe habuit: clavus, qui rhedæ ſuperiorem partem inferiori jungit, loco motus reſtitui atque vi adigi debuit, ut per trabem oblongam in ſubpoſitæ trabis transverſæ foramen transiret: ceſſit ille quidem repetitis ictibus, ſed ægre ac lente. Tandem ubi ſumma foraminis labia eum attingere viderunt veredarius meus quique operi aderant, alii ruſticani homines, unanimes clamarunt: *Er naſcht*: quaſi, qui furtive aut aliunde jam ſatur extremis labiis aliquid ex bellariis libat.

Vocabuli novitate, & magna talis tropi vi ſignificandi mire delectatus, cum quovis philologiæ Theodiſcæ cultore per iter obvio deſuper ſum collocutus. Neminem inveni, qui hanc novitatem aſpernaretur. Unde non inutile cre-

[redacted]

ſui fabulam ludere; & plurima rerum ad eos pertinentium imago velut per inſomnia oculos prætervolat. Videbar mihi, raptus in Elyſium, Pflugium videre ſplendido circumdatum circulo, maximi nominis virorum, Eraſmi, Sadoleti, Heſſii, Mezleri, Moſellani, Vicelii, Camerarii, Melanchtonis, aliorum, qui eum communem, cum viverent, vel amicum & ſodalem, vel Mecænatem coluerunt. Næ ille mihi, multisque, qui pari mecum cultu magna nomina artesque proſequuntur, gratum opus faceret, qui hoc phantaſma coloribus in tabula repræſentaret, eo fere modo, quo Voltairium & magnum Poruſſorum regem in campis Elyſeis, ab avis, atavis, parentibus, ab amicis a contribulibus, ſi ita loqui fas eſt, Poetis, ac Philoſophis ſuſceptos, nuper pictura lineari duo egregii artifices finxerunt.

Ne talis tabula ſocia careat, ex adverſo ponenda: ecce tibi ampliſſimum argumentum, quo ars exerceatur: Dalburgium, noſtri ævi præſulum maximum decus, Pflugii æmulum, quo cum arcto vinculo, quidquid eſt in omni Germania virorum, Muſas artesque colentium, jungitur vel ut cum patrono, vel cum amico vel cum communium ſtudiorum ſodali.

Si quod imitetur, perfectius prototypon voluerit, qui talem mihi pinacothecam repræſentandam ſuſcipit, Raphaelis Sanctii urbinatis vaticanas picturas, ſcholam Athenienſem, con-

contentiones Theologorum de SS. Sacramento, Parnaſſum &c. exhibentes: vel etiam Pauli veronenſis egregium opus, Nuptias Canæ in Galilæa celebratas referens intueatur. Id hiſce in picturis præcipuum, quod, qualis ſit inter litteratos omnium ætatum & locorum viros etiam poſt fata communio, tam dextre una in tabula ita omnes exhibeant, vivos cum mortuis miſcentes, ut omni ſublato diſcrimine unam unanimes rem agere, unamque ſimul ludere fabulam crederes.

Succeſſerunt aliæ imagines, quæ inſiſtentem Pflugii tumulo de patria mea monebant. Epponem enim, & Godehardum Schwarzburgicum, duos Pflugii in Naumburgenſi ſede anteceſſores videre mihi viſus ſum, quorum ille ex aula Wirceburgenſi, ubi vinum injuſte biberat, ad Cæſaris caſtra rediens, equo delapſus uno fere ab urbe lapide in rivo obiit, ad cujus ego ripam — amæna eſt totius circum

[redacted]

præterit, *generatio advenit* meditari placuerit, hunc sibi secessum quærat.

Sunt quædam quoque ibi picturæ, quas vidisse non pœnitebit.

Placuit etiam modus, quo recentior architectus veterem porticum, quo in castellum intratur innovavit.

A Citio Lipsiam usque unus mihi & socio de agrorum his in terris cultura, de œconomiæ ruralis in universum in hac Saxoniæ parte systemate & modo, de celebri œconomiæ novioris auctore Schubarto equite a Kleefeld dicto, cum auriga, ac aliis rusticanis hominibus, quos habuimus obvios, sermo. Accepimus melioris agriculturæ impedimentum præcipuum esse, onus pascue fundis impositum. Accepimus præterea Schubarti a prima infantia conditionem & fata: promissa magna, pericula varia sumtuosa, nec pares eventus. Vixit ille cætui Nobilium summopere invisus, nec apud aliorum ordinum homines magis gratus. Magnam sibi invidiam apud illos conciliarat, quod Principi orbique litterario ingenue indicavit, quid prædii Domino in colonos liceat, quid ipsum Principem, quid prædiorum Dominos hoc rerum rusticarum statu deceat.

Nec mortuus cum omnibus pacem habuit. Patronum licet Ecclesiæ, contra testamenti tabulas etiam, sepultura inter templi parietes, prohibuerunt prædii sui Coloni, quod sacris suis nunquam, cum viveret, adfuerit. Quiescit ad-

ventutem patriam pædagogiarcha, ut puto, non negligenter, nec infeliciter.

Cum festo die sacris catholicis & sermoni interessem, quem gravem & elegantem ad populum habuit, vir ad oratoris publici munus a natura fictus factusque, venerabilis Schneiderus; magnam vidi simul hominum alienæ confessionis copiam, ut honos tantæ popularis gratiæ, quo, cum viveret, Reformatorum curio Zollikoferus, fruebatur, nunc ad Schneiderum catholicum mystam migrasse videatur.

Media una die libuit nonnisi inter mortuos versari: per sepulchreta errare & cenotaphia: hac reliosa peregrinatione sensum humanitatis acuere: defunctis, quos scivero hoc loco olim de humanitate bene meritos, parentare: iis autem, qui superstites adhuc, suorum aliquos lugent morte sibi ereptos, compati.

Primas Gellerti manibus deberi ratus, Wendleri suburbanum primum adii. Hic Bibliopola [redacted]

Ut votum institoris ob negotia feliciter ejus numine gesta, suo velut Mercurio solutum, hoc monumentum respexissem, nisi genuinam purioremque — quanquam nec tale solius gratitudinis publicum testimonium sua laude careret — in Gellerti de ipsis litteris & de omni humanitate merita, pietatem hoc monumentum statuisse inde conjecissem, quod erecta in hisce suis ædibus suoque ære in bonum juventutis, quæ illud suburbium habitat, schola, prodiderit ipse animum erga humanitatem benevolum: præparato vero sibi adhuc vivo, quo mortuus condatur tumulo, mentem humanis altiora sapientem. Est proximum Gellertiano monumento antrum frontosum: intrantibus lapis insignis magnitudinis objicitur, reclinatus ita, ut stans a latere incisam scripturam commode legas. Continuum est ille possessori de morte monitum: qui eum, ut suum aliquando tumulum tegat, elegit ac scriptura in futurum usum signavit hujus sententiæ:

FREQUENS
HAC ADSUM SUB UMBRA
MEDITANS
NOVISSIMAM HORAM
QUA
AETERNAE QUIETI TRADITUS
HOC LAPIDE
CONDAR.

 Reli-

Reliquum funebrem, quo efferri se testamento jussit, apparatum, jam in armario custodit, æque parum, ut post hac intellexi, difficilis in ostendendo videre desiderantibus, ac perturbatus, futurive anxius eum intuendo.

A Wendleriano prædio recta via ad Cœmeterium Joannis itur. Hic ipsa Gellerti ossa fraternis ossibus juncta simplici lapide teguntur, indice depositi scriptura signato; vicina tamen in æde splendidius monumentum illustri nomini ære collato amici & cultores posuerunt.

Incaluit pectus meum, cum sepulchro huic adstans, quanta sit post fata etiam merces viro, si grata posteritas de eo conveniat: bonum fuisse, virtutem coluisse & docuisse: reputarem. Quæ merces invidenda Gellerti meritis sane ita contigit, ut nulli alteri mortalium magis.

Non minus novo ardore erga bona studia hic sum accensus. Incidit enim omnis con- [redacted]

tio collega, ad eadem ſacra celebranda illuc Hannovera advectus.

Prope Gellerti tumulum Mentori ſuo Alumnus, neſcio quis comes — nomen excidit & inſcriptio — monumentum poſuit, utrique & qui meruit, & qui poſuit, nec minus artifici honorificum.

Ad ſiniſtram redeuntibus urbem, Cœmeterii partem, Bauſius, celeber in paucis chalcographus filiam primogenitam, ſuas totiusque urbis delicias, in gentilitio tumulo condidit. Ceſpite tantum roſis circumdato tegitur virgineum corpus. Parieti vero marmorea affixit tabula pater hanc inſcrriptionem, qua ſignificantiorem non ſcio.

HIC
PLACIDE QUIESCITO
FILIA AMATA,
BAUSIUS POSUIT.

Vidi adhuc, ſed flaccidos, varii generis flores circumſparſos, reliquias exequiarum, queis, ut poſtmodum intellexi, neſcio quis ejus, cum viveret, cultor, forſan, ut nonnulli ſuſpicantur, ſponſus deſtinatus, quotidie per biennium ante auroram virgini hucusque parentavit. Nomen audivi poſtea, ſed in aurem: abſit autem, ut tacite ſecum jacturam ferentem, atque in ſecreto pectoris dolorem prementem virum divulgem, minuamque, quod talis dolor adhuc ex ſecreto ſuo dulce habet.

Condolui patri ſponſoque, vel quisquis antelucanas haſce inferias defunctæ tulit; ſed & ipſi defunctæ ſuam apud ſuperſtites bonam famam laudemque eodem cordis affectu ſum gratulatus.

Non deſunt etiam hæc inter, alia ſepulchralia monumenta, quæ & medias inter ſerias meditationes riſum ſpectatori movent; tam ludicras referunt inſcriptiones. His immorari, ſicut nec riſui indulgere, non libuit. Politici potius inde conſilii aliquid per viam mecum verſandi, occaſionem mihi ſumſi. Cœmeterium nolim eſſe aliud, quam poſteritatis verendum tribunal, quo ipſa de civium ſuorum in rempublicam meritis, poſt fata eorum, judicium æquum ferat. Qui inglorii vixerint, hi inglorii etiam ſepeliuntor. Monumentum nemo habeat, niſi ex decreto publico; ne parentum, amicorum, clientum, ambitio vel adulatio, futurorum temporum viatori imponat; ut aliquid fuiſſe credat,

[redacted]

ſcriptionem, quæ civium de mortuo cive judicium exprimat, volo. Ego quidem ſplendidius mihi monumentum non opto, quam quod ex Italia redux apud Tirolenſes, neſcio quo in pago, vidi.

Temporis fallendi vel neſcio quid meditandi cauſa, donec equi reficerentur, Cœmeterium, quod haud procul a diverſorio fuerat, ingreſſus, in conſpicuo loco calvariam deprehendo inter duas alias mediam, cujus fronti trabalibus litteris inſcriptum erat demortuæ nobilis fœmine nomen cum hoc illuſtri cognomine: *Mater pauperum.*

Huic, de quo loquor, conſilio meditando immerſus, tandem ad religioſæ meæ peregrinationis, piis manibus devotæ, metam perveni, ad monumentum Galliſchio, optimæ ſpei juveni, jam appolinea laurea decoro a fratribus Muratoribus in ſui ſacrarii aditu inter arbuſta arboresque erectum. Hoc quoque viſo bene omnibus defunctis precatus quaſi voto ſoluto pandochæum peto.

Sed neſcio quo caſu, vel cujus genii occulto monitu per ambages Bauſii ædes prætereo, ipſumque inviſere ſtatuo. Cui paulo ante condolueram, ad filiæ ſepulchrum ſtans, huic nunc collacrymari oportuit. Oſtenſurus ille varias ibi appenſas tabulas, circum per cubicula ducit. Multam partem filia defuncta, artifici ſane manu, delineaverat, ea repræſentantes objecta, quæ ipſum ejus animum aperiunt,

riunt, ut colluſtratos lunæ nitore agros, talesque campos, quos Melancholia placida præ aliis amat. Devenimus tantem ad ipſius artificis imaginem a Graffio affabre pictam. Hic pater ingemiſcere: defunctæ filiæ indolem dotesque hoc brevi compendio exponere: Quod Harmonica dextre luſerit: quod & plaſticas artes coluerit: quod intuendo cœlum nocturnum luna ſtellisque corruſcum, mire ſit delectata: quod ſilentia noctis, ut lectioni & meditationi perquam opportuna, quam maxime amica habuerit: quod pulchrior meliorque, quam imagine exhiberetur, fuerit. Hic doloris innovati vis, verbis loquenti interceptis, lacrymas patri exprimit — collacrymatus ſum: nec pudet, pœnitetve.

Serenitatem animæ, ob longiorem inter mortuos moram, & ſeriam de fatis mortalium cogitationem ſubtriſti, reſtituit nova Oeſeri pictura, laqueari ædis divi Nicolai, quam magno [redacted]

jectum picturæ: fecit & ipse color, rei repræsentatæ omnino conveniens, sed talis, quem describere alias nequeo; quam ut ab ipsa iride mutuo sumtum dicam. Si licet ex sensione hac judicare, huic inter Oeseri picturas primum locum darem; & si Lipsiæ vivere mœstumque esse contingeret, certe huc solum solatia ac tranquillitatem haustum venirem. Si quando egregius libellus *Philotas* commodum ægris afflictisque refugium, novis typis est repetendus, gratum mihi, omnibusque lectoribus, qui procul a Lipsia, & ab ipsa hac pictura absumus, opus faceret, qui hunc libello ornatum adderet: effictam ad exemplar illud, picturam similem interlinearem.

Majus tamen meritum Sinzenichii, præclari artificis palatini, dicerem, si omnem picturam illam suis coloribus vestitam, suo more representaret; quo minus ægre ipsius prototypi usu fructuque carerem.

Postmeridiem lætioribus vacavi, ab amicis circum per pomœria civitatis ductus. Nunc dirutis munimentis æquantur: arboribus ornantur, &, quo quidem oblectamento Lipsienses magnopere delectantur, in ambulacra convertuntur, industria & cura optimi viri, Mulleri, jam consulis, boni publici, & parandæ civibus salubritati, amœnitatique agro lipsiensi conciliandæ studiosissimi.

Doleo virum hunc coram revereri non potuisse. Lipsia aberat: & ego, ne redeuntem

exspe-

exſpectarem, prohibitus ſum, tempore me alio avocante. Magno ſane coſmopolitico ſenſu, homo ego extraneus, Lipſienſium Conſuli, quod poſt hac Hannoveræ palæopolis Conſuli, Falkio, Mulleri æmulo feci, ſua in patriam merita fuiſſem gratulatus.

Sunt etiam alia multa in hoc viro præclara, quæ etſi privatæ ſortis homo eſſet, peregrinantes ad ipſum inviſendum colendumque invitarent. Litteras amat & artes, ut nemo magis, quin deſit officio ſuo ut ſatis ſpectabili, ita gravi & amplo: cum litteratis & artificibus, Oeſero & Bauſio præcipue quotidiana illi converſatio: ædes, quas incolit, jam primus intuitus genii melioris artiumque ſacrarium, ingredientibus commendat.

Extra pomœria paululum progreſſi inter viridaria, quæ plurima urbem circumdant, aliquot perluſtravimus reliquis ampliora, vel amæniora. Regionis beneficio, duobus fluviis

[redacted]

nec mediocri illis honori eſt, nec cum multis aliarum civitatum patriciis viris commune.

Celebratiſſimum illud & amœniſſimum nemus, quod inter Lipſienſis agri memorabilia jure cenſetur, Roſenthal dictum, præteriiſſe nefas fuiſſet.

Non audeo latino illud nomine compellare; A roſa certo florum regina etymon ducere minus licet, quam a priſco, neſcio an toti alias Germaniæ uſitato, an hiſce terris proprio idiotiſmo, Roos, quo humidus ſoli depreſſi ſitus indicatur.

Huc delati varios miſcuimus ſermones, quorum omnem materiem ipſe locus ſuppeditat: de Bœhmio primum, vicini pagi, Gohliſium vocant, domino, magnifico & munifico in cives non minus ac in ſubditos ſuos viro: qui vel una illa, ſi cetera indicia defuiſſent, ara in medio nemore inter arbores juxta viam erecta, attentionem meam ad ſe rapuiſſet, atque qualis fuerit, enuntiaſſet. Verſa ad viam aræ facies hæc verba refert: *Socialibus gaudiis*: alia, umbraculum flumenque reſpiciens, hæc: *Solitariæ meditationi.* Dein de genio populi, qui frequentiſſimus ultro citroque meabat: de jactata totque præconiis celebrata Lipſienſis juventutis gratia nativa, quam deprehendere nondum mihi licuerit; qui nec corporum vultuumque formas admodum venuſtas adhuc viderim, nec roſeum vividumque in genis colorem, ſanitatis indicem, formæque velut animam:

mam: de Schrœpferi impoſturis, atque exitu funeſto: de noſtrorum dierum hiſtoria, quæ Schrœpferi memoriam refricat atque diſcutit &c.

Tandem, ut, qua diem ratione cœpi, eadem etiam finirem, ad nemoris reconditum locum ducunt amici. Hic juvenis optima quæque promittens, ſub arborum umbra cum lavatum in rivum deſcendiſſet, aquis merſus, procul a ſuis interiit; eodem loco commilitones impoſuerunt congeſto in clivum ceſpiti aram urnamque in memoriam.

Cetera ipſe noſti, amice optime, haud ita pridem Lipſiæ hoſpitatus; & ſi volupe eſt rerum, quæ ibi ſunt, memorabilium meminiſſe, præſto ſunt libri, quos adeas.

Miraris, forſan, qui fiat, ut periegeta, qui ipſe ſibi hanc teſſeram ſcripſerit: *Homo ſum, humani a me nihil alienum puto*: inſalutatam præterierit celebrem illam, quam poſt franco-

[redacted]

Lipſienſis induſtriæ ac ſolertiæ plures officinas, & præclara documenta miratus ſum. Heinekii tamen ſcholam conſulto non adii; temporis enim parcus, & multarum aliarum rerum, quarum necdum ullam habueram cognitionem, curioſus, abſtinui, nec vidi, quod jam alias in patria videram. Nec parum, fateor, me lætatum fuiſſe ea cogitatione, non Lutetiæ, non Vindobonæ, non Lipſiæ eſſe prærogativam, hoc, quod merito jactatur, noſtræ ætatis inventum, quo ipſa in ſurdis & mutis natura vincitur & corrigitur. Triumphavi quoque — tantus eſt amor patriæ — quod Lipſiæ poſſim præterire rem, quæ tot aliorum periegetarum attentionem movet, & curioſitatem allicit, quod ejus jam ideam plenam in patria acceperim. Itane, inquis, in Franconia? quinimo in patria mea. Eſt pagus una leucade Wirceburgo diſtans ad mœni ripam, Erlenbrunn vocant, ubi ante annos abhinc fere ſeptem, qui tunc fuerat loci Parochus, haud ita pridem necdum ſenex, fato ſupremo functus, puero annorum, ſi recte memini, octo, a nativitate muto ſurdoque, felici auſu, hoc beneficium præſtitit, ut verba a cujusvis loquentis ore perciperet; calamo etiam in charta exciperet; atque ore calamoque recte reſponderet. Fama rei ad me perlata improviſus ſuperveni tali cum ſuo hoc cliente exercitio, & capto ipſemet experimento, & vera eſſe comperi, quæ audieram, & viri miratus ſum ſolertiam, qui propria Mi-

 nerva

nerva ſuam ſibi methodum, ſolummodo ab ephemeridibus, talia Pariſiis & Lipſiæ fieri, edoctus, invenit. Pudet, pœnitetque viri hujus meritum hactenus latuiſſe; gaudeo tamen, me nunc ſaltem occaſionem eſſe nactum, qua tanto merito poſthumam laudem poſſim reſtituere; nomen viri poſteritati transſcribere: — Nicolaus Geisler vocabatur, patria Laudanus, dignus Ulrichii, viri beneficentiſſimi, cujus haud ita pridam enconium ſcripſi, civis, & ſi recte memini, cognatus —; & tumulo ejus adhuc poſtliminio, pro cive ſervato vel patriæ reddito, querceam coronam imponere. Dicuntur & alii per Diœceſim Wirceburgenſem Parochi, eandem rem non minus feliciter, hoc exemplo provocati, fuiſſe aggreſſi.

Lipſia Deſſavium perrexi, quo me maxima rerum viſendarum exſpectatio eſt comitata, non deluſa, ſed ſuperata potius.

[redacted]

naturam, si non jam attingunt, quam proxime accedere æstimo.

Quosdam ipse collegeram; partem Musæo viri optimi, qui talibus oblectatur, munusculum levidense, intuli, quo me peregrinantem quoque sui esse memorem testarer: partem mihi patrioque rerum naturalium gazophilacio destinaram. Sed male feriatus, nescio quis, inconsulto & inscio mihi intempestivum præstitit officium, ut, cum jam prope domo abessem, leviusculo hoc onere rhedam liberaret.

Via publica, mox ubi recta Dessavium tendit, tam bene strata est, tamque commoda, ut Appii cujusdam Aedilis opus crederes. Duplici arborum ordine utrinque est consita, gratam datura umbram viatoribus. Sunt arbores mites & frugiferæ mistæ silvestribus; adeo etiam hic pro regula fuit: omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Multa has inter platanus, insolitum alias in Germania viarum publicarum & umbraculum & ornamentum.

Ducta est hæc via publica per medium nemus: Nec hoc sine ornatu esse patitur Princeps optimus. Novam, cum illuc irem, fere in nemoris introitu, excitari fabricam vidi, formæ pulchræ ad nostri ævi meliorem architecturam, futuram puto Principi venanti aut triclinium aut umbraculum, & secessum. In medio nemore, aut jam fere desinente, alias ædes transii, antiquæ ex medio ævo formæ, quas sacellum crederes, partim vetustate colla-

psum, partim alia temporis aut hominum injuria læsum. Has habitat vicini arboreti præfectus, quod surrogandarum in locum mortuarum, arborum viis publicis destinatarum, aliarumque plantationum faciendarum seminarium Princeps habet colitque. Non sunt illæ arbores regionis indigenæ, sed ex America advecta colonia, jamque huic climati adsuefactæ.

Desinit in viridem aream, largam sane & spatiosam, nemus. Hic castrum videbis ejusdem stili formæque vetustæ, quod ex parte dirutum crederes, ita ars oculis illudit. Illud rei venatoriæ, cujus illa regio est aptissima, præfectus inhabitat, atque ipse Princeps venationis causa illuc profectus, ubi divertat, habet.

Propior urbi factus frugum demessarum manipulos in ipso nativo suo agro ita collectos in unum vidi, ut uno communi atque hoc [redacted]

terrogasse: adverto enim hæc scribens, deesse aliquid, quo minus plena sit mea de hac œconomiæ ruralis ratione cognitio.

Eodem adhuc, quo in urbem adveneram, vespere, ut primum reculæ meæ in diversorio, Judæorum potissimum opera — frequentes enim illud circumstant, atque adventantibus ad omnia, quæ voluerint, sua servitia offerunt, vel obtrudunt — erant compositæ, Basedovium, primum illum nostra ætate inducendæ melioris pædagogiæ apostolum & exemplum, salutatum ivi. Superi, quantus adhuc in homine sene, tantisque curis & laboribus perfuncto vigor animi corporisque? Sermocinatio ultra horam protracta.

Volupe fuit, hominis, quo alias neminem ad labores, ad vitam negotiis plenam agendam magis natum factumque, quem nunquam fatigandum, omnisque otii impatientem dixissem, vota audire, tranquillum tandem, gratumque in placida solitudine otium poscentis. *Placeret*, ait, *etiam inter cænobitas vivere*, *si habere contingeret Abbatem liberalem*, *indulgentem tam indoli*, *quam opinionibus meis*: *fratres vero non difficiles*, *non morosos*, *a bonis studiis non alienos*.

Ita fere commune est, atque velut insitum a natura viris magnanimis votum, ut, cum magistratus amplissimos gesserint, exercitus rexerint, ad quævis alia gravissima munia se totos reipublicæ, quam diu decebat, dede-

 rint,

rint, ita senescere, ita ultimam rerum linea mortalium metam, mortem operiri velint: in medio negotiorum suorum cursu tale otium disponant; præparent, si licet; opt saltem, quale Flaccus nimis præmaturum præsumsit: Tullius vero, Plinius Secundus nior, ambo mei in Philosophia vitæ magistri, Basedovius, justo tempore egerunt, vel ag decreverunt: procul negotiis parvum rus lere, paucis atque his optimus amicis ap tum; habitare amœnissimo loco; procul ne tiis; corpus agitare; multum disputare, m tum lectitare.

Subiit Plinius ad Pomponium Bassum s bens: *Prima vitæ tempora & media patriæ, trema nobis impertiri debemus, ut ipsæ leges nent, quæ majorem annis sexaginta otio reddu Quando mihi licebit? quando per ætatem ho stum erit, imitari istud pulcherrimæ quietis ex plum? quando secessus mei non desidiæ nom*

[redacted]

quoque viris, qui a natura ipſa ita ſunt facti, ut urbium ſtrepitus, publicaque negotia refugiant: ut meditatonibus vacare malint: qui & libris forſan editis prodeſſe reipublicæ poterunt; qui ut tale vitæ genus indoli & genio ſuo conveniens alibi nec commodius nec honeſtius agerent, ita etiam ex ſocietate alterius ordinis virorum, cum quibus una viverent mixti, id lucro haberent, ut, quod in ſolitudine lucubraverint, cum horum experientia conferre, & horum conſiliis ac opera obſtetricantibus, vere in uſum vitæ communis aptatum, valeant in lucem publicam emittere. Qui ſacram Portus regii apud Pariſienſes ſolitudinem, atque virorum ibi deliteſcentium otia, ſtudia, ſalubresque lucubrationes turbarunt, næ illi læſæ reipublicæ, humanitatisque rei ſunt!

Hac monaſteriorum metamorphoſi ſervaret ſibi religio, quem ſemel occupavit, locum, & ad meliores verſum uſus gauderet; ſi tamen prius monaſteriorum perſonæ bonaque eo impendantur, ut neceſſario Eccleſiaſticorum hominum ordine, ſacris curionibus, respublica non deſtituatur; ut ſint urbibus pagisque ſui ſingulis Parochi, Catechetæ, Pædagogi. Quidquid ab his reliquum eſt, ſit monaſterium, ſit monachus; ſed hoc, quo reipublicæ rationes exigunt modo, multum ab eo, qui adhuc plerumque obtinet, diverſo. Hæc Tecum interim, Amice optime, de argumento gravi, noſtrisque diebus ſatis vulgari diſſerui, quæ habitam cum

 Baſe-

Baſedovio ſermocinationem recolenti eo magis incidere debuerant, quod Tibi ſcribam, qui ipſe monaſterio ita transformato Abbas praees.

In pandochaeum a Baſedovio reverſus, bona fortuna in virum clariſſimum incidi, eodem mecum tempore Deſſavii advenam, atque ejusdem diverſorii hoſpitem: in Academiae, quae Hallae Magdeburgicae eſt, Cancellarium Hoffmannum; quem nupero anno, cum eandem Academiam inviſerem, fruſtra conquiſivi & exſpectavi, neſcio, an Berolini, an in praedio ſuo abſentem.

Hic ut eſt humaniſſimus & apud Anhaltinum Principem valde gratioſus, Principem ipſum ſe mediatore videndi alloquendique ſpem mihi fecit. Ut ardebam deſiderio, optimum Principem, a tot mihi encomiis in ipſum ſcriptis notiſſimum coram revereri; ita ſummopere graviſus ſum, fortunam votis meis ſponte fuiſſe obviam, apertumque palatii aditum, quin per multas ambages, per medios aulicos& cu- [redacted]

ſcriptori, occaſionem dederunt novo vocabulo theodiſcæ linguæ idiotica locupletandi: quod quale ſit, invenies tertio, ni fallor, volumine.

Ne de ipſa Philanthropini interna ratione plura dicam, facit, quod jam annis abhinc tribus curatores, quo res ejus ſtatu ſint, quidque exſpectare poſſint, qui filios ſibi credituri ſint, programmate publico docuerint. Nihil præterea, quo a Salzmanniano ſimili prope Gotham Inſtituto, Deſſavienſis Philanthropini noviſſima colonia, diſtinguatur, deprehendi.

Me Philanthropinis non favere, nuper ex periegetarum haud bene conſultorum, nec ſatis modeſtorum, queis hodie abundamus, numero aliquis ſibi in aurem dictum, publica ſcriptura in Muſæo germanico propalavit. Verum id ex parte; vellem enim, quælibet regio nonniſi philanthropicas ſcholas publicas haberet, ita juſte temperatas, ut alumni educentur patriæ ſuæ: ne, cum Coſmopolitas inſtitui gaudeas, poſtea cives non habeas, nec idoneos terræ homines, cui deſtinantur. Nec mihi videtur gravitati & dignitati negotii educandæ juventutis, ſatis conveniens, ut privatis rationibus commodisque agatur. Publica publico ære & publica auctoritate ſunt agenda & curanda.

Interim Deſſavii non minus ſcholæ urbi propriæ, quam Pædagogium, ut nunc vocant, commune, philanthropiam ſapiunt, & refeſerunt; unde facile patior, hoc quoque juxta illas conſiſtere.

Quominus etiam ſcholas urbis publicas inviſerem, anguſtia temporis mihi alio properanti præfixi, & aliarum adhuc viſendarum copia prohibitus ſum. Ne tamen, quales ſint, omnino neſcirem, cavit Cl. Neuendorfius, monens rem adhuc in primordiis verſari, & programma offerens, quo omnis Inſtituti œconomia & cepti conſilii totius ratio continetur *).

Pauca vel nihil hic deſiderabis: tam omnia naturæ hominis & civicæ ſocietati, cui juventus educatur, apprime congrunt. Mire placuit Principis reſcriptum programmati præmiſſum, quo rem omnem approbat & ſua auctoritate munit. Mixta eſt ibi modeſtia philoſophi de publico opere ab aliis ſuſcepto judicantis, cum gravitate Principis approbantis, quod optimum eſt viſum, & executioni mandantis.

Edidit Neuendorfius aliud programma, quo etiam puellis privatas ſuas ſcholas dedicatas in- [redacted]

pore, quo aliquod ad animum ſpectans addiſcunt, occupari vellem. Sequor ipſius naturæ legem, minimo impendio temporis & virium, multa variaque, ex parſimonia operantis. Imitantur hanc naturæ in ſuis operationibus rationem, eamque pro lege habent, puellarium, quæ in patria mea florent, ſcholarum magiſtræ, ſine multa difficultate, magno potius diſcipularum commodo & fructu. — Geometriam elementarem arti graphicæ, utpote cognatam, mox ut hanc calluerint diſcipuli, jungerem; ita, ut, cum figuras delineant, ſimul etiam Geometriæ præcepta, addiſcerent. — Latinæ linguæ proſodiam ad hujus linguæ elementa rejicerem, quod ſine hac recte pronunciare, & legere non liceat. Faciunt hoc idem Philologiæ patriæ meliores magiſtri: & jam cum ſyllabas pronunciare docent diſcipulos, ſimul etiam de earum quantitate, rectaque pronunciandi ratione præcipiunt &c. Sed leviora hæc ſunt: nec meum eſt, ſapientiſſimi conſilii, & Inſtituti cætera optimi hoc loco cenſorem agere. Confiteor potius, melioribus in Germania ſcholis haſce Deſavienſes, me judice, eſſe adnumerandas, & eorum Ephorum Neuendorfium inter Pædagogiæ magiſtros principes habendum. Valde gaviſus ſum, cum virum mei adhuc memorem rurſum videre contingeret, quem ante quadriennium una cum ſocio & amico, nunc Wœrlicienſis diœceſeos Præpoſito, cum ab itinere ad Helvetios & per Germaniam ſcholarum viſenda-

ſenda-

ſendarum cauſa inſtituto rediret, ad littora Rheni obvium habueram, & in eodem diverſorio per aliquot dies commenſalem.

Reliquum diei tempus partim in aula egi, partim in ſuburbicariis villis, quarum utraque a poſſeſſoribus, una a Principis conjuge Luiſium, altera a fratre, Georgium, nomen habet. Remotiori ab urbe ad duas leucas villæ, oppido Wœrlicio adjacenti, Principis proprietati, utpote duabus his ampliori, perluſtrandæ totam diem tertiam inſumſi.

Quam velim nunc, poſſim prehendere manum tuam, Amice optime, Teque per omnes has naturæ & artis delicias, quas nusquam copioſiores melioresve vidi, circumducere; aut ita minutatim deſcribere, ut ſaltem imaginationi tuæ velut oculis ſubjicerem. Ne illud ſit, uterque fato prohibemur longo intervallo & ab invicem, & ab amœniſſima regione ſejuncti. Alterum facerem, ſi ampliores eſſent

[redacted]

Erdmansdorfium. Ingenium enim, quod ipsis natura elegans & ad inveniendum acutissimum dedit, crebris ad alias gentes peregrinationibus, & visis ibi magnificorum operum exemplaribus mire excoluerunt.

Quod semper alias, etiam hic adverti: meliorem ea parte animi sui, qui in pectore residet, magistrum, hominem non habere: & ingenium, partem animi alteram, quæ caput occupat, plus valere, si ab hoc magistro instituatur, & dirigatur; quam vicissim, si animum a natura neglectum, per ingenium licet felicissimum, legibus ac præceptis, corrigere & flectere, vel emollire tentaveris: omnia autem posse, qui a natura habens ficta de luto meliori præcordia, discendo fideliter artes naturæ beneficium coluit & ornavit.

Quocunque enim te verteris, ad insigne aliquod artis, simul & humanæ pietatis monumentum offendes. Videbis hic patrem defunctæ filiolæ: ibi fratres superstites fratri defuncto: modo nepotem avunculo: modo hominem vitæ humanæ magistris, Philosophorum principibus, positis statuis, cenotaphiis, aliisque monumentis parentare. Videbis hic maritum conjugi, fratrem fratri vel dedicatis & cognominatis ædibus, prædiisque, vel statua posita, amorem & honorem, nullo fastu, nulla ambitione, sed ad solum genuinum naturæ sensum, testari: illic hominem rursus, motalitatis vel beneficiorum a natura collatorum memorem,

supre-

ſuprema fata tranquille exſpectantem, ſibi ſepulchrum parare, & poſito ſigno memoriam & gratitudinem profiteri.

Natura eo tantum, quo ipſa voluerit, & cultu & ornatu eſt decorata. Nihil hic ſuperflui, nihil quod pravum, aut gravem guſtum ſapiat; nihil, quod a loci genio alienum ſit, reperies. Sed nec deſiderabis aliquid. Dices harum villarum architectos continuo quaſi in ſpecula ſtare, obſervandis velut naturæ nutibus attentos, & paratos, ut arte ſtatim ſuccurrant, qua ejus deſideriis obſecundent.

Aeque ſolerter & dextre in ſuam villæque rem fortuitis utuntur; & ipſam adeo caſus malignitatem in ſuum obſequium cogunt. Sic cum Wœrlicianam villam Albis inundaſſet, magnaque edita ſtrage & labores & ſpes cultoris fefelliſſet, exitum aquarum prohibuit Princeps, atque in navigabilem lacum coegit, qui nunc totum prædium pervadit.

[redacted]

Wœrliciana villa, quam lubentius Franciſceum a poſſeſſore nominarem, id præ Luiſio & Georgeo ſingulare habet, quod non priſcæ tantum ætatis, & græci romanive guſtus, quem noſtra ætas adoptavit, ſed medii etiam ævi, atque ſtili, ut vocant, Gothici ædificia contineat; quod ob prædii vaſtitatem omnino licitum & decorum eſt.

Quaſi incantamento fieri credas, ut ſubito quin exſpectes, velut ex romano agro, ex Auguſti aurea ætate, in ævum ferreum, & in mediam Germaniam, vel terras, ut priſci Romani vocabant, barbaras transferaris.

Ipſum oppidum Wœrlicium per fornicem intravi, cui eſt pandochæum ſuperſtructum veteris caſtri & Gothici ſtili formam foris referens: cujus tamen cubilia ad noſtri temporis guſtum ſtilumque, commoda & eleganti ſupellectili ſunt inſtructa, atque celebrium per univerſam Europam urbium nominibus inſcriptis ab invicem diſtinquuntur. Hic paululum moratus.

Principem accedo, & ſaluto in ædibus villæ primariis, formæ græcæ vel romanæ ſane egregiæ, ſimilisque guſtus ſupellectili inſtructis. Trajicio lacum, qui villam fere mediam dividit, & ecce ſuperbæ quondam monaſterii ad Gothicam formam facti, ruinæ me excipiunt. Salva intra parietes omnia: apta & commoda intus habitatio: cubilia ſplendida. Nihil ibi, niſi quod medium ævum ſapiat. Inde reverſus eadem ſcapha Nymphæum, veluti ſubito

in

in Italiam vel Græciam relatus, prætervehor, atque ex adverſa lacus ripa prominere inter arbores, e qua haud ita pridem diſceſſeram, domum video, Principis habitationem, ædes villæ primarias.

Harum ædium, ſicut & Carthuſianorum — ut cognominant, — monaſterii, interiora, digna ſunt, quæ attentis oculis animisque perluſtrentur. Pari ratione ſicut externa facies, etiam hæc illudunt. Monaſterium ſi perluſtras, inter cœnobitas, in medio clauſtri: ſi domum, in romani Patritii æde & cubiculo verſari tibi videberis.

Pars interioris clauſtri præcipua eſt triclinium inter duo conclavia medium, quod ad habendum Capitulum fratres conſtruxiſſe dices: ſic ſunt menſæ poſitæ, ſic circum ſedilia ordinata. Et triclinium & quæ utrinque ſunt conclavia, undique in ſeſe tabulis conglobata, [redacted]

Inde digressus ædes petis? romano te more ibi vivere putabis. Vitruvianum stilum gustumque & foris, & intus, deprehendes: triclinia columnis distincta: cubicula tabulis, Romanorum stilo pictis, & antiquis ex aere & marmore statuis ornata: intimius cubiculum, quod & bibliotheca est, pretiosissimis libris instructum: & vacuum ab his in parietibus spatium, pinacothecam, quæ principum in quovis scientiarum genere virorum imagines refert.

Nequid ex reliquis orbis terrarum partibus desit, est in extrema villæ parte, qua in campos desinit, muro, quo cingitur, ambulatio injecta, & per vites, quæ umbram dent, eo modo tecta, quem in agro Neapolitano frequentem in vineis, & campestribus ædibus vides. Hæc in cœnationem ducit, ubi variis in armariis res ex Africa, & quinta etiam orbis terraquei parte, ex Tahitina præsertim insula, advectæ, arma, vestes, mundus muliebris &c. asservantur.

Ut paucis omnes villæ Wœrlicianæ, vel Franciscei, ut vocarem, prærogativas complectar, ea est conditione, ut ejus ornatus novitate, atque copia delectatus nusquam rusticari, nusquam habitare, nusquam genio, neque animi motibus indulgere malis. Quicunque erit animi habitus, opportunum illa paratumque affectui, qui pectus occupavit, locum offert. Juvat illud iners quidem, jucundum tamen: *Nihil agere?* lubet philoso-

ri, & ſeria meditari? lubet dolere, plangere etiam? juvat gaudere, lætari, amicitia frui? quidquid agere libuerit, præſto eſt tibi, tuoque genio locus opportunus. Sunt hic rudera, & nemora, & luci, & tetricæ loca ſolitudinis, ubi poteris ſolitarius errare, tenebris & ſilentio animum alere, vel etiam cum Cimone malitiæ & ingratitudini indignari: ſunt prata florida, & gemmea: ſunt ambulationes placidæ, viridibus incluſæ: ſunt areolæ floribus & arbuſtis conſitæ: eſt aquæ ibi plurimum patiens ſcaphæ: ſunt triclinia, cubicula, cœnationes: ubi tibi vel ſoli canas plaudasque, vel inter libros, Muſas, Gratias, Artes, agas, vel cum amicis gaudeas.

Ne tamen minus verus, gratusve videar, prius, quam Wœrlicio valedicam, loci Dominum, Principem Anhaltinum, præcipuum villæ ſuæ decus, & delicium eſſe profiteor; uti pro [redacted]

duco, quod ſibi ſuisque morituris Princeps fieri voluit. Eſt illud media inter Deſſavium & Wœrlicium via, in prato latius patente ſtructum.

Ego quidem peregre profectus nullum cœmeterium, quin illud perluſtrem, prætereo; tam quod ejusmodi loca ſacra genio meo arrideant, quam quod raro inde, quin aliquid ſingulare advertere, de regionis, civiumque indole, deque philoſophia eorum, qui rei ſacræ, & politicæ præſunt, aliquid conjicere, quodve attingat, juvetque humanitatem, diſcere contigerit, diſcedam.

Non pœnitebit, Amice optime, hic mecum pauliſper morari. Multa enim præclara hoc uno ſuo opere Princeps Anhaltinus docebit. Multa mirabimur, probabimus, laudabimus.

Quod magnificum opus in medio campo ſpatioſo & læto exſtruxerit, nec faciem ſepulchro dederit triſtem & tetricam, licet ſeriam, & ſua ſanctitate dignam; fecit ſapienter, fecit philoſophiæ, quam colit, & religioni, quam profitetur, omnino convenienter.

Et pudet, & miſeret Chriſtianorum, qui tam tetricam ſibi mortis imaginem fingunt, ut præ gentilibus adeo, quibus puſio lumen extinguens, & cinerariæ urnæ placide indormiſcens, mortis ſimulacrum erat, ſiniſtrius ſe de ea cogitare & ſentire ſuſpicionem moveant.

Cœmeteria velim tali modo ornari, ut viridaria repræſentent, quorum per areolas ſepul-

chra disponantur, quibus corpora humana, velut florum herbarumque semina in veris æstatisque decorem & delicias germinatura, in magnum judicii diem, ad gloriam maturescant. Plurimæ sint circum sepulchra, velim in cœmetrio placidæ post actos vitæ labores quietis: braviorum & trophæorum, post victorias reportatas, & pro meritis cumulatis: atque melioris palingenesiæ, quas omnis natura offert, imagines; ita ut huc non minus ac ad alia loca amœna invitentur, qui animi causa ambulare per agros voluerint. Cœmetria, queis fratrum, ut vocantur, moravicorum coloniæ suos condunt, proxime ad eam formam accedunt, quam velim omnia omnium ubique Christianarum civitatum habeant.

Non possum, Amice optime, quin ab hoc Ascaniæ domus gentilitio sepulchro, ad Halberstadiensem agrum montesque, quos ab eorum

[redacted]

vixerit, atque de ſuis bene meritus, mortem & poſteritatem nec timeat, nec eſſe triſte quid funeſtumve putet.

Ibidem congrua loci genio, & digna viri meritis, annua ſolennitate parentalia ſacra, tota civitate in partem veniente, Spiegelii Manibus fiunt ab amicis, quorum ipſe delicium, atque amor fuerat. Quæ, & qualia hæc ſint, quique hactenus feſtæ ſcenæ choragi fuerint, diſces, ſi Halberſtadienſes de rebus ad communem & publicam utilitatem ſpectantibus commentarios legeris. Talia certo ſunt, ut optimus quisque & de civibus ſuis meritiſſimus talia ſibi poſt fata fieri optaverit: nec ullum ea egiſſe pœnituerit. Facta autem ſunt prima vice octavo Kalendas Junias anni MDCCLXXXVI.

Numiſmatis quoque honorem illi adhuc ſuperſtiti, ære collato amici ſunt impertiti. Effigiem ejus pars una refert, honorificam inſcriptionem hanc altera:

VIXIT
CHARUS OMNIBUS
NUNQUAM MORITURUS
SI
VITAE, NECISQUE
ARBITRIUM
PENES AMICOS
ESSET.

 Etiam

Etiam Deſſavienſium Princeps, — ut quo digreſſi ſumus, redeamus — eodem quo ſepulchrum ſibi ſtruxit loco, inferias ſibi poſt fata fieri juſſit, jamque pecuniam, qua ſumtus ſuſtinerentur, in fœnus elocavit. Scis quales? Feſtivos ludos a populo illius provinciæ, cui eſt ſuum ſepulchrum incluſum, quovis obitus ſui anniverſario die agendos.

Hunc in finem ſepulchrum amphitheatro de ceſpite viridi, in ſedilia ſpectatoribus diſpoſito, medium incluſit, quod multa circum populus — aptum loco arborum genus eſt — ambit. Amphitheatrum in regiones eſt diſtictum, quot illa provincia habet oppida. Quævis regio oppidi cui eſt deſtinata, ſigno notatur. Actis ludis coloni ſua quilibet in regione procumbunt, lauto pro convivarum modo, epulo reficiendi.

Quem qualemque tibi cogitas Principem, Amice optime, tale ſibi inter ſuos, in medio po-

[redacted]

Interim, quos ludos populo, ſibique poſt fata inferias Princeps Deſſavienſum deſtinaverat, hos nova pietate in ſacra natalitia optimæ conjugis vertit. Quovis ejus natali die ludos hic agit illius regionis ruſtica juventus. Currentibus pueris puellisque, & neſcio quid aliud ultra ludentibus gloria & prœmium eſt, ab ipſa Principe coronari, & munere donari. Sedet ipſa in arena eo loco, qui currentibus meta eſt, brabeuta, exceptura & coronatura, qui alios curſu præverterint. Circumſedent in amphitheatro patres matresque: & plurima turba, qui ſupereſt extra-carceres, locum ſpatioſum occupant, plauduntque certanti juventuti. Princeps ipſe hos ludos ab alto ſpectat triclinio ſuperſtructo petræ, cui crypta ſepulchralis ſubeſt, amicis circumdatus & peregrinis quos rei fama plures attrahit, ſuæ ſic quaſi poſteritati ſuperſtes, ſuaque vivus parentalia contuens.

Hac ego in ſpecula paululum ſubſtiti ſemotus a comitum turba, ut ſoli mihi carmen canerem, quod ultra ſepulchrum mentem ad æthereas ſedes evocaret. Deſcendens poſtea, priusquam ſociis reſtituerer, pro longa hujus generis Principis incolumitate, vota feci: ſerius ad ſuperos redeat, precatus.

Aegre Deſſavio, atque ab ejus Principe diſcedo. Mœſtus adeo abirem, niſi ad Te, Amice optime, tuosque lares, ut ad totius itineris præcipuum ſcopum tenderem, jamque iis, ex propinquo quaſi imminerem.

Serveſtum inde tendens novo uſus ſum Principis Deſſavienſis beneficio, non mihi proprio quidem, privoque, ſed omnibus, quicunque illuc iter inſtituunt, communi. Pontem enim fecit in Albi flumine, ligneum quidem, ſed perpolitum opus & affabre dolatum, nec minus ſuo ſcopo aptum, atque aquarum inſultibus reſiſtens.

Serveſti nec diu moratus ſum, nec tempore ſalutationibus idoneo. Lubens ſalutaſſem, qui bellam illam, quam legendo relegendoque mire delectatus ſum, luſit fabulam: *Rodericus Paterfamilias*: atque præter hæc domeſticæ vitæ gaudia, alia quoque deſcripſit, a Deo homini indulta: Sinteniſium. Tantum interim vacavit, ut audirem lamenta civium ſuo Principe fere orbæ civitatis.

A Serveſto Magdeburgum euntibus ad lævam ſitum eſt Halberſtadium. Memor benefi- [redacted]

summam ædem perrexi, vetustate ac mole sua summe venerandam & celebrem.

Citatissimo gressu, quasi nihil quod Magdeburgi agerem, potius haberem, illuc propero: adeo me delectat templa, basilicas, aliaque veteris ævi monumenta visere. Singulare tamen est, quod me in hanc Basilicam quasi impulit. Quinquennis eram, aut paululum adolescentior, cum, ut eram legendi cupidus, nec alii suppederent libri, nescio quo in speculo, ut vocant, exemplorum, fabulam legi de Udone Archiepiscopo olim Magdeburgensi: qui monitus sæpe per insomnia, ut cessaret, quem satis diu lusisset, ludo, — illicitis amoribus indulserat — nec resipuerit, tandem nocte quadam ad Divorum suæ Ecclesiæ tutelarium judicium vocatus atque occulta vi ductus reddere rationem, pœnamque dare jussus fuerit. Sedent verendi, tremendique illi judices in summæ ædis eâ prima parte, quem chorum vocant, suis quique in pulvinaribus quasi pro tribunali: accusatur reus Archiepiscopus: unanimi suffragio damnatur: ab ipso Divo Mauritio ex sacri synedrii sententia & jussu capite plectitur, & ipsi marmoreo pavimento, ubi tragœdia est acta, suo sanguine signum, quo testatior sit rei memoria, imprimit nec hodie deletum.

Sæpe miratus sum, me tam levi fabula tantopere fuisse affectum & delectatum, ut ejus memoriam post plura lustra, jam vir factus, servem, locum adeo, ubi, librique ex quo le-

geram, omnem externam formam mente retineam. Pertinet quippe ad primæ juventutis meæ phantaſmata. Sed quod hoc unum tam alte hæſerit, cum & plurima legerim & audierim eadem ætate, quorum nunc penitus ſum oblitus, in cauſa forte eſt, imaginationis meæ talis conditio, ut quaſi quodam naturæ ipſius privilegio, vetuſtæ religionis templis, magnarum ædium ruinis, & rebus triſtibus magis afficiatur.

Circumeo tacitus templum multa mecum meditans, cum ecce Aeditua occurrit, officioſa fœmina, clavium fragore meditationes interrumpit, & videre ſacræ ædis quasdam venerabiles reliquias monet. Ut res jam ſunt ludicræ, & ex Monachi illius in novellis Boccacii, officina depromtæ videntur, ita riſum magis movit recitatio credulæ fœminæ, circumforaneo rerum mirabilium oſtentatori ſimillimæ, tam præceps, ut hiſtoriam ex officio memoriæ

[redacted]

ratis, animum ille capit, magnoque ausu, foras hosti obviam it, gratiam sibi suisque exoraturus. Tempestivo, ut primum in Tillii aspectum venerat, stratagemate usus, recitans Virgilianam imitationem hanc:

Venit summa dies & ineluctabile fatum
Magdburgo. Fuimus Troes! ruit Illium & ingens
Gloria Parthenopes.

Victorem & ipsum olim bonis artibus instructum, & vatibus legendis assuetum, a furore quo arserat in contumaces, avertit, ad placatiores juventutis inter litteras actæ imagines revocavit, atque incolumitatem & sibi & suis & templo impetravit.

Miratus sum, tam bene meritam viro civicam coronam non esse impositam, nec civium servatorum memoriam sanctius coli.

Surripui me celeri passu a Bakii tumulo, cum rerum a Tillii milite tam crudeliter, tam inhumane actarum imago vividior, quam ut sustinere potuerim, menti objiceretur; & ad alia animum converti, quæ ad Basilicæ ædificium, ac præsentem conditionem spectant.

Displicuit tenuis, loci sancti, populo convocando, Deoque colendo destinati, religio. Servit ille custodiendis nunc armariis mercatorum ad nundinas convenientium. Sicut etiam templum B. Virginis nunc farinæ in usum exercitus promtuarium est.

Ut, quanta sit sacræ Basilicæ majestas, loco præ aliis opportuno, cerni possit, velim ædi-

culæ,

culæ, quæ primariæ portæ velut adsutæ sunt, tollerentur, essetque liberum spatium, nec impediretur magnificum spectaculum procul intuentibus. Consequens foret, sepulchrum æneum Ernesti quondam hujus Ecclesiæ Archiepiscopi, loco, quo per portam principem e regione summæ aræ aditus esse deberet, moveri, alio transferendum.

Adii posthac monasterium Divæ Virgini dicatum, Norberti, Archiepiscopi quondam Magdeburgensis, primique fundatoris Præmonstratensium primariam sedem. Ossa ejus & cineres cum variorum Archiepiscoporum reliquiis adhuc servat subterranea crypta, templo subjecta, ut loci conventuales asserunt. Pia suorum prædecessorum fraude factum dicunt, ut Pragenses nescio cujus, peccatoris, an sancti, ossa acciperent, cum Norbertum tumulo, & Magdeburgo eximi ad preces Pragensis cleri, Imperator juberet: hunc autem sibi ipsi ser-

[redacted]

pertinentis rector, Augustissimo Porussorum Regi a consiliis consistorialibus, vir humanissimus, nec minus inter eruditos celeber.

Munimentum quod a stella nomen habet, tritam alias, montense cœnobium petentibus viam, prudens declinavi, ad lævam, breviorem legens tramitem, per quem innoxium transitum a custodia militari, exigua pecunia prope deposita — ne accipientibus fraudi & noxæ foret, — redemeram. Eram enim aliarum rerum curiosior; & de sympathetico sensu male metueram, ne recordatione malorum, quæ ibi se expertum esse, Trenkius narrat, male faceret; & turbaret hilaritatem, vel animi, vultusque serenitatem, quam velim semper mecum in societatem hominum inferre.

Reversus e montensi cœnobio, ad crepusculum, urbis plateas, forumque solus — ut meus est mos — obambulo, diem jam fere peractam: memorabilia adhuc visa auditaque: Magdeburgi præcipue, tunc hospitii mei, fata fausta, infaustaque recogitans; cum ecce opportune adhuc inciderunt nescio ubi olim lecta, quæ me Tillio reconciliarent: nec eo finerent in virum hunc meliora meritum odio, diem finire, quo cœperam. Tanto impetu in me non præparatum, non exspectantem velut ex improviso irruerat, ubi Bakii tumulo adstiteram, teterrima rerum a Tilliano milite hic gestarum imago, commovitque ita tantum in militem, quantum in Ducem, indignationem meam &

odium

odium, ut utrique male precatus, statim, quo quantocius a tristissimo phantasmate, & ingratissima sensione liberarer, ad alia, quæ scis, mentem animumque converterim: ne tantum quidem otii mihi sumens, ut siquid forsan invidiam facti minueret, aut ex altera parte ad victoris laudem & honorem faceret, incidere potuisset.

Incidit autem, hoc animi mei ad talia recogitanda proni paratique statu tranquillo, inter alia ad excidii Magdeburgici historiam pertinentia, illud etiam: cives tunc & militis præsidiarii copia & fortitudine — duodecim millia, puto, fuerant — & mœnium monumentis, vel fortunæ suæ nimium fidisse: accensos quod pro focis & aris pugnarent, maximo, dicam enthusiasmo, an fanatismo? hosti adeo insultasse, ut oppropria non in ipsum solum quasi imbecillum, sed etiam in sacra quæ coluerat, nec verbis tantum, & carminibus per urbem

[redacted]

victoriæ ſuæ operarios cohibebit, ne ſæviant tot ſtimulis provocati? Quis æquus arbiter ſaltem Tillium non excuſabit?

Si hæc facti invidiam minuunt; illud certo magnæ eſt in hoſte humanitatis, clementiæ, & providentiæ erga victos indicium: ac Tillio in laudem ac honorem non vulgarem cedit, quod dimiſſis e ſumma æde, quovelut, ut in aſylum confugerant, ad Bakii preces, civibus, inedia fere confectis non vitam tantum & libertatem conceſſerit, ſed etiam alimenta, queis reficerentur, diſtribui juſſerit: ea tamen provida cautela, ne tantum una ſimul vice acciperet quisque, quo inſuetum cibi ob longiorem inediam, ſtomachum, ſola famis urgentis ratione habita, maximo ſanitatis vel etiam vitæ periculo famelici obruerent.

Haſce inter cogitationes, atque priſci temporis imagines in diverſorium a ſolitaria ambulatione ſum delatus; cujus adhuc in limine, injuriam, ſiquam Tillio hoc mane intuleram, deprecatus, firmo ſtatui propoſito, de nemine poſthac temere judicare: humanitati honorem habere: ac ſollicite circumſpicere, ſiquid adſit, quod facti invidiam ſi non tollat, minuat ſaltem; & hominem reum excuſet, qui ab omni culpa abſolvi nequit.

Non toto biduo Magdeburgi ſum moratus. Diutius manſiſſem, ut ad Reſèvicii, conventualium, & Funkii confabulationem jucundam & proficuam, redirem; ſed crevit, quo

Tibi

Tibi, Amice optime, propior ſum factus, videndi tui deſiderium: nec retineri diutius potui, quin quanto ocius in tui, tuorumque amplexus ruerem: quæ ſors mihi quarto Idus Septembres contigit, die mihi poſthac memoriali in faſtis futuro.

Subſiſtam hic aliquamdiu, utpote totius itineris mei meta. Quæ reſidua ſunt, meamque Helmſtadii moram, indeque per ambages ad lares meos reditum ſpectant, cogito in aliam epiſtolam reſervare, alteri rerum ad Donatiſtarum hiſtoriam pertinentium voluminis præmittendam, ſi tamen per Theologos patrophilos id liceat: nec hi ægre ferant, immiſceri patriſticæ bibliothecæ tam alienum ab hoc inſtituto argumentum: hotogeticum meum. Quanquam, ſi penitius inſpiciant, non tam alienum æſtimabunt ab hoc loco, quo de rebus altercantium Eccleſiarum, Donatiſticæ, & Catholicæ agitur, tale amicitiæ mutuæ, qua nunc ſeculo poſt Chri-

[redacted]

SANCTI

OPTATI AFRI

MILEVITANI EPISCOPI

DE SCHISMATE DONATISTARUM, ADVERSUS PARMENIANUM.

LIBER PRIMUS.

I.

Cunctos nos Christianos, charissimi fratres, omnipotenti Deo fides una commendat. Cujus fidei pars est, credere Filium Dei, Deum, judicem sæculi esse venturum, eum qui jampridem venerit, & secundum hominem suum, per Mariam virginem natus sit, passus, mortuus & sepultus, resurrexerit: et antequam in cœlum ascenderet, (unde descenderat) Christianis nobis omnibus victricem per Apostolos pacem dereliquit. Quam ne videretur solis Apostolis dimisisse, ideo ait, *Quod uni ex vobis dico, omnibus dico.* Deinde ait, *Pacem meam do vobis: pacem meam relinquo vobis.* Igitur pax Christianis omnibus data est: quam rem Dei esse constat, dum dicit, *meam:* cum autem dicit, *do vobis*, non solum suam voluit esse, sed & universorum in se credentium.

2. Quæ pax, ſi, ut data erat, ſic integra inviolataque manſiſſet, nec ab autoribus ſchiſmatis turbaretur: inter nos & fratres noſtros hodie non eſſet ulla diſſentio: nec illi inconſolabiles Deo lacrymas facerent, quod Propheta Eſaias teſtatur: nec falſorum vatum nomen & actus incurrerent: nec ruinoſum ac dealbatum extruerent parietem: nec minus aſtutas, ſed tantum ſimplices everterent mentes: nec male imponendo omnibus capitibus manum, everſionis velamenta obtenderent: nec maledicerent Deo: nec rebaptizarent fideles: nec nos everſas aut occiſas innocentium animas doleremus, quas prius doluit Deus, per Ezechielem prophetam, dicens: *Væ facientibus velamen ſuper omne caput, & ſuper omnem ætatem, ad evertendas animas. Animæ everſæ, ſunt populi mei: & maledicebant mihi in populo meo, ut occiderent animas, quas non oportuit mori: dum adnunciant populo meo vanas ſeductiones.* Et tamen admiſſa ſunt hæc ab iis, qui noſtri ſunt fratres.

3. Sed ne quis dicat, me inconſiderate eos fratres appellare, qui tales ſunt: ab Eſaiæ prophetæ vocibus exorbitare non poſſumus. Quamvis & illi non

[redacted]

bus frater addictus. Ergo hoc nomen fraternitatis, nec interveniente peccato deponitur. Sed de istorum fratrum delictis dicam alio loco: qui sedentes adversus nos, detrahunt, & contra nos scandala ponunt: & cum illo fure concurrunt, qui Deo furtum facit: & cum mœchis, id est, cum hæreticis, partem suam ponunt: & peccata sua laudant: & convicia contra nos Catholicos meditantur.

4. Omnes quidem per singula loca maledicis vocibus perstrepunt: (quibus ad reliqua de occasione respondeam) sed unum quidem vix invenimus, cum quo per litteras, vel hoc modo loquamur: Parmenianum scilicet, fratrem nostrum; si tamen se a nobis vel hoc nomine nuncupari permittit. Et quia collegium Episcopale nolunt nobiscum habere commune, non sint collegæ, si nolunt: tamen: (ut supra diximus) fratres sunt. Frater meus igitur Parmenianus, ne ventose ac nude, ut cæteri, loquereretur, quidquid sentire potuit, non solum dixit, sed etiam in scriptura digessit. Cujus dictis, cum respondere, veritate cogente, compellimur: erit inter nos absentes quoquomodo collatio. Eodem modo satisfiet & desideriis aliquorum. Nam a multis sæpe desideratum est, ut ad eruendam veritatem, ab aliquibus defensoribus partium conflictus haberetur: & fieri potuit. Sed quoniam & accessum prohibent, & aditus intereludunt, & consessum vitant, & colloquium denegant: vel tecum mihi, frater Parmeniane, sit isto modo collatio: ut quia tractatus tuos, quos in manibus, & in ore multorum esse voluisti, non aspernatus sum, neque contemsi, sed omnia a te dicta patienter audivi: audias & tu humilitatis nostræ responsa.

5. Nam & ego intelligo, & tu non negas, & quivis sapiens pervidet, te nulla alia ratione tam prolixe tractasse, nisi ut Ecclesiam Catholicam tuis tra-

ctatibus indigne pulſares. Sed, ut intelligi datur, aliud habet animus, aliud reſonat ſermo. Denique omnia te video dixiſſe contra Catholicam: imo multa pro Catholica, cum Catholicus non ſis, ut & nobis neceſſe non fuerit tractatibus tuis reſpondere: niſi, quod dum male inſtructus es, ut quod non vidiſti, ſed falſo audieris, loquereris, cum in Epiſtola Petri Apoſtoli legerimus: *Nolite per opinionem judicare fratres veſtros:* ut inter aliqua, quæ ad nos non pertinent (ſicuti probaturi ſumus) diceres, a nobis contra vos militem eſſe poſtulatum. Cæterum a te in aliis partibus tractatus tui, aliqua pro nobis dicta ſunt, & contra vos: ut diluvii & circumciſionis comparatio. Quædam & pro nobis, & pro vobis, ut ea, quæ in laude dixiſti baptiſmatis, (præter illud quod carnem Chriſti male tractaveris): ideo & pro vobis: quia quamvis foris ſitis, tamen ex nobis exiſtis. Nam & illud pro ambobus, quod demonſtraſti hæreticos extraneos eſſe Catholicis Sacramentis: ſi tamen vos ipſos non eis adjungeres, quos eſſe ſchiſmaticos conſtat. Quædam pro nobis ſolis, ut unius Eccleſiæ commemoratio. Quædam [redacted]

vobis qui Baptiſma, in cujus imagine ſunt illa duo, audaciter, & quod contra leges eſt, iteratis: quamvis & vos ipſi non negetis, quia non debet iterari, quod ſemel juſſum eſt fieri. Sed dum tu ſubtiliter laudaſti, quod omni laudis præconio dignum eſt: callide veſtram ſuppoſuiſti perſonam, ut quaſi, quia ſemel licet, vobis liceat, aliis denegetur. Si Traditoribus non licet: vobis licere non debuit, quorum principes probamus fuiſſe Traditores. Si Schiſmaticis non licet: adæque vobis licere non debuit, apud quos origo ſchiſmatis invenitur. Si peccatoribus non licet: etiam peccatores vos eſſe teſtimonio divino convincimus. Et tamen quia ſemel licet, non per electum hominem, ſed per quod ſemel licet: ideo poſt vos non emendamus, quia & apud nos & apud vos, unum eſt Sacramentum. Cujus Sacramenti ratio, tota quinto libro demonſtrabitur.

6. A te quidem, frater Parmeniane, multa tractata ſunt. Sed video mihi non eo eſſe reſpondendum ordine, quo a te dicta ſunt ſingula. Tu enim primo loco dixiſti comparationes laudesque Baptiſmatis, & præter carnem Chriſti a te male tractatam, cætera bene dixiſti. Hoc enim magis pro nobis te dixiſſe, ſuo loco demonſtrabitur. Secundo autem loco, excluſis hæreticis, unam dixiſti eſſe Eccleſiam: ſed eam, ubi ſit, agnoſcere noluiſti. Tertio loco, traditores nullis certis perſonis aut nominibus accuſaſti. Quarto a te unitatis lacerati ſunt operarii. Quinto, ut minima prætermittam, dixiſti de oleo & ſacrificio peccatoris.

7. Sed mihi videtur primo loco traditorum & ſchiſmaticorum indicandas eſſe civitates, perſonas, & nomina: ut quæ a te de iis dicta ſunt, veros autores & certos reos ſuos agnoſcant. Deinde mihi dicendum eſt, quæ, vel ubi ſit una Eccleſia, quæ eſt: quia præter unam altera non eſt. Tertio, a

nobis militem non esse petitum, & ad nos non pertinere, quod ab operariis unitatis dicitur esse commissum. Quarto loco, qui sit peccator, cujus sacrificium repudiat Deus, vel cujus oleum fugiendum sit. Quinto, de Baptismate. Sexto, de inconsideratis præsumptionibus & erroribus vestris.

8. Sed priusquam de rebus singulis aliquid dicam: quod carnem Christi male tractaveris, breviter ostendam. Dixisti enim, carnem illam peccatricem, Jordanis demersam diluvio, ab universis sordibus esse mundatam. Merito hoc diceres, si caro Christi pro omnibus baptizata sufficeret, ut nemo pro se baptizaretur. Si ita esset, ibi esset totum genus hominum: illic omne, quod corporaliter natum est: nihil esset inter fideles & unumquemque gentilem: quia in omnibus caro est. Et dum nemo non est, qui non habeat carnem, sicut dixisti, caro Christi diluvio Jordanis demersa est, omnis caro hoc beneficium consequeretur. Aliud est enim caro Christi in Christo, aliud uniuscujusque in se. Quid tibi visum est, carnem Christi dicere peccatricem? utinam diceres, *Caro hominum in carne Christi.* Nec sic probabiliter dixeras, quia unusquisque credens, in no-

[redacted]

9. Etiam illud præterire non possum: quod te subtiliter egisse considero, ut ad inducendos vel decipiendos animos auditorum, post circumcisionis & diluvii descriptionem, & post laudem Baptismatis, hæreticos cum erroribus suis mortuos, & oblivione jam sepultos quodammodo resuscitare voluisti, quorum per provincias Africanas, non solum vitia, sed etiam nomina videbantur ignota. Marcion, Praxeas, Sabellius, Valentinus, & cæteri, usque ad Cataphrygas, temporibus suis a Victorino Pictaviensi, & Zepherino Urbico, & a Tertulliano Carthaginensi, & ab aliis adsertoribus Ecclesiæ Catholicæ superati sunt. Ut quid bellum cum mortuis geris, quod ad negocium temporis nostri non pertinet? Sed quia schismaticus hodie aliquid peccati, quod probare possis in Catholicos, non habes, ideo ad prolixitatem scripturæ tuæ augendam, tot hæreticos cum erroribus suis commemorare voluisti.

10. Nunc alia quæstio est. Ut quid a te memorati sunt illi, apud quos non sunt Sacramenta, quæ nobis & vobis videntur esse communia? Sanitas non flagitat medicinam. De se secura virtus, forinsecus non quærit auxilia. Veritas non desiderat argumenta: ægroti est, remedia quærere: inertis & imbecillis est, auxilia comparare: mendacis est, argumenta conquirere. Interea dixisti, apud hæreticos dotes Ecclesiæ esse non posse. Et recte dixisti: scimus enim hæreticorum Ecclesias singulorum, prostitutas, nullis legalibus Sacramentis, & sine jure honesti matrimonii esse: quas non necessarias recusat Christus, qui est sponsus unius Ecclesiæ: sicut in Canticis Canticorum ipse testatur. Qui cum unam laudat, cæteras damnat: quia præter unam, quæ est vera Catholica, cæteræ apud hæreticos putantur esse: sed non sunt. Secundum quod indicat (ut supra diximus) in Canticis Canticorum, unam esse columbam

ſuam: eandem ſponſam electam, eandem hortum concluſum, & fontem ſignatum: ut hæretici omnes neque claves habeant: quas ſolus Petrus accepit, nec annulum, quo legitur fons eſſe ſignatus: nec aliquem illorum eſſe, ad quem hortus ille pertineat, in quo Deus arbuſculas plantat. De quibus hæreticis, quamvis ad præſentem non pertineat cauſam, quod diu locutus es, & ſuffecerat & abundabat. Sed miror, quid tibi viſum eſt, etiam vos ipſos eis adjungere, quos eſſe ſchiſmaticos conſtat, dum Eccleſiæ dotes & hæreticis ipſis, & vobis ſchiſmaticis denegaſti. Dixiſti enim inter cætera, ſchiſmaticos a vite, velut ſarmenta, eſſe conciſos: deſtinatos pœnis, tanquam ligna arida, gehennæ ignibus reſervari. Sed video te adhuc ignorare ſchiſma apud Carthaginem a veſtris principibus factum. Quære harum originem rerum, & invenies hanc te in vos dixiſſe ſententiam, cum ſchiſmaticis hæreticos ſociaſti. Non enim Cæcilianus exivit a Majorino avo tuo: ſed Majorinus a Cæciliano: nec Cæcilianus receſſit a Cathedra Petri vel Cypriani, ſed Majorinus, cujus tu Cathedram ſedes, quæ ante ipſum Majorinum originem non habebat. Et cum hæc ita [redacted]

Deo reconciliatus est mundus: & cæteri hujusmodi, qui a Sacramentis Catholicis alieni esse noscuntur. Quare pœniteat te talibus hominibus etiam schismaticos adjunxisse. In te enim convertisti sententiæ gladium, dum æstimas, quia alteros appetebas: & non attendisti inter schismaticos & hæreticos, quam sit magna distantia. Inde est, quod ignoras, & quæ sit sancta Ecclesia: & sic omnia miscuisti

11. Catholicam facit simplex & verus intellectus in lege, singulare ac verissimum Sacramentum, & unitas animorum. Schisma vero, sparso coagulo pacis, dissipatis sensibus generatur, livore nutritur, æmulatione & litibus roboratur, ut deserta matre Catholica, impii filii dum foras exeunt, & se separant (ut vos fecistis) a radice matris Ecclesiæ, invidiæ falcibus amputati, errando rebelles abscedunt. Nec possunt novum aliquid, aut aliud agere, nisi quod jamdudum apud suam didicerunt matrem.

12. Hæretici vero, veritatis exules, sani & verissimi symboli desertores, de sinu sanctæ Ecclesiæ impiis sensibus depravati, contemto quod bene fuerant geniti, ut ignorantes & rudes deciperent, de se nasci voluerunt. Et qui jam dudum vitalibus pasti fuerant cibis, corruptela malæ digestionis, in pernicie miserorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt. Vides ergo, frater Parmeniane, hæreticos a domo veritatis extorres, solos habere varia & falsa baptismata: quibus inquinatus non posset abluere, immundus emundare, supplantator erigere, perditus liberare, reus veniam tribuere, damnatus absolvere. Bene clausisti hortum hæreticis, bene revocasti claves ad Petrum, bene abstulisti colendi potestatem, ne arbusculas colerent ii, quos ab hortulo & paradiso Dei constat alienos. Bene subduxisti annulum iis, quibus aperire non licet ad fontem. Vobis vero schismaticis quam-

vis in Catholica non ſitis, hæc negari non poſſunt, quia nobiscum vera & communia Sacramenta traxiſtis. Quare cum hæc omnia hæreticis bene negentur: quid tibi viſum eſt, hæc & vobis negare voluiſſe, quos ſchiſmaticos eſſe manifeſtum eſt? Vos enim foras exiſtis. Quantum in nobis eſt, volebamus, ut ſoli damnarentur hæretici: quantum in te eſt, etiam vos ipſos, cum eis una ſententia ferire voluiſti.

13. Sed jam, ut ad propoſitum ſingularum rerum ordinem redeamus, primo loco audi, qui fuerint Traditores, & plenius autores ſchiſmatis diſce. In Africa duo mala & peſſima admiſſa eſſe conſtat: unum in Traditione, alterum in ſchiſmate: ſed utraque mala, & uno tempore, & iisdem autoribus videntur eſſe commiſſa. Debes ergo, frater Parmeniane, diſcere, quod intelligeris ignorare. Nam ferme ante annos LX. & quod excurrit, per totam Africam perſecutionis eſt devagata tempeſtas: quæ alios fecerit martyres, alios confeſſores, nonnullos funeſta proſtravit in morte, latentes dimiſit illæſos. Quid commemorem laicos, qui tunc in Eccleſia nulla fuerant dignitate ſuffulti? Quid miniſtros plurimos? Quid Diaconos in tertio? Quid presbyteros in ſecundo ſa-

[redacted]

14. Hi, & cæteri, quos principes tuos fuiſſe paulo poſt docebimus, poſt perſecutionem apud Cirtam civitatem, (quia Baſilicæ necdum fuerant reſtitutæ) in domum Urbani Cariſi conſederunt die III. Iduum Majarum, ſicut ſcripta Nundinarii tunc Diaconi teſtantur, & vetuſtas membranarum teſtimonium perhibet, quas dubitantibus proferre poterimus. Harum namque plenitudinem rerum, in noviſſima parte iſtorum libellorum, ad implendam fidem adjunximus. Hi Epiſcopi interrogante Secundo Tigiſitano, tradidiſſe confeſſi ſunt. Et cum ipſe Secundus a Purpurio increparetur, quod & ipſe diu apud ſtationarios fuerit, & non fugerit, ſed dimiſſus ſit; non ſine cauſa dimiſſum fuiſſe, niſi quia tradiderat, jam omnes erecti cœperunt murmurare. Quorum ſpiritum Secundus metuens, conſilium accepit a filio fratris ſui Secundo minore, ut talem cauſam Deo ſervaret. Conſulti ſunt, qui remanſerant, id eſt, Victor Garbenſis, Felix a Rotario & Nabor a Centurionis. Ii dixerunt talem cauſam Domino debere reſervari. Et dixit Secundus, *Sedete omnes.* Tunc dictum eſt ab omnibus, *Deo gratias*, & ſederunt. Habes ergo Parmeniane frater, qui manifeſto fuerint Traditores.

15. Deinde non poſt longum tempus, iidem ipſi, tot & tales, ad Carthaginem profecti Traditores, conjurati homicidæ Majorinum (cujus tu Cathedram ſedes) poſt ordinationem Cæciliani ordinaverunt, ſchiſma facientes. Et quoniam Traditionis reos, principes veſtros fuiſſe monſtratum eſt: conſequens erit, eosdem fuiſſe autores ſchiſmatis. Quæ res, ut clara & manifeſta eſſe omnibus poſſit, oſtendendum eſt, ex qua radice ſeſe usque in hodiernum, erroris protenderint rami, & ex quo fonte rivulus iſte maligni liquoris, occulte ſerpens, usque in tempora noſtra manaverit. Dicendum eſt, unde & ubi & a quibus

ortum

ortum constet hoc alterum malum: quæ convenerint causæ: quæ fuerint operatæ personæ: qui autores hujus mali: qui nutritores: a quibus sint inter partes ab Imperatore postulata judicia: qui sederint judices: ubi sit actum Concilium: quæ sint prolatæ sententiæ. De divisione agitur: & in Africa, sicut & in cæteris provinciis, una erat Ecclesia, antequam divideretur ab ordinatoribus Majorini: cujus tu hæreditariam Cathedram sedes. Videndum est, quis in radice cum toto orbe manserit: quis foras exierit: quis Cathedram sederit alteram: quæ ante non fuerat: quis altare contra altare erexerit: quis ordinationem fecerit, salvo altero ordinato: quis jaceat sub sententia Joannis Apostoli, qui dixit multos Antichristos foras exituros: *quia non erant* (inquit) *nostri: nam si nostri essent, mansissent nobiscum.* Ergo qui in uno cum fratribus manere noluit, hæreticos secutus, quasi Antichristus foras exivit.

16. Hoc apud Carthaginem post ordinationem Cæciliani factum esse, nemo est qui nesciat: per Lucillam scilicet, nescio quam, fœminam factiosam, quæ ante concussam persecutionis turbinibus pacem, dum adhuc in tranquillo esset Ecclesia: cum correptionem

[redacted]

blice denegaret, relatio missa est: Rescriptum venit, ut si Mensurius Felicem Diaconum non reddidisset, ad Palatium dirigeretur. Conventus non leves patiebatur angustias. Erant enim Ecclesiæ ex auro & argento quam plurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum portare poterat. Quæ quasi fidelibus, Senioribus commendavit, commemoratorio facto, quod cuidam aniculæ dedisse dicitur: ita ut si ipse non rediret, reddita pace Christianis, anicula illa illi daret, quem in Episcopali cathedra sedentem inveniret. Profectus causam dixit. Jussus est reverti: ad Carthaginem pervenire non potuit.

18. Tempestas persecutionis peracta, & definita est. Jubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, Christianis libertas est restituta. Botrus & Celestius, ut dicitur, apud Carthaginem ordinari cupientes, operam dederunt, ut absentibus Numidis, soli vicini Episcopi peterentur, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur, & manus imponente Felice Autumnitano Episcopus ordinatur. Botrus & Celestius de spe sua dejecti sunt. Brevis auri & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum a Mensurio fuerat, traditur, adhibitis testibus. Convocantur supra memorati Seniores, qui faucibus avaritiæ commendatam ebiberant prædam. Cum reddere cogerentur, subduxerunt communioni pedem. Non minus & ambitores, quibus & ordinari non contigit: necnon & Lucilla, quæ jam dudum ferre non potuit disciplinam, cum omnibus suis potens & factiosa fœmina, communioni misceri noluit. Sic tribus convenientibus causis & personis, factum est, ut malignitas haberet effectum.

19. Schisma igitur illo tempore confusæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutrivit, avaritia roboravit: ab iis tribus personis contra Cæcilianum causæ

los voluiſtis, hoc malum & verbis Dei eſſe prohibitum, & admiſſum graviter vindicatum. Deinde eſſe diſtantiam delictorum, aut remiſſio teſtatur aut pœna. Denique inter cætera præcepta etiam hæc tria juſſio divina prohibuit, *Non occides, Non ibis poſt Deos alienos:* & in capitibus mandatorum, *Non facies ſchiſma.* Videamus de iis tribus, quid opportuit puniri, & quid meruit relaxari. Parricidium principale delictum eſt: & tamen Cain nec reus a Deo percutitur, ſed occiſus inſuper vindicatur. In Ninive civitate hominum numero centum viginti millia ſacrilega, quæ Deos alienos ſequi videbantur: poſt iracundiam Dei, & nuncium Jonæ Prophetæ, jejunium parvi temporis & oratio indulgentiam meruit. Videamus ſi aliquid tale conſecuti ſunt ii, qui populos Dei primitus auſi ſunt ſcindere. Tot millibus virorum Iſrael, quorum a cervicibus divina providentia jugum ſervile dejecerat, Aaron ſanctum unum præfecerat ſacerdotem: ſed cum miniſtri ejus ſacerdotium non ſibi debitum concupiſcentes, ſeducta parte populi illicite invaderent, ritum imitati ſacrorum, ducentos, & quod excurrit, miniſtros ſecum perituros, cum thuribulis in fronte ſeducti populi poſuerunt. Deus cui

[redacted]

puit, clausa est. Et ne beneficium de mortis compendio consequi viderentur, dum non essent digni vivere, iis nec mori concessum est: tartareo carcere subito clausi, ante sunt sepulti quam mortui. Et miramini vobis aliquid tale aspere factum, qui schisma aut facitis aut colitis, cum videatis quid magistri primi schismatis pati meruerunt: an quia cessat talis modo vindicta, ideo tibi cum tuis vindicas innocentiam? Deus in singulis rebus exemplorum posuit formam, ut sit quod imputet imitantibus: prima peccata ad exemplum præsens pœna compressit, secunda judicio reservabit. Quid ad hæc dicturi estis, qui schisma, usurpato Ecclesiæ nomine, & occulte nutritis, & impudenter defenditis?

22. Sed quia audio aliquos de societate tua, litigandi studio chartas habere nescio quas: quærendum est, quibus sit accommodanda fides: quæ cum ratione concordent, quæ cum veritate confibulent? Vestræ, si sunt aliquæ, mendaciis forte videantur aspersæ. Nostras chartas probant & conflictus causarum, & contentiones partium, & exitus judiciorum, & epistolæ Constantini. Nam quod de nobis dicitis, *Quid Christianis cum regibus? aut quid Episcopis cum palatio?* Si nota est nosse reges, vos tota perfundit invidia. Nam majores vestri, Lucianus, Dignus, Nasutius, Capito, Fidentius, & cæteri Imperatorem Constantinum, harum rerum adhuc ignarum, his precibus rogaverunt: quarum exemplum infra scriptum est: *Rogamus te o Constantine optime Imperator, quoniam de genere justo es, cujus pater inter cæteros Imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia. Nam in Africa inter nos & cæteros Episcopos contentiones sunt. Petimus, ut de Gallia nobis judices dari præcipiat pietas tua. Datæ a Luciano, Digno, Nasutio, Capitone, Fidentio, & cæteris Episcopis partis Donati.*

23. Quibus lectis, Constantinus pleno livore respondit. In qua responsione & eorum preces prodidit, dum ait: *Petitis a me in sæculo judicium, cum ego ipse Christi judicium expectem.* Et tamen dati sunt judices, Maternus ex Aggrippina civitate, Rheticius ab Augustoduno civitate, Marinus Arelatensis. Ad urbem Romam ventum est ab iis tribus Gallis, & ab aliis quindecim Italis. Convenerunt in domum Faustæ in Laterano, Constantino III. & Licinio III, Coss. VI. Non. Octob. die, sexta feria. Cum consedissent Miltiades Episcopus urbis Romæ, & Reticius & Maternus & Marinus Episcopi Gallicani: & Merocles a Mediolano, Florianus a Cæsena, Zoticus a Quintiano, Stennius ab Arimino, Felix a Florentia Tuscorum, Gaudentius a Pisis, Constantius a Faventia, Proterius a Capua, Theophilus a Benevento, Savinus a Terracina, Secundus a Præneste, Felix a tribus tabernis, Maximus ab Ostia, Evandrus ab Ursino, Donatianus a Foro Claudii.

24. His decem & novem consedentibus Episcopis, causa Donati & Cæciliani in medium missa est. A singulis in Donatum sunt hæ sententiæ latæ: *Quod* [redacted]

nus Imperator sic respondit: *o rabida furoris audacia; sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt!*

25 Eodem tempore idem Donatus petiit, ut ei reverti licuisset, & nec ad Carthaginem accederet. Tunc a Filumino, suffragatore ejus, imperatori suggestum est, ut bono pacis Cæcilianus Brixiæ retineretur: & factum est. Tunc duo Episcopi ad Africam missi sunt, Eunomius & Olimpius. Venerunt, & apud Carthaginem fuerunt per dies quadraginta, ut pronunciarent ubi esset Catholica. Hoc seditiosa pars Donati fieri passa non est. De studio partium strepitus quotidiani sunt habiti: novissima sententia eorum Episcoporum Eunomii & Olimpii talis legitur, ut dicerent illam esse Catholicam, quæ esset in toto orbe terrarum diffusa: & sententiam decem & novem Episcoporum, jam dudum datam, dissolvi non posse. Sic communicaverunt clero Cæciliani, & reversi sunt. De iis rebus habemus volumina actorum. Quod si quis voluerit, in novissimis partibus legat. Cum hæc fierent, Donatus ultro prior ad Carthaginem redit. Hoc audito, Cæcilianus ad suam plebem properavit. Hoc modo iterum renovellatæ sunt partes. Constat tamen Donatum tot sententiis esse percussum, & Cæcilianum innocentem totidem sententiis pronunciatum.

26. Sed quia in ipsa causa, jam dudum in Catholica duorum videbantur laborare personæ, & Ordinati & Ordinatoris: postquam Ordinatus in urbe purgatus est: purgandus adhuc remanserat Ordinator. Tunc Constantinus ad Ælianum Proconsulem scripsit, ut remotis necessitatibus publicis, de vita Felicis Autumnitani publice quæreretur. Sedit is cui erat indictum. Inducti sunt Claudius Saturianus, curator Reipublicæ, qui fuit tempore persecutionis in civitate Felicis, & curator præsentis tunc temporis,

quando causa flagitabatur, Callidius Gratianus, & Magistratus Alfius Cæcilianus: sed & Superius stationarius perductus, & Ingentius scriba publicus pependit sub metu imminentium tormentorum. Responsis omnium nihil tale inventum est in vita Felicis Episcopi, propter quod ordinare non potuisset. Habentur volumina actorum, in quibus continentur præsentium nomina, qui fuerant in causa Claudii Saturiani curatoris, & Cæciliani Magistratus, & Superii stationarii, & Scribæ Ingentii, & Solonis Officialis publici ipsius temporis. Post quorum responsa, a supra memorato Proconsule hæc pars sententiæ dicta est: *Felicem autem religiosum Episcopum, liberum esse ab exustione instrumentorum deificorum manifestum est, cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quod religiosissimas scripturas Tradiderit vel exusserit. Omnium enim interrogatio supra scripta manifesta est, nullas scripturas deificas, vel inventas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc actis continetur, quod Felix Episcopus religiosus, illis temporibus, neque præsens fuerit, neque conscientiam accommodaverit, neque aliquid tale fieri jusserit.* Unde pulsa atque tersa infamia, cum ingenti laude de illo judicio recessit. Jam dudum opinionis incertæ, & inter caligines,

[redacted]

bus adfirmant. Paulo ante docuimus, vestros parentes fuisse schismaticos & Traditores: & tu ipsorum hæres, nec schismaticis, nec Traditoribus parcere voluisti. Jam igitur documentis supra memoratis omnia tela, quæ falso in alienos jactare voluisti, veritatis clipeo repulsa in tuos parentes reciproco ictu vertuntur. Omnia igitur, quæ a te in Traditores & schismaticos dici potuerunt, vestra sunt: nam nostra non sunt, quia in radice manemus & in toto orbe terrarum cum omnibus sumus.

LIBER SECUNDUS.

I. Quoniam & qui fuerint Traditores ostensum est, & schismatis origo ita monstrata est, ut pene oculis perspecta videatur: etiam hæresis ab schismate quid distet ostendimus: Illud demonstrare jam proximum est (quod nos promisimus secundo loco esse dicturos) quæ sit una Ecclesia, quam columbam & sponsam suam Christus appellat. Ergo Ecclesia una est, cujus sanctitas de sacramentis colligitur: non de superbia personarum ponderatur. Ergo hanc unam columbam & dilectam sponsam suam Christus appellat. Hæc apud omnes hæreticos & schismaticos esse non potest. Restat ut uno loco sit. Eam tu frater Parmeniane, apud vos solos esse dixisti: nisi forte quia vobis specialem sanctitatem de superbia vindicare contenditis, ut ubi vultis, ibi sit Ecclesia: & non sit, ubi non vultis. Ergo ut in particula Africæ, in angulo parvæ regionis, apud vos esse possit: apud nos in alia parte Africæ non erit? In Hispaniis, in Italia, in Gallia, ubi vos non estis, non erit? Si apud vos tantummodo esse vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Misia, Thracia, Achaja, Macedonia, & in tota Græcia, ubi vos non estis, non erit?

Ut apud vos eſſe poſſit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia, Cilicia, & in tribus Syriis, & in duabus Armeniis, & in tota Ægypto, & in Meſopotamia. ubi vos non eſtis, non erit? Et per tot innumerabiles inſulas, & cæteras provincias, quæ numerari vix poſſunt, ubi vos non eſtis, non erit? Ubi ergo proprietas Catholici nominis, cum inde dicta ſit Catholica, quod ſit rationabilis & ubique diffuſa? Nam ſi ſic pro voluntate veſtra in anguſtum coarctatis Eccleſiam: ſi univerſas ſubducitis gentes, ubi erit illud, quod filius Dei meruit? Ubi erit, quod libenter ei largitus eſt Pater, in ſecundo pſalmo dicens, *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terrminos terræ?* Ut quid tale infringitis promiſſum, ut a vobis mittatur quaſi in quemdam carcerem latitudo regnorum? Quid tantæ pietati obſtare contenditis? Quid contra Salvatoris merita militatis? Permittite filium poſſidere conceſſa. Permittite patri promiſſa complere. Cur ponitis metas? Cur figitis limites? Cum a Deo patre Salvatori tota terra promiſſa ſit, non eſt quidquam in aliqua parte terrarum quod a poſſeſſione ejus videatur exceptum. Tota eſt donata terra cum gentibus; totus

[redacted]

tur: & vos eum in hæreditate sibi a patre concessa, fraudare laboratis, dum Africæ partem conceditis, & totum terrarum orbem, qui ei a patre donatus est, denegatis.

Quid mendacem videre vultis Spiritum Sanctum? qui in quadragesimo octavo Psalmo, Omnipotentis Dei benevolentiam narrat, dum dicit: *Deus Deorum Dominus locutus est, & vocavit terram, ab ortu solis usque ad occasum.* Vocata est ergo terra, ut caro fieret, & sicut legitur, facta est, & debet laudes creatori suo.

Denique commemoratur, Spiritu Sancto hortante, & dicente, in CXII. Psalmo, dum dicit, *Laudandum nomen Domini ab ortu solis usque ad occasum.* Et iterum in XCV. Ps.: *Cantate Domino canticum novum.* Si hunc versum solum diceret, possetis dicere, quia vos solos hortatus est Spiritus S. Sed ut ostenderet, quia non ad vos solos dictum est: sed ad Ecclesiam, quæ ubique est, secutus est dicens. *Cantate Domino omnis terra: pronuntiate in gentibus gloriam ipsius, in omnibus populis mirabilia ejus. Pronuntiate*, inquit, *in gentibus*: non dixit *in particula Africæ, ubi vos estis. Pronuntiate*, inquit, *in omnibus populis:* Qui omnes populos dixit, neminem excepit. Et vos solos ab omnibus populis, de quibus hoc mandatum est, separatos vos esse gratulamini. Et vultis vos solos esse totum, qui in omni totó non estis. *Laudandum*, inquit, *nomen Domini, a tota terra, & ab ortu solis usque ad occasum.* Nunquid Pagani extralegales possunt aut cantare Deo, aut laudare nomen Domini, & non sola Ecclesia, quæ in lege est? quam si apud vos tantummodo esse dicitis, fraudatis aures Dei. Si vos soli laudatis, totus tacebit orbis, qui est ab ortu solis usque ad occasum. Clausistis ora omnium Christianarum gentium: indixistis silentium populis universis, Deum per momenta laudare cupientibus. Igitur si & Deus debitas sibi laudes expectat, & ut

tio, Paſtor ſine grege, Epiſcopus ſine populo. Non enim grex aut populus appellandi fuerant pauci, qui inter quadraginta, & quod excurrit, baſilicas, locum, ubi colligerent, non habebant. Sic ſpeluncam quandam foris a civitate, cratibus ſepſerunt, ubi ipſo tempore conventiculum habere potuiſſent: unde Montenſes appellati ſunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori ſucceſſiſſe videntur: ſi Victori diceretur, ubi ſederit? nec ante ſe aliquem illic fuiſſe monſtraret: nec cathedram aliquam, niſi peſtilentiæ oſtenderet. Peſtilentia enim morbis extinctos homines ad inferos mittit. Qui inferi portas ſuas habere noſcuntur, contra quas portas, claves ſalutares accepiſſe legimus Petrum, principem ſcilicet noſtrum: cui a Chriſto dictum eſt, *Tibi dabo claues regni cœlorum, & portæ inferorum non vincent eas.*

5. Unde eſt ergo, quod claves regni vobis uſurpare contenditis, qui contra cathedram Petri, veſtris præſumtionibus & audaciis, ſacrilegio militatis, beatitudinem repudiantes, qua laudari meruit, *Qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non*

[redacted]

dia: & ne regredi ad meliora potuissent, ipsi sibi schismatis compedes posuerunt, ut in errore suo pertinaciter starent, ne ad pacem, quam deseruerant, reverti potuissent. Nec audierunt Spiritum Sanctum, dicentem in Psalmo tricesimo tertio: *Diverte a malo, & fac bonum, inquire pacem, & sequere eam*: Sed steterunt in via peccatorum suorum. Sederunt etiam in cathedra pestilentiæ, quæ (ut supra diximus) seductos mittit ad mortem. Sed & dum vos parentum errorem colentes studiose defenditis, hæredes sceleris esse voluistis, cum filii pacis vel sero esse possetis. Cum in Ezechiele Propheta scriptum sit, *Extolle vocem tuam super filium peccatoris, ne vestigia patris sui sequatur. Quoniam anima patris mea est, & anima filii mea est. Anima quæ peccat, sola punietur*: si displiceret vobis quod parentes vestri peccaverunt, de admissu suo soli redderent rationem: hoc modo vel vos beati esse possetis, & laudem de ore Prophetæ accipere, qui ait in Psalmo, *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: sed in lege Domini fuit voluntas ejus.*

Quid est aliud in lege habere voluntatem, nisi divina præcepta & religiose discere, & cum timore complere? In qua lege scriptum est, *Pax hominibus in terra bonæ voluntatis.* Et alio loco, *Ponam fundamenta pacis in Sion.* Et alio loco, *Videamus quid loquatur Dominus: quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Et alio loco, *Venit filius Dei, & factus est in pace locus ejus.* Et alio loco, *Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam.* Et in Evangelio, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Et Paulus ait, *Qui pacem serit, pacem & metet.* Et in omnibus epistolis suis: *Pax vobis abundet in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Et in psal. XXXIII: *Quære pacem & consequeris eam.* Fugata recesserat pax a patribus vestris,

vos eam, ſicuti a Deo mandatum eſt, quærere deberetis, quam nec ultro voluiſtis quærere, nec oblatam libenter accipere. Quis enim in tot provinciis, quibus nati eſtis, audivit? Et ſi aliquis audivit, quis non veſtrum miretur errorem? Quis non veſtrum facinus damnet? Igitur cum manifeſtum ſit & ipſa luce ſit clarius, nos cum tot innumerabilibus populis eſſe, & tot provincias nobiſcum: jam videtis vos in parte unius regionis poſitos, & ab Eccleſia veſtris erroribus eſſe ſeparatos, fruſtra vobis ſolis hoc nomen Eccleſiæ cum ſuis dotibus vindicare: quæ magis apud nos ſunt quam apud vos: quas conſtat ita ſibi connexas & individuas eſſe, ut intelligatur unam ab altera ſeparari non poſſe. Etenim numerantur in nomine, ſed uno intellectu ſuo junguntur in corpore: ut in manu digiti, quos intervallis ſingulos videmus eſſe diſtinctos. Unde, qui tenet unum, totos teneat neceſſe eſt, cum unusquisque a paribus ſepari non poſſit. Adde quod non unam ſolam, ſed omnes proprie poſſidemus.

6. Igitur de dotibus ſupra dictis cathedra eſt (ut ſupra diximus) prima, quam probavimus per Petrum noſtram eſſe, quæ ducit ad ſed angelum. Niſi forte

[redacted]

7. Ecce jam apud vos dotes esse non possunt; non enim Spiritum Dei soli vobis vindicare potestis, aut includere, quod intelligitur & non videtur. Sic enim in Evangelio scriptum est: *Nam Spiritus Deus est, & ubi vult adspirat, & vocem ejus audis, & nescis unde veniat & quo eat.* Permittite Deum vnde velit ire, & quo velit accedere habeat libertatem: qui audiri potest, & videri non potest. Et tamen studio criminandi libenter blasphemare voluisti, ut diceres: "Nam in illa Ecclesia quis spiritus esse potest, nisi qui pariat filios gehennæ?" Vomuisti de pectore tuo convicium, & putasti adjungendum esse de Evangelio testimonium, ubi lectum est, *Væ vobis hypocritæ, qui circuitis maria & terras, ut faciatis unum proselytum, & cum inveneritis, facitis eum filium gehennæ dupliciter, quam vos estis.* Si hoc vonvicium faciendum erat, quod non licet: quamvis sine causa fiat, utinam aliquis ex vestro numero hoc dixisset: & tamen te hoc dixisse satis admiror, id falso in alterum dicere, ex quo, si ordinationem tuam consideres, possis & erubescere. Commemorasti enim lectum esse in Evangelio, *Væ vobis hypocritæ, qui circuitis maria & terras, ut faciatis unum proselytum*, hoc est, ut mutetis alicujus sectam. Tu quidem cujus sectæ fueris nescio: tamen importune a te dictum est: æstimo, quod te jam forte hujus dicti pœniteat. Nunquid nos aliquas peragravimus terras? Numquid nos aliqua circumivimus maria? Nunquid nos ad peregrinos accessimus portus? Nunquid nos aliquem adduximus Hispanum & Gallum? Aut nos ordinavimus ignorantibus peregrinum?

8. Nam & fontem constat unam esse de dotibus, unde hæretici non possunt vel ipsi bibere, vel alios potare, quia soli, sigillum integrum (id est symbolum catholicum) non habentes, ad fontem verum aperire non possunt. Nam cum in Canticis canti-

tra quos, vos ſoli pauci, rebelles eſtis, cum quibus nullum communionis conſortium poſſidetis?

12. Jam & mendacium veſtrum hoc loco juſte damnari poteſt, quo quotidie a vobis ſacrificia condiuntur. Nam quis dubitet, vos illud legitimum in Sacramentorum myſterio præterire non poſſe? Offerre vos Deo dicitis pro Eccleſia, quæ una eſt: hoc ipſum mendacii pars eſt, unam te vocare, de qua feceris duas. Et offerre vos dicitis pro una Eccleſia, quæ ſit in toto terrarum orbe diffuſa. Quid ſi unicuique veſtrum dicat Deus, *Quid offers pro tota, qui non es in tota?* Si nos vobis diſplicemus, quid vobis fecit Antiochia civitas? quid Arabia provincia? Unde probamus venientes a vobis eſſe rebaptizatos.

13. In uno tibi ſolo, Parmeniane frater, ingrati eſſe non poſſumus, quod Eccleſiam noſtram, id eſt Catholicam, quæ continetur toto orbe terrarum, quamvis ab ea ſis alienus, laudare voluiſti, numerando dotes: In quarum tamen numero ſatis erraſti, & in dicendo, quia ipſa eſt hortus concluſus, & fons ſignatus, & unica ſponſa. Hoc nos de noſtro dicimus. Nam tu de alieno locutus es. Quidquid de [redacted]

14. Et tu hujus vocis oblitus, ad invidiam Catholicis faciendam, his locutus es verbis: *Neque enim Ecclesia illa dici potest quæ cruentis morsibus pascitur, & sanctorum sanguine & carnibus opimatur.* Certa membra sua habet Ecclesia, Episcopos, Presbyteros, Diaconos, ministros, & turbam fidelium. Dicite cui generi hominum in Ecclesia nostra hoc possit adscribi, quod objicere voluisti? Specialiter nomina aliquem ministrum, ostende aliquem Diaconum nomine suo. Indica hoc ab aliquo factum esse Presbytero. Proba hoc Episcopos admisisse. Doce aliquem nostrum cuiquam insidiatum esse. Quis nostrum quenquam persecutus est? quem a nobis persecutum esse, aut dicere poteris aut probare? Sed quia tibi unitas displicet: hoc si crimen putas, argue nos Thessalonicensibus, Corinthiis, Galatis, Septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, communicasse. Si nefas tibi videtur, aut si reatum putas memoriis Apostolorum & sanctorum omnium communicasse: hoc nos fecisse, non solum non negamus, sed etiam gloriamur.

15. Sed ut ostendam, partem vestram (ut dixi) cruentis morsibus pastam, Christianorum sanguine & carnibus opimatam, a principio suo vester jam rabidus commemorandus est furor: jam vestra retexenda impietas, jam stultitia demonstranda. In quo prius est ostendere, erubescendam lætitiam vestram, & gaudia criminosa, quod vobis pristini erroris libertatem redisse contigerit. Recensete tempora, discutite rationem rerum, dissimilia vota, & personas diversas attendite. Redeat in memoriam Constantinus imp. Christianus: quem famulatum exhibuerit Deo, quæ habuerit vota, ut remotis schismatibus, intermortua omni dissensione, sub toto cœlo filios suos gaudens, in uno videret sancta mater Ecclesia. Reddiderat unam communionem, maritis uxores, parentibus filios, fratribus fratres. Quibus rebus Deus

ſe lætari teſtatur, dum dicit in pſalm. CXXXII, *Ecce quam bonum & quam ju:undum, habitare fratres in unum.* Etenim cum Africanos populos & Orientales, & cæteros transmarinos, pax una conjungeret, & ipſa unitas, repræſentatis omnibus membris corpus Eccleſiæ coagularet: dolebat hoc diabolus, qui ſemper de fratrum pace torquetur. Illo tempore ſub Imperatore Chriſtiano, deſertus in Idolis, tanquam incluſus, jacebat in templis. Hoc eodem tempore duces & principes veſtros merita relegaverant ſua. In Eccleſia nulla fuerant ſchiſmata, nec Paganis licebat exercere ſacrilegia: pax Deo placita apud omnes Chriſtianos populos habitabat: diabolus mœrebat in templis, vos in regionibus alienis.

16. Deinde, ut nobis notum eſt, ſecutus alius Imperator, vobiscum vota ſiniſtra concipiens, ex famulo Dei factus eſt miniſter inimici, apoſtatam ſe edictis ſuis teſtatus eſt: quem precibus rogaſtis, ut reverti poſſetis: quas preces, ſi vos negatis miſiſſe, nos legimus. Nec difficultatem præbuit, quem rogaſtis; ire præcepit pro voto ſuo, quos intellexerat ad diſturbandam pacem cum furore eſſe venturos. Erubeſcite ſi ullus eſt pudor. Eadem voce vobis li-

[redacted]

ab illius temporis judicibus relatio mitteretur. Sed intervenit & occurrit j d cium Dei, ut ille, qui vos jam dudum redire jusserat, Imperator profanus & sacrilegus, moreretur, qui persecutionem, vobis provocantibus, jam miserat aut mittere disponebat.

18. Operata est apud loca supradicta in Catholicos trucidatio. Memoramini per loca singula, qui fuerint vestri discursus Nonne de numero vestro fuerunt Felix Zabensis, & Januarius Flumenpiscensis, & cæteri, qui tota celeritate concurrerunt ad castellum Lemellense: ubi cum contra importunitatem suam viderent Basilicam clausam, præsentes jusserunt comites suos, ut ascenderent culmina, nudarent tecta, jactarent tegulas: imperia eorum sine mora completa sunt; & cum altare defenderent Diaconi catholici, tegulis plurimi cruentati sunt, duo occisi sunt, Primus filius Januarii, & Donatus filius Nini, urgentibus & præsentibus Coepiscopis vestris supra memoratis: ut sine dubio de vobis dictum sit, *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* De qua re Primosus, Episcopus catholicus loci supra memorati, in concilio vestro apud Thenestinam civitatem questus est, & querelas ejus dissimulanter audistis. Ecce a vobis factum est, quod dixisti, "Ecclesiam non esse, quæ cruentis morsibus pascitur; & aliud sunt, milites missi, aliud Episcopi ordinati." Quod contra nos invidiose loquimini, ab aliis factum est, non a nobis. Quod dicitis non debuisse fieri, vos fecistis. Commemorastis & B. Apostolum Paulum dixisse, *Sine ruga & sine sorde Ecclesiam esse debere.* Episcopis vestris jubentibus & præsentibus, super altare catholici Diaconi occisi sunt; similiter & apud Carpos. Nonne tibi videntur inexpiabiles sordes? In Mauritaniæ civitatibus, vobis instantibus, quassatio populi facta est: mortui sunt in uteris matrum, qui fuerant nascituri. Non tibi videtur ruga, quæ non possit ullis satisfa-

tiſfactionibus tendi aut explanari? Quid tale a nobis admiſſum eſt? Nos exſpectamus vindicem Deum. Et invidiam facitis Macario, qui ſi aliquid aſpere fecit pro unitate, leve eſſe videri poterit: dum vos pro diſſenſione tanta mala, acerba, cruenta & hoſtilia feceritis. Quid commemorem Tipaſam Cæſarienſis Mauritaniæ civitatem, ad quam de Numidia Urbanus Formenſis, & Felix Idicrenſis, duæ faculæ incenſæ livoribus, cucurrerunt: quietorum & in pace poſitorum animos perturbantes? Nonnullorum officialium & favore & furore juvante, & Athenio præſide præſente cum ſignis, Catholica frequentia exturbata & cruentata, de ſedibus ſuis expulſa eſt: lacerati ſunt viri, tractæ ſunt matronæ, infantes necati ſunt, abacti ſunt partus. Ecce veſtra Eccleſia, Epiſcopis ducibus, cruentis morſibus paſta eſt. Poſt hoc etiam illud addidiſti, *Quantum vult conſumat edacitas vulturum, tamen major eſt numerus columbarum.* Ubi eſt, quod vulgo dicitur, *Memoriam cuſtodem habere oportet mendacem?* Oblitus es, quod paulo ante dixiſti, Eccleſiam unam columbam Chriſti in Canticis canticorum dictam. Si una eſt apud vos Eccleſia, una eſt columba: quid eſt, quod dicere voluiſti, *Nu-*

[redacted]

non fieri, ſi mandata Chriſti in memoria haberetis, qui ait, *Ne dederitis ſanctum canibus, neque miſeritis margaritas ante porcos, ne conculcent pedibus ſuis eas, & converſi elidant vos.* Quid tale ab operariis unitatis fieri potuit, unde nobis Catholicis vanam invidiam facere laboratis? Inde revertentes Urbanus Formenſis & Felix Idicrenſis, invenerunt matres, quas de caſtimonialibus fecerant mulieres. Ecce quales, frater Parmeniane, Epiſcopos celas: & cum pro tuis erubeſcere debueras, Catholicos innocentes accuſas. Interea ſupra memoratus Felix inter crimina ſua, & facinora nefanda, ab eo comprehenſam puellam, cui mitram ipſe impoſuerat, a qua paulo ante pater vocabatur, nefarie inceſtare minime dubitavit. Et quaſi de peccato ſanctior fieret, Tyſedim velociter properavit. Sic Donatum annorum ſeptuaginta Epiſcopum, hominem innocentem ſpoliare auſus eſt Epiſcopali nomine & officio & honore. Venit ſchismaticus ad Epiſcopum catholicum: ad innocentem reus, ad Dei ſacerdotem ſacrilegus, inceſtus ad caſtum, ad Epiſcopum jam non Epiſcopus; ſed de placito & de conjuratione veſtra ſecurus, veſtris legibus & decretis armatus: manus, quas paulo ante peccata gravaverant, capiti innocentis injecit: & de illa lingua auſus eſt ferre ſententiam, quæ jam nec ad pœnitentiam agendam vel idonea videbatur. Ecce, quales, frater Parmeniane defendis: ecce, pro qualibus jam dudum dotes operari dixiſti.

20. Et jam vos ipſi, qui ſancti & innocentes videri ab hominibus vultis, dicite, unde eſt iſta ſanctitas, quam vobis licentius uſurpatis? quam Joannes Apoſtolus profiteri non audet, qui ait, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.* Hoc qui dixit, ſapienter ſe ad Dei gratiam reſervavit. Eſt enim Chriſtiani hominis, quod bonum eſt, velle: & in Deo, quod bene vo-

luerit, currere: ſed homini non eſt datum, perficere: ut poſt ſpatia, quæ debet homo implere, reſtet aliquid Deo, ubi deficienti ſuccurrat: quia ipſe ſolus eſt perfectio, & perfectus ſolus Dei filius Chriſtus. Cæteri omnes ſemi-perfecti ſumus. Quia noſtrum eſt velle, noſtrum eſt currere: Dei, perficere. Unde beatus Apoſtolus Paulus ait: *Neque volentis neque currentis, ſed ad Dei gratiam pertinentis.* Nam & a Chriſto ſalvatore noſtro, perfecta ſanctitas non eſt data, ſed promiſſa. Denique ſic ait, *Sancti eritis, quia & ego ſanctus ſum.* Solus eſt ergo perfectus & ſanctus. Denique non dixit, *ſancti eſtis*: ſed *ſancti eritis*, dixit. Unde eſt ergo, quod vobis perfectam ſanctitatem de ſuperbia vindicatis? niſi ut appareat, quia vos ipſos decipitis: & veritas in vobis non eſt. In Joannis ſchola eſſe noluiſtis. Cum enim ſeducitis aliquos, promittitis, vos indulgentiam peccatorum eſſe daturos: & cum vultis donare peccata, veſtram profitemini innocentiam: & remiſſionem peccatorum ſic datis, quaſi nullum habeatis ipſi peccatum. Non eſt iſta præſumtio, ſed deceptio: nec veritas, ſed mendacium. Etenim inter vicina momenta, dum manus imponitis & delicta donatis, mox ad altare converſi,

[redacted]

aperteque contemnitis: *Duo*, inquit, *ascenderunt in templum adorare, unus Pharisæus, & alter Publicanus.* Pharisæus tumidus, superbus, inflatus, talis, quales & vos videmus: non humiliato corpore, non inclinata cervice: sed erecta facie, & tumenti pectore, *Gratias tibi*, inquit, *Deus, quia nihil peccavi.* Hoc est dicere Deo, *non habeo, quod ignoscas.* Hoc insanus furor, hoc punienda & damnanda superbia. Deus paratus est ignoscere, & reus festinat indulgentiam recusare. Publicanus humilis, hominem se esse cognoscens, sic rogavit, dicens: *Propitius esto mihi peccatori.* Sic justificari meruit humilitas: sic superbia in Pharisæo, magistro vestro, de templo damnata descendit. Meliora inventa sunt peccata cum humilitate, quam innocentia cum superbia. Deinde cum vobis Traditionis & schismatis gravia peccata non desint, insuper & superbos vos esse gratulamini.

21. Nunc quoniam erubescenda gaudia vestra probavimus, & furor vester tot locis ostensus est: restat de profunda impietate vestra aliquid dicere. Nam omnia, quæ a vobis aut facta sunt, aut dicta, quis poterit explicare? Sic cuncta malignitate quadam ordinasse vos constat, ut in una specie operis vestri, species alias impleretis: ut dum Presbyter aut Episcopus dejicitur, sic populus caperetur. Quomodo posset turba hominum stare, quæ rectorem suum a vobis elisum esse conspiceret? Non aliter quam quocumque casu, pastore occiso, lupi grassantur. Exorcizastis fideles, & lavistis sine causa parietes: ut hoc nequitiæ genere subrueretis simplicissimorum hominum mentes. Talibus consiliis vestris, nonnullorum animi jugulati sunt: & sub nube simplicitatis, obcæcato astutiæ lumine, ut miseros sterneretis, sagittas de pharetra pectoris vestri, seductionibus præmisistis: ut de vobis Spiritus Sanctus per David Prophetam in Psalmo X. prædixerit: *Quoniam ecce peccatores inten-*

derunt arcam: paraverunt ſagittas in pharetra ſua, ad ſagittandos in obſcuro rectos corde. Quid a vobis minus factum eſt veſtris conſiliis? Sagittati ſunt innocentes, exarmati fideles, honore nominis ſui ſpoliati ſunt Sacerdotes. O impietas inaudita, quem jugulaveris inter pœnitentiæ tormenta ſervare! In comparatione operis veſtri, latronum levior videtur immanitas. Vos vivum facitis homicidium: latro jugulatis dat de morte compendium. Paupertate ſenſus ſui circumventi ſunt, quos decipere potuiſtis. Perfecti enim fuerant illi, opere ſcilicet Dei, qui in ejus nomine fuerant ordinati. Et vos contra opus Dei hoſtiliter militantes, divinum opus malitiæ vectibus deſtruentes. Apparet ergo de vobis dictum eſſe in Pſalmo X: *Quoniam quæ tu perfeciſti, ipſi deſtruxerunt.* Fecit vos ſuperbos impietas veſtra: ſed accuſat vos proſpiciens de cœlo juſtitia: & iniqua vos gerentes error hominum laudat, ut de vobis in IX. Pſalmo dixerit Spiritus Sanctus: *Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ: & qui iniqua egerit, benedicetur.* Quid iniquius, quam exorcizare Spiritum Sanctum? altaria frangere? Euchariſtiam animalibus projicere? Et ut in errorem vos veſter populus mittat, laudando [redacted]

facere? Nihil aliud, nisi ut de Deo taceretur, dum per errorem homines de solo diabolo loquebantur.

23. O sacrilegium impietati commissum, dum homines per vos jurantes libenter auditis, & vocem Dei auribus non admittitis vestris, qui in CIV. Psalmo sic ait: *Ne tetigeritis unctos meos neque in prophetas meos manum miseritis.* Unctos autem esse & reges & sacerdotes, & libri Regnorum indicant, & David in Psalmo CXXXII. sic ait: *Sicut unguentum quod descendit in barbam Aaron.* Et tamen vos contra iisdem viribus conati estis præcepta contemnere, quibus, qui Dominum timent, mandata conantur implere. Docete, ubi vobis mandatum est, radere capita sacerdotum, cum e contrario sint tot exempla proposita, fieri non debere. Saül ante quam peccaret, ungi meruit: post unctionem non leviter offendit. Hoc Deus cum videret, propter oleum non tangendum, volens exemplum proponere, pœnitentiam professus est; sic enim legitur dixisse Dominum, *Pœnitet me unxisse Saul in Regem*; & utique potuit Deus oleum quod dederat auferre. Sed cum voluit docere, non debere contingi oleum etiam in peccatore, ipse qui dederat, pœnitentiam gessit. Igitur Deus, si, ut te doceret, quod dedit auferre non potuit, per quod noluit: tu quis es, qui auferas quod non dedisti? & qui parare debebas aures ad audiendum, parasti novaculam ad delinquendum: & cum possetis esse filii Dei, filii hominum esse voluistis; & ad infigendum morsum honoribus alienis, dentes vestros in sagittas & arma vertistis: linguas acuistis in gladios: implestis quod de vobis in Psalmo LVI. scriptum est: *Filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.*

24. Ergo linguas vestras acuistis in gladios, quas movistis in mortes, non corporum, sed honorum. Jugulastis non membra, sed nomina. Quid prodest,

quia vivunt homines, & occiſi ſunt honores a vobis? valent quidem membris, ſed ereptæ portant funera dignitatis. Extendiſtis enim manum, & ſuper omne caput mortifera velamina prætendiſtis: ut cum ſint (ſicut ſupra dixi) quatuor genera capitum in Eccleſia, Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, & fidelium: nec uni parcere voluiſtis: evertiſtis animas hominum. Hos actus veſtros dolet Deus, in Ezechiele propheta cum dicit: *Væ facientibus velamen*, hoc eſt, imponentibus manum *ſuper omnem ætatem ad evertendas animas*. Inveniſtis pueros: de pœnitentia ſauciaſtis, ne aliqui ordinari potuiſſent. Agnoſcite vos animas evertiſſe. Inveniſtis fideles antiquos, feciſtis pœnitentes. Agnoſcite vos animas evertiſſe. Inveniſtis Diaconos, Presbyteros, Epiſcopos: feciſtis Laicos. Agnoſcite vos animas evertiſſe.

25. Socius & comes veſter jam dudum fuerat, cui nunc manus inferre conatus es: pariter currebatis, fac illum peccaſſe, cum peccatum non eſſe conſtet. Jacebat ut æſtimas: ſi Apoſtolum legiſti, tu vide cui ſtes, & ille cui jaceat: ſi ſervus es, Dominum recognoſce, & intellige, quia non tibi jacebat, qui tecum paulo ante currebat. Quid in poteſtatem alie- [redacted]

in caligine clausi aeris, alterum juxta se videre non potuit. Innumerabiles antiquum Regem sequebantur exercitus: sed ipse rex in potestatem venerat alienam. Occasionem victoriæ David habebat in manibus: incautum & securum adversarium, sine labore poterat jugulare: & sine sanguine & conflictu multorum, poterat bellum mutare in cædem. Et pueri ejus & occasio suadebant. Ad victoriam opportunitas hortabatur. Stringere jam cœperat ferrum: ire jam cœperat armata manus hostiles in jugulos. Sed obstabat plena divinorum memoria mandatorum: hortantibus se pueris & occasionibus contradicit, tanquam & hoc diceret: *Sine causa me victoria provocas: frustra me occasio in triumphos invitas.* Volebat hostem vincere: sed prius est divina præcepta servare. *Non*, inquit, *mittam manus in unctum Domini.* Repressit cum gladio manum: & dum timuit oleum, servavit inimicum. Et ut compleret observantiam, vindicavit occisum. Vos nec Deum timetis, nec fratres agnoscitis: in cote livoris acuistis novaculas linguæ: & divina præcepta calcantes, miserorum properastis in capita: ut in captivitatem cæcos & imperitos populos, jugulatis ducibus, traheretis. Esuritis honores innocentium Sacerdotum: unde furori vestro tanta fames innata est. ut guttura vestra sepulcra patentia faceretis. Unicuique sepulcro sufficit unum funus, & clauditur: gutturi vestro honorum funera minime sufficerunt, & adhuc patent, dum aliquos quæritis devorare; ut merito de vobis dictum sit: *Sepulcrum patens est guttur eorum.* Nam & de maledictione præsumitis, cum scriptum sit: *Benedicite & nolite maledicere.* Quisquis contra vestram voluntatem aliquid fecerit, intentatis terrores, maledicta prætenditis. Et quia aliqui homines, plus mali mereri possunt, quam boni; quidquid judicium Dei aut peccati meritum fecerit, amaris vestris maledictionibus

bus vindicatis: merito de vobis dictum eſt in Pſ. XIII: *Os eorum maledictione, & amaritudine plenum eſt.* Gloriamini, quod vobis maledicentibus, aliqui homines mori potuerunt. Certe non licet occidere. An ideo vos putatis innocentes, quia ferro uſi non eſtis? Innocentem ſe & venenarius judicet, ſi in ſolo ferro eſt homicidium. Non ſibi videatur reus, qui alterum ſubducto cibo necaverit. Innocentem ſe judicet, qui ſpirandi prohibita facultate, ſuffocaverit vivere cupientem. Necis multa ſunt genera, ſed unum nomen eſt mortis. Maledictionibus tuis cum fiducia hominem mortuum proteſtaris. Quid intereſt an gladio ferias, an lingua percutias? indubitanter homicida es, ſi per te mortuus fuerit, qui vivebat. Quisquis talis ex vobis eſt, fruſtra ſe Chriſtianum aut ſacerdotem Dei profitetur, qui lenitatem Dei non curat cum ſcriptum ſit in Salomone: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum.* Credo vos oblivisci non poſſe, quid per loca aliqua feceritis, cum eos, qui legem Dei prædicabant, id eſt, Prophetas, velletis occidere contra juſſionem Dei dicentis: *Et in Prophetas meos manum ne miſeritis.* Deuterium, Partenium, Donatum, & Getulicum, Dei

[redacted]

peccatum hominis percutitur, & oleum, quod Dei est, feriatur. Judicio suo Deus servavit rem suam, & tamen vos passim irruistis in alienam, corrumpentes omnium felicitatem. Nam quæ major infelicitas, quam Dei sacerdotes vivere, nec esse, quod fuerant?

26. Matronæ, pueri simul & virgines, a vobis coactæ, nullo interveniente peccato, salva innocentia, vobis docentibus pœnitentiam gerere didicerunt. Nunquid minor est infelicitas? contrivistis sexus, vexastis ætates. Vere de vobis dictum est in Ps. XIII: *Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.* Indixistis pœnitentiam plebibus. Nec enim acta est ab aliquo, sed a vobis exacta: nec æqualibus spatiis temporum, sed egistis omnia pro personis, alter anno toto, alter mense, alter vix tota die, imperantibus vobis pœnitentiam gessit. Si unitati consentire (ut vultis) peccatum est, si est similis culpa, quare non est æqualis eodem reatu pœnitentia? Dubium non est, populum credentium Israel esse vocatum; plebes singulas filias Israel, id est, qui mente Deum viderint, & Deo crediderint: & tamen has plebes coegistis flectere & inclinare cervices, & serie capitum juncta, massam pœnitentium facere. Has plebes dolet Deus per Ezechielem Prophetam, dicens: *Væ filiabus Israel, quæ sarciunt cervicalia*, id est membra cervicis ut supponant sub cubito & sub manu. Utique sub cubito & sub manibus vestris, cum super earum capita velamina pœnitentiæ tenditis. Quæ impietas vestra & furor ostensus est, & superbia demonstrata: etiam stultitia fuerat revelanda: sed hanc in sexto libro demonstrabo.

LIBER

LIBER TERTIUS.

1. Satis ut arbitror, in ſecundo libello de Eccleſia quæ ſponſa eſt Chriſti, & de ejus dotibus, & de hæreditate diximus Salvatoris: conſequens eſt, primo ſchiſmaticorum errores oſtendere: deinde, quæ fuerit cauſa, ut unitas fieret: tertio quis fecerit, ut miles mitteretur armatus. Ab operariis unitatis multa quidem aſpere geſta ſunt, ſed ea ad quid imputatis Leontio, Macario, vel Taurino? imputate majoribus veſtris: qui (ſicut in Propheta ſcriptum eſt) ut vobis ſtupeſcerent dentes, ipſi uvas acidas comederunt. Illis primo, qui populum Dei diviſerunt, & Baſilicas fecerunt non neceſſarias. Deinde Donato Carthaginis, qui provocavit, ut unitas proximo tempore fieri tentaretur. Tertio Donato Bagajenſi, qui inſanam collegerat multitudinem, a qua ne Macarius violentiam pateretur: ad ſe, & ad ea, quæ ferebat tutanda, armati militis poſtulavit auxilium. Venerunt tunc cum pharetris armigeri, repleta eſt unaquæque civitas vociferantium clamoribus: nuntiata unitate, fugiſtis omnes. Nulli dictum eſt, *nega Deum*: nulli dictum eſt, *incende teſtamentum*. Nulli dictum eſt, *aut thus pone*, aut *Baſilicas dirue*. Iſtæ enim res ſolent Martyria generare. Renunciata eſt unitas, ſola fuerant hortamenta, ut Deus & Chriſtus ejus, a populo in unum conveniente, pariter rogaretur. Nullus erat primitus terror. Nemo viderat virgam: nemo cuſtodiam: ſola (ut ſupradiximus) fuerant hortamenta. Timuiſtis omnes, fugiſtis, trepidaſtis: ut pro certo de vobis dictum ſit, quod in Pſalmo LII. ſcriptum eſt: *Trepidaverunt ubi non erat timor*. Fugerunt igitur omnes Epiſcopi cum Clericis ſuis, aliqui ſunt mortui. Qui fortiores fuerunt, capti & longe relegati ſunt.

2. Et

2. Et tamen horum omnium nihil actum eſt cum voto noſtro: nihil cum conſcientia, nihil cum opere. Sed geſta ſunt omnia in dolore Dei, amare plorantis, & in ultionem aquæ, quam contra interdictum iterum moviſtis: traducentes ad vos aquam antiquæ piſcinæ: ſed neſcio an cum illo piſce, qui Chriſtus intelligitur: qui in lectione Patriarchæ Tobiæ legitur in Tigride flumine prehenſus, cujus fel & jecur tulit Tobias, ad tutelam fœminæ Saræ, & ad illuminationem Tobiæ non videntis: ejusdem piſcis viſceribus Aſmodeus dæmon a Sara puella fugatus eſt (quæ intelligitur Eccleſia) & cæcitas a Tobia excluſa eſt. Hic eſt piſcis, qui in baptiſmate per invocationem fontalibus undis inſeritur, ut quæ aqua fuerat, a piſce etiam piscina vocitetur. Cujus piſcis nomen ſecundum appellationem græcam, in uno nomine per ſingulas literas turbam ſanctorum nominum continet, ἰχθυς quod eſt Latine, JESUS CHRISUS DEI FILIUS SALVATOR. Hanc vos piſcinam, quæ in omni Catholica per totum orbem terrarum, ad vitam generis humani, ſalutaribus undis exuberat: traduxiſtis ad voluntatem veſtram, & ſolviſtis ſingulare Baptiſma, ex quo Baptiſmate hominibus muri facti ſunt ad tutelam: & feciſtis quaſi alteros muros, nullum bonum ædificium facientes: non potuiſtis conſtruere, niſi dirueretis. Et quale poteſt eſſe ædificium, quod de ruina conſtruitur? Hanc rem per Eſaiam Prophetam Deus dolet & flet, cum dicit filiam ſui generis eſſe contritam: genus Dei eſt, non habere genus, qui ex ſe eſt, & manet in æternum. Similis eſt & aqua, quam non legimus factam. In cujus aquæ injuria, indicat Deus lacrymas ſuas quas vos feciſtis: quas teſtatur nulla poſſe conſolatione ſiccari, cum ad vos per Iſaiam prophetam loquitur: dicens: *Miſſum me facite, amare plorabo: Nemo poterit conſolari me in contritione filiæ generis mei.* Hoc loco defenditur innocentia noſtra,

dum

dum Deus cum dolore iracundiam vobis indicat ſuam: dum & cauſas prodit, & rationes oſtendit. Denique non in toto Sion, ſed in una ejus valle ſunt celebrata: non in illo monte Sion, quem in Syria Paleſtina a muris Hieruſalem parvus diſterminat rivus; in cujus vertice eſt non magna planities, in quo fuerant Synagogæ, ubi Judæorum populus conveniens, legem, per Moyſen datam, diſcere potuiſſet: ſed ubi nulla lis audita eſt, nec ab aliquo celebratum judicium, nec aliqua eſt illic ab ullo judice lata ſententia: quia locus erat doctrinæ, non controverſiæ, poſt doctrinam. Si quid agendum erat, intra muros Hieruſalem agebatur. Inde ſcriptum eſt in Eſaia Propheta: *Ex Sion prodiet lex, & verbum Domini de Hieruſalem.* Non ergo in illo monte Sion Eſaias aſpicit vallem, ſed in monte ſancto, qui eſt Eccleſia: qui per omnem orbem Romanum, caput tulit ſub toto cœlo. In quo monte a Deo patre filius Dei regem ſe conſtitutum eſſe gratulatur in Pſalmo ſecundo, dicens: *Quoniam regem conſtituit me ſuper Sion montem ſanctum ſuum:* utique ſuper Eccleſiam, cujus rex & ſponſus & caput eſt. Non in illo monte, ubi non illæ ſunt portæ, quas diligit Deus, ſed in monte Eccleſiæ, qui Sion [redacted]

tarum tuarum, benedixit filiis tuis in te. Per ſingulas provincias totius orbis vâlles ſingulas intelligimus montis: & dum non in toto monte videt Eſaias, ſed in una valle, hoc eſt, in ſola Africa: in qua ſola cum ſufficerent templa Dei quæ fuerant, alia facere voluerunt principes veſtri, in qua ſola dejecti ſunt muri, & ut fierent muri, aqua ſanctæ piſcinæ transverſa eſt, & novitas contra antiquitatem a vobis inſtituta eſt, & aqua humana contra divinam ordinata eſt. Hoc totum Deus in vallem montis Sion, & interrogat & increpat, dicens: *Ut quid hoc factum eſt vobis? ideo, quoniam aſcendiſtis in templa ſupervacanea. Unaquæque civitas repleta eſt vociferantium: vulnerati in te non vulnerati gladio: & mortui in te, non mortui in bello: in errore ſunt a minimo usque ad maximum: errantes in montibus omnes principes tui, in fugam converſi ſunt: & qui capti ſunt, graviter alligati, & fortiores tui longe fugati ſunt. Miſſum me facite, amare plorabo. Nemo me poterit conſolari in contritione filiæ generis mei. Et aſcendent Elamitæ cum pharetris* (Elamitæ latina lingua dicuntur: chori caſtrorum). *Penetralia veſtra deferentur ad publicum, & ſecreta domus Iſrael nudabuntur.* Hoc in Africa factum eſt, & totum hoc quare factum eſt, indicavit Deus, dum vobis imputat dicens: *Quoniam convertiſtis aquam antiquæ piſcinæ ad civitatem veſtram, & dejeciſtis muros Hieruſalem, ut faceretis alteram munitionem, & conſtituiſtis aquam inter duas munitiones: & ab piſcinam antiquam attendere noluiſtis, nec ad eum, qui ab initio creavit illam.*

3. Jam vides frater Parmeniane, ad vos redundare omnia, a quorum principibus harum rerum omnium ſeminata eſt cauſa. Deinde ad Donatum Carthaginenſem, cujus veneficio videtur unitatis negocium eſſe commotum. In quo oſtendam operarios ejus non pro voluntate noſtra, nec ſua malitia aliquid feciſſe, ſed provocantibus atque impellentibus

cauſis & perſonis, quas Donatus Carthaginis levitate ſua conſtituit, dum magnum ſe videri contendit. Quem enim latet præter te, quia peregrinus es, & potuerunt tibi falſa narrari? aut quis negare poteſt, rem, cui tota Carthago principaliter teſtis eſt, Imperatorem Conſtantem, Paulum & Macarium primitus non ad faciendam unitatem miſiſſe, ſed cum eleemoſynis: quibus ſublevata per Eccleſias ſingulas poſſit reſpirare, veſtiri, paſci, gaudere paupertas? Qui cum ad Donatum, patrem tuum, venirent, & quare venerant, indicarent: ille ſolito furore ſuccenſus, in hæc verba prorupit: *Quid eſt Imperatori cum Eccleſia?* & de fonte levitatis ſuæ, multa maledicta effudit: non minus quam in Gregorium aliquando, ad quem ſic ſcribere minime dubitavit: *Gregori macula Senatus, dedecus Præfectorum*, & cætera talia: cui Donato Præfectus patientia Epiſcopali reſcripſit. Harum epiſtolarum exemplaria multorum ore ubique cantantur. Jam tunc meditabatur, contra præcepta Apoſtoli Pauli, Poteſtatibus & Regibus injuriam facere, pro quibus, ſi Apoſtolum audiret, quotidie rogare debuerat. Sic enim docet B. Apoſtolus Pau-

[redacted]

pauperibus eleemoſynam, nihil Donato. Cur ergo inſanivit? cur iratus eſt? cur quod miſſum fuerat, repudiavit? Et cum illi, qui miſſi fuerant, dicerent, ſe ire per provincias ſingulas, & volentibus accipere, ſe daturos: ille dixit, ubique ſe literas præmiſiſſe, ne id quod allatum fuerat, pauperibus alicubi diſpenſaretur. O, conſulere miſeris! o, providere pauperibus! o, peccatoribus ſubvenire! clamat Deus, dicens: *Ego ſum, qui feci pauperem & divitem.* Non quia non potuit & pauperi dare; ſed ſi ambobus daret, peccator, qua ſibi ſuccurreret, invenire non poſſet. Denique ſic ſcriptum eſt: *Quemadmodum aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna extinguit peccatum.* Certe jam apud Deum ſunt ambo, & qui dare voluit, & qui obſtitit, ne daretur. Quid ſi jam dicat Deus Donato: Epiſcope, *Quid vis fuiſſe Conſtantem? Si innocentem, quare ab innocente accipere noluiſti? Si peccatorem, quare non permiſiſti dare, propter quem feci pauperem?* Sub hac interrogatione qualis futurus eſt? quid de levitate & furore laboravit tantis pauperibus impedire? Carthaginis principatum ſe tenuiſſe crediderat, & cum ſuper Imperatorem, non ſit niſi ſolus Deus, qui fecit Imperatorem, dum ſe Donatus ſuper Imperatorem extollit, jam quaſi hominum exceſſerat metas, ut prope ſe, Deum, non hominem æſtimaret, non reverendo eum, qui poſt Deum ab hominibus timebatur. Denique per Ezechielem increpat Spiritus Sanctus Principem Tyri, id eſt, Principem Carthaginis, cum per Prophetam his loquitur verbis: *Fili hominis, dic adverſus Principem Tyri, hæc dicit Dominus Deus, quia exaltatum eſt cor tuum, & dixiſti, ego ſum Deus.* Tyrum Carthaginem eſſe, primo Eſaias probat, in quo legitur *viſio ſuper Tyrum.* Et ſequitur: *Ululate naves Carthaginis.* Deinde Tyrum Carthaginem eſſe etiam mundanæ literæ proteſtantur: & ſi ſit alia civitas, quæ hoc nomine nuncupetur,

nihil in illa videtur factum, quod apud Carthaginem conſtat admiſſum. *Loquere*, inquit Deus, *adverſus Principem Tyri.* Dum Deus ad Principem Tyri loquitur, non adverſus ſecularem aliquem regem dicit eſſe loquendum, nec ad multos, ſed ad unum, hoc eſt, ad Donatum Epiſcopum. Neque enim fas erat Prophetam Ezechielem, quem proxime nominavi, niſi principi Epiſcopum comparare, qui ſibi (ut diximus) principatum Carthaginis vindicabat: qui exaltavit cor ſuum, & hominibus ſibi ſuperior videbatur: & ſub ſe omnes etiam ſocios ſuos habere voluiſſet: de quorum oblationibus nunquam eſt dignatus accipere. In qua re media eſt fides, & Deus Chriſtus ejus, & querelæ multorum, quibus in ipſa ſocietate hanc injuriam faciebat: ut ſolus ſecreto neſcio quid ageret, & poſtea cæteris perſunctorie miſceretur. Hoc modo exaltatum eſt cor ejus: ut ſibi jam non homo, ſed Deus fuiſſe videretur. Denique & in ore populi raro eſt appellatus Epiſcopus, ſed Donatus Carthaginis dicebatur. Et merito princeps Tyri, id eſt, Carthaginis, appellari & increpari meruit, quia primus Epiſcoporum, quaſi plus eſſet ipſe quam cæteri: & dum [redacted]

nes per se sic jurare, tamquam per Deum. In quo si unusquisque hominum erraverat, ipse prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est. Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes, qui in Christo crediderant, Christiani vocarentur, ausus est populum cum Deo dividere: ut qui illum secuti sunt, jam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ: & si quando ad eum aliqui ex aliqua Africana provincia veniebant, non quærebat illud, quod humana semper exigit consuetudo, de pluviis, de pace, de proventu anni aliquid interrogare: sed illico ad singulos quosque venientes hæc erant verba: *Quid apud vos agitur de parte mea?* Quasi jam vere populum cum Deo diviserat, ut intrepide suam diceret partem. Nam a temporibus ejus, & usque in hodiernum, si quando de rebus Ecclesiasticis in judiciis publicis aliqua celebrata est actio: interrogati singuli, sic apud acta locuti sunt, ut dicerent se de parte esse Donati: de Christo tacuerunt. Et quid de Clericis dicam, cum legantur preces (quarum in primo libro fecimus mentionem) jam dudum ad Constantinum missæ & subscriptæ, quæ Episcoporum nomina continebant: sic, *datæ a Capitone & Nasucio, Digno, & cæteris Episcopis partis Donati:* & postulabant utique contra Episcopos, qui dum non erant in parte Donati, in Christi Catholica habitabant; & dum Episcopus inter coepiscopos suos non fuit, nec homo inter homines esse voluit, constat, quod extulit cor suum, & Deus sibi fuisse videbatur. Nam cum & ordinatores tui, quorum nomina frater Parmeniane, bene nosti, & ubi fuerint non ignoras, & quid vel a quo petiverint, & qualem rogaverint ut redirent, & tecum redire potuissent, & nos didicimus cum easdem preces quas dederant, apud Africanos judices allegarent, in quibus scriptum est: *Datæ ab Episcopis partis Donati.* Hic jam quid responsuri sunt in illo imminenti divino judicio, qui

[illegible], ad prædictum locum ut concur-[illegible]: & eorum illo tempore concursus [illegible], quorum dementia paulo ante ab ipsis [illegible] videbatur esse succensa. Nam cum [illegible] hominum genus ante unitatem per loca [illegible] vagarentur: cum Axido & Fasir, ab ipsis in-[illegible] *sanctorum duces* appellarentur: nulli licuit [illegible] esse in possessionibus suis: debitorum chiro-[illegible] amiserant vires: nullus creditor illo tempore [illegible]gendi habuit libertatem. Terrebantur omnes lite-[illegible] eorum, qui se sanctorum duces fuisse jactabant: & si in obtemperando eorum jussionibus tardaretur, advolabat subito multitudo insana, & præcedente terrore, creditores periculis vallabantur: ut qui pro præstitis suis rogari debuerant, metu mortis humiles impellerentur in preces. Festinabat unusquisque debita etiam maxima perdere: & lucrum computabatur, evasisse ab eorum injuriis. Etiam itinera non poterant esse tutissima, quod Domini de vehiculis suis excussi ante mancipia sua dominorum locis sedentia, serviliter cucurrerunt. Illorum judicio & imperio inter dominos & servos conditio mutababatur. Unde cum vestræ partis Episcopis tunc invidia fie-

[redacted]

ſepultura in domo Dei exhiberi conceſſa eſt. Eorum poſtea convaluerat multitudo. Sic invenit Donatus Bagajenſis, unde contra Macarium furioſam conduceret turbam. Ex ipſo genere fuerunt, qui ſibi percuſſores ſub cupiditate falſi martyrii in ſuam perniciem conducebant. Inde etiam illi, qui ex altorum montium cacuminibus viles animas projicientes, ſe præcipites dabant. Ecce ex quali numero ſibi Epiſcopus alter Donatus, cohortes effecerat. Hoc metu deterriti illi, qui theſauros ferebant, quos pauperibus erogarent: invenerunt in tanta neceſſitate conſilium, ut a Sylveſtro Comite armatum militem poſtularent: non per quem alicui vim facerent, ſed ut vim, a Donato ſupra memorato Epiſcopo diſpoſitam, prohiberent. Hac ratione factum eſt, ut miles videretur armatus. Jam quidquid ſubſecutum eſt, videte, cui debeat ac poſſit aſcribi. Furebant illic vocatorum infinita millia populorum: pro quibus & annonam competentem conſtat fuiſſe præparatam: de Baſilica quaſi publica fecerant horrea: expectantes ut venirent, in quos furorem ſuum exercere potuiſſent: & facerent quidquid illis dementia ſua dictaſſet, niſi præſentia armati militis obſtitiſſet. Nam cum ante venturos milites, metatores (ut fieri ſolet) mitterentur, contra Apoſtoli præcepta competenter ſuſcepti non ſunt, qui ait: *Cui honorem, honorem: cui vectigal, vectigal, cui tributum, tributum. Nemini quidquam debueritis.* Contuſi ſunt, qui miſſi fuerant cum equis ſuis ab iis, quorum nomina flabello invidiæ ventilaſti. ipſi magiſtri fuerant injuriæ ſuæ: & quid pati poſſent, ipſi prærogatis injuriis docuerunt. Reverſi ſunt vexati milites ad numeros ſuos, & quod duo vel tres paſſi fuerant, univerſi doluerunt. Commoti ſunt omnes: iratos milites retinere nec eorum præpoſiti valuerunt. Sic admiſſum eſt, per quod invidiam unitati

factam esse memorasti. Hæc & cætera vestra & suas causas habent, & quas ostendi personas obnoxias. Hoc nos nec vidimus quidem, sed vobiscum audivimus. Si auditus facit reos: tenemus vos socios, quia similiter audistis. Si a facto auditus immunis est; quod ab aliis, vobis provocantibus, factum est, nobis non debet imputari. Querelam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Ursacio, injuriatos esse quam plurimos: sub Paulo & Macario aliquos necatos: a sequentibus eorum nescio quos ad tempus esse proscriptos. Quid hoc ad nos? quid ad Ecclesiam Catholicam pertinet? Quidquid objecistis, vos fecistis: qui pacem a Deo commendatam noluistis libenter excipere, chariorem æstimantes hæreditatem schismatis, quam præcepta proposita salvatoris. Arguistis operarios unitatis: ipsam unitatem improbate, si potestis. Nam æstimo vos non negare, unitatem summum bonum esse. Quid nostra, quales fuerint operarii, dummodo quod operatum est, bonum esse constet? Nam & vinum a peccatoribus operariis & calcatur & premitur, & sic inde Deo sacrificium offertur. Oleum quoque a sordidis, & nonnullis male viventibus, & immunda loquentibus conficitur: & tamen liquor in sapore, in lumine, etiam in sancto Chrismate simpliciter erogatur.

5. Operarios unitatis malos fuisse dicitis: forte cum voluntate Dei, cui nonnunquam placet etiam quod ab ipso potuit prohiberi. Nam quædam male fiunt: quædam mala bene fiunt. Malum male latro facit: malum bene judex facit, dum vindicat quod latro peccavit. Nam hæc Dei vox est, *Non occides.* Et ipsius vox est: *Si inventus fuerit homo, dormiens cum muliere habente maritum, occidetis utrosque.* Unus Deus, & duæ diversæ voces. Denique dum Phinees, filius sacerdotis adulterum cum adultera inveniret, levavit cum gladio manum, & inter duas voces Dei

dubius

dubius stetit: hinc ad illum sonabat, *Non occides:* inde sonabat, *occidetis utrosque.* Si feriret, peccaret: si non feriret, delinqueret. Elegit melius peccatum, ut percuteret. Et forte non defuerant, qui hujus rei vindicem quasi homicidam notare voluissent. Sed ut ostenderet Deus, aliqua mala bene fieri, locutus est dicens: *Phinees mitigavit iram meam*; & placuit Deo homicidium, quia vindicatum est adulterium. Quid si & modo Deo placuit, quod passos vos esse dicitis, qui unitatem cum toto orbe terrarum, & cum memoriis Apostolorum, quæ Deo placita est, habere noluistis.

6. Invitus cogor hoc loco etiam illorum, quorum nolo, hominum facere mentionem, quos vos inter martyres ponitis: per quos, tanquam per unicam religionem, vestræ communionis homines jurant. Quos quidem vellem silentio præterire, sed ratio veritatis se silєri non patitur: & ex ipsis nominibus contra unitatem inconsiderate rabida latrat invidia, & aspernantes aliqui accusandam aut fugiendam æstimant unitatem, quod Marculus & Donatus dicantur occisi & mortui. Quasi omnino in vindictam Dei nullus mereatur occidi. Nemo erat lædendus ab operariis unitatis, sed nec ab Episcopis mandata divina contemni debuerant: quibus præceptum est, *Quære pacem, & consequeris eam:* & iterum, *Quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum:* & iterum, *felices pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur.* Hoc qui nec libenter volebant audire, nec devote facere voluerunt, quidquid potuerunt pati, si occidi malum est, mali sui ipsi sunt causa.

7. Sed arguendus (ut dicitis) vobis videtur esse Macarius, cum voluntate Dei æstimatis eum hoc facere non potuisse. Habetis hujusmodi reos antiquos: accusate primo Moysen, ipsum legislatorem: qui qui cum de Syna monte descenderet, prope,

nec

nec dum propoſitis tabulis legis, in quibus ſcriptum erat, *Non occides*, tria milia hominum uno momento juſſit occidi. Macarium differte pauliſper, Phineem filium ſacerdotis, quem paulo ante memoravi, primo in judicium provocate: ſi tamen inveneritis præter Deum aliquem judicem. Nam quod accuſatis in perſona ipſius, a Deo laudatum eſt quod in zelo Dei factum eſt. Supprimite interim voces, quas in Macarium dictat invidia. Recurrite primo ad Eliam prophetam, qui in rivo Ciſon, cum pareret voluntati Dei, quadraginta & quadringentos occidit. Sed forte dicitis, illos merito occiſos, iſtos indigne. Nunquam ſequitur vindicta, niſi ejus anteceſſerit cauſa. Vindicavit (ut diximus) Moyſes, vindicavit Elias, vindicavit Phinees; & non vultis, ut non vindicaverit Macarius. Nihil offenderant, qui occiſi eſſe dicuntur. Fit Macarius reus, in eo quod ſolus nobis neſcientibus, & vobis provocantibus fecit. Quare nobis fit invidia, cum aliena ſint facta? Et in vobis eſt cauſa, quia propter vos, qui foris fuiſtis, quamquam & nunc foris eſſe videamini, eveniſſe dicitur: non propter nos, qui intus habitamus, & nunquam de radice receſſimus. Sed quia ſupra memoratas per-

[redacted]

videbatur esse contemta. Phinees adulteros uno ictu percussit: laudari a Deo meruit: quoniam divinorum præceptorum contemtores occidit. Et quadringenti & quinquaginta, quos Elias occidisse legitur, ideo occisi sunt quia contra jussionem Dei, per quod falsi vates erant, Dei præcepta contemserant.

Et illi quorum nominibus Macarium criminatis, nec a falsis vatibus longe sunt; quia vos Deus dixit futuros esse falsos vates, quod proximo loco probaturi sumus: & dum pacem noluerunt respicere, ne in uno cum fratribus habitarent, contra præcepta & voluntatem Dei pertinaciter obstiterunt. Ergo videtis a Moyse, & Phinee, & Elia, & Macario, similia esse facta, quia ab omnibus unius Dei præcepta sunt vindicata. Sed video vos hoc loco tempora separare, ut alia fuerint ante Evangelium, alia post Evangelium: in quo potestis dicere, quia scriptum est, ut a Petro jam gladius conderetur, quo auriculam servi sacerdotis abstulerat, quem servum potuerat quasi devotus Petrus occidere: sed Christus pati venerat, non defendi. Et si cogitatum suum Petrus impleret, in passione Christi videretur servus vindicari, non populus liberari.

8. Nam & Macarius, gladium a Petro vagina conditum non eduxit. Hoc probat Deus, dum ad vallem Sion loquitur dicens: *Vulnerati in te, non vulnerati gladio.* Aut probate aliquem illo tempore gladio esse percussum. Deinde ait: *Mortui in te, non mortui in bello.* Quare debetis attendere, ne temerarium sit, eos martyres appellare, qui Christianorum nullum senserunt bellum. Non enim tale aliquid factum aut dictum est, quod in bello Christianorum dici aut fieri solitum est. Quod bellum persecutio dicitur, quæ operata est sub duabus bestiis ex illis quatuor, quas Daniel de mari ascendentes aspexit. Prima fuit ut Leo. Hæc erat persecutio sub Decio & Valeriano.

Secun-

Secunda ut Urſus: alia perſecutio, quæ fuit ſub Diocletiano, & Maximiano; quo tempore fuerunt & impii judices, bellum Chriſtiano nomini inferentes. Ex quibus in provincia Proconſulari (ante annos LX. & quod excurrit) fuerat Annulinus, in Numidia Florus. Omnibus notum eſt, quid eorum operata ſit artificioſa crudelitas. Sæviebat bellum Chriſtianis indictum: in templis dæmoniorum diabolus triumphabat: immundis fumabant aræ nidoribus; & quia ad ſacra ſacrilega venire non poterant, ubicunque thus ponere cogebantur. Omnis locus templum erat ad ſcelus. Inquinabantur prope morientes ſenes: ignorans polluebatur infantia: a matribus parvuli portabantur ad nefas: parentes incruenta parricidia facere cogebatur. Alii urgebantur templa Dei vivi ſubvertere, alii Chriſtum negare, alii leges divinas incendere, alii thura ponere. Horum aliquid a Macario factum eſſe, nec vos ipſi confingere poteritis. Sub perſecutore Floro, Chriſtiani Idolorum cogebantur ad templa; ſub Macario pigri compellebantur ad Baſilicam. Sub Floro dicebatur, ut negaretur Chriſtus & Idola rogarentur. Contra ſub Macario commonebantur omnes ut Deus unus pariter in Ec-

[redacted]

factum esse aliquid non probatis, cum id quod factum est, & Deus dixerit sic futurum esse, & ejus sunt vindicata præcepta: videte, ne non solum vanum: sed etiam superstitiosum sit sine bello mortuos ibi ponere, ubi sunt, qui in Christum confessi pro Dei nomine mori potuerunt: aut si eos martyres esse vultis, probate illos amasse pacem, in qua prima sunt fundamenta martyrii: aut dilexisse Deo placitam unitatem, aut habuisse cum fratribus charitatem. Nam omnes Christianos fratres esse & in primo libello probavimus, & in quarto procul dubio probaturi sumus. Quos dicitis debere appellari martyres, noluerunt fratres agnoscere, nullam habuerunt charitatem. Nec dicatur ad excusationem, quia Traditoribus communicare noluerunt: cum manifestissime probatum sit eosdem ipsos filios fuisse traditorum. Nulla igitur est excusatio, quia charitatem illos non habuisse manifestissime constat, sine qua nullum vel nominari potest, vel esse martyrium: sine qua maxima & imperiosa virtus caret effectu: sine qua nihil valet omnium scientia linguarum: sine qua nihil potest etiam societas Angelorum, Apostolo Paulo dicente: *Si habeam in me potestatem imperandi montibus, ut transferant se de locis in loca, & loquar omnium gentium linguis, etiam Angelorum, & corpus meum flammis tradam, & charitatem in me non habeam, nihil sum: sed ero æramentum tinniens in deserto; ut pereat vocis opus, ubi nullus occurit auditus.* Si tanta res, si B. Paulus, si vas electionis, quamvis cum imperiosa virtute & Angelorum societate, pronuntiat se nihil esse, nisi charitatem habuerit: videte, an non dicantur martyres, sed aliquid aliud appellari mereantur, qui charitatis desertores pro eadem desertione pati aliquid potuerunt.

9. Gaudet totus orbis de unitate Catholica, præter partem Africæ, in qua incendium de scintilla con-

flatum eſt. Ab operariis unitatis querimini neſcio quæ eſſe commiſſa. Hoc non queritur Italia, non Gallia, non Hiſpania, non Pannonia, non Galatia, non Græcia, non cum tot provinciis ſuis Aſia. Quia nihil illic fuerat emendandum, nullus illuc miſſus eſt emendator: quia nihil illic fuerat ſciſſum, nullus illuc miſſus eſt (ut ita dixerim) ſartor, & hic in Africa jam dudum populo in unitate manente, veſtis fuerat ſana: æmula manu inimici diſciſſa eſt. Pendebant quodammodo panni de una veſtis origine, & de una radice venientes ab invicem diviſi ſunt rami. Ut quid ſe pars parti anteponit? Ut quid ſe ſupra alterum pannum alter pannus extollit, cum meliorem ſe probare non poterit? Quid enim, ſi dicat contemtus pannus: *Quid te tantum extollis? In ove pares crevimus: in manibus conficientium ſimul fuimus? apud loterem, pariter mundati ſumus? Inimicus nos voluit ab invicem ſcindere. Adverſarius pulcritudinem noſtram voluit deformare. In parte veſtis adhuc unum ſumus, ſed in diverſa pendemus.* Quod enim ſciſſum eſt, ex parte diviſum eſt, non ex toto: cum conſtet merito, quia nobis & vobis Eccleſiaſtica una eſt converſatio: & ſi hominum litigant mentes, non litigant Sacramenta. De-

[redacted]

ſunt: aut ex voluntate Dei deſcendunt. Nos autem inde alieni ſumus.

10. Quid ſi quamvis aſpera, tamen (ut diximus) cum voluntate Dei videntur eſſe commiſſa? Legimus enim in Ezechiele Propheta parietem dealbatum, cui Deus comminatus eſt tempeſtatem, pluviam & lapides petrobolos, & accuſationes: *Erunt*, inquit, *falſi vates, qui ædificent ruinoſum parietem, dicentes, pax pax: & ubi pax?* Recordamini, quo modo a vobis jam dudum matris Eccleſiæ membra ab invicem diſtracta ſunt. Non enim unamquamque domum ſemel ſeducere potuiſtis. Aut abiit uxor, & reſedit maritus: aut parentes ſeducti ſunt, & filii ſequi noluerunt: aut ſtetit frater, ſorore migrante: perſuaſionibus veſtris diviſa ſunt corpora & nomina pietatis: & non potuiſtis prætermittere, quod legitimum eſt. Utique dixiſtis, *pax vobiſcum*: cum Deus contra, *pax, & ubi pax?* hoc eſt dicere, *quid ſalutas, de quo non habes? quid nominas, quod exterminaſti? ſalutas de pace, qui non amas pacem. Hi*, inquit, *ædificant ruinoſum parietem*, domus Dei una eſt. Qui foras exeuntes, partem facere voluerunt, parietem fecerunt, non domum: quia non eſt alter Deus, qui alteram domum inhabitet. Ideo parietem feciſſe dicuntur falſi vates, in quo, ſi janua fuerit collocata, quicumque intraverit, foris eſt. Nec lapidem habere angularem unus paries poteſt, qui lapis eſt Chriſtus, duos in ſe ſuſcipiens populos: unum de gentibus, alterum de Judæis; qui nodo pacis jungit utrunque parietem. Nam quot commoda habet domus, tot incommoda paries. Domus incluſa cuſtodit, tempeſtatem retundit, pluviam diffundit, latronem aut furem aut feram beſtiam non admittit: ſic & Eccleſia Catholica omnes filios pacis gremio & ſinu ſuo complectitur. Contra paries, qui eſt ædificatus ruinoſus, nec lapidem angularem ſuſtinet, & januam ſine cauſa habet, nec

ganus es aut pagana. Eum, qui ad Deum, se conversum esse professus est, paganum vocas? Eum, qui vel a nobis vel a vobis non in nomine nostro vel vestro, sed in nomine Christi tinctus est, paganum vocas? Sunt enim, qui & a vobis baptizati sunt, & ad nostram communionem postea transierunt. Paganum vocas eum, qui Deum patrem per filium ejus ante aram rogaverit? Quicunque enim crediderit, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti credidit: & tu eum Paganum vocas post professionem fidei? Si aliquis Christianus (qud absit) deliquerit, peccator dici potest; paganus iterum esse non potest. Sed hæc omnia vultis nullius esse momenti. At si tibi ipsi consenserit, quem seducis: unus consensus, & manus tuæ porrectio, & pauca verba, jam tibi Christianum faciunt Christiano: & ille vobis videbitur Christianus, qui quod vultis fecerit, non quem fides adduxerit.

12. Et si seductioni vestræ paulo tardius fuerit accommodatus adsensus, etiam illa vobis argumenta non desunt: quibus quasi facile etiam nolentibus, quod vultis, suadere possitis: dum dicitis, dictum esse ex ore eorum, qui jam dudum in vestro collegio fuerant: *Quod qui gustaret aut acciperet de sacrificio* [redacted]

hæc audierat, diceret: *Qui inde gustat, de sacro gustat.* Et recte dictum erat, si talem famam similis veritas sequeretur. At ubi ventum est a supradictis, nihil tale visum est, ex eo quod fuerat paulo ante mentita fama: nihil viderunt oculi Christiani quod horrerent: nihil probavit aspectus ex iis quibus perturbatus erat auditus. Visa est puritas, & ritu solito solennis consuetudo perspecta est: cum viderent divinis sacrificiis, nec mutatum quidquam, nec additum, nec ablatum. Pax a Deo commendata, volentibus placuit. Quare nullus eorum debet argui, qui de collegio vestro ad pacem transitum fecit. Qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici ac pura veritate firmati sunt. Nec dicantur de amaro fecisse dulce, aut de dulci amarum. Amaritudo, quæ de falsitate videbatur fuisse nunciata, in sinu opinionis resedit ac remansit: veritas perspecta oculis, dulcedinem suam in se habens, a falsæ opinionis limitibus separata est. Ergo nec de amaro factum est dulce, nec de dulci amarum: quia & aliud & extra est, quod est visum, & longe fuerat, quod videbatur auditum. Quare vides, te sine causa fecisse convitium, fingens pro arbitrio tuo quod voluisti, ut Taurinum & Macarium lacerares. Perdidisti quod sapiens videris, dum sensus tuos invidia depravavit, & intelligendi tibi aditus clausit.

LIBER QUARTUS.

1. A te nobis, frater Parmeniane, de petito milite frustra calumniam factam esse, aperte dilucideque monstratum est. Etiam illud disce, quod dixisti de oleo & sacrificio peccatoris, ad vos potius pertinere. Non enim ille debet esse peccator, quem vos volueritis. Nam & nos vestram præsumtionem possumus imitari, & dicere, vos esse peccatores. Sed

facessat ex utraque parte præsumtio: nullus nostrum humano judicio alterum damnet. Dei est, nosse reum, illius ferre sententiam. Taceamus omnes homines. Solus Deus indicet peccatorem: cujus sacrificium sit canina victima, & cujus oleum ungi desideranti ingerat metum.

2. Hujus rei apertissimam veritatem, Parmeniane frater, agnosce: si tamen hoc nomen fraternitatis, frequenter a me dictum, libenter audire dignaris; fac, ut tibi sit fastidiosum, tamen nobis est necessarium, ne forte juxta probationem hujus nominis, tacendo rei esse videamur. Si enim tu non vis esse frater, ego esse incipio impius, si de nomine isto tacuero. Estis enim fratres nostri, & nos vestri, Propheta dicente: *Nonne vos unus Deus creavit, & unus pater genuit?* Non enim potestis non esse fratres, cum omnibus dictum sit: *Dii estis, & filii altissimi omnes.* Et vos & nos sumus, qui præceptum accipimus, in quo dictum est: *Ne vocetis vobis quenquam patrem in terris, quia unus est pater vester in cælis.* Salvator noster Christus, solus natus est filius Dei: sed & nos & vos filii uno modo facti sumus, sicut in Evangelio

[redacted]

talia dedit orandi mandata, ut vel in oratione unitas remaneret, ut preces jungerent, quos discrepaturæ fuerant partes. Oramus pro vobis, quia volumus; & vos pro nobis, & cum non vultis: aut dicat unusquisque vestrum, *pater meus, qui in cœlis es: & panem meum quotidianum da mihi hodie: & dimitte mihi peccata, quomodo & ego debitori meo.* Igitur, si quæ mandata sunt, mutari non possunt: videtis nos non in totum ab invicem esse separatos, dum & nos pro vobis oramus, volentes: & vos pro nobis oratis, & si nolentes. Vides, frater Parmeniane, sancta germanitatis vincula inter nos & vos, in totum rumpi non posse.

3. Jam peccator quærendus est, cujus potuit vel oleum timeri, vel sacrificium repudiari. Cesset humana suspicio: utriusque partis præsumtio sileat: quis sit peccator, solus indicet Deus. Legimus quadragesimo nono Psalmo sub secunde diapsalmate, Spiritum Sanctum dixisse, *Peccatori autem dixit Deus.* Hoc loco advertenda est tota mentis intentio, & videndum, quis sit peccator. Si enim postquam lectum est, *Peccatori autem dixit Deus:* verba hujusmodi sequerentur, ut diceret, *Tulisti arma, processisti de castris, stetisti contra hostes in acie:* timendum erat militi, quia potuit ipse videri peccator. Aut si diceret, *comparasti merces, peregrinatus es, egisti nundinas, lucri causa quod emeras, vendidisti:* timendum erat negociatori, quia potuit ipse videri peccator. Aut si diceret, *fabricasti navem, instruxisti funibus, ornasti velis, opportunos, ut navigares captastis ventos:* timendum erat nautæ, quia potuit ipse videri peccator. Aut post quam lectum est: *Peccatori autem dixit Deus:* si sequerentur hæc verba, *dissentio & schismata tibi displicuit, concordasti cum fratre tuo, & cum una Ecclesia quæ est in toto orbe terrarum, communicasti septem Ecclesiis & memoriis Apostolorum, amplexus es unitatem:* si hæc subsequens lectio contineret, nobis timen-

dum erat, nos eſſe potuimus peccatores. Cum autem dicit Deus: *Ad quid exponis juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Tu autem contemſiſti diſciplinam, & abjeciſti ſermones meos retro: ſedens adverſum fratrem tuum detrahebas, & adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum. Videbas furem, & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Hæc ad vos dicta ſunt omnia. Excuſate vos ab his omnibus, ſi poteſtis.

4. A vobis enim contemta eſt diſciplina: ut quid recitas teſtamentum, qui teſtamentum non ſervas, in quo deſcripta eſt diſciplina, quam ſervare non vultis? Non enim poteſtis dicere, vos eam ſervare, contra quam militatis. Deus dicit, *Quære pacem, & conſequeris eam.* Tu repudiaſti pacem: non eſt contemnere diſciplinam? In Evangelio legitur: *Pax hominibus in terra bonæ voluntatis:* tu nec voluntatem bonam vis habere nec pacem: non eſt contemnere diſciplinam? Item in Pſalmo CXXXII. legitur: *Ecce quam bonum eſt & jucundum, habitare fratres in unum.* In unum habitare cum fratribus non vis: non eſt contemnere diſciplinam? Chriſtus dicit in Evangelio: *Qui ſemel lotus eſt, non habet neceſſitatem lavandi:* tu re-

[redacted]

5. Electi estis, qui sedentes populum doceatis, & detrahitis nobis, utique fratribus vestris: quoniam (sicut supra dixi) una nos mater Eccesia genuit, unus nos Deus pater excepit. Et tamen scandala contra nos ponitis, mandando singulis ne nos salutent, ne a nobis dignationem accipiant. Considerate verba superbiæ vestræ. Considerate tractatus, considerate mandata, actus quoque vestros revolvite. Nullus vestrum est, qui non convitia nostra suis tractatibus misceat, qui non aliud initiet, aliud explicet. Lectiones dominicas incipitis, & tractatus vestros ad nostras injurias explicatis. Profertis Evangelium, & facitis absenti fratri convitium. Auditorum animis infunditis odia, inimicitias docendo suadetis. Hæc omnia dicendo, contra nos scandala ponitis. Ergo unicuique vestrum dictum est: *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum.* Dum peccatorem arguit, & sedentem increpat Deus, specialiter ad vos dictum esse constat, non ad populum, qui in Ecclesia non habet sedendi licentiam. Vides ergo procul dubio vobis imputari debere, cum dicit Deus: *Sedens adversus filium matris tuæ, ponebas scandala.* Unam matrem nos habere jam toties comprobavi. Nec vos negare potestis, qui contra nos scandala ponitis, dum aliqui vestrum & non intellectas proferunt lectiones: ut auferant etiam illud, quod inter omnes homines solet esse commune, salutationis videlicet officium. Nam & vos ipsi aliqui in perfunctoria salutatione oscula solita denegatis. Et docentur multi, ne *Ave* dicant cuiquam nostrum. Et videntur sibi hoc de lectione, sed non intellecta, mandari ignorantes, de quibus Apostolus hoc dixerit: *Cum his nec cibum capere, Ave illi ne dixeritis. Serpit enim eorum sermo velut cancer.* Dixit hoc de hæreticis, quorum cœperat illis temporibus vitiosa esse doctrina: qui subtili seductione verborum, morbis obscure

ſerpentibus corrumperent fidei ſanitatem; ut Marcion, qui ex Epiſcopo Apoſtata factus, inducebat duos Deos, & duos Chriſtos: ut Praxeas, qui argumentabatur patrem paſſum eſſe, non filium: ut Valentinus, qui conabatur carnem Chriſto ſubducere. Horum eſt ſermo, qui habuit cancrum ad fidei membra vexanda. Talis ſermo eſt & Scorpiani hæretici, qui negabat debere eſſe martyria: ſcilicet venena ſua ſibi ſervent, nec eorum relatio auditorum intellectus ſimplices vel leviter vexet. Hujus igitur ſermo eſt, qui vitandus eſt, ne ſerpat ſicut cancer. Dictum eſt hoc & de Ario, qui conabatur docere filium Dei ex nullis ſubſtantiis factum eſſe, non ex Deo natum: cujus doctrina, niſi Nicæno Concilio a trecentis decem & octo Epiſcopis diſſiparetur, pectora multorum ſicut cancer intraverat. Dictum eſt hoc & de Photino præſentis temporis hæretico, qui filium Dei auſus eſt dicere, tantummodo hominem fuiſſe, non Deum. Potuit hoc & de vobis dici, quia veſter ſermo animis & auribus aliquorum non levem intulit cancrum. Veſter enim ſermo eſt, quem ad pacis filios habetis: dum dicitis, *periiſtis*: *attendite poſt vos*, *periit anima veſtra quamdiu vos tenetis?* Sic feciſtis de fidelibus

[redacted]

inter homines faciunt? Equidem sunt & ista prohibita: sed in hac lectione illa furta increpat Deus, quæ sibi sunt facta. Quæritis quæ furta sunt Deo facta? apud vos inveniuntur. Possessio Dei, est turba fidelium, ex qua quoditie fur Diabolus cupit aliquid involare: in quovis Christiano aut Christiana vult vel mores ex aliqua parte corrumpere, & si non totum hominem, sed quodcunque de homine rapere. Talem furem cum videatis contra nos vim facere, vestris operibus adjuvistis. Nam neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamvis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lavacrum, ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur, & in loca deserta fugatur. Fit domus vacua in pectore credentis, fit domus munda: intrat Deus & habitat, Apostolo dicente: *Vos estis templum Dei, & in vobis Deus habitat.* Et cum Deo unusquisque plenus sit, de quo fur diabolus aliquid involare contendit: vos rebaptizando exorcizatis hominem fidelem, & dicitis Deo habitanti, *Maledicte exi foras*: ut compleatur quod a Deo dictum est, per Prophetam Ezechielem: *Et maledicebant mihi in populo meo, propter plenam manum hordei & buccellam panis, ut occiderent animas, quas non oportuit mori, dum annuntiant populo meo vanas seductiones.* Audit ergo Deus injurias non sibi debitas, & hujusmodi habitaculum deserit: & homo, qui Deo plenus in Ecclesiam intraverat, egreditur vas inane. Diabolus, qui volebat quasi fur aliquid involare adjutus operibus vestris, videt totum suum factum esse, unde volebat paululum aliquid tollere. Ergo de vobis dixit Deus: *Videbas furem & currebas cum eo.* Denique in Evangelio sic scriptum est: *Cum autem Deus deseruerit hominem, remanet vas inane: spiritus autem immundus errans per loca deserta jejunus dicit, domus mea*

vacua

vacua est: hoc est dicere, qui me excluserat, exclusus est: *Revertar illuc & habitabo. Et adducit secum alios septem sæviores, & habitabit illic, & erunt hominis pejora novissima, quam quod fuerunt prima:* hoc est, *videbas furem, & concurrebas cum eo, & cum mœchis particulam tuam ponebas.* Hæreticos dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorum: quas aspernatur & repudiat Christus in Canticis canticorum, quasi dicat: *Quid mihi colligitis non necessarias? una est dilecta mea, una est sponsa mea, una est columba mea, id est, Catholica:* in qua & vos cum esse possetis, rebaptizando inter mœchos particulam habere voluistis. Et quoniam vos esse peccatores, divino testimonio manifestissime comprobatum est: etiam illud ostensum est, tua auxilia contra te militasse. In auxilium enim adduxeras prophetam in quo lectum est: *Sacrificium peccatoris, quasi qui victimet canem.* Jam peccatores vos esse, si pudor est ullus, cum dolore recognosce..

7. Etiam illud disce, cujus vox sit: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* Tu enim non intellexisti, cujus hæc vox sit, utique Christi, qui necdum unctus fuerat, cum rogaret, ut oleum peccatoris non impinguaret caput ejus. Hæc tu non intelligens, dixisti,

[redacted]

an concesserit pater. Hoc Spiritus Sanctus indicat & manifestat in Psalmo XLIV. ubi ait ad ipsum filium, *Unget te Dominus Deus tuus oleo exultationis aliter a consortibus tuis.* Consortes fuerant Judæorum Sacerdotes & Reges, quos singulos unctos ab hominibus constat. Sed quia filius a patre, Deus a Deo, erat ungendus, secundum quod filius petiit, spiritus promissa nuntiavit, & complevit pater in Jordane: quo, cum venisset filius Dei, salvator noster, a Joanne ostensus est his verbis: *Ecce Agnus Dei. Hic est, qui tollit peccata mundi.* Descendit in aquam, non quia erat quod in Deo mundaretur, sed super venturum oleum, aqua debuit antecedere, ad mysteria initianda & ordinanda & implenda baptismatis: lotus cum in Joannis manibus haberetur, secutus est ordo mysterii, & complevit pater, quod rogaverat filius, & quod nuntiaverat Spiritus Sanctus. Apertum est cœlum Deo patre ungente, spiritale oleum statim in imagine columbæ descendit, & insedit capiti ejus, & perfudit eum, unde cœpit dici Christus, quando unctus est a Deo patre. Cui ne manus impositio defuisse videretur, vox audita est Dei de nube dicentis: *Hic est filius meus, de quo bene sensi, hunc audite.* Hoc est igitur quod lectum est: *Oleum peccatoris non ungat caput meum.* Rationem veritatis, frater Parmeniane, vel sero addisce, quoniam nunc tempus invenisti discendi.

8. Et illud quod in Salomone Propheta lectum esse dixisti: *Filios adulterorum inconsummatos, & spuria vitulamina altas radices dare non posse:* hoc & simpliciter dictum esse intelligi potest. Unde si figuram facias, veros adulteros excusasti. Sed fac, ut figuraliter dictum sit: hoc de hæreticis dictum est, apud quos sunt sacramentorum falsa connubia: & in quorum choris iniquitas invenitur: ubi in exterminium fidei corrupta sunt semina. Tum Valentinus filium

Dei in phantasmate, non in carne fuisse contendit, fidem suam suorumque corrupit. Nativitatis eorum semen exterminatum est, qui non crediderunt filium Dei in carne natum de virgine Maria, & passum in carne.

9. Nam & illud quod in Jeremia Propheta te legisse commemorasti, exhorruisse cœlum, quod duo maligna populus Dei fecerit, *ut derelinquerent fontem aquæ vitæ, & foderent sibi lacus detritos, qui non possent aquam continere.* Legisti quidem, sed ut se res habet, intelligere noluisti: studio criminandi ad convitium Catholicorum cuncta componens, multum ad arbitrium tuum declinare conatus es. Si enim putas per Prophetas sic dicta esse omnia, ut ad tempora nostra pertineant: excusasti Judæos, de quibus hæc dicta esse constat, qui dimiserunt Deum vivum, Deum verum, Deum, qui illis beneficia præstitit: & fecerunt sibi Idola, hoc est, lacus detritos, qui non possunt aquam continere. In Deo perennis majestas exundat, sicut in fonte, qui largiter defluentibus venis exuberat. Idola vero si non fiant, non sunt, & lacus nisi fodiantur, sinus capaces habere non possunt. Lacus sine arte & ferramentis cavari non potest: nec

[redacted]

Prophetam idem Dei dolor eſt, dum in hoc duo teſtatur elementa, dum ait: *Audi cœlum & percipe auribus terra. Filios generavi, & exaltavi: ipſi autem me dereliquerunt.* Quare non de hac lectione aliquid, frater Parmeniane, dixiſti? An quia hic non eſt aqua nominata? Intelligeris enim ſtudio criminandi ſic pulſaſſe legem, ut ubicunque aquam ſcriptam legeris, præſtigiis quibusdam ad invidiam colligeres, & everriculo quodam malitiæ argumentorum intexto, ad te omnia quæ ſunt bona traxiſti. Nam qualis eſt tuus intellectus in hoc capitulo Jeremiæ, cum clamaret Deus ſe deſertum eſſe, & ſic effoſſos lacus? pro ſe iraſcitur, non pro re ſua. Aqua enim Baptiſmatis res Dei eſt, non Deus. Et ſi putatis deſertos eſſe, quando apud vos fuerunt, qui apud nos baptizati ſunt, merito veſtri deſertores ad nos venire viderentur. Probatum eſt ergo, te non contra nos, ſed contra vos dixiſſe, quod a te dictum eſt de oleo & ſacrificio peccatoris.

LIBER QUINTUS.

I. Qui fuerint Traditores legis & auctores ſchiſmatis, in primo libro manifeſtiſſimis documentis oſtendimus, & apud nos eſſe unam & veram Eccleſiam Catholicam ſecundo monſtravimus: tertio vero probavimus, quæ aſpere facta eſſe dicuntur, ad nos minime pertinere: & vos magis peccatores eſſe, indicio divino docuimus. Jam de baptiſmate hoc loco dicendum eſt, in qua re, quæ nunc agitur quæſtio, tota conſiſtit, quod baptiſma veſtra violavit audacia, dum id voluiſtis iterare, quod ſemel mandavit Chriſtus eſſe faciendum. Quod nec tu negas, frater Parmeniane, qui in principio tractatus tui, multa contra vos pro nobis, quæ ſunt noſtra, dixiſti. Commemoraſti enim in

com-

comparatione baptismatis, semel factum esse diluvium, & unam Circumcisionem fuisse apud populum Judæorum.

Et cum hæc initio dictionis tuæ late tractaveris: in processu tractatus tui tamen horum immemor factus es, inducendo duas aquas, & de aqua vera & falsa dicturus, principium sermonis tui insipienter præstruens ordinasti: infirmando, confirmas sancti Baptismatis unionem. De Circumcisione Judaica, quasi fundamentum jactare voluisti, quod baptisma Christianorum in Hebræorum Circumcisione fuerat adumbratum. Defendisti Catholicam dum impugnas. Etenim in progressu tractatus tui, alterum te inanire professus es, ut alterum replere videreris. Extra hæreticorum baptisma, dum dicis alterum, & alterum, licet diversa ostendere conatus sis, non possis negare, quia duo sunt; ex quibus dum conaris auferre alterum, laborasti ut de secundo quasi primum facere videreris. Circumcisio ante adventum baptismatis in figura præmissa est, & a te tractatum est apud Christianos duas esse aquas: ergo & apud Judæos duas Circumcisiones ostende, alteram meliorem, pejorem alteram. Hoc si quæras, non poteris invenire. Abra- [redacted]

versa; duo baptismata comparare unum verum, alterum falsum? Sic enim postea disputasti: duas aquas esse, cum vobis unam vindicans veram, alteram nobis mendacem ascribere voluisti.

Post hoc & Cataclysmi fecisti mentionem. Erat quidem imago baptismatis, ut inquinatus totus orbis demersis peccatoribus, lavacro interveniente, in faciem pristinam mundaretur. Sed qui postea dicturus eras, extra hæreticorum morbidos fontes esse, etiam aliam aquam, id est, mendacem, contra veram: ut quid Cataclysmum (quod semel fuit) commemorare voluisti? Si ita est, ostende prius duas Arcas & si non similes, & duas Columbas dispares, diversos ramos ore suo portantes, si aquam veram & falsam probaturus es. Aqua igitur sola & vera illa est, quæ non de loco, non de persona, sed de Trinitate condita est. Et quia dixisti, & aquam esse mendacem, etiam hoc disce, ubi eam poteris invenire: apud Praxeam Patripassianum, qui ex toto filium negat, & patrem passum esse contendit. Et cum sit filius Dei veritas, sicut ipse testatur dicens: *Ego sum janua & via, & veritas*; ergo filius Dei est veritas: ubi ipse non est, mendacium est. Cum apud Patripassianos non est filius, non est nec veritas: & ubi veritas non est, ibi est aqua mendax. Quare vel sero desine confingere crimina, & quod in Patripassiones dictum est, in Catholicos noli transferre. Nunc quoniam manifeste monstratum est, a nobis & pro nobis dici potuisse, quod de diluvio & Circumcisione locutus es: consequens est ostendere, quomodo laudem baptismatis ita dixeris, ut in ea multa pro nobis & pro vobis, aliquid tamen & contra vos. Pro utrisque illud est, quod & nobis & vobis commune est: ideo & vobis, quia ex nobis existis. Denique & apud vos & apud nos una est Ecclesiastica conversatio, communes lectiones: eadem fides: ipsa fidei Sacramenta: eadem mysteria.

Bene igitur laudasti baptisma. Quis enim fidelium nesciat, singulare baptisma, virtutum esse vitam, criminum mortem, nativitatem immortalem, cœlestis regni comparationem, innocentiæ portum, peccatorum (ut & tu dixisti) naufragium. Has res unicuique credenti, non ejusdem rei operarius, sed credentis fides & Trinitas præstat.

2. Deinde quæris, quid in laude baptismatis contra vos dixeris? Audi; sed prius est fatearis, quod omnes negare minime poteritis. Dicitis enim Trinitatem pro nihilo haberi, ubi non interfuerit vestra præsentia. Si nobis derogatis, vel Deum reveremini, qui in Trinitate prior est: qui cum filio suo & Spiritu Sancto omnia operatur & complet, etiam & illic ubi non fuerit humana persona. Tu vero, frater Parmeniane, in laude aquæ de Genesiorum lectione dixisti, aquas primum vivas animas edidisse: nunquid sua sponte eas generare potuerunt? nunquid non & illic fuerat tota Trinitas? utique & illic fuerat Deus pater, qui jubere dignatus est, qui dixit: *Educant aquæ natantia & volatilia, &c.* Quod si sine operante fieret quod factum est, diceret Deus: *Edu-*[redacted]

tatur, an post Trinitatem in eadem Trinitate hoc iterum liceat facere. Vos dicitis, *licet:* nos dicimus, *non licet.* Inter *licet* vestrum, & *non licet* nostrum, nutant & remigant animæ populorum. Nemo vobis credat, nemo nobis: omnes contentiosi homines sumus.

Quærendi sunt judices: si Christiani, de utraque parte dari non possunt: quia studiis veritas impeditur. De foris quærendus est judex: si paganus, non potest nosse Christiana secreta. Si Judæus, inimicus est Christiani baptismatis: ergo in terris de hac re nullum poterit reperiri judicium, de cœlo quærendus est judex. Sed ut quid pulsamus ad cœlum, cum habeamus hic in Evangelio testamentum? Quia hoc loco recte possunt terrena cœlestibus comparari: tale est, quod quivis hominum habens numerosos filios, quamdiu pater præsens est, ipse imperat singulis: non est adhuc necessarium testamentum. Sic & Christus, quam diu præsens in terris fuit (quamvis nec modo desit) pro tempore quidquid necessarium erat, Apostolis imperavit. Sed quo modo terrenus pater, cum se in confinio senserit mortis, timens ne post mortem suam, rupta pace, litigent fratres, adhibitis testibus, voluntatem suam de pectore morituro transfert in tabulas diu duraturas: & si fuerit inter fratres contentio nata, non itur ad tumulum, sed quæritur testamentum: & qui in tumulo quiescit, tacitus de tabulis loquitur. Vivus, cujus est testamentum, in cœlo est. Ergo voluntas ejus, velut in testamento, sic in Evangelio inquiratur. Etenim de præscientia, quæ modo facitis, jam futura conspexerat Christus. Denique cum lavaret pedes discipulis suis, sic ait Petro filius Dei: *Quod ego facio, tu nescis, scies autem postea.* Dicendo, *Scies postea*, hoc tempora designabat. Ergo inter cæteros testamenti titulos, hunc titulum de aqua constituit. Cum lavaret pedes discipulis suis, tacen-

tibus cæteris, ſi taceret & Petrus, ſolam fecerat formam humilitatis, nihil pronunciaverat de Sacramento baptiſmatis. Sed cum Petrus recuſat, nec pedes ſibi lavari permittit, negat illi Chriſtus regnum, niſi accepiſſet obſequium. Sed cum cœleſtis regni mentio fieret, quo pars corporis petebatur ad obſequium, totum corpus obtulit ad lavacrum. Nunc adeſtote omnes turbæ, & ſinguli Chriſtiani populi, quid liceat, diſcite: cum provocat Petrus, Chriſtus docet: qui dubitet, diſcat. Chriſti enim vox eſt: *Qui ſemel lotus eſt, non habet iterum neceſſitatem lavandi: quia eſt mundus totus:* & de eo lavacro pronunciavit, quod de Trinitate celebrandum eſſe mandaverat: non de Judæorum, aut hæreticorum, qui dum lavant, ſordidant: ſed de aqua ſancta, quæ de trium nominum fontibus inundat. Sic enim ipſe Dominus Chriſtus præcepit dicendo: *Ite, baptizate omnes Gentes in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti.* De hoc lavacro dixit: *Qui ſemel lotus eſt, non habet neceſſitatem iterum lavandi.* Qui ſemel dixit, prohibuit iterum fieri. Et de re locus eſt non de perſona. Nam ſi eſſet diſtantia, diceret: *Qui ſemel bene lotus fuerit.* Sed [redacted]

duplicemus quod unum est: sic enim scriptum est, Apostolo dicente: *Unus Deus, unus Christus, una fides, una tinctio.* Denique vos, qui baptisma quasi libenter duplicare contenditis, si datis alterum baptisma, date alteram fidem: si datis alteram fidem date & alterum Christum: si datis alterum Christum, date alterum Deum. Unum Deum esse negare non potestis, ne in Marcionis foveas incidatis. Ergo Deus unus est: de uno Deo unus est Christus. Qui rebaptizatur, jam Christianus fuerat, quomodo dici potest iterum Christianus? Una fides hoc loco, ab hæreticorum erroribus & ab eorum varia fide, fides unica separatur. Etiam vobis præscribitur, qui post semel, iterum facitis, totum ponendo in dotibus, nihil in Sacramentis; cum hoc nomen fidei pertineat ad credentem, non ad operantem: quocunque enim interrogante qui credidit Deo, credidit: & post illius unum *credo*, tu exigis alterum *credo*. Deinde sequitur unum baptisma, & quia quod unum est, sanctum est, per quod unum est: non solum ab hæreticorum profanis & sacrilegis baptismatibus separatur, sed ne duplicetur quod unum est, aut iteretur quod semel est.

4. In hoc Sacramento baptismatis celebrando, tres esse species constat, quas & vos, nec augere, nec minuere, nec prætermittere poteritis. Prima species est in Trinitate, secunda in credente, tertia in operante. Sed non pari libramine ponderandæ sunt singulæ. Duas enim video necessarias, & unam quasi necessariam. Principalem locum Trinitas possidet, sine qua res ipsa non potest geri: hanc sequitur fides credentis. Jam persona operantis vicina est, quæ simili autoritate esse non potest. Duæ priores permanent semper immutabiles & immotæ: Trinitas enim semper ipsa est: fides in singulis una est: vim suam semper retinent ambæ. Persona vero operantis, intelli-

Dei esse venturum. Cujus verba hæc sunt: *Ecce venit, qui vos baptizat.* Et tamen non legimus post Joannem Christum aliquem baptizasse. Quod ergo dixit, *Qui vos baptizat*, veniens Christus illo tempore post Joannem tinxit. Promissum erat temporibus nostris, ut ipse daret, quod hodie datur: secundum quod ait: *Aquam quam ego do, qui biberit, non sitiet in æternum.* Nam & discipuli Joannis, cum dicerent magistro suo; *Ecce quem baptizasti, baptizat?* Baptizabat quidem, sed per manus Apostolorum, quibus leges baptismatis dederat. Denique lectum est alio loco: *Nam ipse neminem baptizavit, sed discipuli ejus.* In hac re omnes discipuli ejus sumus, ut nos operemur, ut ille det, qui sed daturum esse pomisit. Et tamen cum Joannes infinita millia hominum baptizaret, jam Christo præsente operabatur servus, & vacabat Dominus, antequam baptizandi daret formam. Peractum est non modicum tempus, millia hominum in pœnitentia & remissione tincta sunt peccatorum. Sed nemo tinctus fuerat in Trinitate: nemo adhuc noverat Christum: nemo audierat esse Spiritum Sanctum. At ubi venit tempus plenitudinis, certo tempore dedit leges baptismatis filius Dei, & dedit viam qua iretur ad regna

[redacted]

illud: ideò dixit, *vim faciunt*, quia adhuc baptizabat Joannes. Denique, quia alterum tempus erat ante præcepta, alterum post præcepta: qui post præcepta in nomine salvatoris baptizati sunt, in regnum legibus intraverunt: qui ante præcepta, sine lege vim fecerunt, sed exclusi non sunt. Ergo ante præcepta, baptisma Joannis, cum esset imperfectum, pro perfecto judicatum est ab eo, cui nemo judicat. Et quasi limes quidam fixus esset jussionis inter tempora antecedentia & sequentia: cum apud Ephesum baptizarentur aliqui in baptismate Joannis post præcepta, hos videns beatissimus Paulus interrogavit, an accepissent Spiritum Sanctum? Dixerunt se illi nescire, an esset Spiritus Sanctus: & dixit illis, ut post baptisma Joannis acciperent Spiritum Sanctum. Sic enim baptizati erant, quemadmodum multi a Joanne fuerant baptizati. Sed qui ante legem baptizati, ad indulgentiam pertinuerunt, quia præsens fuerat, qui indulgentiam daret: & non erant ex toto rei, qui legibus non fuerant occupati. Hi vero, qui apud Ephesum post legem, Joannis baptismate baptizati fuisse leguntur, post leges in Sacramento erraverant: quia jam introductum fuerat baptisma Domini, & exclusum fuerat servi. Et ideo, quia post mandata divina, legibus debuerant ire in regnum, non per violentiam (jam enim terminum temporis fixerat Christus, dicendo: *A diebus Joannis usque in hodiernum*). Post hodiernum jam non licebat quod heri licuerat. Quare nolite vobis blandiri de dicto Apostoli Pauli, qui non post personam operarii interrogavit, sed post rem: cui res non persona displicuit: denique baptisma salvatoris jussit, ut discerent, qui non noverant, quia non ipsum, sed aliud acceperant. Vos vero quid immutatis? si res potuistis mutare, recte feceritis: si tamen de lege aliquid faceretis. Paulus dixit, *in quo baptismate baptizati estis?* Et dixerunt, *Joannis*: persuasit eis, ut baptisma Christi acci-

ciperent. Vos non dicitis, quid accepiſtis, ſed a quo accepiſtis, & inſectamini perſonas hominum, & vultis iterare quod ſemel eſt. Qui baptizati erant adpud Epheſum, crediderant in pœnitentia & remiſſione peccatorum: recte illis dictum eſt, ut baptizarentur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Vos vero quid mutatis in hominibus, qui jam dixerunt ſe credidiſſe in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? Sive ipſum interrogetis, ſive aliud, convincamini, neceſſe eſt peccare vos: ſive illud interrogetis quod juſſum non eſt, ſive hoc velitis facere, quod jam factum eſt.

6. Redeo nunc ad illud veſtrum quod dicitis, *qui non habet quod det, quomodo dat?* Unde hæc vox eſt? De qua lectione recitari poteſt? Vox eſt de vico collecta, non de libro lecta. *Qui non habet quod det, quomodo dat?* Hæc verba ſcripta in lege non ſunt. Nam ſi (ut vultis) homo dat, Deus vacat. Et ſi Deus vacat, & apud vos eſt omne quod dandum eſt, ad vos ſit converſio: quos baptizatis, in nomine veſtro tingantur. Erubeſcite, beato Paulo clamante, & ſuam gratulationem profitente: *Nunquid in nomine meo baptizati eſtis?* Ille gaudet quod duos ſolos & unam

[redacted]

stultum est, vos dicitis esse datores. Si ita est, & nos & vos teneamus singulos gentiles: vos, qui vos sanctos dicitis, interrogate eum quem tenetis, an renuntiet diabolo & credat Domino: & ille dicat, *Nolo*. Contra, nos peccatores (ut vultis) interrogemus alterum gentilem an renunciet diabolo & credat Deo, &c. Et dicat, *renuncio & credo*. Cum vos tingatis nolentem, nos volentem: dicatur, quis eorum possit ad Dei gratiam pertinere. Utique sine dubio ille, qui credit, non ille, pro cujus voluntate (ut dicitis) sanctitas vestra succedit. Operarios vos esse vel sero cognoscite. Aut si in operario est res ipsa, & non in se, hoc sibi vindicent & aliqui homines in artibus suis, ut quia sic provocatis ad res divinas, etiam artes comparemus humanas. Cum pretiosus inficitur color, natura sæpe convertitur. Dum confectione vellus candidum purpurescit, sic alba lana regalem transit in purpuram: quomodo Catechumenus in fidelem: utique dum incipit esse quod non erat, desinit esse quod fuerat. Lana & colorem mutat & nomen: & homo & vocabulum mutat & mentem. Consideranda sunt effecta, retractanda sunt effi ientia. Dicis a te datum esse, quod homo fidelis effectus est: si hoc totum tuum est, dicat & operarius purpuræ, quod pretiosum colorem in suis manibus habeat: non procuret pretiosa pigmenta ex Oceano multis ignota, quibus tincta vellera, per colorem promoveantur in admirabilem dignitatem: non admixto sanguine piscis, purpuram solo tactu conficiat. Igitur ut operarius iste per tactum solum dare colorem non potest, sic nec operarius baptismatis, ex se sine Trinitate dare aliquid potest. Tale est & hoc, unde modo certamen est. Nam in quo baptizarentur gentes, a salvatore mandatum est: per quem baptizarentur, nulla exceptione, discretum est. Non dixit Apostolis, *vos facite, alii non faciant*. Quis-

quis

quis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sanĉti baptizaverit, Apoſtolorum opus implevit. Denique lectum eſt in Evangelio, Joanne dicente: *Magiſter, vidimus quendam in nomine tuo expellentem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non ſequitur nobiscum.* Sic Chriſtus ait: *Nolite prohibere, qui enim non eſt contra vos, pro vobis eſt.* Nam & ipſis ſic mandatum eſt, ut opus eſſet illorum, ſanĉtificatio Trinitatis; nec in nomine ſuo tingerent, ſed in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sanĉti. Ergo nomen eſt quod ſanĉtificat, non opus. Intelligite vos vel ſero operarios eſſe, non Dominos. Et ſi Eccleſia vinea eſt, vites ſunt homines & ordinati cultores. Quid in dominium patrisfamilias irruitis? Quid vobis, quod Dei eſt, vindicatis? Quid vultis veſtrum eſſe totum, ubi nec partem poteritis habere? Nam propter tumorem veſtrum, quo in nos intumeſcitis, increpat Corinthios beatiſſimus Paulus: in ſe & Apollo actus noſtri temporis conformat: *Ne alter in alterum*, inquit, *intumeſcat.* Ut oſtenderet, quia hoc totum Sacramentum Baptiſmatis Dei eſt, ut illic ſibi nihil vindicet operarius, ſic ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Id eſt, de Pagano catechumenum feci, ille catechume-

[redacted]

tis, aut habere dominium, aut de tanto isto munere particulam sibi aliquam vindicare: indicans, quia totum Dei est, sic ait: *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed solus Deus, qui ad incrementa perducit.* Operarii inter alios estis intrante sole, hoc est, finito seculo potestis, in die retributionis, nobiscum de mercede contendere. Nolite vobis Majestatis dominium vindicare. Nam si ita est, vindicent sibi & ministri, qui mensæ Dominicæ famulantur, ut pro humanitate exhibita, ab invitatis glatulatio eis referatur. Christi vox est invitantis: *Venite benedicti patris mei:* veniunt gentes ad gratiam. Exhibet ille, qui invitare dignatus est: ministerium exercet turba famulorum. Non famulantibus, sed pascenti referendæ sunt gratiæ. Vos cum ministri sitis: inverecunde totum vobis convivii dominium vindicatis: cum se & cæteros beatissimus Paulus famulos cum humilitate fateatur. Nequis putaret, in solis Apostolis aut Episcopis, spem suam esse ponendam, sic ait: *Quid est enim Paulus, vel quid Apollo? Utique ministri ejus, in quem credidistis.* Est ergo in universis servientibus non dominium, sed ministerium. Vides ergo frater Parmeniane, ex tribus speciebus supra memoratis, illam primo tripartitam esse immotam, invictam & immutabilem: operantis vero temporariam esse personam.

8. Restat jam de credentis merito aliquid dicere: cujus est fides, quam filius Dei & sanctitati suæ anteposuit & Majestati; non enim potestis sanctiores esse, quam Christus est. Ad quem cum mulier illa veniret, cujus filia erat mortua & rogaret ut suscitaretur, nihil promisit de virtute sua, sed post fidem interrogat alienam, ut si mulier crederet, pro matris credulitate, filia surgeret: si non crederet, virtus filii Dei feriata cessaret. Interrogatur mulier: respondit se credere fieri posse quod rogabat. Jubetur ire, redit ad do-

mum mulier, invenit puellam vivam, quam dimiſerat mortuam. Non ruit in oſcula, non properavit in amplexus, ſed redit ut ſalvatori gratias ageret. Et ut oſtenderet filius Dei, ſe vacaſſe, fidem tantummodo operatam eſſe: *Vade*, inquit, *mulier im pace, fides tua de ſalvavit.* Ubi eſt quod dicis: *Dantis eſt, non accipientis?* Quid vobis videtur & Centurionis fides? cujus puer cum male haberet, ſalvatorem petiit, ut ab eo mortem repelleret. Jam Chriſtus pereuntem veniebat ad puerum, ſic eum Centurio tenuit, ut indignitatem tecti ſui confeſſus, quod filius Dei totus non deberet intrare, ſed ſuam virtutem mittere, qua puer fugata morte, reviviſcere potuiſſet. Non fortitudo Centurionis, non ſapientia laudata eſt, ſed fides: *Et curatus eſt puer in illa hora.* Certe dantis eſt, non accipientis. Multa ſunt hujuſmodi in Evangelio de fide perfecta: ſed vel tria complenda ſunt fidei teſtimonia. Quid vobis videtur & illa mulier, quæ de ſecreto cauſæ fœminarum cum per annos duodecim laboraret, & omnem ſubſtantiam ſuam in medicos erogaſſet: cum videret a filio Dei tantas celebrari virtutes, proceſſit in turbam, videt medicum, videt & populum: cogebat illam dolor,

[redacted]

nec mulier petiit, nec Christus promisit, sed fides tantum quantum præsumsit, exegit: certe dantis est, non accipientis.

9. Nam quod ad amplificandos tractatus tuos, frater Parmeniane, Naaman Syrum, quasi immaturam quandam durissimorum nascentium vulnerum massam, diu describere voluisti, quid hoc ad præsentem pertinet causam? Bene hoc diceres, & longa oratione recte uti potuisses: si invenires aliquem catechumenum scabrosissimis moribus, qui gereret durissimam mentem: qui lenissimam gratiam aquæ salutaris accipere detrectaret. Bene hominis innovationem verbis a te dictis ostenderes: bene veternosam naturalem duritiam in infantilem carnem immutari ac molliri posse monstrares. In hoc vero negotio, quod inter partes, tempore præsente tractatur, ut quid a te talis commemorata est lectio, in qua non legitur aliquis illum leprosum Syrum ante dictum vel jussione Elisæi lavisse, ut merito denuo melius lavaretur? Quod & si fieret, nec sic vobis occurreret, quod recte imitari possetis. Non enim legitur ille prius lavisse in fluminibus Syriæ, aut ab aliquo lotus esse, & nihil profecisse. Nam & si hoc legeretur, non ad Elisæi laudem, qui non lavit, sed consilium dedit, sed ad Jordanis gloriam pertineret, illi homini in eo flumine primitivam gratiam pervenisse, in quo postea sub Joanne per confessionem in pœnitentiam, populorum peccata fuerant moritura.

10. Postremo, qualis est illa pars tractatus tui de cœlestibus nuptiis, ubi spem amputans futurorum, totum in præsenti tempore posuisti dicendo, a societate vestra projectum esse eum, qui janitores & ministros fefellerit vestros, ut a communione fidelium foras cum injuria mitteretur. Si ita est, nihil est quod speret fides; nihil quod resurrectio repræsentet; nihil quod in cœlis amplius expectetur; nihil quod

rex ille cœleſtis, & paterfamilias Deus, in ſuo convivio agnoſcat, cum præſentia multorum gaudeat, & de aliquorum abſentia contriſtetur, & multos dicat vocatos, & paucos electos; nihil erit, quod iraſcatur veſtem nuptialem non habenti, cum filius Dei ipſe Chriſtus ſit ſponſus: & veſtis & tunica natans in aqua, quæ multos veſtiat, & infinitos expectet, nec veſtiendo deficiat. Sed ne quis dicat, temere a me filium Dei veſtem eſſe dictum, legat Apoſtolum dicentem: *Quotquot in nomine Chriſti baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* O tunica ſemper una & immutabilis, quæ decenter veſtiat, & omnes ætates & formas, nec in infantibus rugatur, nec in juvenibus tenditur, nec in fœminis immutatur. Aderit profecto ille dies, ut cœleſtes nuptiæ incipiant celebrari. Illic qui baptiſma ſingulare ſervaverint, ſecuri diſcumbent. Nam quicunque a vobis ſe rebaptizari conſenſerit, hujuſmodi homini non denegatur reſurrectio, quia credidit in reſurrectione carnis: reſurget quidem, ſed nudus. Sed quia nuptiali veſte a vobis ſe expoliari permiſit, hanc patrisfamilias auditurus eſt vocem, *Amice*, hoc eſt dicere: *Cognoſco te; aliquando renunciaveras diabolo, & ad me converſus fueras, & dederunt tibi*

[redacted]

dicitis vestra; primo resuscitet sepultos; emendet, si potest, mortuos; & sic revertatur ad vivos. Si mortuos suscitare non potestis, ut quid viventibus conamini manus inferre? nisi ut compleatur, quod per Ezechielem Prophetam locutus est Deus, dicens: *Ut occiderent animas, quas non oportuit mori.*

LIBER SEXTUS.

1. Ut mihi videtur, liquido demonstratum est, in divinis Sacramentis quid nefarie feceritis. Jam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stulte vos fecisse, negare minime poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quam altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtulistis) frangere, radere, removere, in quibus & vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens invocatus sit: quo postulatus descenderit Spiritus Sanctus: unde a multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Altaria, inquam, quibus fraternitatis munera non jussit salvator imponi, nisi quæ essent de pace condita: *Depone*, inquit, *munus tuum ante altare, & redi prius, concorda cum fratre tuo, ut possit pro te sacerdos offerre.* Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut removit. Hoc igitur inexpiabile nefas, si de aliqua ratione descendit, uno modo fieri debuit. Sed, ut æstimo, alio loco copia lignorum frangi jussit, aliis vero, ut altaria raderent lignorum inopia imperavit, ut autem alii removerent, ex parte verecundia persuasit: ubique tamen nefas est, dum tantæ rei manus sacrilegas & impias intulistis. Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem sceleris datum? Quod ut immundo ore sacrilegis haustibus biberetur, calida

de fragmentis altarium facta est. Si livoris judicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc invocari consueverat? Quid vos offenderat Christus, cujus illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid offendistis etiam vos ipsi, ut illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia, sancte (ut arbitramini) obtulistis? Dum impie persequimini manus nostras illic, ubi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Judæos estis imitati. Illi injecerunt manus Christo in cruce: a vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic insectari voluistis, vel vestris ilic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modo superbus inventus es, ubi jam dudum humilis offerebas: ibi libenter peccas, ubi pro multorum peccatis orare consueveras. Hoc faciendo in numerum sacrilegorum sacerdotum libenter intrastis, sociati sceleribus profanorum, de quibus apud Dominum Elias propheta querelam deponit: his enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: *Domine*, inquit, *altaria tua confregerunt*. Dum dicit *tua*, indicat quia res est Dei, ubi Deo aliquid a quocunque oblatum est. Sufficeret insaniæ vestræ, quod membra la-

[redacted]

fregit. Jam reus est, qui majorem partem radendo servavit. Quæ est ista nova & stulta sapientia, novitatem quærere in visceribus vetustastis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram quærere? Donum quod ad se pertinet, & in se totum est, quod unum est, inde cum aliquid fuerit ablatum, minui potest, non potest immutari. Rasisti equidem quod tibi visum est: sed adhuc ibi est quod odisti? Quid, quod si sic conjurastis, ut quæ a nobis in nomine Dei in ipso mysterio tacta sunt, immunda viderentur: quis fidelium nescit, in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergo penetrantur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si a vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur, altam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed observate ne veniatis ad inferos, & illic inveniatis Core, Datan & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergo & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est, quod in hac re subinde vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos postea mutasse consilium, & altaria a vobis jam non frangi, sed radi tantummodo aut removeri. Si hoc sufficiebat, illa quæ prius a vobis facta sunt & vos indicatis, quia fieri minime debuerunt.

2. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: quorum species revocastis in massas, merces nefariis nundinis procurantes, ad quam mercem nec emtores eligere voluistis: avari dum venditis; sacrilegi, dum inconsiderate vendidistis. Passi estis etiam comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem cum passim vendi jussistis, emerunt forsitan in usus suos sordidæ mulieres, emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent Idolis suis.

cat aut invocatio? utique invocatio, non tactus. Aut ſi de ſolo tactu præſumitis, tangite tabulam, lapidem, veſtem: videamus an ſancta eſſe poſſint, ſi de Deo taceatur.

4. Jam illud quam ſtultum, quam vanum, eſt, quod ad voluntatem, & quaſi ad dignitatem veſtram revocare voluiſtis, ut virgines Dei agere pœnitentiam diſcerent: ut jam dudum profeſſæ, ſigna voluntatis capitibus, poſtea vobis jubentibus immutarent: ut mitellas alias projicerent, & alias acciperent. Primo dicite nobis, ubi vobis aliquid de mitellis mandatum eſt? virginitas enim voluntatis res eſt, non neceſſitatis. Denique Stabularius ille Paulus Apoſtolus, cui confoſſus peccatorum vulneribus populus commendatus, duos denarios, quos erogaret, acceperat, duo ſcilicet teſtamenta, hæc per doctrinam quaſi ſumtus impendit: docuit quomodo conjugales Chriſtiani debeant vivere: a quo cum quæreretur quid de virginibus præciperet? Reſpondit ſibi de virginibus nihil eſſe mandatum. Confeſſus eſt, ſe duo teſtamenta, hoc eſt, duos denarios erogaſſe: expliciti erant quodammodo ſumtus. Sed quia qui ſaucium commendaverat, promiſerat ſe redditurum, quidquid in curam [redacted]

cunque animum carnis desideria pungerent, contra impugnationem mentis mitellarum numerus dimicaret. Res inventa est ad signum capitis, non ad remedium castitatis. Denique talis pannus & errare, & rodi, & perire potest: & tamen virginitas, si inlæsa sit, sine mitella tuta esse potest. Spiritale nubendi hoc genus est, in nuptias sponsi jam venerant voluntate & professione sua: & ut secularibus nuptiis se renunciasse monstrarent, & junctas spiritali sponso, solverant crinem, jam cœlestes celebraverant nuptias. Quid est quod eas iterum crines solvere coegistis? Quid, inquam, quod ab ipsis per vos exacta est professio secunda? Quis est alter spiritalis sponsus, cui iterum nuberent? Quando mortuus est, cui nupserant, ut iterum nubant? Nudastis denuo capita jam velata: de quibus professionis detraxistis indicia, quæ contra raptores aut petitores videntur inventa. In mitella indicium est voluntatis, non castitatis auxilium: ut rem jam Deo devotam nec, qui sponsabat, perseveret petere, aut ne raptor audeat violare: signum est ergo, non Sacramentum virginitatis. Igitur hujusmodi virgines, quæ jam spiritaliter nupserant: quasi secundas coegistis ad nuptias, & ut crines iterum solverent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt: ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non repetitur illa temporalis festivitas: non in altum tollitur: non populi frequentia procuratur. Detraxistis igitur non capitis ornamenta, sed (ut supra diximus) bonæ voluntatis indicia. Jam consecratos Deo aspersistis immundis cineribus crines, jussistis etiam salsa aqua perfundi. Et utinam vel id quod tulistis, velociter reponeretis. Interposuistis moras, ut retroactæ in pristino habitu, aliquæ diutius remanerent, retractis signis, quibus se jam dudum contra petitores & raptores muniverant. Qui cum viderent, præ-

ſcriptionem ſibi jam dudum oppoſitam a vobis eſſe ſublatam, de ſponſis raptores effecti ſunt. Nec viſus eſt ſibi unusquisque peccaſſe, dum talem rapuit, qualem viderat, quando ut uxorem acciperet poſtulabat.

5. In hoc genere quanta damna feciſtis Deo, quanta lucra diabolo procuraſtis? Conflaſtis impie calices: confregiſtis, & inconſulte raſiſtis altaria: puellas miſeras non ſine opprobrio, ut ſecundam mitellam acciperent, coegiſtis, cum de prima in lectione recitari non poſſit. Et illud prætermittere nequeo, quod nec Deo eſt placitum, nec a veſtris cultoribus excuſari, nec ab aliquo homine defendi poteſt. Per judicia ſecularia & leges publicas, divinæ legis inſtrumenta, executione officiorum a plurimis extorquenda eſſe duxiſtis, volentes ſoli habere, quod pax in communione poſſederat. Non vereor Chriſtianus dicere, quod vobis poſtulantibus, gentilis executio non potuit ignorare: velamina & inſtrumenta dominica extorſiſtis, quæ jam dudum fuerant in communione poſſeſſa: extorſiſtis cum codicibus pallas: judicio ſuperbiæ veſtræ utraque arbitrati eſtis eſſe polluta. Niſi fallor, hæc purificare properaſtis: laviſtis proculdubio pal-

[redacted]

Spiritus ferebatur! O aqua, quæ ut purum faceres orbem, lavisti terram! O aqua, quæ sub Moyse, ut naturalem amaritudinem perderes, indulcata ligno, tot populorum pectora suavissimis haustibus satiasti! Restabat tibi post promotionem non leviter degradari. Præsentia Moysi in te amaritudo moritur, & a schismaticis hodie cum Catholicorum turba dulcedo tua vexatur. Pares patimur bellum, pares expectamus vindicem Deum. Dic frater Parmeniane, quid vobis fecerat locus? quid ipsi parietes, ut a vobis ista paterentur? An quia illic rogatus est Deus? An quia illic laudatus est Christus? An quia illic invocatus est Spiritus Sanctus? An quia vobis absentibus illic Prophetæ & sancta Evangelia recitata sunt? An quia illic fratrum, jam dudum litigantium concordaverant mentes? An quia unitas Deo placita in qua habitaret, invenerat domum? Indicate, quid illic lavare potuistis? Si Catholicorum vestigia & in vico & in plateis calcavimus, quare non omnia emendatis? Nam & fovendorum corporum causa, eadem nos & vos lavacra pariter abluerunt; & ante vos frequenter nostrorum loti sunt multi. Si post nos purificanda putatis omnia, lavate & aquam, si potestis: aut si vestigia (ut supradiximus) nostra esse vobis videntur polluta, sufficeret terra: ut quid & parietes lavare voluistis, in quibus humana non possunt poni vestigia? parietes non calcare, sed tantum videre potuimus. Si & quod tangit aspectus, lavandum esse censetis, cur cætera dimisistis inlota? Videmus tectum, videmus & cœlum, hæc a vobis lavari non possunt; illa lavando promeriti estis Deum: ista non lavando, inexpiabile videmini incurrisse peccatum. Cum igitur alibi quasi diligentes videri vultis, alibi negligentes estis inventi: si tamen diligentia dicenda est stultitia, & (ut vero nomine appelletur) vanitas vestra: nisi forte quia hoc faciendo, in pa-

vorem miſiſtis populos imperitos, ut quia lota eſt columna, lavarentur & corpora. Si in his rebus conſilium latet, miſeros ſubtiliter decepiſtis: ſi talis res ſine conſilio geſta eſt, manifeſta eſt veſtra hebetudo. Hæc vos ſtulte feciſſe, & a vobis ſeducti cognoſcunt; nec vos ipſi negare poteritis.

7. Quid referam etiam illam impietatem de veſtra conjuratione venientem, quia ad hoc Baſilicas invadere voluiſtis, ut vobis ſolis Coemeteria vindicetis, non permittentes ſepeliri corpora Catholica; ut terreatis vivos, male tractatis & mortuos, negantes funeribus locum. Si inter viventes fuerat certamen, odia veſtra vel mors aliena compeſcat. Jam tacet cum quo paulo ante litigabas. Quid inſultas funeri? quid impetis ſepulturam? quid cum mortuis litigas? perdidiſti malitiæ fructum. Et ſi corpora non vis in unum quieſcere, animas tamen in uno apud Deum poſitas, non poteris ſeparare.

8. Omnia denique, quæ a vobis geruntur, ex toto narrari non poſſunt. Sed tamen concedantur vobis, qui erroris hujus magiſterium poſſidetis. Jam & de veſtris ſilere quis poſſit, de illis ſcilicet, quos aut factione aut ſubtilitate, ut veſtros faceretis, ſedu-

[redacted]

quandiu te tenes? Hoc eſt dicere, *jam meum debes ſequi errorem, jam debes deſerere veritatem. Quandiu te tenes*, hoc eſt dicere, *imitare lapſus meos, imitare tranſitus turpes. Quandiu fidelis vocaris? jam fidem deſere, jam pœnitentiam diſce.* Vos eſtis aucupes, & illi aut illæ ſunt aves. Sed quia non eſt unum aucupum genus: alii ſunt, qui arte ſimplici, altis fundatas radicibus in faciem nemoris diffuſas arbores petunt, ubi aves ſimplici volatu naturalibus ramis inſidunt: non illic numerantur fraudes, non artificioſa conſilia: ars una eſt & ſola capiendi peritia. Illi vos aucupi ſimiles dico, qui poſt diſceſſum noctis, ante lucis adventum, non aliorum more naturales vadit ad arbores: ſed ipſe arborem portans, futurum nemus ſtringit in faſcem, aridam arborem, nullis radicibus fultam, multiplici fraude componit. Cui adulterinos inſerit ramos, & quæ ſuas jam dudum ſucciſa perdiderat, alienas accipit frondes. Alias aves clauſas portat in cavea, eviſceratas alias ad imaginem viventium, olim extinctas, fallacibus ramis, quaſi viventes imponit. Aliæ latent in caveis: aliæ quaſi viventes videntur in ramis. Jungitur una geminata fraude calliditas, & ut decipi vivarum volantium ſimplicitas poſſit: quas mortuas eſſe conſtat, videntur tendere colla cum vocibus, & quæ latent in carcere ſuo, quaſi de gutture cantant alieno. Inter alterius imaginem, & alterius vocem dolus unus operatur. Captivæ liberas capiunt, & mortuæ viventes occidunt. Tales ſunt, quos aut rebaptizatione, aut pœnitentia fauciaſtis, ne ſoli aut ſolæ periſſe videantur, alios vel alias ſecum perire, magno labore & ſtudio contendunt.

LIBER

LIBER SEPTIMUS.

1. Poſt Traditores oſtenſos, & ſanctam Eccleſiam demonſtratam: poſt repulſas quas ingerebatis columnias: & poſt peccata veſtra, quæ a Deo increpari meruerunt: ordine ſuo, & iteratio ſacramentorum, & præſumtiones veſtræ, & errores oſtenſi ſunt. Jam reſponſorum dictorumque noſtrorum finis eſſe debuerat: ſed quoniam poſt invidiæ ſilvam ſecuribus veritatis abſciſſam, video adhuc veſtras vel veſtrorum provocationes pullulare, quas vos audio dicere, ad unam communionem non oportuiſſe quæri, cum filios Traditorum vos eſſe conſtiterit; ad ea pauca reſpondeam. Revera ſufficiebat ſibi Eccleſia catholica, habens innumerabiles populos in provinciis univerſis. Sufficiebat & in Africa, licet in paucis: ſed Deo veſtra ſeparatio non placebat, quoniam divulſa fuerant unius corporis membra, & contra voluntatem Dei, fratres a fratribus errabatis. Quamvis domeſticum judicium in parentibus veſtris operatum ſit, ut ultro recederent, qui pro admiſſa traditione abjici debuerant: nullum judicium celebratum eſt, ſed ſententiæ

[redacted]

bis lætandum eſt, quod tales usque ad noſtra tempora minime duraverunt. Ergo hodie negotium novum eſt, dum vobiscum res non cum illis agenda eſt. Quamvis ab ipſis ad vos videatur hæreditaria macula eſſe transmiſſa: tamen in hoc titulo non poteſtis rei eſſe cum patribus veſtris, ſecundum judicium Dei, qui locutus eſt per Ezechielem Prophetam dicens: *Anima patris mea eſt: & anima filii mea eſt. Anima quæ peccat, ſola punietur.* Quæ res jam & antiquis ſeculis in ipſis natalibus mundi comprobata eſt, nam non pertinuit ad Seth filium Adæ, patris admiſſum. Sed ne quis dicat alio loco ſcriptum eſſe, dicente Domino, *mala patrum usque in quartam progeniem redditurum:* illius ſunt proculdubio ambæ voces; ſed non ad unum populum ſonat utraque. Prima eſt per Moyſen ad certum genus hominum. Secunda per Ezechielem ad alterum genus hominum. Sed cum ſciret Deus Judæos apud Pontium Pilatum profeſſuros, ut dicerent: *Sanguis hujus ſuper nos, & ſuper filios noſtros:* de præſcientia Deus vidit pro magnitudine culpæ parum fuiſſe quod dicturi erant; & ut competentibus pœnis lueretur offenſio, ipſis Judæis comminatus eſt, dicens: *Se mala patrum usque in quartam progeniem redditurum.* Ergo hæc vox ad ſolos Judæos ſpecialiter pertinet. Cæterum, illa ad Chriſtianos, qua dignatus eſt promittere non vindicare in filios, ſiquid peccatur a patribus, nec in patribus ſi quid a filiis forſitan delinquatur. Temporibus unitatis, principes veſtri, qui probantur iſta feciſſe, jam e vivis exceſſerant, vobis quaſi hæretitariam maculam relinquentes, quam prius Deus a vobis providentia ſua ſic diluit, dum inter patres & filios (ſicut ſupra diximus) ſeparavit. Igitur quia tradere peccatum eſt, videant parentes veſtri, quid in judicio Dei reſpondeant: veſtrum tamen (quia aliis temporibus eſtis) peccatum eſſe non poteſt.

2. Inde

2. Inde eſt quod vos jam dudum in communionem noſtram voluimus recipere, quia vos illo tempore non peccaſtis, ſed principes veſtri. Nec quaſi ex toto ſanctus debet quis de altero judicare, quia ſcriptum eſt in evangelio, Chriſto dicente: *Nolite judicare, ne judicetur de vobis:* maxime cum nemo ex toto ſanctus poterit inveniri. Nam ſi ſunt, qui poſſint non habere peccatum, mentiuntur in oratione dominica, ſi ſine causa indulgentiam poſtulant, dicentes Deo patri: *dimitte nobis, peccata, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris:* cum Joannes Apoſtolus, & omnium conſcientias prodat, & ſuam deſignet his verbis: *Si dixerimus*, inquit, *quoniam peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt.* Cujus dicti rationem in quarto libro maniſeſtius explanavimus. Sed fac & aliquos eſſe tota ſanctitate perfectos, non licet ut ſint ſine fratribus, qui ne repellantur, evangelica præcepta reclamant, quibus deſcribitur ager, qui eſt totus orbis, quo eſt Eccleſia, & ſeminator Chriſtus, qui præcepta dat ſalutaria. E contrario, homo eſt malus, id eſt diabolus, qui non in luce, ſed per tenebras ſeminat importuna peccata, & in uno agro naſcuntur diverſa

[redacted]

tur quod opus non est, conculcetur quod opus est. Pariter jussit Christus in agro suo per totum orbem terrarum, in quo est una Ecclesia, & semina suà crescere & aliena. Post crementa communia, venturus est judicii dies, qui messis est animarum, sedebit judex filius Dei, qui agnoscit quid est suum, & quid alienum. Illius erit eligere quid condat in horreo, & quid tradat incendio: quos ad interminata tormenta destinet: & quibus promissa præmia repræsentet. Agnoscamus nos omnes homines esse. Nemo sibi usurpet divini judicii potestatem. Nam si sibi totum vindicet quivis Episcopus, dicatur: quid in judicio acturus est Christus? Satis sit homini, si de peccato suo reus non sit, quam ut de alieno judex esse desideret. Professio denique nostra est, bono pacis vos non repellere. Nefas est enim, ut Episcopi faciamus quod Apostoli non fecerunt, qui permissi non sunt vel semina separare, vel de tritico zizania evellere.

3. Quod si de recipiendis vobis Catholica dubitaret, nonne vos debuistis unitatis adsequi formam? Sed exempla in Evangelio lecta proponere noluistis, ut est lectio de persona beatissimi Petri: ex qua, forma unitatis retinendæ vel faciendæ descripta recitatur. Equidem malum est contra interdictum aliquid facere: sed pejus est unitatem non habere cum possis. Quam unitatem, ipsum Christum videmus præposuisse vindictæ suæ, qui magis omnes discipulos suos voluit in uno esse, quam quod offensus fuerat vindicare: dum nollet se negari, promisit se apud patrem negaturum esse, qui se negaret apud homines, & cum hæc ita scripta sunt, tamen bono unitatis B. Petrus, cui satis erat, si post quod negavit, solam veniam consequeretur, & præferri Apostolis omnibus meruit, & claves regni cœlorum communicandas cæteris solus accepit. Bono unitatis, sepelienda esse peccata

hinc

hinc intelligi datur, quod beatiſſimus Paulus Apoſto-lus dicat, charitatem poſſe obſtruere multitudinem peccatorum: *Onera veſtra*, inquit, *invicem ſuſtinete:* & alio loco ait: *Charitas magnanimis eſt: charitas benigna eſt: charitas non zelatur: charitas non inflatur: non quærit quæ ſua ſunt*: & bene dixit. Hæc enim omnia viderat in Apoſtolis cæteris, qui bono unitatis, per charitatem noluerunt a communione Petri recedere, ejus ſcilicet, qui negaverat Chriſtum. Quod ſi major eſſet amor innocentiæ, quam utilitas pacis & unitatis, dicerent ſe non debere communicare Petro, qui negaverat magiſtrum, & Dei filium Dominum. Poſſent non communicare (ut ſupra dictum eſt) beatiſſimo Petro: poſſent contra illum recitare verba Chriſti, qui promiſerat negaturum ſe eſſe apud patrem, eum qui ſe coram hominibus negaſſet. Ad quam formam debet diligenter attendi, de qua dum pauca commemoro, ipſius ſancti Petri beatitudo veniam tribuat. ſi illud commemorare videor quod factum conſtat & legitur: dubito dicere peccaſſe tantam ſanctitatem; ſed ipſe hoc factum probat, qui & doluit amare, & flevit ubertim, qui nec doleret nec fleret, ſi nulla interveniſſet offenſio. Potuit utique caput Apoſto-

[redacted]

Christus dixisse legitur: *Vos quem me dicitis esse?* Et ait illi Petrus. *Tu es filius Dei vivi.* Pro qua agnitione laudari ab eo meruit: quod instinctu Dei patris hoc dixerit. Ecce cæteris non agnoscentibus filium Dei, solus Petrus agnovit. Deinde sub die passionis, cum diceret Christus: *Ecce teneor & fugietis omnes:* tacentibus cæteris, solus se promisit non recessurum: de præsentia filius Dei ait: *Petre, antequam gallus cantet, ter me negabis.* Additum est aliud ad pondus peccati, promissum scilicet, quod non erat impleturus. Postea quam in domum Caiphæ sacerdotis ductus est Christus, ad mensuram delicti complendam, de tanto numero nullus alius interrogatur præter beatum Petrum. Interrogatus primo negat: interrogatus iterum negat: tertio dixit se Christum omnino non nosse. Et cantavit gallus: non ut tempora cantu suo distingueret, sed ut peccasse se beatus Petrus agnosceret. Denique doluit amare, & flevit ubertim. Ecce, ut supra dictum est, cæteris non agnoscentibus, solus agnovit: cæteris non promittentibus, solus promisit: cæteris nec semel negantibus, ter solus negavit. Et tamen bono unitatis, de numero Apostolorum separari non meruit. Unde intelligitur omnia ordinata esse providentia salvatoris, ut ipse acciperet claves. Interclusa est malitiæ via, ne Apostoli animo licentiam judicandi conciperent & severe contemnerent eum, qui negaverat Christum. Stant toti innocentes, & peccator accipit claves, ut unitatis negotium formaretur. Provisum est, ut peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores: & quæ necessaria est unitas, esse non posset. Hæc si commemoraretis, communicare cupientes, quando vos catholica pio sinu suscipere dubitaret Ecclesia? cum constet vos non Traditores esse, sed filios Traditorum?

4. Nam aliqui ex vobis volentes nos populis ſuis contemnendos oſtendere, & jam illud miſcent tractatibus ſuis quod a Salomone Propheta dictum eſt: *Muſcæ morituræ exterminant olei ſuavitatem:* & quaſi muſcas morituras nos appellant: & oleum nominant, illum ſcilicet liquorem, qui ex nomine Chriſti conditur: quod chriſma poſtquam conditum eſt nominatur. Antequam fiat, adhuc oleum eſt, natura ſimplex; fiet ſuave, dum de nomine Chriſti conditur. Ergo tres res ſunt quas Salomon Propheta nominavit: oleum, ſuavitatem, & muſcas morituras exterminantes ſuavitatem. Iſtæ tres res loca ſua habent in ordine. Primo loco eſt oleum: ſecundo ſuavitas de confectione: tertio, muſcæ morientes exterminantes ſuavitatem. Quisquis eſt talis tractator ex vobis, probet quomodo nos muſcas morituras appellat. Si apud vos putatis eſſe confectionem quæ det oleo ſuavitatem: eſt apud vos oleum & ſuavitas. Nunquid nos exterminamus oleum veſtrum, ut merito nos muſcas morituras appelletis? Quod veſtrum eſt, apud vos eſt. Et ſi a vobis ad nos aliquis tranſitum fecerit: ſic a nobis ſervatur, quomodo a vobis dimittitur: quomodo dicitis, quia nos ſumus muſcæ morituræ ſuavitatem olei corrum-

[redacted]

mul facere. Vobis abſentibus ſi conficimus, non corrumpimus. Si corrumpimus, quis ante nos confecerat quod corrumperemus? Quare ne vacet dictio prophetæ (ſi ita eſt) intelligite quia vos eſtis muſcæ morituræ. Vos enim exterminaſtis non quod natum eſt, ſed quod confectum eſt, ſuavitas enim legitur non natura poſſe corrumpi. Oleum enim ſimplex eſt, & nomen ſuum unum & proprium habet: confectum jam chriſma vocatur, in quo eſt ſuavitas, quæ cutem conſcientiæ mollit, excluſa duritia peccatorum: quæ animum innovat lenem: quæ ſedem Spiritui Sancto parat, ut invitatus illic, aſperitate fugata, libenter inhabitare dignetur. Hæc eſt ſuavitas olei, quam poſſunt muſcæ morituræ corrumpere. Si nos exterminaremus a vobis confectum oleum, merito nos muſcas morituras appellare poſſetis: ſed dum quod a vobis unctum eſt, tale ſervamus, quale ſuſcipimus: muſcæ morituræ eſſe non poſſumus. Sed dum vos invidiæ tempeſtatibus impulſi, quaſi in oleum caditis; vos exterminatis in rebaptizatione ſuavitatem olei illius quod in nomine Chriſti confectum eſt, unde condirentur mores: unde accenderetur lumen mentis, ad ſalutarem & veram intelligentiam. Vos exterminatis rem ubi oleum fuit & ſuavitas. Nos quomodo potuimus corrumpere ſuavitatem, quæ ante nos a nullo confecta eſt? Seduxiſtis homines: rebaptizaſtis: iterum unxiſtis. Proh dolor! non ſine morte veſtra, exterminaſtis quod fuerat de nomine Chriſti confectum, more muſcarum, quæ pereuntes exterminant: quia mors eſt peccatum, quod non habet indulgentiam. Scriptum eſt, quia, *qui peccaverit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei, nec hic, nec in futuro ſeculo.* Ergo cum & falſo nos muſcas appelletis, & omnia quæ a nobis fiunt, diſſolvere properetis, & nos contemnendos aut diſpiciendos eſſe dicatis, vobis ſolis ſanctitatem vindicantes: innocen-

tiam proponitis veſtram, ut promittatis vos aliena poſſe donare peccata. Videtis igitur non de nobis, ut diſputatis, ſed de vobis dixiſſe beatiſſimum Paulum Apoſtolum: *Erunt*, inquit, *homines ſeipſos amantes, cupidi, glorиantes ſibi, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, pacem non cuſtodientes, ſine affectu, detractores, immites, ſine benignitate*, & cætera.

5. Nam illud quale eſt, quod pro arbitrio tuo Moyſi vobis imponere voluiſti perſonam: contra quem Jamnem & Mambrem obſtitiſſe commemorat Apoſtolus Paulus. Si ita eſt, quæ apud vos veritas inveniri poteſt, cui Catholica videtur obſiſtere, aut quod apud nos eſſe mendacium poteris approbare? in una communione eſſe cum toto orbe terrarum? Nunquid poteris approbare mendacium? ſymbolum verum & unicum retinere & defendere, nunquid poteris approbare mendacium? Cathedram Petri, & claves regni cœlorum a Chriſto conceſſas, ubi eſt noſtra ſocietas, nunquid poteris approbare mendacium? In ipſa lectione quæ commemoraſti inter ipſas perſonas, conſidera ordinem rerum: & qui fuerit prior attende. Utique Jamnes & Mambres ſecundo loco ſunt, qui contra Moyſem & veritatem falſis artibus militare

[redacted]

mundi, & ſal terræ merito appellabantur. Dum docerent pacem, adhuc pacifici vocabantur. Antequam inflati eſſent, beati erant, de paupertate ſpiritus, pars erant condimenti. Beati erant, dum mites, pars fuerant condimenti. Beati dum juſti, pars erant condimenti. Beati dum pacifici, totum fuerant condimentum. Poſtea quam erroris divitias dederunt ſpiritui & pulmonibus ſuis, facientes ſchiſma, immites inventi ſunt: & minus miſericordes dum impie membra Eccleſiæ diviſerunt: & injuſtitiam ſecuti, regnum Dei pro faſtidio habuerunt: & dividendo Eccleſiam noluerunt eſſe pacifici, ipſi facti ſunt ſal infatuatum, ex quo nihil condiretur, quod Deo de ſuavitate placuiſſet. Et cum hoc malum pertineat ad principes veſtros, a quibusdam ſociis tuis aliter diſputatur, ut dicant inſipientes fuiſſe eos, qui agnoverunt vel ſero veritatem, & ab ſchiſmate recedentes, agnita matre Catholica ſecuti ſunt pacem. Hos putant aliqui veſtrum erraſſe: hos exiſtimant quaſi infatuatos a ſapientia receſſiſſe. Unde apparet vos omnes eodem modo errare in nominibus transferendis: dum & tu Jamnem & Mambrem pacificis Catholicis comparaſti, & vos ſchiſmaticos Moyſi quod a veritate alienum eſt: & aliqui ſocii tui inſipientes, de ſapientibus judicare voluerunt, ut dicant fatuos factos eſſe pacificos: & parentes ſuos de diſſenſione infatuatos eſſe, intelligere noluerunt.

6. Jam ad illum locum invidia veſtra dilabitur, ut dicatis Macarium poſt illa facta communioni non debuiſſe miſceri: ſed magis a catholicis Epiſcopis abſtineri. Primo communionis unum eſt nomen, ſed diverſi ſunt modi. Aliud eſt communicare Epiſcopum cum Epiſcopo: & aliud communicare laicum cum Epiſcopo. Tunc erat grave, ſi Macarius quod feciſſe dicitur, ſua voluntate feciſſet: quod, qui faciunt, factum judiciis publicis & Romanis legibus

vindicatur. Ille eſt enim homicida, qui nulla juſſione, nulla poteſtate, ſed furore adactus, de voluntate ſua fecerit quod prohibent leges. Cæterum, Macarius quod feciſſe dicitur, vobis provocantibus fecit: nec Epiſcopus fuit, nec in officio Epiſcopali verſatus eſt, nec manum alicui impoſuit, nec ſacrificium obtulit. Unde cum eum conſtet alienum fuiſſe ab Epiſcoporum actibus, nullus Epiſcopus ab eo, qui cum Epiſcopis non obtulit, videtur eſſe pollutus. Reſtat ut dicatis eum cum populo communicaſſe: & locutum eum eſſe aliquid in populo conſtat, ſed inſinuandæ alicujus rei cauſa, non tamen tractandi, quod eſt Epiſcoporum; ille enim nude locutus eſt, ſi quid loqui potuit. Contra Epiſcopalis tractatus probatur ab omnibus ſanctitate veſtitus, ſalutatione ſcilicet geminata. Non enim aliquid incipit Epiſcopus ad populum dicere, niſi primo in nomine Dei populum ſalutaverit. Similes ſunt exitus initiis. Omnis tractatus in Eccleſia a nomine Dei incipitur, & ejusdem Dei nomine terminatur. Quis veſtrum audet dicere Epiſcoporum more Macarium populum ſalutare? Igitur cum nec ſalutaverit antequam aliquid loque-

[redacted]

rius in suo judex fuisse videbatur. Quod si non erat judex in eo quod fecit, secundum leges romanas a judicibus in eum debuit vindicari. Aut si dicitis nec sic eum communicare debuisse: nos tamen non videmus quia debuit abstineri, qui id tale fecit quod factum est a Moyse, quem post viginti tria millia hominum occisa, Deus non contemnendo abstinuit: sed ut secum loqueretur iterum invitavit. Nos non videmus abstinendum fuisse eum, qui fecit quod Phinees, quem paulo ante memoravi, qui ab ipso Deo pro homicidio laudari meruit. Non videtur magis nobis abstinendus fuisse is a quo id factum est quod ab Elia propheta, qui tot falsos prophetas occidit: nam & illos falsos vates fuisse jam supra probavimus.

7. Sed ut hæc exempla sileantur, dicamus & nos quod dicitis reum fuisse Macarium: quod si fuit, accusatore silente, a nobis non licuit abstineri. Scriptum est enim ante cognitam causam neminem esse damnandum. Dicite, quis eum accusavit, & auditus non est? Dicite Macarium confessum esse culpam, & nostram siluisse sententiam? Sumus enim qualescunque judices in Ecclesia, quod & ipsi non negatis; quod nos judices esse veros debere fuisse contenditis. Non enim possumus facere quod non fecit Deus, qui in judicio suo personas separare dignatus est: nec eundem voluit esse accusatorem & judicem. Non enim potest quis in una causa, eodem momento duas portare personas, ut in eodem judicio, & accusator esse possit & judex. Quod Deus nec per omnipotentiam fecit: ut nobis judicandi formam ostenderet, docuit, reum sine accusatore non debere damnari: aut accusatorem eum esse, qui judex in ea causa futurus est. Denique inter ipsa principia seculorum dum hominum esset renovellata nativitas: dum a Cain frater Abel esset occisus, lectum

est: *Et vocavit Deus Cain, & interrogavit eum ubi esset frater ejus:* ille peccatum duplicans, quasi ignorantem faceret Deum, nescire se dixit. Et quando posset nescire aliquid Dominus, sub cujus oculis & vultu sunt omnia quæ geruntur? Et tamen Deus sine accusatore non judicat: & interrogat utique quod noverat. Et vos vultis ut abstineremus quem non vidimus aliquid mali facientem, & qui nullum habuerit accusatorem. Video hoc loco quod invidia submurmuret vestra. Dicitis enim non nos latuisse quod factum est. Fatemur nos audisse: sed peccatum erat damnare eum quem nemo est ausus arguere. Sed si dixeritis quia non nos latuit factum, dicite Deo quare interrogavit, qui viderat parricidium. Nec illud a nobis fieri oportuit, quod Deus facere noluit, qui sententiam noluit dicere, nisi reo. Redde accusatorem; alioquin non posset justa esse sententia, nisi ipse, qui judicaturus erat, accusaret. Ideo ait: *Ecce sanguis fratris tui clamat ad me de terra.* Quare & vos cum minime probare possitis ab aliquo apud nos accusatum esse Macarium, nostrum non potestis damnare judicium.

[redacted]

LACINIAE QUAEDAM LIBRO VII. ASSUTAE,

quæ in editionibus ante Dupinianis, prima Balduini excepta, extant, in manuſcriptis autem codicibus, ſaltem iis quæ Dupinius viderat, deſunt, & textus harmoniam, ſi non lædunt, certo non juvant, nec omnino cum Optati mente, ac ſtylo concordant.

Prima

Intra verba: *Illi namque, ſi illo tempore, bono pacis:* atque hæc: *Non ſicut vos:* §. 1. pag. 108. lin. 29. talis eſt: Unitatem facere debuerant, etiam & ipſi ab Eccleſia non fuerant repellendi, in quibus neceſſitas excuſaverat voluntatem. Non enim aliqui illorum ſponte tradiderant, aut hoc peccatum cum cæteris delictis poterit coæquari. Quidquid enim Deus fieri noluit, ore ſuo prohibuit, quo modo dixit: *Non occides, non mœchaberis*, &c. Potuit etiam hoc prohibere quod a parentibus veſtris admiſſum eſt: ſed quoniam aliud eſt quod facit animus, aliud eſt, quod operatur eventus, quidquid de voluntate poteſt ab homine fieri, hoc meruit prohiberi; quidquid neceſſitas peccat, non poteſt magnis viribus accuſari: denique voluntas habet pœnam, neceſſitas veniam: homicida ſcelus, dum nemo cogit poteſt & facere, poteſt & non facere: adulterium mœchus, dum de foris nemo compellit, poteſt admittere, poteſt & non admittere, & cætera hujusmodi in quibus liberum habetur arbitrium. Ideo prohibita dum geruntur, judicio deſtinantur: non interdicta dum aliqua neceſſitate fiunt, forte facile dignetur ignoſcere, qui noluit prohibere. Denique hoc delictum quod quaſi capitale potuit objici parentibus veſtris, ſi illo in tempore nudarentur, aut in

judicium vocarentur, possent sibi exemplo non uno succurrere, ubi primis temporibus aut tabulæ legis fractæ, aut libri traditi esse leguntur vel incisi & incensi, & nemo damnatus est. Si (ut supra dixi) parentes vestri illo tempore nudarentur, si accusari potuissent, sine dubio dicerent, se nihil amplius fecisse a Moyse legislatore, quamvis non sibi similent, sed inter se repugnent necessitas & voluntas, cum eodem nomine legis parentum vestrorum & Moysi una fuerit causa. Possent dicere parentes vestri illud se de necessitate fecisse, quod Moyses prior fecerit de voluntate. Qui cum populo indignaretur, non consideravit, quia Deus digito suo scripserat: & plus est quod scriptum est in cœlo, quam quod in terra: & non est unum quod fecit Dei digitus, & quod scripsit calamus humana manu compositus. Moyses ferebat, quod per nubem acceperat, & parentes vestri tradiderunt quod data mercede confecerant: recte se parentes vestri defenderent, docentes capitale crimen non esse, si id fecisset unusquisque eorum magno metu perterritus, quod Moyses fecisset iratus: & non legimus Dominum indignatum esse Moysi, nec vindicasse confractas tabulas quas manu sua perscripse-

[redacted]

esset, semper amicitia meritum suum & fructum exigere debebat. Quare in eum postea vindicatum est, quod offendit, nonne ut ostenderetur leve fuisse illud, quod iratus admiserat? Lex in Deo sana fuit & postquam ab homine cum tabulis lapideis fracta est, devotio quæ ab homine debebatur, ubi exhibita non est, Moyses illam pœnam meruit, ut medio itinere moreretur, ne terram promissionis intraret: unde constat non magnum peccatum posse computari, quod in præsenti exemplo patuit impune committi. Hæc si a parentibus vestris dicerentur, quis eis communionem negare potuisset? Quid si & illa consequentia exempla proponerent, in quibus legitur, innovata lex, cum haberetur in arca, & populus Israel in prælio vinceretur. Lex quæ in arca consilio populorum in hostes allata est, quæ ab ipsis presbyteris & cæteris filiis Israel defendi non potuit, & inimicis est tradita, dum minus est reportata: tradita lege, qui adferendam dixerant, fugerunt timidi, & non leguntur postea in vindicta aliquid passi. Si a parentibus vestris hæc ratio redderetur, quis eos a communione sua repellere potuisset? Quid si nec illa exempla tacuissent Principes vestri, quibus legitur Baruch librum legis quem ex ore Jeremiæ Prophetæ exceperat, tradidisse scribæ Judin, & a principibus Regis jussum esse, ut & ipse Baruch, qui exceperat, & Jeremias per quem Deus locutus erat, fugerent & laterent? Jeremias dictabat, Baruch tradidit, fugerant ambo, ad Joachim regem liber allatus est, qui Rex cum ante se pro qualitate temporis frigidi arulam habuisset ardentem, & librum a Judin scriba recitatum non libenter audivisset, subinde concisum minutatim ignibus imponebat. Et non iratus est Deus vel Jeremiæ, qui fugerat, vel Baruch, qui cum eo fugiens tradiderat: quibus si Deus iratus esset, ad Prophetam aliquem alterum loqueretur; non ad alterum,

rum, ſed ad ipſum Jeremiam locutus eſt: ſic enim legitur: *Et factus eſt ſermo Domini ad Jeremiam, poſtquam combuſſit rex capitulum libri, & ſermones quos ſcripſit Baruch ex ore Jeremiæ, dixit Deus ad Jeremiam: accipe tibi chartam alteram & ſcribe omnes ſermones tuos, qui tunc erant ſcripti in libro quem combuſſit Joachim rex Judæ.* Ecce nec Deus iratus eſt, nec qui arſerat, perit, nec Baruch punitus eſt, nec Jeremias a Deo contemtus eſt; unde apparet, quod in hac re gravis nunquam fuerit culpa, quam nunquam potuit ſequi vindicta. Si hæc parentes veſtri allegarent, quis illos a communione revocare potuiſſet? Denique cum videret Deus & a Moyſe legis tabulas fractas, & arcam hoſtibus derelictam, & poſt traditionem Baruch librum legis & inciſum eſſe & combuſtum, indicavit providentiam ſuam, & promiſit ſe legem jam non in tabulis ſcribere, nec in libris, ſed in ipſo interiori homine, hoc eſt, in mente & in corde uniuscujusque credentis: quomodo ſcripſerat in corde Noe, Abrahæ, Iſaac, & Jacob, & cæterorum Patriarcharum quos conſtat legitime ſine lege vixiſſe. Quam rem probat & beatus Apoſtolus Paulus dicens: *Scripta non atramento, ſed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapi-*

[redacted]

vis libros tradiderint, nec corda nec mentes tradiderint suas in quibus Deus legem suam scripsit, sicuti se scripturum esse promiserat. Ubi est ergo frater Parmeniane quod dixisti penitus exustam a Traditoribus legem? Ecce nec penitus exusta est, nec ex toto sublata, dum & in cordibus credentium manet, & librorum millia ubique recitantur: unde apparet te parentes tuos quamvis per ignorantiam frustra accusare voluisse. Igitur si parentes vestri ad tempora unitatis occurrerent tot exemplis rationabiliter redditis, & ipsi a communione repelli non possent, quanto vos quos constat non Traditores esse, sed filios Traditorum, cum patrum & filiorum & personæ discernantur & nomina, inter quas personas, si non sit communis culpa, non potest una esse sententia. Quamquam & si illorum unitas fieret.

Altera

Intra verba: *Si quid a filiis forsitan delinquatur:* atque hæc: *Temporibus unitatis* &c. Ibid. pag. 109. lin. 28. talis est: Cum & temporibus Moysi sine cujusquam pœna lex iterata sit, & arca testamenti ab hostibus ultro sit reddita, & ab Jeremia Deo præcipiente charta sit altera scripta: quare putatur apud majores vestros solos capitale fuisse peccatum, in quo per tot exempla nemo damnatus est? Nam si lex ideo data est, ut homines docerentur, non ut ipsa lex quasi pro Deo coleretur, post factum patrum vestrorum nullum damnum passa est turba credentium; unusquisque eorum sub metu codices suos perdidit. Nam lex quæ necessaria fuerat, valet apud doctores populorum & cultores Dei. Bibliothecæ refertæ sunt libris, nihil deest Ecclesiæ, per loca singula divinum sonat ubique præconium; non silent ora lectorum, manus omnium codicibus plenæ sunt; nihil deest populis doceri cupientibus, quamvis lex

non

non magis pro doctrina quam pro futuro judicio ſcripta eſſe videatur: ut ſciat peccator, quid pati poſſit, ſi minus juſte vixerit. Denique ſcriptum eſt, & legitur, *quod juſtis lex data non ſit, quia unusquisque juſtus ipſi ſibi lex eſt.* Et alio loco idem beatus Apoſtolus Paulus dicit, *quia lex non facit juſtos, ſed ipſa amat juſtitiam.* Semper in omnibus rebus efficientibus effecta quæruntur. Vacat lex quæ efficit, ſi per compendium paratum eſt, quod efficitur. Denique Abrahæ non dictum eſt, *Crede*, ſed ultro credidit, in quo ſine lege, legis effectus impletus eſt. Non legitur: *Audivit Abraham legem & credidit*, ſed legitur: *Credidit Abraham Deo & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* Et primis temporibus Noe patriarcha nihil egit, vnde juſtus fieret, & juſtus electus eſt, qui fabricata arca feliciter in diluvio navigaret. Longum eſt ire per ſingulos, qui ſine lege inventi ſunt juſti. Hæc ſi a veſtris parentibus ſuo tempore dicerentur, quis eos a communione ſua repelleret? Quid ſi dicerent, non debere ſilentio præteriri, quod Apoſtolus de extralegalibus ait: *Gentes quæ legem neſciunt, ea quæ legis ſunt, faciunt, habent enim legem ſcriptam in cordibus ſuis.* Nam & multi probantur in lege pecaſſe, &

[redacted]

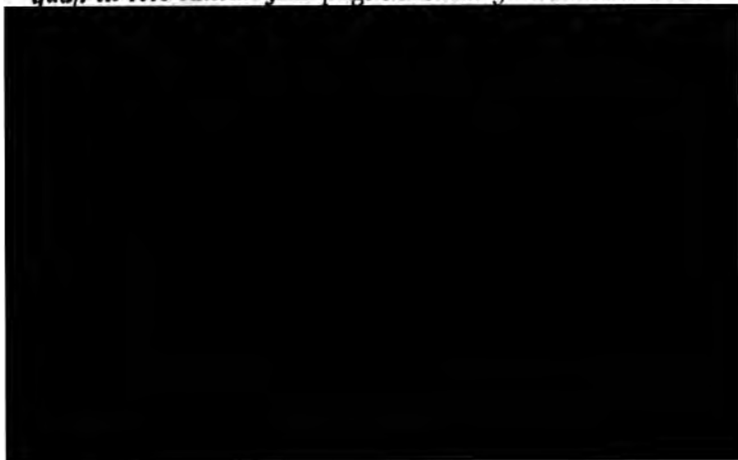
dere præmium poteſt, liber non traditus de duobus his nec alterum poteſt. Impedit igitur neceſſitas vires ſuas. Non minus videmus negligentiam frequenter operari, quam neceſſitas operata eſt. Nam ſi membranæ aut libri, quibus ſcriptura legitima continetur, in totum debent illæſa ſervari, quaſi non damnantur aliqui negligentes, non eſt longe tradere a male ponere, aut male ferre: alter in domo librum poſuit, quæ domus incendio concremata eſt: damnetur, qui negligenter poſuit, ſi damnandus eſt, qui poſtulandum librum territus dedit: damnentur etiam illi, qui neglectas membranas aut libros ita poſuerunt, ut eos domeſticæ beſtiolæ, hoc eſt mures ita corroſerint, ut legi non poſſint: damnetur & ille, qui ita in domo poſuit, ut nimietate pluviarum ſic tecta aliqua ſtillicidia deliquarent, ut omnia humore obliterata legi non poſſint: damnentur, & illi, qui ferentes libros legis temerarii ſe rapacibus undis fluminum crediderunt, & ſe liberari cupientes ſcripturas in undis e ſuis manibus dimiſerunt. Ergo ſi ſcriptura una eſt, & hanc qui ſervare non potuit reus eſt, alter undis tradidit, alter roſoribus beſtiis dereliquit, alius ſtillicidio corrumpenda neglexit, alter metu mortis territus homo homini dedit: ſi unum eſt, quod ab omnibus admittitur, quare eligitur, qui damnetur, cum levior culpa ſit Traditoris quam negligentis: qui ante mures poſuit aut ſub ſtillicido reliquit, voluntate negligens fuit, & qui in fluvio perdidit, de temeritate peccavit, qui metu mortis aliquid tradidit, homo homini dedit, integrum erat apud dantem, integrum apud accipientem. Si qui accipit, flammis tradidit, peccatum magis accendentis eſt, non tradentis. Hæc ſi a majoribus veſtris dicerentur, quando illos repellere a noſtra communione poſſemus? Si etiam Antiochi Regis tempora commemorare voluiſſent, quibus omnes Judæi coacti ſunt, ut libros in

incen-

incendium darent, & ita universa scriptura data est, ut apex unus in aliquo libro minime remansisset. De Judæis illo tempore nemo damnatus est, nec a Deo vel ab aliquo angelo in quemquam Judæum est ulla dicta sententia, quia peccatum fuerat imperantis & minantis, non populi cum tremore & dolore tradentis. Qui Antiochus ne aliquid primitivo populo nocuisse videretur, statim providit Deus, ut per unum hominem Esdram, qui lector eodem tempore diceba-tur, tota lex sicut antea fuerat, ad apicem dictaretur. Sic tyrannus Antiochus fructum malignitatis suæ habere non potuit, dum præter septem fratres & unum seniorem carnem suillam manducare detrectantes, nullum Judæum occidit, & lex perire non potuit. Sic & parentes vestri tempore suo nec ipsi occisi sunt, & libri legis dominicæ toti ubique recitantur. Si parentes vestri, ut supra dixi, hæc dicerent, quis illos in suam communionem non intrepide accepisset, ubi, ut dictum est, peccaverat necessitas non voluntas?

Tertia

Inter verba: *Sed Principes vestri*, atque hæc: *Nec quasi ex toto tantus* §. 2. pag. 110. lin. 3. talis est: Nam

ALIA

MONUMENTA VETERA

AD

DONATISTARUM HISTORIAM

PERTINENTIA.

EXHIBENTUR ORDINE CHRONOLOGICO.

ACTA CONCILIORUM, ET COLLATIONUM EPISCOPALIUM.

EPISTOLAE EPISCOPORUM.

EDICTA ET EPISTOLAE IMPERATORUM.

GESTA PROCONSULARIA.

ACTA MARTYRUM.

[redacted]

I.

TENOR EDICTI IN CHRISTIANOS
A
DIOCLETIANO ET MAXIMIANO
LATI ET PROMULGATI

DIOCLETIANO VIII. ET MAXIMIANO VII. COSS.

A. Æ. Vulg. CCCIII 24 Febr.

A.

Ex Lactantio lib. de mortibus persecut. Capp. XII. XIII. Edit. Wirceb.

XII. Inquiritur peragendæ rei, persecutionis scilicet in Christianos movendæ, dies aptus est felix, ac potissimum Terminalia deliguntur, quæ sunt ad septimum Kalendas Martias, ut quasi terminus imponeretur huic religioni. Ille dies primus leti, primusque laborum causa fuit, quæ & ipsis, & orbi terrarum acciderunt. Qui dies cum illuxisset, agentibus consulatum senibus ambobus octavum & septimum, repente adhuc dubia luce ad Ecclesiam Præfectus cum Ducibus & Tribunis & Rationalibus venit, & revulsis foribus simulacrum Dei quæritur. Scripturæ repertæ incenduntur, datur omnibus præda. Rapitur, trepidatur, discurritur. Ipsi vero in speculis (in alto enim Constituta Ecclesia ex palatio videbatur) diu inter se concertabant, utrum ignem potius supponi oporteret. Vicit sententia Diocletianus, cavens, ne magno incendio facto pars aliqua civitatis arderet. Nam multæ, ac magnæ domus ab omni parte cinge-

bant. Veniebant igitur Prætoriani acie ſtructa cum ſecuribus & aliis ferramentis; & immiſſi undique, tamen illud editiſſimum paucis horis ſolo adæquarunt.

XIII. Poſtridie propoſitum eſt edictum, quo cavebatur, ut religionis illius homines carerent omni honore, ac dignitate: tormentis ſubjecti eſſent ex quocunque ordine aut gradu venirent: adverſus eos omnis actio caleret: ipſi non de injuria, non de adulterio, non de rebus ablatis agere poſſent: libertatem denique ac vocem non haberent. Quod edictum quidam, etſi non recte, magno tamen animo diripuit, & conſcidit, cum irridens diceret victorias Gothorum & Sarmatarum propoſitas. Statimque productus non modo extortus, ſed etiam legitime coctus cum admirabili patientia poſtremo exuſtus eſt.

B.

Ex Euſebio lib. VIII. Hiſtor. Eccleſ. cap. II. De Eccleſiarum everſione.

Hæc omnia noſtris temporibus completa ſunt, tunc, cum ædes ſacras ſolo æquari, ac funditus ſub-

[redacted]

quibus æquitatem divini judicii perſpicere poſſimus. Proinde neque eorum, qui in perſecutione concuſſi ſunt, nec eorum, qui ſalutis ſuæ prorſus naufragium fecerunt, & ſua ſponte in profundum aquarum gurgitem demerſi ſunt, mentionem facere conſtitui: ſed ea ſola in univerſalem hanc hiſtoriam deinceps conjiciam, quæ primum quidem mihi ipſi, deinde vero & poſteris uſui eſſe poſſint. Ab hinc ergo eorum, qui divinæ religionis teſtes exſtiterunt, ſacra certamina deſcribere ordiamur.

Nonus decimus agebatur annus imperii Diocletiani, cum menſe Dyſtro, quem Romani Martium vocant, appetente die feſto Dominicæ paſſionis propoſita ſunt Imperialia edicta, quibus Eccleſiæ quidem ad ſolum usque dirui, ſacri vero Codices flammis abſumi jubebantur: utque honorati quidem infamia notarentur: plebeii vero libertate ſpoliarentur, ſi in fidei Chriſtianæ propoſito permanſiſſent. Et primum quidem contra nos edictum hujusmodi fuit. Sed non multo poſt aliæ rurſus litteræ ſupervenerunt, quibus mandabatur, ut omnes ubicunque Eccleſiarum Antiſtites primum quidem conjicerentur in vincula, deinde vero Diis ſacrificare omnibus modis cogerentur.

II.

EXECUTIO HUJUS EDICTI

IN AFRICA A. CCCIV.

Cujus meminit Optatus L. I. §. XIII. p. 10. L. III. §. VIII. p. 61.

EX

ACTIS MARTYRUM AFRICANORUM.

A.

ACTA FELICIS EPISCOPI

edita a Baluzio Tom. II. Miſcell.

Incipit Paſſio S. Felicis Epiſcopi Tubyzacenſis, qui propter legem Domini decollatus eſt XVIII. Kalendas Febr. In diebus illis, Diocletiano octies, & Maximiano ſepties Cſs. Auguſtis, exivit edictum eorumdem Cæſarum vel Imperatorum ſuper omnem faciem terræ, & propoſitum eſt per Colonias & Civitates [redacted]

nus dixit: Date illos igni aduri. Januarius Presbyter, Fortunatus & Septiminus Lectores dixerunt: Episcopus noster apud se illos habet. Magnilianus Curator dixit: Eritis ergo sub officio, donec Anulino Proconsuli rationem reddatis. Postera autem die Felix Episcopus a Carthagine venit Tubyza. Cumque ejus adventum Magnilianus comperisset, statim eum sibi per officium præsentari constituit. Qui cum dicto citius advenisset, Magnilianus Curator dixit ad eum: Tu es Felix Episcopus hujus civitatis? Felix Episcopus dixit: Ego. Magnilianus Curator dixit: Da libros, vel membranas qualescunque penes te habes. Felix Episcopus dixit. Habeo; sed non trado Legem Domini mei quem ego colo. Magnilianus dixit: Ergo est major Deus tuus a Diis nostris? Felix Episcopus dixit: Grandis, & metuendus est Deus noster, qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Nam Dii vestri lapides sunt, manu hominum facti, de quibus scriptum est: *Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: os habent, & non loquentur. Similes illis fiant, qui faciunt ea & omnes qui confidunt in eis.* Magnilianus Curator dixit: Primum est quod Imperatores jusserunt, quia nihil est, quod loqueris. Quapropter trade libros omnes, quos habes, ut possint, sicut constitutum est, igni aduri. Felix Episcopus dixit: Melius est, ut corpus meum tradam igni, quam Scripturæ dominicæ per me videantur aduri: quia bonum est Deo obedire perpetuo Regi & immortali, quam Imperatori hujus seculi iniqua jubenti. Magnilianus dixit: Jam dixi tibi, quia primum est, quod Imperatores jusserunt, quam ea, quæ loqueris. Felix Episcopus dixit: Primum est præceptum Dei custodire, quam hominibus obedire. Magnilianus Curator dixit: Interim in hoc triduum recogita tecum; quia si in hac propria civitate ea quæ præcepta sunt, implere neglexeris, ad procon-

ſulem ibis, & ea, quæ nunc loqueris, ad ejus Acta proſequeris.

Poſt diem autem tertium Magnilianus Curator juſſit ſibi S. Felicem Epiſcopum præſentari. Ad quem cum Felix Epiſcopus fuiſſet adductus idem Magnilianus dixit: Deliberaſti tecum quidnam melioris conſilii videaris aſſequi? Felix dixit: Sermo meus unus eſt: in quo cœpit, in hoc etiam Deo præſule finiet. Quæ enim primo locutus ſum, hæc & nunc eadem loquor, & ante Proconſulem aliud penitus non ſum dicturus. Magnilianus Curator dixit: Ibis ergo jam nunc ad Proconſulem, & ibi redditurus es in examine rationem. Tum viros ſuos his allocutus eſt verbis: Quoniam Felix Epiſcopus juxta Imperatorum decreta ea quæ nobis mandare dignati ſunt, facere nullo modo maturavit, vobis comitantibus Carthaginem perducatur. Felix Epiſcopus dixit: Deo gratias.

Tunc deſignatus eſt illi ductor Vincentius nomine, Decurio civitatis Tubyzacenſis. Profectus autem eſt Felix Epiſcopus Carthaginem. Ubi cum veniſſet, oblatus eſt Legato Proconſulis. Cui idem Legatus dixit: Quare ſcripturas non tradis ſupervacuas? Felix Epiſcopus dixit: Habeo quidem, ſed

[redacted]

Post dies autem sedecim, hora noctis quarta, de carcere productus Felix Episc. Anulini Proconsulis illico est præsentatus aspectibus. Cui Anulinus Proconſ. dixit: Quod tibi nomen est? Felix Episcopus dixit: Christianus sum. Anulinus Proconſ. dixit: Non te de vocabulo quæsivi professionis, sed percunctatus sum, quo nomine nuncuperis. Felix Episc. dixit: Sicut tibi jam dixi, hoc nunc & iterum dico, quia Christianus sum, & Episcopus. Tunc iratus Anulinus Proconſ. quod ei nomen suum dicere noluisset, ait illi: Habes scripturas supervacuas? Felix Episc. dixit: Habeo scripturas; sed non sunt, ut asseris supervacuæ: quas cognosce a me nequaquam esse tradendas. Tunc Anulinus Proconſ. transmisit eum Romæ ad præfectum prætorii.

Cumque Felix Episc. ibidem advenisset & idem Præfecto oblatus fuisset, jussit eum in carcere recipi, & majoribus vinculis alligari. Post dies autem duodecim jussit eum Præfectus prætorii post Imperatores navigare. Tunc Felix Episc. navem conscendit catenarum duris nexibus colligatus, & fuit in subsanio navis quatuor diebus & quatuor noctibus jacens sub pedibus equorum, panem non comedens, nec aquæ quidpiam bibens. Jejunus autem venit Nolam. Tunc Cognitor ejusdem Civitatis venientem Felicem Episcopum sibi præsentari constituit vinculis gravioribus innodatum. Cui idem Cognitor sic ait: Felix quomodo huc venisti? Felix Episc. dixit: Quomodo Deus voluit. Cognitor dixit: Si in tua propria civitate, vel apud Carthaginem scripturas deificas tradidisses, ad me huc usque minime advenisses. Felix Episc. dixit: Habeo quidem scripturas divinas; sed, sicut diversis inquirentibus me respondisse non nescis, hoc etiam tibi præsens modo certissime manifesto, quia eas nullo modo trado. Cognitor dixit: Si scripturas deificas tradere nolueris, capite plecte-

hoc tantùm divinùm atque cœleſte admiror, in devotione fidem, in vita ſanctitatem, in confeſſione conſtantiam, in paſſione victoriam. Quæ res quando ſolæ in ſuis virtutibus fulgent, tanto ſunt omnes in ſingulis martyribus clariores. Placet igitur in principio cauſam ipſius belli tractare, totiusque mundi diſcrimen neceſſario breviter omni celeritate diſcurrere, ut agnita veritate, & prœmia Martyrum & pœnas quis noverit Traditorum.

2. Temporibus namque Diocletiani & Maximiani bellum diabolus Chriſtianis indixit iſto modo, ut ſacroſancta Domini teſtamenta, & ritus ſacros, cœtusque ſanctiſſimos celebrari Domino prohiberent. Sed non tulit exercitus Domini Dei immane præceptum, ſacrilegamque juſſionem perhorruit; & mox fidei arma corripuit, deſcendit in prœlium, non tam contra homines, quam contra diabolum pugnaturus. Et quamvis tradendo gentilibus ſcripturas dominicas atque teſtamenta divina profanis ignibus comburenda, a fidei cardine cecidere nonnulli, conſervando tamen eas, & pro ipſis libenter ſuum ſanguinem effundendo, fortiter fecere quam plurimi, quique pleni Deo, devicto atque proſtrato diabolo, victricem

[redacted]

turninus Presbyter cum filiis quatuor, id eſt, Saturnino juniore & Felice Lectoribus, Maria ſanctimoniali, Hilarione infante, itemque Dativus, qui & Senator, Felix, alius Felix, Emeritus, Ampelius, Rogatianus, Rogatus, Januarius, Caſſianus, Victorianus, Vincentius, Cæcilianus, Reſtituta, Prima, Eva, Rogatianus, Guinalius, Rogatus, Pomponia, Secunda, Januaria, Saturnina, Martinus, Elautus, Felix, Margareta major, Honorata, Regiola, Victorianus, Peluſius, Fauſtus, Dacianus, Matrona, Cæcilia, Victoria, Herectina, ſecunda Matrona, Januaria.

3. Qui apprehenſi producebantur alacres ad forum. Adhuc in primum certaminis campum prior Dativus ibat, quem ſancti parentes candidum ſenatorem cœleſti curiæ genuerunt. Ibat enim Presbyter Saturninus numeroſa vallatus propagine liberorum; cujus partus partem ſibi ſociam Martyrio deſtinavit, partim ſui nominis pignus Eccleſiæ relinquebat. Hos agmen dominicum ſequebatur, in quo fulgebat cœleſtium ſplendor armorum, ſcutum fidei, lorica juſtitiæ, ſalvationis galea, & gladius bifrons ſermo Dei: quorum præſidio fulti, ſpem victoriæ fratribus promittebant. Sed jam ad ſupradictæ civitatis pervenerunt forum. Ibi primum congreſſi, confeſſionis palmam magiſtratus elogio ſuſtulerunt. In iſto namque foro jam pro ſcripturis dominicis dimicaverat cœlum, cum Fundanus civitatis quondam Epiſcopus ſcripturas dominicas traderet exurendas: quas cum magiſtratus ſacrilegus igni apponeret, ſubito imber ſereno cœlo diffunditur, ignis ſcripturis S. admotus extinguitur, grandines adhibentur, omniſque ipſa regio pro ſcripturis dominicis, elementis furentibus, devaſtabatur. De hac igitur civitate Martyres Chriſti exoptata prima vincula ſuſceperunt; directique ad Carthaginem, alacres ac læti per totum iter hymnos

Domi-

Domino, canticaque pſallebant. Qui cum ad officium Anulini tunc Proconſulis pervenirent, ſtarentque in acie conſtanter ac fortiter, ſævientis impetus diaboli dominica conſtantia retundebant. Sed cum non contra omnes ſimul milites Chriſti diabolica rabies prævaleret, ſingulos in certamina poſtulavit. Quorum certaminum pugnas non tam meis exequar, quam Martyrum dictis; ut & ſævientis hoſtis audacia in tormentis, atque in ipſa ſacrilega invectione noſcatur, & Chriſti Domini præpotentis virtus in tolerantia Martyrum atque in ipſa confeſſione laudetur.

4. Cum igitur ab officio Proconſuli offerrentur, ſuggerereturque, quod a magiſtratibus Alutinenſium transmiſſi eſſent Chriſtiani, qui contra interdictum Imperatorum & Cæſarum collectam dominicam celebraſſent, primum Proconſul Dativum interrogat, cujus eſſet conditionis, & utrum collectam feciſſet: qui cum ſe Chriſtianum, & in collecta fuiſſe profiteretur, auctor ab ipſo collectionis ſanctiſſimæ poſtulatur; ſtatimque jubetur officium, eundem in equuleum ſublevare, extenſumque ungulis præparare. Sed cum carnifices juſſa crudelia atroci velocitate complerent, ſtarentque ſævientes in dictis, & denudatis ad vul-

[redacted]

ſtræ? Qui crudelius ſævienti carnifici clara voce reſpondit: Saturninus Presbyter, & omnes. O martyrem primatum omnibus dantem. Non enim Presbyterum fratribus prætulit, ſed Presbytero fratres confeſſionis conſortio copulavit. Quærente igitur Proconſule Saturninum, oſtendit, non quod illum prodiderit, quem ſecum adverſum diabolum pariter dimicare cernebat: ſed ut illi panderet integre ſe celebraſſe collectam, quando cum ipſis etiam Presbyter fuerat. Manabat igitur cum voce ſanguis Dominum deprecantis, & præceptorum Evangelii memor, inimicis ſuis veniam Martyr inter ipſa corporis ſui laniamenta poſcebat. Inter ipſos namque vulnerum graviſſimos cruciatus, tortores pariter & Proconſulem his vocibus exprobrabat. Injuſte facitis. Deus altiſſime, noli illis conſentire ad hæc peccata. Peccatis, infelices, adverſus Deum facitis. Cuſtodimus præcepta Dei altiſſimi. Injuſte agitis, infelices; innocentes laniatis. Non ſumus homicidæ, non fraudem fecimus. Deus miſerere. Gratias tibi ago. Pro nomine tuo, Domine, da ſufferentiam. Libera ſervos tuos de captivitate hujus ſeculi. Gratias tibi ago, nec ſufficio tibi gratias agere. Et cum ictibus ungularum concuſſa fortius latera ſulcarentur, profluensque ſanguinis unda violentis tractibus emanaret, Proconſulem ſibi dicentem audivit: Incipies ſentire, quæ vos pati oporteat. Et adjecit: Ad gloriam. Gratias ago Deo regnorum. Apparet regnum æternum, regnum incorruptum. Domine Jeſu Chriſte, Chriſtiani ſumus, tibi ſervimus; tu es ſpes noſtra, tu es ſpes Chriſtianorum. Deus ſanctiſſime, Deus omnipotens, tibi laudes pro nomine tuo agimus. Cui talia oranti cum a diabolo per judicem diceretur: Cuſtodire te oportuit juſſionem Imperatorum, & Cæſarum; defatigato jam corpore forti atque Conſtanti ſermone victor animo proclamavit: Non curo, niſi

legem

legem Dei, quam didici. Ipſam cuſtodio, pro ipſa moriar, in ipſa conſumor, præter quam non eſt aliud. Talibus itaque dictis glorioſiſſimi Martyris in ſuis tormentis magis ipſe Anulinus torquebatur: cujus tandem rabies ferocitate ſaginata, poſtea recluſum in carcere, paſſione condignum Martyrem deſtinavit.

5. Poſt hunc Dativus a Domino in certamine erigitur, qui Thelicæ ad fortiſſimum prœlium de proximo conjunctus eſt: qui cum pendendo in equuleo extenſus, ſe voce ſœpius repetita Chriſtianum eſſe, & collectam feciſſe, fortiter proclamaret, emerſit ſanctiſſimæ Victoriæ Martyris frater, vir ſane togatus, ſed a religionis Chriſtianæ ſanctiſſimo cultu ipſis temporibus alienus; qui ſuſpenſum in equuleo Martyrem profanis vocibus hactenus arguebat: Hic eſt, ait, Domine, qui per abſentiam patris noſtri, nobis hic ſtudendibus, ſororem noſtram Victoriam ſeducens, hinc de ſplendidiſſima Carthaginis civitate una cum Secunda & Reſtituta ad Alutinenſem Coloniam ſecum uſque perduxit, quique nunquam domum noſtram ingreſſus eſt niſi tunc, quando quibusdam perſuaſionibus puellares animos illiciebat. Sed non tulit Victoria clariſſima Martyr Domini, Collegam

[redacted]

Advolabant truces in manus jussis velocibus, secretaque pectoris, diruptis cutibus visceribusque divulsis, nefandis aspectibus profanorum adnixa crudelitate pandebant. Inter hæc Martyris mens immobilis; & licet membra rumpantur, divellantur viscera, latera dissipentur, animus tamen Martyris integer, inconcussusque perdurat. Denique dignitatis suæ memor Dativus, qui & Senator, tali voce preces Domino sub carnifice rabiente fundebat. O Christe Domine, non confundar. His dictis beatissimus Martyr quod a Domino poposcerat, tam facile meruit, quam breviter postulavit. Denique mox Proconsul mente concussa, lingua volente parcere prosilivit. Cessavere carnifices. Fas enim non erat Martyrem Christi in Commartyris suæ Victoriæ causa torqueri. Namque cum contra eum etiam Pompejanus suspicionis indignæ sævus accusator accederet, calumniosamque conjungeret actionem, despectus a Martyre est & percussus. Quid agis hoc in loco diabole? Quid contra Martyres Christi adhuc usque conaris? A Senatore Domini ac Martyre & potestas simul & forensis rabies superata est. Sed clarissimus Martyr etiam pro Christo tortus, cum interrogatus utrum in collecta fuisset, profiteretur constanter & diceret, cum collecta fuisset, se supervenisse & dominicum cum fratribus congrua religionis devotione celebrasse, auctoremque ejusdem collectionis sanctissimæ unum fuisse, in sese rursus Proconsulem acrius excitavit; cujus recrudescente sævitia, geminata Martyris dignitas iterato ungulis sulcantibus exaratur. At Martyr ad vulnerum cruciatus sævissimos pristinam suam repetens orationem, Rogo, ait, Christe, non confundar. Quid feci? Saturninus est Presbyter noster.

7. Hujus cum latera, duri trucisque carnificis magistra crudelitate monstrante, aduncis ungulis raderentur, Saturninus Presbyter ad prœlium postulatur: qui

cœleſtis regni contemplatione conſiderans parva admodum ac levia ſuos Commartyres ſuſtinere, congredi etiam ipſe taliter cœpit. Nam dicente Proconſule, Tu contra juſſionem Imperatorum & Cæſarum feciſti, ut hos omnes colligeres: reſpondit Presbyter Saturninus, Domini ſpiritu ſuggerente ſecurus: Dominicum celebravimus. Proconſul ait: Quare? Reſpondit: Quia non poteſt intermitti dominicum. Qui mox, ut hæc dixit, contra Dativum ſtatim jubet aptari. Spectabat interea Dativus laniamenta corporis ſui potius, quam dolebat, & cujus ad Dominum mens animusque pendebat, nihil dolorem corporis æſtimabat; ſed tantum Dominum precabatur dicens: Subveni rogo Chriſte, habe pietatem, ſerva animam meam, cuſtodi ſpiritum meum, non confundar. Rogo Chriſte, da ſufferentiam. Cui cum a Proconſule diceretur: Ex hac ſplendiſſima civitate magis debueras alios ad bonam mentem vocare, & non contra præcepta Imperatorum & Cæſarum facere: fortius atque conſtantius acclamabat: Chriſtianus ſum. Qua voce diabolus ſuperatus, Parce, inquit. Simulque illum in carcerem tradens, paſſioni condignæ Martyrem reſervavit.

[redacted]

tamen debuiſti prohibita contemnere, ſed obſervare potius, & non facere contra præceptum Imperatorum. Et meditata jam diu in Martyribus voce, terrorem ſuæ iræ commovit; cui non pigro paretur obſequio. Nam carnifices in ſenile corpus Presbyteri ruunt, & graſſante rabie, rupta nervorum connexione, diſcerpunt. Ingemiſcenda ſupplicia, & novi generis in Sacerdotem Dei exquiſita tormenta videres, quaſi in pabulo vulnerum famis rabie ſævire carnifices, apertisque viſceribus, ad horrorem videntium inter ruborem ſanguinis, oſſa nudata pallere, & nec inter moras torquentium, excluſam animam corpus ſupplicio pendente deſerere. At tali voce Dominum Presbyter precabatur: Rogo te Chriſte, exaudi. Gratias tibi ago, Deus. Jube me decollari. Rogo Chriſte, miſerere. Fili Dei ſubveni. Cui Proconſul: Quare contra præceptum facis? Et Presbyter, Lex ſic jubet, Lex ſic docet, inquit. O admiranda ſatis ac prædicanda Presbyteri doctoris divina reſponſio! Legem ſanctiſſimam etiam in tormentis Presbyter prædicat, pro qua libenter ſupplicia ſuſtinebat. Legis denique voce deterritus Anulinus, Parcam, inquit; eumque in cuſtodiam carceris redigens, exoptato ſupplicio deſtinavit.

9. At vero Emerito applicito, In tuo, inquit Proconſul, domo collectæ factæ ſunt contra præcepta Imperatorum? Cui Emeritus Sancto Spiritu inundatus, In domo mea, inquit, egimus dominicum. At ille, Quare permittebas, ait, illos ingredi? Reſpondit: Quoniam fratres mei ſunt & non poteram illos prohibere. Sed prohibere, inquit, illos debuiſti. At ille, Non potui, ait, quoniam ſine dominico non poſſumus. Statim etiam ipſe in equuleo jubetur extendi, extenſusque vexari. Qui cum validos ictus innovato carnifice pateretur, Rogo, ait, Chriſte ſubveni. Contra præceptum Dei facitis, o infelices.

 Et

Et interloquenti Proconſuli, Non oportuerat te eos ſuſcipere, reſpondit: Non potueram, quin ſuſciperem fratres meos. At Proconſul ſacrilegus, ſed prior, inquit, erat juſſio Imperatorum, & Cæſarum. Contra religioſiſſimus Martyr, Deus, inquit, major eſt, quam Imperatores. Rogo Chriſte, tibi laudes. Chriſte Domine, da ſufferentiam. Cui talia precanti hæc Proconſul injecit: Habes ergo ſcripturam aliquam in domo tua? Et reſpondit: Habeo, ſed in corde meo. Et Proconſul, In domo, inquit, tua habes, an non? Emeritus Martyr ait: In corde meo illas habeo. Rogo Chriſte, tibi laudes. Libera me Chriſte, in nomine tuo. Breviter patior. Chriſte non confundar. O Martyrem Apoſtoli memorem, qui legem Domini conſcriptam habuit non atramento, ſed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. O Martyrem legis ſacræ idoneum diligentemque cuſtodem, qui Traditorum facinus perhorreſcens, Scripturas dominicas, ne perderet, inter ſecreta ſui pectoris collocavit. Quo cognito, Proconſul, Parce, inquit. Ejusque confeſſionem in memoriam una cum cæterorum confeſ-
[redacted]

Qua voce percussus inimicus Felici dicebat: Non quæro, utrum Christianus sis, sed an collectam feceris, vel scripturas aliquas habeas? O stulta judicis & ridenda interrogatio! Christianus, inquit, utrum sis, tace. Et addidit: Si in collecta fuisti? Respondit: Quasi Christianus sine dominico possit, aut dominicum sine Christiano celebrari. An nescis, Satanas, in dominico Christianum, & in Christiano dominicum constitutum, ut nec alterum sine altero valeat esse? Cum nomen audieris, frequentiam Domini disce; & cum collectam audieris, nomen agnosce. Denique cognosceris a Martyre, & rideris, tali responsione confunderis. Collectam, inquit, gloriosissime celebravimus, ad scripturas dominicas legendas in dominicum convenimus semper. Qua confessione confusus graviter Anulinus, fustibus cæsum exanimem, cœlesti concilio Martyrem properantem ad siderea tribunalia, expleta passione consociat.

11. Sed Felicem sequitur alius Felix nomine pariter & confessione, atque ipsa passione consimilis. Pari etenim virtute congressus etiam ipse fustium læsione quassatus, animam in tormenta carceris ponens, superioris Felicis est Martyrio copulatus. Post hos suscepit certamen Ampelius custos legis, scripturarum divinarum fidelissimus conservator. Hic quærente Proconsule, an in collecta fuisset, hilaris, atque securus alacri voce respondit: Cum fratribus, inquit, feci collectam, dominicum celebravi; & scripturas dominicas habeo mecum, & in corde meo conscriptas. Christe, tibi laudes refero. Exaudi Christe? Qui cum hæc dixisset, cervicibus contusis, quasi jam in tabernaculum dominicum lætus cum fratribus relegatur. Hunc sequitur Rogatianus: qui confessus Domini nomen, supra dictis fratribus jungebatur illæsus. Quintus vero Applicitus egregie nomen Domini magnificeque confessus, cæsus fustibus in

carcerem traditur, condigno Martyrio refervatus. Hunc fequebatur & Maximianus, in confeffione par, in congreffione confimilis, in victoriæ triumphis æqualis. Poft quem junior Felix fpem, falutemque Chriftianorum dominicum effe proclamans, cum fimiliter etiam ipfe fuftibus cæderetur, Ego, inquit, devota mente celebravi dominicum, collectam cum fratribus feci, quia Chriftianus fum. Qua confeffione fupradictis fratribus meruit etiam ipfe fociari.

12. At junior Saturninus, Martyris Saturnini Presbyteri progenies, in certamen optatum feftinus acceffit, approperans patris virtutibus gloriofiffimis adæquari. Cui cum Proconful furibundus diabolo fuggerente dixiffet, Et tu, Saturnine, interfuifti? Refpondit Saturninus: Chriftianus fum. Non a te quæro hoc, ait, fed utrum egeris dominicum? Cui Saturninus refpondit: Egi dominicum, quia Salvator eft Chriftus. Quo nomine Salvatoris audito, Anulinus exarfit, & in filium patruum inftaurat equuleum. Extenfoque Saturnino, Quid, inquit, Saturnine profiteris? Vides ubi pofitus fis. Habes aliquas fcripturas? Refpondit: Chriftianus fum. Proconful vero ait: Ego quæro, an conveneris, & an fcriptu-

[redacted]

tius quam tormenta ſentiebat, & recepta in tormentis fortitudine, fortiſſimis vocibus exclamabat: Scripturas dominicas habeo, ſed in corde meo. Rogo, Chriſte, da ſufferentiam. Spes eſt vitæ, Anulinus inquit: Quare contra præceptum faciebas? Reſpondit, quia Chriſtianus ſum. Quo audito, Parce, inquit. Et ſtatim ceſſante tormento in patrium conſortium relegatur.

13. Interea mergebat in noctem horis labentibus dies, & conſumtis cum ſole tormentis, defecit atra tortorum rabies, & cum ſui judicis crudelitate languebat. Sed legiones dominicæ, in quibus Chriſtus, perpetuum lumen, armorum cœleſtium coruſco ſplendore fulgebat, fortius, atque conſtantius in certamina proſilibant. Cum vero adverſarius Domini tot Martyrum prœliis glorioſiſſimis victus, tantisque ac talibus congreſſionibus ſuperatus, deſertus a die, comprehenſus a nocte, deficiente jam carnificum rabie, profligaturus cum ſingulis congredi ulterius non valeret, totius exercitus Domini animos percontatur, devotasque ſanctorum mentes tali interrogatione propulſat: Vidiſtis, inquit, eos, qui perſeveraverunt, quid ſuſtinuerunt, vel quid in ſua confeſſione perſtantes adhuc habeant ſuſtinere. Et ideo, qui vult ex vobis ad indulgentiam pervenire, ut ſalvus eſſe poſſit, profiteatur. Ad hæc confeſſores Domini, glorioſi Martyres Chriſti, læti, ac triumphantes ſimul, non ex Proconſulis dictis, ſed ex victoria paſſionis ſpiritu S. ferventes fortius, clariusque tanquam ex uno ore dixerunt: Chriſtiani ſumus. Qua voce proſtratus eſt diabolus, & concuſſus Anulinus confuſusque, omnes ſanctos in carcerem tradens, illos Martyrio deſtinavit.

14. Et ne devotiſſimus fœminarum ſexus florentiſſimusque ſacrarum Virginum chorus certaminis tanti gloria privaretur, omnes fœminæ, Chriſto Domino

auxiliante, in Victoria congressæ sunt, & coronatæ. Etenim Victoria sanctissima fœminarum, flos virginum, decus & dignitas confessorum, honesta natalibus, religione sanctissima, moribus temperata, in qua naturæ bonum candida pudicitia relucebat, respondebatque pulchritudini corporis fides pulchrior mentis & integritas sanctitatis, ad secundam palmam restitutam se in Domini martyrio lætabatur. Huic namque ab infantia jam clara pudicitiæ signa fulgebant, & rudibus adhuc annis, apparebat rigor castissimus mentis & quædam dignitas futuræ passionis. Denique postquam plena Virginitas ultimum ætatis tempus explevit, cum puella nolens, & reluctans in nuptias a parentibus cogeretur, invitamque tradere sponso prædo suggereret, clam se per præceps puella dimittit, aurisque famulantibus supportata, incolumis gremio terræ suscipitur. Neque fuerat postmodum pro Christo Domino passura, si pro sola tunc pudicitia moreretur. Liberata igitur nuptialibus tædis, illusoque simul cum parentibus Sponso, media pene die de ipsa nuptiarum frequentia prosiliens, ad ædem pudicitiæ portumque pudoris Ecclesiam intacta virgo confugit, ibique consecrati Deo dicatique capitis in per-

[redacted]

rito consecratam! o beatissimam Martyrem evangelica professione clarissimam, quæ dominica voce respondit: Hi sunt fratres mei, qui Dei præcepta custodiunt. Quibus auditis, Anulinus deposita Judicis auctoritate, ad persuasionem puellæ descendit. Consule tibi, inquit. Vides enim fratrem tuum providere cupientem saluti tuæ. Cui Martyr Christi: Mens mea est, inquit, nunquam mutata sum. Nam & in collecta fui, & dominicum cum fratribus celebravi, quia Christiana sum. Mox cum hæc Anulinus audisset, furiis agitatus exarsit, puellam sacratissimam Martyrem Christi in carcerem una cum cæteris relegans, passioni omnes reservavit.

15. Sed Hilarianus adhuc supererat, unus de natis Presbyteri Martyris Saturnini, qui ætatem suam parvulam ingenti devotione vincebat. Hic patris, fratrumque triumphis approperans jungi, diras tyranni minas non tam exhorruit, quam in nihilum duxit. Huic cum diceretur: Patrem tuum, aut fratres tuos secutus es? subito brevi de corpore vox juvenilis auditur, & angustum pueri pectus ad confessionem Domini totum aperitur in voce respondentis: Christianus sum, & mea sponte atque voluntate cum patre meo & cum fratribus meis feci collectam. Audiebas patris Saturnini Martyris vocem per dulcis filii meatus exire, & confitentem Christum Dominum linguam de fratris exemplo secuturam. Sed Proconsul stultus, non intelligens contra se non homines, sed Deum in Martyribus dimicare, nec quia in puerilibus annis ingentes animos sentiebat, putabat puerum tormentis infantiæ posse terreri. Denique amputabo, inquit, & comam tibi & nasum & auriculos, & sic te dimitto. Ad hæc Hilarianus puer, patris, fratrumque virtutibus gloriosus, qui jam didicerat, a majoribus suis tormenta contemnere, clara voce respondit: Quidquid facere volueris, fac, quia

Christianus sum. Mox in carcerem recipi etiam ipse jubetur; ingentique cum gaudio vox Hilariani auditur dicentis: Deo gratias. Hic certaminis magni pugna perficitur, hic diabolus superatur & vincitur, hic Martyres Christi de passionis futuræ gloria æterna congratulatione lætantur.

C.

APPENDIX AD HAEC ACTA:

ACCUSATIO DONATISTARUM
IN MENSURIUM ET CAECILIAMUM

de qua Optatus Lib. I. §§. 19. 20. *pagg.* 13. 14.

16. Verum, quoniam nos, ut supra diximus, schismatis tempus admonuit, confessionibus tantis ac talibus Martyrum decreta conjungere, constitutionesque sanctissimas amicorum Dei gestis superioribus catenare, necessario breviter cuncta, quæ Martyres in carcere ex auctoritate legis divinæ sanxerunt, servandaque posteris reliquerunt, discurram, nec lapsorum superbiam, atque audaciam Traditorum in [redacted]

Clerici, qui legem Domini asserentes collectam, dominicumque constanter & fortiter celebrabant, quique scripturas dominicas, divinaque testamenta de flamma atque de incendio conservantes, se ipsos diris ignibus, cruciatibusque diversis, Machabæico more, pro divinis legibus obtulerunt.

17. Ea igitur tempestate, cum horridus carcer, crassæque tenebræ intra se clausos retinerent testes fidelissimos Dei, & ingentia catenarum pondera devota membra vincirent, cum debilitaret fames, fatigaret sitis, frigus quateret, turba comprimeret, latera ipsa recenti ungularum laceratione disrupta ferverent, inter catenas & ferrum instrumentaque tormentorum ex auctoritate legis divinæ, quod sibimet posterisque Martyribus conservarent, celebrantes concilium, cœlestia decreta condebant. Vere enim vivus ille Spiritus S. Confessorum mentes æternis aspirando & divinis colloquiis exercebat. Sed post crudelem tempestatem ac persecutionis horribiles minas, quibus Christianam religionem tyrannica rabies infestaverat, quo iterum purior ac serenior Christiani nominis pax æterna lucesceret, nec defuit Traditorum omnium callidissima fraus, conspiratioque pestiferorum naufragorum diabolica arte composita, quæ sub prætextu religionis religionem impugnaret, fidem everteret, legem, divinaque jura turbaret; maxime, cum etiam Mensurius Carthaginensis quondam Episcopus recenti scripturarum traditione pollutus, sceleris sui amentiam pejore cœpisset ferocia publicare: quippe qui combustorum veniam librorum a Martyribus poscere atque implorare debuerat, delicta sua majoribus flagitiis cumularet, eo animo sæviebat in Martyres, quo divinas tradiderat leges. Etenim hic tyranno sævior, carnifice crudelior, idoneum sceleris sui ministrum Diaconum suum elegit Cæcilianum; idemque lora, & flagra cum armatis ante fores car-

ceris

ceris ponit, ut ab ingreſſu atque aditu cunctos, qui victum, potumque in carcerem Martyribus afferebant, gravi affectos injuria propulſaret. Et cædebantur a Cæciliano paſſim, qui ad alendos Martyres veniebant, ſitientibus intus in vinculis Confeſſoribus pocula frangebantur ante carceris limina, cibi paſſim lacerandi canibus ſpargebantur, jacebant ante carceris fores Martyrum patres matresque ſanctiſſimæ, & ab extremo conſpectu liberorum excuſſi graves nocte dieque vigilias ad oſtium carceris exercebant. Erat fletus horribilis, & acerba omnium, qui aderat, lamentatio, prohibere pios Martyrum complexus, & divelli a pietatis officio Chriſtianos, Cæciliano ſæviente tyranno & crudeli carnifice.

18. Interea Martyres Chriſti non carceris ſqualor, non viſcerum dolor non denique ulla rerum penuria commovebat; ſed meritis jam Domino & confeſſione vicini dixerunt in poſteros ſalutem, quæ communem Chriſtiani nominis progeniem ab omni recidiva communione Traditorum ſecerneret, ſub tali comminatione: *Siquis Traditoribus communicaverit, nobiscum partem in regnis cæleſtibus non habebit.* Et hanc ſententiam ſuam S. Spiritus auctoritate conſcri-

[redacted]

ſinguli ad paſſionis gloriam feſtinabant, ſupremaque teſtatione unusquisque Martyrum cruore proprio conſignabat. Exinde Eccleſia ſancta ſequitur Martyres, & deteſtatur execratæ perfidiæ Traditores.

19. Igitur cum hæc ita ſint, quisnam eſt divini juris peritia pollens, fide præditus, devotione præclarus, religione ſanctus, qui Judicis Dei memor veritatem ab errore diſcernat, a fide perfidiam disjungat, ſimulationemque fictam a certa & integra ſanctitate recludat, ſeparet a ſtante lapſum, ab integro vulneratum, a juſto reum, ab innocente damnatum, a cuſtode legis proditorem, a Confeſſore Chriſti nominis negatorem, a Martyre Domini perſecutorem, & unum, atque idem eſſe exiſtimet & Eccesiam Martyrum, & conventicula Traditorum? nemo ſcilicet, quoniam hæc inter ſe ita repugnant, contrariaque ſibi ſunt ut lux tenebris, vita morti, ſanctus Angelus diabolo, Chriſtus Antichriſto, Paulo Apoſtolo dicente: *Quaſi filiis dico, dilatamini & vos & nolite, conjungi cum infidelibus. Quæ eſt enim participatio juſtitiæ ad iniquitatem, aut quæ communicatio luminis ad tenebras, quæ particula eſt fideli cum infideli, quæ eſt autem conventio templi Dei cum ſimulachris? Vos autem templum Dei vivi eſtis. Dicit enim: Quia inhabitabo in eis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Propter quod diſcedite de medio eorum & ſeparamini, dicit Deus omnipotens, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos & ero vobis, in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.* Quam ob rem fugienda bonis & vitanda eſt ſemper religioſis conſpiratio Traditorum, hypocritarum domus, Phariſæorumque ſententia. Utinam adoptiones filiorum, filiarumque Dei in ſancta Eccleſia ſpiritaliter nati digne ſuccedant, & non alienis facinoribus immerſi, pro luce tenebras, & pro vita mortem, interitum ſibi pro ſalute acquirant. Talis eſt enim Eccleſia Domini,

mini, quæ una semper singularisque contra se'e & in partes duas dividi non potest, sed post deterrima n persecutionis noctem turbinesque pestiferos tyrannorum, ad deceptionem innocentium prædamque populorum diabolus versutia callidissimæ fraudis advenit; ut quos aperta persecutionis clade transvorare von valuit, nec in sacrilego seculo idolorum servitio mancipandos delictorum nexibus in perpetuam perniciem potuit retinere, eos pollutis Traditionibus jungens sibi, suæ prætextu sanctissimæ religionis extinguat. Denique illi falsi sacrorum ritus, fictaque mysteria non tam in salutem quam in perniciem miserorum celebrantur, cum erigit altare sacrilegus, celebrat sacramenta profanus, baptizat reus, curat vulneratus, veneratur Martyres persecutor, legit Evangelia traditor, hæreditatem cœli promittit divinorum Testamentorum exustor: quos Dominus increpat, & objurgat in Evangelio dicens: *Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam facere unum proselytum, & cum factus fuerit, facitis eum filium gehennæ dupliciter plus, quam estis vos.* Et Propheta polluta eorum sacrificia respuens ait: *Sacrificia eorum tanquam pannus illotus. Omnis qui te-*

[redacted]

beatissimorum Martyrum successio gloriosa, quæ est Ecclesia sancta, una, & vera Catholica, ex qua Martyres profecti sunt, & a quibus divina testamenta servata sunt. Hæc enim sola persecutionis infestæ impetum fregit: hæc legem Domini usque ad effusionem sanguinis conservavit: in hac virtutes populi S. Spiritus præsentia frequentantur, baptisma a Salvatore perficitur, vita perpetua reparatur. Semper enim illis propitius Deus adest, Dominus Christus collætatur, & gaudet Spiritus S. in Confessoribus victor, in martyribus triumphator. Postremo cum nec Mensurius, nec Minister ejus Cæcilianus ab hac immani crudelitate cessare vellent, Anulino Proconsule, aliisque persecutoribus interim circa alia negotia occupatis beati Martyres isti, corporeis alimentis destituti, paulatim & per intervalla dierum naturali conditioni, famis atrocitate cogente, cesserunt, & ad siderea regna cum palma Martyrii migraverunt, præstante Domino nostro Jesu, qui cum Patre regnat in secula seculorum. Amen.

GESTA

III.

GESTA PURGATIONIS

FELICIS EPISCPI APTUNGITANI,

qui ordinavit Cæcilium Epiſcopum Carthaginenſem, habita Carthagine apud Ælianum Proconſulem Africæ, Voluſiano & Anniano Coſſ.

A. 314. confecta, quæ vero continent, geſta ſunt A. 303. 304. tempore perſecutionis.

Deſunt plurima.

In municipio Autumnitanorum Gallienus Duumvir dixit: Quoniam præſens es, Cæciliane, audi litteras Domini mei Ælii Paulini viri ſpectabilis agentis vicariam Præfecturam, quid jubere ſit dignatus ſecundum epiſtolam ad nos datam, quæ declarare te compellit, & ſcribam quem habuiſti tunc temporis adminiſtrationis tuæ, & tabularium. Sed quoniam tabularius ejus temporis vita functus eſt, & om-

[redacted]

sione parere: vides enim jussionem esse sacram. Cæcilianus dixit: Devotus sum tanto præcepto. Item, cum paulo post scriba Miccius supervenisset, Fuscius Duumvir dixit: Audisti & tu Micci, quod & tu una cum Cæciliano necessarius es ire ad officium viri spectabilis Vicarii, instructionem ejus temporis, ut vobiscum perferatis. Ad hæc quid dicis? Miccius respondit: Magistratus suppleto anno omnes actus suos domum suam tulit; si mei in cera possit inveniri inquiro. Et cum quæreret, Quintus Sisenna Duumvir dixit: Quod cognovit officium respondit. Apronianus dixit: Si omnes actus suos tulerat magistratus, unde acta, quæ tunc emissa erant, vel confecta tanto tempore? Et cum diceret, Ælianus Proconsul dixit: Et mea interrogatio, & singularum personarum responsio actis continetur. Agesilaus dixit: Sunt præterea & aliæ epistolæ huic rei necessariæ; interest ut legantur. Ælianus Proconsul dixit: Lege Cæciliano audiente, ut agnoscat an ipse dictaverit. Agesilaus recitavit. Volusiano & Anniano consulibus XIII. Kal. Septembr. in jure apud Aurelium Didymum Speretium sacerdotem Jovis Optimi Maximi Duumvirum splendidæ coloniæ Carthaginensium Maximus dixit: Loquor nomine seniorum Christiani populi Catholicæ legis. Apud maximos Impertores causa agenda erit contra Cæcilianum & Felicem, qui principatum ejusdem legis omnia conantur inuadere. Contra ipsos documenta criminum ejus conquiruntur. Nam cum persecutio esset indicta Christianis, id est, ut sacrificarent, quascunque scripturas haberent, incendio traderent, Felix, qui tunc Episcopus fuit Autumnis, consensum adtulerat, ut de manu Galatii scripturæ traderentur, vt igni concremari possent; & erat tunc temporis magistratus Alfius Cæcilianus, quem præsentem videre dignaris. Et quoniam ejus temporis officium incumbebat,

ut ex juſſione proconſulari omnes ſacrificarent, & ſi quas ſcripturas haberent, offerrent ſecundum ſacram legem; quæſo, Secundus ſenex eſt & ſenem vides, & non poteſt ad comitatum ſacrum pergere: apud acta deponat, utrumne jam de pactione ſecundum ab eodem habita, litteras dederit, & utrum ea quæ in litteris contulerit, vt vera ſint: ut horum actus & fides in judicio ſacro detegi poſſit. Adſtanti Cæciliano Speretius Duumvir dixit: Audis quæ apud acta ſint depoſita. Alfius Cæcilianus dixit: Zama jeram proper lineas comparandas cum Saturnino. Et cum veniremus illo, mittunt ad me in prætorio ipſi Chriſtiani, ut dicerent, Sacrum præceptum ad te pervenit? Ego dixi: Non, ſed vidi jam exempla. Et Zama, & Furnis dirui baſilicas, & uri ſcripturas vidi. Itaque proferte, ſi quas ſcripturas habetis, ut juſſioni ſacræ pareatur. Tunc mittunt in domum Epiſcopi Felicis, ut tollerent inde ſcripturas, ut exuri poſſent ſecundum ſacrum præceptum. Sic Galatius nobiſcum perexit ad locum, ubi orationes celebrare conſueti fuerant. Inde cathedram tulimus, & epiſtolas ſalutatorias, & oſtia omnia combuſta ſunt ſecundum ſacrum præceptum. Et cum ad domum ejus-

[redacted]

quam Galatius unus ex lege vestra publice epistolas salutarias de basilica protulerit. Opto te bene valere. „Hoc signum quod deprecatorium ad me miserant Christiani & ipse cujus est prætorium, & dixisti: Tolle clavem & quos inveneris in cathedra libros, & super lapide codices, tolles illos. Sane, vide Officiales ne tollent oleum & triticum. Et ego dixi tibi, Tu nescis quia ubi scripturæ inveniuntur, ipsa domus diruitur? Et dixisti: Quid ergo facimus? & dixi ego vobis, Tollat aliquis de vestris in area ubi orationes facitis, & illic ponantur; & ego venio cum Officialibus, & tollo; & nos illo venimus, & omnia tulimus, secundum sacrum præceptum." Maximus dixit: Quoniam ejus epistolæ lectio apud acta recitata est, quam ipse agnovit se misisse, quæ dixit, quæsumus actis hæreant. Speretius Duumvir dixit: Quæ dixisti scripta sunt. Agesilaus dixit: Adpræsente epistolam recognovit, residuam partem quam nunc legit falsam esse dicit. Cæcilianus dixit: Domine, usque ad hoc dictavi usquequo habet: *Opto te, parens carissime, bene valere.* Apronianus dixit: Semper sic falsum per terrorem, per scenam, per inreligiosam mentem actum est ab his, qui Catholicæ Ecclesiæ consentire noluerunt. Nam Paulino hic administrante vices Præfectorum, subornatus est quidam privatus homo, qui modum cursoris haberet, qui ad Catholicæ unitatem veniret, atque eos induceret & terreret. Detecta igitur factio est. Nam componebatur Felici religiosissimo Episcopo per mendacium, ut videretur scripturas prodidisse & exussisse. Ingentius quidem cum hoc totum quidquid agebat, obesset sanctitati & religioni Cæciliani, subornatus est, ut veniret cum litteris Felicis Episcopi ad Cæcilianum Duumvirum, & ei confingeret a Felice se esse mandatum. Dicat ipsa verba quibus hoc est confictum. Ælianus Proconsul dixit: Dic. „Apronianus dixit: Dic, inquit, amico meo

Cæciliano, quod codices accepi pretioſos deificos XI. quiaque me nunc convenit, ut illos reſtituam, dic quod anno magiſtratus tui eos exuſſeris, ne reddam illos." Qua de re igitur de Ingentio quærendum eſt, quatenus hæc machinata ſint ac fabricata, & quatenus voluerit circumſcribere magiſtratum ad mendacium, ut Felicem aſpergeret infamia; dicat a quo miſſus ſit, verum tamen ſimulationem iſtam in conſcientiam Felicis, quo Cæciliani pudori & initio derogaret. Eſt enim quidam, qui per Mauritaniam & Numidiam legatus miſſus ſit ex adverſa parte; & adſtante Ingentio Ælianus Proconſul dixit: Cujus præcepto ea ſuſcepiſti agenda, quæ tibi objiciuntur? Ingentius dixit: Ubi? Ælianus Proconſul dixit: Quoniam fingis te non intelligere quod interrogaris, dicam apertius: quis te ad magiſtratum Cæcilianum miſit? Ingentius dixit: Nemo me miſit. Ælianus Proconſul dixit: Quomodo ergo veniſti ad magiſtratum Cæcilianum? Ingentius dixit: Cum veniſſemus, & ageretur cauſa Mauri ab Utica Epiſcopi, qui Epiſcopatum ſibi redemit, ad urbem aſcendit Autumnitanus Epiſcopus Felix, ut tractaret, & dixit: Nemo communicet, quia falſum admiſit. Et dixi illi ego e [redacted]

Venit illuc ſolus; dicere mihi cœpit: Ecce ſic mihi curare & inquirere an aduſtá fuerit ſcriptura anno Duumviratus mei. Dico illi ego: Moleſtus es mihi, tu homo immiſſus es: laxa hinc te a me. Et ſprevi illum a me. Et venit illo iterato cum collega meo, cum quo fui Ædilis. Ait mihi collega meus: & Felix noſter Epiſcopus miſit huc hominem, ut facias illi litteras, quia accepit codices pretioſos, & noluit revocare illos; ſcribas illo, quod anno Duumviratus tui combuſti ſunt. Et dixi ego: Hæc eſt fides Chriſtianorum? Ingentius dixit: Domine veniat & Augentius. Et ego honorificus ſum, & honor pereat, & ejus latera habemus. Ælianus Proconſul Ingentio dixit: Revinceris alio titulo. Ælianus Proconſul ad officium: Apta illum. Cumque aptaretur, Ælianus Proconſul dixit: Suſpendatur. Cumque ſuſpenderetur, Ælianus Proconſul Cæciliano dixit: Quomodo ad te Ingentius venit? Reſpondit: Miſit huc me Felix, dixit, noſter, ut ſcribas illo, quia eſt unus perditus neſcio qui, habens penes me codices pretioſiſſimos, & nolo illos reſtituere. Itaque fac litteras, quia aduſti ſunt, ne revocem illos. Et ego dixi, Chriſtiani fides hæc eſt? Et cœpi illum corripere. Et ait collega meus: Scribe illo Felici noſtro. Et ſic ego epiſtolam dictavi, quæ paret usquequo dictavi. Ælianus Proconſul dixit: Audi ſine metu recitationem epiſtolæ tuæ. Recognoſce quousque dictaveris. Ageſilaus recitavit: *Opto te, parens chariſſime, multos annos bene valere.* Alianus Proconſul Cæciliano dixit: Hucusque dictaſti? Reſpondit: Hucusque; reliquum falſum eſt. Ageſilaus recitavit. „Hoc ſigno quod de prætorium ad me miſiſti, niſi ego & tu & cujus eſt prætorium, & dixit: Tolle clavem & quos invenies in cathedra libros, & ſuper lapide codices, tolle illos; ſane vide, officiales ne tollant oleum & triticum. Et ego dixi: Tu neſcis, quia ubi ſcripturæ inveniun-

veniuntur, & ipsa domus diruitur? Et dixisti: Quid ergo faciemus? Et dixi ego vobis: Tollat aliquis de vobis in areis ubi orationes facitis, & illic ponantur. Et ego venio cum officialibus & tollo, & nos illo venimus & omnia tulimus secundum placitum, & adussimus secundum sacrum præceptum." Maximus dixit: Quoniam ejus epistolæ tenor etiam apud acta recitatus est, quam ipse agnovisse ac misisse dixit, quæsumus hoc actis tuis hæreat. Speretius dixit: Quæ dixistis scripta sunt. Cæcilianus respondit, ex illo est falsum, quousque est epistola mea, quousque dixi: *Bene vale parens charissime.* Ælianus Proconsul dixit: Quem dicis addidisse ad epistolam? Cæcilianus dixit: Ingentium. Ælianus Procosul dixit: Professio tua actis hæret. Ælianus Proconsul Ingentio dixit: Torqueris, ne mentiaris. Ingentius dixit: Erravi, huic epistolæ addidi, dolens causa Mauri hospitis mei. Ælianus Proconsul dixit: Constantinus Maximus semper Augustus & Licinius Cæsares, ita pietatem Christianis exhibere dignantur, ut disciplinam corrumpi nolint, sed potius observari religionem istam, & coli velint. Noli itaque tibi blandiri, quod mihi dicas, Decurionem te esse, ac propterea non possis [redacted]

tania fuisse, non fuisse in Numidia. Ælianus Proconsul Ingentio dixit: Cujus conditionis es? Ingentius respondit: Decurio sum Ziquensium. Ælianus Proconsul dixit ad officium: Submitte illum; quo submisso, Ælianus Proconsul Cæciliano dixit: Falsa dicis quæ dixisti. Cæcilianus respondit: Non Domine. Is qui scripsit epistolam, jube veniat. Amicus ipsius est. Ipse dicet, quousque dictavi epistolam. Ælianus Proconsul dixit: Quis est ille, quem venire desideras? Cæcilianus dixit: Augentium, cum quo fui Ædilis. Non possum probare, nisi per ipsum Augentium, qui scripsit epistolam; quousque dictavi illi, ipse dicere potest. Ælianus Proconsul dixit: Constat ergo falsam esse epistolam. Cæcilianus respondit: Constat Domine, non mentior in sanguine meo. Ælianus Proconsul dixit: Cum Duumviratum egeris in patria tua, oportet fidem verbis tuis habere. Apronianus dixit: Nec novum est illis, hoc facere. Cæterum & actis addiderunt quod voluerunt. Jam artificium est illis. Ælianus Proconsul dixit: Ex professione Cæciliani, qui acta falsata esse dicit, atque epistolæ plurima addita, manifestum est qua voluntate hæc gesserit Ingentius. Et ideo recipiatur in carcerem. Est enim arctiori interrogationi necessarius. Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exustione instrumentorum deificorum manifestum est, cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quod religiosissimas scripturas tradiderit, vel exusserit. Omnium enim interrogatio supra scripta manifesta est, nullas scripturas deificas vel inventas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc actis continetur: quod Felix Episcopus religiosus, illis temporibus, neque præsens fuerit, neque conscientiam accommodaverit, neque tale aliquid fieri jusserit. Agesilaus dixit: De his, qui ad potestatem vestram instruendam venerunt, quid jubet potestas tua? Ælianus Proconsul dixit: Revertantur ad sedes suas. *Explicit gesta &c.*

IV.

GESTA APUD ZENOPHILUM,

quibus constat, Silvanum, a quo Majorinus est ordinatus, Traditorem fuisse:

A. 320. *confecta, quæ vero continent, sunt gesta A.* 303. 304.

Incipiunt gesta quibus constat Traditorem Silvanum, qui cum cæteris ordinavit Majorinum cui Donatus successit. Constantino Maximo Augusto & Constantino juniore nobilissimo Cæsare Conss. Idibus Decembribus, Sexto Thamugadiensi inducto, & applicito Victore Grammatico, adsistente etiam Nundinario Diacono, Zenophilus vir clarissimus Consularis dixit: Quis vocaris? Respondit: Victor. Zenophilus V. C. Consularis dixit: Cujus conditionis es? Victor dixit: Professor sum litterarum Romanarum, Grammaticus Latinus. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Cujus dignitatis es? Victor dixit: Patre Decurione Constantiniensium, avo milite, in comitatu militaverat. Nam

[redacted]

omnino. Zenofilus V. C. Consul. dixit: Silvano communicas. Victor respondit ipsi: Zenophilus V. C. Consul. dixit: Cur ergo intermisso eo, cujus innocentia purgata est? & adjecit: Asseveratur præterea te aliud certissime scire, quod Silvanus Traditor sit: de eo confitere. Victor respondit: Hoc nescio. Zenofilus C. V. Consularis Nundinario Diacono dixit: Negat se Victor scire, quod Silvanus Traditor sit. Nundinarius Diaconus dixit: Scit ipse num tradidit codices. Victor respondit: Fugeram hanc tempestatem: &, si mentior, peream. Cum incursum pateremur repentinæ persecutionis, fugimus in montem Bellonæ. Ego sedebam cum Marte Diacono, & Victor Presbyter, cum ab eodem Marte quærerentur codices omnes, negavit se habere. Tunc Victor dedit nomina omnium lectorum. Ventum est ad domum meam; cum absens essem, ascensum est a magistratibus, & sublati sunt codices mei. Cum ego venissem, inveni codices sublatos. Nundinarius Diaconus dixit: Tu ergo respondisti apud acta, quoniam dedisti codices; quare negantur hæc quæ prodi possunt? Zenophilus V. C. Consul. Victori dixit: Simpliciter confitere, ne strictius interrogeris. Nundinarius Diaconus dixit: Legantur acta. Zenophilus V. C. Cosul. dixit: Legantur. Et dedit Nundinarius, & Exceptor recitavit. „Diocletiano VIII. & Maximiano VII. Consulib. XIV. Kalendas Junias, ex actis Munatii Felicis Flaminis perpetui Curatoris coloniæ Cirthensium. Cum ventum esset ad domum in qua Christiani conveniebant, Felix Flamen perpetuus Curator Paulo Episcopo dixit: Proferte scripturas legis, & si quid aliud hic habetis, ut præceptum est, ut jussioni parere possitis. Paulus Episcopus dixit: Scripturas lectores habent, sed nos quod hic habemus, damus. Felix F. P. Curator Paulo Episcopo dixit: Ostende lectores, aut mitte ad illos. Paulus Episcopus dixit:

Omnes cognoſcitis. Felix F. P. Curator Reipublicæ dixit: Non eos novimus. Paulus Epiſcopus dixit: Novit eos officium publicum, id eſt, Edeſius & Junius Exceptores. Felix F. P. Curator Reipublicæ dixit: Manente ratione de lectoribus quos demonſtrabit officium, vos quod hic habetis, date. Sedente Paulo Epiſcopo, Montano & Victore, Deuſatelio & Memorio Presbyteris, adſtante Marte cum Helio & Marte Diaconis, Marcuclio, Catullino, Silvano & Caroſo Subdiaconis, Januario, Meraclo, Fructuoſo, Miggine, Saturnino, Victore Samſurico & cæteris foſſoribus, contraſcribente Victore Aufidii, in brevi ſic: Calices duo aurei: item calices ſex argentei: urceola ſex argentea: cucumellum argenteum: lucernæ argenteæ ſeptem: cereofala duo: candelæ breves æneæ cum lucernis ſuis ſeptem: item lucernæ æneæ undecim, cum catenis ſuis: tunicæ muliebres LXXXII. mafortea XXXVIII. tunicæ viriles XVI. caligæ viriles paria XIII. Caligæ muliebres paria XLVII. Colpæ ruſticanæ XIX. Felix F. P. Curator Reipublicæ Marcuclio, Silvano, & Caroſo foſſoribus dixit: Proferte hoc quod habetis. Silvanus, & Caroſus dixerunt, quod hic fuit, totum hoc ejecimus. Fe-

[redacted]

rum & jussioni parere possimus. Catulinus protulit codicem unum pernimium majorem. Felix F. P. Curator Reipublicæ Marcuclio & Silvano dixit: Quare unum tantummodo codicem dedistis? Proferte scripturas quas habetis. Catulinus & Marcuclius dixerunt: Plus non habemus, quia subdiacones sumus: sed lectores habent codices. Felix F. P. Curator Reipublicæ Marcuclio & Catulino dixit: Monstrate nobis lectores. Marcuclius & Catulinus dixerunt: Non scimus ubi maneant. Felix F. P. Reipublicæ Catulino & Marcuclio dixit: Si ubi manent non nostis, nomina eorum dicite. Catulinus & Marcuclius dixerunt: Nos non sumus proditores: ecce sumus: jube nos occidi. Felix F. P. Curator Reipublicæ dixit: Recipiantur. Et cum ventum esset ad domum Eugenii. Felix F. P. Curator Reipublicæ dixit Eugenio: Profer scripturas quas habes, ut præcepto parere possis; & protulit codices quatuor. Felix F. P. Curator Reipublicæ Silvano, & Caroso dixit: Demonstrate cæteros lectores. Silvanus & Carosus dixerunt: Jam dixit Episcopus, quia Edusius & Junius Exceptores omnes noverunt. Ipsi tibi demonstrent ad domos eorum. Edunius & Junius Exceptores dixerunt: Nos eos demonstramus, Domine. Et dum ventum fuisset ad domum Felicis Sarsoris, protulit codices octo. Et cum ventum fuisset ad domum Projecti, protulit codices v. majores, & minores II. Et cum ad Grammatici domum ventum fuisset, Felix F. P. Curator Victori Grammatico dixit: Profer scripturas quas habes, ut præcepto parere possis. Victor Grammaticus obtulit codices II. & quiniones quatuor. Felix F. P. Curator Victori dixit: Profer scripturas, plus habes. Victor Grammaticus dixit: Si plus habuissem, dedissem. Et cum ventum fuisset ad domum Euticii Cæsariensis, Felix F. P. Curator Euticio dixit: Profer scripturas quas habes, ut præ-

præcepto parere possis. Euticius dixit: Non habeo. Felix F. P. Curator Euticio dixit: Professio tua actis hæret. Et cum ventum fuisset ad domum Coddeonis, protulit uxor ejus codices sex. Felix F. P. Curator Reipublicæ dixit: Quære, ne plus habeatis; profer. Mulier respondit: Non habeo. Felix F. P. Curator Reipublicæ, Bovi servo publico dixit: Intra & quære, ne plus habeat. Servus publicus dixit: Quæsivi, & non inveni. Felix F. P. Curator Reipublicæ Victorino, Silvano, & Caroso dixit: Si quid minus factum fuerit, vos contingit periculum. Quibus lectis, Zenophilus V. C. Consularis, Victori dixit: Confitere simpliciter. Victor respondit: Non fui præsens. Nundinarius Diaconus dixit: Legimus Epistolas Episcoporum factas a Forte: & legit exemplar libelli traditi Episcopis a Nundinario Diacono. „Testis est Christus & Angeli ejus, quoniam tradiderunt quibus communicastis, id est, Silvanus a Cirtha traditor est, & fur rerum pauperum. Quid omnes vos Episcopi, Presbyteri, Diacones, Seniores scitis de quadringentis follibus Lucillæ clarissimæ feminæ, pro quo vobis conjurastis, ut fieret Majorinus Episcopus; & inde factum est schisma. Nam &

[redacted]

Non eſt æquum, ut pater caſtiget filium contra veritatem, & ſcio quia vera ſunt, quæ in libello mihi tradito ſunt conſcripta. Quære remedium, quomodo poterit ibi malignitas iſta extingui, antequam flamma exurgat, quæ poſt demum extingui non poterit ſine ſanguine ſpiritali. Adhibete conclericos & ſeniores plebis Eccleſiaſticos viros, & inquirant diligenter, quæ ſunt iſtæ diſſenſiones, ut ea quæ fiunt, ſecundum fidei præcepta fiant. Non declinabis ad dextram vel ad ſiniſtram. Libenter autem aurem commodare nolis malis inſtructoribus, qui nolunt pacem. Omnes nos occiditis; *& alia manu*, Vale." Item & exemplum epiſtolæ. „Purpureus Epiſcopus clericis & ſenioribus Cirtenſium in Domino æternam ſalutem. Clamat Moyſes ad omnem Senatum filiorum Iſrael, dixitque illis, quæ Dominus jubeat fieri ſine conſilio ſeniorum nihil agebatur. Itaque & vos, chariſſimi, quos ſcio omnem ſapientiam cœleſtem & ſpiritalem habere, omni veſtra virtute cognoſcite quæ ſit diſſenſio hæc, & perducite ad pacem. Dicit enim Nundinarius Diaconus, quod nihil vos lateat, unde hæc diſſenſio eſt inter chariſſimum noſtrum Silvanum & ipſum. Tradidit enim mihi libellum, in quo omnia ſunt conſcripta. Dixit enim & vos non latere. Ego ſcio quia auris non eſt. Bonum quærite remedium quomodo extinguatur hæc res ſine periculo animæ veſtræ, ne ſubito cum perſonam accipitis in judicio, ruatis. Juſtum judicium inter partes judicate ſecundum gravitatem veſtram & juſtitiam. Cavete vobis ne declinetis in dexteram, neque in ſiniſtram. Dei res agitur, qui ſcrutatur cogitationes ſingulorum. Elaborate nemo ſciat, quæ ſit conjuratio hæc. Veſtra ſunt, quæ libello continentur, non eſt bonum. Dicit enim Dominus *ex ore tuo contemnaberis, & ex ore tuo juſtificacaberis.*" Item alia recitata. „Silvano fratri cariſſimo Fortis in Domino æternam ſalutem. Venit ad

me

me filius noſter Nundinarius Diaconus, & retulit ea quæ inter te & illum contigerint, ut per malivoli interceſſum, qui vult animas juſtorum a via veritatis avertere. Cum cum audirem, mente defectus ſum, quo(talis diſſenſio inter nos venit. Dei enim ſacerdos ut ad hoc veniat, quod non nobis expediat fiat. Nun(ergo petite eum, ut, quod poteſt, cum ipſo pa) Domini ſalvatoris Chriſti ſit. Non ad publicum veniamus, & a gentibus damnemur. Scriptum eſt enim *Videte ne dum mordetis, & cauſamini inimicitiam, ab invicem conſumamini.* Ergo peto Dominum, ut tollatur de medio noſtro hoc ſcandalum, ut poſſit res De cum gratiarum actione celebrari, Domino dicente *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Qua pax poterit eſſe, ubi diſſenſio & æmulationes ſunt? Nam cum ego a milite eſſem aſſ... ſeparatus & in illo veniſſem, cum injuria tali, Deo commendavi animam meam, & remiſi tibi, quia Deus videt mentes hominum & eorum, ſive a te ad illos perductus ſum, ſed Deus nos liberavit, & tecum ſervimus. Ergo, ſicuti dimiſſum eſt nobis, & vos reconciliamini paci, ut in nomine Chriſti poſſimus cum gaudio pacem celebrare. Nemo ſciat..." Item alia recitata.

ad hoc veniatur, vos qui ſpiritales eſtis, facite ut nemo ſciat, ut cum pace paſcha celebremus, & hortemini eos paci reconciliari, & diſſenſio non ſit, ne cum ad publicum ventum fuerit, incipiatis & vos periclitari, ſi hoc factum fuerit, & poſtea vobis imputetis. Dabitis quam plurime, tu poſſeſſor Donati presbyter, ſinguli Valeri, & Victor, qui omnia ſcitis, actutum date operam, ut pax ſit vobiscum.“ Itèm alia recitata. „Fratri Silvano Sabinus in Domino æternam ſalutem. Pervenit ad nos Nundinarius filius tuus, non tantum ad me, ſed & ad fratrem noſtrum Fortem, & gravem querelam referens. Miror gravitati tuæ, ſic te egiſſe cum filio tuo, quem tu nutriſti & ordinaſti. Si enim ædificium terræ ſtructum ſit, non additur quid cœleſte, quod per manum ſacerdotis ædificatur. Sed non eſt tibi mirandum, ſcriptura dicente: *Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium reprobabo.* Et iterum dicit: *Potius dilexerunt homines tenebras magis quam lucem*, ſicuti & tu facis. Sufficiat vobis, omnia ſcire; ſuper quod & frater noſter Fortis tibi ſcripſit. Nunc petierim de charitate tua, frater benigniſſime, ut ſupleas dictum Eſaiæ Prophetæ: *Expellite malignitatem de animis veſtris, & venite, diſputemus, dicit Dominus.* Et iterum: *Projicite malum de medio veſtrum.* Sic & tu fac. Subjuga & averte ſeditiones, quæ noluerunt eſſe pacem inter te & filium tuum: ſed filius tuus Nundinarius in pace tecum Paſcha celebret, ne res ad publicum veniat præterea jam omnibus nobis nota. Rogaverim te frater benigniſſime, mediocritatis meæ compleas petitionem. Nemo ſciat.“ Item alia recitata. „Fratri Forti Sabinus in Domino æternam ſalutem. Quæ ſit charitas juxta omnes collegas, certus ſum peculiariter, tamen ſecundum Dei voluntatem, qui dixit: *Quosdam diligo ſuper animam meam.* Silvanum te coluiſſe certus ſum. Quare non dubitavi hæc ſcripta

ad

ad te dare, quia scripta tua ad eum facta dari feci propter nomen Nundinarii, & qui impigre agit, semper res Dei impetu procedit. Ne prætendas excusationem. Occupatio namque nos diebus istis stringit, & incunctanter commovet circa hæc usque ante diem solemnissimum Paschæ, ut per te fiat pinguissima pax, ut digni cohæredes Christi inveniamur, qui dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Et iterum: *Peto ut facias. Et alia manu:* Opto te in Domino bene valere, & nostri memorem esse. Vale. Sed rogo te, Nemo sciat. "

Quibus lectis Zenophilus V. C. Consularis dixit & actis & litteris quæ recitatæ sunt, traditorem constat esse Silvanum; & Victori dixit: Simpliciter confitere, utrum scias eum aliquid tradidisse. Victor dixit: Tradidit, sed non me præsente. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Quid administrabat tunc Silvanus in Clero? Victor respondit: Sub Paulo Episcopo orta est persecutio, & Silvanus Subdiaconus fuit. Nundinarius Diaconus respondit: Quando ven um est illic, ait, ut factus esset Episcopus, respondit populus: Alius fiat, exaudi Deus. Zenophilus V. C. Consul. Victori dixit: Dictum est a populo, Silva- [redacted]

ad hoc nos esse venturos; dum enim talibus committitur. * *

Item inductis & adplicitis Victore Samsurici, & Saturnino fossoribus Zenophilus V. C. Consul. dixit: Quis vocaris? Respondit: Saturninus. Zenophilus vicarius dixit: Cujus conditionis es? Saturninus respondit: Fossor. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Silvanum scis esse Traditorem? Saturninus dixit: Scio lucernam tradidisse argenteam. Zenophilus V. C. Consul. Saturnino dixit: Quid aliud? Saturninus respondit: Aliud nescio, nisi quia depost orcam eam ejecit. Et remoto Saturnino Zenophilus V. C. Consul. dixit adstanti: Et tu, quis vocaris. Respondit: Victor Samsurici. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Cujus conditionis es? Victor dixit: Artifex sum. Zenophilus V. C. dixit: Tabulam argenteam quis tradidit? Victor respondit: Non vidi; quod scio, hoc dico. Zenophilus V. C. Consul dixit Victori: Licet jam constiterit ex responsione eorum, qui supra sunt interrogati, tamen tu confitere, utrum Silvanus Traditor sit. Victor dixit: Secundo petato quomodo hoc dimisit ut duceremur ad Carthaginem, ore ipsius Episcopi audivi. Data est mihi lucerna argentea, & capitulata argentea, & has tradidi. Zenophilus V. C. dixit Victori Samsurici: A quo audisti? Victor dixit: A Silvano Episcopo. Zenophilus V. C. Consf. Victori dixit: Ab ipso audisti quod tradidisset? Victor dixit: Ab ipso audivi quod suis manibus tradidisset illas. Zenophilus V. C. dixit: Ubi audisti? Victor dixit: In basilica. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Apud Constantinam? Victor dixit: Ibi cœpit alloqui populum dicens: De quo dicunt me Traditorem esse de lucerna & capitulata? Zenophilus vicarius Consul. Nundinario dixit: Quid aliud putas ex his esse quærendum? Nundinarius dixit: De cupis fisci, quis illas tulit. Zenophilus vicarius Consul.

Nundinario dixit: In templo Serapis fuerunt, & tulit illas Purpurius Epiſcopus: acetum quod habuerunt, tulit illud Silvanus Epiſcopus, Donatius Presbyter, & Lucianus. Zenophilus V. C. Conſul. Nundinario dixit: Sciunt id factum, qui adſiſtunt? Nundinarius reſpondit: Sciunt. Diaconus Saturninus dixit: Dicebant majores noſtri quia ſublatæ ſunt. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: A quo ſublatæ dicuntur? Saturninus dixit: A Purpurio Epiſcopo, & acetum a Silvano & Donatio & Luciano Presbyteris, & Luciano Diacono. Nundinarius dixit: Viginti folles dedit, & factus eſt Presbyter Victor. Saturninus dixit: * & cum diceret, Zenophilus V. C. Conſ. Saturnino dixit: Cui dedit? Saturninus dixit: Silvano Epiſcopo. Zenophilus V. C. Conſul. Saturnino dixit: Ergo ut fieret Presbyter, Silvano Epiſcopo viginti folles præmium dedit? Saturninus dixit: Dedit. Zenophilus V. C. Conſul. Saturnino dixit: Ante Silvanum poſitum eſt? Saturninus dixit: Ante cathedram Epiſcoporum. Zenophilus V. C. Conſul. Nundinario dixit: A quo pecunia ſublata eſt? Nundinarius dixit: Ipſi Epiſcopi diviſerunt eam inter ſe. Zenophilus V. C. Conſul. Nundinario dixit: Donatum

[redacted]

xit: Vera ſunt omnia quæ dicit Nundinarius, quia ab harenariis factus eſt Epiſcopus Silvanus? Saturninus dixit: Vera Nundinarius dixit; proſtibulæ illic fuerunt. Zenophilus V. C. Conſul. Saturnino dixit: Harenarii illum geſtaverunt? Saturninus dixit: Ipſi eum tulerunt, & populus. Nam cives in area Martyrum fuerunt incluſi. Nundinarius Dianonus dixit: Nunquid populus Dei ibi fuit? Saturninus dixit: In caſa majore fuit incluſus. Zenophilus V. C. Conſ. dixit: Certe omnia quæ dicit Nundinarius vera ſunt. Saturninus dixit, Vera. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Tu quid dicis? Victor dixit: Vera ſunt omnia Domine. Nundinarius dixit: Purpurius Epiſcopus tulit centum folles. Zenophilus V. C. Conſul. dixit Nundinario: De quadringentis follibus, quos putas interrogandos? Nundinarius dixit: Lucianus Diaconus exhibeatur, quia ipſe totum ſcit. Zenophilus V. C. Conſ. Nundinario dixit: Hi ſciunt? Nundinarius dixit: Non ſciunt. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Exhibeatur Lucianus. Nundinarius dixit: Sciunt iſti acceptos eſſe quadringentos folles: ſed quia Epiſcopi eos diviſerunt, neſciunt. Zenophilus V. C. Conſul. Nundinario, & victori dixit: Scitis acceptos eſſe folles a Lucilla? Saturninus & Victor dixerunt: Scimus. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Pauperes non acceperunt? Dixerunt: Nemo nihil accepit. Zenophilus V. C. Conſul. Saturnino, & Victori dixit: Nihil de fano Sarapis ſublatum eſt? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas, & Silvanus Epiſcopus, & Donatus, & Superius Presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Reſponſione Victoris Grammatici, & Victoris Samſurici, & Saturnini claruit vera eſſe omnia, quæ ſuggeſſit Nundinarius; ſubmoveantur & exeant. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Quos alios putas interrogandos? Nundinarius

dixit Castum Diaconum, ut dicat, si non est Traditor. Ipse illum ordinavit. Et inducto, & applicito Casto Diacone, Zenophilus V. C. Consul. dixit: Quis vocaris? Respondit: Castus. Zenophilus V. C. Consul. Casto dixit: Cujus conditionis es? Castus dixit: Nullam dignitatem habeo. Zenophilus V. C. Consul. Casto dixit: Licet tam per Victorem Grammaticum, quam etiam per Victorem Samsurici & Saturninum venerunt in confessionem quæ Nundinarius objicit: tamen etiam tu confitere, utrum Traditor sit Silvanus? Castus respondit: Dicebat quod invenerit lucernam post orcam. Zenophilus V. C. Conf. dixit Casto: Etiam de cupis de fano Sarapis sublatis & aceto confitere. Castus respondit: Purpurius Episcopus tulit cupas. Zenophilus V. C. Consul. dixit: Acetum quis? Respondit Castus: Quod tulerunt inde acetum Silvanus Episcopus, Donatus & Superius Presbyteri. Zenophilus V. C. Consul. Casto dixit: Confitere, quot folles dedit Victor, ut Presbyter fieret? Castus dixit: Obtulit Domine saccellum, & quid habuerit, nescio. Zenophilus V. C. Consul. Casto dixit: Cui datum est saccellum? Castus dixit: Ille tulit eum in casa maiore. Zenophilus V. C. Con-

[redacted]

Conful. dixit: Quis vocaris? Refpondit: Crefcentianus. Zenophilus V. C. Confularis Crefcentiano dixit: Simpliciter ficut cæteri confitere, utrum fcias Traditorem Silvanum. Crefcentianus dixit: Priores qui fuerunt clerici, ipfi retulerunt fingula. Zenophilus vir clariffimus Confularis Crefcentiano dixit: Quid retulerunt? Crefcentianus dixit: Referebant quod Traditor effet. Zenophilus V. C. Confula. Crefcentiano dixit: Dixerunt illum Traditorem? & adjecit, Qui dicebant? Crefcentianus dixit: Qui cum illo converfabantur in plebe, dixerunt quod aliquando tradidiffet. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: De Silvano dicebant? Crefcentianus dixit: Utique. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: Cum factus fuiffet Epifcopus, præfto fuifti? Crefcentianus dixit: Præfens cum populo fui, inclufus in cafa majore. Nundinarius Diaconus dixit: Campenfes & Harenarii fecerunt illum Epifcopum. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: Mutus Harenarius certe eum fuftulit? Dixit: Manifefte. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: Cupas de fano Serapis fcis effe fublatas? Crefcentianus dixit: Plures dicebant, quod Purpurius Epifcopus ipfe fuftulerit cupas, & acetum, quod ad fenem noftrum Silvanum perveniffet & filii Ælionis dicebant. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: Quid audifti? Crefcentianus dixit: Acetum fublatum a fene Silvano, & Dontio, & Superio Presbyteris, & Luciano Diacono. Zenophilus V. C. Conful. Crefcentiano dixit: Ex quadringentis follibus quos Lucilla donavit, populus aliquid accepit? Crefcentianus dixit: Nihil inde nemo accepit, nefcio nec quis illos erogaverit. Nundinarius dixit: Aniculæ numquam inde aliquid acceperunt? Crefcentianus dixit: Nihil. Zenophilus V. C. Conful. dixit: Certe quotiens aliquid tale donatur, omnes inde po-

 pula-

pulares publice accipiunt. Creſcentianus dixit: Non audivi, vel vidi dediſſe illum aliquos. Zenophilus V. C. Conſul. Creſcentiano dixit, Nihil ergo datum eſt de cccc. follibus populo? Creſcentianus dixit: Nihil; utique perveniſſet aliqua partiuncula ad nos. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Quo ergo ſublati ſunt? Creſcentianus dixit: neſcio; nemo nihil accepit. Nundinarius dixit: Victor quot folles dedit, ut fieret Presbyter? Creſcentianus dixit: Vidi allatos cophinos cum pecunia. Zenophilus V. C. Conſul. dixit Creſcentiano: Cui dati ſunt cophini? Creſcentianus dixit: Epiſcopo Silvano. Zenophilus V. C. Conſul dixit: Silvano dati ſunt? Creſcentianus dixit: Silvano. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Populo nihil datum eſt? Reſpondit: Nihil. Neceſſe eſt, ut & nos aliquid acciperemus, ſi diſtribuerentur ſicut ſolet. Zenophilus V. C. Conſularis Nundinario dixit: Quid aliud de Creſcentiano putas eſſe requirendum? Nundinarius dixit: Ipſum eſt. Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Quoniam de omnibus Creſcentianus Subdiaconus ſimpliciter confeſſus eſt, ſubmoveatur. Item inducto & amplicito Januario Subdiacono, Zenophilus V. C. Conſul. dixit: Quis [redacted]

V.

TENOR EPISTOLARUM MENSURII AD SECUNDUM TIGISITANUM, ET SECUNDI AD MENSURIUM DE TRADITIONE MENSURII, A. 340.

Ex Augustino in Breviculo collat. diei 3. c. XIII. §. 25.

Cap. XIII. 25. Tunc Donatistæ aliquantum prælocuti sunt, quod Mensurius, qui fuerat ante Cæcilianum Ecclesiæ Carthaginensis Episcopus, tempore persecutionis tradiderit persecutoribus S. Scripturas. Et hoc ut probarent, legerunt ejus epistolam ad secundum Tigisitanum datam, qui tum habebat primatum Episcoporum Numidiæ. In qua epistola videbatur Mensurius velut de suo crimine confiteri: qui tamen non scripserat se sanctos codices tradidisse, sed potius, ne a persecutoribus invenirentur, abstulisse, atque servasse; dimisisse autem in Basilica novorum quæcunque reproba scripta hæreticorum, quæ cum invenissent persecutores & abstulissent, nihil ab illo amplius postulasse. Verumtamen quosdam Carthagiginensis ordinis viros postea suggessisse Proconsuli, quod illusi fuerant, qui missi erant ad Christianorum scripturas auferendas, & incendendas, quia non invenerant, nisi nescio quæ ad eos non pertinentia; ipsas autem in domo Episcopi custodiri, unde deberent proferri, & incendi: Proconsulem vero ad hoc eis consentire noluisse.

In eisdem etiam litteris lectum est, eos, qui se offerent persecutionibus non comprehensi, & ultro dicerent se habere scripturas, quas non traderent, a quibus hoc nemo quæsierat, displicuisse Mensurio, & ab eis honorandis eum prohibuisse Christianos. Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebantur & fisci debitores, qui occasione persecutionis vel carere vellent onerosa multis debitis vita, vel purgare se putarent, & quasi abluere facinora sua, vel certe acquirere pecuniam, & in custodia deliciis perfrui de obsequio Christianorum. Crimen tamen Donatistæ non ingerebant Mensurio, nisi de codicibus traditis: mentitum eum quippe dicebant, quod illi non fuerint sacri codices, & peccatum suum tegere voluisse; quamvis & ipsam fictionem criminarentur. Recitarunt etiam rescripta Secundi Tigisitani ad eundem Mensurium pacifice data, ubi & ipsi narravit, in Numidia persecutores quæ egerint: & qui comprehensi & scripturas S. tradere nolentes, & multa mala passi, & gravissimis suppliciis excruciati & occisi sunt: eosque honorandos pro Martyrii sui merito commendavit, laudans eos non tradidisse scripturas S. illius mulieris exemplo, quæ duos exploratores in Jericho, [redacted]

quodcunque accipere; neque hoc eis dedisse, exemplo Eleazari Machabæi, qui nec fingere voluit suillam carnem se manducare, ne aliis præberet prævaricationis exemplum. Hæ litteræ Mensurii & Secundi donec legendo terminarentur, Catholici patienter audierunt; quamvis testati fuerint eas esse familiares, nec ad causam Ecclesiæ pertinere.

§. 27. Hoc autem quod ei objecit Purpurius, detentum eum fuisse a Curatore & Ordine ut scripturas daret, idem Secundus in litteris quas Mensurio rescripserat, pene confessus est, ubi ait missum ad se fuisse a Curatore & Ordine Centurionem & Beneficiarium, & a se scripturas petitas, vel quælibet Ecbola; quæ quidem se non tradidisse dixit: Sed cum ipse illic commemoraverit tot Martyres, qui cum tradere noluissent, excruciati & occisi sunt; quomodo ipse detentus & convictus & nolens aliquid tradere, nihil pati & dimitti potuerit, nec Mensurio scripsit, nec Purpurio respondit: Non enim Centurioni & Beneficiario dixit se scripturas non habere, sed respondit se omnino non tradere. Quod illi auditum quomodo illo dimisso renuntiare potuerint sine suo exitio, non apparet; præsertim quia idem Secundus non quoslibet infimos, sed etiam patres familias, cum hoc idem persecutoribus respondissent, crudelissimis mortibus dixit occisos.

IDEM EX EODEM

Lib. II. contra Gaudentium cap. XXXVII. §. 47.

Hoc autem Secundus etiam in litteris suis ad Mensurium datis, quas vos ipsi protulistis atque recitastis, sine ambiguitate confessus est, quod non tradiderit, sed quod ad eum pervenerint a Curatore & Ordine missi persecutores quos ei Purpurius Limatensis objecit, ut scripturas traderet: quas cum ab

VII.

SUMMA ACTORUM

Concilii Carthaginenſis A. CCCXI. Epiſcoporum LXX. Numidarum,

qui Cæcilianum damnaverunt & Majorinum ordinarunt, de quo Optatus L. I. §. 19. pagg. 13. 14.

Ex Auguſtino in Breviculo collat. diei III. cap. XIV. §. 26.

Et recitatum eſt a Donatiſtis Concilium ferme ſeptuaginta Epiſcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, ubi eum abſentem damnaverunt, quod ad eos venire noluerit, tanquam a Traditoribus ordinatus, & quia, cum eſſet Diaconus, victum afferri Martyribus in cuſtodia conſtitutis prohibuiſſe dicebatur. Nominati ſunt etiam quidam Collegæ Cæciliani, qui Traditores aſſerebantur publicis geſtis, quæ tamen geſta non legebantur. Inter hos [redacted]

VIII.

SENTENTIA MARCIANI

unius ex Episcopis, qui huic Concilio Carthaginensi aderant.

Ex Auctore libri contra Fulgentium Donatistam Augustino perperam adscripti cap. XXVI. in Appendice Opp. August.

Marcianus vester inter cæteros talem sententiam protulit dicens, quam utique septuaginta, qui aderant, non improbabant. In Evangelio suo, inquit, Dominus ait: *Ego sum vitis vera, & pater meus agricola; omnem palmitem in me non afferentem fructum exciaet & projiciet, & omnem manentem in me & fructum ferentem purgat illum.* Sicut ergo palmites infructuosi amputati projiciuntur, ita Thurificati, Traditores, & qui in schismate a Traditoribus ordinantur, manere in Ecclesia Dei non possunt, nisi cognito ululatu suo per pœnitentiam reconcilientur. Unde Cæciliano in schismate a Traditoribus ordinato non communicare oportet.

EPISTO-

IX.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER. AD ANULINUM AFRICAE PROCONSULEM

circa finem A. CCCXII. data,

ut restituantur Ecclesiæ Catholicæ, quæ ad eam pertinebant.

Ex Eusebio lib. X. Hist. Eccles. cap. V. edit. Vales. pag. 309.

Exemplum alterius constitutionis qua Imperatores, soli Ecclesiæ Catholicæ beneficium a se concessum esse indicarunt.

Ave Anuline chariſſime nobis. Eſt hic mos bonitatis noſtræ, ut ea, quæ ad alienum jus pertinent, non modo nulla inquietudine affici, ſed etiam reſtitui velimus, Anuline chariſſime. Quapropter jubemus, ut ſimul, atque has litteras acceperis, ſi quæ ex illis quæ ad Catholicam Chriſtianorum Eccleſiam per ſingulas civitates aut in aliis locis pertinebant, nunc a Decurionibus, aut quibuslibet aliis detinen-

[redacted]

X.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER. AD CAECILIANUM

A. CCCXII. ad finem vergente, aut initio A. CCCXIII. data,

qua pecunias Ecclesiis donat & eos reprehendit, qui in Africa Catholicam Ecclesiam impugnabant.

Ex Euseb. lib. X. Hist. Eccles. cap. VI. edit. Vales. pag. 393.

Exemplum epistolæ Imperatoris Constantini qua pecunias Ecclesiis donat.

Constantinus Augustus Cæciliano Episcopo Carthaginensi. Quandoquidem placuit nobis, ut per omnes provincias Africæ, Numidiæ, & utriusque Mauritaniæ, certis quibusdam legitimæ, & sanctissimæ Religionis Catholicæ ministris ad sumtus necessarios aliquid præberetur; litteras dedi ad Ursum virum perfectissimum Rationalem Africæ eique significavi, ut ter mille folles tuæ Gravitati numerari curaret. Tu itaque ubi prædictam quantitatem acceperis, operam dabis, ut cunctis supra memoratis juxta brevem ab Hosio ad de directum ea pecunia dividatur. Quodsi forte ad meum erga vos omnes in hac parte studium explendum deesse aliquid intellexeris, incunctanter quidquid necessarium tibi videbitur, ab Heraclida Procuratore prædiorum nostrorum petere debes. Nam & ipsi coram mandavi, ut siquid pecuniæ Gravitas tua ab ipso postularet, absque ulla dubitatione dinumerandum tibi curaret. Et quoniam accepi quosdam non satis compositæ mentis homines id agere, ut sanctissimæ, & Catholicæ Ecclesiæ populum im-

pro-

proba atque adulterina falſitate corrumpant: ſcias me Anulino Proconſuli, & Patricio Vicario Praefectorum coram haec dediſſe mandata, ut inter caetera hujus rei competentem curam gerant; nec ſiquid ejusmodi agatur, negligere ac diſſimulare ſuſtineant. Itaque ſi quas ejuscemodi homines in hac amentia perſeverare conſpexeris, absque ulla haeſitatione ſupradictos judices adibis, idque ipſis referes, ut in eos, quemadmodum ipſis coram mandavi, animadvertant. Divinitas ſummi Dei multis annis te ſervet.

XI.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER. AD ANULINUM PROCONSULEM AFRICAE

A. CCCXII. ad finem vergente, aut initio A. CCCXIII. data,

de immunitate Clericorum Eccleſiae Catholicae, cui Caecilianus praeeſt.

Ex Euſebio lib. X. Hiſt. Eccleſ. cap. VII. edit, Vales. pag. 394.

[redacted]

bita sanctimonia & assidua hujus legis observantia ministerium suum divinæ religionis cultui exhibent, laborum suorum mercedem reportent, Anuline, charissime nobis. Quocirca eos homines, qui intra Provinciam tibi creditam in Ecclesia, cui Cæcilianus præest, huic sanctissimæ Religioni ministrant, quos Clericos vocare consueverunt, ab omnibus omnino publicis functionibus immunes volumus conservari: ne errore aliquo, aut casu sacrilego a cultu summæ Divinitati debito abstrahantur; sed ut potius absque ulla inquietudine propriæ legi deserviant. Quippe his summam venerationem divino Numini exhibentibus, maximum inde emolumentum reipublicæ videtur accedere. Vale Anuline charissime ac desideratissime nobis.

XII.

LIBELLUS,

datus ab Episcopis partis Majorini A. CCCXIII. mense Aprili ex Optato lib. I. §. XXII. pag. 17.

Rogamus te &c.

Huic libello annexus erat alius libellus in aluta signatus, cujus hæc erat superscriptio: Libellus Ecclesiæ Catholicæ criminum Cæciliani traditus a parte Majorini: *de quo fit mentio in sequenti epistola.*

here pervideremus, ita ut nullo modo finis iisdem dari poſſe videretur, niſi & Cæcilianus idem, & ex his, qui contra eum diſſident, tres aliqui in judicium eorum, qui contra Cæcilianum ſentiunt, conſenſumque debent, ad Arelatenſe oppidum venire, injungendum ſolertiæ tuæ duxi, ut mox has litteras meas acciperes, tam Cæcilianum ſupradictum, cum aliquibus ex his quos ipſe delegerit, ſed & de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum, & Provinciis ſinguli quique aliquantos ex ſuis perducere debebunt, quos ipſi putaverint eligendos, ſed etiam aliquos ex his, qui contra eundem Cæcilianum diſſentiunt, data evectione publica, per Africam & Mauritaniam inde ad Hiſpanias brevi tractu facias navigare: & inde nihilominus hujuſmodi his in ſingulis Epiſcopis ſingulas tractorias tribuas, ut ipſi ad ſupradictum locum intra diem Kalendarum Auguſtarum poſſint pervenire, celeriter intimaturus iisdem, ut antequam proficiſcantur, debeant diſponere, quatenus abſentibus ipſis, & diſciplina competens habeatur, & nulla forte ſeditio, vel aliorum altercatio, quæ ad maximum dedecus ſpectet, oriatur. De cætero plena cognitione ſuſcepta finis adhibeatur. Quia cum præſentiam ſui [redacted]

lentia potentissimi Dei prosperrima & optima quæque sperare, cum universos sensero debito cultu Catholicæ Religionis sanctissimum Deum concordi observantiæ fraternitate venerari. Explicit.

XVI.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER.

A. CCCXIV. data,

qua Episcopos ad Concilium in Arelatensem civitatem convenire jubet.

Ex Eusebio lib. X. Hist. Eccl. cap. V. Edit. Val.

Exemplum epistolæ Constantini Imperatoris, qua alteram Episcoporum synodum fieri jubet, ut omnis Episcoporum dissentio tollatur.

Constantinus Augustus Chresto Siracusanorum Episcopo. Jamquidem antea cum nonnulli prave, ac perverso animo a S. Religione, cœlestique virtute & ab Ecclesiæ Catholicæ sententia diffidere cœpissent, hujusmodi eorum contentionem præcidere cupiens ita constitueram, ut missis e Gallia quibusdam Episcopis, accitis etiam ex Africa iis, qui duas in partes divisi, pertinaciter inter se atque obstinate contendunt; præsente quoque Romanæ urbis Episcopo, id quod commotum fuisse videbatur, sub horum præsentia posset diligentissima examinatione componi. Sed quoniam nonnulli, ut fere fit, & propriæ salutis & venerationis quæ sanctissimæ fidei debetur, obliti, privatas adhuc simultates prorogare non cessant: prolatæ jam sententiæ acquiescere nolentes, asserentes paucos admodum Episcopos sententiam tulisse, qui

nec omnibus quæ prius inquiri oportebat, diligenter excussis, ad depromendum judicium properanter accessissent. Unde fit, ut & ipsi quos concordi ac fraterno inter se animo esse decuerat, turpi sive potius detestanda secessione dissideant; iis hominibus, qui a sanctissima Religione alieno sunt animo, subsannandi occasio præbeatur. Idcirco mihi sedulo providendum fuit, ut hæc quæ post depromtum judicium voluntaria assentione jam finita esse debuerant, nunc tandem multorum interventu finem possint accipere. Quoniam igitur plurimos ex diversis ac prope infinitis locis Episcopos in urbem Arelatensem intra Kalendas Augusti jussimus convenire: tibi quoque scribendum esse censuimus, ut accepto publico vehiculo a viro clarissimo Latroniano Correctore Siciliæ, adjunctis tibi duobus secundi ordinis, quos tu eligendos putaveris, tribus item servulis, qui in itinere vobis ministrare possint, intra eundem diem ad prædictum locum occurras; quo tum per tuam Gravitatem, tum per cæterorum in unum coeuntium unanimem concordemque solertiam controversia hæc, quæ per fœdissimam altercationem ad hoc usque temporis perduravit, auditis omnibus eorum, qui nunc inter se dis-

[redacted]

XIV.

EPISTOLA

CONCILII ARELATENSIS AD SYLVESTRUM

A. CCCXIV. menſe Auguſto.

Incipit Concilium Epiſcoporum Arelate celeratum, & directum Sylveſtro Epiſcopo Romanorum.

Dilectiſſimo Papæ Sylveſtro Marinus, Agrætius Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius, Verus, Probatianus, Cæcilianus, Fauſtinus, Surgentius, Gregorius, Reticius, Ambitauſus, Termatius, Merocles, Pardus, Adelfius, Hibernius, Fortunatus, Ariſtaſius, Lampadius, Vitalis, Maternus, Liberius, Gregorius, Creſcens, Avitianus, Dafnus, Orantalis, Quintaſius, Victor, Epictetus, in Domino æternam ſalutem.

Communi copula charitatis & unitate matris Eccleſiæ Catholicæ vinculo inhærentes, ad Arelatenſium civitatem, piiſſimi Imperatoris voluntate adducti, inde te religioſiſſime Papa cum merita reverentia ſalutamus: ubi graves ac pernicioſos legi noſtræ atque traditioni effrenatæ mentis homines pertulimus, quos & Dei noſtri præſens auctoritas, & traditio ac regula veritatis ita reſpuit, ut nulla in illis aut dicendi ratio ſubſiſteret, aut accuſandi modus ullus, aut probatio conveniret. Ideo judice Deo & matre Eccleſia quæ ſuos novit & comprobat, aut damnati ſunt, aut repulſi. Et utinam Frater dilectiſſime, ad hoc tantum ſpectaculum intereſſe tanti feciſſes: profecto, credimus, quia in eos ſeverior fuiſſet ſententia prolata, & te pariter nobiſcum judicante, cœtus noſter majori lætitia exultaſſet. Sed quoniam recedere a

partibus illis minime potuiſti, in quibus & Apoſtoli quotidie ſedent, & cruor ipſorum ſine intermiſſione Dei gloriam teſtatur; non tamen hæc ſola nobis viſa ſunt tractanda, Frater chariſſime, ad quæ fueramus invitati, ſed & conſulendum nobismet ipſis cenſuimus: & quam diverſæ ſunt Provinciæ ex quibus advenimus, ita & varia contingunt, quæ nos cenſemus obſervare debere. Placuit ergo præſente ſpiritu S. & Angelis ejus, ut & his, qui ſingulos quos.... monebat, judicare, proferremus de quiete præſenti. Placuit etiam, antequam a te, qui majores diœceſes tenes, per te potiſſimum omnibus inſinuari. Quid autem ſit, quod ſenſerimus, ſcripto noſtræ mediocritatis ſubjunximus. At id primo loco de vita noſtra atque utilitate tractandum fuit, ut qui unus pro multis mortuus eſt, eſt reſurrexit, ab omnibus tempus ipſum ita religioſa mente obſervetur, ne diviſiones vel diſſentiones in tanto obſequio devotionis poſſint exſurgere. Cenſemus ergo paſcha Domini per orbem totum una die obſervatum iri. De his quoque, qui quibuscunque locis ordinati fuerunt miniſtri, ut in ipſis locis perſeverent. De his etiam, qui arma projiciunt in pace, placuit abſtineri eos a com-

[redacted]

ad Eccleſiam, ſi aliquis hæreticus venerit, interrogent eum ſymbolum: & ſi perviderint, eum in Patre & Filio & Spiritu S. eſſe baptizatum, manus tantum ei imponatur. Quodſi interrogatus ſymbolum non reſponderit Trinitatem, tunc merito baptizetur, & cætera. Tunc tædians juſſit omnes ad ſedes ſuas redire. Amen.

XV.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER.

AD

EPISCOPOS POST SYNODUM ARELATENSEM

ſcripta A. CCCIV. circa finem.

Conſtantinus Auguſtus Epiſcopis Catholicis chariſſimis Fratribus ſalutem. Æterna & religioſa, incomprehenſibilis pietas Dei noſtri, nequaquam permittit humanam conditionem diutius in tenebris oberrare, neque patitur exoſas quorundam voluntates usque in tantum pervadere, ut non ſuis præclariſſimis luminibus denuo pandens iter ſalutare, eos det ad regulam juſtitiæ converti. Habeo quidem cognitum multis exemplis: hæc eadem ex me ipſo metior. Fuerunt enim in me primitus, quæ juſtitia carere videbantur, nec ulla putabam videre ſupernam potentiam, quæ intra ſecreta pectoris mei gererem. Equidem hæc, ut dixi, æquam fortunam debuerunt ſortiri, ſcilicet omnibus malis redundantem. Sed Deus omnipotens in cœlis per ſecula reſidens, tribuit quod non merebar. Certe jam neque dici, neque enumerari poſſunt ea, quæ cœleſti ſua in me famulum ſuum benevolentia conceſſit, ſanctiſſimi Antiſtites Chriſti Salvatoris, Fratres chariſſimi. Gaudeo igitur,

dem ſpecialiter, gaudeo, quod tandem habita juſtiſſima dijudicatione eos ad meliorem ſpem fortunamque revocaſtis, quos malignitas diaboli videbatur a præclariſſima luce legis Catholicæ miſerabili ſua perſuaſione avertiſſe. O vere victrix providentia Chriſti Salvatoris! ut etiam his conſuleret, qui jam deſciſcentes a veritate, quodammodo adverſus ipſam arma inducentes gentibus ſe copulaverunt: quia ſi vel nunc vera fide voluerint obſequia ſanctiſſimæ legi deferre, intelligere potuerunt quantum ſibi nutu Dei ſit proviſum. Et hoc quidem, ſanctiſſimi Fratres, ſperabam etiam in eis, quibus ingenita eſt maxima durities animi, poſſe reprehendi; ſed non profuit apud eos recta dijudicatio, neque in eorum ſenſus ingreſſa eſt Divinitas propitia. Revera enim non immerito ab his procul abſceſſerit Chriſti clementia, in quibus manifeſta luce claret, hujusmodi eſſe, ut eos etiam a cœleſti proviſione exoſos cernamus: quæ in ipſos tanta veſania perſeverat, cum incredibili arrogantia perſuadeant ſibi, quæ nec dici, nec audiri fas eſt, deſciſcentes a recto judicio dato, quo cœleſti proviſione meum judicium eos comperi poſtulare: quæ vis malignitatis in eorundem pectoribus perſeverat. Quo- [redacted]

terdum judicia refugientes, ubi juſtitia cito deprehendi poteſt, magis ad majora judicia auctoritate interpoſita ad appellationem ſe conferre ſunt ſolitæ. Quid hi detractores legis, qui renuentes cœleſte judicium, meum putaverunt poſtulandum, ſic ſentire de Chriſto Salvatore? Ecce jam proditores, ecce ſine ulla acriori disquiſitione, ipſi per ſemet prodiderunt facinora ſua. Quæ ab ipſis ſentitur humanitas, qui in ipſo Deo immanes proſilierunt? Equidem, Fratres chariſſimi, licet hæc in ipſis videantur deprehenſa, nihilominus vos, qui Domini ſalvatoris ſequimini viam, patientiam adhibete, data his adhuc optione, quid putent, deligendum: ac ſi eos in iisdem videritis perſeverare, protinus cum his quos Dominus dignos cultui ſuo judicavit, proficiſcimini, & redite ad proproprias ſedes; meique mementote, ut mei Salvator noſter ſemper miſereatur. Cæterum direxi meos homines, qui eosdem infandos deceptores Religionis protinus ad comitatum meum perducant, ut ibi degant, ibi ſibi mortem pejus pervideant. Dedi quoque litteras competentes ad eum, qui Vicariam Præfecturam per Africam tuetur, ut quotquot hujus inſaniæ ſimiles invenerit, ſtatim eos ad comitatum meum dirigat, ne ulterius ſub tanta claritate Dei noſtri ea ab ipſis fiant, quæ maximam iracundiam cœleſtis providentiæ poſſint incitare. Incolumes vos Deus omnipotens tribuat votis meis & veſtris per ſecula, Fratres chariſſimi.

XVI.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER. AD PROBIANUM PROCONSULEM AFRICAE

A. CCCXV.

Ex Augustino lib. III. contra Cresconium cap. LXX. Epist. LXXXVIII. §. 4.

Imperatores Cæsares Flavii, Constantinus Maximus, & Valerius Licinius ad Probianum Proconsulem, Africæ. Ælianus prædecessor tuus, merito, dum vir perfectissimus Verus Vicarius Præfectorum tunc per Africam nostram incommoda valetudine teneretur, ejusdem partibus functus, inter cætera etiam id negotium vel invidiam, quæ de Cæciliano Episcopo Ecclesiæ Catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque jussionem credidit esse revocandam. Etenim cum jam Superium Centurionem, Cæcilianum Magistratum Aptungitanorum, & Saturninum Excuratorem, & Calibium juniorem ejusdem civitatis Curatorem, atque Solonem servum publicum su-

[redacted]

mittas, ut illis, qui in præſentiarum agunt, atque diuturnis diebus interpellare non deſinunt, audientibus & coram aſſiſtentibus apparere & intimari poſſit fruſta eos Cæciliano Epiſcopo invidiam comparare, atque adverſus eum violenter inſurgere voluiſſe. Ita enim fiet, ut omiſſis, ſicut oportet, ejusmodi contentionibus, populus ſine diſſentione aliqua Religioni propriæ cum debita veneratione deſerviat.

XVII.

EPISTOLA CONSTANTINI IMPER. AD EPISCOPOS PARTIS DONATI

A. CCCXV. menſe Auguſto.

De ſupernomine Cæciliani, qua accerſendum eum declarat.

Conſtantinus Auguſtus Epiſcopis. Ante paucos quidem dies, juxta poſtulatum veſtrum, hoc mihi placuerat, ut ad Africam reverteremini, ut illic omnis cauſa, quæ vobis adverſus Cæcilianum competere videtur, ab amicis meis quos elegiſſem, cognoſceretur, atque finem debitum reciperet. Verum diu mihi cogitanti, & in animo meo non immerito volventi, id potiſſimum mihi viſum eſt, ut quoniam ſcio quosdam ex veſtris turbulentos ſatis & obſtinato animo rectum judicium & integræ veritatis rationem minime reſpicere, ac per hoc venire forſitan, ut ſi ibidem cognoſcatur, non ut condecet & veritatis ratio expoſtulat, res finem accipiat, atque aliquid tale eveniat, nimia veſtra obſtinatione, quod & Divinitati cœleſti diſpliceat, & exiſtimationi meæ, quam ſemper inlibatam cupio perſeverare, plurimum impediat, placuit mihi, ſicut dixi, ut Cæcilianus, juxta prius

tracta-

tractatum, huc potius veniat, quem credo juxta litteras meas mox adfuturum. Polliceor autem vobis, quod si præsente ipso de uno tantum crimine vel facinore ejus per vosmetipsos aliquid probaveritis, id apud me sit, ac si universa, quæ ei intenditis, probata esse videantur. Deus omnipotens perpetuam tribuat securitatem.

XVIII.

Huc pertinent hæc Augustini verba: epist. XLIII. §. 30.

„Jussit enim ille (Constantinus) ut ei partes ad agendam causam Romam occurrerent. Quo cum Cæcilianus nescio qua causa non occurrisset, interpellatus ab eis, præcepit, ut Mediolanum sequerentur. Tunc se aliqui eorum subtrahere cœperunt, fortasse indignati, quia non est eos imitatus Constantinus, ut jam statim atque velociter Cæcilianum damnaret absentem. Quod ubi cognovit providus Imperator, reliquos ab Officialibus custoditos fecit Mediolanum pervenire.“

Interim Consilium cepit rei judicandæ in Africa, ut [redacted]

rat insania, cæterosque, qui a veritate Dei digressi, errori se pravissimo dederunt, proxima etiam tuæ Gravitatis scripta testata sunt, quibus inhærentem te jussioni nostræ de merito seditionis ipsorum, eoque tumultu quod apparabant, inhibitum esse memorasti, Frater charissime. Unde quoniam ex eo patuit, ipsos nefarias res cogitasse. Quod enim cum statuissem inter ipsos, & Cæcilianum plenissime super allegationibus diversis requirere, præsentiæ meæ se suscepta fuga subtrahere laborarunt, hoc ipso turpissimo facto confessi, ad ea se redire properare, quæ & antea fecerant. At cum constet minime unumquemque propria penitus delicta lucrari, etiamsi paulisper eorum fuerit coercitio dilata, mandandum Gravitati tuæ duxi, ut interim quidem eosdem omittas, & dissimulandum super ipsos esse cognoscas: verum lecta hac epistola, tam Cæciliano, quam iisdem palam facias, quod cum favente pietate divina Africam venero, plenissime universis tam Cæciliano, quam his qui contra eum agere videntur, lecto dilucido judicio demonstraturus sum, quæ & qualis summa Divinitati sit adhibenda veneratio, & cujusmodi cultu delectari videatur: adhibito etiam diligenti examine, ea, quæ nunc aliqui exinde in latebris mentis ignorantiæque occultare se putant, plenissime sim reperturus, atque in luce factorum venire; easdemque personas quæ res istiusmodi concitant, faciuntque ut non cum ea qua oportet, veneratione summus Deus colatur, perdam, atque discutiam. Cumque satis clareat, neminem posse beatitudines Martyris eo genere conquirere, quod alienum a veritate Religionis & incongruum esse videatur, eos, quos contra fas & Religionem ipsam recognovero, reosque violentiæ competentis venerationis deprehendero, sine ulla dubitatione, insaniæ suæ abstinationisque temerariæ faciam merita exitia persolvere. Scire itaque pro certo quæ habere debeant, ad plenissimam fidem, sa-

lute etiam teſte invocata, quod tam ſuper plebe, quam ſuper Clericis his, qui primi ſunt, ſim diligentiſſime quæſiturus, idque judicaturus quod veriſſimum & religioſiſſimum eſſe manifeſtum ſit: demonſtraturus etiam iisdem, qui & qualis Divinitati cultus adhibendus ſit. Nam nequaquam me aliter maximum reatum effugere poſſe credo, quam ut hoc quod improbe fit, minime exiſtimem diſſimulandum: cum nihil potius agi a me pro inſtituto meo, ipſiusque Principis munere oporteat, quam ut diſcuſſis erroribus omnibusque temeritatibus amputatis, veram Religionem univerſos, concordemque ſimplicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam præſentare perficiam.

XX.

SENTENTIA ABSOLUTORIA CAECILIANI

A CONSTANTINO MEDIOLANI PRONUNTIATA,

relata ab Auguſtino, qui eam ex ejusdem Imperatoris epiſtola ad Eumelium Vicarium Africæ data IV. *Idus Novembres, Sabino*

[redacted]

Breviculo collationis diei tertiæ cap. XIX. Recitatum est judicium Constantini, quemadmodum inter partes caussam Cæciliani cognovisse ad Eumalium Vicarium Africa scripsisset, quod remotis omnibus arbitris, Cæcilianum innocentem, illos calumniosissimos cognovisse testatus est.

Libro post collationem cap. XXXIII. Constantinus ad Eumalium Vicarium de purgatione Cæciliani scripsit Sabino & Ruffino Coss. VI. Idus Novemb. id est, post biennium, & Menses fere octo, *a purgatione Felicis sub Æliano Proconsule Volusiano & Aniano Coss.* XV. *Kalendas Martias.*

In Indice collationis Carthag. III. cap. DXVI. legitur: Recitatio judicii Constantini, quo apud se quoque Cæcilianum fuisse purgatum post Arelatense Concilium significat Imperator.

Ibidem cap. DXXI. Interlocutio quod inter partes sententiam tulerit Imperator.

Ibidem cap. DXXIII. Interlocutio hoc ipsum significans ex rescripto Principis superius recitato.

XXI.

EXEMPLUM EPISTOLAE
PRAEFECTORUM PRAETORIO
AD CELSUM VICARIUM
A. CCCXVI.

qua remittuntur in Africam Donatistæ, qui in Gallias venerant propter causam Cæciliani.

Petronius Annianus & Julianus Domitio Celso Vicario Africæ. Quoniam Lucianum Capitonem, Fidentium, & Nasutium Episcopos, & Mammarium Presbyterum, qui secundum cœleste præceptum Domini Constan-

tini Maximi invicti semper Augusti ad Gallias cum aliis legis ejus hominibus venerant, Dignitas ejus ad lares proprios venire præcepit, angarialem his cum annonaria competentia usque ad Arelatensem portum secundum imperatum Æternitatis ejusdem elementissimi Principis dedimus, Frater, qua inde Africam navigent. Quod solertiam tuam litteris nostris scire conveniat. Optamus te, Frater, felicissimum bene valere. Hilarius Princeps obtulit IV. Kal. Majas Triberis.

XXII.

LEX IMPERATORIS CONSTANTINI IN DONATISTAS.

Ex Augustino.

Epist. 105. §. 9. Tum Constantinus prior contra partem Donati severissimam legem dedit.

Epist. 88. §. 3. Primus (Constantinus) contra vestram partem legem constituit, ut loca Congregationum vestrarum fisco vindicarentur.

[redacted]

debuit, quantum prudentia valuit, prout puritas potuit, tentaſſe me per omnia humanitatis & moderationis officia optime ſcitis, ut juxta magiſteria legis noſtræ, pax illa ſanctiſſimæ fraternitatis, cujus gratiam Deus ſummus famulorum ſuorum pectoribus immiſcuit, ſtabilita per omnem concordiam teneretur. Sed quia vim illam ſceleris infuſi paucorum licet ſenſibus pervicaciter inhærentem intentionis noſtræ ratio non potuit edomare, favente adhuc ſibi huic nequitiæ patrocinio, ut extorqueri ſibi omnino non ſinerent, in quo ſe delinquiſſe gauderent. Spectandum nobis eſt, dum totum hoc per paucos ſedit, in populum omnipotentis Dei miſericordia mitigetur. Inde enim remedium ſpectare debemus, cum omnia bona vota & facta referuntur. Verum tum cœleſtis medicina procedat, hactenus ſunt conſilia noſtra moderanda, ut patientia percolamus, & quidquid inſolentia illorum pro conſuetudine intemperantiæ ſuæ tentent & faciunt, id totum tranquillitatis virtute toleremus. Nihil ex reciproco reponatur injuriæ: vindictam enim quam Deo ſervare debemus, inſipientis eſt manibus uſurpare: maxime cum debeat fides noſtra confidere, quidquid ab hujusmodi hominum furore patietur, Martyrii gratia apud Deum eſſe valiturum. Quid eſt enim aliud in hoc ſeculo in nomine Dei vincere, quam inconditos hominum impetus quietæ legis populum laceſſentes, conſtanti pectore ſuſtinere? Quodſi obſervaverit veſtra ſinceritas, cito videbitis per gratiam ſummæ Divinitatis, ut languefcentibus eorum inſtitutis vel moribus, qui ſe miſerrimæ contentionis vexillarios præbent, ſciant omnes non debere ſe paucorum perſuaſione pereuntes ſempiterno leto dare, quo poſſint pœnitentiæ gratia ſemper vitæ æternæ correctis erroribus ſuis integrari. Valete voto communi per ſecula jubente Deo Fratres chariſſimi.

XXIV.

LIBELLUS DONATISTARUM AD CONSTANTINUM MISSUS A. CCCXXI.

ut Sylvanum & collegas ab exilio revocet.

In *Indice Collat. Carthag. III. cap. DXLIV.* Proſecutio, qua Donatiſtarum Principi Conſtantino libellum aſſerunt proprios dediſſe Majores, & eo Principem motum, agendi eis dediſſe licentiam, & ibi Felicis Aptungitani Epiſcopi, qui Cæciliani fuerat ordinator, cauſa narratur.

Et apud Auguſt. in Breviculo Collat. diei III. cap. XXI. §. 39. Petiverunt (Donatiſtæ) ſuum libellum eſſe recitandum, quem dicebant datum Conſtantino a Majoribus ſuis. In quo libello ſatis aperteque monſtrarunt, quam falſum dixerint de damnatione Cæciliani apud Brixiam: idem quippe libellus oſtendit, quemadmodum contra eos ſenſerit Conſtantinus. Nam ibi dicunt, nullo modo ſe communicaturos *Antiſtiti ipſius nebuloni*, paratosque eſſe perpeti, quidquid eis facere [redacted]

Ibid. cap. DL. Prosecutio Catholicorum, quæ dicit pro se magis Epistolam facere Constantini, quia non de Cæciliano aliquid judicatum est, sed furori suo ipsi permissi sunt.

August. in lib. post Collat. cap. XXXIII. Testatur has ad Valerium *seu* Verinum Vicarium de illorum exilio soluto, & eorum furore Deo vindici dimittendo litteras datas Crispo & Constantino iterum Consulibus tertio. Nonas Majas, id est, post quartum annum & mensem fere sextum, *elapsum a tempore rescripti Eumalio directi. Confer Breviculum Collat. III. cap.* 22. *& Epist.* 141. §. 9.

XXVI.

RESCRIPTUM CONSTANTINI AD EPISCOPOS NUMIDAS

A. CCCXXX. 5. mens. Februarii,

ubi haeretici tulerunt Basilicas a Catholicis, ut ad aliam Basilicam faciendam sibi locum vel domum eis dent.

Constantinus Victor Maximus ac Triumphator semper Augustus Zeuzio Gallico, Victorino, Sperantio, Januario, Felici, Crescentio, Pontio, Victori, Babbutio, Donato, Episcopis. Cum summi Dei, qui hujus mundi auctor & pater est, cujus beneficio vitam carpimus, cœlum suspicimus, humana etiam societate gaudemus, hanc voluntatem esse constet, ut omne humanum genus in commune consentiat & quodam societatis affectu, quasi mutuis amplexibus conglutinetur: non dubium est, hæreses & schisma a diabolo, qui caput est malitiæ, processisse. Et ideo quidquid ab hæreticis geritur, ejus instinctu fieri, qui eorum sensus, mentes, cogitationesque possedit,

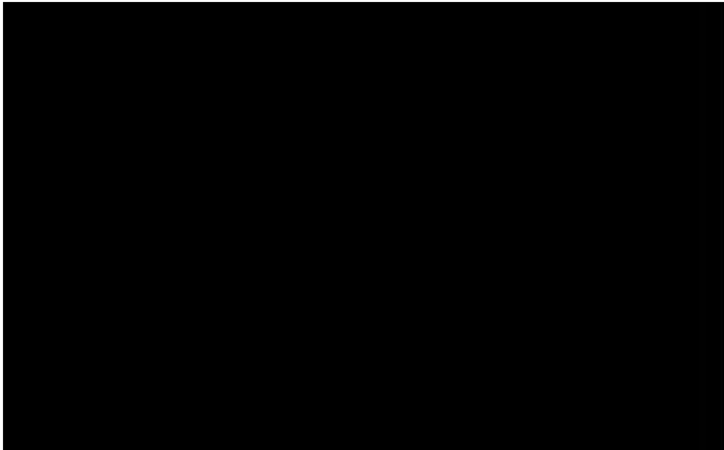
nulla dubitatio eſt. Nam cum ejusmodi homines in ſua poteſtate redegerit, iisdem usquequaque dominatur. Quid autem boni efficere inſanus, perfidus, irreligioſus, profanus, Deo contrarius, Eccleſiæ ſanctæ inimicus poteſt, qui a Deo ſancto, vero, juſto, ſummo atque omnium Domino recedens, qui nos conſtituit & in hac luce produxit, qui ſpiritum ad vitam, quam carpimus, dedit, & qui nos id, quod ſuum eſſe voluit, & omnia ſua voluntate perfecit, ad diaboli partem prono errore decurrit? Sed quia ſemel poſſeſſus animus a malo neceſſe eſt Doctoris ſui operibus inſtare, ea perficiat, quæ æquitati & juſtitiæ contraria videantur, idcirco hi, qui a diabolo poſſeſſi ſunt, ejus falſitati & nequitiæ obſequuntur. Non autem mirandum eſt, a bonis improbos diſcedere. Nam ſic recte proverbio ſignatum eſt, pares cum paribus congregari: qui malo impiæ mentis infecti ſunt, neceſſe eſt a noſtra ſocietate diſſideant. Homo ſiquidem malus, ut ſcriptura loquitur, de malo theſauro profert mala: bonus vero ex bono profert bonum. Sed quia, ut dictum eſt, hæretici & ſchismatici, qui bonum relinquentes & malum ſectantes ea perficiunt, quæ Deo diſpliceant, diabolo, qui eorum pater eſt, appro-

[redacted]

& condigna supplicia. Ex hoc quippe majus Dei summi extat justiusque judicium, quod eos æquo animo tolerat, & patientia condemnat, his omnia, quæ ab ipsis processerunt, sustinendo. Deus siquidem se omnium vindicem promisit. Et ideo cum vindicta Deo permittitur, acrius de inimicis supplicium sumitur. Quod vos nunc famulos & Sacerdotes Dei libenter fecisse cognovi, & satis gratulatus sum, quod de impiis & sceleratis, sacrilegis & profanis, perfidis & irreligiosis & Deo ingratis & Ecclesiæ inimicis nullam vindictam poscitis, & ut idem potius ad veniam pertineant postulatis. Hoc est vere ac penitus Deum nosse, hoc est præceptis insistere, hoc est feliciter credere, hoc est vere sentire, hoc est scire, quod major vindicta in contrarios Ecclesiæ provocetur, cum iisdem in seculo parcitur. Accepta igitur epistola Sapientiæ & Gravitatis vestræ, comperi hæreticos sive schismaticos eam Basilicam Ecclesiæ Catholicæ, quam in Constantina civitate jusseram fabricari, solita improbitate invadendam putasse, & frequenter tam a nobis quam a judicibus nostris ex nostra jussione commonitos & reddere, quod suum non erat, noluisse, vos tamen imitatores patientiæ Dei summi, eorum malitiæ placida mente, ea quæ vestra sunt, relinquentes, & potius locum vobis invicem alium fiscalem scilicet poscere. Quam petitionem more instituti mei libenter amplexus sum, & statim ad Rationalem competentes litteras dedi, ut domum bonorum nostrorum transgredi faciat, cum omni jure suo ad dominium Ecclesiæ Catholicæ, quam promta libralitate donavi, ac vobis tradi protinus jussi. In quo tamen loco sumtu fiscali Basilicam erigi præcepi. Ad Consularem quoque scribi mandavi Numidiæ, ut ipse in ejusdem Ecclesiæ fabricatione in omnibus sanctimoniam vestram juvaret. Lectores etiam Ecclesiæ Catholicæ & hypodiacones, reliquos quoque,

qui inſtinctu memoratorum quibusdam pro moribus ad munera, vel ad Decurionatum vocati ſunt, juxta ſtatutum legis meæ ad nullum munus ſtatui evocandos. Sed & eos, qui ducti ſunt hæreticorum inſtinctu, juſſimus protinus moleſtiæ perfunctionibus abſolvi. De cætero etiam legem meam ſuper Eccleſiaſticos datam cuſtodiri mandavi: quæ omnia ut veſtræ patientiæ palam fierent; harum litterarum teſtificatione perſcripta ſunt. Et utinam quidem hæretici vel ſchiſmatici aliquando ſuæ ſaluti providerent, & deterſis eorum tenebris ad viſionem veræ lucis oculos aperirent, & a diabolo ſecederent, & ad Deum, qui unus & verus, qui omnium judex eſt, vel ſero confugerent. Sed quia conſtat, eos in ſua malitia manere, & in ſuis facinoribus mori velle, ſufficit iisdem commonitis noſtra & præcedens aſſidua cohortatio. Si enim juſſionibus noſtris obtemperare voluiſſent, ab omni malo liberarentur. Nos tamen Fratres ſequamur, quæ noſtra ſunt, mandatis inſtemus, cuſtodiamus divina præcepta, ex bonis actibus vitam noſtram ab erroribus vindicantes, favente Dei miſericordia, per rectum limitem dirigamus. Data Non. Febr. Serdicæ.

rum, & ædificationem credentium anniverſaria ſolennitate leguntur: cur non magis ſubdolæ fraudes & blandæ deceptionis inſidiæ conſcribantur pariter & legantur, quæ ſub obtentu religionis animas fraudulenta circumventione ſubvertunt. Magis enim neceſſaria inſtructio illic eſt, ubi profeſſa hoſtilitas non eſt, quia hoſtilis ſocietas ad decipiendum facilis & proxima eſt, *& inimici*, inquit, *hominis domeſtici ejus*. Ideo alienum ab officio religionis & pietatis erit, non ſolum Martyrum glorias invida quodammodo taciturnitate comprimere, ſed eo patrocinante ſilentio deceptoria ſubtilitate celare, quod ſalutare eſt. Quid enim tam periculoſe tacetur a prudentibus, quam inutiliter a ſimplicibus ignorantur. Quoniam quidem, ut facile eſt, incautos nominis Chriſti appellatione a fallacibus decipi, ita neceſſe eſt fugere hoc nomen miniſtros Antichriſti. Proditione ergo luporum latentium ſub veſtitu ovium aut liberabuntur inſtructi, qui imperitia fallebantur, aut contumaces vitio ſuo perient ſine culpa & periculo prædicantium Chriſtianorum ergo cauſa repetendi quæ geſta ſunt, & utilitatis & juſtitiæ plena ſunt, quia fideles commemorando corroborantur, & rudes quoque ad tolerantjam tentationum inſtigant, & inimicos detegendo condemnant. Prædicet ergo patientiſſimam filiorum ſuorum fidem pia mater Eccleſia. Recognoſcat & fructum operis ſui latronum crudeliſſimorum ſpelunca. Ergo jam veniamus ad cauſas.

2. Res apud Carthaginem geſta eſt Cæciliano Eudinepiſo tunc inſtante, aſſentiente Leontio Comite, duce Urſatio, Marcellino tunc Tribuno, diabolo tamen omnium iſtorum conſiliatore exiſtente. Primo etenim ut inveterato draconi mos eſt inſitus, quaſi non ipſe jam dudum perſecutione manifeſta Chriſtiani nominis impugnator extiterit, eos, quos aperta perſecutione ſuperare non potuit, callida fraude circumvenire molitus eſt, ut eo facilius deceptio proderet,

deret, quo deceptionis auctor latuisset. Sed quibus præcepta Divina semper sunt arma victricia, tam blandientis intellexunt insidias, quam minis sævientis tunc territi non sunt. At ubi ergo non blandiendo cautos vigilantesque fefellit, sciens invidus artifex illos, quos jamdudum publica strage dejecerat, ad eum, quem negaverunt reverti per pœnitentiam posse, ipsumque Dominum ad suscipiendam dolentium exomologesim promtum, utpote non volentem mortem morientis, quantum ut revertatur & vivat, mentes, quas in prælio tormentorum metu subegit, blandimentis adversus tempora pacis erexit, ablata humilitate, qua sola posset ira Dei indignantis mitigari, insinuataque superbia, qua certissime scivit Deum gravius offendi, posse tenere lapsos illicite rursus Ecclesiasticos honores insinuans, quos tunc tenuerant sacramentorum cœlestium desertores. Tantundem horum falsa proditione nunc lætus, quam imbecillitate fidei nuper gavisus. Imo securior modo cum quasi Episcopi vel Christiani dicuntur, quam tunc cum nominis negatione ruerunt: tantum inimicos habens ibi nomine nuncupari suos, dummodo tali fraude tutius, ut jam diximus, teneat, quos falsa appellatione

[redacted]

tentamentis rigidus atque infexibilis tenor justitiæ devotius obsisteret; jubentur intervenire judices, coguntur, ut cogant seculi potestates, circumdantur vexilationibus domus, proscriptionum minæ protenduntur divitibus, profanantur sacramenta, superinducta gentilitatis caterva, conventicula sacra fiunt luculenta convivia.

4. Jam quæ dicta vel gesta sunt, illic inter epulas lascivientium juvenum, & ubi præsto fuerint aspernamenta fœminarum scelus est edicere, fidelissimi Fratres. Quanta repente rerum mutatio! Basilica in popinam, ne turpius dicam, conversa est. Qui dolor videre in domo Dei tantum piaculum, locum illum castis precibus & votis assuetum, incestis operibus & spuriis vocibus profanari! Quis, oro, hominum cujuslibet extremæ conditionis intra suos parietes id fieri pateretur? nemo hoc vellet, nisi qui & facere posset. Quis talia vel filiis diaboli auctoribus gesta negat, vel facti auctores Christianos appellat, nisi qui aut ipsum diabolum excusatum velit, aut de Christo domino aliter sentit? Quanta serpentis industria! quanta his malis expediendis incubuit, ut tam sua familia divino nomine titulata se celaret ex nomine, quam nomen suis operibus infamaret! o veneranda divinæ patientiæ virtus! quæ tantum se extendente mali nequitia sustinens patitur, ut facta subdoli hostis sibi vel suo nomini reputet. Ne quisquam æstimet leve, quid accidere quotiens schismata & hæreses oriuntur, quarum utique ministerio profano & opere adulterino Deum & Christum infamat Satanæ transfiguratio.

5. Sed me a propositis longius evagemur, sacrarum virginum stupra prætereamus, ab illis Sacerdotum Dei dissimulo cædes, contumelias, prædam & spolia taceo, ut etiam ipsi intelligant pauca nos de multo consulto decerpere, & ea breviter ac vere-

cun-

cunde proferre, utpote qui non vindictam de inimicis ſtudeamus exigere, ſed miſerorum animas de lupi rapacis faucibus & de ipſo jam pene draconis ore liberare. Poterat igitur diſciplinæ ſalutaris everſor caſtitatem fidei unitatis vocabulo violare, id eſt, unitatem ipſam ſibi non Deo cogere. Quod neque rectores hujus mundi & harum tenebrarum fieri præcipiebant, ut id, quod jubebatur, quale fuiſſet, perſona præcipientis indicaret. Quæ & quanta inter hæc edita Eccleſiæ Dei & Chriſti glorioſa exempla? quæ Chriſtianæ profeſſionis ſigna? exilia quæ? veræ fidei & integræ devotionis indicia publicata, quibus palam factis nullum potuit veritas latuiſſe, niſi qui contra ſuam conſcientiam ſecundum Prophetæ ſententiam ſpem ſuam in mendacio ponere deſtinaſſet.

6. Ad ultima veniamus illa, quæ deficientibus fallaciis & fatigatis inſidiarum machinamentis in apertas minas manifeſtasque furias eruperunt. Erat tunc videre militum manus Traditorum furiis miniſtrantes, quæ ad perpetrandum tanti facinoris opus memoratorum mercede conductæ ſunt: circumſtabant denique diligentiſſima curioſitate, inſpicientes ne quid illic mitius gerere crudelitati mercenariæ licuiſſet, quæ

[redacted]

tra innocuas ad Dominum extenſas armantur fuſtibus dexteræ, quaſi minus Martyrium dicerent, qui non gladiis, ſed impia cæde fuſtibus trucidabantur.

7. Quanquam Honoratum ſanctiſſimi Scilibenſis Epiſcopi jugulum Tribuni gladius etſi non penetravit, tamen compunxit, atque ita & illic tam miniſtros diaboli furor detexit, quam glorioſi Antiſtitis patientia Chriſti Eccleſiam manifeſtavit: quia nec alius oſtendebatur Chriſti Domini ſervus, quam ille, qui hæc eadem patiebatur, quæ & ipſe paſſus eſt Dominus: *Non eſt*, inquit, *ſervus major Domino ſuo; ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Quare cæſi hi ſervi Dei ſunt, qui a ſeculo diliguntur, oſtendant ipſum Dominum a ſeculo fuiſſe dilectum. Si autem ſeculum nonniſi eos, qui ſui ſunt, diligit, neceſſe eſt, eos odio habeant, quos de ſeculo Dominus Jeſus elegit. *Si de ſeculo eſſetis*, inquit, *ſeculum quod ſuum eſſet, amaret; ſed quia de ſeculo non eſtis, ſed ego elegi vos de ſeculo, propterea odit vos ſeculum.*

8. Denique cujus odii ſemper exitus effuſione ſanguinis ſignatus eſt, ſicut & nunc pactum, conventionemque ſceleris non aliter, quam conſignatione ſanguinis transegerunt, cum omnis ætas & ſexus clauſis admodum oculis cæſa in media baſilia necaretur. Baſilica, inquam, intra cujus parietes & occiſa & ſepulta ſunt corpora numeroſa, & illic ex titulationibus nominum perſecutionis etiam Cæcilianenſis usque in finem memoria prorogatur: ne alios quandoque poſtmodum Epiſcopatus nomine geſtæ rei expertes deceperit parricida.

9. Nam & anniverſalis dies religioſa devotione non immerito celebratur: eſt enim honorandus dies iſte, in quo & omnis Eccleſia Dei confeſſa, & poſt ejus Chriſti Domini æterni judicis dextera coronata eſt. Viderit enim cur non omnes permiſerit ſumma pietas trucidari, tamen corda conſpiciens omnium

Mar-

Martyrum prœmio muneravit, quos tota devotione pati voluiſſe proſpexit, qui non ſanguinem, ſed fidem credentium quærit. Illum autem ſanguinis omnium neceſſe eſt teneri reum, quem totam interficiendam locaſſe plebem non eſt incertum.

10. Adhuc autem quod dementiæ majoris fuit, etiam poſt tam nefarium factum eandem baſilicam poſſidendam homicida putavit, quaſi amore loci ſuccumberet. Cæteri qui evaſerunt Chriſtiani, a quibus videbat vitam ipſam ſeculi præſentis contemni, illis opinor ſe placiturum putavit poſt ſanguinis maculam, quorum ſanguinem appetivit, poſt Traditionis ruinam, quos ideo perſequebatur, quia communionis ejus contagium declinabant, ipſos communicaturos ſibi poſt perpetratum homicidium promittebat. O imprudentia vanitati dementiæque permixta! qua obcæcatus latro deterrimus, id conſilium ſtatuendum putaret, quo ſane ipſa diſpoſitione neſcius impediretur.

11. Jam violentiam ipſius poteſtatis ante oculos proponendam quod tunc viſum eſt, nunc animo revolvendum. Cum Dei Sacerdos ante aram ſacri nominis mactaretur, cum catechumenus puer expers

[redacted]

lica? Nam & hoc ad injuriam magnopere procuravit nominis inimicus, ut eam vulgo dici fecisset Catholicam, ubi impune committitur, quidquid publico jure damnatur.

13. Interea, cum Traditorum votis Tribunus obsequi paravisset, cumque ardorem sævitiæ sanguinis copia satiasset, basilicam rursus aliqui fratres ingressi, qualia pro tempore poterant, obsequia Martyribus exhibebant. Quæ tunc animorum perturbatio! Qui profluvii lacrymarum! Qui lamentationum gemitus! Quæ inter cadavera trucidatorum discurrens pietas uniuscujusque jacentis faciem dignoscere properavit! Ubi cum filii parentum, filiorum parentes prostrata corpora reperirent, videres alios suorum amplexibus inhærentes, alios repentino visu percussos consedisse semianimes, nonnullos colligendis corporibus pias manus accommodantes; dum diversi sexus corpora aliter quam decebat, jacentia, contegunt, dum membra sævis ictibus comminuta, etiamsi non officiis, locis tamen suis reddunt. Vespertinum jam jamque tempus diei illius lucem tentabat excludere, atque ita e diversis locis corpora numerosa statim, festinanterque gesta sunt, ita tamen religiose laborantes ditabat spiritus, ut ubi pastor percussus jacebat, illo & ovium grex de passione colligerentur, quod divinitus factum ipsa res protestata est; ut qui Deo sacrificium semet obtulerant, aram Dei circum per ambitum coronent, ut Episcopus, cui obsequia exhibebantur a populo Sacerdotium administranti, etiam martyrio promotus comitatu & obsequio suorum Commartyrum frueretur.

14. O vere divinum & longe diversum a sapientia humana, sicut ipse Dominus ait per Prophetam: *Non sunt*, inquit, *cogitationes meæ sicut vestræ, neque vestræ sicut meæ: sicut enim distat cœlum a terra, ita distant viæ meæ a viis vestris, & cogitationes vestræ a sensu meo.* In

acie denique nationum adversarium interfecisse victoria est: in nostro certamine occidi ab inimico, triumphus est. Valde enim misere vincit, qui homicida post victoriam vivit. Gaude, & exulta pia mater Ecclesia, quæ disciplinis erudita cœlestibus, inaccusabili atque illibata conflictatione luctaris. Si enim resistendum est, mente, non armis resistis, si non manu, sed fide congrederis. Hæc te pugnarum diversitas probat in seculo, coronat in cœlo, commendat Domino Christo. Sic vincit, qui post victoriam vinci nescit: sic triumphat, cujus non finitur triumphus. Tibi soli licet pie congredi, beneficium alieno maleficio consequi, pura & virgine conscientia coronari per Christum, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

XXVII.

PASSIO MARCULI SACERDOTIS DONATISAE,

qui sub Macario 25. Decemb. A. CCCXLVIII. interfectus a Do-

per ſcelere conſummatam indigne licet ſed plena amoris oratione decurrerem. Juſtum enim ac ſatis dignum eſt, ut antiquorum teſtium laudibus recentium quoque Martyrum virtus adjuncta glutinetur. Sicut enim illos gentilis ſævitia diabolo parens deſtinavit ad regnum; ſic & hos Traditorum rabies Antichriſto ſerviens miſit ad cœlum. Et quia prætermittendus non eſt ſuperioris vitæ memorabilis curſus, de virtutibus Marculi glorioſi, & ſi propter multitudinem nequeunt omnia, propter teſtimonium tamen vel pauca dicenda ſunt.

Ille namque olim præelectus & prædeſtinatus a Domino, mox ubi primum beatæ fidei rudimenta ſuſcepit, ſtatim mundanas litteras reſpuens, forenſe exercitium & falſam ſecularis ſcientiæ dignitatem ſuſpenſa ad cœlum mente calcavit, & a calumnioſis Tribunalium ſeptis ad ſanctiſſimam Eccleſiæ tranſiens ſcholam, dum verum Magiſtrum elegit Chriſtum, ſic inter principales Chriſti diſcipulos meruit honorari. Quæ vero in illo fuerit probitas conſcientiæ, quæ il-illuſtrium morum innata verecundia, quæ gratia ſpiritalis in vultu, non arbitror diu multumque laborandum, cum ſuperiorem ejus vitam illa res probet, quod meruit Sacerdotium. Sacerdotium vero qualiter geſſerit, inde fit clarum, cui pro præmio Dominus dignatus eſt præſtare martyrium.

Igitur dum in his officiis cœleſtium præceptorum laudabiliter converſatur, dum ſummus Pontifex conſtitutus cum cæteris ſanctis bono & Sacerdotio ſuo fruitur; ecce ſubito de Conſtantis Regis tyrannica domo & de palatii ejus arce pollutum Macarianæ perſecutionis murmur increpuit: & duabus beſtiis ad Africam miſſis, eodem ſcilicet Macario & Paulo execrandum prorſus ac dirum Eccleſiæ certamen inductum eſt; ut populus Chriſtianus ad unionem cum Traditoribus faciendam nudatis militum gladiis, & draco-

num præsentibus signis, & turbarum vocibus cogeretur. Sed Macarius, qui ex his duabus bestiis tetrior fuit, cum hoc negotium sanguinis in reliquis provinciis per subtilitatem diu attentasset, in Numidia tamen, & erga Marculum gloriosum aperta crudelitatis babaræ & inauditæ feritatis indicia publicavit. Nam cum ad eum antiquissimorum Patrum sanctissimus chorus, & adunatum Concilium Sacerdotum decem e numero suo probatos Episcopos legationis causa misisset, qui eum salutaribus monitis aut a tanto scelere revocarent, aut certe (quod contigit,) priores ipsi ad devotissimi certaminis campum & ad fidei aciem prosilirent; sic divinitus gubernata est nobilium cura pastorum, ut, quæcunque erat illa crudelitas, quæ ovibus impendebat, ante ipsorum membra laniaret.

Inter hos igitur & sanctissimus Marculus venit: qui cum eum in quadam possessione reperissent, cui Vegeselæ nomen est, statim hac ejus, qui sacrilegæ unitati præerat, humanitate suscepti sunt, ut ad columnas singulas vincti, nudatis publice Sacerdotalibus membris, acerbis fustium ictibus cæderentur. Hic jam constantiam Marculi gloriosi quis enarrare sufficiat? Quis eloquentiæ viribus explicare prævaleat, aut inauditam persecutoris insaniam, aut Christi Domini circa Martyrem suum præsentem stupendamque tutelam? Inde enim contra eum acriori sævitia immitis feritas concitata est, quod & diabolum futuri jam Martyris invidia stimularet, & Spiritum Sanctum præcursoris Antichristi nequitia non lateret. Qui cum animum divina constantia roboratum sustinere non posset, fragilitati corporis certamen doloris indixit. Circumdant igitur Christi fortissimum bellatorem cruentæ latronum manus, & barbaræ militum classes in carnifices repente mutatæ. Cumque eum ad columnam duris nexibus conarentur adstringere; promte ille continuo occasionem tantam ostentandæ Dei virtutis

adri-

adripuit; nam in columnam ipsam ita ultro vinculis brachiorum & digitorum nodis instrinxit, ut eum inde nulla valeret pœna divellere, nulla posset crudelitas separare. Quo facto intelligere potuit persecutor, Dei servum pro ejus nomine exoptare potius, quam timere tormenta; nec dolorem corporis posse sentire, quorum spiritus complectitur Christum, & spes jam possidet regnum.

Sæviebat itaque contra unum multiplex carnificum numerus, & sacratos conficiens artus dura fustium pœna laniabat, ac reciprocante tormento, in quantum supplicii ictus infligebat a tergo, in tantum pectus columnæ duritia retundebat. Pulsabat corpus ex omni parte crudelitas, nec quidquam, nisi Dei laudem illustris lingua proferebat. Anhelabat rabies: jam lassitudine tortorum, & perseverantia patientis feritas victa languebat. Tale denique illic tunc miraculum Christus Martyris sui membris indutus ostendit, ut ad eum non solum dolorem adire non fineret; verum etiam ab ejus corpore universas sævitiæ notas atque omnia carnificinæ signa detergeret. Quo prælio victus ac subactus inimicus nulla jam pœnarum crudelitate contentus, atrocissimæ, quantum sibi videbatur, sententiæ & passioni eum manifestissimæ destinavit. Tunc eum secum per aliquas Numidiæ civitates quasi quoddam crudelitatis suæ spectaculum ducens, nesciens feritas & gentilibus stuporem, & Christi hostibus confusionem, & fidelibus Dei servis incentivum gloriosi certaminis exhibebat.

At vero postquam exquisitum atque truculentum genus mortis invenit, statim eum secum ad Castellum Novæ petræ, quod ardui montis præcipitio & nomine & vicinitate conjunctum est, sub artissima militum prosecutione perduxit. Quo in loco tantam Martyri suo Dominus lætitiam præstitit, tantum gaudium de vicina passione concessit, ut quatriduum il-

lud, quo illic a corona impendente dilatus est, jam non inter ærumnas secularium pressurarum, sed inter triumphos regnorum cælestium debeat numerari. Quantum enim exultare poterat, qui post laboriosam peregrinationem carnis & mundi ad videndum Deum & Christum completo itinere festinabat, qui proficiscens ad Angelorum consortium, sanctorum quoque complexum pene jam paradisi limen intrabat?

Erat illi assidua ac jugis oratio, erat continua de devotione meditatio; habebat in sermone Evangelium, in cogitatione martyrium; & tam voce quam sensu divinis virtutibus deditus hoc proferebat ore, quod inclusum gestabat in pectore. Adhuc etiam spiritalem justitiam sitiens, & promerendo Deo totus inserviens ultimum quatridui illius diem jejunio terminavit, scilicet ut inlucescente Dominico, in quo erat & ipsius passio consummanda, ad offerendum geminum sacrificium acceptior Deo fieret devota anima Sacerdotis: ut summus Pontifex non solum ab inlecebris seculi, verum etiam a cibis ejus alienus, ad imponendas Christi altaribus hostias tam purus accederet, ut fieri pro Christo hostia ipse mereretur. De-

[redacted]

oſtenſum, in gaudium præſentium Fratrum fideli ſermone patefecit. Videbam, inquit, tria hæc mihi munera de æternis theſauris Domini largientis oblata, ex nitidiſſimo argento poculum factum, & coronam auro rutilo refulgentem: & ſublimiſſimam palmam, quæ plena lætitia antecedentium numerum triumphorum expleret. Magnam, Fratres, Martyri ſuo Dominus imminentis gloriæ fiduciam præſtitit, magnam veritatem futuræ circa ipſum ſuæ dignationis expreſſit. Neque enim aliquid eſt, quod obſcurum aut ambiguum in hac revelatione videatur, in qua accepit calicem, quem fuerat in paſſione bibiturus; in qua ſumſit coronam, quæ ei peracto martyrio debebatur; in qua meruit & palmam, per quam victoriam ſperans eſſet jam de congreſſione ſecurus.

Poſt hæc peractis ex more ſolemniis, dum adhuc aliqua noctis momenta ſupereſſent, ſubito cum Macarii feralibus juſſis pervigil nequitiæ nuntius ſupervenit, qui crudeliſſimæ mortis manifeſtam ſententiam geſtans, & innumeras Martyris glorias & execrandum perſecutorum facinus conſummaret. Cui cum clauſas adhuc fores cuſtodum cura reſeraſſet, agnoviſſetque, quid ejus jam immaturus pertuliſſet adventus, continuo in planctum eorum corda converſa ſunt. O quanta fuit illius viri gratia! quam generalis circa ipſum amor omnium! quam commune deſiderium, ut in paſſione ejus ad pias lacrymas etiam cuſtodum immanitas & militaris duritia flecteretur. In quo quidem fletu ac perturbatione cunctorum ſolus ipſe perſeverabat intrepidus, qui conſummationis ſuæ horam adpropinquaſſe gaudebat. Neque enim vel conturbatus poterat eſſe vel triſtis, quem gaudentem fides, & pacatum fecerat divina revelatio.

Illic tunc unus ex ipſorum militum numero teterrimus carnifex, & qui timentibus cæteris ad perficiendam illuſtris viri mortem ſolus eſſet a diabolo præpa-

ratus, factum ſuum ſermone præcurrens, enarrare martyrium audientibus cunctis cœpit, cujusmodi ſomnium etiam ipſe vidiſſet. Cum nocturna, inquit, quiete detinerer, videbam ſubito apparuiſſe te mihi duriſſimis veluti nexibus vinctum, ac gravibus omnino vinculis oneratum, atque eadem poſtmodum vincula mea manu eſſe reſoluta, propter quod ſpera veniam & indulgentiam ſecuturam. Non incongrua igitur viſione abſurdum ſomnium quod carnifex vidit, nec ſine cauſa utique quod viderat retulit, Caiphæ ſcilicet ſacrilegi ſecutus exemplum; ut, qui ipſe interfecturus erat Dominum, ipſe de ejus paſſione prophetaret. Nam alligatum recte viderat Martyrem eum, qui adhuc in habitatione corporea conſtitutus & gemino carcere mundi & carnis incluſus temporalis vitæ anguſtiis ſtringebatur. Ille enim corporis vinculum, ille mundi carcerem ſentit, qui ejus tentationibus agitatur. Reſolutum quoque a ſe eſſe non irrationabiliter ſomniaverat, cujus crudelibus manibus oportebat eum interventu mortis a corpore ſeparari; qui ei poſt graviſſimos nexus ſecularium preſſurarum ad regnorum cœleſtium libertatem iter fuerat in paſſione facturus. Magnis enim nos vinculis relaxari, cum libe-

[redacted]

Nam continuo infeftus urgebat, ut productus de cuftodia Dei teftis, ad præruptam naturalis petræ celfitudinem atque afperrimæ rupis præcipitium duceretur. Hoc enim immitiffimum genus mortis elegerat & cruentus ac barbarus profanæ unitatis exactor, & deteftanda omnibus feculis fævitia Traditorum. Egrediebatur itaque de domo Marculus gloriofus, cuftodum excubiis ac militum claffe circumdatus, atque ab ipfis perfequentibus honoratus. Egrediebatur conftantia Chriftiani vigoris erectus, hofpitia jam humana derelinquens, & ad manfiones properans Angelorum. Egrediebatur vultu lætus, feftinus inceffu, non tam præfentem pœnam, quam futuram cogitans gloriam. Iter quoque ipfum, quo ad fupplicium ducebatur, tale illi fuerat procuratum, ut exftructis undique verfum terræ molibus, ac paulatim in altum aggeribus elevatis, ad paffionis fuæ infigne faftigium perveniret, ipfa montis famulante natura: ut primo humilia collis juga, dehinc arduos vertices calcans, velut per gradus quosdam in fublime confcendens, etiam cum ipfo corpore cœlo ac fideribus propinquaret: ut adhuc in mundo pofitus effet celfior mundo; & quidquid pretiofum, quidquid elatum videtur in feculo, fub plantis fuis jacere gauderet. Mox ubi vero ad ipfum petræ culmen afcenfum eft, inde univerfi milites partim metu, partim dolore fecedentes, tam inaudito facinori etfi confcientia intereant, vel opere intereffe noluerunt.

Tunc immaniffimus carnifex, qui duplici crudelitate, & præcipitio armatus & ferro, geminam mortem geftabat in manibus, crudeli dextera in præceps impulit Martyrem, & eum in tetrum chaos demerfiffe credidit, cui cœlorum fublimitas debebatur. Sed enim facrofanctum corpus terræ foliditate fubducta a celfitudine ad ima defcendens per vacua liquidi aeris fpatia ferebatur, neque quidquam offenfionis in illa

P 5 inani-

inanitate reperiens, velocitatem ſui curſus ipſo impetu duplicabat. Qua pernicitate itineris ſpatio vertigo nutrita eſt, inter commoti aeris concitos ſtrepitus tanta divinitus moderatio procurata eſt, ut immunia cunctis aſperitatibus membra ſupra ipſam ſaxorum duritiam, velut ſuper molliſſimos thoros ac ſinus placidiſſimos ponerentur. Tunc victrix anima naturali curſu velocius cœlum petit, quam deſcenderat corpus ad terram; ut ſcilicet paſſione perfecta utraque ſubſtantia antiquiſſimis originis ſuæ principiis redderetur omnipotentis Dei manibus, circa totum Martyrem ſuum clementer operantibus: qui & ſpiritum ejus adjuvantibus Angelis ad æternas ſedes juſſit imponi, & corpus intactum auris blandientibus cinctum, a famulantibus ventis leniter ſupportatum, in media petrarum crepidine collocari.

Confuſa ſunt igitur virtutibus Chriſti perſecutorum exquiſita ingenia, & Traditorum iniqua conſilia, qui ad hoc tale ſupplicium cogitaverant, ne unquam in teſtimonium eorum a populis Dei memoria Martyris poſſet honorari. Putaverant enim in illo præcipitio corpus per fruſta diſcerpi, & acutis cautibus laniari, ut, cui ademerant vitam, nec ſepultura ſupereſſet. Putaverant, nihil pervenire uſque ad terram poſſe, quod collectum pia fraternitas ſepeliret. Cum per illa montis ardui confragoſa ſingulæ rupes, ſingula ſibi membra tenuiſſent, vel certe cum ſemel integrum corpus inter fiſſuras petrarum, aut rimoſas latebras ſcopulorum hiatu aliquo fuiſſet abſorptum: ecce conſecratis artubus dura ſaxa & rupes aſperæ pepercerunt; & quem Traditores occidere non timuerunt, montes lædere timuerunt. Exceptis enim ipſis, Creatorem ſuum omnis creatura veneratur; nec in hac cauſa ad promerendum Deum deeſſe poterat montibus ſenſus, quibus ad ejus laudem etiam vocem *ſcriptura* conceſſit.

In-

Interea Marculum gloriosum beatam certaminis sui perfecisse victoriam intra solas militum conscientias celabatur. Ita enim nocturno silentio furtivum consummaverant scelus, ut nec vel in castello, in quo fuerat asservatus, tam de extraneis quam de fratribus sciri potuisset, nisi rem gestam divinæ virtutes & cælestia signa prodidissent. Nam ubi primum diei albescentis ingressus pallorem globi noctis infudit, & discolorem cœli faciem tenebrarum ac lucis discordia variavit, continuo sub ejusdem montis gremio splendida nubes apparuit, interdum fulgore promicante consciam se de Martyris corpore blando lumine testabatur. Neque enim illa matutinis roribus gravida fusco tegmine vividos obumbraverat colles; sed candido vellere tota præfulgens sic membra felicia contegebat, ut cessantibus paulisper humanis officiis amictum quodammodo sepulturæ ipsa interim exhibere videretur; quæ ad hoc interdum tremulo fine descissa, per flexuosos hiatus corusco igne vibrabat, ut aut tantæ passionis ignaros stupendis magnalibus admoneret, aut quia adhuc erat aliqua de vicinitate noctis obscuritas, inveniendi corporis viam devote quærentibus demonstraret.

His igitur admirabilibus Dei admonitus fraternitatis fervor exarsit, totusque ille subito locus exultanti clamore completus est, ac religioso discursu vota invicem communia nuntiaverunt. Tunc derelictis domibus raptim omnis sexus atque ætas egressa ad montem pariter ac nubem desiderio Martyris convolabat: nec ullam illic animam poterat aut senectutis debilitas, aut pueritiæ infirmitas, aut sexus fragilitas retardare. Omnes enim unius fidei ardor accenderat. Cum vero ad illa loca quæ præcipitio subjacebant, festinans turba venisset, quos conglobatos fecerat intentio una currendi, mox per totum montem quærendi corporis cura dispersit. Erat illic cernere di-

visa

vifa per fingulos officia pietatis. Alii enim condenfos duris ftirpibus fentes manu celeri pertractabant, alii tortuofis petrarum dehifcentium foveis teftes oculos inferebant; alii ne forte feftinatio effet inlufa, fo[illegible]is luminibus etiam, quæ jam refpexerant, faxa luftrabant. Poftremo quia & hoc fine Domino effe non poterat, defideratum ab omnibus locum, quæ ad hoc miffa fuerant, fulgura prodiderunt, & exoptatum fratribus corpus index nubis candor oftendit. Qui tunc fuit illic omnium mixtus cum gaudiis fletus, qui circa inluftria membra complexus? Vix denique a cunctis fatietate percepta, fuprema ingenti obfequia fratrum lætitia celebrata funt, & religiofus fepulturæ honor cum triumphis maximis reftitutus eft. Totum enim in gloriam nominis fui repræfentaverat Dominus, quidquid fraudare tentaverat inimicus. O memorabile beati Marculi atque infigne martyrium! O appetendum devotis omnibus inconcuffæ virtutis exemplum! O neceffarium univerfis Ecclefiafticis gradibus documentum, quo ejus laudabilis vitæ meritum pervenit ad palmam, in primordiis fidei renuntians mundo, in tirociniis dignam fe exhibens Sacerdotio, in Sacerdotio munera honorata martyrii, in martyrio di-

[redacted]

XXIX.

PASSIO

MAXIMIANI ET ISAAC DONATISTARUM

A. CCCXLVIII. 26 August.

Auctore Macrobio.

Ex Mabillonio Tom. IV. Analect. & Codice Corbejensi.

Incipit passio SS. Martyrum Isaac & Maximiani quæ est VII. Kal. Sept. Opportunus me, Fratres, & lætus scribendi ad vos gloriosæ exhortationis ardor accendit, & illustris occasio, quoniam testium Christi testis indignus has litteras feci, ut qui minus idoneus sum Domino perhibere martyrium, vel Martyribus ejus admitterer dicere testimonium. Et hoc quoque prorsus ad tales extremum scripto proferre de talibus non auderem, nisi per alium vobis talia nuntiarem, æmulatione inculpabili devoti pectoris inviderem. Scio enim quidquam plenius aliquem referre non posse, nisi qui potuit pati & ipse vel facere. Is vero, qui neutrum meruit, solam culpam non congrue referendo commisit: sed aliam & non sæpius revelat causam, nisi quod impune gerunt, quidquid ad laudes Christi audacter gesserint gaudia. Congruit igitur, Fratres, credo vobis procuratum repentinæ virtutis exemplum, ut geminos Martyres Ecclesiæ Carthagine Isaac & Maximianum, seu Maximinianum pariter & Isaac Dominus rapuisset ad cœlum, quorum triumphos exequi quemquam per ordinem posse tam credo difficile, quam quidquid fecerit Christus, non modo terrena præconia verum etiam cœlestia non valent numerare. Quippe cum sic raptum subito to-

tius

tius agonis percurrerint gesta, ut nesciam, quæ sint prima, vel secunda seu tertia, & sic immensam semel omnes glorias præpropera celeritate confuderint, ut ante compleverint pene, quam cœperint, aut ut verius dixerim, semel utrumque in illis innati sint. Unde igitur incipiam, unde limen tantæ laudis ingrediar, unde rursum ejusdem liminis exitum claudam. Aperire conturbor, & claudere fatigor. Si vitæ totius memorare mores incipiam, revertenti martyrio facere videbor injuriam; ad prædicationem martyrii si gressus dirigam, tantæ vitæ contemtor tenebor adstrictus. Premor cuncta percurrere, & scio cuncta me nequire. Undique mihi onus devoti laboris accedit, sed contra unum levamen sententia Evangelii recordata succurrit, ut martyrii securus jam monumento conetur exponere, quando Dominum Jesum Christum finem vitæ cernerit laudasse. Siluerat hic apud Carthaginem persecutionis immanitas, ut longioris temporis cessatione nutriret pejores insidias, & ubique hoste grassante, hic solum tacebant formidines atque terrores, ut nihil jam moturas ipsas sæculi diceres potestates. Nulli jam prima terribiles aures & pectora quatiebat, sola de vobis Martyribus infinitis Nu-ni-

[redacted]

ſule deſideriis ejus parem ſe ipſe ſubjecit, & feralis edictis propoſito ſacrilegæ unitatis iterum fœdus celebrari conſtitutis cruciatibus imperavit, legem ſcilicet addens inſuper Traditorum, ut perenni, quos Chriſtus pro ſe mandat recipi, ab omnibus pellerentur, nec quaſi contra unitatis fœdera molirentur, nec moras proinde triumphorum ſuorum ſuſtinens Chriſtus, ſegnes dividere hoſte provocante proprios non permiſit exercitus. Sed elegit ſtatim robuſtum de viris fortibus militem Maximianum, quem de tali certamine faceret glorioſum. Non quod cæteri impares eſſent; ſed ut de uno totum bellum ſingulari dimicatione proſterneretur, quem jam bene ſciens de prima confeſſione magnanimum, cumulata virtute produxit armatum, ut non eſſet illud vacuum vel inane, quod illi dignatus eſt Dominus ante diem paſſionis oſtendere. Nam fuerat ei pridie cum quibusdam Fratribus in domo laudabilis viri de ſobrietate Chriſtiana convivium, qui cum calicem potaturus acciperet, nec non ſubinde miſcuiſſet, ecce protinus ſe corona deſcendens intra calicis oras infudit, & intus incluſa cohærens utrobique lateribus mixta & ipſum concluſit, ſic ſplendido ſanguineoque colore diffulgens, ut inſtar paſſionis in ſanguine & ſplendore pariter futuræ in cœlo proderet dignitatis. Hoc illi miraculum gaudebundus cunctis præſentibus demonſtrabat, & omnes, ut ſecum exinde computaſſent, dilectionis animo, conrogabat, & volebat eſſe commune, quodcunque contigerat. At poſtquam & ipſe cœpit ebibere, nullo modo coronæ ambitus rumpebatur, ſed commixti modo ſemetipſa ſenſim ſubtrahendo debrevians, imo vel colligens, cum potus quantitate ſubducte bibi nitebatur, ut interius, ad quem venerat, animum faceret coronatum. Denique ille continuo de tali ſecuritate jam fretus in poſterum diem ebrietatem pridiani calicis eructabat, & in-

tra

tra medullas incluſa magnanimitate fœcundi pectoris; videbatur ſperare victoriam. Sed quid pluribus callidæ mentis celeritate nec pedum protinus fore certamen ultro provocaturus aſcendit, & funeſtos apices, tanquam diaboli ibi membra diſcerperet, manu rapidà diſſipavit. Inde confeſtim raptus ad tribunal, in fundum ſine ulla dilatatione.Proconſulis juſſu vallatus eſt & fera caterva tortorum. Ex hinc igitur referre quis poſſit Chriſti virtutem, aut laniantium feritatem carnificum pœnas, aut Chriſti victorias, diuturnam furoris inſaniam aut Chriſtianæ tolerantiæ pertinatiam? Surgebant in ictus expreſſos plumbatorum vim ſuis conatibus geminantes tortores horrendi, & iram judicis geſtantes in manibus decertabant ſæviendo, quis poſſit fortior inveniri? Sed contra aderat Chriſtus, qui militis ſui membris indutus retundebat deintus, quidquid impendebat foris carnifex furioſus. Agebant illi acriori pene tormenta indignantes fruſtra ſe tantam irrogaſſe ſævitiam, nec non reparatam fortius augebat & Dominus ſua fortitudine ſuſtinentiam. Mutabant illi recentiores inſaniæ crudeliores ſe carnifices, & ad unum de innocente homicidium faciendum tot demutatæ parum fuerunt claſſes immites,

[redacted]

tra tantam dimicare suppliciorum hostiumque gloriosius multitudinem, ut in uno certamine non unam victoriam reportasset. Posset illic adipisci supremi cruciatus examen, qui cum triumpho mittit ad mortem, sed oportet, ut interim retardasset ad eum, quem Christus illi delegarat comitem. Nam tunc illic inlustris Isaac de luctamine sui socii non retinens gaudium, inter fraternos populos publica exultatione Sancti Spiritus ferebatur, qui plenus cœlesti constantia liberius proclamabat: Traditores venite, salvate vestræ unitatis insaniam. C jus ad vocem Proconsul furibundus auctorem clamoris instanter officium conturbabat inquirere.

Sed non deerant Traditores, qui milites præcessissent: ex quibus statim ministri ipsi sacrilegi de uno minime satiati, & alterum tradiderunt propriis manibus similiter victimari, ut patrum illorum mensura super illos posset manifestius impleri. Continuo judex vehementer incensus remoto illo, quem paulo ante torquebat, in hunc contorsit acrius, quod furebat: quasi qui unam necdum digesserat, & alteram conciperet iracundiam. Repetebant iterum furiariam defatigati tortores, quorum lassa jam brachia faciebat sola crudelitas fortiora. Liciebat itemtidem classis illa carnivorum violentiam plumbatorum, & totas vires imponderans egestis nisibus gementi rabie grassabatur, quasi ipsa, quod inrogaverat, pateretur. Qualis fuerat sustinentia patientis, ubi gemebat grassatio sævientis! Sed nec in secundo permissus est diabolus superare, quia victoriam Christi, quæ fervebat, fas non erat, in aliquo posse succumbere. Denique sic rursus postquam plumbatis nihil valuere tormenta, similiter virgas admovit immanitas furiosa, ut in nullo dispari genere tolerantiæ discreparent cœlestes armigeri, & in nullo videretur hostis leniori supplicio mitigari.

Laniabatur Iſaac, nomen ſcilicet victimæ, virgis rumpentibus, patientiam ſui nominis imitatus, & cæſoribus iterum atque iterum repetitis, inconcuſſa permanebat devotio confitentis. Patuerant omnes compagines ruptis conjunctionibus madidatæ; & quaſi per tot vulnera exitum reperiret, vox illa videbatur confeſſionis præconia reſonare. Nemo enim putet pro levi caſtigatione plagas tunc fuiſſe virgarum, quæ pro certo lanienam vicerant ungularum: adeo ab ipſo judice ungulæ faſtiditæ ſunt. Jam non erant vulnera, ſed ſecreta corporis denudata; nec ab ullo poterat dici cæſus, qui madentibus fruſtis fuerat enervatus. Jam virgarum ceſſerant faſces, obtunderentur pene, ſi tantos comminuerent bipennes aut falces. Jam truces miniſtri ægris ictibus victæ feritatis hiatus languidos anhelabant, & adhuc eſurientia membra mandendis ac devorandis pœnis omnibus inhiabant. Tunc illic inſultavit cruciatibus corpus, mens læta ſævientibus tot torquentibus unus & tortus ac judici judicatus nulla protinus mora ſententiam retardavit, ſed ambos judex pari ſorte conjungens ad exilium religavit: quibus in carcerem truſis, Iſaac ſtatim martyrii con- [redacted]

Vigilabat ergo devotio illa jam conamina virtutis exercens, & miniſtros nequitiæ cum juſſionibus Regis conſtantius repellebat audacius repugnantes. Quos cum diuturno certamine ſuperaret, ipſum quoque Imperatorem reſpexit ſubito venientem: qui cum ad complendam juſſionem ab eodem cogeretur, fortior refutabat ſacrilegæ juſſionis imperium, & minantis ſæva ſupplicia. Ipſe quoque oculum ſe illi pariter eruturum frequenti comminatione terribilis promittebat. Cum his diu certationibus inter ſemet ipſos ferocius dimicarent, non paſſus eſt tantum ſe differri victorem: ſed injecta fortiter manu moram ſuæ comminationis inrupit, & oculum violenter eliciens, viduata facie, ſedem luminis evacuavit. De cujus victoria protinus juvenis miræ claritudinis viſus eſt triumphare, & coronam ſubinde radiatam capiti ejus imponere: quibus radiis multæ fratrum atque ſororum facies ejus videbantur infixæ, quam cum illi pro prœmio traderet gaudens, adverſarium quoque magnis exprobrationibus ludificabat inridens. Tunc hoſtis vehementi dolore compulſus juſſit eum pœnis ſævientibus laniari, ut quaſi pœnam ſuam poſſet ulciſci. Sed ille jam victor cernebat ſe geſtantium manibus ad ſuperiora ſubduci, & volantem celerius ad cœlorum ſublimia ſublevari: quo cum lætus aſcenderet, ſenis cujusdam vociferantis audiebat vocem deſuper dicentem: Væ tibi ſeculum, quia periſti. Hoc clamore ter iterato, viſionis pervenit ad metam, & iteravit poſtmodum faciendo quod viderat.

Quid igitur hac viſione manifeſtius? Quid agi per diem poſſet expreſſius, quando in actibus digeſtus eſt viſus? Nunc oppugnaſſe ſe contra miniſtros regis ſic in nocte ſibi ſoli conſpexit, ſicut per diem nobis poſtmodum demonſtravit: ſic lumen Imperatori eruiſſe, ſic eum habebat vincendo cæcaſſe, ſic prœmia coronæ ſortitus eſt, ſic & publice coronatus eſt;

ſic coronæ radiis plurimos inhærere viderat vultus, ſic paſſioni ejus univerſus populus fuerat excubaturus: ſic volavit ad cœlum, ſicut propere meruit adipiſci martyrium. Hoc ſolum plane de dictis ejus adhuc usque reſtitiſſe cognoſcitur, quod mundo prophetavit interitum, quod eum, omnes ſiquidem ſcimus non fuiſſe mentitum, aliquis fortaſſe de fratribus expaveſcat, & Maximianum imparem dicat, quia quia prior confeſſus, ſuperſtes eſt modico tempore reſervatus. Abſit, Fratres, ut dividantur, quia æquali prœlio pugnaverunt: nam ſi per diverſas horas venientes ad vineam Dominus de pacto mercedis æquavit, quomodo diſpares judicat, quos uno tempore laborantes invenit? Sed quod Iſaac prior videtur excedere, inde magis eos dico Dominum comparaſſe: ut ſicut ille huic confeſſionis incitamentum ſuggeſſerat, ſic eum & hic provocaret pariter ad coronam. Ambos voluit Dominus ſibimet ipſos eſſe Doctores, ut de viciſſitudine documenti feciſſet æquales, ne unus in omnibus antecederet, & unus in omnibus videretur ſe ipſe ſequentem. Nunc vero ambo ſe invicem præceſſerunt, & ambo ſe invicem conſecuti ſunt.

tes, psalmis, hymnis, canticis in testimonium cunctis gloriose decantabant: & omnis ætas, ac sexus interesse tantis gratulationibus ardenti cupiditate gaudebat. Quale fuit illud, Fratres, quod Dominus suis Martyribus ad honorem dignatus est procurare, ut XVIII. Kal. Sept. die sabbato ad instar paschæ permitteretur populus vigilias celebrare. Sic ergo peractus est dies, & nox ita consumta est. Mox ubi dies alter exortus est, & exspectabatur Proconsul, qui de corporis humatione jussisset, quid forsitan concederet miser, quod negasse nec homicidis, nec adulteris ullus judicum solet, nisi econtra Traditorum sæva pernicies ad crudelitatis capienda consilia vigilaret! quorum suggestione Proconsul tunc coactus populos a carcere jussit expelli, & vivum pariter cum defuncto, marinis fluctibus mergi, ne quasi permitteret eos dignitatem Martyrum venerari.

Quam stulta crudelitas, quæ corpora voluit nostris manibus abnegare, quasi venerationem nobis de mente posset auferre: aut si illi non sepelirentur in terra, non possent aliter regna intrare cœlestia? Sed accessit illis ad felicitatis argumentum, ut & defuncti post terrena supplicia pro Christo marinis quoque vexationibus quaterentur, ne ullus locus remaneret in mundo, ubi non inriserant inimicum. Hoc illis ad cumulos triumphorum providerat Dominus, ut & in majori odio seculi laborassent, & in defunctis corporibus posset sicut & in vivis exhibere virtutem. Veniunt ergo ad carcerem milites, & triarii fustibus, onerati, & via cædis populos repellentes, cunctos pene fecerant vulneratos. Tantum enim debuit Martyrum dignitati concedi, ut pro sepultura eorum mererentur & alteri confiteri. Posteaquam vix valuerunt universos excludere defunctum pariter, & superstitem, ex utroque latere non par militum numerus deducebat. Delusit se nesciens immanitas vana, ut ipsa illis

præbuiſſet obſequia, quibus negavit aliena. Jam litus acceſſerant maris, jam navis acceptos Martyres vehebat ut mergeret. Aſt ubi profundi æquoris altitudinem perniciter introivit, non ſegnius ſatellites ſatanæ celerabant juſſa complere, devinctos ſcilicet funibus, & binas orcas arena confertas ſingulorum cervicibus pedibusque nectentes, intervallo non modico ab invicem ſeparatos demergente pondere dimiſerunt. Quos ſinu pelagus projectos ut agnovit, continuo quaſi flammis totum cœleſtibus ureretur, ſacroſanctos artus tenere non potuit: ſed convolutis deorſum deſuper fluctibus, ad ejicienda corpora detruſas arenas funditus abradebat, & ab imo fundo ad ſuperiora terga ſubvertens undis reſilientibus removebat. Mergebantur ſcrutantes fluctus de ſummis cumulis ad inferiora rapienda vaſto impetu deſcendentes ad fundum, & tempeſtivum mare de inferioribus repulſum egeſto potiori iterum citabatur parturiens membra ſanctorum, donec impulſibus rapidis undarum turbo depreſſos artus excuſſit, & immenſum pondus eliciens, corporibus raptis victor tandem fluctus evaſit. Erigebantur proinde violentius cumuli ſolidatis aquarum montibus elevati, ut congeries conglobata ſecurius oneroſa membra ſubveheret, ne victa iterum laboraſſent, & ſub adunatis undique molibus pelagi facta teſtudine pugnabat unda cum pondere, ne oneri violento valida maris terram contingeret aperire.

Sed adhuc reſtabat alterius laboris opus ſcilicet & conamen, ut intervallo infinito diſcretos in unum celeri congregatione colligeret, ne alienum ſacrilegium ejus negligentiæ remaneret. Ducebant hinc aquæ, hinc geminis cornibus volumina ſinuantia, & pari ſibimet coitione ſubvecta corpora comminus inhiabat. Jam venientis occurſus ex utraque cornuum breviare cœperat medium, & utraque per partes propinquante, conventu de intervalli longitudo decre-

ſcens

ſcens venerat in anguſtum: cum ſemel utrique plenis ſpatiis exemtis tota intercapedo conſumta eſt, & redactis omnibus ſimul & undarum corporumque celebrata concordia eſt. Obſidebantur hæc igitur a Fratribus litora, quaſi jam certius adventantes Martyres ulla præcederet fama, & diebus noctibusque ſollicite per momenta, defixis obtutibus ſperabatur, quod credebant quandoque de Dei ſolita virtute venturum. Cum ſubito poſt bis ternos dies templa Chriſti venire gaudebant & occurrentes cuncti, quomodo poterant, oculis exultante alacritate pendebant: quorum extenſis manibus optata membra cum tropæis ſuis unda feſtinans velut in gaudium reſonans tradidit, & compoti deſiderio devota Fraternitas cum amplexibus lætis accepit.

Sic beati Martyres ſepulturam debitam receperunt, & optatum reddiderunt Fratribus obſequium, & fruſtrata Chriſtus exhibuit conſilia Traditorum, ne aut inſepulta tantorum corpora remanere permitteret, aut devotionem populi ex parte ulla fraudaſſet, aut nefandos vota crudelitatis implere cum blaſphemia ſui nominis immotus adſpiceret.

Lugeat nunc demenſa ſævitia perfidorum, quæ Dominicarum noluit recordari virtutum: non timuit eum poſſe de mari corpora liberare, quem novit ab inferis etiam animas poſſe eruere: aut ſi nihil aliud vel nec cetus, qui emoviſſet, acciperet, perdidit miſera crudelitas, quo credebat magnum ſe comperiſſe conſilium, cui nec mare voluit ferre conſenſum. Male commendavit deſideria ſua, quæ contra Creatorem ſuum pelagus negare non potuit. Quid agit humana jam rabies, ubi mare non perſequitur Martyres? Quid agit ſceleratorum feritas, ſæva ubi maria revocant ad ſepulturam? aut quales a perſecutoribus judicantur, quos & ipſa elementa violare timuerunt? O beatæ paſſionis memorabilis gloria, in

qua dignatus est Christus tot exhibere magnalia! O felix exitus, qui talibus contigit, quem pro illorum meritis tantis virtutibus decoravit! in devotione constantia, in passisione tolerantia, in morte victoria, miraculum in sepultura.

Ad vos nunc, Fratres, cuncta jam redeunt, quæ vos ad regna cœlestia deduxerunt. Vos exempla ista compellunt, quæ illos primo per vos ad has glorias compulerunt. Magistros vos illis confessionum frequentia crebris opinionibus fecerat, & ipsi nunc vobis de martyrio suggerunt. Similiter documenta vestra vos adhortantur, quæ alios adhortata sunt. Tendunt ad vos e cœlo jam brachia, opperientes tempus, quo vobis occurrant. Properate gnaviter, concurrite pertinaciter, exspectant vobiscum simul capere dignitatem. Eia agite, Fratres, accelerate quantocius, ut & de vobis non aliter gaudeamus. Inveniat apud vos reditus noster, unde glorietur, sicut & de his secessio nostra sortita est gaudia gloriarum. Sed euntes ad tropæa vestra veniamus: ut sicut vobis horum victorias nuntiavimus, sic postmodum vestras huc ad Carthaginem secuturis cæteris nuntiemus.

[redacted]

XXX.

CANONES
CONCILII CARTHAGINENSIS
A. CCCXLVIII. aut CCCXLIX.
AD DONATISTAS PERTINENTES.

Cum Gratus Episcopus Carthaginensis in Concilio una cum Collegis suis consedisset, & qui ex diversis Provinciis Africanis convenerunt..... Idem Gratus Episcopus dixit: Gratias Deo omnipotenti & Christo Jesu, qui dedit malis schismatibus finem, & respexit Ecclesiam suam, ut in ejus gremium erigeret universa membra dispersa, qui imperavit religiosissimo Constanti Imperatori, ut votum gereret unitatis, & mitteret ministros sancti operis famulos Dei Paulum & Macarium.

1. Ergo si vobis placet, consideremus primum titulum rebaptizationis. Unde sanctitatem vestram postulo, ut mentis vestræ placita producatis ad descendentem in aquam, & interrogatum in Trinitate secundum Evangelii fidem & Apostolorum doctrinam & confessum bonam conscientiam in Deum, de resurrectione Jesu Christi, si liceat iterum interrogari in eadem fide, & in aqua iterum intingi. Universi Episcopi dixerunt: Absit absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum a sincera fide & Catholica disciplina. Gratus Episcopus dixit: Magna beatitudo a Deo Patre per Dominum Jesum Christum concessa est tempore nostro, ut liceat religiosis mentibus insinuare Ecclesiasticam disciplinam, ut auditores percipientes regulam rectam & Deo placentem præmia meritorum bonorum percipiant, ut in ipsis Deus in omnibus & pro omnibus honoretur. Discus-

ſus eſt titulus neceſſarius rebaptizationis, in quo plus ſchismatis rabies deliteſcebat, & habita moderatione legis vigor & auctoritas fidei cuſtodita eſt. Illud ſane ſapientiſſimis veſtris ſenſibus inſinuare contendo, licet veſtra prudentia ſit inſtructa & a Deo docta, & mereatur in pace & unitate conſequi deſuper munera larga; tamen & ego unus ex vobis, & qui parem vobiscum ſolicitudinem gero, propter Eccleſiaſticum ordinem illud inſinuare curabo.

2. Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, neque ad paſſiva corpora, quæ ſepulturæ tantum propter miſericordiam Eccleſiaſticam commendari mandatum eſt, redigat, ut aut inſania præcipitatos, aut aliquo tali pacto aut alia ratione peccati disjunctos, non ratione vel tempore competenti, quo martyria celebrentur, Martyrum nomine appellet. At ſi quis, ad injuriam Martyrum claritati eorum adjungat infamiam, placet eos, ſi laici ſint, ad pœnitentiam redigi: ſi autem ſunt clerici, poſt commonitionem & poſt cognitionem honore privari. Univerſi dixerunt: Recte ſtatuit ſanctitas veſtra. Hoc & ſingulis Conciliis ſtatutum eſt.

ſine reſcripto perperam geſta ſunt, in antiquum ſtatum cuncta revocentur.

In libello ſupplici, cujus auctor Pontius, ajebant Juliano, quod apud eum ſola juſtitia locum haberet.

XXXII.

VALENTINIANI SENIORIS
IN REBAPTIZANTES
CONSTITUTIO
A. CCCLXXIII. 20. Febr.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. VI. Ne ſanctum baptisma iteretur L. 1.

Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Julianum Proconſ. Africæ. Antiſtitem, qui ſanctitatem baptismi illicita uſurpatione geminaverit, & contra Inſtituta omnium eam gratiam iterando contaminaverit, Sacerdotio indignum eſſe cenſemus. Dat. x. Cal. Mart. Trev. Valentiniano & Valente IV. AA. Coſſ.

XXXIII.

IMPERATORIS GRATIANI
CONSTITUTIO
IN REBAPTIZANTES
A. CCCLXXVII. 17. Octob.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. V. Ne ſanctum baptisma iteretur L. 2.

Impp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Flavianum Vicarium Africæ. Eorum condemnamus

mus errorem, Apoſtolorum præcepta calcantes, Chriſtiani nominis ſacramenta ſortitos alio rurſus baptiſmate non purificant, ſed inceſtant lavacri nomine polluentes. Eos igitur Auctoritas tua erroribus miſeris jubebit abſiſtere, Eccleſiis, quas contra fidem retinent, reſtitutis Catholicæ. Eorum quippe inſtitutiones ſequendæ ſunt, qui Apoſtolicam fidem ſine intermutatione baptiſmatis probaverunt. Nihil enim aliud præcipi volumus, quam quod Evangeliorum & Apoſtorum fides & traditio incorrupta ſervavit: ſicut & lege divali parentum noſtrorum, Conſtantini, Conſtantii, Valentiniani decreta ſunt. Sed plerique expulſi de Eccleſiis occulto tamen furore graſſantur, loca magnarum domorum ſeu fundorum illicite frequentantes: quos fiſcalis publicatio comprehendet, ſi piaculari doctrinæ ſecreta præbuerint: nihil ut ab eo tenore ſanctio noſtra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium præcepto fuerat conſtitutus. Quodſi errorem ſuum diligunt, ſuis malis domeſticoque ſecreto, ſoli tamen foveant viros impiæ diſciplinæ. Dat. XVI. Cal. Novemb. CP. Gratiano A. IV. & Merobaude Coſſ.

[redacted]

propter salutem, quæ nulli deneganda est, (tantum autem inopiæ Clericorum ordinandorum in Africa patiuntur Ecclesiæ, ut quædam loca omnino deserta sint,) servetur quidem in istis, quod jam antea creditum est: sed exceptis his, quos aut non rebaptizare constiterit, aut qui cum suis plebibus ad communionem Catholicam transire voluerint. Sic enim scriptum est, quod duobus si convenerit Christianis, quidquid petierint, impetrabunt. Non oportet dubitari, quod remoto scandalo dissensionis universæ plebis, invitatæ pacis compensatione & sacrificio charitatis aboleantur, quæ majorum suorum auctoritatem sequentes repetitione baptismi commiserunt. Sed hanc rem placuit non confirmari prius, quam exinde transmarina Ecclesia consulatur.

XXXV.

EPISTOLA
CABARSUSSITANI CONCILII
A. CCCXCIII.
A DONATISTIS MAXIMIANENSIBUS HABITI CONTRA PRIMIANUM DONATISTAM CARTHAGINENSEM.

Edita ex Augustino in Ps. 36.

Sanctissimis Fratribus atque Collegis, per universam Africam, hoc est, per Provinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam & Tripolin constitutis, sed & Presbyteris, Diaconis & universis plebibus in veritate Evangelii nobiscum militantibus, Victorinus, Fortunatus & Victorianus, Migginus, Saturninus, Constantius, Candorius, Innocen-

nocentius, Cresconius, Florentius, Salvius, alius Salvius, Donatus, Geminius, Prætextatus, Maximianus, Theodorus, Anastasius, Donatianus, Donatus, alter Donatus, Pomponius, Pancratius, Januarius, Secundinus, Paschasius, Cresconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gayanus, Victorinus, Guntasius, Felicianus, Salvius, Migginus, Proculus, Latinus, & cæteri, qui in Concilio aqud Cabarsussi fuimus, in Domino æternam salutem. Nemo est, qui nesciat, Fratres dilectissimi, de Sacerdotibus Domini, non propriæ voluntatis, sed divinæ legis impulsu tam in reos sententiam dicere, quam innocentibus inflictam jure ab eis ac merito submovere. Non levi enim periculo subjacebit, quisquis aut reo pepercerit, aut innocentem conficere pertentarit: maxime cum scriptum sit: *Innocentem & justum non occides: & purgatione non purgabis reum.*

Hoc igitur edicto legis admoniti, necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Eqiscopum fuerat in Ovile Dei sortita, Seniorum litteris ejusdem Ecclesiæ postulantibus audire atque discutere sub eo, ut explanatis omnibus aut innocentem, quod optabile fuerat, purgaremus, aut

[redacted]

tare: qui recens ordinatus Presbyteros ſupradictæ plebis ad conjurationem impiæ conſpirationis impellens, hoc ab eis velut precario jure poſtulavit, ut ad damnandos quatuor Diaconos, viros egregios ac ſingularibus meritis approbatos, Maximianum ſcilicet, Rogatianum, Donatum, itemque Salgamium conſentirent, & incunctanter ei promitterent, accommodare conſenſum.

Cujus illi mala præſumtione ſtupefacti cum rem ſilentio refelliſſent, per ſe cogitatum ſcelus non dubitavit implere, usque adeo, ut in Maximianum Diaconum virum, ſicut omnibus notum eſt, innocentem ſine cauſa, ſine accuſatore, ſine teſte, abſentem ac lecto cubantem, ſententiam putaret eſſe promendam: qui jam pridem Clericos non diſſimili furore damnarat.

Nam cum inceſtos contra legem decretaque omnium Sacerdotum communioni ſanctæ adjungeret: cumque obſiſtente maxima parte plebis, etiam Seniorum nobiliſſimorum litteris conveniretur, ut per ſe corrigeret, quod admiſerat; ſua temeritate poſſeſſus emendare contemſit. His itaque permoti Seniores Eccleſiæ ſupradictæ ad univerſum chorum litteras legatosque miſerunt, quibus non ſine lacrymis deprecati ſunt, ut ad ſe ferventius veniremus; quo perpenſo libramine intentationibus exploratis, exiſtimatio Eccleſiæ purgaretur.

Ad hanc proinde, cum ſecundum memoratorum litteras veniremus; nota ſua ille ratione ferveſcens adventum noſtrum penitus declinavit. Qui usquequaque rebelli animo recalcitrans in malo permanſit, ut, conducta multitudine perditorum atque impetratis Officialibus, Baſilicarum januas obſediſſent, qui ingrediendi nobis atque agendi ſolemnia interdicerent facultatem. Hæc ſi Epiſcoporum convenit facere, ſi Chriſtianis licet admittere, ſi hoc Evangelia

pro-

protestantur; probet aut judicet, quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflixit Frater aliquando proprius, quod nunquam faceret alienus.

Decrevimus omnes Sacerdotes Dei, præsente Spiritu Sancto, hunc eundem Primianum, primo quod super vivos Episcopos alios subrogarit: quod incestos cum sanctorum communione miscuerit: quod Presbyteros ad conjurationem ineundam constringere pertentarit: quod Fortunatum Presbyterum in cloacam fecerit mitti, cum ægrotantibus baptismo succurrisset: quod communionem Demetrio Presbytero denegarit, ut cogeret filium abdicare: quod idem Presbyter objurgatus sit, quod Episcopos hospito suscepisset: quod supradictus Primianus multitudinem miserit, quæ Christianorum domos everteret: quod obsessi sint Episcopi simul & Clerici, & postea ab ejus satellitibus lapidati: quod in Basilica cæsi sint Seniores, quod indigne ferrent Claudianistas ad communionem admitti: quod innocentes Clericos putaverit esse condemnandos: quod se nobis audiendum noluerit exhibere, cum Basilicarum fores ne ingrederemur, multitudine & officio inter-

[redacted]

monere, ut omnes ejus communionem, utpote damnati, diligenti cura horreant. Ipſe enim de ſuo interitu rationem reddet, qui hoc noſtrum Decretum non audiendo tentaverit violare.

Placuit ſane nobis & Spiritui Sancto, quod tempus tardis ad convertendum reſervetur ſub eo, ut quicunque conſacerdotum vel Clericorum ſuæ ſalutis immemores a die damnationis ſupradicti Primiani, id eſt, a die VIII. Calendarum Juliarum, usque ad diem VIII. Calendarum Juniariarum, minus a Primiani damnati communione receſſerint tali ſententia conſtringantur: Laici quoque niſi ſe a ſupradicto die damnationis illius intra diem Paſchæ futuræ ab ejus conſortio ſeparaverint, non poſſe quemquam, niſi per pœnitentiam, ſiquidem meminerint, Eccleſiæ reformari.

Victorinus Munacianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Fortunatus Dionyſianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Victorianus Carcabianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Migginus ab Elephantaria Epiſcopus ſubſcripſi. Florentius ab Adrumeto Epiſcopus ſubſcripſi. Innocentius Thebaltenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Miggin pro Collega meo Salvio Membreſſitano Epiſcopo ſubſcripſi. Salvius Auſafenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Donatus Sabratenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Gemelius a Tambeis Epiſcopus ſubſcripſi. Prætextatus Aſſuritanus Epiſcopus ſubſcripſi. Maximianus Stavatenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Datianus Camicetenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Donatus Fiſcianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Theodorus Uſulenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Victorianus jubente Collega Agnoſio Epiſcopo ſubſcripſi. Donatus Cebriſetanus Epiſcopus ſubſcripſi. Natalicus Thelenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Pomponius Macrianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Pancratius Balianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Januarius Aquenenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Secundus Jocundianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Paſcaſius a Vico Auguſti Epiſcopus ſubſcripſi. Creſconius

nius. Tacienenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Rogatianus Epiſcopus ſubſcripſi. Maximianus Erumminenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Benenatus Tugutianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Ritanus Epiſcopus ſubſcripſi. Gayanus Tigualenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Victorinus Leptimagnenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Guntaſius Beneſenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Quintaſius Capſenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Victorianus ex delegatione Miggini Epiſcopi ſubſcripſi. Latinus Mugienſis Epiſcopus ſubſcripſi. Proculus Girbitanus Epiſcopus ſubſcripſi. Donatus Sabratenſis Epiſcopus pro Fratre & Collega meo Marratio ſubſcripſi. Proculus Girbitanus pro Collega meo Galliono ſubſcripſi. Secundianus Priſianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Helpidius Tusdritanus Epiſcopus ſubſcripſi. Donatus Samurdatenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Getulicus Victorianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Annibonius Rabautenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Item Annibonius petitus a Collega meo Augendo Arenſi Epiſcopo ſubſcripſi. Tertullus Abitenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Primulianus Epiſcopus ſubſcripſi. Secundianus Auriſilianenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Maximus Pitanenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Creſcentianus Murrenſis Epiſcopus ſubſcripſi. Donatus [redacted]

XXXVI.

SENTENTIA
CONCILII BAGAIENSIS
A. CCCXCIV. 24. Apr.
A DONATISTIS EPISCOPIS CCCX.
pro Primiano habiti in Maximianum ejusque Ordinatores ac Socios pronuntiata.

Ex variis Augustini locis Collecta.

Lib. IV. contra Crescon. cap. X. Cum omnipotentis Dei, & Christi Ejus Salvatoris nostri voluntate, ex universis Provinciis Africæ venientes, in Ecclesia sancta Bagaiensi Concilium gereremus, Gamalius, Primianus, Portius, Secundianus, Januarius, Saturninus, Felix, Pegasius, Rufinus, Fortunius, Crispinus, Florentius, Optatus, Donatus, Donatianus & cæteri numero trecenti & decem: Placuit Spiritui Sancto, qui in nobis est, pacem firmare perpetuam, & schismata resecare sacrilega.

Ibid. cap. XVI. Optata quidem pacis & concordiæ est juncta germanitas, sicut scriptum est: *Justitia & pax osculatæ sunt invicem.*

Lib. de Gest. cum Emer. & Lib. IV. contra Cresc. cap. XXXI. Lib. II. contra Parmen. cap. III. Licet enim viperei seminis noxios partus, venenati uteri alveus diu texerit: & concepti sceleris uda cogula, in aspidum membra tardo se calore vaporaverint; tamen conceptum virus, evanescente umbraculo, occultari non potuit: nam etsi sero, publicum tamen facinus & parricidium suum, fœta scelerum vota pepererunt. Quod ante prædictum est: *Parturiit injustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Sed quoniam se-

renùm jam fulget e-nubilo nec est confusa criminum silva, cum ad pœnam designata sunt nomina. Indulgentiæ enim antehac fuerat: dum clementiæ dimittimus lineam, invenit causa, quos puniat.

Lib. IV. contr. Crescon. cap. XVI. Sed veridica unda in asperos scopulos nonnullorum naufraga projecta sunt membra, & Ægyptiorum ad modum exemplo, pereuntium funeribus plena sunt littora: quibus in ipsa morte major est pœna; quod post extortam aquis ultricibus animam, nec ipsam inveniant sepulturam.

Lib. de Gest. cum Emer. Loquamur charissimi Fratres, schismatis causas: quia jam non possumus tacere personas. Maximianum fidei æmulum, veritatis adulterum, matris inimicum, Dathan, Core, & Abiron Ministrum, de pacis gremio sententiæ fulmen excussit: & quod adhuc eum dehiscens terra non absorbuit, ad majus supplicium superis reservavit. Raptus enim pœnam suam compendio lucraverat funeris, usuras nunc graviores colligit fœnoris, cum mortuis interest vivus.

Eod. Lib. Nec solum hinc sceleris sui mors justa condemnat. Trahit etiam ad consortium criminis [redacted]

Lib. III. contr. Crescon. cap. LIII. Famosi ergo criminis reos Victorianum Carcabianensem, Martianum Sullectinum, Beyanum Bayanensem, Salvium Ausaphensem, Theodorum Usulensem, Donatum Sabratensem, Miggenem Elephantariensem, Prætextatum Assuritanum, Salvium Membressitanum, Valerium Melzitanum, Felicianum Mustitanum, & Martialem Pertusensem, qui funesto opere, perditionis vas sordidum collecta fæculentia glutinarunt:

Lib. de Gest. cum Emer. Sed & Clericos aliquando Ecclesiæ Carthaginis, qui dum facinori intersunt illicito, incestui præbuerunt lenocinium, Dei præsidentis arbitrio, universalis Concilii ore veridico, damnatos esse cognoscite. Eos autem, quos sacrilegii surculi non polluere plantaria, hoc est, qui a Maximiani capite proprias manus verecundo fidei pudore retraxerunt, ad matrem Ecclesiam redire permisimus.

Lib. IV contr. Crescon. cap. XXXIV. Placuit tamen Decreto Concilii dilationem temporis dari, intra quod si quis corrigi voluisset, innocens haberetur.

Eodem L. C. XXXV. Quantum enim de reorum morte purgamur, tantum de innocentium reditu gratulamur.

L. IV. contr. Crescon. cap. IV. Ac ne angustum reredeuntibus tempus, spem salutis arctatæ diei pressura subducat; agnoscentibus quibuslibet longe manentibus præcedentibus statutis, universis usque ad diem octavum Calendarum Januarii proxime futurarum, agnitionis pandimus januam, ut integri honoris ac fidei regressi habeant fundamenta: quam si quisquam ingredi nequiverit pigra segnitie; sciat sibi ad omnes veniales aditus sua voluntate viam esse subductam. Ma-[illegible]bit enim circa eos dicta sententia, & post præsti-[illegible]m diem redeuntibus fixa pœnitentia.

[illegible] *III. contr. Cresc. C. LVI. & L. IV. C. XXXIX.*

[illegible]agay in Numidia VIII. Calendas Majas post Con-

ſulatum Theodoſii Auguſti III. Conſulatu Auguſtorum Arcadii III. & Honorii iterum.

XXXVII.

SUPPLEX LIBELLUS PEREGRINI PRESBYTERI ET SENIORUM ECCLESIAE MUSTITANAE REGIONIS PRIMIANISTARUM ADVERSUS MAXIMIANISTAS

A. CCCXCV. 2. Mart.

Ex Auguſt. Lib. IV. contra Creſconium cap. IV.

Poſt Conſulatum Dominorum Arcadii III. & Honorii iterum Auguſtorum, ſexto Nonas Martias Carthagine in ſecretario Prætorii Titianus dixit: Peregrinus Presbyter & Seniores Eccleſiæ Muſtitanæ regionis tale deſiderium proſequuntur. Cum Eccleſiæ Catholicæ ſanctitatem vir memoriæ venenabilis ab errore perfidiæ Donatus aſſereret; in ejus nomen & cultum [redacted]

que Maximianus cœptam nutrit audaciam, & alios sibimet consociat ad furorem.

Inter quos etiam Felicianus quidam, qui primo recta sectatus, depravationis hujus attaminatione fuscatus, in Mustitana positus civitate, & Ecclesiam venerandam quasi quadam obsidione credidit retinendam.

L. III. contr. Cresc. LVI. Hunc etiam Prætextatus in Assuritanis partibus imitatur. Sed cum æquitatis tuæ innotesceret potestati consortium sacerdotum; jussisti, ut gesta testantur, exploso omni contradictionis effectu, sacratissimis Sacerdotibus a profanis mentibus Ecclesias vindicatas oportere restitui.

XXXVIII.

DECRETUM
CARTHAGINENSIS CONCILII
A. CCCXCVII. 1. Sept. habiti
DE PARVULIS A DONATISTIS BAPTIZATIS.

Can. XLVIII. De Donatistis placuit, ut consulamus Fratres & consacerdotes nostros Siricium & Simplicianum, de solis infantibus, qui baptizantur penes eosdem, ne quod suo non fecerunt judicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediat, ne promoveantur sacri Altaris ministri.

XXXIX.

LEX HONORII

ADVERSUS

IRRUENTES IN ECCLESIAS

A. CCCXCVIII. 25. April.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. II. De Epiſcopis, Eccleſiis & Clericis *L.* 31.

Impp. Arcad. & Honorius AA. Theodoro PF. P. Si quis in hoc genus ſacrilegii proruperit, ut in Eccleſias Catholicas irruens Sacerdotibus & miniſtris vel ipſo cultui locoque aliquid importet injuriæ, quod geritur, litteris ordinum, Magiſtratuum & Curatorum, & notoriis Apparitorum, quos ſtationarios appellant, deferatur in notiam poteſtatum, ita ut vocabula eorum, qui agnoſci potuerint, declarentur: & ſi per multitudinem commiſſum dicetur, ſi non omnes poſſunt tamen aliquanti cognoſci, quorum confeſſione ſociorum nomina publicentur. Atque ita provinciæ moderator, Sacerdotum & Catholicæ Eccleſiæ mini- [redacted]

tem Africæ litteris, prælato legis istius tenore depóscant, ut rei talium criminum non evadant. Dat. VII. Cal. Maji Med. Honorio III. & Eutychiano Coss.

XL.

LEX HONORII
DE RESCRIPTO
QUOD DONATISTAE A JULIANO IMPETRARANT
A. CCCC. 25. Febr.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. V. De Hæreticis *L.* 37.

Impp. Arcad. & Honorius AA. Hadriano, PF. P. Rescriptum, quod Donatistæ a Juliano tunc Principe impetrasse dicuntur, proposito programmate celeberrimis in locis volumus anteferri & gesta, quibus est hujuscemodi allegatio inserta, subnecti: quo omnibus innotescat, & Catholicæ confidentiæ stabilita constantia & Donatistarum fucata perfidia. Dat. V. Cal. Mart. Rav. Stilichone & Aureliano Coss.

XLI.

CONCILII CARTHAGINENSIS
LEGATIO
A. CCCCI. die 18. aut 16. Junii

ad consulendum Anastasium & Venerium de parvulis apud Donatistas baptizatis,

UT IN CATHOLICA ECCLESIA CLERICI ORDINARI VALEANT.

Post Consulatum Flavii Stilichonis viri clarissimi XIV. (vel XVI.) Cal. Julias, Carthagine in secretario Basilicæ Restitutæ, cum Aurelius Episcopus una cum

Epiſcopis ſuis conſediſſet, adſtantibus Diaconibus Aurelius Epiſcopus dixit: Eccleſiarum Dei per Africam conſtitutarum neceſſitates mecum optime novit Charitas veſtra, ſanctiſſimi Fratres. Et quoniam præſtitit Dominus, ut ex aliqua parte ſancti cœtus veſtri eſſet congregata ſententia, videtur mihi, ut has easdem neceſſitates, quas pro ſollicitudine noſtra indagare potuimus, in medium proferamus: quas cum approbaverit veſtra ſinceritas, ſit conſequens, eligendum eſſe unum è noſtro numero conſacerdotem, qui auxiliante Domino, orationibus veſtris, & has ipſas neceſſitates ſuſcipere poſſit & gnaviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes, ut tam ſanctis Fratribus & conſacerdotibus noſtris, venerabili ſancto Fratri Anaſtaſio ſedis Apoſtolicæ Epiſcopo, quam etiam ſancto Fratri Venerio Sacerdoti Mediolanenſis Eccleſiæ neceſſitatem ipſam ac dolorem atque inopiam noſtram valeat intimare; (ex his enim ſedibus hoc fuerat prohibitum) quo noverint communi periculo, providendum: maxime quia tanta indigentia Clericorum eſt, multæque Eccleſiæ ita deſertæ ſunt, ut ne unum quidem Diaconum vel illiteratum habere reperiantur. Nam de cæteris ſuperioribus gradibus & officiis ta-

[redacted]

tate falsitatem eorum abhorrentes ad Ecclesiam Dei Catholicam per universum mundum diffusam, ordine antiquo per manus impositionem recepti sunt, debere talibus suscipiendum munus Clericatus non impedire nomen erroris, cum veram Ecclesiam illorum putaverint ad fidem accedendo, & ibi Christo crediderint, & Trinitatis sacramenta perceperint; quæ omnia vera & sancta atque divina esse certissimum est, & in his omnem animæ spem constitutam. Quamquam & hæreticorum præsumta audacia veritatis nomine palliata hæc tradere audeat, quæ quoniam simplicia sunt, ut præmonet beatus Apostolus dicendo, unus Deus, una fides, unum baptisma, & iterari non liceat, quod semel dari oportet, anathemizato nomine erroris recipiantur per manus impositionem in unam Ecclesiam, columbam, ut dictum est, & unam matrem omnium Christianorum, ubi omnia illa sacramenta salubriter & æterna & vitaliter accipiuntur: quæ perseverantibus in hæresi magnam damnationis pœnam conquirunt, ut quod eis in veritate ad æternam vitam consequendam esset luminosius, hoc in errore sit tenebrosius atque damnosius. Quod fugientes nonnulli & matris Ecclesiæ ubera cognoscentes, qui illa omnia sancta Mysteria amore veritatis crediderunt atque perceperunt, quibus Sacramentorum rebus eum vitæ bonæ probitas accesserit, sine dubio ad officium Clericatus tales esse applicandos, & maxime in tanta rerum necessitate, nullus est, qui non concedat. Quanquam nonnulli ejusdem sectæ Clerici cum plebibus atque honoribus suis ad nos transire desiderent, qui amore honoris aut persuadent ad vitam, aut retinent ad salutem. Sed hoc majori Fratrum supradictorum considerationi dimittendum censeo, ut prudentiori suo consilio nostræ suggestionis sermonem cum perpenderint, quid de hac re eis placeat, nos informare, dignentur. Tantum

de

his, qui infantes baptizati ſunt, ſatagimus, ut noſtræ, ſi placet, in iisdem ordinandis conſentiant voluntati. Omnia ergo, quæ ſuperius comprehendimus, apud ſanctos Epiſcopos agenda eſſe mecum honorabilis Fraternitas veſtra perpendat.

XLII.

CARTHAGINENSE CONCILIUM AFRICAE UNIVERSAE

A. CCCCI. 13. Sept.

DE RECONCILIANDIS DONATISTIS.

Vincentio & Flavito viris clariſſimis Conſulibus, Idibus Septembris Carthagine in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, cum in Concilio congregati in Eccleſia Carthaginenſi conſediſſemus ex Africanis omnibus Provinciis Epiſcopi; id eſt Aurelius ejusdem ſedis Epiſcopus cum Collegis ſuis, quos eorum ſubſcriptio manifeſtat: recitatis Epiſtolis beatiſſimi Fratris & conſacerdotis noſtri Anaſtaſii Eccleſiæ Ro- [redacted]

ratis hominibus, quamvis de Dominici corporis unitate inquieta diſſenſione præciſis, leniter & pacifice agere: ut quantum in nobis eſt, omnibus, qui eorum communione & ſocietate irretiti ſunt, per univerſas Provincias Africanas penitus innoteſcat, quam miſerabili errore devincti ſunt: *ne forte*, ſicut dixit Apoſtolus, *nobis in manſuetudine corripientibus diverſa ſentientes, det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant de diaboli laqueis, captitaviti ab ipſo ad ipſius voluntatem.*

Itaque placuit, ut ex Concilio noſtro litteræ darentur, ad Judices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Eccleſiam Catholicam, in quo Epiſcopalis auctoritas communiri in civitatibus poteſt; id eſt, ut judiciaria poteſtate atque diligentia ex fide Chriſtiana, quid geſtum ſit in omnibus locis, in quibus Maximianiſtæ Baſilicas obtinuerunt, qui ab eis ſchisma fecerunt, inquirant: & geſtis publicis propter firmam notitiam omnibus neceſſariam faciant inhærere.

Deinde placuit, ut litteræ mittantur ad Fratres & Coepiſcopos noſtros, & maxime ad ſedem Apoſtolicam, in qua præſidet memoratus venerabilis Frater & Collega noſter Anaſtaſius, quo noverit habere Africam magnam neceſſitatem propter Eccleſiæ pacem & utilitatem, ut ex ipſis Donatiſtis quicunque Clerici correcto conſilio ad Catholicam unitatem tranſire voluerint, ſecundum uniuscujusque Epiſcopi Catholici voluntatem atque conſilium, qui in eodem loco gubernat Eccleſiam, ſi hoc paci Chriſtianæ prodeſſe viſum fuerit, in ſuis honoribus ſuſcipiantur; ſicut prioribus ejuſdem diviſionis temporibus factum eſſe manifeſtum eſt: quod multarum & pene omnium Africanum Eccleſiarum, in quibus talis error exortus eſt, exempla teſtantur. Non ut Concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum eſt, diſſolvatur:

sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur. Per quos autem vel omnimodo perfici, vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris Catholica unitas in locis, in quibus degunt, visa fuerit; non eis obsit, quod contra honores eorum, (quamvis salus nulli interclusa sit) in transmarino Concilio statutum est, id est, ut ordinati in parte Donati, si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum Concilium, sed exceptis his, per quos Catholicæ unitati consulitur.

Deinde placuit, ut his peractis, Legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest obtineri, e numero nostro ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent Episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant, quod adversus Ecclesiam Catholicam juste possint dicere: maxime ut manifestum fiat omnibus per gesta etiam municipalia, propter ducumentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint. Ubi eis divinitus monstratur, si attendere velint, tam inique tunc illos ab Ec-

[redacted]

XLIII.

CONCILII MILEVITANI

UNIVERSALIS AFRICAE

A. CCCCII. 26. August.

ARCADIO ET HONORIO AA. V. COSS.

habiti.

DECRETUM

DE MAXIMIANO EPISCOPO BAGAIENSI

De Maximiano autem Bagaienſi, & ad eum, & ad ipſam plebem placuit de Concilio litteras dari, ut & ipſe ab Epiſcopatu diſcedat, & illi ſibi alium requirant.

XLIV.

CARTHAGINENSIS CONCILII

EX TOTA AFRICA HABITI

A. CCCCIII. VIII. Cal. Sept.

THEODOSIO AUGUSTO ET RUMORIDO V. C. COSS.

DECRETUM

DE CONVENIENDIS DONATISTIS

Aurelius Epiſcopus dixit: Quod in tractatum venit charitatis veſtræ, puto hoc Eccleſiaſticis geſtis eſſe firmandum. Profeſſio enim veſtrum omnium hoc depromſit, debere unumquemque noſtrum in civitate ſua per ſe convenire Donatiſtarum præpoſitos, aut adjungere ſibi vicinum Collegam, ut pariter eos in ſingulis quibusque civitatibus vel locis per Magi-

ſtratus

ſtratus vel ſeniores locorum conveniant. Hoc ſi omnibus placet, edicatur. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet, & omnes hoc ſubſcriptione noſtra firmavimus. Petimus etiam, ut epiſtolis ad judices de Concilio mittendis pro omnibus ſubſcribat Sanctitas tua. Aurelius Epiſcopus dixit: Si videtur charitati veſtræ, forma conventionis eorum recitetur, ut hunc tenorem proſecutionis omnes, ſi placuerit, teneamus. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Recitetur. Lætus Notarius recitavit.

Forma Conventionis Donatiſtarum.

Ille Epiſcopus Eccleſiæ dixit: Quid de autoritate illius ampliſſimæ ſedis impetraverimus, petimus gravitatem veſtram recitari, & geſtis innecti; atque in effectum deduci jubeatis. Recitata autem juſſione, atque actis innexa dicat ille Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ: Mandatum ad Donatiſtas per veſtram gravitatem perferendum audire, & actis inſerere, & ad eos perferre dignemini, eorumque reſponſionem rurſus apud Acta veſtra nobis inſinuare. Convenimus vos ex Conſilii noſtri Catholici auctoritate miſſi, de veſtra correctione gaudere cupientes, conſiderantes [redacted]

pace diſcutiant, & tandem aliquando adjuvante Domino Deo noſtro finem veternoſus error accipiat, ne propter animoſitatem hominum infirmæ & ignari populi ſacrilega diſſenſione diſpereant. Si enim hoc fraterne acceperitis, veritas facile diluceſcet: ſi autem hoc facere nolueritis, diffidentia veſtra facile innoteſcet. Cumque recitata eſſet, ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, ſatis placet, hoc fiat, & ſubſcripſerunt, Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic Decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi: ſimiliter & cæteri Epiſcopi ſubſcipſerunt.

XLV.

LIBELLUS

ab eodem Carthaginenſi totius Africæ Concilio datus A. CCCCIII. 13. Sept.

SEPTIMINO PROCONSULI.

Æquitatem tuam petimus, Septimine Vir clariſſime, Proconſulum ſumme ſublimis. Multa contra divinas humanasque leges ab hæreticis de parte Donati Eccleſia Catholica ſuſtinet, quæ ſi vel anterioribus vel recentioribus imperialibus juſſis prohibenda vellemus, nequaquam audere deberent de noſtris actionibus conqueri, ſcientes ſe, cum nulla tali lege adjuvarentur, ſchismaticos tamen ſuos Maximianiſtas per judicum juſſa locis ac ſedibus eorum pellendos exturbandosque curaſſe. Verumtamen nos ſaluti eorum & noſtræ exiſtimationi pacifice conſulentes, propter charitatem, qua Chriſtiani ſumus, leniter eos volumus admonere, ut errorem ſuum cogitando & agnoſcendo non negligant; aut ſi putant ſe habere aliquid veritatis, non eam furioſis Circumcellionum violentiis contra publicam quietem, ſed tranquilla rationis redditione defendant.

doſio de auri libris decem in ordinatores vel ordinatos, ſeu etiam in poſſeſſores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata eſt, ita deinceps confirmari præcipiant: ut in eos valeat, contra quos, propter eorum inſidias Catholici provocati conteſtationem depoſuerint, ut hoc ſaltem terrore a ſchismatica vel hæretica pravitate deſciſcant, qui conſideratione æterni ſupplicii emendari corrigique diſſimulant. Petendum etiam, ut lex, quæ hæreticis vel ex donationibus vel ex teſtamentis aliquid capiendi vel relinquendi delegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi vel ſumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati in Donatiſtarum errore perſeverare voluerint. Cæterum illis, qui conſideratione unitatis & pacis ſe corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, ſi adhuc in errore hæretico conſtitutis aliquid ante donationis vel hæreditatis obvenit, his ſane exceptis, qui lite pulſati putaverint ad Catholicam transeundum, quia de talibus credibile eſt, non metu cœleſtis judicii potius, quam terreni commodi aviditate unitatem Catholicam præoptaſſe.

[redacted]

ſimiliter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt. Litteræ etiam ad judices mittendæ ſunt, ut donec Dominus legatos ad nos redire permittat, tuitiones per ordines civitatum, & poſſeſſiones prædiorum Eccleſiæ Catholicæ impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua ſibi jus ſacerdotum improbiſſime vindicat, ab Hipponenſi Diarrhytorum diœceſi ſecundum ſtatuta Imperatorum repellatur. Litteræ etiam ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ commendatione legatorum mittendæ ſunt, vel ad alios, ubi fuerit Imperator, & ſubſcripſerunt. Item Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi: ſimiliter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

XLVII.

HONORII IMPERATORIS
LEGES QUATUOR IN REBAPTIZANTES
A. CCCCV. 12. Febr.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. V. De Hæreticis *L.* 38.

Impp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Nemo Manichæum, nemo Donatiſtam, qui præcipue (ut comperimus) furere non deſiſtunt, in memoriam revocet; una ſit Catholica veneratio: una ſalus ſit: Trinitatis par, ſibi congruens, ſanctitas expetatur. Quod ſi quis audeat interdictis ſeſe inlicitisque miſcere, & præteritotum innumerabilium conſtitutionum & legis nuper a manſuetudine noſtra prolatæ, laqueos non evadat: & ſi turbæ forte convenerint, ſeditionis concitatos, aculeos acrioris commotionis non dubitet exerendos. Dat. prid. Idus Febr. Raven. Stilichone II. & Anthemio Coſſ.

Tit. VI. Ne ſanctum baptisma iteretur. *L. 3. eodem anno & die.* Impp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Rebaptizantium non patimur devios errores &c. Dat. pridie Idus Febr. Raven. Stilichone II. & Anthemio Coſſ.

Ibid. L. 4. eodem anno & die. Impp. Arcad. Honor. & Theodoſ. AAA. Hadriano PF. P. Adverſarios Catholicæ fidei exſtirpare hujus decreti autoritate proſpeximus. Ideoque intercidendam ſpecialiter eam ſectam nova conſtitutione cenſuimus, quæ, ne hæreſis vocaretur, appellationem ſchismatis præferebat. In tantum enim ſceleris progreſſi dicuntur ii, quos Donatiſtas vocant, ut baptisma ſacroſanctum myſteriis recalcatis temeritate noxia iterent, & homines ſemel, ut traditum eſt, munere Divinitatis ablutos, contagione profanæ repetitionis infecerint. Ita contigit, ut hæreſis ex ſchismate naſceretur. Inde male credulas mentes ad ſpem ſecundæ indulgentiæ blandus error invitat. Facile eſt enim perſuadere peccantibus, veniam prius præſtitam denuo poſſe præſtari; quæ ſi concedi iterum eodem modo poteſt, non intelligigimus, cur tertio denegetur. Hi vero & ſervos vel homines juri proprio ſubditos, iterati baptismatis pol- [redacted]

ſtitiſſe probetur: quos quidem injuſta etiam per ſententiam notabit infamia. Si vero his neſciis per conductorem procuratoremve eorum in domo agitatum hujusmodi facinus comprobatur, præjudicio a prædiorum publicatione ſuſpenſo, impliciti ſceleris auctores coerciti plumbo, exilium, in quo omni vitæ ſuæ tempore afficiantur, accipient. Ac ne forſitan ſit liberum, conſcientiam piacularis perpetrati intra domeſticos parietes ſilentio celare ſecreto, his qui forſitan ad rebaptizandum cogentur, refugiendi ad Eccleſiam Catholicam ſit facultas, ut ejus præſidio adverſus hujus criminis & ſocietatis auctores adtributæ libertatis præſidio defendantur, liceatque his ſub hac conditione fidem tueri, quam extorquere ab invitis Domini tentaverint. Nec aſſertores dogmatis Catholici, ea qua cæteros, qui in poteſtate ſunt poſiti, oportet ad facinus lege conſtringi; & maxime convenit omnes homines ſine ullo diſcrimine conditionis aut ſtatus infuſæ cœlitus ſanctitatis eſſe cuſtodes. Sciant ii vero, qui ſupradictis iterare baptisma non timuerint, aut qui conſentiendo hoc facinus propria hujus ſocietatis permixtione damnaverint, non ſolum teſtandi ſibi, verum adipiſcendi aliquid ſub ſpecie donationis vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam, niſi pravæ mentis errorem revertendo ad veram fidem conſilii emendatione correxerint. Illos quoque par nihilominus pœna conſtringat, qui memoratorum interdictis cœtibus ſeu miniſteriis præbuerint conniventiam: ita ut Moderatores Provinciarum, ſi in contemptum ſanctionis hujusmodi conſenſum putaverint commodandum, ſciant ſe viginti librarum auri pœna eſſe multandos. Officia etiam ſua ſimili condemnatione ſubjuganda. Principales vel defenſores civitatum, niſi id, quod præcipimus, fuerint exſecuti, vel his præſentibus Eccleſiæ Catholicæ vis fuerit illata, eadem multa ſe noverint adti-

nendos. Dat. prid. Idus Febr. Raven. Stilichone II. & Anthemio Coss.

Ibid. L. 5. eodem die & anno. Impp. Arcad. Honor. & Theodos. AAA. Hadriano PF. P. Ne divinam gratiam sub repetito baptismate pollutam Donatistarum secreta violarent, & fallendi occasionem, severitate hujus præceptionis abolemus, statuentes, ut cætera hujusmodi homines pœna sequatur, legisque censuram experiantur ultricem, qui in Catholicam religionem perverso dogmate commisissent. Jubemus igitur: *Ut si quis posthac fuerit rebaptizare detectus, judici, qui Provinciæ præsidet, offeratur, ut facultatum omnium publicatione multatus, inopiæ pœnam expendat,* &c. Dat. Prid. Idus Febr. Ravennæ, Stilichone & Anthemio Coss.

XLVIII.

LEX HONORII

A. CCCCV. 5. Mart.

DE EDICTO UNITATIS PER AFRICAM

XLIX.

DECRETUM CONCILII

A. CCCCV. 25. Aug.

STILICHONE ITERUM ET ATHEMIO V. C. COSS.

habiti

Carthagine in Basilica Regionis secundæ.

Ut quia apud Carthaginem tantum unitas facta est, dentur etiam litteræ ad judices, ut & in aliis Provinciis & civitatibus operam impendi debeant unitati. Ut gratiarum actiones de Carthaginensi Ecclesia pro universa Africa, de exclusione Donatistarum, cum Episcoporum litteris ad comitatum mittantur. Recitatæ sunt litteræ Papæ Innocentii: ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant; quod hoc ipsum Episcoporum sententiis confirmatur. Ut propter gratiarum actionem & exclusionem Donatistarum duo Clerici Ecclesiæ Carthaginensis ad comitatum mittantur.

L.

LEX HONORII

A. CCCCV. 8. Dec.

QUA MULCTA STATUITUR IN DONATISTAS.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI. Tit. V. De Hæreticis *L.* 39.

Impp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Diotimio suo Sal. Donatistæ superstitionis hæreticos, quocunque loci vel fatentes vel confictos legis tenore ser-

vato, pœnam debitam absque dilatione perſolvere decernimus. Dat. VI. Idus Decembr. Raven. Stilichone II. & Anthemio Coſſ.

LI.

DECRETUM CONCILII

A. CCCCVII. 13. Junii

CARTHAGINE IN BASILICA REGIONIS SECUNDAE

habiti

HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AUG. COSS.

DE PLEBIBUS VEL DIOECESIBUS EX DONATISTIS CONVERSIS.

Ut illæ plebes, quæ converſæ ſunt a Donatiſtis, & habuerunt Epiſcopos, ſine dubio, inconſulto Concilio habere mereantur: quæ autem plebes habuerunt Epiſcopum, & eo defuncto voluerint non Epiſcopum proprium habere, ſed ad alicujus Epiſcopi diœceſim pertinere, non eis eſſe denegandum. Nec non & illud ſuggeſtum eſt, ante legem Imperatorum de [redacted]

LII.

LEGES HONORII

A. CCCCVII. 15. Nov.

quibus pœnas adversus Donatistas aliosque hæreticos latas renovat.

Ex Cod. Theod. Lib. XVI Tit. V. De Hæreticis, *L.* 41.

Impp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Porfyrio Proc. Africæ. Licet crimina soleat *pœna* purgare, nos tamen pravas hominum voluntates admonitione *pœnitentiæ* volumus emendare. Quicunque igitur hæreticorum, (sive Donatistæ sint, sive Manichæi, vel cujuscunque alterius pravæ opinionis ac sectæ) profanis ritibus adgregati Catholicam fidem & meritum, (quæ omnes homines cupimus observare) simplici confessione susceperint, licet adeo inveteratum malum longa ac diuturna meditatione nutriverint, ut etiam legibus ante latis videantur obnoxii; tamen hos, statim ut fuerint Deum simplici religione confessi, ab omni noxa obsolvendos esse censemus: ut ad omnem reatum, seu ante contractus est, seu postea (quod nolumus) contrahitur, etiamsi maxime reos pœna videatur urgere, sufficiat ad abolitionem, errorem proprio damnavisse judicio, & Dei omnipotentis nomen, inter ipsa quoque pericula requisitum fuisse complexum: *Quia nusquam debet in miseriis invocatum religionis deesse subsidium.* Ut igitur priores, quas statuimus, leges in excidium sacrilegarum mentium omni executionis urgeri jubemus effectu, ita hos, qui simplicis fide religionis, licet sera, confessionem maluerint, censemus datis legibus non teneri. Quæ ideo sanximus, quo universi cognoscant, ne

pro-

profanis hominum studiis deesse vindictam, & ad rectum redundare cultum, legum quoque adesse suffragium. Dat. XVII. Cal. Dec. Rom. Honorio VII. & Theod. II. AA. Coss.

Ibid. L. 43. *A. CCCCVIII.* 15. *Nov.* Idem AA. Curtio PF. P. Omnia quæ in Donatistas (qui & *Montenses* vocantur) Manichæos, sive Priscillianistas, vel in Gentiles a nobis generalium legum auctoritate decreta sunt, non solum manere decernimus, verum in executionem plenissimam effectumque deduci: ita ut ædificia quoque vel horum vel cœlicolarum etiam (quæ nescio cujus dogmatis novi conventus habent) Ecclesiis vindicentur. Pœna vero lege proposita veluti convictos tenere debebit eos, qui Donatistas se confessi fuerint, vel Catholicorum communionem refugerint sævæ religionis obtentu, quamvis Christianos esse se simulent &c. Dat. XVII. Cal. Dec. Romæ Basso & Philippo Coss.

Ibid. L. 44. *Anno CCCCVIII.* 24. *Nov.* Idem AA. Habe Donate K. NB. Donatistarum hæreticorum, Judæorum nova atque inusitata detexit audacia, quod Catholicæ fidei velint sacramenta turbare. Quæ pestis atque contagio ne latius emanet ac profluat. In eos igitur, qui aliquid, quod sit Catholicæ sectæ con- [redacted]

Ibid. L. 46. *A. CCCCIX.* 16. Jan. Idem AA. Theodoro PF. P. II. Post alia. Ne Donatistæ vel cæterorum vanitas hæreticorum, aliorumque error, quibus Catholicæ communionis cultus non potest persuaderi, Judæi atque Gentiles (quos vulgo *Paganos* appellant) arbitrentur, legum ante adversum se datarum constituta tepuisse, noverint judices universi præceptis eorum fideli devotione parendum; & inter præcipua, quidquid adversus eos decrevimus, non ambigant exsequendum. Quod si quisquam Judicum loco conhibentiæ exsecutionem præsentis legis omiserit, noverit amissa dignitate graviorem motum se nostræ clementiæ subiturum. Officium quoque suum, quod saluti propriæ contempta suggestione defuerit, punitis tribus Primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum. Ordines quoque & Duumviri, si in propriis civitatibus vel territoriis commissum tale aliquid siluerint in gratiam noxiorum, deportationis pœnam, & propriarum amissionem facultatum se noverint subituros. Dat. XVII. Cal. Febr. Rav. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss.

Ibid. L. 51. *An.* CCCCX. 25. *Aug. Qua obrogat Edictum, quo hæreticis concessa fuerat libertas.* Idem AA. Heracliano Com. Afric. Oraculo penitus remoto, quo ad ritus suos hæreticæ superstitiones obrepserant, sciant omnes sanctæ legis inimici, plectendos se pœna & proscriptionis & sanguinis, si ultra convenire per publicum execranda sceleris sui temeritate temptaverint. Dat. VIII. Cal. Sept. V. Varane C. Conss.

GESTA

LIII.

GESTA COLLATIONIS

A. CCCCXI. menſ. Jun.

CARTHAGINE HABITAE

HONORII CAESARIS JUSSU

INTER

CATHOLICOS ET DONATISTAS

coram Marcellino V. C. Trib. & Not. P. C. Varanis V. C.

A.

PRAEFATIO

MARCELLI MEMORIALIS

AD

SEVERIANUM ET JULIANUM.

Dilectiſſimis Fratribus & in Chriſti nomine venerandis Severiano & Juliano Marcellus Memorialis.

Amplector alacriter juſſionem, qua mihi amanter atque in Domino fiducialiter imperaſtis, ut totius [redacted]

rito meo, quam dignatione censentis, communicavi cum judice librandæ disceptationis laborem. Sed hoc quoque, quod me facere voluistis, peculiariter adhibere non piguit. Quandoquidem mihi non minor in eadem re voluptas & gloria est, solvisse nunc Fratribus votum, quam cognitori tunc præbuisse consilium. Quidquid igitur laxius a partibus peroratum est, & quidquid interfatibus judicantis utrobique signatum est, sedula breviatione succinxi, consequenter affigens etiam per ordinem notas calculantibus familiares, ut inquirentis intentio indicem secuta brevitatem, ad id quod deprehendere velit in paginis actionis, non absque commoditate compendii, numeris ducibus directa perveniat. Abusi videamur fortassis otio, dum ad laborem superfiua revocamus. Quod nos vere superflue fecisse fateremur, si in tota voluminum serie perlegenda habiles esse vellent homines ad laborem. Sed periniquum est eos de istius diligentiæ velut quadam inanitate causari, a quibus si in perlegendis jugiter paginis disputationis hujusce non inanis diligentia flagitetur, eam non esse diligentiam, sed molestiam confitentur. Unde, quantum ego arbitror, non opus irritum lusimus, qui fastidia lectionis remedio brevitatis exclusimus. Certe, si ex ipsius operationis atque utilitatis effectu, absolutum esse non poterit, quod vanus labor iste non fuerit: idcirco tamen non ineptum est, quidquid hic egi, quia in hoc vobis jubentibus parui. Nunc oraverim, ut in vicissitudinem meriti pro me orare dignemini. Ita non fiet, ut quod sponte facitis, mihi tamen cedat in remunerationem. Omnipotentia Trinitis, id est, omnipentia Dei nostri, charitatem vestram jugiter nostri memorem perpetua pietate custodiat, Domini merito dilectissimi, & in Christi nomine venerabiles Fratres.

Explicit epistola Capitulorum.

NOMI-

B.

NOMINA ET SEDES

EPISCOPORUM XVIII. UTRIUSQUE PARTIS,

qui electi ſunt ad collationem habendam.

ACTORES VII.

EX PARTE CATHOLICORUM.	EX PARTE DONATI.
1. Aurelius Carthaginenſis.	1. Primianus Carthaginenſis.
2. Alypius Thagaſtenſis.	2. Petilianus Conſtantinienſis.
3. Auguſtinus Hipporegienſis.	3. Emeritus Cæſareenſis.
4. Vincentius Coluſitanus *ſeu* Culuſitanus.	4. Protaſius Tubinienſis.
5. Fortunatus Conſtantinienſis.	5. Montanus Zamenſis.
6. Fortunatianus Siccenſis.	6. Gaudentius Thamugadenſis.
7. Poſſidius Calamenſis.	7. Adeodatus Milevitanus.

[redacted]

CUSTODES CHARTARUM IV.

EX PARTE CATHOLICORUM.	EX PARTE DONATI.
1. Deuterius Cæſareenſis.	1. Victor Hipponenſis Diarrhytorum.
2. Leo Moptenſis.	2. Marinianus Oeenſis.
3. Aſterius Vicenſis.	3. Veratianus Carpitanus.
4. Reſtitutus Tagorenſis.	4. Victor - - - -

NOTARII IV.

1. Januarius.	1. Victor.
2. Vitalis.	2. Creſconius.

C.

INCIPIUNT CAPITULA GESTORUM

1 De adſtante officio.
2 De ingreſſis Epiſcopis.
3 Interlocutio de qualitate negotii, ubi jubet ſibi cognitor Imperiale præceptum recitari.
4 Recitatio Imperialis præcepti de habenda collatione.
5 Recitatio edicti, per quod congregari Epiſcopos jubet.
6 Interlocutio de alio judice eligendo.
7 Reſponſio Donatiſtarum, de judice non poſtulato.
8 Interlocutio, quod collatio fuerit poſtulata, non judex.
9 Reſponſio Donatiſtarum, ut hi proponerent, qui collationem petiiſſent.
10 Recitatio edicti, ubi dicit, qui modus & locus collationi ſit aptus, & quoteni deberent eſſe ab utriſque partibus, qui cauſam peragerent.
11 Ubi jubet cognitor recitari, quæ ante collationem pars utraque peregerit.

12 Profecutio Donatiftarum fimilis præcedenti.
13 Interlocutio, quod fuo ordine omnia peragi debent, & jubet recitari, quæ dixerat.
14 Recitatio notariæ Donatiftarum, in qua fibi edictum afferunt difplicere.
15 Interlocutio, ut Catholicorum epiftola legeretur.
16 Recitatio epiftolæ Catholicorum, in qua edicto confentiunt, & conditiones Donatiftis proponunt.
17 Recitatio edicti, in quo cognitor fe omnia publicaturum populo pollicetur.
18 Ubi recitatur refcriptum Catholicorum refpondentium notariæ Donatiftarum.
19 Interlocutio de Catholicorum confenfione, ubi & illi interrogantur, utrum confentiant?
20 Profecutio Donatiftarum de tempore & de perfonis.
21 Interlocutio, ut certus numerus conftituatur actorum fecundum lectum edictum.
22 Donatiftarum profecutio de tempore exemto, ut jam nihil ageretur inftantium.
23 Interlocutio, qua excluduntur de tempore conftituto & certo numero conftituendo Donatiftæ.
24 Ubi Donatiftæ de tempore vel de die collationis inquirunt.
25 Interlocutio excludens fupradictam profecutionem.
26 Profecutio iterum Donatiftarum de die collationis exemto.
27 Interlocutio, ut ad quæfita refpondeat officium, & refponfio quando quartus menfis impletus fit.
28 Interlocutio de adventu partis utriusque Carthaginem.
29 Profecutio Donatiftarum de adventu fuo Carthaginem, & quod jam die transacto fieri non debeat ipfa collatio, fed in contumaces pronuntiari debere.
30 Interlocutio refellens fuperiorem profecutionem.

31 Pro-

31 Profecutio Donatiftarum, ut divinis tantum teſtimoniis cauſa tractetur.

32 Interlocutio, ut numerus conſtituatur, & ſic cauſa dicatur.

33 Reſponſio Donatiſtarum, ut omnes Epiſcopi ipſorum adſint in judicio.

34 Interlocutio multitudinem non habere perſonam.

35 Reſponſio Donatiſtarum, ut non juris lege agatur.

36 Interlocutio, non jus, ſed contentionem ceſſare debere.

37 Ubi Donatiſtæ laudant judicis integritatem.

38 Ubi offerunt Catholicorum mandatum.

39 Ut, ubi proſequantur, petunt.

40 Interlocutio, ut profiteantur Catholici, utrum divinis tantum teſtimoniis agere velint.

41 Reſponſio Catholicorum, ex mandato cognoſci voluntatem ſuam.

42 Interlocutio cognitoris, quid haberet mandatum.

43 Reſponſio Catholicorum, ex ejus recitatione poſſe cognoſci.

44 Ubi dicunt Donatiſtæ: *Legem Dei repudiat, qui dubitat, quid debeat profiteri.*

45 Interlocutio ad ſupradicta.

46 Reſponſio Catholicorum ad ſupradicta.

47 Ubi dicunt Donatiſtæ, non debere eſſe mandatum; ſed jus publicum aut legem Dei eligere debere.

48 Proſecutio Catholicorum, per dicta diuina Eccleſiam ſe demonſtrare, per ſcripta publica hominum crimina purgari.

49 Interlocutio approbans dicta Catholicorum.

50 Proſecutio Catholicorum, per mandatum omnia intimari.

51 Interlocutio approbans ſupradicta.

52 Ubi Catholicis volentibus legere mandatum, dicit cognitor, ut officium recitet.

53 Profecutio Donatiftarum permittens recitari mandatum, accufans genus accufationis.
54 Interlocutio, fe aliter audire non poffe, quod imperialibus legibus conftitutum eft.
55 Ubi recitatur mandatum Catholicorum, in quo omnem caufam complexi funt.
56 Interlocutio approbans, mandatum Catholicorum divinis conftare teftimoniis.
57 Recitatio fubfcriptionum Primatuum Catholicorum.
58 Interlocutio requirens numerum fubfcribentium, & renuntiat officium.
59 Ubi requirunt Donatiftæ Catholicos, qui fubfcripferunt.
60 Ubi refpondent Catholici, ut mitterent, qui illos agnofcerent.
61 Ubi de numero Epifcoporum Catholicorum movent quæftionem Donatiftæ, quod fupponi potuerint, qui Epifcopi non fuiffent.
62 Interlocutio contra iftam profecutionem.
63 Ubi petunt Donatiftæ, ut figillatim omnes Catholicos Epifcopos permittantur agnofcere.
64 Ubi requirit judex, fi bini ubique poffunt effe Epifcopi.
65 Ubi Donatiftæ laudant judicem de ipfa inquifitione, & de Catholicorum numerofitate incongrua conqueruntur.
66 Ubi Catholici multiloquium reprehendunt.
67 Ubi dicunt Donatiftæ: *plus fcripfifti quam dixi.*
68 Profecutio Catholicorum, ut perfonæ conftituantur actorum.
69 Interlocutio cognitoris, quod de incompetenter ordinatis mandatum fibi non fit.
70 Ubi iterum Donatiftæ profequuntur, judicari debere de numero partis utriusque.
71 *Interlocutio*, quod multitudo opus non fit.

Inter-

72 Responsio Catholicorum, ubi excusant absentiam suorum.
'3 Interlocutio, ut venirent omnes.
'4 Ubi rursus Catholici turbas non opus esse respondent.
'5 Interlocutio cognitoris, utrum loco uno essent Episcopi Catholici, qui dicebantur absentes.
'6 Responsio Catholicorum, nescire ubi sint, nec debere venire ad collationis locum, nisi eos, de quibus dubitatur.
'7 Ubi dicunt Donatistæ, quod impugnet se actio Catholicorum: & instant, ut omnes Catholici veniant, qui subscripserunt.
'8 Ubi Catholici tumultum vel strepitum cavent.
'9 Interlocutio confirmans superius dicta.
o Ubi dicunt Donatistæ, frustra conqueri Catholicos de tumultu.
1 Responsio Catholicorum, quod causa cito peragetur, si Donatistæ voluerint respondere.
2 Ubi dicunt Donatistæ confiteri illos cum tumultu venturos.
3 Ubi respondetur a Catholicis, quare tumultum formident.
4 Ubi dicunt Donatistæ, *si in paucos tumultus fieri non potest, in multos quemadmodum fieri potest?* & respondent Catholici, *Judica.*
5 Interlocutio, quod multitudo sacerdotum possit præstare silentium.
6 Ubi iterum Donatistæ dicunt, omnes debere venire.
7 Interlocutio, ut de quo dubitatur, veniat.
8 Ubi dicitur a Donatistis causa tumultus, ubi, vel quomodo Episcopi recitati exeant.
9 Ubi consentiunt Catholici, quod petebatur, ut omnes veniant.

110 Ubi

110 Ubi respondent Donatistæ, ut mandatores potius cognoscantur.
111 Ubi jubetur, ut fiat.
112 Recitatio & interlocutio de ipsis.
113 Prosecutio de ipsis.
114 Interlocutio & responsio de Episcopo Zummensi.
115 Ubi dicitur a Catholicis, ut videantur præsentes & absentes: & jussio cognitoris ut fiat,
116 Interlocutio de præsentibus, & recitatio de invicem agnoscentibus.
117 Responsio Donatistarum de diœcesibus.
118 Et Catholicorum ad eandem rem.
119 Iterum Donatistarum inde.
120 Interlocutio, quod non pertineat ad actionem præsentem.
121 De Episcopo ad Catholicam converso: & sequentium nominum recitatio.
122 Ubi Catholici inquirunt de Feliciano Mustitano.
123 Responsio Donatistarum inde.
124 Iterum Catholici inde.
125 Iterum Donatistæ inde.
126 Interlocutio, ut ceptus ordo teneatur: & recitatur.
127 Responsio Catholicorum, de Habetdeo diacono Primiani.
128 Interlocutio de ipso.
129 Responsio Donatistarum de Episcopo Cusrutensi cum deesset.
130 De alio Episcopo Donatistarum, de adulterio damnato.
131 Interlocutio, si fuit ibi Catholica: & respondent Donatistæ, *Non*.
132 De mutatis exceptoribus & custodibus datis.
133 Interlocutio judicis, ut tabulæ a custodibus signarentur: & recitatio Episcoporum.
134 De Episcopo & Ecclesia Ceramussense.

135 Recitatio ſequentium nominum.
136 Reſponſio Catholicorum de unitate Tagaſtenſis Eccleſiæ.
137 Et reſponſio Donatiſtarum ad ea.
138 Recitatio ſubſcriptionum actorum.
139 Objectiones Donatiſtarum & reſponſiones Catholicorum, cum actores Catholici recitarentur.
140 Objectio Donatiſtarum, quod iidem ſint actores, qui mandatores.
141 Interlocutio ad eam rem, & recitatio ſubſcriptionum contra objectionem Donatiſtarum.
142 Interlocutio ad eam rem.
143 Interlocutio contra objecta Victoris Epiſcopi Hipponenſium Diarrhytorum.
144 Ubi conſeſſum Epiſcopis offert judex.
145 Ubi recuſantes Donatiſtæ ſeſſionem, judicem laudant.
146 Interlocutio, ut ſoli remanerent actores.
147 Ubi mandatum offerunt Donatiſtæ.
148 Interlocutio, ut recitetur. Et recitat officium.
149 Interlocutio, ut ſubſcriptiones recitet officium.
150 Ubi Catholici petunt præſentiam Donatiſtarum.
151 Interlocutio de mandato & ſubſcriptionibus Do-
[redacted]

183 Ubi agitur de Episcopo, pro quo subscripsit Presbyter, cum ipse Carthaginem non venisset, quia cæcus erat.
184 Catholicorum responsio inde, & Donatistarum.
185 Responsio Donatistarum ad ea.
186 Interlocutio inde.
187 Et Catholicorum inde responsio: & sequitur nominum recitatio.
188 De Episcopo Catholico & rebaptizato, & nominum recitatione.
189 Ubi multa mala in Catholicos commemorantur, & ad hæc responsio Donatistarum.
190 Interlocutio, hoc sibi non esse mandatum.
191 Responsio Catholicorum contra negationem Donatistarum.
192 Ubi dicunt Donatistæ injuriam sibi fieri.
193 Interlocutio contra supradicta.
194 Inquisitio Catholicorum de absente, pro quo alius subscripsit.
195 Responsio Donatistarum de eo.
196 Interlocutio inde.
197 Responsio Catholicorum unde supra: & sequitur recitatio nominum.
198 Responsio Donatistarum de Episcopo rebaptizato. Sequitur nominum recitatio.
199 Responsio Donatistarum de Episcopo rebaptizato & rebaptizante.
200 Ubi quærit cognitor de absente Felice Summense proter falsitatem subscriptionis.
201 Responsio Donatistarum de rebaptizato & in adulterio deprehenso, & recitatio nominum.
202 De Presbytero Catholico interventore, ubi Episcopum haberent Donatistæ, & nominum recitatio.
203 De Diacono Catholico rebaptizato & facto Episcopo a Donatistis.

204 Ubi

222 Interlocutio, ut custodes dentur exceptoribus atque codicibus.

223 Ubi offerunt Catholici custodes, similiter & Donatistæ.

224 Interlocutio judicis de conclusione gestorum.

Expliciunt Capitula gestorum primæ Cognitionis.

INCIPIUNT CAPITULA SECUNDAE Cognitionis.

1 De adstante officio.
2 De ingressu partium.
3 De confessu oblato.
4 Ubi recusatur a parte Donati confessus.
5 Interlocutio, quod stans cognosceret.
6 Responsio Donatistarum inde.
7 Interlocutio inde.
8 Suggestio officii de notaria Donatistarum, ubi petunt sibi edi Catholicorum mandatum.
9 Jussio, ut recitetur.
10 Prosecutio Donatistarum contra id, quod ab officio dicti sunt partis esse Donati.

[redacted]

48 Pro-

48 Prosecutio Donatistarum de dilatione accipienda.
49 Interlocutio, quod priore judicio id, quod nunc flagitant, petere debuerunt.
50 Prosecutio Catholicorum, qua demonstratur, quo die ad collationem pars quæque convenerit.
51 Interlocutio confirmans superius judicatum.
52 Prosecutio Donatistarum, ubi nuper actum de die refragantur.
53 Professio partium pro susceptis tabulis: propria signa cognoscunt.
54 Ubi dicunt Donatistæ, sic solere testamenta aperiri.
55 Interlocutio cohibens proprias professiones reprehendi.
56 Prosecutio Catholicorum, ubi permittunt judici, petentibus Donatistis inducias prorogare.
57 Interlocutio quærens ab exceptoribus, ad quem ar ticulum sit dilata cognitio, licet ad dilationem utriusque partis consensus accesserit.
58 Responsio Donatistarum, ubi dicunt dilationem non suo vitio prorogari.
59 Interlocutio cognitoris, ubi præcipit recitari, quod nuper exactum est: & recitatur.
60 Post recitationem interlocutio, qua clarescit, in præsentem diem consensu partium dilatum fuisse judicium.
61 Prosecutio Donatistarum, ubi agere velle dicunt, si exceptores habent gesta parata præ manibus.
62 Ubi Donatistæ promittunt se gestis subscripturos.
63 De dilatione exceptoribus data.
64 Responsio exceptorum de gestis edendis.
65 Interlocutio de die in diem signando.
66 Responsio de hac re.
67 Prosecutio Donatistarum, qua postulatur, certos ad judicium se esse venturos.
68 Indicatio cognitoris, qua futuri examinis dies percepta gestorum editione definitur.

69 Pro-

69 Profecutio Catholicorum, qua conditio ifta proponitur, ut editis geftis de eorum fufceptione & de tempore caveatur a partibus.

70 Profecutio Donatiftarum, ubi id fe facturos effe promittunt.

71 Interlocutio judicis, ubi etiam præfentia gefta una cum fuperioribus edere jubetur officium.

72 Profecutio Catholicorum, ubi edictum a judice flagitant proponendum, ut Donatiftæ dilationem petiiffe nofcantur.

73 Decifio cognitoris, ubi prædictam geftorum propofitionem fe facturum effe promittit.

Expliciunt Capitula geftorum fecundi conflictus.

INCIPIUNT CAPITULA TERTIAE Cognitionis.

1 De adftante officio.

2 De ingreffis Epifcopis.

3 Interlocutio de die examinis conftituto, qui dies etiam officii refponfione fignatur.

4 Recitatio cautionis, ubi Catholici gefta receperunt.

5 Recitatio fimilis cautionis partis alterius.

6 Interlocutio, qua ftatuitur, ut principalis caufa dicatur.

7 Profecutio Catholicorum, ubi principale negotium olim fe agere velle teftantur.

8 Ubi Donatiftæ a Catholicis exigunt, ut proponant.

9 Ubi refpondetur, propofitionem ex mandato fuo poffe cognofci.

10 Profecutio Catholicorum, qua prædicunt, ne morarum impedimenta nectantur.

11 Profecutio, ut, quod intenditur, proponatur.

12 ResponfioCatholicorum,qua dicunt, propofitionem Donatiftarum ex ipforum colligi poffe mandato.

13 Inter-

13 Interlocutio, qua poſcitur, ut principalis cauſa dicatur.

14 Proſecutio Catholicorum, qua provocant, ut Eccleſiæ principale negotium peragatur.

15 Proſecutio Donatiſtarum, diſcutiendas eſſe perſonas.

16 Reſponſio Catholicorum, jam confirmatas eſſe perſonas.

17 Interlocutio, quod proſecutionem Donatiſtarum Catholici non diligenter adverterint.

18 Reſponſio Catholicorum, qua dicunt, utrumque recitandum eſſe mandatum.

19 Interlocutio, qua Donatiſtarum proſecutio Catholicis aſſeritur.

20 Proſecutio Catholicorum, quid ab Imperatore petierint, a ſe directa legatione, ex qua flagitant, ut jam cauſa dicatur.

21 Interlocutio, ut recitetur Imperiale præceptum.

22 Proſecutio Donatiſtarum de Catholici nominis quæſtione, & inde contentio.

23 Interlocutio de eadem re.

24 Recitatio Imperialis arbitrii.

25 Interruptio Donatiſtarum, qua interpretatur Im- [redacted]

53 Ubi ad hæc Catholici ex ipſa lege reſpondent.

54 Ubi Donatiſtæ dicunt, actionem non ſe differre.

55 Proſecutio Catholicorum de ipſo Imperiali reſcripto, & de collatione ſua, & de teſtimoniis ſcripturarum, quibus confirmatur Eccleſia.

56 Proſecutio Donatiſtarum unde ſuperius, id eſt, de legatorum ſuſcipienda perſona.

57 Reſponſio Catholicorum, quod ideo aliud quæritur, ut cauſa fugiatur: & inde contentio.

58 Interlocutio, diſcutiendas legatorum perſonas non neceſſario poſtulari.

59 Proſecutio Catholicorum, quid ab Imperatore petitum ſit, quidve conceſſum.

60 Proſecutio Donatiſtarum de perſona iterum legatorum.

61 Catholicorum ad iſta reſponſio.

62 Iterum Donatiſtarum contentio de legatorum diſcutienda perſona.

63 Conteſtatio Donatiſtarum, quod moras Catholici innectant, qui perſonas nolunt prodere legatorum.

64 Interlocutio, quod de his perſonis nihil quæri voluit Imperator.

[redacted]

71 Iterum Donatiſtæ, de legatorum perſona contendunt.
72 Ubi exigunt Catholici, Donatiſtas cauſam oportere propriæ ſeparationis oſtendere.
73 Iterum Donatiſtarum contentio de legatis.
74 Ubi Catholici reſpondent, nihil ab imperatore præceptum de legatorum diſcutienda perſona, ſed de erroris initio diſquirendo.
75 Proſecutio Donatiſtarum, apud ſe eſſe potius Catholicam: & iterum de legatorum diſcuſſione contentio.
76 Proſecutio Catholicorum, qua ſibi teſtimoniis flagitant comprobari, quod apud ſe Donatiſtæ dixerunt eſſe Catholicam.
77 Interlocutio, legatorum nomina ſuperfluo flagitari, quibus omiſſis jam ad propoſitionem negotii veniendum.
78 Iterum Donatiſtarum contentio de legatis.
79 Interlocutio ſimilis præcedenti.
80 Proſecutio Catholicorum, qua ad collationem ſe, ſicut voluit imperator, veniſſe teſtantur.
81 Interlocutio, legatorum diſcutiendas fuiſſe perſonas, ubi officium ſuum exſecuta legatio eſt.
82 Ubi poſtulant Catholici, ut a Donatiſtis cauſa ſeparationis propriæ publicetur.
83 Iterum Donatiſtæ flagitant, edi ſibi debere legatos.
84 Interlocutio, ubi cognitor dicit, a forma legis ſe deviare non poſſe, & omnes a legatorum inquiſitione ceſſare debere, ſed cauſam eſſe dicendam.
85 Proſecutio Donatiſtarum de edendo eo, quod Catholici ab Imperatore petierint, & per quos petierunt.
86 Interlocutio, quod præceptum non ſit inquirere, quidnam Catholici ab Imperatore petierint, ſed confirmatis utriſque perſonis negotium debere proponi.

87 Iterum Donatiſtarum inde contentio.
88 Catholicorum ad iſta reſponſio, qua etiam conteſtantur, prolixa velle geſta facere Donatiſtas.
89 Proſecutio Donatiſtarum, ubi moras dicunt per Catholicos fieri, & ubi edi ſibi poſtulant, quid ab Imperatore petierint: & ubi quærunt, utrum jure publico an divinis legibus velint actitare Catholici.
90 Interlocutio collationem tantummodo ab Imperatore petiiſſe Catholicos.
91 Interpellatio Donatiſtarum, qua ſe potius Catholicos dici oportere teſtantur.
92 Interlocutio eos Catholicos eſſe vocitandos, quos ſic vocari voluit Imperator.
93 Proſecutio Donatiſtarum, Catholicum nomen ei eſſe ſervandum, quem victoria declaraverit Chriſtianum.
94 Interlocutio ad iſta conſentiens, & formam præcedentis præcepti obſervans.
95 Ubi Donatiſtæ ſine præjudicio ſuo hoc ipſum interſatum eſſe judicem volunt.
96 Interlocutio, ut jam cauſæ proponatur initium, ſi volunt oſtendere Donatiſtæ, adverſariis nomen
[redacted]

101 Item prosecutio Catholicorum, ibi Ecclesiam inquirendam, ubi sponsus Ecclesiæ, id est, Christus agnoscitur: & Catholici nominis evidens expressio.

102 Persecutio Donatistarum, ubi Catholicum nomen interpretari aliter moliuntur, & conantur iterum ad transacta recurrere de nominibus legatorum.

103 Interlocutio judicis, ut omissis, quæ transacta sunt, Catholici nominis promissa ratio demonstretur.

104 Donatistarum contentio, ut proponere Catholici compellantur.

105 Item petitio Donatistarum, quod debeat judex pronuntiare de singulis.

106 Item ubi postulant Donatistæ, ut Catholici edicant, utrum petitorum, an respondentium sibi velint vindicare personam.

107 Interlocutio ista confirmans.

108 Ubi Catholici profitentur, ad hoc se ingressos esse judicium, ut objectis eorum criminationibusque respondeant.

109 Prosecutio Donatistarum, qua requirunt, a quibus fuerint ad judicium provocati.

110 Prosecutio Catholicorum, qua ideo se ad collationem convenisse asserunt Donatistarum, ut eorum objecta refellerent, & qua eosdem Donatistas auditionem in comitatu petiisse testantur.

111 Interlocutio, ut Donatistæ, quæ solent crimina Catholicis objicere, jam proponant.

112 Prosecutio Donatistarum, ut pronuntiet judex, utrum recta sint, quæ iidem postulant Donatistæ.

113 Interlocutio, qua & illos recte petiisse, & a Catholicis recte responsum esse pronuntiat.

114 Profecutio Donatiftarum, in qua conantur Catholicos facere petitores.
115 Interlocutio judicis, fi Catholici aliquid objiciunt Donatiftis.
116 Profecutio Catholicorum, qua dicunt nihil fe objicere, fed objecta velle diluere: illos autem fæpius objeciffe, & proprii tenore mandati & verbis Epifcopi Primiani poffe monftrari.
117 Interlocutio, ut Donatiftæ traditionis crimen, quod in mandatum fuum contulerant adverfus Catholicos, probationibus fulciant.
118 Poftulatio Donatiftarum, ut ante judex pronuntiet de perfona, & fic eatur in caufam.
119 Catholicorum ad ifta contentio.
120 Interlocutio, eum effe petitorem, qui crimen intendit.
121 Donatiftarum petitio, ut Catholici doceant collationem ab utrisque partibus poftulatam.
122 Catholicorum ad ifta refponfio.
123 Interruptio Donatiftarum, per quam fibi Catholicum nomen affumunt: & de nominibus parentum utrinque contentio.
124 Ubi offerunt gefta Catholici in judicio habita Præfecturæ, quibus comprobant, quod promiffum eft.
125 Ubi ad transacta fe referunt Donatiftæ, ne gefta recitentur, & de perfona pronuntiari defiderant.
126 Interlocutio, collationem folam petiiffe Catholicos, de hac tantummodo judicandum.
127 Ubi Donatiftæ contendunt, ut judex de fua primum petitione pronuntiet.
128 Profecutio Catholicorum, ut proferant Donatiftæ, fi habent, unde fua falfitas convincatur: & ubi gefta ingerunt Præfecturæ.

129 Ubi

129 Ubi ad transacta se conferunt Donatistæ, ne gesta apud Præfecturam habita recitentur.

130 Interlocutio, qua, supplosis omnibus, recitari oportere eadem gesta pronuntiat.

131 Prosecutio Donatistarum de persona petitorum, & judicis pronuntiatione promenda.

132 Interlocutio, ubi omnibus, quæ offerunt, recitandi ordinem pollicetur.

133 Interruptio Donatistarum, ne gesta recitentur.

134 Interlocutio, personam petitoris hinc posse clarescere, si gesta fuerint recitata.

135 Contentio Donatistarum, ut pronuntiet cognitor de petitis.

136 Petitio Catholicorum, ut gesta recitentur.

137 Interlocutio, non debere ad pronuntiationem adigi cognitorem, cum ex altera parte probationis volumen offerretur.

138 Prosecutio Donatistarum, ubi, ne gesta recitentur, aliud prosequuntur, & pronuntiari de parte cognitore desiderant.

139 Interlocutio, ut gesta eadem recitentur.

140 Ubi multis prosecutionibus recitari gesta non sinunt Donatistæ, & contra multas pronuntiationes judicis confligendo personam fugiunt petitoris.

141 Ubi eadem gesta incipiunt recitari, & volentes interrumpere Donatistæ, proconsularia vel vicariana offerunt gesta, per quæ sibi monstrant plurima objecisse Catholicos.

142 Contestatio Catholicorum de tumultuantibus Donatistis.

143 Petitio Donatistarum, ut secundum ordinem temporis singularum partium volumina recitentur.

144 Catholicorum ad ista responsio.

145 Interlocutio, utrum priora sint gesta, quæ legi desiderant Donatistæ.

146 Donatistarum ad interrogata responsio.
147 Interlocutio, ea, quæ antiquiora sunt gesta, primitus recitanda.
148 Ubi Catholici offerunt ea gesta, quæ priora sunt omnibus.
149 Prosecutio Donatistarum, qua ne aliqua gesta recitarentur, Catholicos dicunt ad forensia remeasse, cum divinis legibus elegerint universa discingi.
150 Interlocutio, ut ea gesta recitentur, quæ antiquiora sunt.
151 Ubi Donatistæ se in causam mirantur induci.
152 Ubi Catholici respondent, gesta se per ordinem recitanda, sicut ipsi postulaverant, obtulisse.
153 Prosecutio Donatistarum, ubi aliud, quam quod a Catholicis offertur, se petiisse respondent: & eos provocant, ut aut divinis tantum testimoniis aut publico jure disceptent.
154 Interlocutio, ut gestorum dies inter se ab officio conferantur.
155 Prosecutio Catholicorum, quando debeat divinis legibus, quando publicis causa tractari.
156 Interlocutio, qua Catholicorum prosecutio probabilis judicatur.
157 Prosecutio Donatistarum, in qua redeunt ad priora, ut mandatum sibi & legatio publicetur.
158 Interlocutio adversus Donatistarum prosecutionem.
159 Prosecutio Donatistarum de mandato præsentibus defensoribus adtributo, & de alio mandato prioribus legatis imposito.
160 Catholicorum ad ista responsio, qua dicitur illo mandato, quod legatis impositum est, aliena quoque negotia, quæ ab istis inquiri non debeant, contineri.
161 Prosecutio Donatistarum, qua hoc ipsum crimi-

nan-

nantur, quod Catholici dixerunt, illud legatorum mandatum non esse prodendum.

162 Catholicorum ad responsio, quæ sensum præcedentis prosecutionis exponit.

163 Prosecutio Donatistarum similis præcedenti.

164 Interlocutio, mandatum Catholicorum non debere disquiri: sed Donatistas potius oportere profiteri, vtrum crimina velint traditionis ostendi, an fidei causam Ecclesiæque tractari.

165 Donatistarum prosecutio, quod eis persona petitoris inludenter imponitur.

266 Interlocutio, quod petitor gestorum poterit recitatione monstrari: & Donatistæ respondent, ordinem in eorum recitatione servandum.

167 Interlocutio, ubi tempora gestorum Proconsularium sive Præfecturæ inter se conferre jubetur officium.

168 Ubi gesta illis antiquiora a Catholicis offeruntur.

169 Ubi cognitor jubet, volentibus legere Donatistis ab officio potius, quæ legenda sunt, recitari.

170 Ubi Catholici ea, quæ ipsi offerunt gesta, antiquiora esse respondent.

171 Ubi cognitor percontatur officium, quæ priora sint gesta.

172 Ubi respondet officium, antiquiora esse gesta, quæ obtulerunt de codice Donatistæ.

173 Ubi respondent Catholici, se antiquiora proferre.

174 Ubi cognitor jubet, Donatistarum gesta quasi antiquiora recitari: & ab officio recitatur datus a Catholicis libellus Proconsuli Septimino.

175 Ubi Donatistæ petitores volunt esse Catholicos.

176 Prosecutio Catholicorum, ubi petunt, antiquiora potius recitari, quæ apud Anulinum Proconsulem gesta sunt agentibus Donatistis.

177 Interlocutio, quæ jubet probare Catholicos ſchismatis crimen, quod objiciunt Donatiſtis.

178 Catholicorum ad iſta reſponſio.

179 Interlocutio, quæ jubet univerſa per ordinem recitari.

180 Contendentibus de nomine petitoris interloquitur judex, petitorem melius poſſe clareſcere, cum omnia fuerint recitata.

181 Proſecutio Donatiſtarum, ut eligant Catholici, utrum publicis agere velint legibus, an divinis.

182 Ad hæc interlocutio cognitoris, ut geſta per ordinem recitentur, quo poſſit petitor agnoſci.

183 Ubi Donatiſtæ, ne geſta apud Anulinum Proconſulem habita recitentur, præſcriptionem de lapſu temporis moliuntur inducere.

184 Ubi iſta contendentibus Donatiſtis interloquitur judex, præſcriptionem de lapſu temporis ſubmovendam, cum ad hunc diem partes examen communi voluntate diſtulerint.

185 Ubi Donatiſtæ dicunt, ideo ſe præſcriptionem temporis intuliſſe, quoniam Catholici forenſi more chartis oblatis agere voluerunt.

186 Interlocutio, ut reſpondeant Catholici objectis.

[redacted]

Pri-

Primiani: & ubi legendum offerunt, per quod comprobant, Donatistas transacta repetere.

207 Responsio Donatistarum, cur redeant ad peracta.

208 Prosecutio Catholicorum, moratorie agere Donatistas & gesta esse recitanda, quæ detegant petitorem.

209 Ubi, ne legantur gesta, volunt præscribere Donatistæ.

210 Interlocutio, Donatistas contra suos velle venire consensus, & gesta esse recitanda.

211 Defensio Donatistarum, cur nolint Catholicis proprium servare consensum.

212 Interlocutio, ut gesta recitentur, ea servans incolumia Donatistis, quæ possunt ratione competere.

213 Ubi dicunt Donatistæ consensus proprios servare debere Catholicos, qui se divinis legibus acturos esse promiserint.

214 Catholicorum ad ista responsio, non Cæciliani, sed Ecclesiæ causam promisisse se divinis legibus peracturos.

215 Interlocutio, ut gesta recitentur, quibus petitor possit ostendi.

[redacted]

dere, quid competat, quod interrogat; licet non differat causam quæstio personarum.

249 Persecutio Donatistarum, qua dicunt, vitiis Sacerdotum Ecclesiam maculari: & volumen offerunt cum divinis testimoniis recitandum contra ea, quæ in recitato a Catholicis in prima cognitione mandato postea compererunt.

250 Interlocutio, ubi dicit, tunc demum, quod a Donatistis offertur; posse recitari, si velint a publicarum discussione chartarum discedere cognitorem.

251 Ubi petunt Donatistæ, quod offerunt, interim recitari & ab officio recitatur.

252 Interlocutio, quæ dicit, scripturam illam debuisse ab his penitus concipi, a quibus mandato semel effecto negotium omne transierat.

253 Ubi afferunt Donatistæ, legalibus testimoniis velle se a Catholicis prolata in mandato suo legalia testimonia refutare, & rogant, ut sua audiatur epistola.

254 Interlocutio, quæ concedit, ut recitetur, quod secundum jus publicum non recte conceptum est: & hoc ipsum, quod indulget, enumerat, ne jus a judice videatur omissum.

255 Exceptore recitante dicunt Donatistæ, sensus epistolæ non bene distingui.

256 Ubi Catholici concedunt, ipsos legere Donatistas, cum ipsi Catholicis, ut legerent, in superioribus denegarent.

257 Interlocutio, quæ dicit, nihil interesse, quis legat.

258 Ubi a Donatistarum Episcopo recitatur epistola, quam miserunt ad judicem Donatistæ, quæ testimoniis referta legalibus illa omnia testimonia quasi contrariis nitatur excludere, quæ in mandato suo Catholici posuerunt.

259 Interlocutio, quæ omni epiſtola recitata præbitam a Catholicis pronuntiat eſſe patientiam: & adverſus textum ejus jubet reſpondere Catholicos.

260 Proſecutio Donatiſtarum, qua petunt, ut teſtimonia ſua teſtimoniis revincantur.

261 Ubi a Catholicis adverſus Donatiſtarum epiſtolam reſpondetur.

262 Ubi volunt interrumpere Donatiſtæ negantes, aream in ſcripturis eſſe nominatam.

263 Item ubi aſſerunt Donatiſtæ, de occultis non evidentibus reis Evangelium præcepiſſe, ut eorum permixtio toleretur.

264 Ubi Catholici poſtulant, ut ſibi patientia non negetur, quam ipſi recitatæ Donatiſtarum epiſtolæ præbuerunt.

265 Proſecutio Catholicorum, ubi inter cætera de ſuperioribus repetita & illud infertur, mundi nomine Eccleſiam contineri.

266 Donatiſtarum contra iſta contentio, mundi nomine Eccleſiam non teneri.

267 Ubi Catholici poſtulant, ut admoneantur Do- [redacted]

dam, quoniam totius epistolæ tenor a Catholicis patienter auditus st.

272 Prosecutio Catholicorum, qua ideo scribi universa testantur, ut, si quid in oblivionem venerit, de tabulis repetatur: & ubi dicunt, & in malo & in bono mundum scripturarum testimoniis nominatum.

273 Interlocutio, quæ scriptum esse præcipit, perstrepere Donatistas.

274 Ubi asserunt Donatistæ, interpretari Ecclesiam non posse per mundum: cum mundum agrum esse, non Ecclesiam, ipse Christus expresserit.

275 Interlocutio interrogans Donatistas, quis ille sit mundus, qui salvandus est dictus.

276 Donatistarum ad ista responsio, mundum illum hominem dici.

277 Interlocutio, quæ requirit, utrum ex iisdem hominibus constet Ecclesia.

278 Donatistarum ad ista contentio.

279 Ubi exceptores & notarii suggerunt, impletis codicibus se debere discedere, & alios subrogari.

280 Interlocutio id fieri oportere præcipiens.

281 Prosecutio Catholicorum, qua prolatæ a Donatistis epistolæ plena adsertione respondent.

HUC USQUE GESTA.

RELIQUA DESUNT.

282 Prosecutio Donatistarum adversus prosecutionem Catholicorum, quam contra epistolam retulerunt.

283 Prosecutio Catholicorum, qua ostendunt malos in Ecclesia seminatos, quod Donatistæ fieri posse negaverunt, qua defendunt, quod se dixisse de duabus Ecclesiis dixerunt Donatistæ.

284 Interlocutio, quæ præcipit, ut ex codice recitetur,

313 Judicem debere ferre ſententiam, & a primi hominis culpa hæreditarium in omnes tranſiiſſe delictum.

314 Interlocutio, de omnibus ſimul ferendam eſſe ſententiam: ne motus judicis ante finem negotii publicetur.

315 Proſecutio Catholicorum poſtulans, ut chartæ, quæ recitari cœperant, perlegantur.

316 Interlocutio eas præcipiens recitari, & recitatio relationis ad Conſtantinum Imperatorem ab Anulino Proconſule deſtinatæ, qua Majorinus obſtitiſſe Cæciliano chartas criminum ejus Proconſulis ad Principem dirigendas tradidiſſe, ſignatur.

317 Ubi poſt recitationem ſervari ſibi, quod contra competit, poſtulant Donatiſtæ.

318 Item recitatio relationis alterius ab eodem Proconſule ad eundem Principem deſtinatæ, qua ſignificat idem Proconſul Cæcilianum cum decem clericis ſuis & totidem adverſarios ejus ad urbem pergere ſe feciſſe, ſicut præceperat Imperator.

319 Item relatio epiſtolæ Conſtantini ad Miltiadem

[redacted]

sequi Donatistis dicitur, ut patiantur primitus omnia per ordinem recitari.

325 Ubi contendunt contra recitata prosequi Donatistæ.

326 Ubi a Catholicis dicitur, adhuc superesse, quod debeat recitari, siquidem non sit lecta sententia Miltiadis.

327 Prosecutio Donatistarum, qua se dicunt ideo de exiliis ad judicium remeasse, quia eis cognitor juraverat per edictum.

328 Responsio Catholicorum, non fuisse in exilium Donatistas.

329 Prosecutio Donatistarum de petitoris persona, quæ petracta sunt, repetens, & dicens Cæciliani purgationem non debuisse recitari, qui adhuc ab ipsis non fuerat accusatus.

330 Interlocutio, debere chartas, quas Donatistæ offerunt, recitari, ut omnibus recitatis petitoris persona valeat deprehendi.

331 Ubi contendunt Catholici recitationem chartarum suarum interrumpi penitus non debere; sed omnia per ordinem esse recitanda.

332 Ubi Donatistæ respondent, recitationem de Cæciliano Catholico non potuisse competere.

333 Interlocutio, qua contendentibus de continuanda recitatione Catholicis, jubet cognitor illa potius recitari, quæ offerunt Donatistæ.

334 Prosecutio Donatistarum initium referens causæ, quid Mensurius Carthaginensis Ecclesiæ Episcopus unitatis tempore persecuto effecerit, unde extiterit causa dissidii.

335 Interlocutio probationem exigens, si Mensurio crimen traditionis impingitur.

336 Prosecutio Catholicorum, qua salva Ecclesiæ causa traditionem in Mensurio probari desiderant.

337 Ubi a Donatiſtis familiaris epiſtola recitatur a Menſurio ad Secundum Epiſcopum deſtinata, qua quid circa ſe actum ſit tempore perſecutionis inſinuat.

338 Proſecutio Catholicorum, qua volunt eſſe teſtatum, familiares epiſtolas recitari, quarum fides habeatur incerta.

339 Item alia familiaris epiſtola recitatur Secundi ad Menſurium reſcribentis.

340 Ubi Catholici poſtulant exprimi, qui fuerit hic Secundus.

341 Ubi, qui Secundus fuerit, exprimunt Donatiſtæ.

342 Recitatio ſupradicti reſcripti, qua viciſſim, quid circa ſe in Numidia geſtum ſit eo tempore, Menſurio Secundus inſinuat.

343 Interlocutio præcipiens, ut recitatis epiſtolis ſuis patienter audiant Donatiſtæ, quæ legi a Catholicis cœperant.

344 Proſecutio Donatiſtarum, quæ ſupereſſe ſibi dicit, quod de Cæciliano legendum eſt.

345 Interlocutio etiam de Cæciliano, quod ſupereſt, præcipiens recitari.

346 Proſecutio Catholicorum, quæ patienter ſe habere aſſerit, ut legatur.

347 Ubi offerunt Donatiſtæ conditum a patribus ſuis de Cæciliani damnatione decretum, & hoc jubente judice recitatur.

348 Recitatione concluſa interloquitur judex, ut, ſi quid eſt adhuc, quod de Cæciliano recitari debeat, intimetur.

349 Proſecutio Donatiſtarum, de cæteris quoque perſonis ſe habere documenta promittens.

350 Interlocutio, ut, quæ a Catholicis oblata fuerant, perlegantur.

351 Proſecutio Catholicorum teſtatum faciens, & adverſum Menſurium nihil publicis actum eſſe judiciis

diciis

diciis, & Cæcilianum abſentem ab his eſſe damnatum in Concilio ſine Conſule & die, qui ſibi invicem confeſſa traditionis crimina in alio inveniuntur ignoviſſe Concilio.

352 Interlocutio hoc ipſum exigens recitari.

353 Ubi principio Concilii recitato interrumpunt Donatiſtæ negantes, Conſulem & diem Eccleſiaſticis adjici ſolere decretis.

354 Catholicorum ad iſta reſponſio.

355 Interlocutio ſimilis præcidenti.

356 Ubi exigunt Catholici oportere disquiri, utrum Donatus, cujus modo vocabulum recitatum eſt, inter Cæciliani fuerit damnatores.

357 Interlocutio, quærens iſta disquiri, & ita nomina ſingulorum.

358 Ubi Donatiſtæ teſtantur, ſe præbuiſſe patientiam, vicem petentes, cum cœperint reſpondere.

359 Interlocutio ſecundum voluntatem Donatiſtarum exigens de Catholicis patientiæ profeſſionem.

360 Ubi de præbenda patientia Catholici profitentur.

361 Ubi lecta codicis parte totum legi flagitant Donatiſtæ.

362 Catholicorum ad iſta reſponſio.

363 Proſecutio Catholicorum ideo aſſerens, ſe legiſſe, quæ lecta ſunt, ut Cæciliani poſſit valere purgatio.

364 Interlocutio adverſus illa, quæ a Catholicis rerecitata ſunt, Donatiſtas admonens reſpondere, ut cætera, quæ interrupta ſunt, recitentur.

365 Proſecutio Donatiſtarum aſſerens, quod decretum ſine Conſulis adſcriptione protulerint, ex conſuetudine ſe feciſſe majorum.

366 Interlocutio, quæ dicit, ex hoc ne Catholicos feciſſe aliquam quæſtionem.

367 Prosecutio Catholicorum, ideo hæc agere Donatistas, ut tempora contrahantur.

368 Ubi Donatistæ dicunt, *si de sententiis dictis nemo dubitat, Cæcilianus jure damnatus est.*

369 Prosecutio Catholicorum asserens posse monstrari, quid de Cæciliano sit gestum, si quæ interrupta fuerint, recitentur.

370 Ubi exigunt a Catholicis Donatistæ, utrum illud verum esse Concilium, quo Cæcilianus damnatus est, fateantur.

371 Catholicorum responsio, & si verum sit illud Concilium, Cæciliano absenti præjudicare non posse: quomodo Maximianistarum Concilium damnantium Primianum præjudicium non attulit Primiano.

372 Donatistarum prosecutio, nec causam causæ, nec personam præjudicare personæ.

373 Interlocutio de Cæciliano, qui a septuaginta damnatus est, respondere Catholicos oportere.

374 Prosecutio Catholicorum, inde mentionem de Primiani damnatione fecisse, quia evangelica regula est, adversarios de suis operibus arguendos.

[redacted]

391 Ubi postulant Catholici, purgationis Cæciliani gesta debere recitari.

392 Prosecutio Donatistarum Catholicos cogens decreti illius subire jacturam, quod adversus damnatores Cæciliani recitaverunt.

393 Interlocutio, ubi dicit, ex duobus decretis illud potius posse nutare, cui nomen Consulis deest: & præcipiens, ut quæ interrupta fuerant perlegantur.

394 Prosecutio Catholicorum asserens, nec illis se decreti causationem aliquam facere, nec tamen alterius decreti se pati debere jacturam.

395 Donatistarum ad ista responsio.

396 Interlocutio ex majore diligentia Consulis adjecti fidem non perire decreto.

397 Donatistarum ad ista contentio.

398 Prosecutio Catholicorum, Cæciliani purgationem debere in judicio recitari.

399 Ubi Donatistæ dicunt, non valere Catholicos solvere, quod objectum est.

400 Catholicorum ad ista responsio, cur in Apostolicis Conciliis non sit dies adjectus & Consul: & quod in propheticis libris inveniatur, singula tempora suis significationibus fuisse testata.

401 Interlocutio præcipiens gesta, quæ interrupta fuerant, recitari.

402 Interlocutio, qua petentibus Donatistis, ut judicet, dicit judicari de negotii parte non posse.

403 Recitatio judicii Miltiadis & aliorum similiter sacerdotum, qua Cæcilianus ostenditur absolutus.

404 Prosecutio Donatistarum, ubi secundum superiora contendunt, ut Catholicos cogat decreti, quod adversus Cæciliani damnatores protulerunt, subire jacturam.

405 Interlocutio, quæ a Donatistis exigit, utrum habeant

beant aliquid proferendum contra recitatum judicium Miltiadis.

406 Item interlocutio, quæ Donatiſtas aliud agentes admonet, ut ad quæſita reſpondeant.

407 Catholicorum reſponſio contra illud, quod a Donatiſtis decreti a ſe prolati jacturam facere compellantur.

408 Ubi Donatiſtæ contendunt, illud decretum adverſus damnatores Cæciliani a Catholicis recitatum ideo nulla veritate fulciri, quia perſecutionis tempore non poſſit Concilium congregari.

409 Catholicorum ſimilis ad iſta reſponſio, perſecutionis tempore fieri potuiſſe Concilium: & hoc legalibus teſtimoniis edocetur.

410 Proſecutio Donatiſtarum ſimilis præcedenti.

411 Catholicorum ad iſta reſponſio, potuiſſe Concilium perſecutionis tempore celebrari, ſi illo tempore, quamvis furtim, tamen etiam populus potuit congregari.

412 Proſecutio Donatiſtarum, nunquam perſecutionem paſſos eſſe Catholicos, qui, quanta vis ſit perſecutionis, ignorant.

413 Catholicorum ad iſta reſponſio, quæ interrogat Donatiſtas, utrum negent, collectas Chriſtianorum perſecutionis fieri ſolere temporibus.

414 Interlocutio, quæ definit a Catholicis hoc probandum, utrum noverint perſecutionis tempore Concilium celebratum.

415 Catholicorum reſponſio, Apoſtolos inter perſecutiones Judæorum primum feciſſe Concilium.

416 Donatiſtarum ad iſta contentio.

417 Interlocutio de Catholicis exigens hoc doceri.

418 Ubi Catholici de actibus Apoſtolorum recitant lectionem, qua probare velint, quod ab ipſis Concilium requiſitum eſt.

419 Interlocutio, quæ designat, recitatam a Catholicis lectionem, quod quæsitum est, non probasse.

420 Prosecutio Catholicorum asserens, persecutionis tempore ab Episcopis colligi potuisse Concilium, siquidem tunc etiam plebes congregatæ reperiuntur, unde Martyres facti sunt.

421 Interlocutio id exigens comprobari, & ubi exceptores alii subrogantur.

422 Prosecutio Catholicorum, quæ interrogari desiderat Donatistas, utrum nulla habeant Martyrum gesta persecutionis tempore in collectis se fuisse fatentium.

423 Interlocutio ad interrogata respondere commonens Donatistas.

424 Donatistarum ad quæsita responsio, qua dicunt, nullam domum Episcoporum capere potuisse Concilium.

425 Ubi respondent Catholici, duodecim Episcopis, qui in Concilio tunc fuerunt, domum sufficere potuisse.

426 Interlocutio, quæ requirit, quantus in illo Concilio numerus Episcoporum fuerit.

427 Catholicorum prosecutio similis præcedenti.

[redacted]

obtulisse recitanda, quæ nunc a Catholicis proferuntur.

448 Item recitatio gestorum, quibus passiones Martyrum continentur.

449 Item offerunt alia Martyrum gesta Catholici, unde collectæ plebis tunc factæ doceantur, & recitantur.

450 Interlocutio, quæ definit ex recitatione gestorum collectas plebis persecutionis tempore celebratas.

451 Prosecutio Donatistarum, qua contendunt Catholicos decreti istius facere debere jacturam, quia non potuit tunc Episcopale Concilium congregari.

452 Interlocutio, quæ definit, duodecim Episcopos in unam domum tunc colligi potuisse, quando collectæ plebis publice fieri potuerunt.

453 Prosecutio Donatistarum, qua adhuc de decreti falsitate contendunt, & ipsius decreti sententias & verba discutiunt, & Cæcilianum contra damnatores suos illo se decreto dicunt defendere potuisse, si constaret tunc factum hoc fuisse decretum.

454 Interlocutio contra Donatistarum prosecutionem, quæ dicit, duodecim Episcopos & congregari tunc & latere facile potuisse, Cæcilianum autem non illo duodecim Episcoporum decreto, sed Miltiadis potius absolutum esse judicio.

455 Ubi iterum Donatistæ Catholicos cogunt jacturam ipsius subire decreti.

456 Ubi alia documenta Imperatorii judicati, super absolutione Cæciliani volunt offerre Catholici.

457 Interlocutio id ipsum præcipiens recitari.

458 Ubi exigunt a judice Donatistæ, ut de decreti *illius* falsitate pronuntiet.

459 In-

9 Interlocutio, claruiſſe de geſtis, fieri tunc potuiſſe Concilium.

0 Proſecutio Catholicorum, qua tacentibus Donatiſtis judicatum Conſtantini ſuper abſolutione Cæciliani offerunt recitandum.

1 Proſecutio Donatiſtarum, qua contendunt fieri tunc non potuiſſe Concilium, & debere Catholicos ejusdem decreti diſpendium ſuſtinere.

2 Interlocutio tunc de iſto decreto enixius inquirendum fuiſſe, ſi in hoc Cæciliani abſolutio teneretur, nunc Donatiſtas contra judicium Miltiadis aliud oportere vel dicere, vel proferre, quo Cæciliani abſolutio deſtruatur.

3 Proſecutio Donatiſtarum, qua promittunt reſponſuros ſe eſſe contra judicium Miltiadis: fidem tamen illius inquirendam eſſe decreti.

4 Interlocutio exigens intimari aliquid contra judicium Miltiadis & judicans, in perſecutione fieri potuiſſe Concilium.

5 Catholicorum proſecutio, neceſſariam fuiſſe cauſam, cur tunc congregarentur Epiſcopi.

6 Interlocutio exigens, contra Cæciliani abſolutionem a Donatiſtis aliquid reſponderi.

7 Proſecutio Donatiſtarum, quamvis collectæ tunc factæ ſint plebis, tamen Epiſcoporum contrahi tunc non potuiſſe Concilium.

8 Interlocutio exigens Donatiſtas, legere aliquid contra judicium Miltiadis.

9 Proſecutio Donatiſtarum, non potuiſſe Epiſcopos ſuos in eo crimine alterum condemnare, ſi eo ipſi tenerentur obnoxii.

0 Catholicorum de ſcripturis dominicis ad iſta reſponſio.

1 Interlocutio exigens, ut contra abſolutionem Cæciliani quid proferatur.

2 Proſecutio Donatiſtarum, Cæcilianum in Africa,

ubi

ubi damnatus fuerat, debuiſſe purgari: Miltiadis autem pro eo ſententiam non valere, quia ſimili etiam crimine tenebatur.

473 Proſecutio Catholicorum exigens hoc probari, quod de crimine Miltiadis dixerant Donatiſtæ.

474 Interlocutio approbari præcipiens, quod intenditur Miltiadi.

475 Proſecutio Donatiſtarum, qua de Miltiadis nomine, quid ſit actum, probaturos ſe geſtorum recitatione promittunt.

476 Ubi Catholici petunt de nomine Miltiadis res judicatas debere proferri.

477 Ubi Donatiſtæ dicunt de ſcriptis Optati Catholici Epiſcopi monſtraturos Cæcilianum Brixiæ fuiſſe damnatum.

478 Interlocutio Optati teſtimonio nunc amoto illud potius, quod ſuper nomine Miltiadis Donatiſtæ promiſerant, proferendum.

479 Ubi Donatiſtæ Optati volunt teſtimonium recitari.

480 Interlocutio, quæ promittit Optati teſtimonium recitandum, ſi primum, quod contra Miltiadem promiſſum fuerat, recitetur.

[redacted]

485 Interlocutio similis præcedenti.

486 Catholicorum prosecutio, contra Miltiadem debere Donatistas proferre aliquod judicatum.

487 Interlocutio similis præcedenti.

488 Ubi dicunt Donatistæ non esse prolixum, quod de Optato desiderant recitari.

489 Interlocutio ordinem servandum esse definiens, ut primo contra Miltiadem aliquid, postea de Optato, quantum voluerint, recitetur.

490 Ubi gesta in urbe habita offerunt Donatistæ.

491 Ubi gesta eadem recitantur, quibus in urbe Roma a nonnullis aliis, & a quodam Stratone rerum Ecclesiasticarum traditio perpetrata est.

492 Interlocutio in tam prolixis gestis nihil dictum de nomine Miltiadis.

493 Ubi dicunt Donatistæ, adhuc se non finisse, quod promiserant recitare.

494 Catholicorum prosecutio, qua prolixis gestis se patientiam præbuisse testantur, & nihil ex iisdem adversum Miltiadem esse prolatum, unde se debere de absolutione Cæciliani etiam Constantini Principis legere judicatum.

495 Prosecutio Donatistarum, qua testantur traditionem se gestis prioribus recitasse, & adhuc se habere, quod legant.

496 Interlocutio alia circa Miltiadis personam recitari gesta permittens, & Catholicis servans, ut recitent postea, si quid velint.

497 Hic Catholici volunt esse testatum, quod non expresserint Donatistæ, ubi superiora gesta confecta sint.

498 Interlocutio confirmans, quod a Catholicis dictum est.

499 Item a Donatistis gesta alia recitantur, quibus post redditam agendi licentiam Christianis res Ecclesiæ, quæ traditæ fuerant, recuperantur a

Stratone & cæteris, quos ad id negotium Miltiades Epiſcopus deſtinarat.

500 interlocutio, quod etiam ſecunda geſta nihil de reatu contineant Miltiadis.

501 Ubi aſſerunt Donatiſtæ, eum Stratonem quaſi diaconum a Miltiade directum ad res Eccleſiæ repetendas, qui invenitur ante tradidiſſe.

502 Interlocutio poſtulans id doceri.

503 Ubi recitatur ex primis geſtis Stratonis nomen.

504 Interlocutio poſtulans evidenter oſtendi, utrum Straton in primis geſtis diaconus fuerit nominatus.

505 Ubi Donatiſtæ ex hoc illud interpretari volunt, ibi diaconum ſignificatum, quod iisdem geſtis hortator ſuperſtitionis fuerit nominatus.

506 Ubi Catholici ex Donatiſtarum proſecutione colligunt, fieri potuiſſe, ut alter fuerit Straton ſuperſtitionis hortator.

507 Donatiſtarum contra iſta contentio.

508 Interlocutio, qua dicitur, utraque geſta iisdem temporibus facta, & debuiſſe Stratonem eodem hortatoris nomine utrobique ſignari.

509 Item interlocutio, quæ requirit apertum crimen [redacted]

non fuiſſet: hinc autem Miltiadem fuiſſe pollutum, quod traditorem Stratonem in numero habuit diaconorum.

513 Interlocutio pronuntians, partes agere debere, quæ competunt.

514 Proſecutio Catholicorum, duo Stratones tunc eſſe potuiſſe: nec abhorrere a conſuetudine, ut duo uno nomine cenſeantur, Miltiadem vero reum eſſe non poſſe, niſi traditionem Stratonis ſciſſe doceatur.

515 Interlocutio, inter Epiſcopos nihil ſuſpicionibus actitandum, & debere Conſtantini judicium recitari.

516 Recitatio judicii Conſtantini, quo apud ſe quoque Cæcilianum fuiſſe purgatum poſt Arelatenſe Concilium ſignificat Imperator.

517 Interlocutio, quæ admonet Donatiſtas, utrum contra hæc habeant aliquid recitandum.

518 Ubi dicunt iterum Donatiſtæ Miltiadem Stratonis ſociétate pollutum.

519 Interlocutio ſimilis præcédenti.

520 Ubi dicunt Donatiſtæ, falſum eſſe judicium Conſtantini auribus intimatum.

521 Interlocutio, quod inter partes ſententiam tulerit Imperator.

522 Ubi hoc legi deſiderant Donatiſtæ.

523 Interlocutio hoc ipſum ſignificans, & ex reſcripto Principis ſuperius recitato.

524 Ubi Donatiſtæ volunt eſſe teſtatum, in reſcripto Principis nec diem eſſe nec Conſulem.

525 Ubi reſpondent Catholici & lectum eſſe ex reſcripto diem, & iterum offerunt, ut légatur.

526 Proſecutio Donatiſtarum, lecto die non eſſe Conſulem lectum.

527 Catholicorum ad iſta reſponſio, &, ut, ſi de reſcripto dubitatur, archivorum inſpiciatur autoritas.

528 Interlocutio, Imperiale reſcriptum, cui deſit Conſul & dies, in dubium revocari non poſſe.

529 Ubi Donatiſtæ queruntur, Epiſcopale decretum ſuperius a Catholicis cum Conſule eſſe prolatum, & nunc Imperatoris epiſtolam ſine Conſule recitari.

530 Ubi Catholici provocant Donatiſtas, ut dicant falſam eſſe Imperatoris epiſtolam.

531 Ubi poſtulant Donatiſtæ, ut quod ſibi ſervatum fuerat, de Optato proferant lectionem.

532 Interlocutio, debere reſpondere primitus Donatiſtas, utrum falſa ſit Imperatoris epiſtola & ita demum recitari de Optato, quod velint.

533 Ubi aſſerunt Donatiſtæ, Cæciliano nihil prodeſſe reſcriptum, quia invenitur poſtea condemnatus: & hoc volunt recitata Optati lectione conſtare.

534 Ubi Catholici conteſtantur, quod ſibi non obſit error Optati: legi tamen patiuntur Optatum.

535 Ubi poſtea Conſul invenitur Imperiali epiſtolæ.

536 Ubi de Optato lectio recitatur.

537 Non inventa in Optato damnatione *Cæciliani*, ſed retentione apud Brixiam temperantius ab

[redacted]

ſationi ſubtrahere voluiſſe, quod ei Donatus Caſenſis ex geſtis evidenter oſtenſus eſt.

543 Interlocutio, cum ſepteni adſtent, de unius defectu querelam eſſe poſſe.

544 Proſecutio Donatiſtarum, qua Principi Conſtantino libellum aſſerunt proprios dediſſe majores, & eo Principem motum, agendi eis dediſſe licentiam, & ibi Felicis Aptungitani Epiſcopi, qui Cæciliani fuerat ordinator, cauſa narratur.

545 Interlocutio exigens, ut, quod competit Donatiſtis, documentorum prolatione monſtretur.

546 Libelli recitatio, quem Conſtantino Imperatori dederunt illo tempore Donatiſtæ.

547 Proſecutio Catholicorum, qua aſſerunt pro ſe facere libellum, quem recitaverunt Donatiſtæ.

548 Interlocutio Catholicorum dicta confirmans, & reſcriptum Conſtantini præcipiens recitari.

549 Ubi recitatur epiſtola Conſtantini ad Vicarium Verinum deſtinata, qua libertatem agendi tribuit Donatiſtis.

550 Proſecutio Catholicorum, quæ dicit pro ſe magis epiſtolam facere Conſtantini, quia non de Cæciliano aliquid judicatum eſt, ſed furori ipſi permiſſi ſunt.

551 Interlocutio Catholicorum dicta confirmans.

552 Ubi Donatiſtæ petunt, ut judex de permiſſa ſibi a Conſtantino arbitrii libertate pronuntiet.

553 Interlocutio pronuntians, quod petitum eſt, & adſerens Principem Honorium de abſolutione Cæciliani hodie præcepiſſe disquiri.

554 Proſecutio Donatiſtarum, qua interpretantur ideo non videri Cæcilianum fuiſſe purgatum, quia retractata cauſa Felicis ordinatoris ejusdem, Ingentius quidam ad Comitatum præceptus eſt deſtinari, & nihil actum ab Ingentio reperitur, quo Felix abſolutus eſſe noſcatur.

555 Prosecutio Catholicorum, qua promittunt se Æliani Proconsulis recitata relatione monstrare, quid super Felicis absolutione fuerit actitatum.

556 Ubi Donatistæ contendunt, Constantini potius litteras recitandas, quibus jussus est Ingentius ad palatium destinari.

557 Interlocutio, quæ hoc potius præcipit recitari.

558 Ubi hæ ipsæ litteræ recitantur.

559 Prosecutio Catholicorum, ubi dicunt relationem Æliani Proconsulis recitandam, qua Felix ostenditur absolutus.

560 Recitatio relationis ejusdem.

561 Interlocutio, quæ deposcit, ut ad pleniorem fidem etiam gesta ipsa, quibus Felix purgatus est, recitentur.

562 Ubi Donatistæ contendunt illud potius recitandum, si aut directus est, aut aliquid apud Imperatorem egit Ingentius.

563 Prosecutio Catholicorum, acta potius recitari oportere, ut quemadmodum Cæcilianum constitit absolutum, ita & Felix purgatus fuisse monstretur.

[redacted]

Ingentii persona rescindit, Donatistas hoc potius debere monstrare.

570 Interlocutio, quæ istud exigit recitari.

571 Donatistarum prosecutio, qua dicunt, præsentem Felicem debuisse purgari, & qua requirunt, utrum aliquid apud Imperatorem Ingentius pro Felice responderit.

572 Prosecutio Catholicorum, qua dicunt, quoniam omnia per ordinem recitata sunt, debere cognitorem summotis tergiversationibus ferre sententiam.

573 Interlocutio exigens, ut contra gesta, quibus absolutus est Felix, aliquid recitetur.

574 Prosecutio, majoris esse innocentiæ documentum, quod absens purgatus est Felix.

575 Prosecutio Donatistarum, qua omnes totius negotii recapitulantur articulis superiorum prosecutionum diversi tractati.

576 Interlocutio absoluta & consumpta repeti non debere, qua rursus exigitur, ut contra Felicis absolutionem aliquid recitetur.

577 Prosecutio Catholicorum postulans, ut quoniam discussis omnibus superflua repetuntur, jam sententia proferatur.

578 Interlocutio contra Felicis absolutionem aliquid recitandum.

579 Prosecutio Donatistarum debere judicem de his, quæ prolata sunt, judicare.

580 Prosecutio Catholicorum, qua postulant, ut etiam cætera recitentur.

581 Interlocutio, omnia debere recitari, ut de omnibus judicetur.

582 Prosecutio Donatistarum similis præcedenti.

583 Interlocutio similis præcedenti.

584 Prosecutio Donatistarum, pro arbitrio partis ad-

verſæ falſatum eſſe & deſtructum, quidquid a ſua parte prolatum eſt.

585 Interlocutio, ſi nihil ſupereſt, quod legatur, debere partes exire, ut ſcribi poſſit ſententia plena.

586 Interlocutio convocans partes, ut ſententia recitetur.

587 Sententia recitata, quæ totum complexa negotium, quid obſervari oporteat, pro Catholica unitate decernit.

Expliciunt Capitula tertia Cognitionis.

D.

INCIPIUNT GESTA PRIMAE COGNITIONIS

A. CCCCXI.

1. *Poſt Conſulatum Varanis V. C. Kal. Jun. Carthagine in ſecretaria Thermarum Gargilianarum, præſentibus Sebaſtiano, Maximiano & Petro viris devotiſſimis Protectoribus domeſticis, adſtantibus Urſo, Petro-* [redacted]

Flore & Cresconio Notariis Ecclesiæ Donatistarum, Ursus Ducenarius illustrium atque eminentium Potestatum dixit: Dudum vestra sublimitas secundum Imperiale præceceptum & nos & cæteros, qui tam de sacratissimo comitatu quam etiam de Africanis Officiis sublimitatis tuæ sunt actibus deputati, ad singulas provincias destinavit, & edicta etiam per universam Africam direxit, ut tam Catholici quam Donatistæ Episcopi intra quartum mensem collationi cuncti adesse deberent, quæ tempora hodierna die videntur impleri; & quia præsto sunt universi, de omnibus scilicet Provinciis Africanis, id est de Provincia Proconsulari, de Provincia Byzacena, de Numidia, de Mauritaniis, Sitifensi & Cæsariensi, sed etiam & de Tripolitana Provincia, si præcipit nobilitas tua, adsint iidem venerabiles viri, ut omnia suo ordine peragantur.

2. *Flavius Marcellinus V. C. Tribunus & Notarius dixit:* Adsint venerabiles viri, quos præsentes esse suggeritis. *Et ingressis universis Episcopis partis Donati, ingressis etiam Aurelio, Alypio, Augustino, Vincentio, Fortunato, Fortunatiano & Possidio Episcopis Ecclesiæ Catholicæ, cum Novato, Florentio, Maurentio, Bonifacio, Prisco, Sereniano & Scyllacio Coepiscopis suis, Deuterio, Leone, Asterio, & Restituto, æque Episcopis & custodibus gestorum.*

3. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Optarem quidem tantæ hujus multitudinis sanctitatem, quæ sub unius Christi Dei religione censetur, nulla a se dissensione sejungi; sed quia id quod dudum error antiqui hostis immisit, Deum certum est velle nunc corrigi, ne diutius germana religio concertatione sua spectaculum gentibus faciat, licet supra meritum meum, hoc cognoscam esse judicium, ut inter eos videar judicare, a quibus me potius decuerat judicari: tamen quia certum est, hanc causam spectante Deo & Angelis testibus agitandam, quæ sub fidei cœ-

lestis examine vel probata præmium afferat, vel læsa judicium, ut tandem præsentium disceptationibus Episcoporum manifestius veritas elucescat, Imperialis primitus sanctio recitetur, ut, in quem modum atque formam sit suscipienda cognitio, ab omnibus possit adverti, licet eam cunctis innotuisse sat clarum sit.

4. *Martialis exceptor recitavit:* Imperatores Cæsares Flavius Honorius & Theodosius pii, Felices, Victores, ac triumphatores semper Augusti Flavio Marcellino suo salutem. Inter Imperii nostri maximas curas Catholicæ legis reverentia aut prima semper aut sola est: neque enim aliud aut belli laboribus agimus, aut pacis consiliis ordinamus, nisi ut verum Dei cultum orbis nostri plebs devota custodiat, ut etiam Donatistas vel terrore vel monitu olim implere convenerat, qui Africam, hoc est, regni nostri maximam partem, & sæcularibus officiis fideliter servientem, vano errore & dissensione superflua decolorant. Nos tamen eadem frequentius non piget replicare, quæ omnium retro Principum devota in Deum definivit auctoritas, ne temporibus nostris, siquid forte in injuriam legis Catholicæ fuerit generatum, justo judicio hoc nobis possit imputare posteritas. Nec sane latet conscientiam nostram sermo cœlestis oraculi, quem errori suo posse proficere sæva Donatistarum interpretatio profitetur; qui quamvis depravatos animos ad correctionem mitius invitaret, aboleri eum tamen etiam ante jussimus, ne qua superstitionibus præstaretur occasio. Nunc quoque excludendam subreptionem simili auctoritate censemus, illud merito profitemur, libenter nos ea, quæ statuta fuerant, submovere, ne in divinum cultum nobis se quisquam auctoribus æstimet posse peccare. Et quamvis una sit omnium & manifesta sententia Catholicæ legis plenam veritatem recto hominum cultu & cœlesti sententia comprobatam, studio pacis & gratiæ,

vene-

venerabilium virorum Episcoporum legationem libenter admisimus, quæ congregari Donatistas Episcopos ad cœtum celeberrimæ desiderat civitatis, ut electis etiam sacerdotibus, quos pars utraque delegerit, habitis disputationibus superstitionem ratio manifesta confutet. Quam rem intra quatuor menses præcipimus explicari, ut conversos animos populorum etiam clementia nostra, sicut desiderat, celerius possit cognoscere. Quod si intra præstitutum tempus studiose Donatistarum Episcopi declinaverint, convenire trini edicti vocatione, contumacium tempora concludantur, quibus emensis atque transactis, si provocati adesse contempserint, cedat cum Ecclesiis populus, qui doctores suos silentio cognoverint superatos, & victum se aliquando gratuletur, sciatque si non præceptis nostris, vel Catholicæ legis veris imperiis serviendum. Cui quidem disputationi principe loco te judicem volumus residere (quidquid etiam ante in mandatis acceperis, plenissime meministi) omnemque vel in congregandis Episcopis, vel evocandis, si adesse contempserint, curam te volumus sustinere: ut & ea, quæ ante mandata sunt & quæ nunc statuta cognoscis, probata possis implere solertia; id ante omnia servaturus, ut ea quæ circa Catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra serenitas roboravit, novella subreptione submota integra & inviolata custodias. Ut sane adminicula competentia actibus tuis deesse non possint, viros spectabiles Proconsulem atque Vicarium serenitas nostra commonuit, ut si propriarum dignitatum statum cupiunt retinere, si apparitionem suam extrema declinare supplicia, tam ex propriis officiis, quam ex omnium judicum apparitione, abunde necessarios faciant deputari. Erit jam sollicitudinis tuæ, si quid ulla cognoveris arte differri, missis relationibus indicare,

care, ut negligentes puniat digna correctio. Omnia ſane, quæ vel in unum Epiſcopis congregatis diſputatio completa firmaverit, vel deſiſtentibus forte ſtatuerit circa contumaces lata ſententia, te referre conveniet, ut quid ad confirmandam Catholicam fidem præceptio noſtra profecerit, celerius poſſimus agnoſcere. *Et divina manu.* Vale Marcelline chariſſime nobis. Data pridie Idus Octobris Ravennæ Varane V. C. Conſule.

Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit: Recitata venerabilis lex geſtis præſentibus inſeratur, cujus definitio evidenter apparuit, unde nunc edictorum meorum per ordinem forma recitetur.

5. *Martialis exceptor recitavit:* Quid clementiſſimus Princeps Dominus noſter Honorius pro Catholicæ fidei confirmatione decreverit, antelatorum apicum tenore monſtratur: legationem ſiquidem venerabilium Epiſcoporum libenter accipiens Africam ſuo devotam ſemper imperio vario religionum genere diutius inquietari decolorarique non paſſus eſt; ſtudio namque pacis & fidei tantorum diſſidia populorum ex antiqua perſuaſione venientia veritatis voluit manifeſtatione ſedari, ut, quos ſedare principalibus a ſe

[redacted]

Donatiſtarum Epiſcopos in judicio illuſtrium poteſtatum collationem poſtulaſſe non dubium eſt. Et quoniam libenter aſſenſum tribuit clementia principalis, & Concilium fieri intra Africam univerſale decrevit utriusque partis juxta poſcentibus, huic me diſputationi principe loco judicem voluit reſidere. Unde cunctos per Africam tam Catholicæ quam partis Donatianæ Epiſcopos hujus edicti tenore commoneo, ut intra tempus lege præſcriptum, id eſt, intra quatuor menſes, qui dies intra diem Kalendarum Juniarum ſine dubio concludetur, ad civitatem ſplendidam Carthaginenſem Concilii faciendi gratia convenire non differant, ne eam partem de merito propriæ fidei appareat, judicaſſe, quam defuiſſe conſtiterit. Univerſos etiam cunctarum Provinciarum curatores, magiſtratus, & ordinis viros, nec non & actores, procuratores, vel ſeniores ſingulorum locorum pari admonitione convenio, ſub propriæ exiſtimationis dignitatis reatu ſalutisque periculo, quatenus in civitatibus locisque, in quibus conſiſtunt, utriusque partis Epiſcopos convenire, vel ſub cujuslibet ſcripturæ documento exſtante, feſtinent: ita ut ſi ipſo in tempore in civitatibus non potuerint inveniri, per rura etiam perquiſitis tam Imperialis præcepti forma, quam tenor hujus innoteſcat edicti, quatenus intra hos quatuor menſes ordinum relatione cognoſcam ſingularum partium voluntatem. Illud etiam ſcire Donatianæ partis Epiſcopos volo, ſi quis eorum affuturum ſe eſſe reſponderit, Eccleſiam ſibi primitus cum omni jure ſuo, quæ forte a Catholicis juxta præceptum Imperiale retinetur, ſine aliqua dilatione per viros ordinis mox tradendam. Si vero omnes vel ſinguli in locis ſuis poſiti ſe adfuturos eſſe reſponderint, & Eccleſias & ea loca, quæ eorum fuiſſe vel eos tenuiſſe conſtiterit, per ſupradictorum ordinum inſtantiam eorum juri dominioque reddenda, ut re-

for-

formato iisdem primitus ſtatu, diſputationis inchoetur initium. Et quoniam tanti mihi negotii ſummam committere voluit Auguſtiſſimus Princeps, illud me quoque fateor libenter accipere, ut ſi de mea perſona aliquid cunctationis affertur, alium mecum judicem, quem ipſi delegerint Donatianæ partis & fidei, vel ſuperioris vel ſimilis dignitatis reſidere non abnuam. Sive autem cum alio ſive ſolus in hoc negogotio judicaturus interero, nihil aliud me, niſi quod allegationes partium examinatæ potuerint demonſtrare, & quod veri invenerit fides, per admirabile myſterium Trinitatis, per Incarnationis dominicæ Sacramentum, & per ſalutem ſupra memoratorum Principum judicaturum me eſſe promitto. Nec illam ſane partem potui reticere, quatenus noverint, ſive pro Donatiſtis ſive pro Catholicis fuerit lata ſententia, in nullo ſe Donatiſtarum Epiſcopos aliquam moleſtiam eſſe paſſuros, ſed liberos & ab omni injuriæ genere alienos ad propria redituros; quod me & per tremendum judicii diem, & per Sacramenta ſuperius memorata ita facturum eſſe polliceor. Omnes autem, qui ad ſingulas provincias fuerant deſtinati, noverint in nullo ſe quemquam deinceps Donatiſtarum [redacted]

7. *Petilianus Episcopus dixit:* Non decet nos cognitorem eligere alterum, qui non petivimus primum. *& alia manu.* Recognovi.

8. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Evidentissime præceptionis augustæ tenore declaratum est, collationem non cognitorem fuisse postulatum, & arbitrio suo meæ mediocritatis judicium delegisse: cui necesse est me omnibus modis inservire, cum & sanctitatem vestram ideo convenisse manifestum sit, ut satisfieret Imperialibus constitutis.

9. *Petilianus Episcopus dixit:* Salvis omnibus, quæ competunt nobis, & de persona & in causa, proponant ii, qui ista elicere meruerunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit: Salvis atque incolumibus universis, quæ legibus deferuntur, edictorem per ordinem, sicut & prius statui, formæ recitentur.

10. *Martialis exceptor recitavit:* Magnitudo hujusce negotii, quod de veritatis ac religionis agnitione suscipitur, etiamsi parum momenti sui libraretur examine, convenerat tamen ipsa disceptantum gravitate atque auctoritate pensari. Nulli enim habetur ambiguum, quanti sit ponderis causa, quæ inter Episcoporum est discutienda personas. Sed cum mihi cognitionem disceptationis hujusce crediderit augusta dignatio, eisque judicem dederit, quibus inferiorem me esse pro tanti nominis veneratione cognosco, fidei sollicitudinis meæ hac consideratione prospexi, ut de meo vellem judicio judicari. Hujus igitur auctoritate propositi omnes utriusque partis Episcopos censui commonendos, ut ante cognoscant, non amplius quam septenos ambarum Episcopos partium mutuæ inter se disceptationis habituros esse colloquium, quos in officium disputandi suarum partium subrogaret electio: siquidem certum deligi ex partibus

bus numerum præceperit Imperialis auctoritas. Aderunt alii quoque septeni delecti judicio suæ cujusque partis Episcopi, qui servata primitus per omne colloquium moderatione silentii ad hoc se tantum intelligant interesse, ut si qui ex disputantibus utrinque septenis conferre consilium cum suorum quoque voluerit, cum eodem illic secedat in partem, atque ibi communicata patienter ratione tractandi proprium revertatur ad locum, fidem servaturus officii, ut alter, cui id necesse est, tacendo audienda commendet; alter cui id munus est, loquendo suscepta confirmet. Erit autem collationi aptissimus locus Thermarum Gargilianarum, in quem die Kalendarum Juniarum eosdem Episcopos solos, qui designati sunt, oporteat convenire. Ex quo illud profecto perspicuum est, eo nullum penitus populi fieri debere conventum, quo nec ipsos universos confluere sinatur Episcopos. Nam cum patientia disputandi, quæ soli amica silentio est, omnem catervatim agminis strepitum perhorrescat, nihil interest, utrum eam congestio populorum, an Episcoporum turba præpediat. Igitur Episcopi memorati soli in prædictum locum tempusque conveniant, ita tamen, ut reliqui

[redacted]

Ecclesias proprias ante tractantes, quatenus a die disputationis ac loco omnis se multitudo contineat, ut religioso patientiæ magisterio delinitum Christianæ paci populum parent. Non solum enim Episcopi, verum etiam rationabilis in hanc sententiam populus ipse consentit, disputantibus supradictis: & ubi major occupatio mentium defixa consistit, de veritate quærentibus nihil turbidum, nihil tumultuosum, nihil denique intempestivum debere prorsus obstrepere. Nam ut, quod omnium saluti proficiat, fiat postea publicum, debet discutientibus veritatem præstare ante secretum: a me vero ita per omnia promulganda sententia est, ut in publicam dimissa notitiam toto splendidæ Carthaginis populo judice ponderetur. Ita quippe oculis non solum urbis hujusce, verum etiam universæ Provinciæ totus emensæ disputationis ordo pandetur, ut tam prosecutiones disputantium Episcoporum, quam pronuntiationum mearum series subsecuta digestis in publico voluminibus explicetur. Hæc enim in judice securitas fidei est, ut de se non timeat judicari. Ut igitur in eliciendæ veritatis examen non inserpat aliquatenus calumniosa suspicio, lucemque perspicuam, quam mentibus publicis probationum evidentium fides absoluta purgabit, nullis penitus nebulis causatio cujuslibet partis obducat; id etiam contra suspicionum fucos & commenta fallendi necessario provisum. Noverint omnes non solum oportere, verum etiam expedire servari, scilicet ut interfatibus meis me primitus per omnia subscribente etiam omnes disputantes Episcopi suis in scheda prosecutionibus universi absque ulla prorsus excusatione subscribant. Exigit enim meritum fidei, ut adversus eum, qui assertionibus suis perfidum forte subducere tentarit assensum & inficiari, quæ dixerit, etiam testimonii sui consistat auctoritas, ubi soli proficit victoria veritati. Ii autem, qui excipiendi fungun-

tur officio præter eos, qui dicationi meæ de publicis præstolantur officiis, etiam quaterni de singulis partibus Ecclesiastici alternis debebunt adstare notarii: quorum fides ne qua vacillet ambage, quaterni Episcopi partium singularum delecti suorum judicio præponantur, ut eosdem exceptores ac notarios pervigili ac sollicita observatione custodiant, quatenus cum eisdem exceptoribus ac notariis egressi per vices subinde faciant perspicua digeri descriptione, quæ dicta sunt, ut nihilominus adhuc Episcopis supradictis in disceptatione versantibus transeat in apices evidentes profligatæ pars aliqua quæstionis, ut confestim ea cum a septenis Episcopis subnexa subscriptione celerem expectationi publicæ tribuant notionem. Post primum autem collationis diem descriptioni subscriptionique gestorum locum diei subsequentis efficiet procrastinata cognitio, ita ut, si quid forte præcedenti collationi superérit, in diem tertium recurrat examen. Omne igitur spatium conferendi vicissim diei unius intercapedo distinguet, quo possint in medio gesta subinde subscribenda describi, memoratorum præstolante custodia, qui hoc fine suum metiantur officium, non ut aliquid dicant, sed ut dicta custodiant. Donec autem emenso exitu quæstionum omnes expedita veritas enodet ambages, schedas subinde scriptas pariter atque subscriptas tam mei sigilli quam illorum octo custodum signabit impressio. Maximianistis etiam edicti hujus innotescat auctoritas, qua sibi ab illo Concilio intelligant temperandum, quod inter Catholicos Donatistasque distingui omnem judicarique conflictum clementium Principum præceptio religiosa constituit; nec eis opitulari aliquatenus posse, quod sibi Donatistarum nomine blandiuntur, cum a Donatistis dicantur esse damnati. Si quis ex istis, quæ adversus omnes multifariæ suspicionis insidias provisa sollicite, constituta

fide-

fideliter, ordinata diligenter, tenor hujus propositionis amplectitur, modo quolibet observare noluerit, non solum quid de causa sentiat, confitetur, verum etiam, quid moliatur, ostendit. Sufficit interim cognitori talis prærogativa, justitiæ hujus commonitionis circa universos Episcopos fecisse populum sibi plebis Carthaginensis testem, quem mox est habiturus judicem. Superest, ut ante Concilii diem universum hujusce ordinationis tenorem utriusque partis Episcopi, amputata penitus mora, missis ad dicationem meam litteris suis, impleturos se esse promittant, hoc præcipue maturato, ut eædem, quibus ad omnia hujusce edicti se consensisse profitebuntur, epistolæ primatium tantummodo Episcoporum subscriptione signentur. Sufficit enim illis epistolis universalem (ut ita dixerim) subscriptionem Episcoporum omnium cohærere, quibus totum disputationis ordinem conferentium septenorum ratum se habituros esse promiserint.

11. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Hoc quoque edictum suscipiet corpus actorum. Ne quid autem fidei plenorum videatur deesse gestorum, universa, quæ a partibus medio tempore vel scripta sunt vel intimata judiciis, percurrat officium.

12. *Petilianus Episcopus dixit:* Egisti partes tuas vir nobilis, ut & partibus te justum futurum esse promiseris, & auribus publicis popularem. Sed quia hæc omnia ante causam sunt, non de causa, id primum tuam petimus potestatem, ut is, qui me acciri edictis, qui me de meis sedibus evocari, qui me laborem itineris pati inquietavit, petita ut voluit proponat, cur meam desiderarit adesse præsentiam, ut noverim, utrum vel quid debeam respondere. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

13. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Hæc ſuo loco & ordine rectius peragentur: interim quod ſtatui, percurrat officiium.

14. *Romulus exceptor recitavit:* Exemplum notariæ Donatiſtarum. Poſt Conſulatum Varanis viri clariſſimi octavo Kalendas Junias, Flauio Marcellino viro clariſſimo & ſpectabili Tribuno & Notario, Januarianus, Primianus, & cæteri ſinceræ Chriſtianitatis Epiſcopi & Catholicæ veritatis. Notum facimus ſinceritati tuæ, nos edicto tuo conventos, ex diverſis partibus Africæ convolantes ingreſſos fuiſſe Carthaginem xv. die Kal. Jun. cujus noſtri adventus & omnes, quos Carthago continet, teſtes ſunt, & tua ſinceritas non ignorat. Tanta enim vis jurisjurandi tui edicto tuo expreſſa eſt, ut exceptis his, quos adverſæ valetudines corporum in ſedibus retinent, aut ægritudo in via comprehendit, nec graviſſimos ſenes annoſitas, nec prolixi itineris labor valuerit prohibere. Quod cum ſolum edictum ante cauſam ſufficeret, alterum quoque dignatus es edere, in quo cum multa nos moveant, tum præcipue magnam ſollicitudinem facit, quia nos ipſos edicto tuo epiſtolis noſtris adſtipulari [redacted]

15. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Alterius quoque partis recitetur epistola.

16. *Romulus exceptor recitavit:* Honorabili ac dilectissimo filio, viro clarissimo & spectabili Tribuno & Notario Marcellino, Aurelius, Sylvanus, & universi Episcopi Catholici. Edicto spectabilitatis tuæ, quo nostræ collationis tranquillitati quietique servandæ & veritati manifestandæ muniendæque consultum est, in omnibus nos consentire, sicut admonere dignatus es, per has litteras intimamus, hoc est, de loco & tempore ipsius collationis & de numero eorum, quos præsentes esse oportebit. Consentimus etiam, ut ii, quibus conferendi delegamus officium, subscribant prosecutionibus suis. Inque illo scripto, quo eis hoc munus imponimus, ratumque nos habituros, quod egerint, pollicemur, subscriptiones omnium nostrum non solum habeas factas, verum cum etiam fiunt, ipse perspicias: admonituri quoque Domino adjuvante populum Christianum, ut a collationis loco quietis & tranquillitatis gratia suum abstineat omnino conventum, & ea quæ aguntur, non cum aguntur, audire festinet, sed conscripta ut cognoscat, exspectet, sicut ea te prolaturum omnibus promisisti. Illo etiam veritate confisi nos vinculo conditionis obstringimus, ut si vobis ii, cum quibus agimus, demonstrare potuerint, cum secundum Dei promissa populi Christiani usquequaque crescendo jam magnam partem orbis implerent, & in cætera dilatarentur implendam, subito Ecclesiam Christi nescio quorum, quos isti accusant, peccatorum periisse contagio, & in sola remansisse parte Donati: si hoc, ut dictum est, demonstrare potuerint, nullos apud eos honores Episcopalis muneris requiremus, sed eorum sequemur pro sola æterna salute consilium, quibus tanti gratiam beneficii pro cognita veritate debebimus. Si autem nos potius valuerimus ostendere Ecclesiam Christi

quam universus orbis Christianus a parte Donati rebaptizetur; cum præsertim de Maximiani sacrilego & damnato schismate venientes, quos etiam terrenarum potestatum jussionibus insectando emendare curarunt, tanta dilectione quæsierint, ut nec baptismum ab eis datum rescindere auderent, & quosdam eorum damnatos sine ulla honoris eorum diminutione susciperent, quosdam vero in illius discissionis societate impollutos fuisse censerent. Quorum inter se concordiæ non invidemus, sed eos certe oportet advertere, quam pie tanto studio ramum a se fractum radix Catholica inquirit, si ramus ipse similiter a se parvum fragmen incisum sic colligere laboravit. *Et ali manu.* Optamus, te fili, in Domino bene valere. Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis huic Epistolæ subscripsi. *Item alia manu.* Silvanus senex Ecclesiæ Summensis subscripsi. *Item recitavit.*

17. Marcellinus vir clarissimus & spectabilis Tribunus & Notarius. Quoniam justitia dictante vel fide semel me spopondisse commemini, quidquid cum utriusque partis Episcopis gessero, in publicum transmissurum me esse notitiam, causa mihi repetendorum nascitur edictorum. Nam cum superioris forma

18. Honorabili ac dilectissimo filio, viro clarissimo & spectabili Tribuno & Notario Marcellino Aurelius, Silvanus & universi Episcopi Catholici. Multum nos sollicitos reddidit notoria vel litteræ fratrum nostrorum, quos cupimus ad Catholicam pacem a perniciosa dissensione converti; quod edicto nobilitatis tuæ, quo ipsius disputationis nostræ tranquillitati quietique providisti, consentire noluerunt: ne forte etiamsi non omnes, aliqui tamen eorum per multitudinis tumultum seu strepitum collationem, quæ pacata esse debet, impediant. Atque utinam ipsos non pertentet ista cogitatio, & nos potius fallat ista suspicio: & ideo si velint omnes esse præsentes, ut cum eis visum fuerit, congregatis illuc etiam nobis simul inde egrediamur concordes atque pacati, & schismatica divisione correcta, fraterno unitatis Christi vinculo obstricti, mirantibus & gaudentibus omnibus bonis, dolente autem solo diabolo & similibus ejus, pariter in Ecclesiam ad gratiarum actionem laudesque Deo reddendas ardentissima & lucidissima charitate pergamus. Quid enim magnum est, si oculus pacatus attendat, & cogitatio Christiana non deferat considerare & videre, remotis humanis criminationibus seu veris seu falsis in eis litteris Ecclesiam esse quærendam, ubi Christus redemptor ejus innotuit? Nam sicut non audimus contra Christum eos, qui dicunt corpus ejus de sepulchro furatum a discipulis, sic non debemus audire contra ejus Ecclesiam eos, qui dicunt, non eam esse nisi in solis Afris & Afrorum paucissimis sociis. Apostolus quippe dicit, *quoniam veraces Christiani membra sunt Christi.* Sicut ergo non credimus, furto cujusquam periisse carnem Christi mortuam de [illegible] sic credere non debemus, peccato cujus[illegible] membra periisse de mundo. Non est [illegible] oniam [illegible] est Christus, & cor-

pus

pus Ecclesiæ, simul in Evangelio commendatum videre & caput contra calumnias Judæorum, & corpus contra criminationes hæreticorum. Nam quod legitur, *Oportebat Christum pati & resurgere a mortuis tertio die*, contra eos est, qui dicunt mortuum de sepulchro esse sublatum; quod autem sequitur, *& prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem*, contra eos est, qui dicunt non esse Ecclesiam in orbe terrarum: ut uno brevi capitulo paucisque verbis & inimicus capitis & inimicus corporis repellatur, &, si fideliter attenderit, corrigatur. Nam tenere istas inimicitias fratres nostros tanto magis dolemus, quanto magis eos constat easdem scripturas nobiscum tenere, quibus hæc apertissima testimonia continentur. Judæi quippe, qui negant resurrexisse Christum, saltem non accipiunt Evangelium: isti autem fratres nostri utriusque testamenti auctoritate devincti sunt, & tamen criminari nos volunt de Evangelio tradito, & nolunt ei credere recitato. Sed nunc fortasse hujus collationis cura suscepta diligentius perscrutati sunt Scripturas sacras, & quia in eis innumerabilia testimonia repererunt, quibus promissa est Ecclesia futura in omnibus gentibus & toto orbe terrarum, sicut eam reddi & præsentari cœpisse in Evangelio & epistolis Apostolicis & in actibus Apostolorum videmus, ubi & ipsa loca, & civitates, & Provinciæ leguntur, per quas crevit, incipiens ab Hierusalem, ut inde se etiam in Africam non migrando, sed crescendo diffunderet. Non autem invenerint aliquod testimonium divinorum eloquiorum, ubi dictum est, eam perituram de cæteris partibus mundi, & in sola Africa in Donati parte mansuram: & viderunt, quam sit absurdum pro illa, quæ fuerat peritura, tot testimonia divina recitari: pro ea vero, quæ, sicut putant, fuerat Domino placitura, nullum ejus testimonium repe-

reperiri. Hæc forte cogitantes, ad finiendas vanas & perniciosas & saluti æternæ contrarias inimicitias, ad locum collationis nostræ omnes convenire voluerunt, non ut tumultus novus oriatur, sed ut vetusta discordia finiatur. Nam & illud, quo in nos solent graviter irritari, quod reges terræ, quos tanto ante prædictum est Christo Domino servituros, leges contra hæreticos & schismaticos pro Catholica pace constituunt, credimus, quod aliquando cogitaverint, non esse culpandum, quia & antiqui reges non solum gentis Hebraicæ, sed etiam alienigenæ, ne quisquam contra Deum Israel, hoc est, verum Deum non tantum faceret, sed vel diceret aliquid, omnes regni sui populos præceptis minacissimis terruerunt, & majores istorum ipsam Cæciliani causam, unde nata est ista dissensio, ad Constantinum Imperatorem per Anulinum Proconsulem accusando miserunt: quod utique non ob aliud videntur fecisse, nisi ut Imperator Constantinus contra eos, qui superati essent, eis qui superassent, aliquid regali auctoritate decerneret, totamque ipsam causam potuerunt & forte fecerunt ipsius collationis necessitate, Archivis publicis perscrutatis, invenire olim esse finitam post Ecclesiastica judicia, quibus absolutus est Cæcilianus, illo etiam Imperatore judicante, ad cujus examen rem totam & primo miserunt & postea perduxerunt. Ibi potuerunt etiam causam Felicis Aptungensis ordinatoris Cæciliani, quem malorum omnium fontem in Concilio suo dixerant, cognoscente Æliano Proconsule ex præcepto ejusdem Imperatoris invenire purgatam. Quanquam & hoc si attenderunt, &, quod facile fuerat, adverterunt, in scripturis sanctis Ecclesiam Christi permixtis zizaniis & palea & piscibus malis futuram esse promissam usque ad tempus messis, ventilationis & littoris, utique cogitare potuerunt, etiamsi malam causam Cæcilianus & Coepiscopi ejus habuissent, nihil

eos

eos præjudicare potuiſſe orbi Chriſtiano, quem Deus paucis credentibus tanto ante promiſit; & nunc multis videntibus reddidit. Niſi forte plus contra Eccleſiam valuit homo peccans, quam pro Eccleſia Deus jurans, & iniquitas quod admiſit, quam veritas quod promiſit. Hæc ſentire quam ſit ſtultum & impium jam fortaſſe viderunt: cogitaverunt quoque damnatos a ſe Maximianiſtas Primiani damnatores per poteſtates terrenas etiam de Baſilicis curaſſe pellendos, & ibi certius exemplo ſuo recentiore didicerunt non eſſe peccatum, ſi tale aliquid Eccleſia contra rebelles ſuos ab hujuſmodi poteſtatibus poſtulat, & quod aliquos ex damnatis poſtea receperunt, quos cum damnarent, aliis etiam plurimis in eadem ſocietate ſchismatis conſtitutis dilationem dederunt, quos in Maximiani ſacrilegi ſurculi communione impollutos manſiſſe dixerunt, & baptiſmum vel a damnatis, vel a ſociis eorum, quamvis foris in ſchismate datum reſcindere atque iterare non auſi ſunt, ſatis utique judicarunt ea, quæ contra nos dicebant, exemplo ſuo eſſe damnata: & credendum eſt, quod jam intelligant, quam ſit indignum, quam intolerabile, ut cum ſedeant in cathedris Epiſcopalibus cum iſtis & cum ipſo ſimul Primiano damnatores ejus & damnati in cauſa ejus, ut ſit pax in parte Donati, de Cæciliano infametur orbis Chriſtianus, ne in pace vivat unitas Chriſti. Hæc omnia fortaſſe cogitantes & Dei timore permoti omnes collationis loco adeſſe voluerunt, non tumultus diſpoſitione, ſed pacis. Quod enim præterea ſe univerſos adeſſe dixerunt, ut eorum numerus appareat, quoniam eos paucos eſſe adverſarii ſui ſæpe mentiti ſunt, hoc ſi aliquando a noſtris dictum eſt, de his locis dici veriſſime potuit, ubi noſtrorum Coepiſcoporum & clericorum atque laicorum longe major eſt numerus, & maxime in Proconſulari Provincia, quanquam, excepta Numidia Conſulari, etiam

in

in cæteris Provinciis Africanis nostrorum numero facillime superentur, aut certe in comparatione omnium gentium, per quas Catholica communio dilatatur, eos esse paucissimos rectissime dicimus. Sed nunc si numerum suum innotescere voluissent, nonne ordinatius atque tranquillius innotesceret per eorum subscriptiones, quas, ut mandato suo te cernente subjungant, edicto admonuisti? Quid sibi ergo vult, quod collationis loco omnes adesse desiderant? Si enim pacem non cogitant, quid non perturbabunt locuturi? aut quid illic facient tacituri? Nam etiamsi clamor non sit, solus susurrus ipse multorum satis magnum strepitum faciet, quo impediatur illa collatio. Quid est autem, quod in notaria sua ponendum putarunt, ideo se juste flagitasse, ut omnes adessent, quia omnes conventi sunt, ut venirent: quasi possent eligi pauci, qui adesse deberent, nisi ab omnibus, qui venissent, ut eorum electioni te præsente subscriberent, ac sic in paucis omnes essent, cum ab omnibus pauci electi essent. Aut ergo tumultus ab eis cogitatur aut pax: quorum illud optamus, illud cavemus: & ideo ne forte, quod absit, hoc præparetur potius, quod cavemus, quam quod optamus, consentimus adesse omnes illos, ut tamen a nobis tantus adsit numerus, quantus tuæ spactabilitati sufficere visus est: ut tumultuosum perturbas, si quid emerserit, non nisi eis recte imputetur, in quorum parte præsens fuerit. Ad rem, quæ a paucis agenda est, omnino superflua multitudo. Si autem, quod votis omnibus cupimus, quod ardenter appetimus, quod suppliciter a Domino deprecamur, causa unitatis faciendæ illa erit necessaria multitudo, cum voluerint, omnes aderimus, & ad tantum bonum illo adjuvante, qui hoc donat, alacriter convolabimus, dicentes, Fratres nostri estis, non jam eis, qui nos detestantur, sed qui odio finito amplectuntur, ut nomen Domini

hono-

diutius immorandum, ſupereſt, ut in electione ſatisfaciatis cœleſtibus conſtitutis.

26. *Emeritus Episcopus dixit:* Forma Præcepti talis eſt, ut intra quatuor menſes dicatur. Si ſecundum hanc formam ſublimitatis tuæ edictum eſt conſtitutum, ſupereſt, ut ſuggerente officio in medium cauſa mittatur. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

27. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Officium ad quæſita reſpondeat. *Nampius Scriba dixit:* Secundum diem edicti nobilitatis tuæ quartus menſis concluſus eſt, die XIV. Kal. Juniarum.

28. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Cum partes Carthaginem utræque veniſſent, in hunc eas diem conſenſiſſe non dubium eſt. Siquidem nulla ſuper hac parte videatur aut dilatio poſtulata, aut judicium flagitatum.

29. *Petilianus Episcopus dixit:* Nos ad hanc urbem XV. Kal. die Juniarum veniſſe, & notoria noſtra ſignavimus, & omnem non dico Carthaginem, ſed Africam fecimus teſtem: qui ſi non adeſſemus, jam pars adverſa ſine dubio flagitaret, in contumaces dicendam eſſe ſententiam, tempuſque jam fuiſſe defini- [redacted]

ſunt, ſine ſollicitudine non geſſiſſet. Feras igitur quæſo judicium, promasque ſententiam, non dico acriorem, quam adverſum me ferre potueras, ſed quam tibi leges & Imperiale præceptum intimant, quamque præcipiunt. Non enim fas eſt, ut, qui contra nos poſſes ferre judicium, nunc contra adverſarios meos ſententiam valeas denegare. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

30. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Sanctitatem atque peritiam tuam latere non credo, id Imperiali præceptione fuiſſe conſtitutum, ut ea pars, quæ trini edicti conventione adeſſe noluiſſet, ſententiam contumacis incurreret. Perpenſa etiam clementiſſimus Imperator moderatione conſtituit, ut, ſi longinquitate itineris quarto menſe partes ad conſtitutum locum venire minime potuiſſent, duorum menſium induciæ præſtarentur. Quam quidem rem, ne alicujus partis querela videretur exiſtere, videor cuſtodiſſe. Unde de tempore, quoniam magis forenſis eſt, quam Epiſcopalis objectio, quæ quidem nec in publico judicio ſecundum formam Imperialis præcepti prævalere potuiſſet, cum partes utrasque obſervaſſe ſat clareat, ſicut ſuperius interfatus ſum, utrum electi ſint, qui peragere poſſent ex omnium voluntate negotium, intimare dignamini.

31. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Cauſæ præſcriptio eſt judicis ſermo, ſervari forenſem uſum conſuetudinemque jurgandi inter Epiſcopos non oportere nutare illam verſutiam legum jurisque controverſiam, ubi de fidei ſtatu & totius ſanctitatis diſceptatione tractatur. Quod quidem caſtis & bene credulis auribus accipimus, vir ſpectabilis; ſed ne forte in perniciem noſtram iſta replicentur, jusque transeat ad adverſarios iterum confligendi, adſeraturque nobis hoc juris præcepto ſervato: in hanc formam legis conſentire debes, hoc ipſum judiciaria auctoritate deſige. Epiſcopa-

ſcopalis nos moris regula ſanctitati adeſſe debere, ut non præſtigiis juris, neque ligaminibus cujusque facundiæ, ſed teſtamento novo ac veteri, quod inſtituit Deus, quod ſacravit Dominus Chriſtus, cauſa poſſit audiri. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

32. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ne quid inordinate fieri videatur, quoniam hoc & ipſum veritatis regula continetur, & legum dictat auctoritas, prius eſt, ut perſonarum numerus deſignetur: tunc demum ea, quæ partibus competunt, per eos, qui firmati fuerint, rectius peragentur: ne hæc inter incertas perſonas videantur infirma.

33. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Cum omnes, qui mandaturi ſunt, adſtare videantur, magisque perſona præſentium quam ſermo teneatur abſentium, quid eſt, quod poteſt movere judicia, cum ſtatutis omnibus, quæ primo ex lege deſcendunt, quæque initium cauſæ facere conſueverunt, tunc demum ad electionem defenſorum ſecundum edictum ſublimitatis tuæ arbitrium veniamus? *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

34. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius*

[redacted]

bet, ut nihil de jure publico, sed omnia Ecclesiasticis regulis, id est, novi & veteris Testamenti testimoniis peragantur, pars utraque designet.

37. *Petilianus Episcopus dixit*: Optimus moderator. *Et alia manu*. Petilianus Episcopus recognovi.

38. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Quoniam secundum nobilitatis tuæ edictum non omnes nostri collegæ adsunt illi obtemperantes edicto, & voluntas cunctorum mandato continetur, jube hoc idem mandatum ab officio suscipi & recitari. *Et alia manu*. Recognovi.

39. *Emeritus Episcopus dixit*: Si jubes, competit causæ per integritatem tuam. *Et alia manu*. Emeritus Episcopus recognovi.

40. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Aliud constat esse quæsitum, ut, utrum a jure publico recedi velitis, & totum divinis legibus agitari, vestris professionibus demonstretis.

41. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit*: Inveniet hoc ipsum sublimitas tua, cum hoc mandatum fuerit recitatum. *Et alia manu*. Recognovi.

42. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Et hoc mandato evidentissime continetur, ut omissa juris publici controversia omnia divinis legibus peragantur.

43. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit*: Recitatio mandati sensus tuos poterit informare. *Et alia manu*. Recognovi.

44. *Petilianus Episcopus dixit*: Legem Dei repudiat, qui dubitat, quod debeat profiteri. *Et alia manu*. Petilianus Episcopus recognovi.

45. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Ego hæc partium volui responsione firmari: cæterum certum est me, quoniam Imperiali præcepto

omnia nunc aguntur, per quod jura conſtituta ſunt, omnino non poſſe.

46. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit*: Legem Dei non repudiamus, cum hoc mandatum ingerimus legendum, in quo poteſt omnis noſtra aſſertio perdoceri. Nec enim egredi poſſumus limitem iſtius mandati, quod nobis patres vel fratres noſtri univerſalis Concilii Eccleſiæ Catholicæ hic apud Carthaginem conſtituti mandarunt. *Et alia manu.* Recognovi.

47. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Fidei cauſa eſt, quæ & ſine mandato ipſo jure agi poteſt. Neque enim alibi oculos habet Deus, aut deſeruit cœlum, ne intendat cauſam ſuam: quid eſt, quod de mandato vel de obligatione mandati, de ſubſcriptione, de modo, de formulis quæritur? quid eſt, quod in hac cauſa quaſi aut refragantis, aut non mandati judicialis ſponſio arbitrium flagitat: cum ſinguli quique propriam cauſam & ſalutis ſuæ negotium gerant, ſuperfluumque ſit cæterorum mandatum, cum in uno conſtet Eccleſiæ tota perſona? advertat, vir nobilis, integritas tua, quam in iſta ſede jam quodam lumine coruſcare cognoſcimus, veritatem ita præſidere debere, ut, ſi forenſis altercatio jurisque conflictus in medio mittitur, proponatur; ſin autem ſimplex illa veritas, qua datur vita, qua renaſcitur ſeculum, qua liberatus eſt mundus, in hoc judicio ſpiritali altercatione conquiritur, quæſo, vir ſublimis, utrumque proponant & de utroque unum eligant Aut enim merita juris omittere non poſſunt, præſcriptionemque cauſarum; aut ſi de illis ſacratiſſimis legibus, quibus communis reverentia eſt adhibenda, patientia ipſas magis amplectar & teneam, & quaſi cœleſtis aræ Pontificatum adorem ſemper ac venerer, ut & tibi integro cognitori ſecundum inſtitutum mentis tuæ morisque ordinem certa ſit cauſa judicandi, nec fluctuet

judi-

judicium tuum, de quo est Deus & populus judicaturus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

48. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Catholica Ecclesia, quæ tota, sicutpromissa est, terrarum orbe diffunditur, cum adversæ parti semper de fide obtulisset, & de actione, quam nobis criminose objiciunt, collationem & scriptis publicis, & testimoniis multorum, & conventione magistratuum facilius edocebitur. Sed ut omni ex parte tuta sit ipsius collationis causa, confusa non facit multitudo. Deligant igitur præsentes fratres nostri, quia volunt, ex adverso sistentes aliquos sui ordinis primarios viros, quibus totam actionis summam committant, atque adstipulationem faciant præsentium gestorum; ut si forte in assertione ejusdem causæ defecerint, in eorum persona, qui hujusmodi negotium susceperint, absque cunctatione victos eos esse, & recitatio demonstret actorum. Et ideo quia non opus est multifaria dilatione causam peragere, deligant personas secundum propositi edicti tenorem, quæ collationis causam suscipiant, ut omnibus semper probata veritas luce clarius demonstretur. Nam mandatum nihil juris & cavillationis forensis habere, ejus lectione, si pars adversa patiatur, facilius edocebitur. *Et alia manu.* Recognovi.

49. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Prosecutionem tuam cum Imperiali certum est concordare præcepto, quo constitutum est, ut certus a singulis partibus numerus diligatur. Nam sive juris, sive fidei causa tractatur, certe debent adstare personæ, ut, quidquid actum fuerit, integrum robur obtineat.

50. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Dignetur igitur spectabilitas tua mandatum susceptum officio tradere & recitari jubere, ut ex eo tenore pars adversa, quia dignatur, ab hoc instructa valeat

objectis omnibus reſpondere, unde poſſit etiam clareſcere, nihil nos jure publico velle tergiverſari. *Et alia manu.* Recognovi.

51. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Profeſſionem, quam expectabat ſanctitas veſtra, evidenter accepit: patiatur ergo nunc recitari mandatum, ſalvo eo, ut utraque pars me agnoſat Imperialis præcepti formam cuſtodire debere. *Fortunatus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Si jubet ſpectabilitas tua, recitetur.

52. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Univerſa, quæ a partibus offeruntur, ut omnis amputetur ambago, ab officio recitentur.

53. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Sine præjudicio noſtro legat, ſalvo eo, quia hæc cauſatio forenſis eſt, non legalis. Nam uti mandato his formulis præſumere non eſt Eccleſiaſticæ conſuetudinis, ſed forenſis ludi atque certaminis, & illius exercitii, quod magis argumentis, quam fide aliqua ſæpe ſubſiſtit: proinde nobilitatis tuæ ſpectabilitisque cenſura etiam atque etiam in hoc loco morari dignentur, ut edicant, utrum lege divina cauſam agi velint, & ipſam diſceptationem [redacted]

partis e diverso venientis apertissime susceperit sanctitas vestra, in qua id expressisse cognoscitur, quod vestra prosecutio postulavit. Unde mandatum per officium recitetur.

55. *Petilianus Episcopus dixit:* Legat. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Romulus exceptor recitavit:* Post Consulatum Varanis viri clarissimii III. Kalend. Jun. Mandatum factum in Ecclesia. *Et cum recitaret, Adeodatus Episcopus dixit:* Sine præjudicio nostro recitet. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sæpius interfatus sum, omnia integris responsionibus recitari. *Romulus exceptor recitavit:* Mandatum factum in Ecclesia Carthaginensi ab universo Concilio Episcoporum Catholicorum præsidente Aurelio Episcopo Ecclesiæ Catholicæ & Silvano primate Numidiæ. Quamvis causa Ecclesiæ Catholicæ adversus omnes falsas criminationes, quibus eam usquequaque diffusam schismatici & hæretici per suas quasque regiones vel provincias vel divisi atque separati vaniloquis & sacrilegis insectantur erroribus, satis superque divinis testimoniis defendatur, in Africa vero adversus Donatistas etiam Ecclesiastico atque Imperiali judicio, sicut oportebat vel necesse fuerat, terminata sit; tamen quia idipsum hominibus, qui ista nesciunt, quo eos æternam salutem Christiana charitate acquiramus, instantius manifestandum atque declarandum est. Placuit nobis ex Dei Domini voluntate in hanc Carthaginensis civitatis convenire Ecclesiam, & eligere idoneos fratres collegasque nostros ad adferendam hujus causæ defensionem, qui crimina falsissima Ecclesiæ Catholicæ, quæ toto, sicut de illa divina testantur eloquia, terrarum orbe diffunditur, a parte Donati objecta redarguant: Ecclesia quippe Christi sanctis Patribus nostris Abrahæ, Isaac & Jacob, & populis omnibus per imitationem fidei posteris & filiis eorum ita divina & veridica voce

promiſſa eſt, ut nulla humana & maledica poſſit voce convinci. Ad Abraham namque ita locutus eſt Deus: *Per me juravi, dicit Dominus, propter quod feciſti verbum hoc, & non peperciſti filio tuo amantiſſimo propter me, niſi benedicens benedicam te, & implendo implebo ſemen tuum tanquam ſtellas cœli, & tanquam arenam, quæ ſecus oram maris eſt; & hæreditatem poſſidebit ſemen tuum civitates adverſariorum; & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obaudiſti vocem meam.* Ad Iſaac quoque iſta de hac re verba ſunt Domini: *Statuam jusjurandum meum, quod juravi Abraham patri tuo, & ampliabo ſemen tuum tanquam ſtellas cœli, & dabo tibi & ſemini tuo omnem terram hanc, & benedicentur in nomine tuo omnes gentes terræ, pro hoc quia obaudivit Abraham pater tuus meam vocem, & ſervavit præcepta mea, & juſtitias meas, & legitima mea.* Ad Jacob etiam loquens, hoc idem atteſtatione præclariſſima pollicetur: *Et erit ſemen tuum ſicut arena terræ, & multiplicabitur ſupra mare, & in Africam, & in Aquilonem, & ad Orientem, & benedicentur in te omnes tribus terræ, & in ſemine tuo.* Unde Propheta Eſaias his vocibus conſonans, iſtam Eccleſiam in Siritu ſancto futuram prævidens ſic alloquitur: *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & exclama, quæ non parturis; quoniam multi filii deſertæ, magis quam ejus, quæ habet virum; dixit enim Dominus: dilata locum tabernaculi tui, & aularum tuarum fige palos, noli parcere, longos fac funiculos tuos, & palos tuos confirma: adhuc in dexteram & ſiniſtram extenderis, & ſemen tuum gentes poſſidebit, & civitates deſertas inhabitabit. Ne timeas, quoniam prævalebis, neque verearis, quod deteſtabilis fueris; confuſionem enim in æternum oblivifceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor; quoniam ego Dominus, qui facio te, Dominus nomen illi, & qui liberavit te Deus Iſrael, univerſæ terræ vocabitur.* Item alio loco: *Et patefaciet Dominus brachium ſuum ſanctum in conſpectu univerſarum gentium, & videbunt*

omnes

omnes gentes usque ad intima terræ salutem, quæ a Deo est. Item dicit: *Posui te in testamentum generis, in lucem gentibus, ut sit salus usque in fines terræ.* Malachias etiam Propheta prævidens sacrificium primi populi cessaturum, & toto orbe terrarum, id est, a solis ortu usque ad occasum æternum sacrificium glorificato in gentibus nomine Domini celebrandum, ita loquitur ad Judæos: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens; & sacrificium non accipiam de manibus vestris; quoniam ab ortu solis usque ad occasum clarificatum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium mundum; quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Jeremias quoque gentes ab extremo terræ venturas ad Deum, damnatis simulacrorum superstitionibus, sic prædicit: *Domine virtus mea & adjutorium meum & refugium meum, in diem malorum. Ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent; quam falsa possederunt patres nostri idola, & non est in eis utilitas!* Quia vero non unum aliquem terræ locum ex aliis locis ad Deum gentes venturas esse prædictum est, sed in locis suis eum adoraturas, in quem damnatis simulacris fuerant crediturae, sic Sophonias Propheta testatur: *Prævalebit Dominus adversus eos, & disperdet omnes deos gentium terræ, & adorabunt eum unusquisque de loco suo omnes insulæ gentium.* His atque aliis multo pluribus testimoniis Legis & Prophetarum adserentibus, Ecclesiam toto terrarum orbe diffundi, Psalmi etiam divini ita concinunt: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item in alio Psalmo de Domino Christo in figura Salomonis: *Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos finis terræ: coram illo decident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba*

dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi. Item in alio Psalmo: *Deus deorum Dominus locutus est, & vocavit terram a solis ortu usque ad occasum; ex Sion species decoris ejus.* Propterea ipse quoque Dominus Jesus, qui locutus fuerat ante per ora Prophetarum, posteaquam resurrexit a mortuis, jam per os proprium sic promisit Ecclesiam. *Oportebat*, inquit, *impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege & Prophetis & Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas; & dixit eis: Quia sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem;* tanquam illud testimonium Psalmi, quod recentissimum posuimus, verbis aliis exponeret. Nam quod ibi positum est, *Vocavit terram a solis ortu usque ad occasum*, hoc Dominus ait, *Per omnes gentes:* & quod ibi positum est, *Ex Sion species decoris ejus*, hoc Dominus ait, *Incipientibus ab Jerusalem.* Quis enim nesciat Sion & Jerusalem unam esse civitatem, unde cœpit passio & resurrectio Domini Jesu Christi per orbem terrarum populis mundandis atque salvandis illustrissimo præconio prædicari? Proinde ascensurus in cœlum prævidens, unde fuissent carnales homines pro suis divisionibus & separationibus litigaturi, cum quæsissent ab eo discipuli audire aliquid de fine sæculi: *Non est*, inquit, *vestrum scire tempora, quæ pater posuit in sua potestate; sed accipietis virtutem Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Jerusalem & in totam Judæam & Samariam, & usque in totam terram.* Hanc auctoritatem magisterii cœlestis secuti Apostoli Ecclesiam commendant in toto mundo fructificantem atque crescentem; & ne se in partes membra Christi per hominum nomina dividant, ita carnales, qui jam hoc facere cœperant, Apostolus alloquitur: *Obsecro vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis*

omnes,

omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Nuntiatum enim est mihi, fratres mei, ab his, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt in vobis, & unusquisque vestrum dicit, ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi: divisus est Christus? Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli estis baptizati? Unde & istos, quorum contra errorem & pro quorum salute nomine Christi elegimus, qui eorum criminationibus falsis vanisque respondeant, in sacramentis Christi fratres nostros agnoscimus, nec eorum detestamur perversitatem, sed ipsa Christi sacramenta in eis probamus, & rescindere non audemus: meminimus enim per Prophetam esse præceptum, *Audite qui pavetis verbum Domini, dicite: Fratres nostri estis, his qui vos oderunt, & qui vos detestantur, ut nomen Domini honorificetur, & appareat illis in jucunditate.* Jam quod sequitur, ipsi salubriter dicant, vel a Propheta potius quam a nobis hoc audiant; nos leniora dicimus, ut pacem potius cum correctis, quam litem cum perversis habeamus, fratres nostros esse dicimus, ut nomen Domini honorificetur; quia ideo nos oderunt & detestantur, esse se fratres nostros negant; quia nomen hominum ab eis magis quam Domini honorificatur. Ac per hoc fratres & Coepiscopi nostri, quos ad eorum criminationes redarguendas elegimus, in hac collatione, quæ cum eis habenda est, Ecclesiam sanctam adversus eorum objecta defendant. Dicunt enim, quod hæc Ecclesia (quam in Lege & Prophetis & Psalmis accepimus prænuntiatam, opera Salvatoris expressam & sanguine redemptam, Apostolorum laboribus disseminatam atque plantatam, incipientibus ab Jerusalem, ubi in centum viginti animas simul congregatas sanctus Spiritus venit, eosque, in quos venit, linguis omnibus gentium loqui faciens, evidentissimo signo docuit Ecclesiam per omnes gentes futuram,

turam, & linguis omnium gentium locuturam) hanc ergo Eccleſiam, quæ iſto modo, ut prædictum & impletum eſt, ab Jeruſalem ſumpſit exordium, atque inde ſe in Judæam & Samariam, aliasque orbis terræ partes Apoſtolorum prædicatione diffudit, in quorum litteris atque actibus civitates & provincias invenimus longe lateque diſtentas, in quas eam ſuis ſpecioſis pedibus invexerunt, unde, & in Africam creſceret: hanc, ut diximus, Eccleſiam dicunt iſti, contra quorum errorem collegis noſtris collationem defenſionemque mandamus, Cæciliani Epiſcopi quondam Carthaginenſis Eccleſiæ & ſociorum ejus, neſcio, quibus peccatis periiſſe pollutam, atque in parte Donati ejus reliquias remanſiſſe. Hanc vanam & ſacrilegam criminationem ii, quibus mandamus, ita redarguant & refellant, ut primitus Eccleſiæ cauſam a cauſa quorumdam hominum diſtinguant atque diſcernant: quoniam Eccleſia permixtos malos habitura prædicta eſt, quousque meſſis tempore a tritico zizania ſegregentur, vel a frumentis palea ventilata diſcedat, vel oves ad texteram, hædi ad ſiniſtram, qui nunc eisdem paſcuis permixti ſunt, ſegregentur: vel mali piſces a bonis, qui nunc intra eadem retia ſimul [redacted]

ac prius oſtendant, ſi valuerint, quodmodo Eccleſia, quam incipientem ab Jeruſalem in Scripturis ſanctis per propinqua & longinqua fructificantem atque creſcentem accepimus & tenemus, quorumlibet, quos accuſant, contagione perierit, & in Donati parte remanſerit. Si enim hoc fieri potuiſſe monſtraverint, tunc utique ad cauſam Eccleſiæ pertinebit, aliam fortaſſe ſuſcipere atque diſcutere quæſtionem, utrum Cæcilianus ejusque collegæ vel tales fuerint, quales ab iſtis fuiſſe dicuntur, vel ſic innoteſcere potuerint Chriſtianæ, quæ jam tunc erat, unitati usquequaque diffuſæ, ut eam usque ad ultimas terras ipſius notionis contagione macularent & perderent. Fatentur quippe etiam ipſi, neminem peccatis alienis maculari poſſe, quæ ignorat. Unde ſi demonſtrare potuerint, tam latam per tantas terras communionem gentium Chriſtianarum peccatis Cæciliani & ſociorum ejus contaminari ac perire potuiſſe, non ſufficit, ut oſtendant tales eos fuiſſe, quales accuſando criminantur, niſi etiam oſtendant vera crimina eorum omnibus innotuiſſe, quos ipſa contagione periiſſe contendunt. Si autem non potuerint demonſtrare, Catholicam Eccleſiam per omnes gentes, in quibus eam divina commendant eloquia, ullis alienis peccatis deſtrui potuiſſe, ſequeſtrata paululum cauſa Cæciliani & eorum, quos cum illo accuſandos eſſe putaverunt, quæ ad Eccleſiæ cauſam omnino non pertinet, quoniam & ſi mala fuiſſet, eam contaminari non poſſe, nos quod dicimus ad earum crimina repellenda, ab eis quibus officium defenſionis hujus imponimus, evidentiſſime & exemplis cumulatius oſtendatur, id eſt, Eccleſiam Chriſti nullorum malorum usque in finem ſibimet permixtorum, non ſolum ignotorum, verum etiam cognitorum, quaſi corruptione peſtifera poſſe inquinari atque deleri, primum exemplis propheticis, qui populum peccatorem, & Deum multis execrabi-

libus

libus abominationibus offendentem tam ſeveris vocibus arguebant, flagellis correptionis duros atque indomitos animos usque ad inimicitias adverſum ſe horribiles excitabant: nec tamen ſe ab eo populo, in quo utique etiam boni inter malos erant, corporali diſcrimine dividebant, melius judicantes per patientiam ferre malos, quam per calumniam relinquere bonos, ipſe Dominus Jeſus Chriſtus exemplum ſingulare patientiæ traditorem ſuum utique peſſimum non ſolum cognitum in diſcipulorum numero pertulit, verum etiam præcognitum in diſcipulorum numerum aſſumſit: dixit etiam diſcipulis ſuis: *Et vos mundi eſtis, ſed non omnes:* ut eo modo ſcirent, munditiam ſuam aliena immunditia non poſſe ſordeſcere. Apoſtolorum temporibus teſtis eſt Apoſtolus Paulus inter falſos fratres gemens, & quoſdam per invidiam, quod utique diabolicum vitium eſt, Chriſtum adnuntiantes in epiſtola ſua notans, quemadmodum boni malos propter unitatem Chriſti pietate ſollicita conſervandam ſine ulla ſua perditione in ſacramentorum communione tolerabant, a quorum malitia longe abhorrebant. Poſt Apoſtolos etiam Epiſcopi boni, quemadmodum propter unitatem Chriſti non ſolum

[redacted]

ſent merito ſacrilegi ſchiſmatis, ſociis ejus, qui cum illo ab iſtis foras exierant, ſeque ab eorum communione ſeparaverant, dilationem ad redeundum dederunt, dicentes eos illius ſacrilegi ſurculi plantariis non eſſe pollutos, quod quidem cum omnes unius ſchismatis ſocietas connexos teneret, quemadmodum recte dici potuerit, non invenimus; ſed tamen vel ſero hinc intelligere cogantur, multo potius in unitate Catholica malos bonis tanquam paleam frumentis obeſſe non poſſe, ſi in conciſione ſchiſmatica, ubi palea ſola eſt, putatus eſt Maximianus ejusdem conciſionis ſuæ ſocios tantum, quia ordinationi ejus præſentes non fuerunt, non potuiſſe maculare; & videant quam inconſiderate dicant Cæcilianum, qualiscunque ille fuerit, & ejus quoscunque collegas in tot longinquis gentibus unitatem Chriſtianam perdere potuiſſe, cum Maximianum arbitrentur nec Afros partipes ſui ſchismatis perdidiſſe. Sic apparebit, ad Eccleſiæ cauſam, cujus injungimus defenſionem, non pertinere Cæciliani cauſam, qualemlibet habeat quæſtionem. Quod autem accuſant baptismum noſtrum, vel potius baptismum Chriſti, quem habemus & miniſtramus, eumque in eis quos deceperint, ingemiſcendo errore reſcindunt, ſic ferendum eſt, quemadmodum ipſa Eccleſia, cujus donum eſt. Non enim audebunt amplius baptismum accuſare, quem damus, ſi ab eorum criminibus Eccleſia purgabitur, quam tenemus. Sed ſi illud, ut aſſolent, objiciendum putaverint, quod baptismum Chriſti etiam foris a noſtra communione traditum agnoſcimus potius quam improbamus, nec reſcindere audemus; reſpondeatur eis, quantiscunque rationibus & teſtimoniis reſponderi potuerit, divina Eccleſiæ dona & apud fures vel uſurpatores vel etiam raptores inventa agnoſcenda eſſe potius, quam neganda. Nam, ſicut Apoſtolus de quibusdam dicit, quia veritatem in iniquitate de-

tinent,

tinent, ita omnes, qui extra Eccleſiam Chriſti habent vel miniſtrant baptismum Chriſti, veritatem ſacramenti divini in iniquitate detinent erroris humani: unde humana iniquitate correcta non eſt veritas divina violanda. Qui autem putant negandum eſſe baptiſmum Chriſti, quia eum & hæretici tradunt, poſſunt putare negandum eſſe etiam ipſum Chriſtum, quia eum & dæmones confitentur. Et ideo ad Eccleſiam venire debent, qui extra ejus communionem baptismum ejus habent, non ut, quod deerat, adſit, ſed ut, quod inerat, proſit. Neque putandum eſt illos hinc clam diuturnum habituros eſſe conflictum, quandoquidem etiam de hac re ſuo judicio & exemplo poterunt admoneri: baptismum quippe Chriſti extra ſuam communionem in Maximiani ſchismate datum in eis, quos inde cum illis, quos damnaverant, ſuſceperunt, agnoſcere quam reſcindere maluerunt. Proinde & illud quod non recte intelligentes ſolent dicere: *Ne communices peccatis alienis;* (neque enim hoc corporum ſegregatione, ſed morum diſſimilitudine faciendum eſt:) in eis coguntur attendere, quemadmodum intelligendum ſit, quos cum Maximiano damnato ſacramenta communicantes im-

[redacted]

ties allegaverunt. Quæ omnia ideo dicenda ſunt, ut & ſuo judicio commoneantur, diſſenſionem tandem deponere, & conſumpta vel abjecta falſarum & vanarum animoſitate criminationum diligere Catholicam pacem, amplecti indiuiduam charitatem, ſine qua nullus hominum bonus eſſe poterit, quidquid boni aliud habere potuerit. Quibus peractis nec ipſam Cæciliani cauſam, volumus, deſerant, ſed eam non tanquam Eccleſiæ matris, ſed tanquam Epiſcopi fratris ſuſcipiant: ne ſicut iterum diſcutiatur finienda, ſed ut demonſtretur jam olim eſſe finita Eccleſiaſticis & publicis documentis: quorum nonnulla ſufficient, ſi eis, cum a nobis proferuntur, fidem habere voluerint. [Et ſi noluerint,] poterunt archivis etiam conteſtantibus declarari: quibus appareat, & cauſam Cæciliani eos per Anulinum Proconſulem ad Imperatorem Conſtantinum accuſando miſiſſe, & eundem Imperatorem poſt Eccleſiaſtica judicia, quibus Cæcilianus fuerat abſolutus, cauſam totam partibus præſentibus cognoviſſe, atque innocentem Cæcilianum, illos autem calumnioſiſſimos judicaſſe, Felicis quoque Aptungenſis ordinatoris Cæciliani innocentiam, Æliano Proconſule ex præcepto ejusdem Imperatoris cognoſcente claruiſſe, quem malorum fontem in Concilio ſuo ipſi dixerunt. Quæcunque autem crimina quibuslibet collegis noſtris non jam more conferentium vel diſputantium, ſed maledicentium & litigantium objicienda putaverint, reſpondendum eſt eis, nec eorum cauſas ad Eccleſiæ cauſam, quam nunc defendendam injungimus, pertinere: nec ipſas tamen eis diſcutiendas auferri, ſed pro temporis, quod nunc inſtat, neceſſitate differri: ut, cum Eccleſiæ cauſa, quam nunc clementiſſimus Imperator cognoſcendam & demonſtrandam recenti præceptione curavit, fuerit terminata, quæcunque quibuscunque noſtris objicienda arbitrantur, apud quos voluerint judices &

nostros & suos, cum jam Catholicæ unitati fuerint sociati, vel purgata monstrentur, vel convicta puniantur. Hæc eo modo, quo conscripta sunt, & si quid uberius vel firmius eis Dominus dederit, exequenda mandamus fratribus & Coepiscopis nostris Aurelio, Alypio, Augustino, Vincentio, Fortunato, Fortunatiano & Possidio. Quod mandatum se suscepisse testantur subscriptionibus suis, sicut nos mandasse testamur subscriptionibus nostris, ratum habituri, quidquid adjuvante Domino in hac defensione peregerint. His autem adjungimus, cum quibus, ubi opus fuerit, consilium habeant, Novatum, Florentium, Maurentium, Priscum, Serenianum, Bonifacium, & Scillatium: ad custodiendam vero conscriptionem gestorum Deuterium, Leonem, Asterium & Restitutum. *Quo recitato*

56. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam ex recitatione mandati, quod gestis præsentibus adhærebit, claruit, divina magis testimonia quam forensia vincula esse prolata, & edicti pariter mei tenorem fuisse servatum, in numero scilicet deligendo, & Imperialis constitutionis formam nihilominus custoditam: ideoque, quoniam justitiæ ordo hoc postulat, etiam subscriptiones omnium recitentur.

57. *Romulus exceptor recitavit:* Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Item alia manu.* Silvanus primæ sedis Provinciæ Numidiæ præsente viro clarissimo Marcellino Tribuno & Notario Carthagini constitutus mandato a nobis facto consensi & subscripsi. *Item alia manu.* Valentinus Episcopus Ecclesiæ Vajanensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Marcellino Tribuno & Notario mandavi & sub-

ubscripsi. *Et reliquæ subscriptiones, quorum nomina nandato continentur.*

58. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius ixit:* Has quoque subscriptiones cum mandato gesta iscipient. *Et adjecit:* Numerus etiam subscribentium lesignetur. *Martialis exceptor dixit:* Ducenti sexaginta ex sunt.

59. *Petilianus Episcopus dixit:* Ubi sunt, qui manaverint? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus reognovi.

60. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Opus st hoc, eligant de suis septem, & eant, ubi constituti unt in Ecclesia, & videant illos. *Et alia manu.* Reognovi.

61. *Petilianus Episcopus dixit:* Subtilis argumenti es est, ut judicem facerent testem. Potuerunt etenim tiam quoscunque clericos minoris loci adponere noiinibus suis, & fingere illum honorem esse, quem pud se summum existimant, cum hinc potissimum ubitetur. Proinde veniant in judicium Notarii, a obis singuli cognoscantur. Veremur etenim arguienta sæpe diutius requisita, quæ in perniciem simlicitatis nostræ quotidie machinantur. Hæc igitur rima tres est, de qua notariam nostram Sublimitati ıæ intimari curavimus, neque cessavimus, ut de nuiero primo nostro constaret, quem esse parvulum ːmper Imperialibus auribus mentiuntur: quidquid nim contra nos semper elicitur, quasi contra pauissimos impetratur. *Et alia manu.* Petilianus Episcous recognovi.

62. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius ˈxit:* Falsi crimen nec objicere condecet Sacerdoːm, nec committere potuisse credendum est. Illud ıtem est, quod per vestram venerabilitatem scire esidero, utrum omnes Episcopos, contra quos ve-

ſtra pergit intentio, quorum etiam ſubſcriptio recitata eſt, poſſitis agnoſcere.

63. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Singuli quique ſedium noſtrarum adverſarios facile poſſumus agnoſcere. Sane non falſum objecimus, ſed diligentiæ maximæ eſt, quod volumus & probare. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

64. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Hoc magis de veſtra judico ſanctitate, diligentiæ potius eſſe quam ullius objecti criminis, quod in proſecutione dicendum eſſe credidit ſanctitas tua. Sed illud quæro, utrum in omnibus locis & civitatibus utriusque partis bini eſſe poſſint Epiſcopi: ſic enim poſſunt ſe alterutrum plene cognoſcere.

65. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Sapientiſſime ac præſcie omnia prævidiſti, vir nobilis; nam in plebe mea, id eſt, civitate Conſtantinenſi adverſarium habeo Fortunatum. In medio autem Dioceſis meæ nunc inſtitutum habeo, imo ipſi habent nomine Delphinum: pervidet jam hinc præſtantia tua, duos in unius plebe fuiſſe imaginarie conſtitutos, ut & numerum augeant, & tamen plebium numerus non idem ſit, qui ſit illarum ſcilicet perſonarum. Et hoc argumenti eſt maximi, ut videantur nos hoc genere ſuperare, ſi duo contra unum ſint conſtituti vel tres. Nam etiam in plebe præſentis ſanctiſſimi collegæ ac fratris mei Adeodati, id eſt, in civitate Milevitana ita commiſſa res eſt, ut unum ibidem habeat adverſarium, alterum in Tuccenſi civitate, qui ad hujus ſcilicet plebem antiquitus pertinet, & ante biennium eſſe videtur conſtitutus, tertius vero ſit in loco, qui dicitur Ceramuſſa. Ergo cum unus ſit civitatis Milevitanæ Epiſcopus a partibus noſtris, tres videntur ab his conſtituti fuiſſe, ut illorum numerus augeretur, aut fortaſſis excederet numerum veritatis. Requirendum eſt igitur, quando auctus ſit illorum nume-

numerus, quam originem habuerit, utrum hoc novitas fecerit, an dederit antiquitas, utrum, ut ita dixerim, contra vetustatem canam, vitium hoc fuerit novitatis. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

66. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Multiloquio Ecclesiæ causam agi non debere, perspicit mecum tuæ dignationis sensus, optime cognitorum. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

67. *Petilianus Eepiscopus dixit:* Plus scripsisti, quam dixi. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

68. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Verum vir gravissimus Petilianus cum ante paululum Ecclesiæ causam divinis scripturis firmandam esse professus fuerit, atque eam divinis testimoniis quæri debere constituerit, nunc eum per diversa vagari in personis ordinatorum, prosecutione ejus ostenditur: Atque ideo, ne illi similes videamur, decreti tenorem accepit sublimitas tua; & quid patrum statuta voluerint, ejus lectione monstratum est. Convenit præsentes, moratoriis omnibus actionibus repulsis atque prostratis, eligere nunc ex parte sua idoneos, qui possint institutæ causæ præstare rationem, omniumque consensum his actis depromere, ut dilucescente veritate nulli possit esse ambiguum. Siquidem confirmatis personis nulla pars audebit dicere, sententiam non posse nec debere consistere, quandoquidem eorum consensus actis fuerit depromptus: & ideo aut subscriptionibus, quæ gerimus, se doceant confirmare, aut consensum suum singuli patefaciant, ut actio Ecclesiæ possit suo ordine inchoari. *Et alia manu.* Recognovi.

69. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* De incompetenter ordinatis, quos Petilianus vir sanctissimus comprehendit, me certum est, qui ad aliam partem principali auctoritate judex videor

conſtitutus, non poſſe cognoſcere. Supereſt, ut, ſi numerum Epiſcoporum, qui ab officio intra hanc ſplendidam Carthaginem conſtitutus eſt, verum eſſe credit venerabilitas tua, jam nunc intimare dignetur.

70. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Non intellexit e diverſo conſiſtens, quid fuerim proſecutus; nam cum de numero mandantium nunc agatur, diligentiæ meæ maxime fuit requirere, ubi ſunt illi, qui præſentibus mandaverunt: deinde conſtare non ab re eſt, quod ſum in tuo judicio, vir nobilis, proſecutus. Quoniam igitur & jacturam fecerunt earum rerum, quas forenſibus cancellis ac legibus uti potuerant, & recitaverunt mandatum, quod non magis forenſe ſit ſed legale, hinc agnoſco debere me illis lege divina competenter reſpondere. Sed, ut prius de mandatorum numero conſtet, & de partibus meis, quanti mandaverint vel quanti ſint mandaturi, id primum peto de nobilitate tua, ut ſuperfluum non ſit, de numero utriuſque partis ferre debere judicium celſitudinem tuam. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

71. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Evitandæ quidem multitudinis cauſa ad hunc locum, de quorum numero dubitatur, minime con-

[redacted]

73. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Non patiar rem superfluam longa partium obluctatione differri, unde veniant universi.

74. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quid opus est turbis? Et nos in civitate diu versati sumus, & nostri collegæ. Ii quoque in civitate, ut dicunt, non hodie, sed aliquantis diebus demorati sunt. Legantur subscriptiones, & de cujus nomine dubitant, ipse veniat. *Et alia manu.* Recognovi.

75. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* In uno loco sunt omnes, aut id non potest liquido designari?

76. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Nescimus, posteaquam mandaverunt, quid opus erat, ut concluderentur. *Et alia manu.* Recognovi. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* De quorum nomine dubitatur, ipsi veniant. *Et alia manu.* Recognovi.

77. *Emeritus Episcopus dixit:* Impugnat se actio, & ex una parte diversa contentio: unus prosequitur venire debere, alter nescire se, utrum possint adesse. Concordent inter se sententiis suis, & arbitratu proprio atque secreto, quid magis eligant, dicant. Opperimur enim pro meritis tuis, quidquid isti dixerint, quod magis putaverint eligendum. Non enim nos falsitatis crimen objecimus, sed hoc ipsum factum volumus judiciis approbari. Melior est enim adstipulatio, quæ præsentibus actis inditur, & veritatis fides instrumentorum veritate firmatur. Agitur enim res, de qua quis negare poterit: *Non mandavi, non interfui, nescio.* Non enim ex me ista procedunt, sed ex ipsis potius, qui ista confingunt; habeant inter se consilium suum, arbitrioque suo definiant universa, ut, si volunt in præsenti mandare, sicuti nos personas mandantium actis sublimitatis tuæ nunc in præsenti insinuamus, habeant in compendio, tulerint de medio falsitatem, donamus illis universa, quæ potue-

rant de præceptione depromi, ut ſublimitatis tuæ judicio poſſit ex illorum & ex noſtris partibus apparere, quod poſſit eſſe mandatum. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

78. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Tumultus ne fieret, cavendum fuit, & hoc ſalubriter prudenterque providiſti. Et quoniam metuendum eſt, ne, cum fuerit exorta aliqua perturbatio, nobis potius tribuatur, incertumque ſit hominibus, a quorum parte potius extiterit, nihil melius & tranquillius putamus decernere nobilitatem tuam, niſi ut recitatis omnibus nominibus, de quo dubitant, veniat. *Et alia manu.* Recognovi.

79. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Accepiſtis profeſſionem partis adverſæ. Quæ competunt, peragantur.

80. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Patientia nobilitatis tuæ intimumque ſecretum, quod omnibus monſtras, cunctorum oculis patuit, teneo judicii tui fidem, teneo teſtimonium. Pene jam peracto ſolis curriculo totus eſt transactus dies, & nullus adhuc exortus tumultus, cum tanta Sacerdotum Dei multitudo conſiſtat. Quis enim præter eos, quos judicii veritas ad-

[redacted]

tes, ad judicii veritatem nolentes defcendere, quærunt immiffam actionem turpiffime perturbare. *Et alia manu.* Emeritus Epifcopus recognovi.

81. *Auguftinus Epifcopus Ecclefiæ Catholicæ dixit:* Ad multa fratris mei videat nobilitas tua, quam pauca refpondeam. Quod fi nobis voluerint refpondere, caufa tota cito forfitan peragetur: metuendum eft, ne ideo non fiat tumultus ab hac turba, quæ præfens eft, quia non hic eft alia multitudo, in quam poffit referri caufatio. *Et alia manu.* Recognovi.

82. *Petilianus Epifcopus dixit:* Confiteris illos cum tumultu effe venturos. Nam hic tumultus nec fuit nec erit a partibus noftris. *Et alia manu.* Emeritus Epifcopus recognovi.

83. *Auguftinus Epifcopus Ecclefiæ Catholicæ dixit:* Non confiteor cum tumultu effe venturos; fed timeo, ne ideo adhuc quiefcat multitudo præfens, quia non eft, in quem referat, fi quid forte turbulenter extiterit, dum utraque præfens fuerit multitudo. Petimus, ut quod dictum eft, fiat: de quocunque dubitatur, præfentetur. *Et alia manu.* Recognovi.

84. *Adeodatus Epifcopus dixit:* Si in paucos tumultus fieri non poteft, in plurimos fieri quemadmodum poteft? *Et alia manu.* Recognovi. *Aurelius Epifcopus Ecclefiæ Catholiæ dixit:* Judica. *Et alia manu.* Recognovi.

85. *Marcellinus vir clariffimus Tribunus & Notarius dixit:* Poteft quidem facerdotalis multitudo divinam confiderans utrobique fententiam etiam in quavis populofitate præftare filentium: fed illud certum eft, & ambigi nullatenus poteft, paucitatem magis filentio poffe præbere confenfum. Unde ne fuperfluis immoremur, fi de fubfcriptionibus aliqua eft dubitatio, eos, quos nec præfentes effe, nec fubfcribere potuiffe credit fanctitas veftra, faciam ad judicium mox venire, ut tandem aliquando confirmatis fecundum Imperiale

præceptum ex utraque parte perſonis ad negotii merita veniatur.

86. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Ex una parte diverſæ ſententiæ concordare debent. Aut enim hic eſſe ſuos dicunt, & adeſſe debebunt; aut ſi abſentes eſſe profitentur, videat nobilitas tua, quid de abſentibus debeat judicare. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

87. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Quod præſentes præſentibus mandaverunt, proſecutione ſpectabilitatis veſtræ tenetur expreſſum, eo quod omnes, qui ſubſcripſerunt, a vobis & a veſtris omnibus facile poſſint agnoſci. Unde cum ſubſcriptiones per ordinem fuerint recitatæ, de quo dubitatur, poterit mox venire.

88. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Affero compendium diverſæ parti, ne tumultus poſſe fieri utrisque partibus præſentibus putent. In uno loco Coepiſcopi noſtri conſiſtant, ad alterum item locum ſuos faciant venire. Et cum recitata fuerint quæcunque loca, bini mittantur, quo poſſit omnis cauſatio, omnis tumultus amputari. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus recognovi.

[redacted]

tio quæstioni possit opponi. *Et alia manu.* Recognovi.

90. *Adeodatus Episcopus dixit*: Præcipe nobis mandatum eorumdem ostendi, ubi subscripserunt, quod nunc lectum est ab officio. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus recognovi.

91. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Mandatum, quod nunc ab officio recitatum est, in quo omnium subscriptiones continentur, postulantibus ostendatur.

92. *Petilianus Episcopus dixit:* Magnam nobis sollicitudinem facit ista varietas: aut hodie repræsentent numerum eorum, quos sibi dicunt mandasse, quod agant, aut ipsi causam in crastinum distulerunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

93. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Non est dilata causa; hodie agenda est. *Et alia manu.* Recognovi. *Augustinus Episcopus dixit:* Mandatum actis offeratur, ab officio offeratur.

94. *Adeodatus Episcopus dixit:* Hoc expectavimus, hoc desideravimus, ut eadem gesta, quibus subscripserunt, in præsentiarum sint, donec mandatores veniant. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus recognovi.

95. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Hoc necesse est, ut fiat ita, ut, si sollicitudinis aliquid geritis, a vobis obsignata serventur.

96. *Petilianus Episcopus dixit:* Illorum præsentia nobis necessaria est, non mandatum. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

97. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Jam postulavimus, fratres & consacerdotes nostros intromitti debere, qui præsentes inveniri potuerunt. Præcipiat nobilitas tua, superfluum nodum amputari quæstionis, ut intromissi saltem vel obtutibus eorum fidem debitam ferant. *Et alia manu.* Recognovi.

Mar-

Præſto ſum. *Felix Epiſcopus loci ſupraſcripti dixit:* Agnoſco illum. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Conſtat utrumque eſſe præſentem.

113. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Illorum etiam duorum, qui jam exierunt, compares prodeant. Ipſi hoc exegerunt. Hoc, volumus, conſtet. *Et alia manu.* Recognovi. *Et accedente Epiſcopo.*

114. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notatarius dixit:* Cujus civitatis eſt vir venerabilis Epiſcopus? *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Felix Epiſcopus Zummenſis noſtræ communionis, qui contra Silvanum agit, male habet.

115. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Probabilis excuſatio eſt. *Et adjecit.* Alius recitetur. *Et recitavit.* Marinus Epiſcopus Eccleſiæ Taborenſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Victor Epiſcopus civitatis ſupraſcriptæ dixit:* Agnoſco illum.

116. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Utrorumque præſentiam geſta retinebunt. *Item recitavit.* Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ civitatis Magomazienſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Alius ejuſdem civitatis Epiſcopus veniat a parte diverſa. *Saluſtius*

[redacted]

117. *Petilianus Episcopus dixit:* In una plebe Ja-
uarii collegæ nostri præsentis, in una Diœcesi qua-
uor sunt constituti contra ipsum; ut numerus scili-
et augeretur.

118. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quæ-
atur, quot annorum Episcopus sit.

119. *Petilianus Episcopus dixit:* Quatuor estis con-
ra unum.

120. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Nota-
ius dixit:* Hæc ad præsentem omnino non pertinent
ctionem. Quæ cœpta sunt perlegantur. *Item recita-
it:* Optatus Episcopus plebis Vesceritanæ. *Idem dixit:*
'ræsto sum. *Fortunatus Episcopus civitatis suprascriptæ
ixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Januarius Epi-
copus plebis Tunusudensis. *Idem dixit:* Præsto sum.
Victorianus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit: Agno-
co illum. *Item recitavit:* Evangelus Episcopus Ec-
lesiæ Assuritanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Petilianus
Episcopus dixit:* Noster ibi defunctus est, ipse dicat.
tem recitavit: Latonius Episcopus Ecclesiæ plebis Te-
itanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Securus Episcopus
ivitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item reci-
avit:* Aptus Episcopus plebis Tigiensis. *Idem dixit:*
'ræsto sum. Nec habui, nec habemus Episcopum
)onatistam. *Primianus Episcopus Carthaginensis dixit:*
Non illic habemus. *Item recitavit:* Assellicus Episcopus
:cclesiæ Tusuritanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Aptus
Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum.
tem recitavit: Innocentius Episcopus Ecclesiæ Ger-
ianiensis. *Idem dixit:* Præsto sum; sed adversarium
on habeo. *Item recitavit:* Honoratus Episcopus
:cclesiæ Matharensis. *Idem dixit:* Præsto sum; sed
on contra me habeo Episcopum. *Item recitavit:*
Iilarus Episcopus Ecclesiæ Bosetanæ. *Idem dixit:*
ræsto sum; sed non habeo mecum Episcopum.

121. Pe-

121. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Noſter fuit. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Et nos hoc cupimus, ut illum imitemini. *Item recitavit:* Secundus Epiſcopus Eccleſiæ Ruſpitenſis. *Item dixit:* Præſto ſum; ſed non habeo contra me Epiſcopum. *Item recitavit:* Donatus Epiſcopus Eccleſiæ Amburenſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Servatus Epiſcopus civitatis ſupraſcriptæ dixit:* Agnoſco illum. *Item recitavit:* Creſconius Epiſcopus Eccleſiæ Tubinienſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Protaſius Epiſcopus civitatis ſupraſcriptæ dixit:* Agnoſco illum. *Item recitavit:* Reſtitutus Epiſcopus plebis Novaſinenſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Felix Epiſcopus civitatis ſupraſcriptæ dixit:* Agnoſco illum. *Item recitavit:* Creſconius Epiſcopus Eccleſiæ Cuiculitanæ. *Idem dixit:* Præſto ſum. Habui contra me Epiſcopum; exivit de corpore. *Item recitavit:* Lucianus Epiſcopus Eccleſiæ Guirenſis. *Item dixit:* Præſto ſum; ſed alium contra me non habeo. *Item recitavit:* Tutus Epiſcopus plebis Melzitanæ. *Item dixit:* Præſto ſum; ſed alium contra me non habeo. *Idem recitavit:* Donatianus Epiſcopus Eccleſiæ Teleptenſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Bellicius Epiſcopus civitatis ſupraſcriptæ dixit:* Agnoſco illum. *Item recitavit:* Poten-

[redacted]

Idem dixit: Præsto sum. *Verissimus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. Quatuor sunt in plebe mea, Datianus, Aspidius, Fortunatus & Octavianus. *Item recitavit.* Terentius Episcopus Seleucianensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Mescianus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Servus Dei Episcopus plebis Tuburficuburensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Donatus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit.* Dialogus Episcopus Zamensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Montanus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Urbicosus Episcopus plebis Eguilguilitanæ. *Idem dixit:* Præsto sum; sed Catholica est omnis ex vetustate. *Item recitavit:* Silvanus Episcopus plebis Perdicensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Rogatus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Navigius Episcopus Dydritanus. *Idem dixit:* Præsto sum. *Honoratus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Romanus Episcopus plebis Leptiminensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Victorinus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Rufinus Episcopus plebis Drusilianensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Restitutus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit.* Agnosco illum. *Item recitavit:* Donatus Episcopus Tisilitanus. *Idem dixit:* Præsto sum; sed non habeo contra me alium Episcopum. *Petilianus Episcopus Donatista dixit:* Exivit de corpore. *Item recitavit:* Gallus Episcopus Ticensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Petilianus Episcopus dixit:* Non venit, litteras misit. *Item recitavit:* Donatianus Episcopus Montenus. *Idem dixit:* Præsto sum. *Petilianus Episcopus dixit:* Ægrotat. *Item recitavit:* Victorianus Episcopus plebis Mustitanæ. *Idem dixit:* Præsto sum; habeo Felicianum Mustitanum & Donatum Turensem contra me.

122. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: De nomine Feliciani, utrum in communione sit Primiani. *Et alia manu.* Recognovi.

123. *Petilianus Episcopus dixit*: Quis tibi hoc mandavit, aut ex cujus persona hoc exigis? an vis tibi imponere personam eorum, qui foris sunt? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

124. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Dictum sit, ad postulata respondeat. *Et alia manu.* Recognovi.

125. *Petilianus Episcopus dixit*: Hoc jam internæ actionis est. *Et Alia manu.* Ut supra.

126. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Nunc ceptus ordo teneatur: de his, si visum fuerit rationabile, postea requiretur. *Item recitavit*: Victorianus Episcopus plebis Mustitanæ pro Pascasio Episcopo plebis Anguiensium. *Idem Pascasius dixit*: Præsto sum; unitatem habeo. *Item recitavit*: Ferox Episcopus plebis Macrianensis Majoris. *Idem dixit*: Præsto sum; unnitatem habeo. *Pomponius Episcopus loci suprascripti dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Asmunius Episcopus Tigualensis. *Idem dixit*: Præsto sum; in Diœcesi mea duo sunt, Gajanus & Privatus.

[redacted]

tianus Episcopus plebis Feraditanæ Majoris. *Idem dixit*: Præsto sum; unitatem habeo. *Item recitavit*: Placentinus Episcopus plebis Madaurensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Donatus Episcopus loci suprascripti dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Rusticianus Episcopus plebis Tabracensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Clarentius Episcopus loci suprascripti dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Octavianus Episcopus plebis Ressianensis. *Idem dixit*: Præsto sum; unitatem habeo. *Item recitavit*: Benenatus Episcopus plebis Simmittensis. *Idem dixit*: Præsto sum; nec habeo alium, nec hæreticos. *Petilianus Episcopus dixit*: Exivit de corpore. *Item recitavit*: Timianus Episcopus plebis Utmensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Petilianus Episcopus dixit*: Habet Felicem, sed absens est. *Item recitavit*: Filolocius Episcopus plebis Adrumetinæ. *Idem dixit*: Præsto sum. *Victorinus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Adeodatus Episcopus plebis Belalitensis. *Item dixit*: Præsto sum; non habeo nec Episcopum, nec hæreticos, unitatem habeo. *Item recitavit*: Felix Episcopus plebis Visicensis. *Idem dixit*: Præsto sum; Episcopum contra me non habeo. *Victor Episcopus civitatis Taborensis dixit*: Proxime recessit. Ego ibi intervenio. *Item recitavit*: Victor Episcopus plebis Jusitensis. *Idem dixit*: Præsto sum, unitatem habemus. *Item recitavit*: Fuscinullus Episcopus plebis Eliensis. *Idem dixit*: Præsto sum, non contra me habeo Episcopum. *Item recitavit*: Honorius Episcopus plebis Cellensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Castus Episcopus dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Maximianus Episcopus Aquensium Regiorum. *Idem dixit*: Præsto sum, in patria mea non habeo alium Episcopum. *Item recitavit*: Antonius Episcopus plebis Carpitanæ, *Idem dixit*: Præsto sum. *Veratianus Episcopus dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Fortunatianus Episcopus plebis Neapolitanæ. *Idem dixit*:

præsto sum. *Ampelius Episcopus civitatis suprascripta dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Pannonius Episcopus plebis Puppitanæ. *Idem dixit*: Præsto sum. *Victorianus Episcopus civitatis suprascripta dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Januarianus Episcopus plebis Tubulbacensis. *Idem dixit*: Præsto sum; unitas est Catholica, non contra me habeo Episcopum in civitate mea. *Item recitavit*: Gratianus Episcopus plebis Metensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Fortunatianus Episcopus partis Donati civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Victor Episcopus plebis Bahannensis. *Idem dixit*: Præsto sum, unitatem habeo. *Item recitavit*: Quodvultdeus Episcopus plebis Centuriensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Cresconius Episcopus partis Donati civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Fortunatus Episcopus plebis Capsensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Celer Episcopus partis Donati civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Cresconius Episcopus plebis Temonianensis. *Idem dixit*: Præsto sum: ibi in eodem loco, ubi ago, non contra me habeo Episcopum. *Item recitavit*: Montanus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Auguritanæ. *Idem dixit*: Præsto sum, unitatem habeo. *Item recitavit*: Jocundus Episcopus plebis Sufetulensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Titianus Episcopus partis Donati civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Victor Episcopus plebis Bartanensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Honorius Episcopus partis Donati civitatis suprascriptæ dixit*: In mala quæ fecit mihi, modo illum didici. *Item recitavit*: Victor Episcopus Cullitanus. *Item dixit*: Præsto sum. *Fidentius Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Idem recitavit*: Palatinus Episcopus Bosetensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Felix Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Quodvultdeus Episcopus Girbitanus. *Idem dixit*: Præsto sum. *Evasius*

Episco-

Episcopus civitatis suprascriptæ dixit: Agnosco illum. *Item recitavit*: Silvanus Episcopus Carianensis. *Idem dixit*: Præsto sum, unitas est illic. *Item recitavit*: Æmilianus Episcopus Aggeritanus. *Idem dixit*: Præsto sum. *Candorius Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Privatus Episcopus plebis Usilensis. *Idem dixit*: Præsto sum, non contra me habeo Episcopum. *Petilianus Episcopus dixit*: Presbyterum illic habet. *Item recitavit*: Majus Episcopus plebis Admudarsensis. *Idem dixit*: Præsto sum, in patria mea Cathoiica est. *Item recitavit*: Victor Episcopus plebis Uvacensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Secundinus Episcopus plebis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Cresconius Episcopus plebis Tituli. *Idem dixit*: Præsto sum. *Victor Episcopus loci suprascripti dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Milicus Episcopus plebis Tagamutensis. *Idem dixit*: Præsto sum; omnes Catholici sunt. *Item recitavit*: Speratus Episcopus plebis Ammederensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Crescentianus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Aurelius Episcopus plebis Numnulitanæ. *Idem dixit*: Præsto sum, non habeo contra me Episcopum. *Habetdeus Diaconus Episcopi Primiani Carthaginensis dixit*: Exivit de corpore. *Item recitavit*: Venustus Episcopus plebis Turudensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Adeodatus Episcopus dixit*: Non ibi habemus. *Item recitavit*: Honoratus Episcopus Abiddensis. *Idem dixit*: Præsto sum, Episcopum contra me non habeo ibi. *Item recitavit*: Gududus Episcopus Ancusensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Donatus Episcopus ejusdem loci dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Sabratius Episcopus plebis Turretamallumensis. *Idem dixit*: Præsto sum. *Jurata Episcopus civitatis suprascriptæ dixit*: Agnosco illum. *Item recitavit*: Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Undesitanæ. *Idem dixit*: Præsto sum. *Cresconius Episcopus*

loci ſupraſcripti dixit: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Severus Epiſcopus plebis Utimari. *Idem dixit*: Præſto ſum; unitas eſt illic. *Item recitavit*: Paſcaſius Epiſcopus plebis Tijucenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum; ſed unitas eſt illic. *Item recitavit*: Valerius Epiſcopus plebis Utiniſenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum, Epiſcopum non habeo. *Habetdeus Diaconus dixit*: Fuit illic, exivit de corpore. *Item recitavit*: Urbanus Epiſcopus plebis Theodalenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum, Catholica unitas eſt. *Item recitavit*: Victor Epiſcopus plebis Migirpenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Glorioſus Epiſcopus loci ſupraſcripti dixit*: Agnoſco illum.

127. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Cum Epiſcoporum ſit petita collatio, miramur neſcio qua impudentia præſentem Diaconum Epiſcopi perſonam velle ſuſcipere, & collationem, quam Deo favente cœpimus inchoare, ſtudio contentionis perturbare. Unde cohibeat ſe a tali actione: quia non decet rebus ſeriis non neceſſaria commiſcere. *Et alia manu.* Recognovi.

128. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Superflua proſequitur ſanctitas tua, cum conſtet præſentem ad id fuiſſe delectum, ut cognoſceret

[redacted]

loci suprascripti dixit: Agnosco illum. *Item recitavit:* Felix Episcopus plebis Aptungensis. *Idem dixit:* Præsto sum, Catholica est omnis. *Item recitavit:* Geta Episcopus plebis Jubaltianensis. *Idem dixit:* Præsto sum, non habeo contra me alium. *Item recitavit:* Januarius Episcopus plebis Cenculianensis. *Idem dixit:* Præsto sum; non est illic Episcopus alius, Catholica est. *Item recitavit:* Julianus Episcopus plebis Tasfaltensis. *Idem dixit:* Præsto sum; unitas est, Catholica est omnis illic. *Adeodatus Episcopus dixit:* Annus est, ex quo mortuus est. *Item recitavit:* Crescentianus Episcopus plebis Arenensis. *Idem dixit:* Præsto sum; unitas est apud me. *Item recitavit:* Licentius Episcopus plebis Zattarensis. *Idem dixit:* Præsto sum; Catholica est ibi. *Item recitavit:* Malcus Episcopus plebis Masculitanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Vitalis Episcopus loci suprascripti dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Marianus Episcopus plebis Rufinianensis. *Idem dixit:* Præsto sum; unitatem Catholicæ habet. *Item recitavit:* Tertiolus Episcopus plebis Cillitanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Donatus Episcopus loci suprascripti dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Sopater Episcopus plebis Tambajensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Faustinus Episcopus loci suprascripti dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Paulus Episcopus plebis Uzittarensis. *Idem dixit:* Præsto sum; non habeo ex illa parte. *Habetdeus Diaconus dixit:* Exivit de corpore. *Item recitavit:* Januarius Episcopus plebis Aptucensis. *Domicus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Hic est, commotus est corporis infirmitate. *Item recitavit:* Victor Episcopus Ecclesiæ Uticensis. *Idem dixit:* Præsto sum. *Gedulus Episcopus civitatis suprascriptæ dixit:* Agnosco illum. *Item recitavit:* Qui supra pro Cericio Episcopo plebis Uculensis. *Quo accedente idem dixit:* Præsto sum; omnis Catholica est. *Item recitavit:* Basilius Episcopus plebis Altiburitanæ. *Idem dixit:* Præsto sum. *Au-*

guſtialis Epiſcopus loci ſuprascripti dixit: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Victor Epiſcopus plebis Vinenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Habetdeus Diaconus dixit*: Non ibi habemus, exivit de corpore ante annos quinque. *Item recitavit*: Fructuoſus Epiſcopus plebis Abziritenſis. *Vincentius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Hic eſt Carthagini, ſenſit ſibi. *Adeodatus Epiſcopus dixit*: Diœceſis eſt Feliciani Utinenſis, Presbyterum ibi habet. *Item recitavit*: Publianus Epiſcopus plebis Bazaridiдacenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum; unitas eſt. *Item recitavit*: Caſſianus Epiſcopus plebis Bamaccorenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Donatus Epiſcopus civitatis ſuprascriptæ dixit*: Agnoſco illum, presbyter meus fuit. *Item recitavit*: Creſconius Epiſcopus plebis Zaraitenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Rogatus Epiſcopus loci ſuprascripti dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Felix Epiſcopus Villaregenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum; non habeo contra me Epiſcopum. Modo exivit de corpore. *Victor Epiſcopus loci ſuprascripti dixit*: Conſtat me modo fuiſſe ordinatum. *Item recitavit*: Primulus Epiſcopus plebis Tamagriſtenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Saturninus Epiſcopus civitatis ſuprascriptæ dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Adeodatus Epi-

[redacted]

Idem dixit: Præſto ſum. *Quodvultdeus Episcopus dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Germanus Epiſcopus Gypſarienſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Fidentinus Episcopus dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Rogatus Epiſcopus Gaguaritanus. *Idem dixit*: Præſto ſum; unitatem habet. *Adeodatus Episcopus dixit*: Noſter fuit, a nobis illo transiit. *Item recitavit*: Quadratus Epiſcopus plebis Gegitanæ. *Idem dixit*: Præſto ſum; nunquam ibi fuit Epiſcopus. *Item recitavit*: Gregorius Epiſcopus Tamallenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Lucius Episcopus dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Lucius Epiſcopus civitatis Tagaratenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Quintus Episcopus dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Felicianus Epiſcopus plebis Cufrutenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum; Epiſcopum alium non habeo.

129. *Primianus Episcopus dixit*: Ille qui fuit, damnatus eſt & a nobis, & ab illis, cum ſcirent illum reum, & ipſi confirmaverunt; adhuc alter non eſt ordinatus. *Et alia manu*. Primianus Epiſcopus recognovi. *Item recitavit*: Bonifacius Epiſcopus Cenenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Vindemius Episcopus dixit*: Agnoſco illum. *Item recitavit*: Adeodatus Epiſcopus plebis Bazaritanæ. *Idem dixit*: Præſto ſum; eſt quidem in corpore conſtitutus Calipotius, ſed cum videret univerſum populum ad Eccleſiam Catholicam fuiſſe converſum, diſceſſit, *Item recitavit*: Niventius Epiſcopus Tunugabenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum; non ibi habeo contra me Epiſcopum.

130. *Primianus Episcopus dixit*: Damnatus eſt in cauſa adulterii, tamen illic fuit usque ad annum præſentem. *Item recitavit*: Sabinus Epiſcopus Tuccenſis. *Idem dixit*: Præſto ſum. *Adeodatus Episcopus dixit*: In Diœceſi mea eſt ordinatus; ex Presbyterio meo eſt. *Sabinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Cum ſæpe a civibus meis peterer, ut eos in communionem Ec-

cleſiæ Catholicæ ſuſcepiſſem, rogaverunt eam, ut eis Epiſcopus daretur. Petierunt me, & ordinatus ſum. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Quem habuit deceſſorem? edicat, in cujus locum ſucceſſit.

131. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Conſtat non ibi fuiſſe Catholicam. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Non. *Item recitavit:* Marianus Epiſcopus Utzipparitanorum. *Idem dixit:* Præſto ſum; nunquam ibi habui alium. *Item recitavit:* Victorius Epiſcopus plebis Larenſis. *Idem dixit:* Præſto ſum. *Honoratus Epiſcopus dixit:* Agnoſco illum.

132. *Hilarus exceptor dixit:* Quoniam codices implevimus, & alii nobis ſubrogandi ſunt exceptores, jubeat nobiltas tua, e corpore noſtro alios ſubrogari nobis cuſtodibus datis. *Vitalius Notarius Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Hoc & ego ſuggero, quod & exceptor nobilitati tuæ. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Dentur nunc Notariis, qui codices ſe impleviſſe confirmant, & Exceptoribus ab utraque parte cuſtodes. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit:* Jam nos delegiſſe cuſtodes, mandato ipſo narravimus. Ex ipſis etiam duos offerimus cuſtodes. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir*

[redacted]

ſignet ſollicitudo cuſtodum, ut iisdem præſentibus reſeratæ deſcribi poſſint, atque ea, quæ geſta ſunt, ſchedarum ſerie contineri. *Cumque ab utrisque partibus tabulæ ſuſciperentur atque ſignarentur, recitatum eſt*: Innocentius Epiſcopus Lamiggigenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi, & ſubſripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Præſto ſum. *Junianus Epiſcopus dixit:* Nec ego illum novi, nec ipſe me. *Et recitavit.* Ruffianus Epiſcopus Bonuſtenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Nunquam illic fuerunt Donatiſtæ. *Primianus Epiſcopus Carthaginenſis dixit*: Ipſe fuit noſter, ſed populos habemus quibus ordinare. *Rufinianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Bonuſtenſis dixit*: Nunquam habuit. *Et recitavit*: Laodicius Epiſcopus plebis Clypienſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E parte adverſa eſt Geminius. *Et recitavit*: Donatus Epiſcopus plebis Buritanæ coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quare cum recitaviſſet, idem dixit*: Neminem illic habent Donatiſtæ. *Et recitavit*: Candorius Epiſcopus plebis Mullitanæ, coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Marcellinus Epiſcopus dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Iſaac Epiſcopus plebis Utinenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Felicianus Epiſcopus dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Qui ſupra pro Victore Epiſcopo Tuburbitanorum Minorum coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſubſcripſi, eum ſupraſcripta mandaſſe præſentem Carthagine. *Maximinus Epiſcopus dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Felix

Epiſco-

Epiſcopus Tubienſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi. *Idem dixit*: Catholica eſt ſola. *Et recitavit*: Felix Epiſcopus Abbiritanorum Majorum coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Catholica eſt ſola. *Et recitavit*: Augendus Epiſcopus plebis Villæmagnenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Catholica eſt tantum. *Primianus Epiſcopus Carthaginenſis dixit:* Ipſe eſt, qui jamdudum ad illam partem transiit. *Et recitavit*: Lucidus Epiſcopus plebis Marcellianenſis & Bazitenſis, coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Cathotholica eſt, & Notario & Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo eſt Reſtitutus. *Reſtitutus Epiſcopus dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Aufidius Epiſcopus plebis Tignicenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo

[redacted]

madavi & fuſcripſi Carthagini. *Quo recitato & accedente Epiſcopo Paulino Catholico idem dixit*: Catholica eſt. *Habetdeus Diaconus Primiani Epiſcopi dixit*: Presbyter eſt illic noſter, Diœceſis eſt noſtra. *Et recitavit*: Lucrus Epiſcopus plebis Nigrenſium majorum coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Unitas eſt. *Habetdeus Diaconus dixit*: Presbyterum habet. *Et recitavit*: Fidentius Epiſcopus plebis Ceſalenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Unitatem habeo. *Valentinianus Diaconus Primiani Epiſcopi dixi*: Modo exivit de corpore. Fidentius dicebatur. *Et recitavit*: Creſconius Epiſcopus plebis Ruſucenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Unitatem habeo. *Habetdeus Diaconus dixit*: Non habemus. *Et recitavit*: Ambibius Epiſcopus plebis Piſitenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Habeo Felicem e diverſo. *Valentinianus Diaconus dixit*: Felix dicitur, litteras miſit excuſationis ſenectutis cauſa. *Et recitavit*: Rogatianus Epiſcopus plebis Tigimmenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo mihi eſt Victorianus. *Et accedente Victoriano Epiſcopo idem dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Stephanus Epiſcopus plebis Sinnuaritenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagine. *Quo recitato idem dixit*: Unitas eſt illic, Eccleſia eſt illic. *Habetdeus Diaconus dixit*: Diœceſis ea eſt Cypriani a Siccenni: Cyprianus dicitur Epiſcopus, qui illic intendit ad Sinuar. *Et recitavit*: Serotinus Epiſcopus, plebis Turuzitanæ

coram

coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagine. *Quo recitato idem dixit*: Nunquam habuit, nec habet. *Habetdeus Diaconus dixit*: Presbyter eſt illic Cattus. *Sentinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: illic eſt, ſed ſuperfluo. *Et recitavit*: Majorinus Epiſcopus plebis Zemtenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Catholica eſt, nec habet. *Et recitavit*: Thomas Epiſcopus plebis Cubdenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E contra neminem habemus. *Et recitavit*: Reſtitutus Epiſcopus plebis Muzucenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E contra Idaxius nobis eſt. *Et accedente Idaxio Epiſcopo idem dixit*: Agnoſco illum. *Et recitavit*: Antonius Epiſcopus plebis Mutugennenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo Splendonius eſt. *Et accedente Spendonio Epiſcopo idem dixit*: Agnoſco illum. *Et*

[redacted]

mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Habeo neminem e diverſo. *Valentinianus Diaconus dixit:* Maximianus dictus eſt, hodie de corpore exiit. *Æmilianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Triennium habeo ex illo, quo ordinatus ſum, nullum illic ſcio. *Valentinianus Diaconus dixit:* Mittatur, & videant illum. *Et recitavit:* Litorius Epiſcopus plebis Suavenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Unitas eſt illic, omnis Catholica eſt. *Habetdeus Diaconus partis Donati dixit:* Non habemus. *Et recitavit:* Benenatus Epiſcopus plebis Hoſpitenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* In loco meo alius non eſt Epiſcopus. *Lucullus Epiſcopus dixit:* Perſecutio ſemper me fugavit. *Et recitavit:* Leontius Epiſcopus plebis Muſeritanæ coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Habeo neminem e diverſo. *Habetdeus Diaconus partis Donati dixit:* Creſconius nunc ordinatus eſt contra. *Et recitavit:* Silvanus Epiſcopus plebis Macrianenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſupraſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Non neminem habet, Catholica eſt. *Et recitavit:* Eunomius Epiſcopus plebis Marazanenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E diverſo eſt mihi Habetdeus. *Habetdeus Epiſcopus dixit:* Præceſſor meus ad Marazanenſem locum ordinatus eſt; is poſtquam cathedram ſedit, expulſus eſt. *Eunomius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Nunquam ſedit. *Habetdeus Epiſcopus dixit:* Ego etiam non admiſſus in tertio miliario in civitate conquievi. *Eunomius Epiſcopus Eccleſiæ Catho-*

lica

lica dixit: Nunquam fuerunt Donatiſtæ, nec ſunt, nec aliquando ſederunt cathedram. *Habetdeus Epiſcopus dixit:* Modo oppreſſi ſunt. *Et recitavit.* Barbarus Epiſcopus plebis Hierpinianenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Non habeo Neminem contrarium. *Valentinianus Diaconus dixit:* Mœcopius dicebatur Epiſcopus, exivit de corpore. *Et recitavit.* Secundianus Epiſcopus plebis Hermianenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Contra mihi eſt Maximianus Epiſcopus. *Et accedente Maximiano Epiſcopo idem dixit:* Agnoſco illum. *Et recitavit:* Poſtumianus Epiſcopus plebis Tagorenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholicæ eſt unitatis. *Et recitavit:* Barbarianus Epiſcopus plebis Creperulenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholica eſt tantum. *Valentinianus Diaconus dixit:* Non habemus. *Et recitavit:* Felix Epiſcopus [redacted]

accedente Restituto Episcopo idem dixit: Agnosco illum. *Et recitavit:* Restitutus Episcopus plebis Simingitensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholica est omnis. *Habetdeus Diaconus dixit:* Non habemus. *Et recitavit:* Octavius Episcopus plebis Utimmensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E contrario mihi est Bonifacius. *Et accedente Bonifacio Episcopo idem dixit:* Agnosco illum. *Et recitavit:* Victorinus Episcopus plebis Tabudensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E diverso est Argutus. *Et accedente Arguto Episcopo idem dixit:* Agnosco illum. *Et recitavit:* Maximianus Episcopus plebis Enerensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholica est, unitatem habeo. *Quodvultdeus Episcopus dixit:* Habet Episcopum; sed male habet. *Et recitavit:* Reginus Episcopus plebis Tigillavensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E diverso mihi est Donatus. *Flavianus Episcopus dixit:* De itinere revertit Donatus causa ægritudinis. *Et recitavit:* Qui supra pro Cresconio Episcopo Centenariensi præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini, eo quod infirmitatis causa præpediatur, mandante ipso subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E diverso est... *Quodvultdeus Episcopus dixit:* Etiam ipse male habet. *Et recitavit:* Felix Episcopus plebis Izirianensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato*

idem dixit: E diverſo eſt mihi Saturus. *Et accedente Saturo Epiſcopo idem dixit*: Presbyter meus erat. *Et recitavit:* Felicianus Epiſcopus plebis Feraditanæ minoris præſente viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Catholica eſt. *Valentinianus Diaconus dixit*: Non habemus. *Et recitavit:* Romanus Epiſcopus plebis Maglapolitanæ coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo non habeo. *Felix Epiſcopus dixit:* Presbyterum habemus Maximianum, Præſto eſt. *Et recitavit*: Reſtitutus Epiſcopus plebis Cincaritenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo mihi eſt Campanus Epiſcopus. *Et accedente Campano Epiſcopo idem dixit :* Agnoſco illum. *Et recitavit :* Nados Epiſcopus plebis Sabratenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverſo habui, modo non habeo. *Et recitavit*: Cultaſius Epiſcopus plebis Mataritanæ coram viro clariſſimo Tribuno & No-

[redacted]

est plebs: sed absens est, pedibus laborat: propterea venire non potuit. *Et recitavit:* Victorinus Episcopus plebis Tabudensis pro Gorgonio consacerdote meo, qui infirmitate detinetur, plebis Liberaliensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino mandante ipso subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem Gorgonius dixit:* Basilicam mihi deposuerunt hæretici, solus sum. *Protasius Episcopus dixit:* Habemus illic Victorem Episcopum. *Et recitavit:* Fortunatus Episcopus loci Casensis-Calanensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Solus sum. *Verissimus Episcopus dixit:* Presbyter est ibi Victorinus. *Et recitavit:* Theasius Episcopus plebis Memblositanæ coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Sola unitas est illic Ecclesiæ Catholicæ. *Salvianus Episcopus dixit:* Tempore persecutionis succubuit illic Episcopus, qui illic fuit. *Et recitavit:* Probantius Episcopus plebis Trofimianensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Solus sum. *Valentinianus Diaconus dixit:* Presbyterum habet. *Et recitavit:* Dulcitius Episcopus plebis Tacapitanæ præsente viro Clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Habeo alium contra me. *Valentinianus Diaconus dixit:* Felix dicitur. Hic est, sed male habet. *Item recitavit:* Catulinus Episcopus plebis Gittensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Unitas est. *Valentinianus Diaconus Episcopi Primiani dixit:* Non habemus. *Et recitavit:* Villaticus Episcopus plebis Sinnipsensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta man-

mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Unitas eſt. *Et recitavit:* Hilarianus Epiſcopus plebis Hiltenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* E diverſo habeo neminem. *Et accedente Victore Epiſcopo idem dixit:* Modo ſum illic ordinatus, non me novit. *Hilarianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Non habet. *Et recitavit:* Januarianus Epiſcopus Eccleſiæ Giſipenſis Majoris coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Non habemus. *Et recitavit:* Severianus Epiſcopus Ceramunenſis coram viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholica eſt omnis. *Habetdeus Diaconus Epiſcopi Primiani dixit:* Habemus ſenem Adeodatum. *Severianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Oſtendat illum. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* In plebe mea eſt Milevitana Ceramuſſa.

134. *Severianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Omnis ab origine Catholica eſt ibi, nunquam ibi fuerunt Donatiſtæ. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* in plebe mea eſt: per violentiam inde excluſit omnes Clericos & Presbyteros. *Severianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Mentitur teſte Deo. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Illud ſanctitas tua ſimpliciter dignetur edicere, utrum in ea plebe Epiſcopus nunc ſit. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* In plebe mea eſt, circum circa meum eſt totum. Etiam mei terrore ſuccubuerunt omnes, qui in eodem loco conſtituti erant. *Severianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Mentitur. *Et recitavit.*

135. Dominicus Epiſcopus plebis Bullenſium Regiorum præſente viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi Carthagini.

Quo

uo recitato idem dixit: E diverso mihi est Felix, sed
ius est, qui illic communicat. *Et accedente Felice*
piscopo idem dixit: Agnosco illum. *Et recitavit.* Va-
ntinus Episcopus Vajanensis pro consacerdote meo
egino Ecclesiæ Vegeselitanæ, qui hic apud Cartha-
nem infirmitatis causa detinetur, præsente viro cla-
simo Tribuno & Notario Marcellino subscripsi. *Quo*
itato Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Male
bet. *Habetdeus Diaconus dixit:* Gavinus præsto est.
recitavit. Reparatus Episcopus plebis Susasaritanæ
ram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino
prascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo re-*
ato idem dixit: Non habet, fuit ibi. *Habetdeus Dia-*
nus dixit: Modo recessit. *Et recitavit.* Proculus
piscopus plebis loci Serrensis coram viro clarissimo
ibuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi
subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Uni-
em habeo. *Valentinianus Diaconus dixit:* Non habe-
is. *Et recitavit.* Publicius Episcopus Gratianopolita-
plebis coram viro clarissimo Tribuno & Notario
arcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagi-
Quo recitato idem dixit: E diverso Deuterius est, so-
sine plebe. *Deuterius Episcopus dixit:* Quia & domos
jecisti, & persecutionem mihi fecisti. *Et recitavit.* Ma-
nianus Episcopus plebis Sugabbaritanæ coram viro
rissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta
ndavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem di-*
: E diverso habeo Germanum. *Et accedente Ger-*
no Episcopo idem dixit: Agnosco illum. *Et recitavit.*
mpejanus Episcopus Sucardensis coram viro claris-
imo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta
ndavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato Alypius*
iscopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Hic est, sed ægrotat.
recitavit. Fortunatus Episcopus plebis Rusuccur-
anæ coram viro clarissimo Tribuno & Notario Mar-
llino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini.

Quo recitato idem dixit: E diverso mihi est Optatus. *Et accedente Optato Episcopo dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit*. Victor Episcopus plebis Bartimisiensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Catholica est. *Habetdeus Diaconus dixit*: Non habemus. *Et recitavit*. Restitutianus Episcopus plebis Sululittanæ coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Omnis Catholica est, omnes Catholicos habemus. *Valentinianus Diaconus dixit*: Non habemus. *Et recitavit*. Episcopus plebis Aquensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso mihi est Reparatus Episcopus. *Et accedente Reparato Episcopo idem dixit*: Ipse est, agnosco illum. *Et recitavit*. Victor Episcopus plebis Malianensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso mihi est Nestorius. *Et accedente Nestorio Episcopo idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit*. Ego Restitutus Episcopus petitum me a Victore Episcopo Mammillensi coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino subscripsi, eum suprascripta mihi mandasse. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est Serenianus. *Et accedente Sereniano Episcopo idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit*. Victor Episcopus plebis Thaicariensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est Marcianus. *Et accedente Marciano Episcopo idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit*. Victor Episcopus plebis Timicitanæ coram viro clarissimo Triuuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: Habeo Optatum e diver-

ver-

verso. *Et accedente Optato idem dixit:* Ipse est. *Et recitavit.* Bonifacius Episcopus plebis Vallitanæ coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Non habeo. *Valentinianus Diaconus dixit:* Defunctus est ante annos septem. Restitutus dictus est. *Et recitavit.* Qui supra pro Limeniano Episcopo plebis Taprurensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino subscipsi, eum præsentem Carthagine mandasse. *Quo recitato idem dixit:* Catholica est. *Habetdeus Diaconus dixit:* Contra non habemus. *Et recitavit.* Proculus Episcopus plebis Giutsitensis salariæ coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Catholica est. *Habetdeus Diaconus dixit:* Habet Presbyterum Lillybium. *Et recitavit.* Auxilius Episcopus plebis Nurconensis coram viro Tribribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Unitatem possidemus, quod omnes sciunt Cæsarienses. Hic est Severinus, dicat. *Severinus Episcopus dixit:* Nunquam habuit. *Et recitavit.* Mensurius Episcopus plebis Medefessitanæ coram viro clarissimo Tri-Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Neminem habeo contra me. *Valentinianus Diaconus dixit:* Modo exivit de corpore. *Et recitavit.* Honorius Episcopus Januario fratre & Coepiscopo meo plebis Casarum Medianensium Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & pro eo subscripsi. *Quo recitato, & accedente Januario Episcopo Catholico idem dixit:* E diverso est mihi Æmilianus. *Et recitavit.* Adeodatus Episcopus plebis Simidiccensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & supra scripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit:* Ca-

tholica est. *Habetdeus Diaconus dixit*: Non habemus. *Et recitavit.* Ego Restitutus Episcopus pro Solemnio collega meo plebis Tigisitanæ præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est Paschasius. *Et accedente Paschasio idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Lampadius Episcopus plebis Tiseditensis coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est mihi Donatus. *Et accedente Donato idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Cyprianus Episcopus plebis Tuburbitanorum Majorum præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est Rufinus. *Et accedente Rufino idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Donatianus Episcopus plebis Zellensis præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi Carthagini. *Quo recitato idem dixit*: E diverso habeo Natalicum. *Et accedente Natalico Episcopo idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.*

136. Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Tagastensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi, & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: Utinam, quemadmodum Tagastis antiqua unitate gaudet, ita etiam de cæteris locis gaudeamus.

137. *Petilianus Episcopus dixit*: Mala est unitas innocentiæ & criminis. Non possunt utraque juxta misceri. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Et recitavit.*

138. Augustinus Episcopus Ecclesiæ Hipponiensium Regiorum Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Quo recitato & accedente Macrobio*

crobio Episcopo idem dixit: Agnosco illum. *Et recitavit*. Vincentius Episcopus Eccesiæ Culusitanæ Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit:* Catholica est. *Habetdeus Diaconus dixit:* Habuit; sed modo communicavit ipsis. *Et recitavit*. Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Constantiniensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit:* E diverso habeo Petilianum.

139. *Petilianus Episcopus dixit*: Ipse est Ecclesiæ persecutor in eadem civitate, ubi ego Episcopus sum. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit:* Et paulo ante jaculatus es injuriam, & non recepisti. *Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* In eadem civitate ab hæreticis omnia altaria confracta sunt. *Petilianus Episcopus dixit:* Persecutorem te esse acta contineant. Loco suo audies, quæ mereris. *Et recitavit*. Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Siccensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: Unitatem Ecclesiæ Siccensis novi, Episcopum quidem tantum nomine audivi. *Et recitavit*. Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Calamensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum suscepi & subscripsi. *Petilianus Episcopus dixit:* Crispinus proximo tempore exivit de corpore. *Et recitavit*. Florentinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Hypponensium Zaritorum Carthagini constitutus coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: E diverso est Victor. *Habetdeus Diaconus dixit:* Custos datus est codicum.

140. *Petilianus Epiſcopus dixit*: Jamdudum inter defenſores, quibus mandatum eſt, adverti nomen Fortunatiani & Fortunati retineri; nunc quoque ipſos mandatores eſſe recitari percipio; quæ eſt iſta diverſitas? Nemo unquam ſibi mandavit.

141. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Utrum eorum, qui cauſam peragendam ſuſceperunt, par atque ſimilis ſit ſubſcriptio, recitetur. *Et recitavit.* Fortunatus Epiſcopus Eccleſiæ Conſtantinenſis Carthagini conſtitutus præſente viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum ſuſcepi & ſubſcripſi. *Item recitavit* Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Siccenſis Carthagini conſtitutus præſente viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino hoc mandatum ſuſcepi & ſubſcripſi. *Quo recitato*,

142. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Pervidet ſanctitas veſtra, ſubſcriptionibus ſuis eos de ſuſcepto mandato fuiſſe profeſſos; unde cætera per ordinem relegantur. *Et recitavit.* Serenianus Epiſcopus Miditenſis Carthagini conſtitutus præſente viro clariſſimo Tribuno & Notario Marcellino ſupraſcripta mandavi & ſubſcripſi. *Quo recitato idem dixit*: Catholica eſt. *Peregrinus Sufetanus Epiſcopus*

[redacted]

dixit: Agnosco persecutorem meum. *Et recitavit.* Maurentius Episcopus Ecclesiæ Tubursicensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: E diverso Januarianum habeo. *Et accedente Januariano idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Bonifacius Episcopus Ecclesiæ Cataquensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: E diverso Speratus est mihi. *Et accedente Sperato idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Squillacius Episcopus Ecclesiæ Scillitanæ Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: E diverso Donatum habeo. *Et accedente Donato Episcopo idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Priscus Episcopus Ecclesiæ Quidiensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: Non habeo Donatistas; qui illic fuit cum paucis parentibus suis, cum ipsis conversus est. *Honoratus Episcopus dixit*: Episcopus noster Quizicensis succubuit in persecutione: Presbyteri nostri sunt illic. *Et recitavit.* Deuterius Episcopus Cæsariensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Custos est tabularum. *Valentinianus Diaconus Episcopi Primiani dixit*: Emeritus est illic. *Et accedente Emerito idem dixit*: Agnosco eum. *Et recitavit.* Restitutus Episcopus Tagorensis Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Etiam ipse custos est tabularum. *Valentinianus Diaconus Episcopi Primiani dixit*: Non habemus

bemus. *Et recitavit.* Leo Episcopus municipii Mopteneris Carthagini constitutus præsente viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: Habeo Felicem. *Et accedente Felice idem dixit*: Agnosco illum. *Et recitavit.* Asterius Episcopus plebis Vicensis Carthagini constitutus coram viro clarissimo Tribuno & Notario Marcellino suprascripta mandavi & subscripsi. *Quo recitato idem dixit*: In ipso solo mecum alius Episcopus non est. *Et accedente Urbano Episcopo idem dixit*: Deus videt, quia non illum novi.

144. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Jamdudum me obtulisse sanctitati vestræ sat certum est, ut competenti reverentia sedentes omnia tractaretis: siquidem mihi onerosum esse non nescio, tot venerabilibus viris stantibus residere; unde vel nunc multitudine sequestrata sedere dignemini.

145. *Petilianus Episcopus dixit*: Agimus gratias honorificentiæ tuæ, vir nobilis, quod talis ac tanta est tua pietas, ut benemeritis viris antiquissimisque sacerdotibus & tot persecutionum palmis florentibus hanc benignitatem præstare digneris, ut gravissima senectus, quæ ornata est & annis & meritis suis, se-
[redacted]

peroratur, cum prius incipitur, ut etiam personæ constent, stare singulos deceat, quibus subire contingit disceptationis examen. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

146. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam oblata recusat sanctitas vestra, pars illa tractanda est, ut, quia, sicut voluit vestra religio, universorum, qui subscripserunt, demonstrata præsentia est, secundum formam cœlestis oraculi sponsionis quoque vestræ memores deligatis idoneos vestræ scilicet assertionis actores, quibus disputantibus, atque multitudinis sicut ante placuit, confusione seclusa, plene possint universa cognosci.

147. *Emeritus Episcopus dixit:* Res in vado est, mandantium persona præsens est, mandatum quoque ferimus; sed ut actorum fides etiam cum nostra subscriptione adstipuletur, & professio recitabitur, & quæ in placito subscripta sunt, actis hærebunt. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

148. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Susceptum mandatum ab officio recitetur. *Et cum tradidissent, Rufinianus subscriba recitavit:* Post Consulatum Varanis viri clarissimi octavo Kal. Jun. Carthagini Januarianus, Primianus, Felix, Donatus, Candorius, Optatus, Donatianus, Antonianus, Victorianus, Fortis & cæteri, Primiano, Petiliano, Emerito, Protasio, Montano, Gaudentio, Adeodato Coepiscopis nostris præsentes præsentibus salutem. Mandamus vobis Ecclesiæ Dei causam, defensoresque vos facimus adversus Traditores persecutoresque nostros, qui nos in judicio viri clarissimi Spectabilis Tribuni & Notarii Marcellini per supplicationem suam proposito edicto inquietare voluerunt, ut eorum intentionibus respondeatis. Quidquid egeritis pro statu sanctæ Ecclesiæ, ratum nos habituros nostra subscriptione profitemur. *Et alia manu.* Opta-

tus

mus vos in domino bene valere & nostri memores esse. *Quo recitato.*

149. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Subscriptiones hujus queque mandati relegantur: *Rufinianus Scriba recitavit:* Januarianus Episcopus Casensium Nigrensium huic mandato nostro subscripsi. *Item alia manu.* Primianus Episcopus Carthaginensis huic mandato subscripsi. *Item alia manu.* Felix urbis Romæ Episcopus huic mandato subscripsi. *Item alia manu.* Donatus Episcopus Botrianensis huic mandato subscripsi. *Item alia manu.* Florianus Episcopus Putiziensis subscripsi. *Item alia manu.* Candorius Episcopus Aggeritanus subscripsi. *Item alia manu.* Antonianus Episcopus Lamsortensis subscripsi. *Quo recitato.*

150. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Noverimus etiam ipsorum præsentiam. *Et alia manu.* Recognovi.

151. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Tam mandatum quam subscriptiones eidem cohærentes gestis præsentibus inserentur. Ad pleniorem autem fidem pars utraque designet, utrum nihil de mutuis mandatis vocetur in dubium.

152. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit:* Secundum subscriptiones mandati singuli accesserunt nostrorum, & professi sunt mandasse se nobis. Etiam ipsi hoc faciant, ut subscriptionibus recitatis singuli profiteantur mandavisse se, huicque mandato subscripsisse. *Et alia manu.* Recognovi.

153. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ideo transire jussi sunt singuli, ut de præsentia, non de professione constaret. Subscriptiones enim tantum posse sufficere nulli vocatur in dubium. Unde nunc illud quæritur, utrum utrarumque partium mandata utrisque partibus placere videantur.

154. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit:* Sed volumus, ut suis subscriptionibus responsponsponsponspon-

spon-

ſpondeant, per incolumitatem tuam cognoſcant mandaviſſe ſe; quia non interfuit ſublimitas tua, cum iſti ſubſcriberent. Quod clanculo fecerunt, publice profiteantur. *Et alia manu.* Recognovi.

155. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Juſta poſcuntur, licet ſubſcriptiones certum ſit poſſe ſufficere.

156. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit:* Ipſi nos ſollicitiores reddiderunt.

157. *Rufinianus Scriba recitavit:* Januarius Epiſcopus Caſenſium Nigrenſium. *Et cum recitaſſet, Januarianus Epiſcopus dixit:* Ego & mandavi & ſubſcripſi. Scriptum ſit itaque, me non habere adverſarium aliquem de parte ipſorum in plebe mea. *Rufinianus Scriba recitavit.* Primianus Epiſcopus Carthaginenſis. *Et cum recitaſſet, Primianus Epiſcopus Carthaginenſis dixit:* Mandaveram; ſed ego hoc mandatum ſuſcepi. *Rufinianus Scriba recitavit.* Felix Epiſcopus urbis Romæ. *Et cum recitaſſet, Felix Epiſcopus urbis Romæ dixit:* Et mandavi & ſubſcripſi. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Ubi eſt Felix? *Et alia manu.* Recognovi.

158. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Eſto, quia urbis Romæ Epiſcopum ſe dicit. Quare præjudicatur abſenti? *Et alia manu.* Recognovi.

159. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Quæ ratio huc eum detulerit, nullus ignorat. Nobilitatem omnem hic eſſe Romanam nec ipſi neſcitis. Idem igitur turbo, eademque neceſſitas eum huc detulit; ut non diſſentire videretur a nobis, & ipſe mandavit. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

160. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit:* Potuimus & nos transmarinos conducere, quorum nomina adderemus mandato. *Et alia manu.* Recognovi.

161. Mar-

161. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Licet & ſanctitas veſtra plenius recognoſcat, & Imperiali ſit auctoritate definitum, inter Africanarum Provinciarum Epiſcopos me tantum debere cognoſcere, tamen hoc quoque ſine præjudicio Epiſcopi urbis Romæ, licet ex ſuperfluo, libenter indulgeo.

162. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit:* Abundat nos abſenti non præjudicaſſe. *Et alia manu.* Recognovi.

163. *Petilianus Epiſcopus dixit:* In omnibus hoc ſequantur & teneant, ſe pro abſentibus & transmarinis nihil eſſe locuturos. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Carthaginenſis dixit:* Abundat nos Innocentium dixiſſe urbis Romæ eſſe Epiſcopum. *Et alia manu.* Recognovi. *Rufinianus Scriba recitavit.* Donatus Epiſcopus Botrianenſis. *Idem dixit:* Et mandavi & ſubſcripſi. Scriptum ſit me non habere contrarium. *Rufinianus Scriba recitavit.* Florianus Epiſcopus Putizienſis. *Et cum recitaſſet, Primianus Epiſcopus Carthaginenſis dixit:* Hic apud Carthaginem infirmatus eſt: timens exitum ſuum perrexit, jam ſubſcripſerat. *Et recitavit.* Candorius

[redacted]

idem dixit: Mandavi & ſubſcripſi, adverſarium non habeo.

164. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam longum eſt ire per ſingulos, hi decem, qui ſe mandaſſe profeſſi ſunt, actis edicant, utrum coram ipſis omnium ſit facta ſubſcriptio, & præbeant in ea, quæ ſunt geſta, conſenſum.

165. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Magno quidem compendio utitur magnificentia tua, vir nobilis, ut decem patres collegæque noſtri, qui jam ſe mandaſſe ſubſcripſiſſeque profeſſi ſunt, etiam cæteros patres ſuſcripſiſſe teſtentur. Equidem hoc ad eam rem vel maxime proficit, ne tempus hujusce diei ulterius producatur. Sed tamen hoc expedit cauſæ, ut ſinguli quique ſe & mandaſſe & ſubſcripſiſſe profiteantur, propterea ut etiam illud non taceant, ſe æmulos non habere. Lucrum enim videtur his cedere, qui multos ſe adverſum noſtros habere per hanc provinciam oſtenderunt, ſi in provincia Numidia non oſtendamus, eos penitus non habere, aut habere certe, ſed raris locis. Omnis enim intentio noſtra, vir nobilis, ſicut meminiſſe dignaris, de numero ſæpiſſime cauſata eſt, atque in eodem vehementiſſime hæret. Et quamquam nobis multitudinem pax nutriat & conſervet, illis multitudinem bella conquirant, dum abſentibus nobis, aut in locis, aut in civitatibus noſtris, aut in diœceſibus paſſim multas imagines erigunt, ut numeroſi eſſe videantur: tamen & ſi par ſit utriusque adverſitatis numerus, major meus debet videri, qui & me abſente perſtitit, & cum ipſe ſit cardinalis atque authenticus, nec æmulatione multiplici ſuperatur. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

166. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Deſiderio veſtro ſatisfacere volui in omnibus inquirendis. Cæterum conſtat, nullam mihi de numero cognitionem fuiſſe mandatam.

167. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Nobis hoc ſalvum ſit, quod non debuimus reticere.

168. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Potuimus quidem numeroſiores Catholicæ Eccleſiæ toto orbe diffuſæ, quantum ad cauſam pertinet, in Africa demonſtrare, ſi in hoc totum actionis pondus conſiſteret. Verum quia neſcio, quibus moratoriis actionibus vir graviſſimus utitur Petilianus, amputatis ſuperfluis ad cauſæ jam initium veniatur, ſignificantes inſinuantesque nobilitati tuæ, vanum in nos præjudicium ſua proſecutione voluiſſe depromere. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

169. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Injuriam facis vane, reponetur tibi: & quanquam reponere non liceat, tecum habeto. *Et alia manu.* Recognovi.

170. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Quo diceret excuſationis tendiculas prætendens, ante diem cognitionis ſe quaſi cœlorum ſenatum partis Donati Epiſcopos obſervaſſe diuturno labore fuiſſe confectos, cum a noſtra parte omnino ſemper audientia flagitata ſit; ſed idcirco diem tempusque obſervavimus, ut & in hoc obedientia Catholicæ Eccleſiæ monſtretur. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

[redacted]

titionem eorum fuerit præsentia procurata, tamen ne quid vobis denegatum esse videatur, universorum subscriptiones ex ordine relegantur.

174. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Respondeant, utrum omnium subscriptiones, quæ mandato continentur, hic apud Carthaginem sint conscriptæ. *Et alia manu.* Recognovi.

175. *Emeritus Episcopus dixit:* Quantum ex prosecutione cognovi, opus erat, ut e nostris partibus professio promeretur. Patientia judiciorum tuorum, quæ manum dat omnibus, libenter annuit, ut & ii, qui subscripserunt, professionem suam præsenti adstipulatione inserant gestis. Petimus præstantiam tuam, ut, cum subscriptio cœperit recitari, eosdem digneris audire. *Et alia manu.* Emeritus recognovi.

176. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Subscriptiones omnium, sicut jusseram, recitentur. *Rufinianus Scriba recitavit.* Optatus Episcopus Rusuccuritanus. *Et cum recitasset, Optatus Episcopus dixit:* Mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Pomponius Episcopus Macrianensis. *Et cum recitasset idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Donatianus Episcopus Bagajensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi *Et recitavit.* Privatus Episcopus Auzagensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium in plebe mea non habeo. *Ampelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Perfectam unitatem ex conversione sua cognoscens, rectissimam fidem mecum frater meus Primulus loquitur Episcopus. Episcopus enim tunc fuit partis Donati, nunc conversus demonstrat cum plebe integram fidem ex sua conversione; unitas illic perfecta est non solum in ipsa civitate, verum etiam in omnibus diœcesibus.

177. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginensis dixit:* Rogamus recitari nomina, quæ jamdudum de subscriptione recitavit. Donatianum dico Ba-

gajensem, & Privatum Vagensem. *Et alia manu.* Recognovi.

Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit: Denuo hæc nomina, de quibus dubitatio nascitur, recitentur. *Et recitavit.* Donatianus Episcopus Bagajensis, Privatus Episcopus Vagensis. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Absit fallacia. *Rogatus Episcopus dixit:* Januarianus dicitur, non Privatus.

178. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Vultum tamen ipsum esse cognoscis.

179. *Rogatus Episcopus dixit:* Januarianum scio, Privatum nescio. *Primianus Episcopus Carthaginis dixit:* Jamdudum de duobus fuit causa: idcirco & illi non sunt mentiti, nec nostri. Nam est Auzagga, ubi fuit Januarianus, qui nunc defunctus est: alia Auzagga, ubi est Privatus, qui nunc vivit. *Et alia manu.* Primianus Episcopus recognovi.

180. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Satis Episcopali veritate rem, de qua error fuerat natus, judiciis intimare dignatus es; unde nunc cætera perlegantur. *Et recitavit.* Donatus Episcopus plebis Celerinensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Ego mandavi & subscripsi: adversarium omnino nec habui, nec habeo in plebe mea. *Et recitavit.* Victor Episcopus Hipponiensium Diarrhytorum. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Sarmentius Episcopus Ternamusensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi. Teneant gesta, quia in plebibus meis adversarium non habeo. *Et recitavit.* Perseverantius Episcopus Tevestinus. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Pancratius Episcopus Badiensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Maximianus Serteitanus Episcopus. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Severinus Episcopus Castellanus.

Et

Et cum recitatasset, idem dixit: Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Colonicus Episcopus Tinistensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Et mandavi & subscripsi, & Traditores apud me non habeo. *Et recitavit.* Felix Episcopus Moptensis. *Et cum recitasset, idem dixit*: Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Secundinus Episcopus Jucundianensis. *Et cum recitasset, idem dixit*: Et mandavi & subscripsi: adversarios in Ecclesia non habeo. *Et recitavit.* Donatus Episcopus Vageatensis. *Et cum recitasset, idem dixit*: Et mandavi & subscripsi.

181. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Scriptum sit, istos omnes in villis vel in fundis esse Episcopos ordinatos, non in aliquibus civitatibus. *Et alia manu.* Recognovi.

182. *Petilianus Episcopus dixit*: Sic etiam tu multos habes per omnes agros dispersos: imo crebros ubi habes, sane & sine populis habes. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Scripta sint, quæ ab utrisque partibus insinuata videntur esse judiciis. *Et recitavit.* Rogatianus Episcopus Idassensis. *Et cum recitasset, idem dixit*: Et mandavi & suscripsi: non habeo adversarium. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit*: Habeo Presbyterum in Ecclesia Florentinum. Episcopi fuerunt tres Catholici, jam decesserunt: non potuimus adhuc ordinare. Presbyterum illic habemus Florentinum. *Et recitavit.* Germanus Episcopus Zugabbaritanus. *Et cum recitasset, idem dixit*: Et mandavi & subscripsi. *Et recitavit.* Rogatianus Episcopus Villamagnensis. *Et cum recitasset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Et recitavit.* Presbyter Manilius Bazienus pro Episcopo meo. *Et cum recitasset*,

183. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Pro quo Episcopo? *Petilianus Episcopus dixit*: Lumine captus est. *Et alia manu.* Petilianus Epi-

ſcopus recognovi. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Reſpondeatur, utrum præſens ſit, pro quo ſubſcriptum eſt. *Et alia manu.* Recognovi. *Primianus Epiſcopus dixit*: Loquamur veritatem, oculis captus eſt, venire non potuit, Presbyterum ſuum direxit. *Et alia manu.* Primianus Epiſcopus recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Sed nomen ipſius debuit ſubſcriptione teneri.

184. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Teſtatum ſit, eos etiam abſentium nomina velle inſerere, ut etiam nobis liceat omnes Catholicos Epiſcopos, qui per infirmitatem vel per aliquam occupationem adeſſe non potuerunt, geſtis inſerere. *Et alia manu.* Recognovi. *Et recitavit.* Donatus Epiſcopus Apiſſanenſis. *Et cum recitaſſet, idem dixit*: Et mandavi & ſubſcripſi: adverſarium non habeo.

185. *Petilianus Epiſcopus dixit*: Quoniam proſecutio partis adverſæ conteſtata monſtravit, aliquos ſe abſentes habere, nos quoque non tacemus, aliquantos noſtros multis neceſſitatibus aut adverſis valetudinibus præpeditos non veniſſe, aliquantas etiam cathedras nunc eſſe viduatas, quibus adhuc Epiſcopi ordinati non eſſe monſtrantur. Etiam hoc acta contineant. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

186. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Quantum ad confirmationem mandati pertinet, ſufficit in utraque parte eorum numerus Sacerdotum, qui eidem mandato ſubſcripſiſſe monſtrantur; unde reliqua perlegantur, ſuperfluis abſentum cauſationibus ſequeſtratis. *Et recitavit.* Quintaſius Epiſcopus V[illegible]nenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi.

187. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Oblitteretur ergo ſubſcriptio abſentum. *Et alia manu.* Recognovi. *Et recitavit.* Januarius Epiſcopus Lamasbenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi.

scripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Novasinnensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Martialis Episcopus Idicrensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Gedudus Episcopus Uticensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & suscripsi. *Item recitavit.* Urbanus Episcopus Satafensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Cillitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Liberalis Episcopus loci Nasaitensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: nec habui adversarium, nec habeo, nec habebo permittente Deo. *Item recitavit.* Maximianus Episcopus Hermianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Fortunatus Episcopus Vesceritanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Peregrinus Episcopus Sufetanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Merferebitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Gavinus Episcopus Vegeselitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Veratianus Episcopus Carpitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi, qui sum successor Faustiniani, qui in unitate veritatis fuerat ordinatus a Donato: postmodum vero temporibus Macarii illic emerserunt Traditores. *Item recitavit.* Gajanus Episcopus Tigualensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Rogatus Episcopus Perdicensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victorinus Episcopus plebis Leptiminensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Martinianus Episcopus loci Tibuzabetensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Quintianus Episcopus a Lacudulce. *Valentinianus Diaconus Episcopi Primiani*

dixit: Male habet. *Item recitavit*. Pelagius Episcopus Vanarionensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit*. Victorianus Episcopus Tibaritanus. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Primulianus Episcopus Mandasumitanus. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Consensi & subscripsi. *Item recitavit*. Fortunatianus Episcopus Metensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Felicianus Episcopus Utinensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Florentinus Episcopus a Tubusubtu. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Marcus Episcopus Midicensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Unde es? quæ est autem civitas tua? *Marcus Episcopus dixit*: Secus Tapruram Midica. Novit me Dimenianus a Taprura. *Item recitavit*. Donatus Episcopus Cresimensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit*. Victorianus Episcopus Puppitanus. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Dativus Episcopus Novapetrensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: & adversarium non habeo, quia illic est Domnus Marculus, cujus sanguinem Deus exiget in die judicii. *Item recitavit*. Maximinus Episcopus dixit. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Cresconius Episcopus Legensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium ibi nec habui, nec habeo. *Item recitavit*. Valentinianus Episcopus Juncensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*: Gaudentius Episcopus Zertensis. *Cumque accessisset*, *idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomaziensis dixit*. Est ibi Presbyter Catholicorum.

Maco-

Gaudentius Episcopus dixit: Non habeo adversarium in plebe mea. *Item recitavit.* Bonifacius Episcopus Urugitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Bamaccorensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi, & nullum habeo adversarium in plebe, nisi solum Absalonem. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Hic est Episcopus præsens Cassianus. *Item recitavit.* Restitutus Episcopus Drusilianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Flavianus Episcopus Pauzerensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Clarentius Episcopus Tabracensis. *Cumque accessisset, idem dixit.* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Recargentius Episcopus Lamiggigensis. *Cumque accessisset, idem dixit.* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Aurelius Episcopus Macomadiensis dixit:* Illic est Crescentianus Presbyter. *Item recitavit.* Pascasius Episcopus Tuggensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Castus Episcopus Cellensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Aptus Episcopus Tuzuritanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victor Episcopus Rotariensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Episcopum illum habuimus: occidistis illum & invasistis.

188. *Adeodatus Episcopus dixit:* Dicit Episcopum occisum, accuset, doceat, intendat. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus recognovi. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Et rebaptizaverunt illum hominem nonagenarium Episcopum. *Victor Episcopus Azurensis Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Dicit se non habere: ego Ecclesiam illic habeo, quod te non fugit. *Item recitavit.* Calipodius Episcopus Vazaritanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi.

Item recitavit. Benenatus Epiſcopus Caſenſium Baſtalenſium. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi, & non habeo adverſarium. *Item recitavit.* Honoratus Epiſcopus Adqueſirenſis. *Cumque acceſſiſſet, Idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Felix Epiſcopus Maxulitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Marcianus Epiſcopus Sitifenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Januarius Epiſcopus Numidienſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi, & Traditores non habeo. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Siccenſis, dixit:* Unde es? *Januarius Epiſcopus dixit:* Numidia eſt. Mauritania eſt Cæſarienſis. *Reparatus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Suſaſiritanæ dixit:* Diœceſis mea eſt; illic Presbyterum habeo, illic tecum vigilavit. *Item recitavit.* Campanus Epiſcopus Cincaritanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Creſconius Epiſcopus Cæſarianenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi: æmulum non habeo.

189. *Novatus Epiſcopus Sitifenſis Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Habet contra ſe Catholicum Presbyterum, clericos abundantes, & populos ex cœtu Donatiſtarum.

[redacted]

ſcriptum eſt dudum, quo dicerent. De Epiſcopis agitur, non de Presbyteris.

191. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* A noſtris partibus propterea reſpondetur, quia ibi Catholica denegatur. Unde impudentiæ veſtræ ſatisfactum fuiſſe, præſentia geſta loquentur. *Et alia manu.* Recognovi.

192. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Agimus tibi gratias, quod ſemper facis injuriam. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus recognovi.

193. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Iſta in tempus aliud reſerventur, nunc quod delegatum eſt ſacro judicio, peragatur. *Item recitavit.* Feliciſſimus Epiſcopus Obbenſis. *Cumque acceſſiſſet, Idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Rufinus Presbyter pro Epiſcopo meo Juliano Midlenſi ſubſcripſi.

194. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Reſpondeatur, utrum pro præſente ſubſcripſerit. *Et alia manu.* Recognovi.

195. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Julianus ægritudine præpeditur: ſed ne videretur aliquo pacto defuiſſe, Presbyterum miſit, per quem ſuam abſentiam accuſaret: & ipſe pro illo ſubſcripſit. *Et alia manu.* Recognovi.

196. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Probabilis & rationabilis excuſatio eſt.

197. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Etiam hoc teſtatum eſſe volumus, quia pro abſente ſubſcripſit. *Et alia manu.* Recognovi. *Item recitavit:* Optatus Epiſcopus Timicitenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit:* Victorianus Tigimmenſis Epiſcopus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit:* Honorius Epiſcopus Vartanenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.*

vit. Martinus Epiſcopus Siccefitanus. *Cumque acceſſiſ- ſet, Idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Vindemius Epiſcopus a Cenis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Donatus Epiſcopus Tanudajenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Poſſidius Epiſco- pus Sillitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Man- davi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Reparatus Epiſcopus Aquenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Proficéntius Epiſcopus Ma- Macomazienſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Licet non habeam adverſarium, mandavi & ſubſcripſi. *For- tunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* De qua Ma- comadia? *Proficentius Epiſcopus dixit:* Ruſticiana. *Item recitavit.* Paſchaſius Epiſcopus Duſitanus. *Cumque ac- ceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recita- vit.* Antonianus Epiſcopus Druenſis. *Cumque acceſſiſ- ſet, idem dixit.* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Januarius Epiſcopus Aquæ Albenſis. *Cumque acceſſiſ- ſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Creſcens Epiſcopus Icoſitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Paſchaſius Epiſcopus Turenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Man-

[redacted]

recitavit. Augustalis Episcopus Altiburitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Saturninus Episcopus Tamagristensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit:* Simplicius Episcopus Tibilitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Ipse est Episcopus, qui rebaptizatus est, & factus est audiens.

198. *Adeodatus Episcopus dixit:* Hoc cognitioni servandum est. Agnovit veritatem. *Item recitavit.* Verianus Episcopus a Turre alba. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Verissimus Episcopus Tacaratensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Servatus Episcopus Amporensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Martialis Episcopus Vatarbensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Tamascaninensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Quadratianus Episcopus plebis Sicilibbensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Saturnus Episcopus Sitensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Junior Episcopus Rusiccadiensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Miggin Episcopus Edistianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Fidentius Episcopus Dianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Geminius Episcopus Clypiensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Marcianus Episcopus Assabensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Rogatianus Episcopus a Vico-Ateri. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi.

scripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Bucconien-sis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Tegulatensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Zicensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Magarmelitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Marcellinus Episcopus Mullitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Benenatus Episcopus a Casis Silvanis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Rufinus Episcopus Labdensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victor Episcopus Dionysianensis. *Primianus Episcopus Carthaginis dixit:* Ægrotat. *Item recitavit.* Benenatus Episcopus Mesarfeltensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: & adversarium non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Habes. Persecutio tua plurimos cives evertit. Lucianus ibi fuit Episcopus. Adhuc ordinari habet. *Item recitavit.* Gloriosus Episcopus Migirpensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Junianus Episcopus Lamigigensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Paulus Episcopus Siccensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felicianus Episcopus Aquænovensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Æmilianus Episcopus Veronensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Secundinus Episcopus Uvaziensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Bellicius Episcopus Teleptensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Lucius Episcopus Zabensis. *Cumque accessis-*

cessisset, idem dixit: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Bebianus Episcopus Dusensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Bonifacius Episcopus Utimmensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Restitutus Episcopus Membressitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Aquensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: & Traditorem in plebe mea non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Habemus ibi Presbyterum. Nam & Episcopus ibi fuit, modo defunctus est, & in loco ejus necdum est ordinatus. *Item recitavit.* Victor Episcopus Curubitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Saturus Episcopus Bizaciensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Florentinus Episcopus Furnitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Æmilianus Episcopus Casensium Medianensium. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victor Episcopus Gratianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Luculus Episcopus ab Hospitiis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: duos adversum me habeo, & ordinaverunt modo unum. *Item recitavit.* Romanus Episcopus Lesvitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Restitutus Episcopus Segermitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus ab Horrea Animicensi. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Faustinus Episcopus Tambajensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Primianus Episcopus Lucimagnensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit.* Maximianus Episco-

pus

-pus Bennefensis. *Primianus Episcopus Carthaginis dixit*: Hodie exivit de corpore. *Item recitavit*. Donatus Episcopus Tifeditanus. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Urbanus Episcopus Talentis. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Innocentius Episcopus Guzabetensis. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Item recitavit*. Felix Episcopus Zummensis. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit*. Leontius Episcopus Rusticianensis. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi: adversarium non habeo. *Terentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Iste rebaptizabat post partem Donati: rebaptizatus est postea, & sic est ordinatus.

199. *Adeodatus Episcopus dixit*: Serva partibus, quæ competunt. *Item recitavit*. Evasius Episcopus Girbitanus. *Cumque accessisset, idem dixit*: Mandavi & subscripsi.

200. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Siccensisdixit*: Felix Zummensis quomodo absens subscribere potuit, doceatur. *Et alia manu*. Recognovi.

201. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Videtis, quid a partibus vestris flagitetur. Quæritur enim, quis nomine istius, qui in præsentiarum videtur minime constitutus, subscripserit mandato. *Adeodatus Episcopus dixit*: Expecta, hoc quæritur. *Et alia manu*. Adeodatus Episcopus recognovi. *Optatus Episcopus dixit*: Felix Lambiensis infirmatur. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Cujus loci Felix Episcopus subscripserit, officium aperte demonstret. *Et recitavit*. Felix Zummensis. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Cath lica dixit*: Subscriptionis falsitatem deprehensam fuisse testatum sit. *Et alia manu*. Recognovi. *Adeodatus Episcopus dixit*: Hic error est, non falsitas. *Et alia manu*. Recognovi. *Alypius Episcopus*

scopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Magnus error. Nescivit, unde esset. *Et alia manu.* Recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* quis sub ejus nomine subscripserit, saltem hoc Notarius eorum edicat. Ut supra. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sufficit, non nos prætermisisse ista. Ut supra. *Petilianus Episcopus dixit:* Felix quidam Lambiensis, collega noster, hic ægrotat; sed & alii duo, id est, Flavianus & Donatus ibidem non mediocri ægritudine retinentur; credo, quod alicui mandaverit pro se subscribi ille Felix: & in nomine sedis vel loci factus est error: quem aut simpliciter accipiant, aut facimus hujus nominis jacturam. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Accepistis prosecutionem, quam vobis æstimo posse sufficere; unde patimini, ut reliqua perlegantur. *Et recitavit.* Januarius Episcopus de Tubursico Numidiarum. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Securus Episcopus Tenitanæ urbis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Hic sum: & mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Arensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi, & Traditores in plebe mea non habeo. *Item recitavit:* Marinianus Episcopus ab Oëa. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Montanus Episcopus a Cemeriniano. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi, adversarium non habeo. *Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Constantinensis dixit:* Habemus illic Ecclesiam, & Presbyterum Terentium. *Item recitavit.* Donatianus Episcopus Carcabianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Justus Episcopus Nicibensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Tagarajensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victor Episcopus Equizetensis.

tensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Januarius Episcopus Horreæ Cæliensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Pudentianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: Traditores vero in plebe mea & omni Diœcese mea non habeo. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Episcopum ibi habebamus Memmianum reverentissimum virum. Postea alterum Memmianum illic ordinavimus. Defuncti sunt. Ordinamus alium. *Adeodatus Episcopus dixit:* Cui? *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Remotis vobis ordinamus. Ipsi deposuerunt Basilicas, ipsi tulerunt ornamenta Ecclesiæ: ille qui loquitur, quatuor Basilicas deposuit uno loco. *Item recitavit.* Januarius Episcopus Aptucensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Victor Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Libertinensis dixit:* Unitas est illic, publicam non latet conscientiam. *Item recitavit.* Fidentius Episcopus Cullitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Saturninus Episcopus Gazabianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Vitalis Episcopus Masculitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Iste Vitalis Diaconus fuit Catholicus in civitate Sitifensi: rebaptizatus, factus est Presbyter: projectus est causa adulterii, & factus est postea Episcopus. *Petilianus Episcopus dixit:* Accusatoris loco stare voluisti. *Et alia manu.* Recognovi. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Non accusatoris loco, sed purgationis. *Item recitavit.* Rufinianus Episcopus Tuburbitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Bajesitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Saturni-

turninus Episcopus Victorianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Lucianus Episcopus Burugiatensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Maximus Episcopus Abitinensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit:* Victor Episcopus Gibbensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victorianus Episcopus Tunusudensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Ausugrabensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Fortunatianus Episcopus a Senemsalis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Salustius Episcopus Zertensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Hilarus Episcopus Sullitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victor Episcopus Taborensis. *Et cum recitasset, Victor Episcopus Taborensis Diœcesis dixit:* Susceperam quidem Mandatum; sed quia beatissimus Pater & princeps noster Primianus nunc suscepit, me necesse est mandare his actis. *Marcellus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Voluntatem tuam gesta retinebunt. *Item recitavit.* Argutus Episcopus Tabudensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Manazenensium Regiorum. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Macrobius Episcopus Hipponiensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Maximinus Episcopus Uzabirensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Silemsilensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. Traditores non habeo in plebe mea. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Macomadiensis dixit:* Presbyterum habemus, qui intervenit.

202. *Adeodatus Epiſcopus dixit*: Intervenit, dixiſti: Si ubique veſtros ſpargere velitis, jam videmini habere nobiscum partem in his locis, ubi Chriſtiani ſunt. *Et alia manu*. Recognovi. *Item recitavit*. Gaudentius Epiſcopus Nigizubitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Creſconius Epiſcopus Sinitenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Turraſius Epiſcopus Fiſſanenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Speratus Epiſcopus Cataquenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Fortunatianus Epiſcopus Venſanenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Januarius Epiſcopus Centurionenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Comparator Epiſcopus Mactaritanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*: Creſconius Epiſcopus Banzarenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi: Traditorem non habeo in plebe mea. *Item recitavit*. Victor Epiſcopus Hiltenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit*: Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit*. Victor Epiſcopus Titulitanus. *Cumque acceſ-*

[redacted]

Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Donatus Epiſcopus a Medianis Zabuniorum. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi.

204. *Victor Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Probet ſe acceſſiſſe ad unam domum, quam dicit. *Novatus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Sitifi dixit:* Scriptum ſit, Medianas Zabuniorum habere Presbyterum. Ipſe hodie tenet plebem & baſilicam. Unitatem habet. Nullus illic eſt Donatiſtarum. Supra corpus Epiſcopi Catholici Presbyterum ordinavi, & Deo volente ordinabitur illic Epiſcopus. Epiſcopus autem Donatiſtarum in eodem loco non eſt. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Contra hæc ſerva, quæ competunt. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Quæ partibus competunt, ſalva erunt. *Item recitavit.* Felix Epiſcopus Uzalenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Servandus Epiſcopus a Caſis Favenſibus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi: Traditorem non habeo. *Item recitavit.* Felix Epiſcopus Putienſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi.

205. *Petilianus Epiſcopus dixit:* De mandato conſtet, non de cauſa, quæ poſtea eſt ventilanda. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

206. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Iſta frequentius interlocutus ſum, ſuperflue in his creditis immorandum. *Item recitavit.* Meſſianus Epiſcopus Seleucianenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Liberantius Epiſcopus Tiſanianenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Creſconius Epiſcopus Advocatenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Donatus Epiſcopus Scillitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Urbanus Epiſcopus Vicenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi

& ſubſcripſi. *Item recitavit.* Victorinus Epiſcopus Adrumetinus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Maximus Epiſcopus Caniarienſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Amplius Epiſcopus Neapolitanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Maximus Epiſcopus Macrenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Idaxius Epiſcopus Muzucenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Reſtitutus Epiſcopus Flumenpiſcenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Tertullus Epiſcopus Cilibienſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Januarius Epiſcopus Narenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Honoratus Epiſcopus Thusdritanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Creſcentianus Epiſcopus Lambiritenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi: & profiteor me Traditores non habere. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Macomadienſis dixit:* Superflue profiteris. Epiſcopus ibi fuit, proxime defunctus eſt. Ordinandus erit illic alius. *Item recitavit.* Habetdeus Epiſcopus Aurufulianenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Burcaton Epiſcopus Gemellenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi: Traditorem non habeo, nec unquam habui. *Item recitavit.* Januarius Epiſcopus Betagbaritanus. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi. *Item recitavit.* Donatianus Epiſcopus Lamzellenſis. *Cumque acceſſiſſet, idem dixit:* Mandavi & ſubſcripſi: Traditorem autem nec habeo, nec habui, nec habiturus ſum. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ Macomadienſis dixit:* Rufus Epiſcopus ibi fuit noſter, Lamzelli in baſilica noſtra poſitus eſt Gildo. Scriptum ſit, dum expectatur electio. Cæterum in nomine Chriſti ordinabitur illic Epiſcopus.

pus. *Item recitavit.* Celer Episcopus Capsensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Cresconius Episcopus Musertianus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatus Episcopus Tubursicensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Quodvultdeus Episcopus Cessitanus.

207. *Petilianus Episcopus dixit:* In itinere defecit. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Qui in itinere dicitur defecisse, quemadmodum invenitur subscripsisse, doceatur. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Non de ipso dictum est, calumniose agis: de altero suggestum est. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* De quo? *Petilianus Episcopus dixit:* Qui decessit in via. *Et alia manu.* Ut supra. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Recitentur nomina, ut eadem agnoscat. *Et alia manu.* Recognovi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si in via defecit, quomodo subscripsit? *Et alia manu.* Recognovi. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginis dixit:* Clericus pro mortuo subscripsit? *Et alia manu.* Recognovi. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Eligat sibi, ut ostendam, quomodo mentiatur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Doceatur, quomodo is, qui in itinere dicitur defecisse, subscripserit. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Recitetur, utrum clericus ex nomine suo subscripserit, an ex nomine defuncti. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Recitetur, cujus nomine subscripserit, qui in itinere dicitur defecisse. *Et recitavit.* Quodvultdeus Episcopus Cessitanus æger subscripsi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Advertit Nobilitas tua, nullius cle-

rici nomen pro defuncti nomine subscripsisse, sed tam, quam vivi, mortui nobis, qui in via juxta eorum professionem dicitur defecisse, subscriptionem obtulisse. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Quid si & iste moriatur, qui æger subscripsit? quasi hodie non unus defecit. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Carthaginis dixit:* Sed in itinere defecisse dixisti. *Et alia manu.* Recognovi. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sufficiunt ista deprehensa. Cætera subsequantur. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Nihil reprehendisti, argumentaris contra veritatem. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Tu dixisti. *Et alia manu.* Recognovi.

208. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Si verum est, ut asseritis, quod in itinere defecit, constat ejus subscriptionem falsissime recitatam: sin vero ipse subscripsit, non potuit in itinere deperire. *Petilianus Episcopus dixit:* Non est humanum mori? non etiam morientes testamentis suis subscribunt? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Humanitatis [redacted]

nias Carthagine. *Et cum recitasset, Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Cætera perlegantur. *Rufinianus Scriba recitavit:* Januarius, Primianus, Felix, Donatus, Candorius, Optatus, Antonianus, Donatianus, Victorianus, Fortis, & cæteri; Primiano, Petiliano, Emerito, Montano, Gaudentio, Adeodato Coepiscopis nostris præsentes præsentibus salutem. *Et cum recitaret, Aurelius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Jamdudum ipse subscripsit. Modo, dixit, Clericus subscripsit, modo Episcopus. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Advertitis, præsentes præsentibus peragendi negotii dedisse mandatum. Quomodo igitur hic, qui præsens in hac urbe se inter cæteros sine dubio mandasse professus est, & in itinere dicitur defecisse, & in hac urbe subscripsisse mandato? *Adeodatus Episcopus dixit:* Octo dies emensi sunt, ut mandatum confectum est. Is qui mandavit, de cujus nomine nunc agitur, cum ægrotare cœpisset, ad propria remeans in itinere defecit. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus recognovi. *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Dicat, quo in loco defecit. *Et alia manu.* Recognovi. *Adeodatus Episcopus dixit:* Non novi locum. *Et alia manu.* Ut supra. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam probabilis est vestræ sanctitatis prosecutio, qua eum hic fuisse & ægrum ad propria remeantem defecisse testaris, saltem hoc docere te convenit, ut, utrum in hac urbe fuerit, sub Dei testificatione designes. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si præcipit sublimitas tua, Petiliani viri gravissimi prosecutio recitetur, ut ex lectione cognoscant universi, quam non vere nunc dicatur, eum repedantem de Carthagine in itinere defecisse, quia aliter eum ejus prosecutio demonstravit. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & No-*

tarius dixit: Legatur profecutio poftulata. *Cumque ex codice legeretur*, *Marcellinus vir clariffimus Tribunus & Notarius dixit*: Nihil mihi videtur amplius de hac parte quærendum, nifi ut fub teftificatione divina, utrum hic præfens fuerit, de quo agitur, fimplici profeffione pandatur. *Emeritus Epifcopus dixit*: Quid fi fe alius pro eodem appofuit? *Et alia manu.* Emeritus Epifcopus recognovi.

Marcellinus vir clariffimus Tribunus & Notarius dixit: De hoc Dei erit etiam fine facramenti interpofitione circa fallentes omni ex parte judicium. Unde reliqua fubfcribentium nomina relegantur. *Et recitavit:* Quodvultdeus Epifcopus Volitanus. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit:* Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit:* Donatus Epifcopus a Turre Rotunda. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit:* Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Victorius Epifcopus Selendetenfis. *Crefcentianus Epifcopus dixit*: Hic eft, ægrotat. *Item recitavit.* Crefcentianus Epifcopus Ammederenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Felix Epifcopus Bullenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Crefconius Epifcopus a Cibaliana. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit:* Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Jurata Epifcopus a Turre Tamallumenfi. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit:* Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Liberalis Epifcopus Milidienfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Donatus Epifcopus Auzagerenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit:* Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Victor Epifcopus Villaregenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Donatus Epifcopus Buzenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Lucius Epifcopus Tamallenfis. *Cumque acceffiffet*, *idem dixit*: Mandavi & fubfcripfi. *Item recitavit.* Quintus Epifcopus Tagaratenfis. *Cum-*

que

que accessisset, idem dixit: Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Datianus Episcopus Teleptensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Megasius Episcopus Tucaborensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Honoratus Episcopus Jommitensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Vitalis Episcopus Ucrensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Plutianus Episcopus Masclianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Faustinus Episcopus Naraggaritanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felicianus Episcopus Viltensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Boncarensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Felix Episcopus Telensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Secundus Episcopus Arensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi: adversarium in plebe mea non habeo. *Item recitavit.* Julianus Episcopus Tignicensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Splendonius Episcopus Mutugennensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Serenianus Episcopus Mammillensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Salvianus Episcopus Leptitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Reparatus Episcopus Vindensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Leontius Episcopus Præsidiensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Titianus Episcopus Sufetulensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Nestorius Episcopus Malianensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recita-*

cita-

citavit. Donatus Episcopus Ancusensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Flavosus Episcopus Cissitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Maximinus Episcopus Turreblandensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Miggin Episcopus Vagalitanus. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Donatianus Episcopus Capsensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Marcianus Episcopus Cebarsussensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Licet adversarium non habeam, tamen mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Restitutus Episcopus Laritensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Victorinianus Episcopus Aquensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Mandavi & subscripsi. *Asellicus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ municipii Tusuritani dixit:* Sub testificatione omnipotentis Dei & Jesu Christi Salvatoris nostri dico, nos sic esse de Arzugibus profectos, die tertio Kalendarum Majarum. Presbyter fuit, non Episcopus, in via ordinatus est. Sed hac factione qua valet, est illic Episcopus in adulterio detectus. Adhuc pendet cognitio. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Episcopum sufficit ordinatum. Hac parte transita, reliqua percurrat officium. *Item recitavit.* Faustinus Episcopus Nationensis. *Cumque accessisset, idem dixit:* Adversarium non habeo, mandavi & subscripsi. *Item recitavit.* Marcianus Episcopus Eminentius...... Episcopus...... in itinere remansit. Felix Novasinnensis subscripsi pro eo. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quomodo præsentes præsentibus mandaverunt? *Felix Novasinnensis Episcopus dixit:* Ipse me rogavit in itinere, & ego pro ipso subscripsi.

209. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Licet hoc lectum atque dictum sit, quod

præ-

præſentes præſentibus mandaverunt: tamen ne mora ſuperflua conteratur, reliqua percurrat officium. *Et recitavit.* Martialis Epiſcopus Idicrenſis pro Felice Garbenſi & Juſto Formenſi, qui in itinere cauſa infirmitatis detenti ſunt, pro eis ſubſcripſi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam hoc ſuperiori conſtat eſſe conſimile. *Et adjecit.* Aliud recitetur. *Marcianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Felix Epiſcopus Garbenſis de domo ſua non exivit. *Et recitavit.* Gaudentius Epiſcopus Tigiſitanus. *Creſconius Epiſcopus Siguitanus dixit:* Gaudentius collega noſter, Epiſcopus loci Tipiſitani infirmitatis cauſa in itinere remanſit. Pro eo ſubſcripſi.

210. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Teſtatum ſit actis ſublimitatis tuæ, ideo hæc fieri, ut major videatur eorum numerus Epiſcoporum; quamvis nec ſic Catholicis poſſit æquari. *Et alia manu.* Recognovi. *Item recitavit.* Donatus Epiſcopus Sucardenſis. *Marinianus Epiſcopus dixit:* Hic eſt in civitate, ſed ægrotat.

211. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ut ſtatui, lecta in ſeriem referentur actorum. Quoteni autem ſint utriusque partis Epiſcopi, quorum ſubſcriptio recitata eſt, cauculatim pandat officium.

212. *Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Adhuc ſunt præſentes collegæ noſtri, qui ſubſcriptiones ſuas mandato non indiderunt. Occupati enim fuerant vel infirmitate vel neceſſitate, vel etiam poſtea ſupervenerunt. Ii etiam, jube, ut cogniti accedant. *Et alia manu.* Recognovi.

213. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Interim eorum numerus, qui ſubſcripſerunt, ab officio demonſtretur. *Rufinianus Scriba dixit:* Excepta ea pagina, quæ errorem habet in ſubſcriptione Donatiſtarum, invenimus nomina conti-

neri.

neri. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ipsa autem pagina quot nominibus continetur? *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sex annumeratis etiam absentibus. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Rufinianus Scriba dixit:* Sex, ac sic efficiuntur omnes ducenti septuaginta novem.

214. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Alterius quoque partis quot Episcopi recitati sunt, intimetur. *Rufinianus Scriba dixit:* Catholicæ partis Episcopi secundum scriptionem huic brevi insertam efficiuntur ducenti sexaginta sex, exceptis his, quos dicunt necdum subscripsisse.

215. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Nunc quot sunt ii, quos subscripsisse testantur, edicere non morentur. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Transeant, & cognoscantur. Viginti sunt. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ergo si adsunt, suam debent singuli demonstrare præsentiam. *Cumque Apronianus Episcopus accessisset, Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Cujus es civitatis Episcopus? *Apronianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Mazacensis. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Mandato, cui per absentiam non subscripsisti, consentis? *Apronianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Mazacensis dixit:* Consentio. *Item & accedente Maximino Suffetano Episcopo, Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Consentis tu quoque mandato? *Idem dixit:* Consentio & mando. *Item accedente Victore Episcopo Ajurensi, idem dixit:* Mando & consentio. *Item accedente Felice Episcopo Ficensi, idem dixit:* Mando & consentio. *Item accedente Felice Episcopo Macrianensi, idem dixit:* Mando & consentio. *Item accedente Lucio Episcopo Olivensi, idem dixit:* Mando & consentio. *Item accedente Tertulliano Episcopo Hirenensi, idem dixit:* Mando & consentio. *Item accedente Joanne Gummitano*

mitano Episcopo, idem dixit: Mando & consentio. *Item accedente Ampelio Vagensi, idem dixit*: Mando & consentio. *Item accedente Primulo Episcopo Vagensi; idem dixit*: Mando & consentio. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Diu observavit Severus, sed nunc infirmitate discessit. *Item accedente Regino Episcopo Tigillabensi, idem dixit*: Mando & consentio. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Delphinus Episcopus hic est, sed infirmitate detinetur. Nam & Faustinianus Episcopus Rusiccadensis hic est, in hac civitate, sed male habet, & Felix Serteitanus pedem dolet. *Item accedente Victore Episcopo Abitinensi, idem dixit*: Mando & consentio. *Item accedente Ænea Episcopo a Turbunice, idem dixit*: Mando & consentio. *Item accedente Annibonio Episcopo Abbiritano, idem dixit*: Mando & consentio. *Item accedente Felice Episcopo Novensi, idem dixit*: Mando & consentio. *Item accedente Argyrio Sitipensi, idem dixit*: Mando & consentio.

216. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Quot sunt isti, quorum professio nunc processit, edicat officium. *Nampius Scriba dixit*: Viginti sunt. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Omnium Episcoporum partis utriusque claruit & certa esse mandata, & firmas adstare personas. Et ideo debent egredientes reliqui eis jam præstare secretum, quibus omne negotium crediderunt.

217. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Scriptum sit centum viginti esse absentes, quos aut infirmitas, aut ætas, aut certe necessitas detinuit. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Scriptum erit. *Petilianus Episcopus dixit*: Scriptum sit multo plures nostros absentes esse, etiam cathedras viduatas, quibus Episcopi ordinandi sunt. *Et alia manu.* Ut supra. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Hoc quoque gesta retinebunt. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ*

tholicæ Sicensis dixit: Quia de viduatis cathedris dixit sanctissimus Petilianus, nos quoque sexaginta quatuor vacuas habere his gestis intimamus. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Etiam hoc hæret publicis monumentis. *Et adjecit*. Remaneant utriusque partis Episcopi, qui electi sunt, & alii exeant. Quibus egressis,

218. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Utrum ii tantum adsint, qui a partibus secundum Imperiale præceptum electi esse noscuntur, edicat officium. *Rufinianus Scriba dixit*: Partis Ecclesiæ Catholicæ secundum formam edicti tot stant, id est, decem & octo, id est, septem actores, septem consiliarii, & quatuor ad chartas.. Etiam ex parte Donati adstant decem & octo, septem actores, septem consiliarii, & quatuor ad chartas.

219. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Edicat officium, quantum diei jam videatur emensum. *Rufinianus Scriba dixit*: Exemptæ sunt horæ undecim diei.

220. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Quoniam diei pene omnem partem constat emensam, idcirco utrum ex communi consensu negotium differri placeat, intimetur.. *Ab utrisque partibus dictum est*. Placet: quoniam jam iste dies videtur emensus.

221. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: In quem diem hæc ipsa comperendinatio differatur, pars utraque designet.

Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Sicut edicto nobilitas tua præscripsit, crastino intermisso, propter descriptionem schedarum, perendie si præcipis observabimus. *Et alia manu*. Recognovi. *Adeodatus Episcopus dixit*: Etiam nos consentimus, ut perendino die negotium peragatur. *Et alia manu*. Adeodatus Episcopus recognovi.

222. Mar-

222. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Sicut partibus placuit, interjecta die negotium repetatur. Illud autem utræque partes observare debebunt, ut designatos custodes exceptoribus atque codicibus in describendis schedis invigilare faciant, quatenus fideliter omnia conscribantur: alios quoque binos, ut quaterni sint, sicut dispositum est, his qui nuper exceperunt, adhibere custodes.

223. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Alii duo præsentes sunt, sicut jam officium suggessit, id est, fratres nostri Leo & Asterius. *Et alia manu.* Recognovi. *Primianus Episcopus dixit*: Damus etiam nos custodes tabularum quatuor. Duos jam dedimus, duos nunc subrogamus, id est, Veratianum & Victorem, præsentes collegas nostros. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Etiam istis adversantibus, id quod postea exceptum est, signatis nunc tabulis crastino describetur. *Et alia manu.* Edantur. *Item alia manu.* Hilarius & Martialis Exceptores edidimus.

Expliciunt Gesta primæ Cognitionis.

E.

INCIPIUNT GESTA SECUNDAE COGNITIONIS.

Flavius Marcellinus vir clarissimus & spectabilis Tribunus & Notarius dixit: Omnium conscientia retinetur, ut, me dudum edicto proposito fuisse pollicitum, ut quidquid inter utriusque partis Episcopos ageretur, subinde in publicam notitiam perveniret. Unde ea, quæ interim gesta sunt, sanctitati vestræ demonstrare curavi, quatenus habiti partem condi-

ctus etiam oculis judicetis. *Et alia manu.* Propo-natur.

1. *Post consulatum Varanis viri clarissimi tertio Nonas Junias in Secretario Thermarum Gargilianarum Carthagini, adstantibus Sebastiano, Maximiano & Petro viris devotissimis Protectoribus domesticis, Urso, Petronio & Liboso Ducenariis, sed & Bonifacio & Evasio Apparitoribus illustrium atque eminentium potestatum, Fileto Apparitore illustris Comitivæ sedis, Exitioso Adjutore Cornicularii, Possidio, Quodvultdeo & Colonico adjutoribus commentariorum officii Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Proconsulis, Navigio adjutore numerorum Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Vicarii, Nampio Scriba officii viri clarissimi Legati almæ Carthaginis, Rufiniano Scriba viri clarissimi Curatoris celsæ Carthaginis, excipientibus etiam Hilaro & Prætextato exceptoribus Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Proconsulis, Fabio exceptore Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Vicarii, & Romulo exceptore viri clarissimi Legati almæ Carthaginis, excipientibus quoque Januario & Vitale Notariis Ecclesiæ Catholicæ, Victore & Cresconio Notariis Ecclesiæ Donatistarum, Libosus Ducenarius Illustrium Potesta-* [redacted]

Cumque Catholici Episcopi consedissent, Petilianus Episcopus dixit: Quod priore judicio factum non est, facere non audemus. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Licet & superiore judicio me obtulisse meminerim, tamen illa arbitror tunc minime factum esse ratione, quia multis Sacerdotibus convenientibus locus considendi esse non poterat. Unde quia nunc definitas video convenisse personas, deprecor, ut vel nunc sedere dignemini.

4. *Petilianus Episcopus dixit:* Patribus nostris absentibus non sedemus, maxime cum lege divina confessus prohibeatur; ne cum hujusmodi adversariis nostris considere velimus. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

5. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Si petitionem meam sanctitas vestra audire neglexit, ut considere dignaretur, hoc mihi extorqueri non poterit, quominus stando cognoscam. *Cumque Episcopi Catholici surrexissent, atque sessus judicis auferretur, ejusdem judicis jussione, & dominus vir clarissimus Tribunus & Notarius stetisset,*

6. *Petilianus Episcopus dixit:* Scriptum sit, hoc tuæ voluntatis esse, non nostræ. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

7. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Decet me vobis stantibus habere hujusmodi voluntatem, quæ ad reverentiam tantorum pertinet sacerdotum. *Petilianus Episcopus dixit:* Honorifice feceris. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

8. *Martialis exceptor dixit:* Cujusmodi notariam Episcopi hesterno die nobilitati tuæ obtulerint, hanc in manibus habemus: si præcipit nobilitas tua, recitamus.

9. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ne quid celatum parti alteri videatur, recitetur.

10. *Petilianus Epiſcopus dixit*: Epiſcopos nos veritatis Chriſti Domini noſtri & dicimus, & ſæpe actis publicis dictum eſt. Donatum autem ſanctæ memoriæ, martyrialis gloriæ virum præceſſorem ſcilicet noſtrum, ornamentum Eccleſiæ iſtius civitatis loco ſuo meritoque veneramur. *Et alia manu*. Petilianus Epiſcopus recognovi.

11. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Epiſcopos veritatis probare opus eſt, non jactare. *Et alia manu*. Recognovi.

12. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Utrarumque partium proſecutiones geſta retinebunt. *Et adjecit*. Quod præceptum eſt, recitetur. *Martialis exceptor recitavit*. Poſt Conſulatum Varanis viri clariſſimi quarto Nonas Junii, Flavio Marcellino viro clariſſimo & ſpectabili Tribuno & Notario, Primianus, Petilianus, Emeritus, Protaſius, Montanus, Gaudentius, Adeodatus Epiſcopi & defenſores Eccleſiæ veritatis per notariam hæc dicunt: Heſterna die Kal. Junii inter nos & adverſarios noſtros ſpectabilitas tua audire dignata eſt. Et quoniam evoluto pene die partibus patientiam præbens aliquanta, quæ [redacted]

morarum impedimenta suspendant, mandatum a Catholicis Episcopis datum sub ea, quæ comminus constituta est, custodum adservatione descriptum vobis tradere maturabit officium. *Cumque recitasset,*

13. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Lecta gestis indentur. *Et adjecit.* Quoniam inter multas conditiones, de quibus superiore judicio definitum est, una illam constat fuisse dilatam, ut sicut ego interlocutionibus meis, ita prosecutionibus suis unusquisque subscriberet, quid de hoc videatur sanctitati vestræ, debetis edicere.

14. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Nos in hoc consensisse litteris nostris expressimus. *Et alia manu.* Recognovi.

*15. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid etiam voluntas partis alterius habeat, intimetur.

16. *Petilianus Episcopus dixit:* Multum nos sollicitos facit, quod de nobis id quæritur, idque præcipimur facere, quod usus numquam habere consuevit. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

17. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Testatum sit, partem adversam noluisse, quod edicto nobilitatis tuæ publicatum est. *Et alia manu.* Recognovi.

18. *Petilianus Episcopus dixit:* Testatum sit, vos adhuc Ecclesias plerasque non reddidisse, nec fecisse satis priori ejus edicto. *Et alia manu.* Ut supra.

19. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ergo ad integram gestorum fidem contenta est sanctitas vestra custodibus ab utraque parte delectis, qui Notariis & exceptoribus videntur adpositi?

20. *Petilianus Episcopus dixit:* Edantur nobis primitus gesta, tunc respondebimus. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

21. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Dubitatur ergo vel de fide officii, vel de fide custodum. *Et alia manu.* Recognovi.

22. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Ad hoc etiam consensisse sanctitatem vestram, superiorum gestorum fides evidenter ostendit.

23. *Petilianus Episcopus dixit*: Legamus & recenseamus. *Et alia manu.* Ut supra.

24. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Et de custodibus ab utraque parte delectis, & ad quam partem fuerit dilata cognitio, ab officio recitetur.

25. *Emeritus Episcopus dixit*: Si jubes, edantur nobis primitus gesta, relegantur a nobis, recenseantur verba nostra, & adversariorum instructio. Sic legibus semper concessum est. Hæc est humanitas rerum. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

26. *Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Quamvis recens actio nullum potuerit præterire, tamen ex hoc sensus nobilitatis tuæ volumus esse edoctos, ut intelligantur, jam dilatione quadam ad causæ negotium nolle venire. *Et alia manu.* Recognovi.

27. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Legatur quod præcepi, ut noverim, ad quem articulum sit delata cognitio.

28. *Emeritus Episcopus dixit*: Si jubes, ad hoc competit mihi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Age. *Emeritus Episcopus dixit*: Sunt quidem humana ingenia ita velocitate sui prompta, ut vel visu vel auditu facile cuncta capiant, quæ in eorum notitiam perferuntur. Sed hoc doctis forte aut eruditis viris pro rei ipsius qualitate permissum sit; me autem ad hanc rem minus idoneum esse profiteor. Quis enim levem vocem & facilem sermonem ipso pene apice transeunte aut sensu retinere aut concipere potest, vir nobilis? cum ad tractatum omnem

2 disce-

disceptationemque & verba & sensus & interiora sint negotii pertractanda. Ergo cum de scheda legitur, & leves voces aura quodammodo ventilantur, sensus nostri capere & retinere non possunt. Ubi hoc aut cui concessum est? si hac felicitate ingenii gaudent, non se jactent de arrogantia memoriæ suæ. Mihi autem non competit, nisi sæpius repetere & diuturna lectione edoceri, ut fidem veri inveniam, & quæ dixerim, relegam, & quæ adversarius objecit, advertam. Intelligis ita rem esse gestorum, ideo memoriæ scripturarum per litteras digeruntur, ne sola memoria, quæ capax esse non potest, oblivione decepta quid gesserit, nesciat. Neque enim aliter sapientia providente scripturarum notitia monumentisque publicis provisa est, nisi ut ex lectione, quæ per silentium forte, aut per longum tempus, aut per ipsorum actuum continuationem minus capi atque minus intelligi potest, & ex lectione & ex ipso assiduo tractatu possit agnosci, quid sit judicio ventilatum. Vides ergo, vir nobilis, justa nos deposcere, nec per transitum causam debere ventilari, sed editis gestis in notitiam nostram datis, universis pertractatis, causam debere cognoscere. *Et alia manu.* Ut supra.

29. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Scriptum est: *Ex multiloquio non effugies peccatum.* Hoc quoniam nos ante oculos habemus, Deo inspirante verbosi videri nolumus. Itaque, si placet, ad causam veniatur, quæ proxime agi poterit & definiri; moratorias autem prosecutiones. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Legatur, quod præcepi.

30. *Emeritus Episcopus dixit:* Sicut de scriptura proposuit, scriptum est nobis: *Sapientia abscondita thesaurus invisus. Quæ utilitas in utroque? Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

31. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* In multiloquio nunquam fuit sapientia. *Et alia manu.* Recognovi.

32. *Martialis exceptor ex codice recitavit.* Nobilitas tua dixit: Quoniam diei pene omnem partem constat emensam, idcirco utrum ex communi consensu differri negotium placeat, intimetur. *Ab utrisque partibus dictum est;* Placet, quoniam jam iste dies videtur emensus. *Nobilitas tua dixit:* In quem diem hæc ipsa comperendinatio differatur, pars utraque designet. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sicut edicto nobilitas tua præscripsit, crastino intermisso propter descriptionem schedarum perendie, si præcipis, observemus. *Adeodatus Episcopus dixit:* Etiam nos consentimus, ut perendino die negotium peragatur. *Nobilitas tua dixit:* Sicut partibus placuit, perendino die negotium repetetur. *Et cum recitasset, Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Videt sanctitas vestra, contra proprios vos venire non posse consensus. Unde causa dicatur.

33. *Emeritus Episcopus dixit:* Non adeo immemores sumus, ut contra nostra veniamus; nec ego hic incuriam officii aut exceptorum negligentiam damno, ubi intelligo prolixitate gestorum ad diem minime occurrere potuisse. Quod si factum est, & explicitis omnibus gesta res est, cur non in notitiam nostram, quæ acta sunt, perferuntur? Cum enim ea, quæ nobilitas tua recenseri jussit, ab officio fuerint ventilata, necesse ut acceptis universis tractem discutiamque, quibus causis, quibusve modis debeam respondere. Tantam etenim ex mandato illorum confusionem causæ esse cognovi, ut & de præteritis instrui debeam, & agnoscam de præsentibus, cui debeam respondere. *Et alia manu.* Emeritus recognovi.

34. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Licet professio sanctitatis vestræ sola sufficiat,

tamen

tamen quidquid vobis ad instructionem plenissimam credidistis posse sufficere, hesterna die & postulasse vos & accepisse non dubium est. Unde nunc ad causæ meritum veniatur.

35. *Petilianus Episcopus dixit*: Advertit sublimitas tua, exceptorem ex codicibus legisse, quid nudiustertiana die vel promissum fuerit vel pronuntiatum. Ex qua re magis agnosco, acta adhuc exposita non fuisse. Quodsi exposita sunt & parata, idem exceptor respondeat. Proferat gesta. Subscribe, tractamus, postea respondemus. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

36. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Studium dilationis agnosco, & mutatæ voluntatis indicium. Potuerat enim sanctitas vestra ex magnitudine gestorum, ut hodie negotium differretur, superiori judicio postulare. Huc additur, quod ea, quæ vobis ad plenissimam instructionem sufficere credidistis, hesterno die edi vobis data notaria postulatis.

37. *Petilianus Episcopus dixit:* Dicant exceptores, utrum exponere una die potuerint, quod una die videtur esse confectum. *Et alia manu.* Ut supra.

38. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Exceptores, utrum hesterno die omnia potuerint in schedis gesta describi, apud acta designent. *Martialis exceptor dixit:* Adhuc partem in codicibus habemus. Siquidem etiam ii Episcopi, qui nobis custodes dati sunt, non nesciunt.

39. *Petilianus Episcopus dixit:* Accepit sublimitas tua ex responsione officii, acta adhuc digesta non esse in paginas, nec esse quod pars utraque legat atque recenseat, nec dari aut revocari memoriæ paululum possit. Proinde sublimitas tua, quoniam res honesta populatur, largiri dignetur, quod petimus, ut gesta ex

more edantur. Legamus, ut reſpondere poſſimus. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

40. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Longitudo geſtorum magis in numero & reſponſione utriusque partis Epiſcoporum eſt, quam in aliqua commendatione negotii. Nihil ergo eſt, unde cauſetur pars diverſa, aut hodie cognitio differatur; præcipue quia etiam ipſi profeſſi ſunt, ad hodiernum diem differendum eſſe negotium. *Et alia manu.* Recognovi.

41. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ut iterum partibus evidenter appareat, venerabilium virorum denuo profeſſio recitetur. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Unde recitabitur? *Et alia manu.* Ut ſupra. *Montanus Epiſcopus dixit:* De ſcheda nobis recitetur. *Et alia manu.* Ut ſupra.

42. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ergo quæ codicibus tenentur inſerta, cum tanti ſacerdotes cuſtodes appoſiti fuerint, in dubitationem aliquam exiſtimant devocanda?

43. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Notas non novimus; neque ea natura rerum eſt, atque ipſarum, ut ita dixerim, litterarum, ut quisquam notas legat alienas. In codicibus legere non poſſumus. Niſi edita fuerint geſta in paginis, non habeo, quod tractem, non habeo, quod legam. *Et alia manu.* Ut ſupra. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ut dictum eſt, iterum venerabilium virorum profeſſio recitetur.

44. *Martialis exceptor ex codice iterum notarum recitavit. Nobilitas tua dixit:* Quoniam diei pene omnem partem conſtat emenſam, idcirco utrum ex communi conſenſu differri negotium placeat, intimetur. *Ab utrisque partibus dictum eſt:* Placet, quoniam jam iſte dies videtur emenſus. *Nobilitas tua dixit:* In quem diem hæc ipſa comperendinatio differatur, pars utraque deſignet. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Sicut edicto nobilitas tua præſcripſit, craſtino inter-

miſſo

missso propter descriptionem schedarum perendie, si præcipis, observemus. *Adeodatus Episcopus dixit:* Etiam nos consentimus, ut perendie negotium peragatur. *Sublimitas tua dixit:* Sicut partibus placuit, perendino die negotium repetetur. *Et cum recitasset, Petilianus Episcopus dixit:* Unde legit?

45. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid super hac parte legum sit auctoritate definitum, sanctitatem vestram arbitror non latere, cum contra proprios non liceat venire consensus. Unde, ne qua forte de exceptoribus officii fraude suspecti sint, ex tabulis Notariorum Ecclesiasticorum hæc eadem conditio relegatur.

46. *Emeritus Episcopus dixit:* Ingredientibus nobis nobilitas tua interfari dignata est, si edictis propositis adhiberemus assensum, & utrum subscriptiones nostras accommodaremus propriis prosecutionibus. Cui rei satisfaciam, non adverto. Tenet me enim propositum nobilitatis tuæ, quo me subscriptionem indere gestis, & universa, quæ publice acta sunt, publice proponi promisisti. Nunc autem cogor agere, & ante agnitionem gestorum in negotium præcipitari. Quæ ista sunt? quid primum eligam, nescio; quod votum judiciorum tuorum teneam, non agnosco. Si subscribendum est paginæ, edatur pagina, ut subscribi possit. Si hujus rei est facienda jactura, edictum tuum omne vacillabit; quidquid proposuisti in publicam conscientiam, destruetur. Dixisti enim, ex subscriptione nostra & ex sublimitatis tuæ adnotatione cuncta, quæ gesta sunt, in notitiam publicam debere deferri. Prius est ergo, ut ea, quæ gesta sunt, recitentur, & publicentur, & agnoscantur, ut ex judicio tuæ sublimitatis ad cætera, quæ sunt negotii, veniatur. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

47. Mar-

47. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Sicut interlocutus ſum, ab Eccleſiaſticis Notariis ea, quæ ab exceptoribus officii recitata ſunt, percurrantur.

48. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Tene modum tuum, vir nobilis, tene promiſſam ſæpe juſtitiam. Nam cum a parte noſtra nudiuſtertiana die fuiſſet objectum, quod dies legitimus cauſæ jam videretur fuiſſe tranſactus, & a cauſa cecidiſſe eos, qui nos in judicium vocaverunt, coacti ſumus id velle, ut recedentes ab eadem conditione in tempus præſens conſentire videremur. Nemo mihi ſit hac in parte ingratus, vir nobilis. Nam ſi ego conceſſi tantumdem temporis, ſalvis his tamen, ſi illi adſtipulationibus ſuis non fuerint refragati, cur mihi breve non conceditur tempus, ut ſcribantur geſta, ut ſubſcribatur a ſublimitate tua, videamque ac perlegam, cui rei ſubſcribere debeam, percipiamque ac recipiam meos ſcilicet ſenſus, adverſariorum quoque calliditatem ſubtilemque argutiam; ut ſcilicet pleniſſime inſtructus intentionibus eorum valeam reſpondere? Humanum eſſe arbitror atque juſtum, ne dederis, vir nobilis, huic rei atque huic juſtiſſimæ petitioni aliquid, quod in ſolli-

[redacted]

e diverso sistentes. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit*: Injuriam nobis facis. *Et alia manu.* Ut supra.

50. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Edictum nobilitatis tuæ sic se habet, quartum mensem concludi ad diem Kalendarum Junii. Ante autem nos venimus, & ipsi, qui videntur nobis hinc facere invidiam, octavo Kalendas Junias mandaverunt: cum utique, si ante diem venerant, ante ipsum diem mandare debuerint. Legatur etiam ipsius Primiani professio, ad quem diem se pollicitus est occursurum, & solvatur ista quæstio, de qua nobis jam apud populum magna invidia concitata est. *Et alia manu.* Recognovi.

51. *Marcellinus vir clarissimus Tibunus & Notarius dixit:* Hæc superiore judicio determinata jam constat, præsertim cum personæ ab utraque parte videantur esse firmatæ. Et tamen si, cum causa cœperit retractari, putaverit hæc sanctitas tua relegenda, tunc rectius relegentur; quamvis superfluum sit, ut post confirmationem personarum hæc tenuo retractentur. Unde ut interfatus sum, ab Ecclesiasticis Notariis, quod præceptum est, recitetur.

52. *Emeritus Episcopus dixit:* Scriptum sit, tunc nos in diem consensisse, cum isti suam retinuerint voluntatem. *Et alia manu.* Ut supra.

53. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Susceptæ tabulæ ab Ecclesiasticis Notariis recitentur. *Cumque intra Sabanum volumen schedæ membranacium pro parte descriptum & codices tabularum pariter obsignati Judiciariis offerentur aspectibus, Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Custodes edicant, utrum signa cognoverint. *Leo Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Agnosco sigillum meum. *Marinianus Episcopus dixit*: Agnosco sigillum meum. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam

ab

ab utraque parte impressionem signorum agnitam constat, ea, quæ præcepi, a Notariis relegantur.

54. *Petilianus Episcopus dixit*: Sic solent testamenta, non gesta referari. *Et alia manu.* Ut supra.

55. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quod propter sollicitudinem partis utriusque factum est & ex communi consensu, non decet reprehendi. *Petilianus Episcopus dixit:* Non reprehendo cautelam, sed peto secundum consuetudinem rerum, ut gesta legitime exponantur, ut legi ac pertractari possint. Quæ res urget? quid festinatur? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

56. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Hoc solum constet, ipsos rem velle differre. Ut concedat sublimitas tua, petimus te. Humanum est, considerare volunt, discutere volunt, paratiores volunt venire, ne nolentes differre prolixiora gesta faciamus, & ipsa gestorum prolixitas majores nobis moras incutiat. *Et alia manu.* Recognovi.

57. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Et ut in hunc diem cognitio differretur, utriusque partis, constat fuisse consensum; quod video hodie prodesse non posse. Interim, ut præcepi, ab Ecclesiasticis Notariis, ad quam partem fuerit dilata cognitio, recitetur.

58. *Petilianus Episcopus dixit:* Scriptum sit, hoc non nostro vitio fieri, sed tantum quod Notarii occurrere non potuerunt vel exceptores. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

58. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Recita. *Januarius Notarius Ecclesiæ Sitifensis partis Donati ex codice recitavit. Nobilitas tua dixit:* Edicat officium, quantum jam diei videatur emensum. *Rufinianus Scriba viri clarissimi curatoris dixit:* Exemptæ sunt horæ undecim diei. *Nobilitas tua dixit:* Quoniam diei pene omnem partem constat emensam, id-

circo

circo utrum ex communi consensu differri negotium placeat, intimetur. *Ab utraque parte dictum est:* Placet, quoniam iste dies videtur emensus. *Nobilitas tua dixit:* In quem diem hæc ipsa comperendinatio differatur, pars utraque designet. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sicut edicto nobilitas tua præscripsit crastino intermisso propter schedarum descriptionem perendie, si præcipis, observamus. *Adeodatus Episcopus dixit:* Etiam nos consentimus, ut perendino die negotium peragatur. *Sublimitas tua dixit:* Sicut partibus placuit, perendino die negotium repetetur. *Et cum recitasset*,

60. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Utrarumque partium professione monstratum est, in hunc diem cognitionem fuisse dilatam, ita ut hodie negotium tractaretur.

61. *Petilianus Episcopus dixit:* Si perfecerunt gesta exceptores, agatur. *Et alia manu.* Ut supra.

Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit: Licet apertissimis fuerit professionibus designatum, in quem diem dilatum esset judicium, tamen ne quid ei parti, quæ dilationem postulat, negatum esse videatur, cognitio differetur, ita ut edicat, in quem diem debeat judicium protelari.

Petilianus Episcopus dixit: Dicant exceptores, quando edituri sunt gesta. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Exceptores, quando possunt in schedis gesta conscribi, & edenda compleri, edicere non morentur. *Hilarus exceptor dixit:* Sicut consensus accessit utrarumque partium, dum in scheda prosecutiones suas subscripserint, tunc demum diem edendorum gestorum possumus edicere.

Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit: Possunt hodie schedæ vel ab officio compleri,

vel

vel ab utraque parte ſubſcribi? *Hilarus exceptor dixit*: Hodie ſchedas complemus.

Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit: Quoniam ſuggeſſit officium, hodie ſe ſchedas poſſe complere; edicat ſanctitas veſtra, utrum hodie vel craſtino die ſit parata ſubſcribere.

62. *Adeodatus Epiſcopus dixit*: Cum nobis ſcheda oblata fuerit, ſubſcribemus. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus recognovi.

63. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Edicat nunc officium, poſt ſubſcriptionem ſchedarum etiam in editione geſtorum, quot dierum ſufficere poſſit ſine ulla excuſatione dilatio.

64. *Hilarus exceptor dixit*: Si craſtino die ſubſcripſerint vel hodie, poſſumus die noctûque invigilantes poſt tertium diem geſta edere, ita ut Notarii eorum nobis de ſcheda ſubſcripta dictent. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Quis iſte dies ſit, ab officio deſignetur. *Ruſinianus Scriba viri clariſſimi Curatoris dixit*: Hodiernus dies eſt tertius Nonas Junias. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Diem quæro, quo edi geſta promiſſum eſt. *Hilarus exceptor dixit*: Poſſumus geſta edere ſeptimo Iduum Juniarum die.

65. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*. Licet jam de profeſſionibus dubietas mihi magna naſcatur, tamen denuo, utrum ſexto Iduum Juniarum die omnibus ambagibus amputatis negotium ſit principale tractandum, pars utraque deſignet.

66. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Nos & hodie volumus &, ſi fieri poſſet, vellemus. Tamen quia humanum fuit, hoc concedere fratribus noſtris, quod nobis non injuſte videntur poſtulaſſe, ad diem ſextum Iduum Juniarum, adjuvante Domino Deo noſtro, adfuturos nos ad peragendum principale

nego-

negotium Ecclesiæ pollicemur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam pars alia, quid voluntatis habeat, dignetur edicere.

67. *Emeritus Episcopus dixit:* De professionibus nostris nulla est ambiguitas. Quantum autem ad instructionem, quam fieri debere in judicio flagitavimus, advertit nobilitas tua, nos justa & legitima postulasse. Diem autem statutum, hoc est sextum Iduum Juniarum, si Deus jusserit, observabimus; ita tamen, ut acceptis gestis nobis largiatur aliquid æquissimus judex, quo possit esse tractatus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Septimo Iduum Juniarum die matutinis horis vobis gesta tradentur. Edicite, utrum alia die, id est, sexto Iduum Juniarum adesse dignemini, ut principale negotium peragatur. *Ememeritus Episcopus dixit:* Aderimus ad judicium, si, quæ statuit nobilitas tua, habuerint effectum. *Et alia munu.* Emeritus Episcopus recognovi.

68. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Memores periculi & professionis propriæ exceptores constituto die matutinis horis, id est, septimo Iduum Juniarum gesta edere festinabunt, ita ut Notarii partis utriusque in dictando non desint. Sciat autem utraque pars officio se cavere debere de perceptione gestorum hora pariter designata. Sacerdotale vero est, ut amputatis ambagibus nulla morarum impedimenta nectantur.

69. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Secundum præceptum nobilitatis tuæ, cum gesta susceperimus, de subscriptione & de tempore consequenter cavebimus. *Et alia manu.* Recognovi.

70. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Cum oblata nobi fuerint geſta, ſatisfaciemus judicatis. *Et alia manu* Emeritus Epiſcopus recognovi.

71. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam iſtius diei geſta, ne qua poſſit denuo eſſe cauſatio, eadem die edere vobis feſtinabit officium.

72. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Multa nudiuſtertiana die falſa jactata ſunt. Ne hujusmodi illuſionibus populus perturbetur, petimus, ut ipſos petiiſſe dilationem nobilitatis tuæ edicto noſcatur. *Et alia manu.* Recognovi.

73. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ea, quæ populus loquitur, ſanctitatem veſtram promovere non condecet. Tamen, ſicut edicto meo definitum eſt, geſta proponentur. *Et infra.*

Hilarus & Martialis exceptores edidimus, & hæc ſimiliter ut ſupra emendavimus.

Expliciunt Geſta ſecundæ Cognitionis, ubi Donatiſtæ dilationem popoſcerunt.

[redacted]

cornicularii, Possidio, Quodvultdeo & Colonico adjutoribus commentariorum officii Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Proconsulis, Navigio adjutore numerorum, & Peregrino adjutore subadjuvarum officii Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Vicarii, Nampio Scriba officii viri clarissimi legati almæ Carthaginis, Rufiniano Scriba viri clarissimi Curatoris celsæ Carthaginis, excipientibus etiam Hilaro & Prætextato exceptoribus Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Proconsulis, Fabio exceptore Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Vicarii, Romulo exceptore viri clarissimi legati almæ Carthaginis, excipientibus quoque Januario & Vitale Notariis Ecclesiæ Catholicæ, Victore & Cresconio Notariis Ecclesiæ Donatistarum, Ursus Ducenarius illustrium potestatum dixit: Præterito judicio Donatianæ partis Episcopi in hodiernam diem, ut exinde instructi in judicio sublimitatis tuæ responderent, causa sibi edendorum gestorum inducias postularunt. Nunc utræque partes pro foribus sunt, si præcipis, intromittentur.

2. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Veniant. *Et ingressis Episcopis Catholicis Aurelio, Alypio, Augustino, Vincentio, Fortunato, Fortunatiano & Possidio, cum Navato, Florentio, Maurentio, Bonifacio, Prisco, Sereniano, & Scillacio Coepiscopis suis, Deuterio, Leone, Asterio, & Restituto æque Coepiscopis & custodibus gestorum: item e diverso ingressis Episcopis Donatistarum, Primiano, Petiliano, Emerito, Montano, Gaudentio, Adeodato, cum Peregrino, Apto, Clarentio & Habetdeo Coepiscopis eorum.*

3. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Certum est, ob hoc dilatum fuisse negotium, ut hodierno die gestis editis principalis actio tractaretur. Quod utrum factum sit, edicat officium. *Martialis exceptor Domini nostri viri clarissimi & spectabilis Proconsulis dixit:* Constat juxta præceptum nobilitatis tuæ gesta ante eum diem edita, qua parvitas nostra

fuerat profeſſa. Quod ſi jubet nobilitas tua, ad plenam fidem ex cautionibus partis utriusque monſtrabimus.

4. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Recitentur. *Martialis exceptor recitavit.* Poſt Conſulatum Varanis viri clariſſimi octavo Idus Junias Fortunatianus Epiſcopus Catholicus civitatis Siccenſium ſcripſi, me geſta geminæ cognitionis pariter ſuſcepiſſe, habita primum die Kalendarum Juniarum: item habita die tertia Nonarum, & ſuſcepi tradente Martiale exceptore ſedis Proconſularis, qui ſit deputatus Flavio Marcellino viro clariſſimo Tribuno & Notario die octava Iduum Juniarum hora diei quinta in Eccleſia Catholica reſtituta. Et quamvis exceptores ſeptimo Iduum Juniarum geſta promiſerint edituros, melius tamen eorum feſtinavit induſtria, ut nobis ante diem promiſſum acta cognitionum duarum pariter traderentur. Quibus perceptis loco & tempore ſupraſcripto inſtructos nos ad peragendum negotium die, qui actis expreſſus eſt, pollicemur eſſe venturos. *Cumque recitaſſet, idem dixit:* Lego aliam, ſi præcipit nobilitas tua.

[redacted]

fitemur, nos ad agendum negotium die actis expressa ordine integro esse venturos.

6. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Lectæ cautiones gestis præsentibus adhærebunt. *Et adjecit.* Quoniam constat, ante diem editionem factam esse gestorum, superest, ut principale negotium proponatur.

7. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Principale negotium jamdiu est, ut cupimus, terminari. Proinde si vel sero conceditur, probent, quoniam ex parte adversa esse desiderant, totiens objecta Ecclesiæ sanctæ Catholicæ toto orbe diffusæ crimina & nunquam probata. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

8. *Adeodatus Episcopus dixit:* Proponant. Sciamus, quid agunt. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus salva appellatione recognovi.

9. *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Propositionem ex mandato non didicisti. *Et alia manu.* Recognovi.

10. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Morarum tendiculas nullus interponat, si de causæ nostræ defensione aliquam habemus fiduciam. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

11. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Si quid intenditur, proponatur.

12. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Mandatum ipsorum legatur, & intentionem ipsorum inde agnoscet nobilitas tua. *Et alia manu.* Recognovi.

13. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Amotis omnibus moris, quoniam constat omnia, quæ ad principia negotii pertinebant, superiore judicio terminata, causa dicatur.

14. *Fortunatus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Duo in mandato suo objecisse monstratur pars adversa, traditionem & persecutionem. Si igitur cau-

sam Ecclesiæ volunt, ut peragamus, jamjamque te judicante veniatur. Nefas est enim, ut exspectatione populus in errorem mittatur. Si agnoscenda est Ecclesia toto terrarum, sicut promissa est, orbe diffusa, testimoniis scripturarum doceatur. Sin vero solitis præstigiis solitisque ambagibus id intendit pars adversa, ne ad veritatem veniamus, dicatur, ut hoc omnibus innotescat. *Et alia manu.* Recognovi.

15. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid his refertur?

Emeritus Episcopus dixit: Nunquam memini in judicio condemnatam esse patientiam. Quinimo semper id laudi est, ut secretum retinens lingua objectis, si potest, dilucide respondeat. Ergo quoniam omnium actionum debent esse principia, totiusque negotii initia ex se sumere consueverunt, quid præteritorum dierum actus involvimus, & quasi non fuerint peracta, iterum refricamus, cum præsentis diei propositio suam debeat sumere accipereque personam? Unde si propositio eorum & responsio nostra in judicium mittitur, personarum primum est discutienda qualitas, quis in judicium adduxit, quis convenire fecit, quis principes seculi convenit, quis legatos misit, quis supplicavit, quis legem meruit, quis judicium postulavit: ut, cum eorum intentionibus docti fuerimus, respondere valeamus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

16. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Diffidentia est causæ, personas velle discutere, quas priore conflictu visus est confirmasse. Et ideo causam Ecclesiæ peragamus, quæ, sicut promissa est, toto terrarum orbe diffunditur. *Et alia manu.* Recognovi.

17. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sanctitas tua propositionem, quantum arbitror, non diligenter advertit. Alia enim constat esse quæsita.

18. *Aly-*

18. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Ad id ergo quod quæsierunt, jube recitari partis utriusque mandata, & instruentur ad id, quod desiderarunt. *Et alia manu.* Recognovi.

19. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quæsitum est, per quos hæc sit postulata collatio, quive Episcopos, qui e diverso consistunt, ad judicium postularit. Unde ad hæc sanctitas vestra respondere debebit.

20. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Si ad rem judicas pertinere, præstantiæ tuæ est considerare. Catholicis Episcopis vel legatis Catholicorum Episcoporum concessum esse habendam collationem, tenor rescripti Imperialis ostendit. Venimus utrique, hic sumus, & Deus nos disputatores & collatores magis, quam litigatores esse præcepit, & nihil aliud voluit Deum timens & Deo serviens clementissimus Imperator. Adstitisse legitimas personas, & confirmata esse mandata, primo die conflictus nostri judicavit sublimitas tua. Non interponantur, quæ ad rem necessaria non sunt. Ecclesia est, quam asserimus, testimoniis scripturarum divinarum nota omnibus in monte, sicut scriptum est, altissimo constituta, ad quam veniunt omnes gentes. Si est aliquid contra istam Ecclesiam, quod dicatur, jam dicatur, & nullæ moræ interponantur. Si nihil est, quod dicatur, cedat veritati, qui suam criminationem affirmare & ostendere & probare hominibus non potest. Quamdiu ista tanta populi expectatio suspensa est? De anima sua omnes cogitant, & nos moratorias præscriptiones ad hoc interponimus, ut ad finem cognoscendæ veritatis nunquam veniatur. *Et alia manu.* Recognovi.

21. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Ut adverti possit, in quem modum sit delegata cognitio, Imperialis præcepti forma relegatur.

22. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Catholicos ſe ſin praejudicio noſtro dixiſſe, his actis ſignatum eſt. Hu jusce rei ſerva conflictum. *Et alia manu.* Petilianu Epiſcopus ſalva appellatione recognovi. *Alypius Epi ſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Quod præceperas, re citetur. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Epiſco pus dixit:* Apud nos eſt enim vera Catholica, qu perſecutionem patitur, non quæ facit. *Et alia manu* Petilianus Epiſcopus recognovi, ſalvo appellation effectu. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Ho probare opus eſt, non jactare. *Et alia manu.* R cognovi.

23. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notar dixit:* Hoc utrarumque partium conflictus inveniet. E *adjecit*, Imperialis ſanctio interim relegatur.

24. *Martialis exceptor recitavit.* Imperatores Cæſare Flavii Honorius & Theodoſius Pii, felices, victo res ac triumphatores, ſemper Auguſti, Flavio Ma cellino ſuo ſalutem. *Et cum recitaret,*

25. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Terreri me Impera tor voluit, non occidi, non perſecutionem pati, no pertrahi, non ſpoliari. *Et alia manu.* Petilianus Epi ſcopus ſalva appellatione noſtra recognovi.

[redacted]

laboribus agimus, aut pacis consiliis ordinamus, nisi ut verum Dei cultum orbis nostri plebs devota custodiat, ut etiam Donatistas vel terrore vel monitu olim jam implere convenerat, qui Africam, hoc est, regni nostri maximam partem, & secularibus officiis fideliter servientem vano errore & dissensione superflua decolorant. Nos tamen eadem frequentius non piget explicare, quæ omnium retro Principum devota in Deum definivit auctoritas, ne temporibus nostris, si quid forte in injuriam legis Catholicæ fuerit generatum, justo judicio hoc nobis possit imputare posteritas. Nec sane latet conscientiam nostram sermo cœlestis oraculi, quem errori suo posse proficere scæva Donatistarum interpretatio profitetur; qui quamvis depravatos animos ad correctionem mitius invitaret, aboleri eum tamen ante jussimus, ne qua superstitionibus præstaretur occasio. Nunc quoque excludendam subreptionem simili auctoritate censemus, illudque merito profitemur, libenter nos ea, quæ statuta fuerant, submovere, ne in divinum cultum nobis se quisquam auctoribus æstimet posse peccare. Et quamvis una sit omnium & manifesta sententia, Catholicæ legis plenam veritatem recto hominum cultu & cœlesti sententia comprobatam, studio tamen pacis & gratiæ venerabilium virorum Episcoporum legationem libenter admisimus, quæ congregari Donatistas Episcopos ad cœtum celeberrimæ desiderat civitatis, ut lectis etiam sacerdotibus, quos pars utraque delegerit, habitis disputationibus superstitionem ratio manifesta confutet. Quam rem intra quatuor menses præcipimus explicari, ut conversos animos populorum etiam nostra clementia, sicut desiderat, celerius possit agnoscere. Quod si intra præstitutum tempus studiose Donatistarum Episcopi declinaverint convenire, trini edicti evocationem volumus custodiri; ita ut vicenis diebus in evocatione contumacium

tempora concludantur. Quibus emenſis atque tranſactis ſi provocati adeſſe contempſerint, cedat cum Eccleſiis populus, qui doctores ſuos ſilentio cognoverit ſuperatos, & victum ſe aliquando gratuletur, ſciatque, ſi non præceptis noſtris, vel Catholicæ legis veris imperiis ſerviendum. Cui quidem diſputationi principe loco te judicem volumus reſidere, (quidquid etiam ante in mandatis acceperis, pleniſſime meminiſti,) omnemque vel in congregandis Epiſcopis vel evocandis adeſſe contempſerit, curam te volumus ſuſtinere, ut & ea, quæ ante mandata ſunt, & quæ nunc ſtatuta cognoſcis, probata poſſis implere ſolertia, id ante omnia ſervaturus, ut ea, quæ circa Catholicam legem vel olim ordinavit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſubreptione ſubmota integra & inviolata cuſtodias. Ut ſane adminicula competentia actibus tuis deeſſe non poſſint, viros ſpectabiles Proconſulem atque Vicarium ſerenitas noſtra commonuit, ut, ſi propriarum dignitatum ſtatum cupiunt retinere, ſi apparitionem ſuam extrema declinare ſupplicia, tam ex propriis officiis, quam ex omnium judicum apparitione abunde ne-

[redacted]

palam aperteque deſigno Menſuriſtas & Cæcilianiſtas eſſe eosdem Traditores & perſecutores noſtros. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi ſine præjudicio appellationis noſtræ.

31. *Vincentius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Et hoc recuſas, quod in Præfectorum judicio pro voto complexus es? *Et alia manu.* Recognovi.

32. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Nec nunc abnuo, eſſe mihi Principem ac fuiſſe beatiſſimæ ſanctæque memoriæ Donatum hujus civitatis Epiſcopum, ejusque tanta merita floruiſſe, ut & illius temporis gloriam vetuſtas ipſa. *Et cum diceret. Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi, ſalvo appellationis effectu.

33. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Damnent nomen Donati, & deinceps non appellabimus illos Donatiſtas. *Et alia manu.* Recognovi.

34. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Damna nomen Menſurii & Cæciliani, & non diceris Menſuriſta neque Cæcilianiſta. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi ſine præjudicio appellationis noſtræ.

35. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Feci enim mentionem Menſurii. *Et alia manu.* Recognovi.

36. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Hæc omnia utrisque partibus ſalva erunt. *Et adjecit.* Evidenter apparuit Epiſcopis poſtulantibus diſputationem a venerando Principe me diſceptante fuiſſe mandatam, ut cauſa primi diſcutiatur erroris, quæ jam in medium proferatur.

37. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Lectum eſt reſcriptum, legantur & preces, ut cauſa poſſit audiri. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

38. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Peritiam ſanctitatis veſtræ arbitror non latere, pragmaticis reſcriptis preces inſeri non ſolere; quas quidem ab Epiſcopis, qui collationem poſtulaverant, ſicut ejusdem ſanctionis textus oſtendit, proceſſiſſe

non

non conſtat. Unde tandem aliquando negotium proponatur.

39. *Emeritus Epiſcopus dixit*: Si pragmatico reſcripto preces inſeri non ſolere prudentiæ tuæ interlocutione ſignatum eſt, eos quos legatos eſſe dixerunt, utrum ex omnium voluntate, utrum communi mandato perrexerint, doceant, ut ſi non in precibus, certe vel in legatis poſſit ſtare perſona. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi ſine præjudicio appellationis meæ.

40. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Advertat nobilitas tua, quanta aguntur, ut nihil agatur. *Et alia manu.* Recognovi. *Montanus Epiſcopus dixit*: Ordine integro cauſa peragenda eſt. *Et alia manu.* Montanus Epiſcopus recognovi, ſalva provocatione.

41. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Præſentes ſunt, utrique convenimus: locus iſte Epiſcopis pene refertus eſt, mandata recitata atque firmata ſunt; non negatur a partibus noſtris poſtulatam eſſe collationem, ut in ea collatione tandem aliquando vel probent vel probare non potuiſſe monſtrentur, quæ ſolent non nobis, non unicuique noſtrum, ſed univerſo orbi Chriſtiano objicere crimina: qui Chri-

[redacted]

ambigo universorum subscriptiones superiore judicio mandato insertas atque digestas. Unde, quoniam omnium consensus expressus est, amotis superfluis aliquando negotium proponatur.

43. *Emeritus Episcopus dixit:* Duo sunt in judicium missa, a quibus deviari nullo modo potest: unum, quod secundum imperiale præceptum, aliud, quod secundum mandati tenorem agere se judicio demonstrarunt. Igitur si utraque connexa sunt, debet edoceri: si autem separata atque sejuncta sunt, unius necesse est faciant jacturam, qui utrumque nolunt ad probationem in judicium mittere. Cónvenire enim debet cum rescripto mandatum, & ad formulam statuti Imperialis mandatorum debet sensus adstringi. Quod si neutrum esse intelligitur præstantia tua, neque moratoriis nos velle agere, neque nos a causæ actione suspendere, sed constitutis primitus fundamentis Ecclesiastioum negotium velle definire, quid est, quod nobis de mora præscribitur, & tanquam cavillatoribus & a cognitione refugientibus quasi moras quasdam per nos innecti causantur; cum utique, si advertant, magis his, qui proponunt incumbere, aut necessarium esse dicimus, ut omnibus moris amputatis ad negotii instrumenta arcemque veniatur, ut ostendatur ex adversa parte, quis petierit, quemadmodum petierit, vel quid petierit, ut, cum de mandato vel de rescripto utraque concordantia complexus fuero, & ea, quæ in rescripto sunt confirmata, & ea, quæ ex ipsorum petitione suggesta sunt, possint judiciis approbari. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

44. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Tuæ sunt partes, vir nobilis. Si respondit ad ea, quæ diximus, opus est, ut respondeamus. Si autem pervidet præstantia tua, nihil eum respondisse ad id, quod juste flagitamus, sed moris superfluis alias mo-

ras

ras ſuperfluas addidiſſe, judica, ut videtur. *Et alia manu.* Recognovi.

45. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Certum cognitionis tenorem Principali conſtat auctoritate definitum. Hoc enim relectæ ſanctionis ſeries demonſtravit, ut convocatis Epiſcopis atque partibus delectis ſuperſtitionem, ut ipſius legis verbis loquar, ratio manifeſta confutet. Unde dignabitur ſanctitas veſtra clarius demonſtrare, in qua ſit parte ſuperſtitio conſtituta.

46. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Advertit ſublimitas tua, magnam diffidentiam eos habere magnumque mendacium, ſi ea, quæ petimus, prodere noluerint. Etenim ante de ſua conſcientia judicat, qui petitionem ſuam timuerit publicare, Non igitur moram aliquam facimus, ſed per ipſos moras fieri ſublimitati tuæ. *Et cum diceret. Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſalvo appellationis noſtræ merito recognovi.

47. *Vincentius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Non ſufficit, quod tibi reſpondit judex? *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Aut legant, quod petimus, aut negent. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi, ſalva appellatione noſtra. *Fortu-*

[redacted]

oc ipsum, jacturam autem facere Imperialis rescripti, d cujus promulgationem neque tenorem precum, eque mandatum legatorum monstrare voluerunt. gitur quia nihil ab re est, quod in judicio postulaius, ut primitus aut rescripti jacturam, aut mandati ii faciant cessionem, ut ad causam venire valeamus. *t alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi sine ræjudicio appellationis nostræ.

50. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Leatur mandatum nostrum, & intelligent, quam cuncta ontineat. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Epiopus partis Donati dixit:* Patere, præsta judici patienam, quam nobis præstat. *Et alia manu.* Petilianus piscopus recognovi sine præjudicio appellationis ostræ.

51. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius ixit*: Nihil aliud præcipue principali sanctione aderti esse constitutum, nisi ut convenientibus Epiopis disputatione habita causa primi inveniatur eroris, cui disputationi me judicem voluit residere. ccepit autem sanctitas vestra prosecutionem partis diverso sistentis, in qua evidenter ostensum est atue promissum, ut Ecclesia toto orbe diffusa divinis estimoniis demonstretur, cum videatis ex mandati erie & ex præsenti professione id fuisse declaratum, t legis exemplis atque documentis omnia comproentur. Nec enim clementissimus Princeps formam ollationi dedisse monstratus est, sed tantum collaonem debere fieri judicavit. Unde quoniam secunum desiderium vestrum divinis testimoniis se agere orum professio declaravit, quid amplius desideretis, noro.

52. *Petilianus Episcopus dixit:* Apertissime intelliitur, eos diffidentia vel fero pudore id agere, ne petionem suam omnibus publicent, quoniam eos conat clementissimo Imperatori mentitos. *Et alia manu.*

Peti-

Petilianus Episcopus sine prajudicio appellationis nostræ recognovi.

53. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Collatio petita est a legatis nostris. Lex ipsa hoc continet, quæ ad tuam nobilitatem data est. *Et alia manu.* Recognovi.

54. *Petilianus Episcopus dixit*: Non differimus agere. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione nostra recognovi.

55. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Data est. Omnes fatemur, nos petiisse collationem, quoniam eam recusabatis; ut tandem sic saltem ad hunc locum vel ad hoc tempus collationis & disputationis & demonstrandæ veritatis gratia veniremus. Factum est. Venimus, & nihil vultis prodesse, quod venimus. Confitemur nos collationem petiisse. Nihil aliud Imperator, quam nos collationem petiisse, suis verbis expressit. Jam fiat ipsa collatio. Videamus, quid dicatur contra Ecclesiam toto orbe diffusam, quam demonstramus, divinis testimoniis & promissam esse, & nunc ita exhiberi, ut cæcorum oculos feriat, surdorum aures irrumpat. Ad hanc demonstrandam nolunt pervenire fratres nostri, ut demonstretur, quod latere non potest. Edicant crimina. Videamus, quibus criminibus periit, quod promissum est Abrahæ: *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Quæ crimina istam promissionem jurantis Dei delere potuerunt, audiamus, discamus, noverimus, sequamur. Si autem nihil est, quod contra dici possit, aut pronuntia, aut tolle omnes moras, & aliquando negotium finiatur. *Et alia manu.* Recognovi.

56. *Emeritus Episcopus dixit*: Magno argumento veritas occultatur; ut, cum ad inquisitionem nostram modicum quid ex parte adversa prolatum sit, cætera sileantur. Dixit enim suos isse legatos, quorum neque nomina, neque ordinem, neque mandatum vult judicio publi-

publicare. Igitur aut hujus rei jacturam faciat, quia non potest approbare, aut si valet hoc legibus edocere, vel qui legati fuerint, vel quando missi sint, vel quid pertulerint, legati mandatum in judiciorum notitiam adferere debebunt. Vidɇt præstantia tua, nihil nos abs re petere: quippe cum ipsorum sit causa, cur non ad interna negotii veniamus. Proposuerunt enim ex mandati sui tenore, nescio, quibus se allegationibus adversum nos stare debere. Has ipsas allegationes & nos possumus legalibus testimoniis superare. Prius est ergo, ut initio actionis exposito personam suam sive suscipientis sive mandantis in judicio approbare valeat: tunc demum ad negotii merita descendatur. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

57. *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quid est aliud, causam dimittere & personas quærere, nisi effugere velle? quare venisti? *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* A personis incipit omnis causa. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi, salvo nostræ appellationis effectu. *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Non tibi forum tuum designavit, quæ omissa sunt, repeti non posse. *Et alia manu.* Recognovi.

58. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Collationem fuisse concessam, cœlestis sanctionis forma declaravit. Cur nunc legatorum personæ in medium veniant, necdum diligenter adverti.

59. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si negaremus, nos petiisse collationem, Imperatoris testimonio convinceremur. Habemus Imperatorem testem, petiisse nos confitemur. Venimus, ut fiat, quod & nos petivimus, & ille concessit, & adhuc nescio, quæ dubitationes vel moræ interponuntur. *Et alia manu.* Recognovi.

60. *Emeritus Episcopus dixit:* Ecce jam professus es partem. Dic, quando petiisti, dic, per quos pe-

cum hæc potuerimus advertere, in judicio
tis tuæ noverimus, quid possimus responder
manu. Montanus Episcopus salva appella
cognovi. *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Catho*
Satis longum est a causa, & præter hanc c
velle repetere, quæ hujus judicati tenor i
inquisitionis suæ omnino non quæsivit. *Et a*
Recognovi. *Montanus Episcopus dixit:* Tua
est, quod flagito. *Et alia manu.* Montanus E
recognovi, salvo provocationis effectu. *V*
Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit: Definitiva es
qui præsidet, sententia, ad quid nos ad ho
diem distulit, satis pudoris esse debere, hoc
imus, quod de causa judicamus nos ipsi? *E*
ceret. Et alia manu. Recognovi. *Montanus*
dixit: Tuæ actionis est, quod flagito, tu fu
tum causæ constituisti, tu ad Imperatorem co
Oportet ergo me & mandatum repetere &
nem, quibus usus sis verbis, ut, cum hæc o
judicio nobilitatis tuæ a nobis fuerint pertract
demum quid utilitati nostræ conveniat, val
spondere. *Et alia manu.* Montanus Episcopu

præsens in hac urbe Concilium mandatum dederit, mandato subscripserit, subscriptiones præsens te instante cognoverit? Nihil hic aliud, quam moræ inquiruntur, quia contra Ecclesiam universam Dei testimoniis commendatam nihil est, quod dicatur. *Et alia manu.* Recognovi.

63. *Montanus Episcopus dixit:* Scriptum sit, partem adversam moratoria innectere, cum, quod a nostris partibus flagitatur, non produnt Ac per hoc si volunt eandem moram de medio tolli, prodant, quod flagitamus, prodant mandatum, prodant & legationem; tum deinde ad merita negotii veniemus. *Et alia manu.* Montanus Episcopus salvo provocationis effectu recognovi.

64. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Non hoc quæri voluit clementissimus Imperator. Causam dissidii & erroris jussit inquiri.

65. *Montanus Episcopus dixit:* Sed clementissimus Imperator rescripto suo eosdem publicavit, legationem inseruisse. Unde quia etiam ipse hanc facultatem nobis tribuere voluit pro clementia sua, ut hoc in judicio requiramus, oportet eosdem & mandatum proferre & legationem, ut sciamus, quid idem in eodem textu fortasse fuerint ementiti; ut tum demum his omnibus pertractatis noverimus personarum meritum, an valeant honoribus suis integro ordine respondisse. *Et alia manu.* Montanus Episcopus salvo provocationis effectu recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Legationi eos consensisse, universi Concilii & subscriptionis tenor evidenter ostendit. Denique ad integram confirmationem, cum omnium subscribentium nomina legerentur, sanctitas vestra dixit, sibi hoc plene non posse sufficere, nisi etiam omnes advenissent, ut in præsentiarum positi, utrum ipsi subscripsissent atque mandassent, propriis professionibus indicarent. *Montanus*

Episcopus dixit: Personas eorum flagito, qui mandatum dederunt ad clementissimum Imperatorem, non eorum, qui hodie ad hoc judicium pervenerunt. Unde, vir sublimis, oportet istos, quam refugiunt, actionem in judicio nobilitatis tuæ prodere. Jam ergo prodant mandatum, prodant & legationem, ut, cum his recensitis adverterimus, qui iisdem commendarint, valeamus eorum objectionibus respondere. *Et alia manu.* Montanus Episcopus recognovi, salvo provocationis effectu.

66. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Eos, quos legationem peregisse dicis, si præsentes esse, vel in præsentiarum mandato subscripsisse cognoscis, evidenter ostende. Sin vero absentes, necesse est, ut veniant, quatenus omne possit negotium pertractari.

67. *Montanus Episcopus dixit:* Ergo, vir sublimis, eorum præsentia facienda est, qui ad clementissimum Imperatorem per maria volaverunt. Ipsorum ergo & persona adstans doceat, sibi aliquid ab istis esse mandatum, ut de ipso mandato intelligam, quid in sua causa voluerint innectere, quid deinde forsitan in eadem legatione contra nos ementiri. Est enim studium semper adversariorum, incerta de adversariis auribus sacratissimis innectere. Ergo unde probabo, Episcopalem quam sibi jactant esse personam, sub verecundia & textu aliquid Imperatori suggerere potuisse, nisi eandem legationem vel mandatum sibi creditum potuero perlegere, & de eodem judicare. *Et alia manu.* Montanus Episcopus salvo appellationis effectu recognovi.

68. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Eadem superfluo repeti, etiam nobilitas tua nobiscum considerat; sufficit persona adsertorum præsentis mandati auctoritate firmata. Jam nunc remotis superfluis ad negotium veniamus, cujus firmamentum nullam poterit habere

bere

bere dubitationem, quando persona nostra, quibus universale Concilium mandavit, disputationem ab Imperatore præceptam ita firmavit, ut ne ipsi quidem dubitare possint, in quorum aspectibus processerunt omnes, qui mandaverunt. *Et alia manu.* Recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Petiisse nos collationem, quis negare potuit aut potest? *Et alia manu.* Recognovi.

69. *Emeritus Episcopus dixit:* Quid petiisti? quem misisti? Dic nomen, quæ mandasti? *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo appellationis effectu recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* De causa loquere, mandatum audisti. Recitetur identidem, & responde, si habes quod dicas. Superfluis immoraris. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Quem misisti, quid mandasti, quid egisti, advertere debeo. Non enim clanculo tibi licet suggerere, quod postea non debeat publicari. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine præjudicio appellationis nostræ recognovi.

70. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Qua ratione legatorum nomina postulentur, ignoro; cum collationem tantum postulatam esse, & collationem fuisse concessam, sicut superius interfatus sum, principalis sanctio diligenter ostenderit. Unde sanctitas vestra jam ad negotii interna venire dignetur, quatenus veritas elucescat.

71. *Montanus Episcopus dixit:* Sed clementissimus Imperator me magis instruere voluit, quid de adversariis nostris requiramus, dum utique eorum legationem publicat. *Et alia manu.* Montanus Episcopus recognovi, salvo provocationis effectu.

72. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Separationis & dissensionis tuæ ab Ecclesia universali, quæ toto orbe diffunditur, causas expone. *Et alia manu.* Recognovi.

genter advertere, vel cur legatorum nomina postulentur, ignoro. Unde tandem aliquando amotis superfluis negotium proponatur.

78. *Emeritus Episcopus dixit*: Mandatum, quod recenti negotio recitatum est, actis videtur insertum. Quid autem per legatos suos mandaverint, insinuare voluerunt. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo effectu appellationis nostræ recognovi.

79. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Collationem postulatam evidenter recitata principalis sanctio declaravit, hancque fuisse concessam constat. Et quoniam in unum sanctitas vestra de delectis ab utraque parte, qui negotium possent actitare, convenit, quæso vos, ut tandem proponere negotium, & peragere atque explanare dignemini. *Emeritus Episcopus dixit*: Hoc ipsum dicat, quod præstantia tua sua interlocutione signavit. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione nostra recognovi.

80. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Hoc olim clamamus, ut fiat. Collatio postulata est, collatio concessa est, causa collationis utrique venimus. Jam tandem fiat, quod & petitum fatemur, & concessum esse ipsa concessio declaravit. *Et alia manu.* Recognovi. *Emeritus Episcopus dixit*: Postulatam esse dixit, per quem petiit? *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione nostra recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Finem superfluis imponere nolunt. *Et alia manu.* Recognovi. *Montanus Episcopus dixit*: Tu ad actionem moras innectis. *Et alia manu.* Montanus Episcopus recognovi, salvo provocationis effectu.

81. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Legatorum personæ ibi fuerant exigendæ, ubi peracta legatio est. Cum autem de nominibus legatorum clementissimus tacere voluerit Imperator, cur hic desiderentur, ignoro. *Emeritus Episcopus dixit*:

Ipsi

Ipſi non taceant, ſi tacuit Imperator. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus ſalva appellatione noſtra recognovi.

82. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Cauſam dicant, ut jam diximus, ſeparationis & diviſionis ab Eccleſia toto terrarum orbe promiſſa, lege firmata, teſtimoniis Prophetarum luce clarius demonſtrata, Evangelio usque hodie magna firmitate perducta; & diſcedant moratoriæ tergiverſationes, & ſeparationis crimen vel ſero cognoſcant. *Et alia manu.* Recognovi.

83. *Montanus Epiſcopus dixit:* Cum edideris ea, quæ poſtulamus, adſertionibus noſtris non deerimus. *Et alia manu.* Montanus Epiſcopus proſecutiones meas ſalvo appellationis effectu recognovi.

84. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Legationem a Catholicis ſuſceptam Imperialis ſanctionis tenor oſtendit, in qua collationem conſtat fuiſſe poſtulatam, cui me judicem idem clementiſſimus Princeps voluit reſidere. Unde quoniam de perſonis legatorum nihil inquirere præceptus ſum, nec excedere me poſſe præcepti formam veſtra ſanctitas mecum melius recognoſcit, dignamini tandem aliquando negotium proponere, ut & ipſi veritati & principali juſſioni ſatisfactum eſſe in omnibus videatur.

85. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Quid ſecreto agatur, intelligis, vir ſpectabilis, dum rem in medio poſitam & pene ipſa luce clariorem volunt nebulis obligare. Collationem Imperiale præceptum inter partes fieri, pro ſua cenſuit voluntate: nos quoque ſecundum eorum petitionem, ut dicunt, quam nunc in judicio negant, quam approbare nolunt. *Et cum diceret. Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus, ſalva appellatione noſtra, recognovi. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Non negamus. *Et alia manu.* Recognovi.

Emeritus Episcopus dixit : Quam publicare detrectant provinciis nostris acciti conflictum, quem se proponere pollicentur, refugere nos non debere omnino profitemur. Igitur quoniam nihil de re, nihil de causa, nihil de persona actum est, cum primitus illud debeat ventilari, utrum petierint, per quos petierint, vel quid petierint, quare id sileant, quare non publicent, advertit sublimitas tua. Si concordant petitiones, debent in judicio ventilari. Si neutrum volunt, unius debent facere cessionem. Si ad prioris mandati volunt nos tenere consensum, non negamus secundum Imperiale præceptum adesse nos conflictationi debere. Si autem secundum præsens mandatum volunt agere, debent cognitionem ejusdem quoque rei, profiteantur adstipulationem. Si dubitant proponere, ut nos eorumdem propositionibus respondere valeamus, videat præstantia tua, non e nostris partibus nasci, quominus negotium ventiletur; quippe cum hac agoga & hac quodammodo janua ad negotii merita descendendum sit, intelligit præstantia tua, vel negare saltem eos, vel reticere, vel contemnere respondere propositionibus nostris: ut cum hæc adverteris, judicare digneris. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo effectu appellationis nostræ recognovi.

86. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Quid petierint, vel quid pertulerint, inquirere me debere non jussit clementissimus Imperator. Quare autem petita collatio sit, apertissime demonstratum est, id est, ut superstitionem ratio manifesta confutet. Hoc hodie fieri posse non dubium est; siquidem delectas ab utraque parte personas convenisse agnosco. Unde jam, sicut sæpius interfatus sum, negotium proponatur.

87. *Emeritus Episcopus dixit*: Petierunt, aut non petierunt. Si petierunt, dicant per quos, vel quid petie-

petierunt. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione nostra recognovi.

88. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Sufficit jam rescripti recitatio. Agnoverunt, quid voluerit inter nos discuti clementissimus Imperator. Removeantur superflua, ad causam veniamus. Considerandum est enim, quid agat pars diversa; videlicet quemadmodum priore judicio longitudine præteritorum gestorum prætendit dilationem, ita etiam hodie desiderat superfluis codices onerare, ut item causentur de mora describendorum vel edendorum gestorum. *Et alia manu.* Recognovi. *Montanus Episcopus dixit:* Tu moras innectis, cum non profers, quod nos a te flagitamus. *Et alia manu.* Montanus Episcopus prosecutionem meam recognovi, salvo provocationis effectu.

89. *Petilianus Episcopus dixit:* Proxime præterita cognitione atque controversia quamvis ante causæ principium ventilatum non nostro vitio neque nostra petitione dilationem provenisse manifestum est, sed humanitate judiciorum tuorum, quam non poteras denegare: quippe cum exceptores onerati longitudine controversiæ ac prolixitate id etiam professione sua responderint. Unde quoniam ista peracta sunt, sed fecit inde hodie mentionem, ideo hæc volui replicare. At nunc eosdem nunc moras innectere, eosdem in præsenti actione obtendere nebulas, ne ad eorum mendacia veniamus, ipsa eorum taciturnitas monstrat. Loquuntur enim, cum tacent, se vereri id proferre, quod clementissimo Imperatori mentiti sunt. Si igitur freti sunt bonæ petitionis voluntate atque ordine, quid eam dubitant ventilare? Et quoniam potestas tua meminisse dignatur, id priore controversia agitatum, ut aut jure publico agerent, aut legis dominicæ auctoritate descenderent disputare, idque suo mihi promisere consensu, nobilitas autem

tua

tua id ſibi exceperit, a legibus tolli ſe minime oportere, tuarum partium eſt, vir nobilis, id tenere, quod legum eſt; illorum autem eſt promiſſa neceſſitas, ut lege divina debeant experiri. Si igitur apud te legibus publicis agitur, quoniam tu iisdem præſidere te profeſſus es, exige, quod leges habent. Si autem diſputatio legalis in medium mittitur, interrogo te hic, qui deſideras diſputare, quid petiveris, quid egeris, quid contra me dixeris. Quem ſi invenero vera dixiſſe, neceſſe habeo, ejus legis diſputationem committere. Si autem cognovero a perfidia atque mendacio te cœpiſſe, neceſſe eſt, ut tuam perſonam longe prorſus evitem. Quid enim mihi prodeſt, docere mendacem? Quid mihi prodeſt, refragatori ac refragaturo reddere rationem? *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſine præjudicio appellationis noſtræ recognovi.

90. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Collationem a Catholicis tantum poſtulatam fuiſſe, relecta Imperialis ſanctio declaravit.

91. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Catholicos nos eſſe acta contineant. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

[redacted]

habeo ſequi præceptionis Auguſtæ, in qua Catholicos appellare dignata eſt.

95. *Petilianus Epiſcopus dixit*: Sine præjudicio noſtro hoc interfari dignata fuerit præſtantia tua. *Et alia manu*. Petilianus Epiſcopus recognovi, ſalvo noſtræ appellationis effectu.

96. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Sanctitas veſtra, ſi eos falſo hoc nomine aſſerit nuncupatos, negotium proponere tandem aliquando dignetur, quatenus de præſumpto nomine, ſi potuerit comprobari, pars e diverſo conſiſtens in omnibus confutetur.

97. *Emeritus Epiſcopus dixit*: Magnis actum eſt voluminibus, & reſpondere noluerunt tenentes apud ſe quodam præjudicio voluntatem, ne ſatisfacerent judicatis. *Et cum diceret*. *Et alia manu*. Emeritus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Quibus judicatis? *Et alia manu*. Recognovi. *Emeritus Epiſcopus dixit*: Vel illud reverentiæ ac patientiæ judiciorum præſtare dignentur, ut reſpondeant, utrum petitoris loco adſiſtant, utrum ipſi proponant, utrum ipſi nos in judicium vocent; ut, cum ex eorumdem reſponſione vel hoc cognitum fuerit, ad eorum propoſitiones reſpondere valeamus. *Et alia manu*. Emeritus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit*: Reſpondeatur objectis.

98. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Eccleſia, quod audire non vultis, & neceſſe eſt audiatis, quoniam tot teſtimoniis & divinis eloquiis proclamatur toto terrarum orbe diffuſa, cujus communionem videmur tenere, falſis criminationibus a vobus appetita eſt, unde extitit veſtra ſeparatio, quam dolemus. Iſtæ criminationes, quibus inſectari ſoletis Eccleſiam toto, ſicut promiſſa eſt, orbe diffuſam,

hodie

hodie audire volumus, utrum veræ ſint. Si enim veræ ſunt iſtæ criminationes, quas Eccleſiæ memoratæ objicere conſueſtis, ſi eam pollutam, maculatam, everſam, deſtructam & extinctam, neſcio, quibus noſtris criminibus demonſtrare potueritis, ſupererit, ut quæramus, utrum apud vos remanſerit, quam ubique periiſſe clamatis. Si autem illa perire non potuit, ſupereſt, ut eam vos agnoſcatis, & litem tandem aliquando finiatis. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Accepiſtis proſecutionem partis adverſæ, cui reſpondere dignamini.

99. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Puto importunum eſſe, alienam cauſam velle defendere, & id in medium negotium mittere, quod præter ruborem non poteſt unusquisque ſine mandato in judicio ventilare. Poſſem enim nunc aſſerere & clamare, adverſus iſtos univerſum orbem reluctari, reniti. Non vobis mandavi, ab hujus cognitionis eventu longe mea poſita eſt conſcientia. Ego agnoſco victorem. Quicumque juſtis legitimisque ex cauſis Chriſtianus fuerit approbatus, ille meus eſt Catholicus, illi hoc nomen imponitur, ille debet ſibi hanc regulam vindicare, quamvis ipſa Catholica, quæ nunc pro præſcr ptione partis adverſæ quaſi in fronte quadam rite adverſum nos temperari cognoſcitur, medium eſſe debet, & in judicio ita conſtitui, ut hoc nomen victor accipiat. Intelligit præſtantia tua, nihil nobis de peregrinis, nihil nobis de longe poſitis præjudicari poſſe, cum inter Afros hoc negotium ventiletur; ſed magis hoc expectari, ut quicumque ex veridica cognitione fuerit ſuperatus, is ab orbe videatur eſſe rejectus. Intelligant e diverſo venientes, propoſitionibus noſtris ſe reſpondere debere, ut adſtantes aut non adſtantes, quid perſonæ gerant, dicere non morentur, ut eorum intentionibus reſpondere valeamus. *Et alia manu.*

Eme-

Emeritus salvo nostræ appellationis effectu recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid refertur? *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Personas primo die judicii esse firmatas, & sequenti etiam die interlocutionis tuæ. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Aliud quæsitum est.

100. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Interlocutionis tuæ forma declaravit. Sed quia dicit, cum peregrinis Christianis non se habere aliquam rationem, sed hoc totum, quod agitur, inter Afros agi, Afrorum Christianorum Catholicorum hæc vox est: nos universo orbi Christiano communione cohæremus. Hanc Ecclesiam elegimus retinendam, quam in eis scripturis invenimus. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Emeritus Episcopus dixit:* Sic semper eligere & mutare consuesti. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

101. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Non eam Ecclesiam retinemus, quam in illis scripturis invenimus, in quibus etiam cognovimus Christum. Scripturæ quippe nostræ, quarum auctoritati utrique subdimur, Christum & Ecclesiam tanquam sanctum commendant conjugium, Christum sponsum, illam sponsam. Ubi illum cognoscimus, ibi & illam invenire debemus. Si itaque nunc exorti essemus, & cogitaremus, in Africa cui communioni Christianorum sociari deberemus, proculdubio eam tenere debuimus, quam in scripturis inveniremus, & criminatrices opiniones hominum repudiare, ad sola eloquia divina, quæ mentiri nesciunt, nos tenere. Hoc fecerunt Christiani Afri, & appellantur & merito sunt Catholici ipsa sua communione nomen testantes. Catholon enim *secundum totum* dicitur. Qui autem a toto separatus est, partemque defendit ab universo præ-

cisam,

cisam, non sibi usurpet hoc nomen, sed nobiscum teneat veritatem. *Et alia manu.* Recognovi.

102. *Gaudentius Episcopus dixit:* Catholicum nomen putant ad Provincias vel ad gentes referendum, cum hoc sit Catholicum nomen, quod sacramentis plenum est, quod perfectum, quod immaculatum, non ad gentes. Nam doceat sibi omnes gentes communicare, & plenus est Catholicus. Sed prius est tamen, ut doceant, quid petierint, quid meruerint. *Et alia manu.* Gaudentius Episcopus salva appellatione nostra recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Utrum debeant edere, quæ poposcimus necne, statuere dignare, ut scilicet. *Et cum diceret.* (*Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine appellationis nostræ præjudicio recognovi.) *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Aut interloquere, aut jube nos satisfacere postulatis. *Et alia manu.* Recognovi.

103. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ad transacta recurritur. *Et adjecit.* Catholici nominis doceatur assertio: & illud, quod pars e diverso sistens credidit prosequendum, utrum in omnibus gentibus eadem Catholica esse ostendi possit Ecclesia.

104. *Emeritus Episcopus dixit:* Si proponit, doceat. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Dignare pronunciare de supra comprehensis. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione nostra recognovi. *Emeritus Episcopus dixit:* Si proponit, doceat. Nam si proponere noluerit, quemadmodum docebit? *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo effectu appellationis interpositæ recognovi.

105. *Petilianus Episcopus dixit:* Pronuntia de singulis. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine præjudicio appellationis nostræ recognovi. *Possidius Episcopus*

ſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit: Quod poſtulaverunt, doce me. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Hoc nobis debet tua perſona. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſine præjudicio appellationis noſtræ recognovi.

106. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Petimus, ut nulla ſit mora, ut aut proponentis aut reſpondentis poſſit eſſe perſona. Igitur quoniam approbandum eſt, & de cauſa jam in judicio ventilandum, edicant, utrum petunt, aut reſpondent; ut, cum eorum intentionem in judicio videro, valeam reſpondere. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus ſalva appellatione noſtra recognovi.

107. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Juſta poſcuntur, ſanctitas veſtra dignetur edicere, utrum petitoris loco in judicio adſtare videatur.

108. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Tuæ ſublimitatis eſt judicare, nos ad eorum criminationes refellendas ingreſſi ſumus. Solent Eccleſiam, quam tenemus, crimine traditionis arguere. *Et alia manu.* Recognovi.

109. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Quis me in judicium vocavit? ad cujus ſuggeſtionem conflictum voluit fieri Imperator? *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus ſalvo effectu appellationis recognovi.

110. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Solent Eccleſiæ, quam tenemus, crimina traditionis objicere, &, neſcio quorum peccatis, eam contendere eſſe deſtructam & extinctam. *Et alia manu.* Recognovi. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Non hoc a te petii; fac ſatis judicatis. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus ſalvo effectu appellationis recognovi. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Atque his criminationibus fallere corda ſimplicium, de quorum ſalute ſatagimus. His nos permoti convenimus eos,

fieret, ut ea crimina, quæ solent dicere in u
sam Ecclesiam, aut probarent, ut veritas app
aut non probarent, ut nihilominus veritas app
Hæc crimina si volunt aut possunt ostendere,
rantur & demonstrentur. Si autem non possu
nolunt, jam tuæ sublimitatis est de re tota, si
tio ipsa indicat, judicare. *Et alia manu.* Recog

111. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & N*
dixit: Accepistis prosecutionem partis advers
quid objicitis, jamjamque proponite.

112. *Petilianus Episcopus dixit:* Pronuntiet
nobilitas tua, utrum recte petamus, quæ pe
necne; tum demum eis ad singula respondebim
alia manu. Petilianus Episcopus sine præjudic
pellationis nostræ recognovi.

113. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & N*
dixit: Recte vos petere, prosecutionis vestræ
ostendit, & recte respondisse partem e diverso
tem, eorumdem similiter prosecutionibus decl
est. Adsertum est enim, quod criminibus,
quibus, Ecclesiam, quam tenent, a vobis ho

quamdam honorem suum meritumque destruere. Quidquid velit, quo nomine velit, quo potest argumento, huic ipsi causæ nomen imponat, necesse est, ut, quia iterum provocat, petitor adsistat. Utrum ego dixerim necne, utrum vere dixerim, anne confinxerim, cum ipsius propositione cognovero; cum ea, quæ mihi objicit vera esse, & ex me prolata constiterit, tunc demum necesse est, eorundem me intentionibus respondere. Videt ergo prudentia tua, sine provocante respondentis esse superfluam personam, nec posse quemquam dici respondentem, nisi primo fuerit provocator. Ergo si provocatoris loco, hoc est, quod dicitur petitoris, adsistit, instituat actionem, cui respondere debeam. Sæpissime enim dicunt, nos superfluis moratoriis uti, ne ad negotium veniatur. Ergo cum iste cardo sit causæ, ut is, qui alterum in judicium vocat, instituere actionem debeat, & provocare ad responsionem, advertat præstantia tua, eos prosequi debere, utrum nobis, vel quam instituant actionem, ut respondere possimus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo effectu appellationis nostræ recognovi.

115. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Edicat pars Catholica, utrum e diverso sistentibus objiciendum aliquid credit.

116. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Nos collationem poposcimus, ubi objecta diluamus, non ubi objiciamus diluenda; quandoquidem cum illi objecta probare non potuerint, quid sint, quid remaneant, nobis non dicentibus manifestum erit omnibus, & a tua sublimitate judicabitur. Nunc ingressi sumus diluere criminationes eorum, quas solent Ecclesiæ, quam tenemus, objicere; mandatum quoque ipsorum hoc continet: *Adversus Traditores & persecutores nostros.* Quondam autem Primianus, si dignatur, frater noster conventus pro ipsa collatione re-

ſpondit: *Indignum eſt, ut in unum conveniant filii Martyrum & progenies Traditorum.* Hæc crimina diluenda ſuſcepimus; ut hæc crimina diluantur, iſtam collationem popoſcimus. Conceſſa eſt. Aut probentur, aut purgentur. *Et alia manu.* Recognovi.

117. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Mandati ſeries Traditorum partem e diverſo ſiſtentem eſſe profitetur. Collationem vero, ſi tamen proſecutio Catholicæ partis veritate ſubnixa eſt, ab utrisque partibus conſtat eſſe poſtulatam. Unde nunc id, quod mandato videtur expreſſum, ſanctitas veſtra probationibus fulcire dignetur. Accepiſtis enim ex eorum proſecutionibus magis a vobis aliqua objici, & ea objecta ſe velle diluere.

118 *Petilianus Epiſcopus dixit*: Pronuntiare dignare de perſona, tunc itur in cauſam. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſine præjudicio appellationis noſtræ recognovi.

119. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Jam non eſt noſtrarum partium, de hoc aliquid ſuperfluo reſpondere. *Et alia manu.* Recognovi. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Interlocutiones ſuperiores ſublimitatis tuæ recitentur, & agnoſcant, quid poſtulant. *Et alia manu.* Recognovi.

120. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Si collationem ab utrisque partibus conſtat eſſe poſtulatam, conſtat eum eſſe petitorem, qui crimen intendit.

121. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Doceat, ab utrisque partibus collationem eſſe in judicio flagitatam. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus recognovi.

122. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Docemus. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Hoc pars Catholica docere debebit.

123. *Adeodadus Episcopus dixit:* Catholicos nos esse scriptum sit. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salvo appellationis effectu recognovi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Donatistas vos esse, ex Primiani mandato docemus. *Et alia manu.* Recognovi. *Adeodatus Episcopus dixit:* Cæcilianistas vos esse scriptum sit. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi.

124. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si præcipis, gesta recitamus in judicio habita Præfecturæ, ubi se pars adversa audiri tantopere flagitavit. Et ideo, si præcipis, recitentur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Gesta habita in judicio illustrium potestatum suscepta ab officio recitentur.

125. *Petilianus Episcopus dixit:* Contra hæc serva, quæ competunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine præjudicio appellationis nostræ recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Salva erunt. *Petilianus Episcopus dixit:* De persona pronuntia. Quid petierint, quid suggesserint clementissimo Imperatori, quidve mentiti sint, hoc prodatur. Hic pronuntia, utrum id superflue flagitem necne. Tum demum itur in causam. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salvo merito appellationis nostræ recognovi.

126. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Collationem fuisse postulatam missis legatis sermo cœlestis ostendit, hanc fieri evidenter sanctione præcepit, cui me judicem residere pariter constitutum est. Excedere me hujus præceptionis formam etiam sanctitas vestra omnino non posse mecum melius recognoscit.

127. *Petilianus Episcopus dixit:* Pronuntiare te constanter convenit, vir nobilis, utrum proferri debeant illa, quæ clanculo habentur, quæ rubore compressa

ſunt mentientium, aut certe ſi ſuperflue petimus, hoc pronuntia. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſine præjudicio appellationis noſtræ recognovi.

128. *Fortunatianus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Si quid eſt, quod contra nos, ubi mentitos eſſe pars adverſa deſignat, proferre poterit, jam proferat, ne ſuperfluis nos accuſationibus agens populus adhuc usque, cui conſulere volumus, decipiatur. Et ideo, ſi nobilitas tua præcipit, apud præfecturam geſta habita recitentur. *Et alia manu.* Recognovi.

129. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Ordine ſuo cuncta legantur. Legantur primo, quæ petimus. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus ſine præjudicio appellationis noſtræ recognovi. *Emeritus Epiſcopus dixit:* Hoc eſt, quod volebamus in judicio prodi, utrum Imperialibus auribus intimarint, nos in judicio Præfecturæ vel voluntarios adſtitiſſe, vel quæſiiſſe conflictum. Si enim iſta dixiſſes, poſſem te digeſtorum fide in judicio confutare. Si autem non dixiſſes, intelligat is, qui cognitor datus eſt, de omnibus ſe Imperatoriæ notioni referre oportere. Igitur quoniam evidentiſſime comprobamus, iſtos docere minime valuiſſe vel ea, quæ Imperatoris auribus inti-

[redacted]

131. *Petilianus Episcopus dixit:* Nebula est ista, quæ obtenditur; nam ab initio ipsos esse petitores certo loco monstrabimus, cum dignaberis de his, quæ jam dudum petivimus atque petimus, pronuntiare. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine præjudicio appellationis nostræ recognovi.

132. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam sanctitas vestra quæ offert, per ordinem relegentur. *Et adjecit.* Patimini nunc interim, quæ postulata sunt, ab officio recitari.

133. *Petilianus Episcopus dixit:* Pronuntia, & patior recitari. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salvo merito appellationis nostræ recognovi.

134. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Petitoris persona tunc aperte poterit demonstrari, cum hoc gestis evidentissimis fuerit approbatum.

135. *Petilianus Episcopus dixit:* Pronuntia, me recte an non recte petisse, quod diutius flagitavi, res enim nobis cum populo est. Tu quoque cum populo voluisti habere rationem, qui de judicio tuo voluisti judicari. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus sine præjudicio appellationis nostræ recognovi.

136. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Legantur gesta. *Et alia manu.* Recognovi.

137. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Pronuntiare me postulat sanctitas tua, cum ab alia parte gesta necessaria probationibus publicentur. Unde hoc fieri patiatur sanctitas tua; tum demum, utrum de parte negotii pronuntiari debeat, existimabo.

138. *Petilianus Episcopus dixit:* Aliud ostendit, cum aliud postulem. Conscientia ipsa publica tenet, nec tacebo ulterius, nec differam, vir nobilis, te ipsum populo fuisse edictis frequentibus pollicitum, quidquid auditurus esses inter disceptantes scilicet partes,

te rursum edictis subsequentibus prolaturum. Tu hoc videris, tuæ existimationis est causa, utrum tamen facile me cogere debeas de causæ meritis disputare, cum id mihi adversarius meus negaverit, quod ego magnopere postulo esse prodendum. Ipse videris, ipse hoc, quomodo volueris, æstimes. Ego tamen tuam desidero providere præstantiam, quid hoc loco sentias. Mihi hoc expedit, nolo a populo denotari, quod prætermiserim id, & eundem locum prætermiserim, ubi occulte video tegi mendacium, quod debeat publicari. Proinde tu, vir nobilis, qui mediam tenes hoc loco personam, assume illam puram innocentemque constantiam, nec dubites pronuntiare, quod licet. Neque enim fas est, ut, cum mihi satisfactum non fuerit, ego cogar ad intima causæ descendere. Unde quidem magnopere præsumo, sed ea, quæ expeto, non debeo præterire. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salvo merito appellationis nostræ recognovi.

139. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Ut diligentius adverti possit, quid debeat judicari, patiamini gesta recitari.

140. *Petilianus Episcopus dixit*: Non is est ordo gestorum, ut hæc primitus recitentur. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva nostra appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Nihil debet partibus denegari. *Adeodatus Episcopus dixit*: Si nihil partibus denegandum, tandem nobis concedendum est, quod flagitavimus. Ostendant legationem, neque enim nudis verbis hæc potuit concipi legatio. Scripta sunt, demonstrentur, prodantur in publicum. Videamus, utrum hæc contra nos vera, an falsa sint ficta. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Jam pronuntiavi atque judicavi, formam

mam me excedere non posse Imperialis oraculi. Nec enim in judicio meo legatorum certum est discuti debere personas. Unde gesta relegantur, ut, quis petitoris loco adsistat, clarius demonstretur. *Adeodatus Episcopus dixit*: Hoc Imperator non præcepit, ut gesta illustrium Potestatum in judicio prodantur, & tamen datur adversæ parti licentia prodendi. Produnt ipsi, quæ volunt, nobis non sinitur accipere, quod poscimus. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Et sanctitas tua quæcunque gesta obtulerit, vel prolaturam se esse promittit, necesse est, ut eadem relegantur. *Adeodatus Episcopus dixit*: Quæcunque causæ necessaria sunt, negari non debent. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Patere igitur, ut hoc, quod causæ proprie necessarium dicit pars e diverso sistens, ab officio recitetur. *Adeodatus Episcopus dixit*: Concedere non possum, ut ea, quæ volunt, in judicio ventilent, nisi ea, quæ de ipso flagitavi, in judicio deprompserit. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Nos ista de archivis accepimus. Si quid est, quod & tu accipere potuisti, si recitandum poposceris, & a nobis fuerit contradictum, iniquos deputa, & vicem redde. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Suspicionem judiciis facis, quod ea non pateris, cum & tibi fas sit universa, quæ ingesseris, pubicare. Unde tandem aliquando ea, quæ oblata sunt, recitentur. *Petilianus Episcopus dixit*: Noluisse pronuntiare potestatem tuam, quod petimus, acta contineant. Ulterius non possumus aliquid dicere, maxime cum videam potestatem tuam

aliud velle, cum ego aliud flagitem. Pronuntia, si perfiue me postulare, quod peto, sit quod verum, sit quod populus noverit. Tum demum ad necessaria causæ descendam. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Non possum de eo judicare, quod necdum est approbatum. *Petilianus Episcopus dixit:* Utrum recte petam, prodi oportere id, quod clanculo Imperatori suggesserint, hoc pronuntia. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus hanc prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Clanculo Imperatori nihil suggestum esse, ad universos judices datæ sanctionis forma & ad meam quoque mediocritatem ipsius recitatione monstratum est. Unde cum ex lectione gestorum agnovero, quid debeam judicare, sine dubio judicabo.

141. *Martialis exceptor recitavit:* Exemplum actorum habitorum sub die tertio Kalendas Februarias Ravennæ Domino nostro Arcadio PP. Augusto & Probo IV. Consulibus. *Et cum recitaret, Petilianus Episcopus dixit:* Si jubes, contra hoc advertit sublimitas tua, non adhuc sasisfactum petitionibus nostris, ut exceptione eorum constaret ipsos esse petitores, ipsosque intendere oportere, quæ objicienda esse putaverunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Jam nunc ex lectione gestorum, qui petitor adsistat, evidenter aperteque monstrabitur. *Petilianus Episcopus dixit:* Sunt longe primitus gesta confecta, quibus spectabilis viri Proconsulis. *Et cum diceret. Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Prosecutiones suas formidat, ideo gesta recitari non permittit. *Et cum dice-*

diceret. Et alia manu. Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Sunt gesta habita in judicio Proconsulari, habita etiam in judicio Vicariæ Præfecturæ, quibus nobis plurima intendisse monstrantur. Sunt etiam alia, quæ de clementissimo Imperatore iidem scilicet mentientes longe ante petiverunt per adsistentes ac supplicantes, scilicet Theasium & Euvodium, illos scilicet, quos præcursores ac navigatores semper habent furiæque suæ legatos, qui expetant sanguinem, expetant proscriptiones, incutiant metus, pericula ingerant, homines per diversas provincias occidant. Hæc omnia igitur principio præcipe recitari, tum demum eos invenies petitores. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi.

142. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Qua impatientia & tumultu agant, sit testatum his gestis interlocutione nobilitatis tuæ; causam enim satis timent, ad cujus meritum omnino descendere nolunt. Non sunt vacua omnia, quæ a partibus nostris in prosecutionibus tanta dicta sunt de Ecclesiæ Dei promissionibus & exhibitionibus. Quid tergiversantur? quid, nescio, quæ forensia rimantur? Jam dignetur nobilitas tua pronuntiare faciem defensionis eorum. *Et alia manu.* Recognovi.

143. *Petilianus Episcopus dixit:* Ordine suo a principio cuncta recitentur, tum demum invenies petitorem. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

144. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si a principio cuncta recitanda sunt, ex quo causam ad Imperatorem Constantinum miserunt criminum Cæciliani, jube recitari. *Et alia manu.* Recognovi. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quia voluistis de prioribus gestis mentionem facere. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

145. Mar-

145. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Hæc gesta, quæ recitari postulat sanctitas vestra, posteriora sunt his gestis, quæ obtulit pars Catholica, an priora?

146. *Petilianus Episcopus dixit:* Non est equidem pars Catholica, nisi quæ hujus conflictationis sumpserit palmam. Igitur cupimus recitari, quæ in judicio Proconsulari & Vicariæ Præfecturæ ab ipsis sunt ante longius prompta atque petita. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si de causa præsumeres, ad causæ meritum venires. *Et alia manu.* Recognovi.

147. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sine præjudicio Catholicos dico sequens nuncupationem clementissimi Principis. Unde ea gesta, quæ antiquiora sunt, si placet, ab officio recitentur.

148. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Offerimus antiquissima, quæ petimus suscipi ab officio. Præcipiat nobilitas tua ea recitari.

149. *Petilianus Episcopus dixit:* Si hoc potestati tuæ mandatum est, si non recesserunt ab his, quæ jam dudum promiserant, se legaliter agere oportere, redde nobis illam primam objectionem, cujus visi quodammodo sumus, sub hujus exceptionis ratione fecisse jacturam. Si igitur ad legem se retinet, pervidet præstantia tua, nullatenus eos harum chartularum, quas proferunt, facere posse mentionem. Et nunc etiam flagito, ut promant, quid eligant, utrum forensi actione mecum agant, an legali concertatione disceptent. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam incolumi appellatione recognovi.

150. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Suscipiat officium, quæ ab utrisque partibus offeruntur, & conferat tempus, ut, quæ priora esse constiterit, eadem recitentur.

151. Pe-

151. *Petilianus Episcopus dixit:* Sensim in causam inducimur. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

152. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Quod petiistis, offerimus; non vos pœniteat petisse. Antiqua gesta voluistis recitari, hæc in manibus habemus, jubeat nobilitas tua, quod offerimus, recitari. *Et alia manu.* Recognovi.

153. *Petilianus Episcopus dixit:* Me id petisse adhuc recalent gesta, ut ea, quæ Imperatori mentiti sunt, proferant, legant, quæ objecerunt, contra hæc hujusmodi nebulas, ut vellent acta relegere, quæ sunt habita in judicio præfecturæ his, quæ ego longe prætuli, antiquiora. Igitur, vir nobilis, si tenor se ita habet causæ, sicut initio videtur esse formatus, aut jacturam chartularum istarum publicarum faciant, & ad legalem disceptationem veniant, aut si his rebus uti desiderant, faciant legis divinæ jacturam. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

154. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Proconsularia gesta & habita in judicio Illustrium Potestatum officium diligenter inspiciat, ut ea, quæ priora sunt, primitus recitentur.

155. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ad ea, quæ prosecuta est modo pars diversa, paucis advertat sublimitas tua. Nos Ecclesiam Catholicam retinere, ipsa nostræ communionis testificatione monstramus, quam Ecclesiam probare descendimus, si permittant, non rumoribus humanis, neque errantibus opinionibus, sed divinis eloquiis declaratam. Ut autem leges vel gesta, vel quæcunque de archivis prolata offeramus in hac collatione recitanda, ipsi cogunt, qui talibus agunt. Nam si remotis hujuscemodi omnibus chartis nollent Ecclesiam nisi in scripturis adverti, nihil vellemus, nihil

aliud

aliud optaremus. Crimina dicunt traditionis. Et crimina traditionis aut non probant archivis & nihil dicunt, aut probant, & archivis nos vicissim agere compellunt. Itaque pervidet præstantia tua, distinguendas esse causas, quando cogamur publicis legibus agere; quando autem velimus & optemus, negotium Ecclesiæ non nisi divinis eloquiis terminari. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Quid elegerit, dicat. Ambo enim tenere non poterunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam incolumi appellatione recognovi.

156. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Apertissimam prosecutionem partis adversæ fuisse sat clarum est; in qua id videtur ostensum, ut, si traditionis crimen objicitur, quod sine dubio legibus divinis non potest approbari, sed gestorum fide diligentius inveniri, tum demum gestis publicis omnia peragantur. Sin vero causa fidei cœperit agi, tunc ad ea, quæ veteris & novi Testamenti exemplis docenda sunt, venietur. Unde sanctitas vestra, si petitionem suam prosecutionemque adversæ partis vult professionibus roborari, evidenter ostendat, utrum traditionis crimen, quod probari nullatenus potest nisi quibusdam evidentissimis documentis, agi in judicio desideret, an tantum fidei causam cupit in judicio mediocritatis meæ disquiri atque terminari.

157. *Emeritus Episcopus dixit:* Quæ ad causam pertinent, sæpius me replicare non pudet. Adeo enim & in prima fronte negotii postulavimus, ut mandatu legatorum suorum luce clarius demonstrarent, ne, cum hæc in judicium mitterentur, forte renuerent. Possunt enim dicere: alia mandavimus, non eadem censuimus, nec petenda ab Imperiali præcepto consensimus. Sicut enim nunc. *Et cum diceret. Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

158. *Mar-*

158. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Hæc universorum subscriptionibus constat esse mandata.

159. *Emeritus Episcopus dixit:* Quoniam duo sunt negotia, duo debent esse mandata. Mandatum, quod in negotio præsenti recitatum, actis insertum est; mandatum vero, quod legatis videtur traditum, nullo modo recitatum est. Debemus ergo advertere, utrum & hoc ante, ut Imperialibus auribus deferretur, ab iisdem videtur esse conscriptum, ut, cum utraque mandata in judicio fuerint recitata, utrum unam habuerint voluntatem, judicare digneris. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salvo effectu appellationis recognovi.

160. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Jam toties conclamavimus. Mandatum, quod injunctum est legatis Episcoporum, ab Episcopis flagitant sibi recitari. Hoc est aliena requirere ad causam non pertinentia. Mandatum, quod nobis propter collationem cum his faciendum injunctum est, hoc recitatum est, hoc eis sufficiat. Quid si enim aliqua legatis mandata sunt ad causam quidem istam non pertinentia, sed quæ ipsos scire nolumus? sufficit, quod Imperator collationem nos petisse suo testimonio declaravit. Hæc concessa est, ad hanc venimus, hæc aliquando agatur, veritati aures hominum patent. *Et alia manu.* Recognovi.

161. *Adeodatus Episcopus dixit:* Confessus es, quæ olim tacuisti. Ostendisti te multa adversus nos mandasse, quæ scire non facile debeamus. Unde advertit sublimitas tua, quid ex ejus prosecutione debeamus advertere, quid illud mandatum continet, quod contra nos mandatum scire non facile debeamus. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus prosecutionem meam salva appellatione recognovi.

162. Au-

162. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit*: Non hoc dixi: non advertiſti, aut diſſimulas te audiſſe, quod dixi. Audi, planius hoc dicimus, ne forte culpa mea non intellexeris, dum id obſcurius aliquantum dixi ſtudio brevitatis, quod percipere nequiveris. Notum eſt omnibus, multas cauſas habere Eccleſiam, & ſuam, & privatarum perſonarum ſibimet commiſſarum; & poteſt fieri, ut ad Epiſcoporum interceſſionem multa pertineant. Secreta nobis committuntur negotiorum & cauſarum alienarum, in quibus noſtra interventio ſæpe poſtulatur, propter quæ auxilium ab Eccleſia poſcitur. Hæc prodenda non ſunt, ne proditores inveniamur. Sufficit tibi, quod collationem me petiſſe in cauſa tua, ipſe teſtis eſt clementiſſimus Imperator. Nihil ultra quæras, ſi negotia aliena non quæris. Negotio tuo ſufficit, quod de ipſa Imperatoris lege recitatum eſt, quod noſtro mandato ſubſcriptionibusque firmatum eſt. *Et alia manu.* Recognovi.

163. *Adeodatus Epiſcopus dixit*: Non poſſunt in uno mandato diverſa mandari negotia. Sed ſi forſitan eadem, quæ adverſus nos mandaſtis, etiam adverſus alias Provincias mandaſſe te conſtat, bene facis non

[redacted]

dere videamur Imperialis præcepti formam, mentionem fieri video non debere. Quapropter ad ea, quæ quæsivit, sanctitas vestra respondere dignetur, utrum traditionis crimen, quod archivis publicis poterit monstrari, agi in judicio velitis, an Ecclesiæ & fidei tantum causam cupiatis inquiri.

165. *Petilianus Episcopus dixit:* Urbane nobis illuditur, ut, cum ipsi sint petitores, semperque nostram pacem inquietaverint atque turbaverint, nos loco petitorum constituamur, cum pacis & Ecclesiæ Dei possessores semper fuerimus ac simus. Peto igitur nobilitatem tuam, ut hunc ordinem serues. Ostendant, quid egerint, ibi invenies petitores. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi.

166. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Si sanctitas tua permitteret, vel permisisset gesta recitari, jam olim, qui petitoris loco adsisteret, potuisset ostendi. Unde vel nunc antiquiora, ut interfatus sum, gesta recitentur. *Petilianus Episcopus dixit:* Ordinem serva gestorum. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

167. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Eorum gestorum, quæ a partibus offeruntur, id est, Proconsularium & illustrissimæ sedis tempora recitentur.

168. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Offerimus chartas antiquiores nostris definitionibus profuturas. *Et alia manu.* Recognovi. *Montanus Episcopus dixit:* Si jubes, de codice lego. *Et alia manu.* Montanus Episcopus prosecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

169. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sicut statui, ab officio recitetur. *Navigius adjutor numerorum recitavit:* Post Consulatum Domini

nostri Theodosii Augusti, Idibus Septembris Carthagini. *Et cum recitaret,*

170. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Antiquiora proferimus. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Interim ista, quæ antiquiora sunt, gesta in sede illustrium habita potestatum, patimini, relegantur. *Navigius adjutor numerorum recitavit:* Domino nostro Arcadio Augusto VI. & Probo viro clarissimo Consulibus. *Et cum recitaret,*

171. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quæ priora sunt, ab Officio suggerantur.

172. *Rufinianus scriba viri clarissimi Curatoris dixit:* Ea sunt priora, quæ in codice oblato continentur.

173. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ecce antiquiora proferimus. *Et alia manu.* Recognovi. *Rufinianus scriba viri clarissimi Curatoris dixit:* Siquidem, sicut suggessimus, Consulatum contineant Theodosii Augusti & Rumoridi viri clarissimi, alia vero Consulatum contineant Domini nostri Arcadii VI. & Probi viri clarissimi.

174. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ea, quæ antiquiora sunt, recitentur. *Navigius adjutor numerorum officii viri clarissimi & spectabilis Vicarii recitavit:* Æquitatem tuam petimus, Septimine vir clarissime, Proconsulum summe sublimis. Multa contra divinas humanasque leges ab hæreticis de parte Donati Ecclesia Catholica sustinet, quæ si vel anterioribus vel recentioribus jussis prohibenda & tollenda postulanda vellemus, nequaquam audere deberent, de nostris actionibus conqueri, scientes se, cum nulla tali lege adjuvarentur, schismaticos tamen suos Maximianistas per judicum jussa locis ac sedibus eorum pellendos exturbandosque curasse. Verumtamen nos saluti eorum & nostræ existimationi pacifice consulentes propter charitatem, qua Christiani sumus, leniter

ter eos volumus admonere, ut errorem ſuum cogitando & agnoſcendo non negligant, aut ſi putant ſe habere aliquid veritatis, non eam furioſis Circumcellionum violentiis contra publicam quietem, ſed tranquilla rationis redditione defendant. Vnde petimus ſublimitatem tuam, ut, cum eos de hac re per magiſtratus ſive in civitatibus ſive in pertinentibus territoriis admonere voluerimus, copiam nobis præberi geſtorum, & eos ex allegatione noſtra honeſte convenire præcipias; quod conſecuti agamus excellentiæ tuæ apud Deum uberes gratias. Data ab univerſis Epiſcopis Catholicis ex Concilio Carthaginenſi Domino noſtro Theodoſio Auguſto & Rumorido viro clariſſimo Conſulibus, Idibus Septembris Carthagine. *Septiminus vir clariſſimus Proconſul dixit:* In quolibet loco Antiſtitibus legis venerabilis ob quietis imperium geſtorum conficiendorum tribuitur facultas, hoc etiam tenore hujus præceptionis limitato, ut intelligant ſe deviæ plebis magiſtris ſalubriter petentibus propriæ perſuaſionis ratiocinia perſolvere, ut rebus in medio prolatis amica legis moderatio ſervetur, ſuperſtitione ſupploſa. *Quo recitato,*

175. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Petitor eſt, qui petit, an quid vocabitur? *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus proſecutionem meam appellatione incolumi recognovi.

176. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Hæc poſtulavimus, ſed præcedentibus veſtris criminationibus, & accuſationibus. Nam proferimus antiquiſſima geſta, quibus veſtri majores tunc in tempore ad Anulinum venerunt Proconſulem, & illi chartas, in quibus dicerent, majorum noſtrorum crimina eſſe conſcripta, obtulerunt & rogaverunt, ut eaſdem ad Conſtantinum Imperatorem miſiſſet. Has offerimus, & petimus nobilitatem tuam, ut eas ſuſcipi ab officio & ex ordine recitari præcipias. *Et alia manu.* Recognovi.

177. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Libellus datus a vobis evidenter ostendit schismatis & hæreseos crimen objectum, quod probare vos convenit.

178. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Omnia probabuntur, si ea, quæ obtulimus, & suscipi & ab officio recitari præcipere fueris dignatus. *Et alia manu.* Recognovi.

179. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Universa per ordinem recitentur.

180. *Emeritus Episcopus dixit:* Ergo loco est petitoris. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Cum chartæ fuerint recitatæ, petitor facilius invenietur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Licet ex his gestis petitorum loco adstare videantur, tamen melius & evidentius approbabitur, cum omnia fuerint recitata.

181. *Petilianus Episcopus dixit:* Si in forensem conflictum revertimur, constat, eos legis divinæ fecisse jacturam. Respondeant igitur etiam atque etiam, quod exegi, utrum legibus publicis agant, an legis divinæ conflictu. Eligant alterum de duobus, utrumque enim tenere non possunt. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi.

182. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Hæc quæ sanctitas vestra obtulit relegenda, non ambigitur, quia in judicio viri spectabilis Proconsulis acta sunt, ad forensem disceptationem absque dubio pertinere. Unde, sicut interfatus sum, ut diligentius ostendatur, qui loco petitoris adsistat, etiam illa patimini recitari.

183. *Petilianus Episcopus dixit:* Contra ista præscribo. Si forensis est actio, hujus temporis causam audire præceptus es, vir nobilis; si simpliciter & Ecclesiastico more res geritur, acquiescam in ea, quæ lege divina proferuntur vel a me vel a parte diversa;

si autem annosas antiquasque chartulas cupiunt recitare, habeo pro me validas præscriptiones, recito illud tempus, cujus contestatione prætermissionem interim feci. Lapsum causa incurrit, non potest rursus audiri. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Crimina traditionis objiciunt. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Hoc causæ est. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Redde vicem, auditus es, cum prosequereris nobis patientibus. Crimina traditionis Ecclesiæ, quam tenemus, objicere consueverunt. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Legaliter agit, an more forensi? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Prior chartas obtulisti. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Redde mihi tempus; calculetur officium de temporibus, utrum hodierna die causa dicenda sit, si ad forenses descendimus actiones. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi Recognovi.

184. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam vestra sanctitas in hac parte judicare deberet. Constat enim ex consensu utriusque partis judicium fuisse dilatum. Cur nunc superfluo temporis præscriptionem objiciendam esse creditis, cum eam constet ex consensu partium fuisse seclusam? Unde nunc ea, quæ ad causam pertinent, peragi debere manifestum est.

185. *Petilianus Episcopus dixit:* Quia ipsi se ad forensia contulerunt, ideo forensia postulavi. Respondeatur mihi ad ea, quæ postulo. Forensi more agit, an Ecclesiastico? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

186. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Respondeatur objectis. *Augustinus Episcopus Ec-*

clesiæ Catholicæ dixit: Si patiantur. Ecclesiæ, quam tenemus, (sicut omnes noverunt, quorum solent animos, suis sollicitare criminationibus, & etiam sui mandati tenore declararunt,) Ecclesiæ, inquam, quam tenemus, crimina solent traditionis objicere. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit*: Profiteantur ad quæsita. Professionem petivimus, non conflictum. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

187. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Si horum criminum jacturam faciunt, de chartis publicis nihil proferimus. Si autem in eadem criminatione persistunt, chartis publicis docemus, hanc causam olim esse finitam, nec tamen eos ab hujusmodi objiciendis criminibus cessavisse. Unde nunc collationem istam poposcimus, non ut illam causam traditionis, quam Cæciliano & ejus collegis objiciebant, suscipiamus denuo finiendam, sed demonstremus olim esse finitam, ut hoc cognoscentes populi, qui nesciunt, & istorum adhuc criminationibus commoventur, tandem aliquando cognoscant, in qua Ecclesia Christianæ salutis viam requirant. Si ergo de Ecclesia quæritur, quæ sit, quanta sit, qualis sit, sola divina testimonia ad eam demonstrandam sufficient. Si homines appellant, si hominibus crimina intendunt, quamquam Ecclesiæ causa ab hominum causa distinguenda est, nec in hominibus spes ponenda est Ecclesiæ, si boni sunt, neque si mali sunt, judicanda est Ecclesia Dei periisse: sed tamen etiam ipsorum causam tanquam fratrum nostrorum suscipimus, & si nobis ostendi potuerint criminosi, hodie illos anathemamus, non tamen propter illos Ecclesiam a Deo promissam & exhibitam deserimus, aut relinquimus. Ipsi ergo eligant, quod volunt. Non objiciant crimina hominibus, & chartæ cessabunt. Sola divina loquetur auctoritas, sola Dei scriptura, cui utrique sub-

ſubdimur, in medium proferetur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid his refertur?

188. *Emeritus Epiſcopus partis Donati dixit:* Prolixæ orationi reſpondere non poſſum; tamen ſummatim, ut valeo, quæ ſuperflue in judicium miſſa ſunt, ventilabo, cum optationes a noſtris partibus propoſitas ne vel relectione confundant, ut neque velint eſſe petitores, neque ſe dicant reſponſores adſtare, intulerintque noſtris partibus proſecutionem, ut, ſi forenſis regulæ ordinem tenent, conditionalis diei non omittam internis ſenſibus notionem; ſi autem legalibus magis cupiunt in judicio conluctari, divinis ſcripturis nos eis neceſſe eſt reſpondere. Primum eſt autem, quod in judicio flagitamus, ut, quoniam de mandatorum ſuorum allegatione in judicio vacillant, quippe cum unum legentes aliud negent, dicantque tamen, ſe legatos ad Imperiales aures deſtinaſſe antea, ſecutumque eſt identidem, ut ex reſponſione geſtorum dilucide claruiſſet, utrum nos inquietatores eſſemus, an inquietati ad judicium veniremus, his tot propoſitionibus reſpondere nolentes, & alia ſe, neſcio, qua argumentatione dejiciunt, quæſo, vir nobilis, conſtituant gradum, dicant ſe, quo ordine, quave actione in judicio conſiſtant. Nos enim, qui adducti ſumus ad diſceptationem, petitoris loco adſtare non poſſumus, ipſos neceſſe eſt proponere, ut eorum propoſitionibus pars noſtra valeat reſpondere. *Et alia manu.* Emeritus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi.

189. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Si petitoris loco adſiſtunt, qui crimina objecta defendunt, tuæ nobilitatis eſt pronuntiare. *Et alia manu.* Recognovi.

190. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Etiam proſecutione viri venerabilis Petiliani

id constat fuisse signatum, ut, utrum pars Catholica, quod nomen sine præjudicio dicere me multis interlocutionibus patefeci, jure publico agi vellet, an certe divinis testimoniis, evidenter ostenderet. Sed denuo ad quæsita responsum est ita, evidentissime monstraretur, si crimina non objicerentur, a documentis publicis discedendum, quæ probari non posse aliter nisi publicorum certum est attestatione gestorum; sin vero causa Ecclesiæ tractaretur, legalia tantum testimonia proferrentur. De quibus quid placeat, evidentius designetur.

191. *Petilianus Episcopus dixit:* Duo sunt, quæ præter cætera a diei hujus principio cœpimus ventilare: unum, ut ipsi legissent, quid Imperatori clementissimo suggesserint; aliud, utrum disceptationem legis divinæ tenere cupiant, an publicas leges. De utroque nihil mihi aperte responsum est. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

192. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ad omnia esse responsum, superiora testantur gesta. *Et alia manu.* Recognovi.

193. *Petilianus Episcopus dixit:* Pervidet igitur sublimitas tua, sensim nos ad causæ interna deduci; pervidet illa tua præstantia atque vivacitas sensus, magis mihi interlocutionibus nobilitatis tuæ, quam responsionibus adversariorum fuisse responsum. Igitur evidentius aliquid decernatur, evidentius constet; noverim, quid debeam respondere. Mihi enim, sicut tua meminit nobilitas, idem a patribus meis mandatum est, ut objectis respondeam, non ut objiciam aliquid. Non enim loco petitoris adsisto, sed responsuri. Qui sæpius apud Imperatoris aures & coram omni populo sane apud se constituto in crimen nos invidiamque deducunt, ut hæreticos nominent, ut schismaticos quoque appellent, hoc doceant, hoc diluo, huic rei responsurus sum, si

modo

modo ſe ad legalia convertant, ipſiusque legis quærant reſponſa atque judicia. Sin vero utraque miſcent, evidentius deſignetur. Noverim genus actionis, nemo me reprehendat in publico, nemo bonæ cauſæ infirmum eſſe judicet defenſorem, nemo judicet obliquum, nemo adverſarium doloſum & licentioſum, cui omnia permittuntur; ut, cum de his juſta atque evidentia requirantur, libeat illis delicate, quomodo voluerint, nebulas ac tenebras obtendere, ut veniri non poſſit ad cardinem veritatis. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus appellatione incolumi recognovi.

194. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Duo ſunt, quæ ſanctitas tua credidit poſtulanda; unum, ut mandatum, in quo legati delecti ſunt a parte e diverſo ſiſtente, relegeretur, aliud, utrum a divinis legibus recederent, evidentiſſime demonſtrarent. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Reſpondeant breviter ad utrumque. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Uni rei, quoniam mea intererat, ipſe reſpondi. Nec enim de his legatis poteram dubitare, de quorum legatione pronuntiaverat clementiſſimus Imperator, ne in ejus injuriam refricari aliquid videretur. Aliud vero eorum conſtat proſecutionibus definitum, quibus id evidenter oſtenſum eſt, velle ſe a publico jure ſub ea conditione diſcedere, ſi de perſonarum criminibus taceretis. Unde quoniam hinc conflictus tantum remanſiſſe cognoſcitur, ut, qui petitoris loco adſiſtat, evidentiſſime demonſtretur, quoniam geſta a veſtra parte oblata recitata ſunt, patimini denuo etiam ea, quæ a diverſa parte offeruntur, ab officio recitari.

195. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Cujus geſta ſunt, quæ a partibus meis recitata ſunt? ſi abſentes eſſent e diverſo ſiſtentes, licuit tibi, vir nobilis, abſentum partes judiciario animo defenſare. Nunc præ-

ſentes ſunt, ipſi mihi reſpondeant, ipſi edicant, ipſi ad utraque, quæ propoſui, reſpondere non differant. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Nec reſpondere nos permittis. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Tuum eſt pronuntiare, quid audias; illorum eſt agere cauſam, qui adverſus me loco petitoris. *Et cum diceret. Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus recognovi.

196. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Hoc pronuntiavit, ut ex geſtorum lectione hæc omnia poſſint diligenter agnoſci. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Ipſi dicant, ipſi profiteantur. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus incolumi appellatione recognovi.

197. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Jam diximus, unde agamus potius, id eſt, utrum publicis documentis, an divinis teſtimoniis. In veſtra eſt poſitum poteſtate. Si enim a criminibus hominum ceſſatis, & nos ceſſabimus a publicis documentis, & ſolam Eccleſiæ cauſam divinis teſtimoniis aſſeremus. Si autem ab hominum criminibus non deſiſtitis, neceſſe eſt, nos & a vobis publica documenta proferre. Hoc autem cum cognitori inſinuaremus, quia illi de corde non eſt excuſſum multiplicibus & ſuperfluis proſecutionibus veſtris ideo vobis jam a nobis hæc acta eſſe ipſe reſpondebat, non partes noſtras agens, ſed ſuas, cui jam inſinuavimus, ejusque cordi penitus infiximus, quid dicamus. *Et alia manu.* Recognovi.

198. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Quo ordine agere debeamus, in noſtra non eſt poſitum poteſtate, cum ipſum venire in noſtra poteſtate non fuerit. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi.

199. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Ergo ad interrogata reſpondete. Receditis a criminibus traditionis? Reſpondeant ad breve interrogatum

tum nostrum. Facitis jacturam criminum, quæ soletis objicere Cæciliano & collegis ejus, an in eadem criminatione persistitis? *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ad quæsita respondete.

200. *Emeritus Episcopus dixit:* Breve suum dicit esse postulatum, breve nostrum debet esse responsum. Omnis actio duas solet suscipere personas, petitoris & e diverso respondentis. Cum hæc causa suum ordinem teneat, conflictumque desideret, quid est, quod ante principia negotii quasi quædam mihi electio ex adversa parte proponitur, ut dicam, utrum criminibus intentatis Cæciliani refrager, atque ab iisdem, quæ objeceram, sileam, an objecta in judicio valeam confirmare? Memento Judicum summe, sicut adsoles, qui sit ordo dicendi. Nemo enim adversum se adstanti dicit: elige tibi, utrum me accusas necne. Nemo dicit: Intentaturus es crimen, an nihil mihi in judicio oblaturus es, & intentionibus tuis mutum quoddam silentium imponens inanis ac sine ratione de tam longinquis regionibus venisse dicaris, cum ad hoc ego adsistam, ut, si me ipse dixerit, illa dixisse, quæ graviter ferre aut imperialibus auribus, aut in suo mandato subscripsit, tum demum eligam atque respondeam, utrum velim intentionibus ejusdem secundum prosecutionis suæ tenorem legum confirmatione robustus accedere, an me ab hac actione removere. Videt præstantia tua, me respondere non posse, cum incertum dixerit, cum nihil tale proposuerit, cui debeam revocare responsum. Dico enim eum, utrum petitor, an responsor stet. Ille mihi dicit: Si Cæciliani causam intermiseris, tunc petitor sum; si autem non prætermiseris, necesse est, me re respondere ad ea, quæ videntur objecta. Si times Cæciliani causam, metuisque tibi aliquid objectum, tu proponere, tu instituere actionem in judicio

cio debebis. Adtrahe me, & in publicum colloca. Dic, me aliquod tibi crimen, quod ad aures Imperatorias detulisti, per publicam conscientiam commendasse. Cum ego autem de te magis expetam, quid audieris, quid me dixisse, quid me insinuasse judiciis intimes, cur metuis, cur vereris, actionem istam in judicio firmare? Nimirum illud attendis, ne petitoris suscipiens personam, eaque in judicium mittis, aut accepta, aut dicta, aut ab aliquo promulgata docere in judicio compellaris. Attende, vir nobilis, in quo statu sit ista causa, cum ego, qui pulsor, petitionem illorum promi in judicium petam, eosque, qua possum postulatione, deprecor semper, ne moratoriis ad negotii cardinem venire minime permittamur. Non ergo ex nostra parte est, quod adhuc usque nihil de negotio gestum est, cum, si personam suam judiciis adstruere voluissent, necesse nos erat, objectis illico respondere. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

201. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: O breve responsum! Quam multum dicitur, ubi inveniri non potest, quid dicatur! Breviter respondi ego postulationis tuis. Voluisti ex me scire, utrum le-

quoniam a parte vestra, quæ oblata sunt, constat esse recitata, tandem aliquando perlegantur.

203. *Petilianus Episcopus dixit:* Nemo duo eligit de duobus. Cum ergo proposuerim, ut alterum elegisset, ille sibi ambo evidentius vindicavit. Non timeo, non recuso, si hoc potest esse retinendum. Serva mihi primitus tempora legum, statuatur dies. Respondeat officium de die causæ, cognoscatur lapsus fuisse. Hinc judica, hinc debes ferre sententiam. Si quidem contra me sententiam ferres, si forte defuissem. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi.

204. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si die decimoquinto venerunt, ut ad quartum decimum occurrerent, quare octavo Kalendas constiterunt? *Et alia manu.* Recognovi.

205. *Petilianus Episcopus dixit:* Non inquietasti, scivi te lapsum, superflue ingressus sum judicium, qui intrare non debui post diem lapsi negotii. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

206. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quare ad Kalendas se promisit adfuturum esse Primianus? *Et alia manu.* Recognovi. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Hoc jube recitari. Quamvis ista transacta sint, quamvis ad illusionem populorum has nebulas injiciat pars diversa, tamen etiam hoc, petimus, præcipias recitari, ut sic saltem cognoscant, quam impudenter hæc iterum repetant, quæ jam ante transmissa sunt. *Et alia manu.* Recognovi.

207. *Petilianus Episcopus dixit:* Dum non vis designare alterum de duobus, ambo tenens, facis me eadem repetere. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

208. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Sciunt se in causa Ecclesiæ nihil habere, ideo mora-

toriis

toriis agunt. Quapropter, quoniam illa jam transacta sunt, ut cognoscatur, qui sit petitor, jube antiqua gesta recitari. *Et alia manu.* Recognovi.

209. *Petilianus Episcopus dixit:* Si legibus publicis uti vis, præscribo, ne legas. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

210. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Contra consensus proprios, quod legibus inhibetur, venire desideras; ex consensu enim partium constat, primum dilatum fuisse judicium, ut alio die vel tertio, vel certe post editionem gestorum negotium tractaretur. Unde, ut quis loco petitoris adsistat, diligentius declaretur, gesta recitentur.

211. *Petilianus Episcopus dixit:* Servarem consensum, si & ipsi servarent. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

212. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Recitentur gesta. *Adeodatus Episcopus dixit:* Contra hæc serva, quæ competunt. *Et alia manu.* Adeodatus Episcopus appellatione incolumi recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ea, quæ rationi & æquitati competere potuerint, salva erunt.

[redacted]

hominum non nisi his documentis, quibus solent ista vel demonstrari vel purgari. *Et alia manu.* Recognovi.

215. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ista frequentius dicta sunt. Unde, quoniam constat, primitus petitoris personam debere disquiri, gesta recitentur. *Martialis exceptor recitavit.* Incipit relatio Anulini Proconsulis, ubi ostendit Donatistas Cæciliani causam ad Imperatorem Constantium detulisse. *Et cum recitaret,*

216. *Montanus Episcopus dixit:* Ut quid iste titulus legitur? *Et alia manu.* Montanus Episcopus salva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Neuter titulus actis inseretur. *Martialis exceptor recitavit.* Augustis nostris Anulinus vir clarissimus Proconsul Africæ. Scripta cœlestia Majestatis vestræ accepta atque adorata Cæciliano & his, qui sub eodem agunt, quique clerici appellantur, devotio mea apud acta parvitatis meæ insinuare curavit. *Et cum recitaret,*

217. *Petilianus Episcopus dixit:* Unde hoc profert, ex publico scrinio, an de suo? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

218. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Legat, & tunc de nobis exigat hujus lectionis firmitatem. *Et alia manu.* Recognovi.

219. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ante lectionem, unde proferas, evidenter ostende.

220. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Si inde dubitant, archiva Proconsulis requirantur. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quoniam in archivis publicis ea, quæ recitantur, inesse dixisti, sicut cœperat officium, omnia relegere debebit. *Martialis exceptor ex superioribus gestis recitavit.* Eosdemque hortata est, ut unitate consensu omnium facta cum omni omnino

mune-

munere indulgentia Majestatis vestræ liberati esse videantur, Catholica custodita, sanctitati legis debita reverentia, ac divinis rebus inserviant. Verum post paucos dies extiterunt quidam adunata secum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendum putarent, quique fasciculum in aluta signatum & libellum sine signo obtulerunt dicationi meæ, atque impendio postularunt, ut ad sacrum ac venerabilem comitatum numinis vestri dirigerem, quæ manente Cæciliano in statu suo subjectis eorundem actis, quo cuncta Majestas vestra possit dignoscere, parvitas mea dirigere curavit. Transmisi libellos duos, unum in aluta signatus ita: *Libellus Ecclesiæ Catholicæ, criminum Cæciliani traditus a parte Majorini.* Item alium sine sigillo cohærentem eidem alutæ. Datum die decimo septimo Kalendarum Majarum Carthagini Domino nostro Constantino Augusto III. Consule. *Quo recitato*,

221. *Petilianus Episcopus dixit:* Quis est iste, qui agit? Cæciliani filius est, an non? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus salva appellatione recognovi.

222. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ne vobis dicatis patrem in terra, simul audivimus, simul legimus, simul populis prædicamus. Quid de me quæris, utrum sim filius Cæciliani? Cæcilianus, si innocens fuit, gaudeat de sua innocentia, me congaudente, non in ejus innocentia me spem meam ponente. Si autem nocens fuit, quod fortasse discussa causa vel sic vel aliter declarabit, sustinuit eum Ecclesia, quam teneo, ut a similitudinibus Dominicis non recedam, sicut paleam in area, sicut in eisdem pascuis hædos, sicut in eisdem retibus pisces malos, non tamen propter malos nos aut aream Dominicam deserere debemus, aut retia Dominica nefaria animositate dissensionis abrumpere, & in mare ante tempus littoris prosilire. *Et alia manu.* Recognovi.

223. *Mar-*

223. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sicut statutum est, omnia relegantur. *Emeritus Episcopus dixit:* Jube nos prosequi. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Agite. *Emeritus Episcopus dixit:* Recitata scriptura, quam pars adversa protulit. *Et cum diceret. Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi.

224. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Quis possit esse petitor, his gestis poterit inveniri. *Et alia manu.* Recognovi.

225. *Emeritus Episcopus dixit:* Recitata scriptura, quam pars adversa protulit, consors meus justa prosecutione signavit, nomen sibi imponere debere eum, qui causam defendit in judicio Cæciliani. Sed arctatus his nodis e diverso veniens quasi quodam lubrico fugere atque elabi conatur, duas in judiciis inferens personas & geminas actiones. Dicit enim: Si Cæciliani persona pro objectis criminibus poterit destrui, Ecclesiæ, inquit, nihil oberit, cum unius hominis persona destructa adstare videatur in fide. Quid ergo opus est, vir sublimis, Cæciliani causam in medium mittere, si nihil obest his, si nihil adversus eos facit? aut cur in judicio defenditur vel accusatur? cum enim dicat, neque sibi obesse ejusdem reatum, neque posse aliquam nebulam vel maculam Ecclesiæ innectere. Vides ergo superflue Cæciliani nomen in judicium missum, cum hac quasi peremptoria præscriptione excusatus esse videatur, ut, si reus sit, ab Ecclesia videatur extraneus, si innocens, quasi objectis criminibus purgatus atque liberatus bene in Ecclesia sua stetisse videatur. Judica, vir sublimis, unum eos tenere debere; si Cæciliani causam defendunt, superbire se & prosequi ea, quæ in judicio adversus Cæcilianum de veritate promuntur. Si autem dicunt, obesse sibi omnino non posse, quid fecerit

loquar, ipsi Ecclesiæ, quam tenemus. Pı
video, magnum volunt adferre compendiun
causam non objiciunt Ecclesiæ, quam ten
cant, quid ei objiciant. Si enim nihil, q
ramur? Si aliquid præter causam Cæciliani
offerant, id ostendant. *Et alia manu.* Rec

227. *Petilianus Episcopus dixit:* Tu quis
es Cæciliani, an non? tenet te crimen Cæ
non, si fuerit? *Et cum diceret.* *Et alia man*
nus Episcopus appellatione incolumi recog

228. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ*
in Ecclesia sum, in qua Cæcilianus fuit. *Et*
Recognovi.

229. *Petilianus Episcopus dixit:* Unde cœp
habes patrem? Alioquin si patrem tuum d
hæreticum te esse profiteris, qui nec ori
habere, nec patrem. *Et alia manu.* Petil
scopus appellatione incolumi recognovi.

230. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catho*
In Ecclesia sumus, in qua Cæcilianus Ep
gessit, & diem obiit. Ejus nomen ad alt

& remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem. Cœpit ista prædicatio ab Jerusalem, inde se ab illustrissimo exordio diffudit diffundens Ecclesiam, quam tenemus, primo per vicina, deinde per longinqua etiam in Africam venit. In hanc oculos aperimus, hanc in divinis eloquiis & testimoniis sicut ipsum Dominum Christum & redemptorem nostrum comperimus. Ab illo Deo patre, ab hac Ecclesia matre nullius me hominis crimina, nullius calumniæ separabunt. *Et alia manu.* Recognovi.

231. *Petilianus Episcopus dixit:* Cæcilianus tibi pater aut mater est, ut dixisti? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

232. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Jam audisti, quia frater erat. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Episcopus dixit:* Frater non est, qui generat filios. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

233. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Nec patrem nec matrem sibi esse Cæcilianum, apertissima prosecutione signavit. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Cæcilianus non est pater meus. Si bonus est, frater meus est bonus, si malus est, frater est malus. Tamen propter Sacramenta frater est, sive bonus, sive malus. *Et alia manu.* Recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ut, nec patrem suum nec matrem Cæcilianum fuisse, diligentius demonstretur, ejusdem prosecutio superior relegatur.

234. *Petilianus Episcopus dixit:* Satis illos defendis per Deum. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi.

235. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ecce dico, quoties voluerint, dico, Cæcilianus non est pater meus, quia audio Dominum meum dicentem: *Ne vobis patrem dicatis in terra: unus est pater*

vester Deus. Dico Cæcilianum fratrem, bonum fratrem, si bonus, malum fratrem, si malus est; quoniam propter communia Sacramenta frater meus est. Si autem judicium de illo meum vis audire, etiam innocentem credo, appetitum falsis criminationibus existimo, sed tanquam homo de homine existimans, non tanquam certum aliquid credens. Tu si objicis Ecclesiæ crimina Cæciliani, adsisto, defendo tanquam fratris ostendens, non pertinere ad Ecclesiam nec ad ejus causam, nec ei præjudicare; & sic demonstro, nihil te objicere Ecclesiæ Catholicæ, etiamsi vera fortasse, quod nullo modo poteris demonstrare, sint crimina Cæciliani. Si autem nec ipsa vera potueris demonstrare, etiam te judice vides, ubi remanseris, & quid rejecta tandem animositate erroris eligere debeas, ut nobiscum teneas veritatem, nobiscum amplectaris, damnato errore, charitatem. *Et alia manu.* Recognovi.

236. *Petilianus Episcopus dixit:* Ipsa sunt illa ambigua, quibus ab hodierni diei percurrit principio, nec tamen se alterum tenere aliquando professus est, cum utraque magno amplexu retineat, utrumque metuens [redacted]

237. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Habeo caput, sed Christus est. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Diligentius demonstretur, utrum patrem vestrum Cæcilianum aut matrem, sicut quæsitum est, esse dicatis. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Habeo caput, sed Christus est, cujus Apostolum audio. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi.

238. *Petilianus Episcopus dixit:* Quis te ordinavit, ut Episcopus esses? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi salvo appellationis effectu.

239. *Montanus Episcopus dixit:* Et quid est, quod dicit Apostolus Paulus: *Etsi decem millia pædagogorum habueritis in Christo, sed non multos patres. Per Christum enim ego vos generavi per Evangelium. Cumque streperent,*

240. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* De tumultu testatum sit. *Et alia manu.* Recognovi.

241. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ad quæsita responde.

242. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Habeo caput, sed Christus est, cujus Apostolum audio dicentem: *Omnia vestra, vos autem Christi, Christus vero Dei.* Nam & ubi se patrem dixit Apostolus, ne ipsius paternitatis velut basem humanam infirmitatem crederemus, addidit: *Per Evangelium ego vos genui.* Semen ergo & vena seminis mei de Evangelio ducitur. Honorificentiæ causa Patres appellamus eos, qui nos vel tempore vel meritis præcesserunt. Aliud est, cum quærimus, ad fidem quem habeamus patrem, ad salutem æternam quem habeamus patrem, ad retinendam Ecclesiam & percipienda Dei promissa quem habeamus patrem. Nam illud honoris est, ut quotidie senibus dicamus, *Pater*; quotidie etiam quibusdam non nobiscum in una Ecclesia, nec in iisdem Sacramentis constitutis dicimus, *Frater.* Sodomitis

etiam dixit Loth, *Fratres*, utique ad leniendum eorum animositatem, non ad cognitam fraternitatem & quasi unius hæreditate consortium. Tollantur ergo ista, distinguamus vocabula, quæ hominibus propter honorem debentur, & vocabulum, quod propter salutem requirimus. Pro salute æterna pace Apostoli dixerim, imo jubente Apostolo dixerim, non pater meus Apostolus est ad salutem æternam, qui mihi dicit; *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.* De hoc Dominus dixit; *Nolite vobis dicere patrem in terra.* Utique scivit dicturum Apostolum: *Per Evangelium ego vos genui.* Non enim Domino dicente: *Ne vobis dicatis patrem in terra*, contrarius futurus erat Apostolus dicens; *Etsi multos habeatis patres, per Evangelium ego vos genui.* Sed quia distinxit, ad quam rem patrem nobis constituerit Dominus, & pro qua honorificentia eum Apostolum possemus patrem accipere, ideo sic locutus est, ut ejus oratio non esset contraria Dominicæ veritati. Patres igitur, quoscunque agnosco in terra, honorificentiæ causa agnosco. Patrem salutis meæ non teneo nisi Deum, de quo mihi Dominus dixit; *Ne vobis patrem dicatis in terra*, & cui quotidie dicimus; *Pater noster, qui es in cœlis. Et alia manu.* Recognovi.

243. *Petilianus Episcopus dixit*: Quis dicitur, qui eum ordinavit? dicat, quis eum ordinavit. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus appellatione incolumi recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit*: Ordinator ejus inquiritur. Unde, quis eum ordinaverit, evidentius designetur. *Possidius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*: Quem?

244. *Fortunatianus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit*; Quid ad causam pertineat veritatis uniuscujusque Episcopi ordinator, non satis agnoscimus. Testimoniis

divi-

divinis pater Deus eſt edoctus. *Et alia manu.* Recognovi. *Petilianus Epiſcopus dixit:* Qui vocatur, qui eum ordinavit, edicat. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus appellatione incolumi recognovi. *Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Ordinavit, quem? multi adſtamus, multi adſertionem cauſæ ſecundum tenorem mandati ſuſcepimus. Cujus ordinatorem quærit, aut quare quærit, exponat pars diverſa, ut videamus, utrum dignum ſit ad hæc reſpondere. *Et alia manu.* Recognovi.

245. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Auguſtinus hæc dixit. Dicat, quis eum ordinavit. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Non modo Auguſtini cauſam ſuſcepimus defendendam, qualemcumque ipſe habet. *Et cum diceret. Et alia manu.* Recognovi. *Adeodatus Epiſcopus dixit:* Hoc eſt indicium cauſæ deſperatæ, ut, cum nos flagitemus alia, alia reſpondeantur, ut, quoniam objectis reſpondere non poſſunt, quærant alia, quibus nebulas innectant. Dicat igitur Auguſtinus, quis eum ordinaverit. *Et alia manu.* Adeodatus Epiſcopus ſalva appellatione recognovi. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Superflua quæri video. *Et cum diceret. Et alia manu.* recognovi.

246. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notarius dixit:* Ad interrogata reſpondere dignare.

247. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit:* Superflua quæri video a fratribus noſtris e diverſo ſiſtentibus, & ad ipſa ſuperflua non denego reſponſionem, dum tamen Eccleſiæ cauſa, cui reſponderi nihil poteſt, in fundamento tutiſſimo conlocetur. Ego, cujus ordinatorem requiris, homo ſum Chriſtianus, fidelis, quod Deo teſte loquor, Catholicus. Unde adhuc ambigimus, quis dignus hoc nomine vocitetur. Ego illam Eccleſiam defendo, hanc aſſero, qualicumque voce, in qua quidquid fuero, illa Eccleſia

est. Video, quo tendas, humanas calumnias consectaris, & quæ soleatis jactare & dicere, non alienum est ab auribus vel a cordibus nostris. Megalius me ordinavit Primas Ecclesiæ Numidiæ Catholicæ eo tempore, quo ille me potuit ordinare. Ecce respondi. Prosequere, profer, quæ præparas, ibi etiam calumniosus appareas. Ecce dixi ordinatorem meum, profer jam calumnias tuas. *Et alia manu.* Recognovi.

248. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Accepisti prosecutionem. Unde quid competat, respondere dignare, licet hæc, quæ de personis aguntur, cognitionem differre non debeant.

249. *Emeritus Episcopus dixit*: Si nulla est actio personarum, cur Cæciliani in judicio faciunt mentionem? Aut enim juste timent, quod eum desiderant excusare, aut si superflua actio adversus Cæcilianum intenta liberat mores, vitam purgat, hoc ipsum debent legalibus testimoniis approbare. Dicimus etenim multis legalibus documentis sacerdotum vitia ac probrosos mores & nefariam conversationem maculam aut rugam Ecclesiæ semper inferre. Unde enim est, quod Apostolus ait: *Non habentem maculam neque rugam.* Et iterum: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* Multis etiam documentis lex divina diffunditur, quibus immaculata vita pastoris debeat cœlestibus testimoniis approbari. Sed ne per longitudinem prosecutionis audientiæ fastidium faciam, aut forte prætercam, quæ competunt causæ, quoniam habemus in manibus divinorum Sacramentorum collectam undique uniformitatem, idipsum potestas tua adversum eorum mandatum, quod legaliter se scripsisse dixerunt, jubeat recitari, ut post adsertionem nostræ prosecutionis lectionemque libelli sive litterarum, quas in judicio petimus recensendas, universa, quæ nostris partibus competunt, specialiter peragamus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

250. *Mar-*

250. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Constare quidem primitus volueram, ut, quis loco petitoris adstaret, ex recitatione gestorum evidentissime monstraretur. Sed si vultis ab hac me parte discedere, evidenter ostendite, ut ea, quæ offertis, debeant recitari.

251. *Montanus Episcopus dixit:* Interim jube recitari, & respondebimus. *Et alia manu.* Montanus Episcopus salva appellatione prosecutionem meam recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Recitetur. *Romulus exceptor recitavit.* Flavio Marcellino viro clarissimo spectabili Tribuno & Notario Januarianus & cæteri Episcopi veritatis Catholicæ, quæ persecutionem patitur, non quæ facit. Quia apud acta nobilitatis tuæ fratribus collegisque nostris defensionem mandavimus. *Et cum recitaret,*

252. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quantum ex istius epistolæ, quæ profertur, principiis demonstratur, denuo aliud video processisse mandatum, cum post confirmationem personarum ea omnia, quæ partibus competunt, vestro nomine debuerint judiciis intimari, quoniam ab illis post mandatum semel factum constat transiisse negotium.

253. *Emeritus Episcopus dixit:* In mandato suo legalia quæque se posuisse dixerunt. Hæc eadem legalia nos scripturis legalibus convincimus. Nihil absque mandato est; imo ut audientiam præstantia tua præbeat, hoc rogamus. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Non hæc proferri prohibui, sed rectius erat, ut vestro nomine, qui adsistitis, proferrentur. *Emeritus Episcopus dixit:* Cum actio nobis competat, scriptura mandati nihil interest, utrum ex nostra persona, an ex eorum, qui mandaverunt, proferatur, dummodo hoc ipsum jubeas recitari.

ftinguit fenius. *Et alia manu*, Emeritus Epif
cognovi.

256. *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholi*
Ipſi legant; concedamus eis, quod ipſi nobi
dere noluerunt. *Marcellinus vir clariſſimus Tr*
Notarius dixit: Eccleſiaſtici Notarii ea rele
apertius deſignetur, quæ a venerabilibus v
ſtant oblata. *Poſſidius Epiſcopus Eccleſiæ Cathol*
Scriptum ſit, ipſos petiiſſe, ut a ſuis Notar
quæ proferunt, recitentur. *Et alia manu.* Re
Marcellinus vir clariſſimus Tribunus & Notari
Nihil intereſt, a quo relegantur. *Petilianus*
dixit: Non de fide dubitatur officii, ſed de pr
tione. *Et alia manu.* Petilianus Epiſcopus re

257. *Marcellinus vir clariſſimus Tribunus &*
xit: Superflua eſt iſta cauſatio. Unde, ut di
omnia cognoſcantur, ab Eccleſiaſticis Notari
oblatum eſt, recitetur. *Alypius Epiſcopus Ec*
tholicæ dixit: Legatur concedentibus nobis;
nobis concedere noluerunt. *Habetdeus Epiſco*
Ego lego. *Marcellinus vir clariſſimus Tribun*
tarius dixit: Lege.

dicium est, quod uni parti concesserit, alteri non negare, ne uni parti favere, alteram premere videatur. Quod te pro tua præstantia & longe prospicere, & longius condecet præcavere, maxime cum populos edictis invites de audientiæ tuæ libramine judicare. Adversarii igitur Traditores persecutoresque nostri cum elucubratum volumen sui mandati diuque conceptum & expositum actis ingererent, sine præjudicio equidem nostro libenter audisti. Quod ut huic epistolæ nostræ concedas, impendio postulamus; non quo illorum prava perversaque doctrina nos terreat, sed ne labor sit defensoribus nostris, contra librum illorum prolixum & contra prosecutiones eorum confligere, cum nec dies totus causæ sufficiat, nec vox aut latera defensioni, ut liber cum libro, & defensio cum defensione concertet. Quare igitur hanc epistolam nostram, petimus, accipi atque inseri jubeas,. tunc deinde causam audire digneris. Adversarii enim nostri decursis testimoniis, quibus Ecclesia cum laude sui ubique diffunditur, id prius mandant suis defensoribus peragendum, ut contra nos, qui Ecclesiæ defendimus puritatem, isto modo agant, ut eandem Ecclesiam habituram in se permixtos simul bonos & malos usque in finem seculi dicant esse prædictam. Cujus rei causam nos magis ostendimus, Ecclesiam Domini in Scripturis divinis sanctam & immaculatam fore ubique nuntiatam. Per Isaiam: *Exurge Sion, indue fortitudinem tuam Jerusalem civitas sancta, non adjiciet transire per te incircumcisus & immundus.* Et iterum. *Dic filia Sion, ecce tibi Salvator adveniet habens mercedem & opus ante faciem suam, & vocabit illum populum sanctum redemptum a Domino. Tu autem vocaberis desiderata civitas, & non derelicta.* Et iterum. *Confortamini manus dissolutæ, & genua debilia confortamini. Qui estis pusillanimes, nolite timere, Dominus noster judicium retribuet, & ipse veniet, & salvos faciet nos: tunc aperientur oculi*

cæcorum, & aures ſurdorum audient, plana erit lingua mutorum, & claudus ſaliet ſicut cervus, quoniam rupta eſt in deſerto aqua, & fons in terra ſitienti. Et adjecit: *Illic via munda & via ſancta vocabitur, & non tranſibit illic immundus, neque erit illic via immunda. Etiam illic non erit leo, neque ex beſtiis malis aſcendet in illa, neque invenientur in illa, ſed ambulabunt illic redempti & electi*; de qua in Canticis Canticorum ex perſona Domini ſcriptum eſt: *Tota ſpecioſa es ſoror mea, & reprehenſio non eſt in te.* Quod Paulus Apoſtolus apertiſſime demonſtravit dicens: *Chriſtus dilexit, & ſemetipſum tradidit propter eam, ut eam ſanctificaret, purgans eam lavacro aquæ in verbo, & adjungens ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid ejuſmodi, ſed ſanctam & immaculatam.* Et iterum. *Deſponſavi enim vos uni viro virginem ſanctam aſſignare Chriſto.* His ergo tot & tantis documentis de Eccleſiæ puritate, quæ per ſpiritum promittebatur, ſpretis atque contemptis, malos in illa inter bonos eſſe manſuros, per zizaniorum ſimilitudinem incompetenter affirmant, cum ipſam ſimilitudinem Dominus interpretatus ſit Apoſtolis ſuis dicens: *Qui ſeminat bonum ſemen, filius eſt hominis. Ager autem eſt hic Mundus, bonum autem ſemen hi*

[redacted]

conium Scripturarum divinarum, quo jubentur polluti e medio ſanctorum ſacerdotum diligentia ſeparari, dicente Domino per Moyſem: *Legitimum*, inquit, *æternum in progenies veſtras, dividere inter ſanctos & profanos, inter mundos & immundos.* Quod alibi neglectum in perſona ſacerdotum Spiritus increpat dicens: *Sacerdotes ejus repulerunt legem meam, profanabant ſancta mea, inter mundum & immundum non dividebant, & inter ſanctum & pollutum non ſeparabant.* Ad hanc parabolam illud quoque adverſarii ſubjungunt, paleas cum frumentis debere ſimul in Eccleſia permanere. Quod Jeremias repercutit dicens: *Quid paleis ad frumentum?* & Paulus Apoſtolus: *Quæ particula eſt fideli cum infideli, aut quæ communio luci ad tenebras.* Et Salomon: *Si communicabit lupus agno aliquando, ſic peccator juſto.* Piſces etiam bonos & malos uno reticulo usque ad litus, id eſt, juſtos & injuſtos usque in finem ſeculi ſimul contineri & protrahi confirmant; non intuentes hoc de reis latentibus dictum, quoniam reticulum in mari poſitum quid habeat, a piſcatoribus, id eſt, a ſacerdotibus ignoratur, donec extractum ad litus ad purgationem boni ſeu mali prodantur. Ita & latentes & in Eccleſia conſtituti, & a ſacerdotibus ignorati, in divino judicio proditi tanquam piſces mali a ſanctorum conſortio ſeparantur, ſicut Dominus in Evangelio de latente reo, qui per obreptionem ſacerdotes fefellerat, per figuram loquitur dicens: *Intrans*, inquit, *Rex videre recumbentes, vidit illic hominem non habentem veſtimentum nuptiale, & ait illi: amice, quomodo huc veniſti? ille autem obmutuit, & dixit Rex miniſtris ſuis: auferte illum pedibus & manibus, & mittite illum in tenebras exteriores: illic erit ploratio & ſtridor dentium.* Secundum hanc igitur rationem fruſtra dixerunt, bonos propter malos ſacrilega ſeparatione non deſeri, ſed malos propter bonos pia unitate tolerari; cum propter

hanc

mentum, & argentum & ferrum, & stannum (
in medium camini ad insufflandum in igni, u
ita recipiam vos in ira mea, & conflabimini in
& scietis, quia ego sum Dominus, qui effudi
super vos. Contra hæc & talia, quibus Eccl
contaminatione permixtorum immundorum
tur, clarum est, adversarios qua conscien
cinantes erroribus malos nolint a bonorum
nione discerni. Sequuntur enim apertissim
mantes, ut dicant, Ecclesiam malorum del
manifestorum non posse maculari,. adhiben
pla Prophetarum, qui licet eos increparen
lictis, tamen se ab eis corporaliter non se
cum ostendamus longe aliud fuisse illud te
quo frequentare Baptismum toties, quoti
bant, permittebantur. Tamen etiam sic in
eidem Prophetæ, a malorum communione
nuisse, quando Sophonias Propheta, qui ad
in schismate positum missus, nec panem n
jubetur accipere, qui circumventus vio
cepto a leone confectus est; Elias etiam
altaribus schismatis Samariæ nunquam com

quo Pseudopropheta ita regi invidiam facit dicens: *Conglobationes facit adversum te Amos in medio domus Israel. Non potest terra supportare sermones ejus, & ob hoc insuper expellitur.* Jam vero in ipsa Jerusalem quomodo poterant Prophetæ sacrificiis peccantium hominum communicare, quæ ipsi divino Spiritu pleni damnabant Isaia dicente: *Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus, plenus sum. Holocaustomata arietum, & adipem agnorum, & sanguinem taurorum & hircorum nolo, nec sic veniatis in conspectu meo. Quis enim exquisivit ista de manibus vestris? calcare aulam meam non adjicietis; si attuleritis similaginem, vanum. Incensum abominatio est mihi. Neomenias vestras, & sabbata & diem magnum non sustineo. Jejunium & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Facti enim estis mihi in abundantia multa. Jam non parcam peccatis vestris. Cum extenderitis manus, avertam oculos meos a vobis: & si multiplicaveritis preces, non exaudiam vos. Manus enim vestræ sanguine plena sunt.* Et iterum. *Facinorosus autem, qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat; & qui similam offert, quasi sanguinen porcinum & qui thus in memoriam, quasi blasphemus.* Aggæus etiam non modo sacrificia, sed ipsam gentem peccatricem penitus execratur dicens: *Sic & populus iste, & sic gens ista: & si quis illuc accesserit, inquinabitur.* Et Malachiel. *Vos o sacerdotes, qui profanatis nomen meum, & dixistis: In quo profanavimus nomen tuum? & ponentes in altari meo panes pollutos, & dixistis: In quo polluimus illos? in eo ut diceretis: Mensa Domini benedicta est, & quæ superponebantur, annullastis.* Et ita in omnibus Prophetis invenies: quoniam si communicassent eis, quos tantis vocibus condemnabant, prævaricationis crimen incurrerent. Quod ergo inter eos erant, commorationis fuit, non communionis. In defensionem deinde sceleris sui auctoritatem sibi exemplo Judæ Traditoris

assumunt, quo eum dicunt a Domino & præcognitum assumptum, & cognitum toleratum; cum utique sine præjudicio præscientiæ suæ Dominus Christus Judam in Apostolorum numerum assumpserit, cognitum autem sibi, non hominibus, hoc ratione pertulerit, qua & hodie perferre videtur occultos. Scriptum est enim: *Quæ occulta sunt mihi, quæ manifesta vobis & filiis vestris.* In Psalmis: *Nonne Deus inquiret ista? ipse enim scit latentia cordis.* In Regnorum: *Homo videt in facie, Deus autem videt in corde.* Et in Apocalypsi: *Et scient omnes Ecclesiæ, quoniam ego sum scrutator renum & cordis.* Denique Domino cum discipulis recumbente & dicente: *Unus ex vobis me tradet*, atque respondente eodem Juda, *Numquid ego sum Domine*, & ab eodem Domino audiret, *Tu dixisti*, detectum se protinus videns confusus abscessit, sed cum ipsa postmodum turba ad tradendum Dominum venit. Vadant ergo cum suo Juda patrono inimici dominicæ veritatis, qui suo more defendere reos manifestissimos elaborant. Item ad defensionem pollutæ permixtionis suæ verba Apostoli objiciunt, quibus ait: *Sive per occasionem, sive per veritatem miserebor, quoniam filii fornicationis sunt, quia fornicata est mater ipsorum, dedecoravit eos, quæ peperit eos.* Et in Isaia: *Quomodo vestimentum consparsum in sanguine non erit mundum, ita nec tu eris mundus, qui terram meam perdidisti, plebem meam occidisti: non manebis in æternum tempus, semen nequam. Para filios tuos interfici peccatis patris sui, ut non exurgant.* Et in Regnorum libro tertio: *Et deposuit Salomon Abiathar de sacerdotio Domini, ut impleatur verbum Domini, quod locutus est de domo Heli in Selom.* Jam vero quod dicunt, Baptismum Christi ita defendi, sicut defenditur ipsa Catholica ubique & apud omnes esse, decretis Patrum nostrorum Martyrum beatissimorum compendio brevitatis excluditur. Illud autem quam incaute immemores sui inimici veritatis oppugnant,

pugnant, & apud fures & raptores quoslibet extraneos datum Baptiſma ſuſcipi debere, adhibito incompetenti ad hanc rem teſtimonio Pauli Apoſtoli, quod ſcriptum eſt: *Qui veritatem Dei in injuſtitia detinent*, hoc in loco furtum furtivo voluerunt defendere teſtimonio; Apoſtolus enim de gentilibus agens & incredulos increpans ita locutus eſt dicens: *Revelabitur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent, quoniam quod cognoſcibile eſt Dei, manifeſtum eſt illis. Deus enim illis manifeſtavit. Etenim quæ inviſibilia ſunt ejus, a conſtitutione mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus ejus & divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles; quia cum cognoviſſent Deum, non ut Deum honorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cognitionibus ſuis, & intenebratum eſt inſipiens cor illorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, infatuati ſunt & immutaverunt claritatem Dei incorrupti in ſimilitudine imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum; propter quod tradidit illos Deus in concupiſcentia cordis illorum in immunditiam.* Unde ſecundum hunc ſenſum etiam gentilium inquinata myſteria ſe ſuſcipere profitentur. Secuti autem ſunt, errorem ſuum evidentiſſimis accumulare blasphemiis, quo dicant eos, qui hæreticorum baptisma reprobant, poſſe Chriſtum reprobare, quod eum dæmonia confeſſa ſunt. Hoc loco non ſolum ſanctorum Martyrum decretis inſultant, ſed magis parati ſunt dæmoniorum, quia Chriſtum confeſſi ſunt, communione miſceri. Quod autem ſubtili bretate iſta dixerunt, eum, qui foris baptizatus fuerit, ſuſcipi debere, non ut, quod deeſt, adſit, ſed ut quod ineſt, proſit, in utroque ſe ipſos circumveniſſe monſtrantur. Omnia enim hæc, ut ſupra dictum eſt, ſanctorum Martyrum ſententiis evacuantur. Unde enim fieri poteſt, ſi una eſt Eccleſia, & indiviſus eſt

aurissimorum, & ne tetigeritis ab omnibus, (
ne simul pereatis & vos in omnibus peccatis e
Isaias. *Discedite, exite inde, & immundum*
gere: discedite de medio eorum, qui fertis ‹
Item Apostolus. *Vos enim estis templum Dei*
enim ipse: Quoniam habitabo in eis, & in (
& ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populi
quod discedite de medio eorum, & separamini, &
ne tetigeritis, & ego recipiam vos & ero vobi
& vos eritis mihi in filios & filias, dicit Do
potens. Illud vero quale est, ut, cum nos
mus persecutiones & immanes crudelitat
ipsi & majores eorum nos patresque nost
nos centum vel amplius sine cessatione af
que vexaverint, illi isto non erubescant ut
quod dicant, ab aliquibus nostrorum M
fuisse persecutiones inlatas, cum utique
sit usurpata Ecclesia, & compauperum civ
tere voluisse, nec ullam ad communionem n
lentem invitumque coegisse, & aliud sit,
rore per universum populum Christianum c
crudeliter exercere. Quis enim nesciat, i

Leontium, Ursatium, Macarium, Taurinum, Romanum cæterosque executores, quos in sanctorum necem a principibus seculi meruerunt, quando plurimi venerabiles sacerdotes occisi, alii in exilium relegati, Christianitas late vexata, sacrata stuprata virginitas, proscripti divites, spoliati pauperes, ablatæ basilicæ, atque acti in fugam profugi sacerdotes, nostro nunc tempore quanta commiserint, nullus ignorat. Episcopis ingesserunt exilia, Christianis fugientibus præcipitia, oppresserunt populos, prædati sunt clericos, invaserunt basilicas, intulerunt consentire nolentibus plagas; postremo in uno tantum oppido Bagajensi eorum causa multorum Christianorum sanguis effusus est, & nec sic satiati in hodiernum cessare contenti sunt. Unde quia ad hoc tantæ immanitatis eorum acerbissimos titulos de Scripturis divinis, quibus ista flagitia prohibentur, superfluum sit, documenta subnectere, cum talia nec mundanis legibus permittantur, satis sit eorum nos errori respondisse, & quæ superfluo responderunt, divinis testimoniis eluisse. *Et alia manu.* Dominus te incolumem conservet, quod optamus. Recognovi.

259. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Id, quod lectum est, gestis præsentibus adhærebit. *Et adjecit.* Et quoniam in hoc præbitam patientiam constat, ea, quæ dudum sunt oblata, recitentur, & ad hæc omnia pars e diverso sistens respondere cogatur.

260. *Emeritus Episcopus dixit:* Prius testimoniis testimonia revincant; tunc ad ea, quæ sublimitas tua judicaverit, veniendum est. *Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appellatione recognovi.

261. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Permitte nos, vir sublimis, pro causa Ecclesiæ non diutius superfluis immorari. Atque utinam fratres nostri e diverso sistentes hanc epistolam ante illos om-

nes moratorios sermones suos protulissent, ut jam d
Ecclesia, unde causa vertitur, aliquid ageremus. Ani
advertit ergo nobilitas tua, in hac epistola duo qu
dam genera vel objectionum vel rerum inserta, qu
bus respondere debeamus; unum de divinis Scriptu
ris & sanctæ legis eloquiis, alterum de criminatio
bus humanis, quæ objicienda, nescio, qui inv
diosius potius quam verius putaverunt. Ad hæ
duo paucis, si Dominus adjuverit, respondebimu
ne prolixum sermonem tantæ prolixitati reddamu
Quæstio est de Ecclesia, utrum permixtos malos us
que in finem habitura prædicta est, an omnino omn
bonos, omnes sanctos atque immaculatos in hoc sæ
culo isto etiam tempore usque in finem ultimum sæ
culi. Utraque testimonia divina sunt, & utique re
pugnantia esse non debent, nec omnino possunt,
intellectorem inveniant. Aream esse Ecclesiam no
ego dixi, non quisquam nostrum, sed Evangeliu
loquitur, ubi scriptum est venturum, qui ventilabru
ferat in manu sua, & mundaturum aream suam, fru
menta recondet in horreo. *Et cum diceret. Et ali
manu.* Recognovi.

262. *Emeritus Episcopus dixit:* Non legit aream

[redacted]

rturbatio, nulla interruptio. Permittat, ut finiam, iod cœpi eloqui, & sic respondeat. Quare non no-s rependitur, quod prærogavimus? Animadvertit obilitas tua patientiam nostram, cum tam longa re-taretur epistola. *Et cum diceret. Et alia manu.* Re-ognovi. *Emeritus Episcopus dixit:* Nos gravat, cum dicit esse patientem, & non debet de se referre ntentiam, de quo alius judicat. *Et alia manu.* Eme-tus Episcopus recognovi.

265. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* O esses & tu patiens, donec finiam, quod profe-ior! Ergo, ut dicere cœperam, divina sunt testi-onia de zizaniis & tritico ea, quæ intelligere cona-: verumtamen de retibus aliquando confessi sunt, iod malos & bonos habitura est Ecclesia, sed eos xerunt esse sacerdotibus incognitos, & ideo non æjudicare bonis, quoniam ignorarentur. Ego au-m possem qualibuscunque facultatulæ meæ assertio-onibus ostendere, illum esse veriorem intellectum, iod Ecclesia habeat & bonos & malos, zizania sci-:et & triticum, mundumque ipsum appellatum esse o Eccesiæ nomine, quandoquidem Dominus ipse cit: *Non ut judicem mundum, sed ut salvetur mundus r ipsum*, cum sciamus Dominum non salvare, nisi cclesiam. *Et alia manu.* Recognovi.

266. *Emeritus Episcopus dixit:* Mundus te non ognovit; ergo Deum Ecclesia non agnovit, si mun-is Ecclesia est. Et iterum dixit: *Ut reus fiat totus undus Deo.* Et iterum dixit: *Si de mundo essetis, mun-is, quod suum esset, amasset; sed nunc quoniam de mundo on estis, propterea odit & persequitur vos mundus.* Et erum: *Ipsi de mundo sunt, & mundus obaudit eis.* Et erum: *Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris i illo. Et alia manu.* Emeritus Episcopus salva appel-tione recognovi.

spondere, si Deus adjuverit, prolixæ epistol
nec rogamus, ut edatur nobis, & consid
postea respondeamus, sicut ipsi de manda
fecerunt. Præbeant nobis aliquam patienti
columitatem tuam. *Et alia manu.* Recogno
cellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius d
postulantur. Patientiam ejusdem prosecut
tum est, debere commodari.

268. *Emeritus Episcopus dixit:* Ipse sibi
dum longa prosequitur. *Et alia manu.* Em
scopus recognovi.

269. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ*
respondere volunt, removeatur epistola,
respondeamus. Sin autem, permittant resp

270. *Adeodatus Episcopus dixit:* Possumu
patientiam. *Et cum diceret. Et alia manu.*
Episcopus recognovi. *Augustinus Episcopus*
tholicæ dixit: Quando legebatur epistola,
mus, tanquam ipsi prosequerentur. Prosecu
rum præbuimus silentium. Nolo enim dic
tiam, quia id calumniantur. Præbeant nc

tholica dixit: Serva tibi, quod reprehendas, si aliquid contradicitur. *Et alia manu.* Recognovi.

271. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Promissa patientia præbeatur. *Montanus Episcopus dixit:* Quando omnia in animo retinentur, si non ad singula respondeamus. *Et alia manu.* Montanus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Tenorem universæ epistolæ patienter constat auditum, consequens est, ut responsione ad singula patienter audire dignemini.

272. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ideo & illa conscripta sunt, & hæc excipiuntur. Si quid memoriam fallit, & ego possum petere, ut mihi de epistola recitetur, & ipsi possunt, ut illis ex codicibus recitetur, præbere silentium. Agamus aliquid. Ut ergo dicere cœperam, ipsis admonentibus, invenimus in scripturis mundi nomen in malo, mundi nomen in bono. Nam mundi nomen in malo, sicut ipsi dixerunt: *Et mundus eum non cognovit:* &: *Si qui dilexerit mundum, non est charitas patris in illo*, & cætera. Mundi autem nomen in bono: *Ut credat mundus, quoniam tu me misisti.* Non enim credere malorum est. Mundi nomen in bono: *Non venit, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Non salvabitur nisi Ecclesia in mundo. Cum ergo & in bono mundus, & in malo mundus, unde ista scripturarum rixa? si intellectore careat, adhibe lumen intelligentiæ, vide mundum in malo omnes dilectores temporalium per universas gentes, vide mundum in bono omnes fideles & spem gerentes æternæ vitæ per universas gentes. *Deus erat in Christo*, inquit, *mundum reconcilians sibi.* Si reconciliari potest Deo detestatus ille mundus, de quo dictum est, quia non est charitas Christi in eo, qui dilexerit mundum, judicent, qui loquuntur. Audiat ergo patienter nobilitas tua. Video Scripturam sanctam per commixtos bonos & malos, sicut ipsi de

retibus jam confessi sunt, præsignasse Ecclesiam. *Et cum diceret, cumque streperetur, Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Scriptum sit, quia perstrepunt.

273. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ipsos perstrepere acta contineant. *Alypius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Ubi est promissa patientia, quæve vicissitudo rependitur? nonne indicant, quemadmodum diffidant? *Et alia manu.* Recognovi.

274. *Petilianus Episcopus dixit:* Quid sit Mundus, quid sit Ecclesia, apertissime definitum est ab ipso auctore mundi atque factore, per quem omnia facta sunt, & sine quo nihil est factum. Ipse enim Dominus dixit: *Mundus hic ager.* Potuisset dicere: mundus Ecclesia est. Quis igitur hominum audet definire, quid mundus sit, cum ipse Dominus hujus factor atque opifex jam dignatus fuerit definire? *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

275. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Quid mundus sit, qui salvandus dicitur, evidenter ostendite.

276. *Petilianus Episcopus dixit:* Homo dictus est mundus, ubi dixit: *Mundum reconcilians sibi.* Non enim sibi Deus belluas, sed homines voluit reconciliari. *Et alia manu.* Petilianus Episcopus recognovi.

277. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Ex his omnibus, qui mundi nomine nuncupantur, dicis Ecclesiam posse constare, postea declaratam an certe renuis?

278. *Emeritus Episcopus dixit:* Tollis nos a manifesta præscriptione. Ait Dominus Christus in Evangelio: *Ager mundus est. Et cum diceret. Et alia manu.* Emeritus Episcopus recognovi. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Patimini ergo, ut ad omnia, quæ epistolæ textus continet, respondeant, & tunc plenissime de omnibus judicabo.

279. Hi-

279. *Hilarus exceptor dixit:* Quoniam a diluculo partes egerunt, & codices binos implevimus, si jubet præstantia tua, alii nobis exceptores subrogentur, ut ad conferendum exeamus, datis nobis custodibus. *Vitalis Notarius Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Hoc & ego suggero, quod & exceptor nobilitati tuæ adstans suggessit.

280. *Marcellinus vir clarissimus Tribunus & Notarius dixit:* Sicut etiam superiore judicio factum est, hi, qui se tabulas implesse commemorant, cum custodibus exeant, in eorum loco aliis subrogatis. *Cumque id fieret,*

281. *Augustinus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ dixit:* Mundus ergo, non enim aliter & nobis videri potuit, in hominibus intelligitur; non utique ita stulti simus, ut belluas etiam & quæcunque irrationabilia animantia ad salutem, quam Christus promisit, pertinere dicamus. Prorsus hoc dicimus: *Mundus in maligno positus est*, homines sunt: *Ut credat mundus, quia tu me misisti*, homines sunt: *Mundum reconcilians sibi*, homines sunt, & cætera, quæ in malo dicta sunt, homines illi. Per totum enim mundum utrique mali mixti bonis. Sic & Ecclesia, quam confessi sunt, retium nomine declaratam habere malos, sed dixerunt latere peccatores, constat jam, quod habeat bonos & malos. De latendo & de non latendo quæstio est, utrum pertinuerit, ad pietatem bonorum etiam malos cognitos tolerare, ne desererent bonos, an propter malos totum deserere voluerint, quibus mali quid in Ecclesia apparuerit. Ipsa quæstio est, hoc probamus. Dicimus enim nos, non negligendam quidem Ecclesiasticam disciplinam, & ubicunque fuerint proditi mali, coercendos eos esse, ut corrigantur non solum sermone correctionis, verum etiam excommunicationibus & degradationibus, ut humilem locum salutis in Ecclesia quærant; ad medicinam ipsorum

Flagitantibus itaque patentiam eorum Cathol
per multas cognitoris interlocutiones vi
trantibus responderunt litteris eorum osten
multis sanctarum Scripturarum testimoniis &
plis malos in Ecclesia sic nunc esse permixt
quamvis debeat invigilare Ecclesiastica discip
eos non solum verbis, sed etiam excommuni
bus & degradationibus corripiendos, tamen
lum in ea latentes nesciantur, sed plerumque
pacem unitatis etiam cogniti tolerentur : sic
dentes divina testimonia consonare, ut & ill
bus commendaretur Ecclesia cum malorum c
tione, hoc tempus ejus significarent, qualis
præsenti seculo, & illa testimonia, quibus co
datur, non habere commixtos malos, illud ej
pus significarent, qualis venturo seculo in æ
futura est; sicut nunc mortalis est, id est, ex
libus hominibus constat, tunc autem immorta
quando in ea nemo morietur, sicut ipse Christ
tempore fuit pro illa mortalis, post resurrect

ſed commixtos bonis malos intra retia ſuorum Sacramentorum futuros doceret, poſt reſurrectionem autem, quando juſſit retia mitti in dexteram partem, ut poſt reſurrectionem noſtram bonos ſolos in Eccleſia futuros intelligeremus, ubi ulterius hæreſes & ſchismata non erunt, quibus modo retia disrumpuntur. Nam & Evangelium non tacuit in prima piſcatione commemorare, retia eſſe disrupta, & in noviſſima dictum: *Et cum tam magni eſſent piſces, retia non ſunt disrupta*, de tali Eccleſia dictum eſſe, quod per illam non erat tranſiturus incircumciſus & immundus; ad immundos enim pertinere ſchismaticas ſeparationes, quia tunc non erunt, quia retia non ſunt disrupta. Hoc etiam ſignificaſſe, quod corvus avis immunda exierit de arca, & non redierit. Quæ tamen arca exeunte corvo non utique omnibus immundis animalibus caruit, ſed in ea fuerunt & munda & immunda usque ad diluvium, ſicut in Eccleſia boni & mali usque ad ſeculi finem. Sed ſicut non de immundis, ſed de mundis animalibus Noe obtulit ſacrificium, ita non ii, qui mali ſunt, ſed ii, qui boni ſunt, perveniunt ad eum. De Prophetis etiam, quia dixerant Donatiſtæ in litteris ſuis non eos communicare illis, in quos mala tanta dixerunt, reſponderunt Catholici, quod unum templum fuerit, quo univerſi utebantur, nec quemquam Prophetarum, qui tanta dixerunt in malos, conſtituiſſe ſibi aliud templum, ſacrificia, ſacerdotes. Et quia Donatiſtæ in litteris ſuis poſuerant teſtimonia ſcripturarum, quibus oſtenderent, ad peccata parentum etiam filios pertinere, (cum hoc utique nunquam recte intellectum ſit niſi de iis filiis, qui iniquitates parentum imitarentur,) reſponderunt Catholici, cum tanta in illum populum & acerba dicta. Sint divinis eloquiis, ut quaſi nullus illuc remanſiſſe videretur bonus, non ſolum ibi fuerunt iidem ipſi Prophetæ ſancti, verum etiam ex ipſo populo exorti

erant,

crati, quæ crimina eidem populo non hum nio, sed sermo divinus objecerat. Commen est etiam testimonium Propheticum, ubi sign ne cum malis perirent, qui gemebant facinor fiebant in medio eorum, nec tamen corpora parati sunt. Deinde ubi commemoratum, q paratio bonis hoc tempore ab impiis & malis beat, ne communicetur peccatis alienis, co licet & vitæ morumque dissimilitudine, nec a telligi debere, quod scriptum est: *Exite eorum, recedite inde, & immundum ne tetigeritis* discernamini aliter vivendo, & immunditiæ n senseritis; ubi etiam opportunissimo loco re est Donatistis ad illud, quod dixerant, cum e ret cognitor, ut sederent, scriptum sibi esse, talibus non sederent. Dictum est enim a Ca cum eorum litteris responderent, non sic in dam esse separationem a malis hoc tempore, admodum illi intellexerant, qui secum tanqu impiis non sederunt, quia scriptum est: *No concilio impiorum*; cum utique, si impios putare

jam illis objecta, ubi & se & illos, quibus dilationem dederunt, in Maximiniani schismate positos in damnatione ejusdem Primiani socios tamen illius contagio dixerunt non esse pollutos, qui Cæciliani criminibus orbem Christianum usque ad terminos terræ periisse contenderent.

Cap. X. Ad hæc Donatistæ cum validissimis Scripturarum documentis & exemplo suo de Maximianistis respondere non possent, ad illud, quod jam peractum fuerat, redierunt dicentes, mundum non bene intelligi Ecclesiam, in qua simul triticum & zizania jussa sunt crescere, cum Catholici & tot testimonia divina jam commemorassent, quibus ostenderetur mundus etiam in bona significatione positus, & in ea nonnisi Ecclesia posset intelligi, & quomodolibet acciperetur mundus, quando utrumque semen per mundum cresceret, non debere propter zizania totius mundi triticum deseri. Cum ergo hæc jam dicta fuissent, & quæstio ipsa jam terminata videretur, ad eam rursus summa inopia redierunt, eadem per eadem replicantes, quærentes, quomodo potuerit diabolus in Ecclesia seminare zizania. Deinde calumniantes, quod duas Ecclesias Catholici dixerint, unam, quæ nunc permixtos habet malos, aliam, quæ post resurrectionem eos non esset habitura, veluti non iidem futuri essent sancti cum Christo regnaturi, qui nunc pro ejus nomine, cum juste vivunt, tolerant malos. Ad hæc Catholici responderunt, etiam ipsos jam fuisse confessos, esse in Ecclesia vel occultos malos; & vicissim quæsierunt, quomodo eos in Ecclesia diabolus seminaverit, quod illi, quasi fieri non posset, de zizaniis requirebant. Repetierunt etiam Catholici testimonium Cypriani, qui eandem Evangelicam similitudinem non aliter intellexit, quam ut in Ecclesia diceret, zizania nec latere, sed cerni; contra quod testimonium illi omnino nihil ausi fuerunt respondere, cum auctoritatem

futuram, nunc habere malos mixtos, tunc
turam, sicut nunc mortalem, quod ex morta
staret hominibus, tunc autem immortalem
ea nullus esset vel corpore moriturus, sicut
duo Christi. quia prior mortuus, postea non r
Dictum est etiam de homine exteriore & inte
cum sint diversa, non tamen dici duos
quanto minus dici duas Ecclesias, cum iidem
nunc boni tolerant permixtos malos, & re
moriuntur, tunc nec mixtos malos habituri
omnino morituri. De ipso quoque numero
Donatistæ Scripturarum testimonio unam
commendaverunt, velut contra duas, quas
cos affirmasse jactabant, responsum est a C
etiam multas Ecclesias in Scripturis inveniri
septem, ad quas Joannes scribit; quæ tam
illius unicæ membra esse intelligerentur, ut
parerent multo minus sibi debere objici du
eandem ipsam unam dixerint non talem n
qualis in resurrectione futura esset, quanc
Apostolicis litteris non objiciantur multæ, e
una ipsa constaret. Ad hæc Donatistæ rursi

non eam fieri immortalem gratia Dei & effuſo pro ea ſanguine Salvatoris; ſed tempora decernenda eſſe dixerunt, præſens videlicet, quo moriuntur omnes ſancti, ſicut mortuus eſt ipſe Chriſtus, & futurum, quo reſurgent, & nullo morituro vivent cum illo, qui jam reſurrexit.

Cap. XI. Hæc inter eos cum agerentur, & quamvis manifeſta atque dilucida Donatiſtis certantibus ſuperflua replicarentur, promiſit cognitor de his ſe, quæ ſatis audiſſet, extrema ſententia judicaturum, & juſſit illud agi potius, unde extiterit prima cauſa diſſidii. Tunc Donatiſtæ urgere cœperunt, ut de his, quæ audiſſet, primitus judicaret. Quod cum etiam Catholici exigerent, & ille in eo, quod dixerat, permaneret, juberetque illud agi potius, ut cauſa primi diſſidii monſtraretur, petierunt Catholici, ut, quæ offerebant, recitarentur. Quod cum fieri præcepiſſet, obnixius Donatiſtæ reſiſtere cœperunt & cogere, ut jam de cognitis judicaret, eadem, quæ transacta fuerant, repetentes & addentes, quod omnino judicare de illa cauſa non deberet, quam volebat agi recitatione eorum, quæ a Catholicis oblata fuerant recitanda, dicentes, hujus cauſæ Chriſtum judicem eſſe debere, & invidiam facientes Catholicis, quod hominem petiverant judicem, dicentes etiam ſolita de perſecutionibus, quas perpeti viderentur. Ad hoc Catholici reſponderunt, nec de homine judice poſtulato eos debere facere invidiam, qui & de cauſa Maximianiſtarum judicaverunt, nec eam Chriſto judici ſervaverunt, & ipſam Cæciliani cauſam primitus ad hominem, hoc eſt, ad Imperatorem Conſtantinum accuſantes miſerunt, nec de perſecutionibus, quod aliquid ab Imperatoribus pro Eccleſia Catholici peterent, cum eorum circumcelliones ducibus clericis tam horrenda mala committerent. Ubi fruſtra reſponderunt, nihil hoc ad ſacerdotes pertinere, cum clericis duci-

bus

bus illi talia fecisse asserebant. Ibi etiam cum dictum esset, quod calce & aceto humanos oculos persecuti sint, in quo scelere diabolum crudelitate pervicerunt, qui hoc in sancti viri carne non fecit, quam in potestatem acceperat affligendam, hic Donatistæ quæsierunt, utrum, qui faciunt, filii essent diaboli, an qui patiuntur: quasi Catholici aliud, quam passiones suas dixerint immanissimas a clericis & circumcellionibus eorum. Verumtamen etiam hic non prætermiserunt Catholici, occasione oblata eis Maximianistas objicere, & dixerunt secundum eorum sententiam meliores esse Maximianistas, quos apud tres vel eo amplius Proconsules persecuti sunt. Illi enim si passi sunt, victi fecerunt. Et urgebant Catholici, ut responderent, utrum ex ipsis, quos damnaverunt & persecuti sunt, non susceperint Felicianum, & utrum non eum habeant in collegio suo. Ad quod illi objectum sicut semper omnino obmutescentes in aliud ierunt, objiciendo Catholicis, quod diabolum defendissent, quia dixerant eum sancti Job oculis pepercisse, unde illum isti crudelitate vicissent, & susceperunt accusare diabolum velut defensum a Catholicis, dicentes eum magis crudeliter in carne Job oculis pepercisse, ut manerent ad spectaculum vulneris, quod universo corpori inflixerat. Quod multum mirum est, quare hoc pro magno dicere voluerint, nisi forte ut intelligerentur pie fecisse, qui oculos in hominibus persecuti sunt, ne cruciarentur videndo vulnera sua, quæ ab eis per totum corpus acceperant. Sed cum iterum Donatistæ persecutiones, quas patiuntur, exaggerantes suorum quasdam mortes commemorarent in oppido Bagajensi, responsum est a Catholicis, eos hoc passos esse, dum eorum violentiæ resisteretur, quam & judici inferre conati sunt. In illo oppido commemoraverunt Catholici ab eis horrenda esse commissa, ita ut etiam basilica esset incensa, & in ignem missi Codices

dices ſancti, mortes autem illorum magis eſſe ex conſuetudine, quam habent, ut ſe ipſi præcipitent. Cumque his Donatiſtæ reſpondentes exaggerarent identidem velut perſecutiones, quas paterentur, tanquam ex his fructibus ſuos adverſarios malam eſſe arborem jactitantes & petentes identidem, ut de agro & zizaniis & de una & immortali Eccleſia judicaretur, contra autem Catholici fructus eorum commemorarent ſchiſmata & rebaptizationes, & quod ipſi primitus majores ſuos apud Imperatorem accuſaſſent, atque in hujusmodi mutuis objectis diu conflictatio verſaretur, maluit cognitor hæc omnia cohibere, promittens de his judicium poſteriore ſententia. Et recitari juſſit, quod a Catholicis oblatum jam legi cœperat & fuerat interruptum. Sic peracta eſt cauſa Eccleſiæ, quam magnopere Catholici curâverant a Cæciliani cauſa diſtinguere, quoniam ei non poſſet cujuslibet præjudicari criminibus, quæ contra omnes humanas criminationes tot teſtimonia divina meruiſſet. Ex hoc jam cœpit agi etiam cauſa Cæciliani.

Cap. XII. Quinto ergo loco hæc acta ſunt. Recitatæ ſunt duæ relationes Anulini Proconſulis ad Conſtantinum Imperatorem. Una, quæ jam ſuperius erat recitata, qua oſtendit, majores Donatiſtarum, id eſt, de parte Majorini dediſſe ſibi Chartas criminum Cæciliani, & poſtulaſſe Conſtantino mittendas, ſeque illas memorato Imperatori miſiſſe. Altera autem, qua oſtendit, ex ejusdem Imperatoris juſſione denos ex utraque parte ad agendam cauſam ut mitterent, eos ſe conveniſſe, atque illos promiſiſſe facturos. Tum deinde lectæ ſunt etiam litteræ ſupradicti Imperatoris ad Epiſcopos datæ, ubi eis cauſam Cæciliani injunxit audiendam. Atque inde ex ordine legi cœpit etiam Epiſcopale judicium Melchiadis Romani Epiſcopi & aliorum cum illo Gallorum & Italorum Epiſcoporum in eadem urbe Romæ factum. Cujus judicii prima

parte, id eſt, geſtis primi diei recitatis, ubi accuſatores Cæciliani, qui miſſi fuerant, negaverunt ſe habere, quod in eum dicerent, ubi etiam Donatus a Caſis nigris in præſenti convictus eſt, adhuc Diacono Cæciliano ſchisma feciſſe Carthagine; de Carthaginis enim ſchismate exorta eſt adverſus Eccleſiam Catholicam pars Donati, ubi etiam promiſerunt iidem adverſarii Cæciliani alio die ſe repræſentaturos, quos cauſæ neceſſarios ſubtraxiſſe arguebantur, & hoc mentiti ulterius ad judicium accedere noluerunt. Hac ergo judicii parte recitata cum cœpiſſet recitari, quid alio die geſtum ſit, interruperunt Donatiſtæ, & petere inſtantiſſime cœperunt, ut prius ea, quæ offerebant, recitarentur, aſſerentes non eſſe ordinis, ut prius abſolutio Cæciliani, quem nondum accuſaverant, legeretur; & de hoc aliquando diutius conflixerunt. Cum Catholici dicerent, non debere interrumpi, quod legi jam cœperat, donec ejusdem judicii omnia geſta terminarentur, illi autem e diverſo aſſererent, quæ interrumpebantur, nec incipi debuiſſe, ut legerentur, quoniam non competeret, prius defendi hominem, quam accuſari; ad hoc Catholici reſpondebant, cum cauſa ſchismatis a cognitore quæreretur, petiiſſe, ut illa legerentur, quæ oblata fuerant ad legendum, cum ageretur de perſona petitoris; duas itaque ob res illa voluiſſe recitari, ut appareret, eos primitus in hac cauſa hominem judicem poſtulaſſe, qui Catholicis faciebant invidiam, quod in hac collatione homo cognitor reſidebat, & ut petitoris perſona conſtaret, & quoniam legi cœpta fuerant, non debere interrumpi, ſed usque ad finem recitando perduci. Inter hæc cognitor cum hoc primo voluiſſet, quod a Catholicis petebatur, ut ea, quæ recitari cœperant, finirentur, poſtea tamen ei Donatiſtæ extorſerunt, ut ea, quæ ipſi offerebant, dilatis illis, legi permitterentur.

Cap.

Cap. XIII. Tunc Donatistæ aliquantum prælocuti ınt, quod Mensurius, qui fuerat ante Cæcilianum :cclesiæ Carthaginensis Episcopus, tempore persecutionis tradiderit persecutoribus sanctas Scripturas. :t hoc ut probarent, leger nt ejus Epistolam ad Seundum Tigisitanum datam, qui tunc Primatum habeat Episcoporum Numidiæ; in qua epistola videbatur ⁄lensurius velut de suo crimine confiteri, qui tamen on scripserat, se sanctos Codices tradidisse, sed poius, ne a persecutoribus invenirentur, abstulisse atue servasse, dimisisse autem in basilica novorum quæunque reproba scripta hæreticorum; quæ cum in·enissent persecutores,& abstulissent, nihil ab illo amlius postulasse; verumtamen quosdam Carthaginens ordinis viros postea suggessisse Proconsuli, quod lusi fuerant, qui missi erant ad Christianorum Scrituras auferendas & incendendas, quia non inveneant, nisi, nescio quæ, ad eos non pertinentia, ipsas utem in domo Episcopi custodiri, unde deberent roferri & incendi, Proconsulem vero ad hoc eis onsentire noluisse. In iisdem etiam litteris lectum st eos, qui se offerrent persecutionibus non comrehensi, & ultro dicerent, se habere Scripturas, uas non traderent, a quibus hoc nemo quæsierat, isplicuisse Mensurio, & ab eis honorandis eum proibuisse Christianos. Quidam etiam in eadem epistola ıcinorosi arguebantur & fisci debitores, qui occaone persecutionis vel carere vellent onerosa multis ebitis vita, vel purgare se putarent & quasi abluere ıcinora sua, vel certe acquirere pecuniam, & in cu:odia deliciis perfrui de obsequio Christianorum. Criıen tamen Donatistæ non ingerebant Mensurio nisi e Codicibus traditis. Mentitum eum quippe diceant, quod illi non fuerint Codices sancti, & peccaım suum tegere voluisse, quamvis & ipsam fictioem criminarentur. Recitarunt etiam rescripta Se-

figurarentur duo Testamenta vetus & no
dere persecutoribus noluit. Quod quidem
si sub hac figura est intelligendum, Men
tius adjuvabat; in suis enim litteris Mensu
hendebat eos, qui Scripturas sanctas, qu
non traderent, se tamen habere faterentur,
lier illa non fecit. Neque enim eos exp
qui quærebantur, apud se esse confessa e
gavit. Scripsit etiam Secundus, & ad se
sos a curatore & ordine Centurionem &
rum, qui peterent divinos codices exure
que respondisse: *Christianus sum & Episcopu*
ditor. Et cum ab eo vellent aliqua ecbola
cunque accipere, neque hoc eis dedisse
Eleazari Macchabæi, qui nec fingere volui
carnem se manducare, ne aliis præberet
tionis exemplum. Hæ litteræ Mensurii & Se
nec legendo terminarentur, Catholici pat
dierunt, quamvis testati fuerint, eas esse
nec ad ad causam Ecclesiæ pertinere.

Cap. XIV. Cognitor ergo commonens I

recitari. Et recitatum eſt a Donatiſtis Concilium ferme ſeptuaginta Epiſcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, ubi eum abſentem damnaverunt, quod ad eos venire noluerit, tanquam a Traditoribus ordinatus, & quia cum eſſet Diaconus, victum afferri Martyribus in cuſtodia conſtitutis prohibuiſſe dicebatur. Nominati ſunt etiam quidam collegæ Cæciliani, qui Traditores aſſerebantur publicis geſtis, quæ tamen geſta non legebantur. Inter hos autem maxime Felix Aptungenſis acerbius accuſatus eſt, ita ut fons malorum omnium diceretur. Deinde ſententiæ a ſingulis dictæ ſunt, primitus a Secundo Tigiſitano, qui eorum princeps fuit, deinde a cæteris, quibus expreſſerunt, ſe Cæciliano & collegis ejus non communicare. Hoc itaque Concilio recitato Catholici reſponderunt, illas litteras Menſurii & Secundi ad invicem datas ſatis demonſtraſſe pacatos, nihil poſtea criminis de facto Menſurii vel accuſatum vel judicatum, Concilium vero, quod contra Cæcilianum factum legerant, non quidem habere Conſulem & diem, ſed hinc ſe nullum crimen objicere, quod magis negligentiæ, quam fraudis eſſe potuerit.

Cap. XV. Sed obtulerunt iidem Catholici aliud Concilium ſub eodem Tigiſitano habitum in civitate Cirtenſi, cujus Conſul & dies cum legeretur, Donatiſtæ dixerunt, nec Conſulem nec diem talia ſolere habere decreta. Hic Catholici reſponderunt, illorum eſſe iſtum forſitan morem, qui Concilia ſua nollent in aliqua falſitate convinci, Catholicorum autem Concilia Conſules & dies ſemper habuiſſe. Deinde cœpit identidem Concilium, quod attulerant, recitari, ubi Secundus quosdam, de quorum traditione audierat, & ſigillatim interrogabat, & eos confeſſos a confeſſu removebat. Quod eo modo recitabatur, ut, cum ex Cirtenſi Concilio lecta eſſet confeſſio Traditorum, legeretur etiam de Concilio Carthagi-

quod ei objecit Purpurius, detentum eum
curatore & ordine, ut Scripturas daret,
cundus in litteris, quas Mensurio rescripser
confessus est, ubi ait, missum ad se fuiss
tore & ordine Centurionem & beneficiar
a se Scripturas petitas vel quælibet ecbc
quidem se non tradidisse dixit. Sed cum
commemoraverit tot Martyres, qui, cu
re noluissent, excruciati & occisi sunt,
ipse detentus & convictus, & nolens aliqui
nihil pati & dimitti potuerit, nec Mensuri
nec Purpurio respondit. Non enim Centuri
neficiario dixit, se Scripturas non habere
spondit, se omnino non tradere. Quod illi
quomodo illo dimisso renuntiare potuerint
exitio, non apparet, præsertim quia idem
non quoslibet infimos, sed etiam patresfami
hoc idem persecutoribus respondissent, cru
mortibus dixit occisos. Sed de hac re Catholi
Secundo crimen objecerunt, sed tantummo
ei Purpurius objecit, & propter quod pa
schisma fieret, omnia illa Deo dimittens cu

Cæcilianum a multis Epiſcopis fuiſſe damnatum. Hoc illud Concilium. Quia Catholici recitaverant relationes Anulini Proconſulis, quibus appareret, chartas criminum Cæciliani Conſtantino Imperatori eſſe transmiſſas, quod utique agentes confirmaverunt, a majoribus ſuis Cæcilianum apud Imperatorem accuſatum. Reſponſum eſt autem a Catholicis, illud Carthaginenſe Concilium ſic non præjudicare abſenti Cæciliano, quemadmodum non præjudicavit abſenti Primiano Concilium eorum, a quibus in Maximiani cauſa damnatus eſt, quoniam magis tenuit pars Donati, quod actum eſt poſtea pro Primiano, quam illius Concilii auctoritatem, quo fuerat ante damnatus; ſic ergo in Cæciliani cauſa debere attendi, quod poſtea geſtum eſt. Hic Donatiſtæ de Maximiani cauſa coarctati dixerunt, nec cauſam cauſæ, nec perſonam præjudicare perſonæ. Quam ſententiam in ore habere ſolent omnes Catholici, cum Donatiſtæ aliorum crimina aliis objicientes ſuam ſeparationem defenderent, & orbem Chriſtianum, neſcio, quibus Afrorum criminibus accuſarent. Nam & iſta collatione totum, quod egerant Catholici, ut Eccleſiæ cauſam a cauſa Cæciliani diſtinguerent aſſerentes, in Eccleſia permixtos malos non obeſſe bonis, nec eos ſuis maculare peccatis, hoc utique egerant, ut nec cauſa cauſæ præjudicaret, nec perſona perſonæ; quod ab adverſariis, dum aliud ageretur, voce apertiſſima confirmatum eſt. Sed cognitor cum quæſiiſſet, quid de Carthaginenſi Concilio Catholici reſponderent, iterum reſponderunt, non eſſe contemnendam ſimilitudinem cauſæ Primiani, quia & Dominus Chriſtus judæos de factis eorum convincens perducebat ad verum. Deinde Donatiſtæ longa proſecutione agebant, ut ex illius auctoritate Carthaginenſis Concilii confirmaretur Cæciliani damnatio, quod ad tot ſacerdotes venire noluerit, (quaſi non & Primianus ad eos, a quibus dam-

natus eſt, cum eorum factionem cognoſceret, ſimili voluntate non venerit) & quod non expectaverit Cæcilianus, ut princeps a principe ordinaretur; cum aliud habeat Eccleſiæ Catholicæ conſuetudo, ut non Numidiæ, ſed propinquiores Epiſcopi Epiſcopum Eccleſiæ Carthaginis ordinent: ſicut nec Romanæ Eccleſiæ ordinat aliquis Epiſcopus Metropolitanus, ſed de proximo Oſtienſis Epiſcopus. Hoc autem dicentes de ſua conſuetudine, quam, neſcio, quando inſtituerunt, Eccleſiæ Catholicæ præjudicare conabantur. Quæ conſuetudo ſi antiqua eſſet, hoc ipſum objeciſſent Cæciliano, quando eum abſentem damnaverunt. Dixerunt etiam ſcripſiſſe Optatum, quod Cæcilianus dixerit: *Si Traditores ſunt, qui me ordinaverunt, ipſi veniant & ordinent me.* Quod quidem ſi dictum eſt, ideo dici potuit ad illos irridendos, quibus hoc mandaſſe perhibetur; quoniam certus erat, ordinatores ſuos non eſſe Traditores. Non enim ait: *Quia Traditores ſunt*, ſed, *ſi Traditores ſunt*, ut eorum innocentia probanda reſtaret, ubi probari recte potuiſſet. Ad hæc, & ſi quæ alia prolixa proſecutione dixerunt, breviter reſponderunt Catholici, non ſufficere ad cauſam Cæciliani, Carthaginenſe Concilium ipſos etiam judicaſſe, qui eam ad Imperatorem accuſando miſerunt, & ſic demonſtrarunt, hoc potius eſſe exſpectandum, quo res pervenerit usque ad Imperatoris ſententiam, cui eandem cauſam mittendam duxerunt. Hoc enim Catholici inſtabant, ut omnibus morarum umbraculis amputatis illa potius legentur, quibus lectis olim cauſa finita, & Cæciliani innocentia manifeſtata luce clarius appareret. Quæ Donatiſtæ, ut legerentur, omnino nolentes quidlibet aliud interponendo impediebant. Nam cum cognitor quæſiiſſet, utrum prius eſſet factum Carthaginenſe Concilium, & poſtea miſſa fuerit ad Imperatorem cauſa Cæciliani, dixerunt Catholici, quoniam Conſulem & diem illud Con-

cilium

cilium non haberet, ad utrumque se respondere, quia si prius causa ad Imperatorem missa est, quo exitu terminata sit, expectari oportere; si autem postea nihilominus non istorum, sed illius judicium esse quærendum, quo eam post judicium suum mittendam putarunt. Sed cum multa Donatistæ insererent de Consule & die, cur in suorum majorum Concilio non legeretur, ne hinc falsitatis arguerentur, & assererent hanc esse Ecclesiasticam consuetudinem, ne dies & Consules decretis Episcoporum conscriberentur, legi volentes etiam Concilium Cypriani, ut hoc probarent, quia nihil aliud nisi moræ quærebantur: (Neque enim Catholici in eo causam suam constituerant, quando ad utrumque responderant, sive prius sive posterius esset illud Concilium, quod contra Cæcilianum apud Carthaginem fecerant,) jussit cognitor Catholicis instantibus, ut ista potius, quæ dilata fuerant, legerentur.

Cap. XVII. Tunc Donatistæ aliam quæstionem interposuerunt morarum plenissimam, sed revera in qua pro se laborare voluerunt, si possent ostendere, quod volebant, illud scilicet Cirtense Concilium falsum esse, ubi lectæ fuerant confessiones Traditorum invicem sibi ignoscentium, ne schisma fieret, quia ipsi legebantur, inter cæteros contra Cæcilianum absentem sententias protulisse. Hoc ergo falsum demonstrare conantes multa dixerunt, sed alia levia esse ipsi judicantes, duo quædam in ea quæstione multum commendaverunt, & in eis multum immorati sunt; unum, quia contra Ecclesiasticam consuetudinem ipsum Cirtense Concilium Consulem & diem haberet, alterum autem, quod persecutionis tempore non posset Concilium congregari. Exigebant ergo Donatistæ a Catholicis, ut vel alia Concilia proferrent antiqua Episcoporum, ubi ostenderent Consules & dies etiam conscriptos, vel de ipsis sanctis Scri-

archiva revolveret?) cum hoc viderent C
& in Melchiadis Concilio diem & Conſulem
ſtrabant, & de ipſis ſanctis Scripturis comme
runt, Prophetas indicia antiquiſſimorum tempc
litteris prænotaſſe, quoto anno, cujusque m
ni, quoto die menſis factum eſſet ſuper eos
Domini. Cognitor autem illud de die &
objectum contemnendum & removendum e
juſſit geſta apud Melchiadem habita cætera
& recitata ſunt. Quibus apparuit omnium,
conſederant, Epiſcoporum ſententiis & ipſius l
dis Cæcilianum abſolutum atque purgatum,
tum vero damnatum, qui præſens in prim
actione convictus, ille ſcilicet Donatus a Caſ
quem præſentem fuiſſe tunc conſtitit. Sed hoc
cum quæreretur a Donatiſtis, quid reſpond
illud Cirtenſe Concilium, eo redierunt conan
ſum eſſe monſtrare. Tum dixerunt, tempo
cutionis congregari non potuiſſe Concilium.
cognitor contempſit, & validum exiſtimans a
cis reſponſionem popoſcit, atque inter hæc q

lorum Martyrum passionem, unde persecutionis tempus probabatur, prope annum consecutum fuisse usque ad Consulem & diem Concilii Cirtensis. Responsio autem computantis officii mensem interfuisse suggesserat. Voluerunt ergo Catholici de tabulis tolli, quod dixerant, ut hoc solum gesta retinerent, quod officium responderat; hoc enim verius esse crediderant. Sed Donatistæ, quod a Catholicis dictum erat, noluerunt de tabulis tolli; unde Catholici non contenderunt, ut eorum in hoc calumniosus animus appareret. Porro autem illud erat verius, quod Catholici dixerant. Officium autem in computando errans falsum renuntiaverat; quod postea conscripta & diligentius considerata gesta docuerunt, sicut potest probare, quem libuerit legere, & non piguerit computare. Nam gesta Martyrum, quibus ostendebatur tempus persecutionis, Consulibus facta sunt Diocletiano novies & Maximiano octies pridie Idus Februarias; gesta autem Episcopalia Decreti Cirtensis post eorundem Consulatum tertio Nonas Martias, ac per hoc tredecim menses interesse inveniuntur, plures utique quam undecim, quos prius Catholici minus diligenter computando responderant. Sed officium ut falleretur, & mensem interesse responderet, eundem Consulatum putavit, post Consulatum autem non advertit, ubi annus jam alius agebatur. Proinde Catholici tanquam ex vera officii responsione cogebantur ostendere, tempore persecutionis illos undecim Episcopos in domum privatam convenire potuisse, Donatistis instantibus, ut hoc ex aliis Conciliis ostenderent, si aliquo tempore persecutionis facta Episcoporum Concilia reperire potuissent. Quod Catholici quoniam tunc inquirere & ad aurem veteres chartas in archivis Ecclesiasticis discutere non poterant, respondebant multo facilius duodecim homines in domum [privatim] convenire potuisse eo tempore, quo

etiam

etiam congregationes plebium fieri ſolebant, quamvis proſecutione fervente, ſicut ipſis geſtis Martyrum monſtrabatur, qui confitebantur in paſſionibus ſuis, ſe collectam & dominicum egiſſe. Hoc autem Catholici dixerant, & antequam ſupputaret & reſponderet officium, dictum eſt etiam a Catholicis Epiſcopalia illa geſta Cirtenſia, quæ diligentia majorum usque ad hæc tempora ſervari & inveniri potuerint, ſic habenda, quemadmodum illæ epiſtolæ Menſurii & Secundi, quas Donatiſtæ recitaverunt. Concilium quippe Carthaginenſe, ubi abſentem Cæcilianum ſeptuaginta damnaverunt, commemoratum eſt etiam a Melchiade habitum, ubi Cæcilianus eſt abſolutus. Litteræ vero illæ Menſurii & Secundi nusquam alibi commemoratæ dicebantur, (unde nullo alio teſtimonio veritas earum aſſerebatur,) nec tamen ideo dicebant Catholici falſas eſſe. Dictum eſt etiam hoc a Catholicis, ut probarent Donatiſtæ, ſi poſſent, tempore perſecutionis ſic ad ſe invicem ſcripſiſſe Epiſcopos, quemadmodum Menſurium & Secundum ſcripſiſſe proferebant. Quod non ideo dicebant Catholici, ut hinc illas Menſurii & Secundi litteras falſas eſſe monſtrarent, quæ, ſeu veræ ſeu falſæ eſſent, cauſæ nihil officerent, ſed ut hinc intelligerent Donatiſtæ, quam vana tergiverſatione Catholicos cogerent, alia proferre Concilia perſecutionis tempore congregata; quia ſi eis ſimili obſtinatione diceretur, proferte & vos alias epiſtolas perſecutionis tempore ſic ſcriptas & miſſas; quæ ſi aliquo modo deprehenderentur, & Codices occultati exigi poſſent, & ordo & curator & Centurio & beneficiarius ad diſcrimen capitis pervenire, qui Secundum tradere nolentem impunitum dimiſiſſe prodebantur, nullo modo ad horam reperirent alias epiſtolas tempore perſecutionis ab Epiſcopis ad Epiſcopos in tam longinqua terrarum ſimiliter datas. Cum ergo hinc diuturna conflictatio fieret ſæpe

repe-

repetentibus Donatiſtis, non potuiſſe tempore perſecutionis Concilium congregari ad Epiſcopum ordinandum, quia in apoſtaſia erat mundus, nec erant, quibus ordinaretur, & cætera talia, Catholicis autem reſpondentibus, quod & Epiſcopi facile congregarentur tam pauci, ut nec Concilium dici debeat, quando plebes congregabantur, ſicut geſta Martyrum teſtarentur, & erant ſine dubio, quibus ordinarentur Epiſcopi, ipſæ utique plebes, quas tunc ſolitas congregari geſta Martyrum loquebantur. Hæc cum aſſidue multis & variis modis dicerentur & reſponderentur, (nam & domum privatam Chriſtianis congregandis præſtitam conſtitit tempore perſecutionis, ſicut in quibusdam geſtis Martyrum legebatur,) quia Donatiſtæ dixerunt, fieri non potuiſſe, ut illo tempore domum ſuam quisquam præberet, & commemoratum eſt, usque adeo non eſſe incredibile, quod in privatam domum pauci illi Epiſcopi perſecutionis tempore convenerint, ut fervente perſecutione etiam in carcere doceantur baptizati Martyres, & illic a Chriſtianis celebrata Sacramenta, ubi Chriſtiani propter eadem Sacramenta tenebantur incluſi.

Cap. XVIII. Inter hæc ergo tandem aliquando ſæpe etiam cognitor interlocutus, fieri potuiſſe illum conventum ab Epiſcopis, quando & plebes congregatæ probabantur, compulit Donatiſtas, ut contra Concilium judiciumque Melchiadis, quo Cæcilianus purgatus atque abſolutus legebatur, ſi haberent aliquid, dicerent, quoniam illic potius, quam in illo Cirtenſi Concilio cauſa conſiſteret. Tunc Donatiſtæ ipſum Melchiadem cœperunt crimine traditionis arguere & dicere, majores ſuos propterea illius judicium refugiſſe, quod Traditor fuiſſet; quaſi non jam judicio ejus aſſiſterent, & reſponderent ſe in Cæcilianum non habere, quod dicerent. Sed tamen facto judice intento, utrum de traditionis crimine Melchiadis ali-

quod

nuit. Quibus peractis cum cognitor mirar
promissum & aliud recitatum, illi adhuc e
tiam deposcentes gesta alia recitarunt, in
gebatur Melchiades misisse Diaconos cum l
xentii Imperatoris & litteris Præfecti Pr
Præfectum urbis, ut ea reciperent, quæ ter
secutionis ablata memoratus Imperator
jusserat reddi. Et cum his quoque gestis n
chiadis crimen & cognitori & Catholicis
bus appareret, dixerunt Donatistæ, Strat
conum, quem cum aliis Melchiades ad
loca Ecclesiastica miserat, superioribus ge
tum esse Traditorem, & ideo volebant
chiadem crimine traditionis aspergere, quo
illo non degradato uteretur. In prosecuti
sua dixerunt, Melchiadem tertium Episco
ab illo, qui tunc erat, cum traditio illa
Hic cognitor requisivit, utrum saltem in
tionis gestis esset expressum, quod Strat
nus fuerit. Et recitatum est, eum horta
nissimæ superstitionis appellatum, quod

m potuisse, ut ille Traditor Straton Presbyter erit, iste autem alius Straton Diaconus, quoniam onatistæ dixerant, & Diaconos & Presbyteros hor- ores vanissimæ superstitionis a gentilibus appellari; uamquam omnes Clericos isto contumelioso nomine ntiles appellare potuerint, & multo esset incertius, ius gradus Clericus ille Traditor fuerit,) verum- nen etiamsi eum Diaconum fuisse posset ostendi, que hoc esse incredibile aut mirum, cum ante par- m tempus in ipsa urbe Roma duo Petri Diaconi erint. Illud quoque additum est a Catholicis, quia i demonstraretur, quod omnino non demonstra- tur, eundem Stratonem Diaconum tradidisse, quem stea Melchiades ad recipienda loca Ecclesiastica m aliis Diaconis misit, non continuo Melchiadem o crimine aspergi, quem potuit persecutio longe cere absentem, ut hoc omnino nesciret, eumque nocentem putaret, quem nemo reum accusando onstraret. Contra hic frustra Donatistæ eadem per dem diutissime clamaverunt. Post collationem sane iam de Cassiano Melchiadi calumniati sunt, quia iam hoc nomen & in Diaconis invenitur, quos ad æfectum misit Melchiades, & in illis gestis, ubi cta traditio recitata est. Quod si in collatione di- rent, facile potuit a Catholicis responderi, in tanta rba Romanorum Clericorum nihil mirum fuisse, si io vel plures non solum Stratones, sed etiam Cas- ini reperirentur, cum in duodecim Apostolis non lum duo Judæ, sed etiam duo Jacobi legeren- r, nisi forte ipsis licuisset Donatum Casensem a Do- to Carthaginensi distinguere, cum timerent, ne ajor auctor ipsorum Donatus Carthaginensis damna- s in Melchiadis judicio putaretur, & Catholicis non eret in tanta multitudine Clericorum Romanorum bere plures similibus nominibus appellatos. Fal- m enim erat, quod Donatistæ dixerant, convenire

per-

personas, convenire loca, convenire regiones, quando nec loca, nec regiones, nec ipsæ expressæ personarum dignitates de utrisque gestis, sed sola nominum convenientia legebatur, quam in diversis personis generis humani consuetudo frequentare non cessat.

Cap. XIX. Spernens itaque cognitor incertissimas suspiciones jussit aliquid manifestum contra illa gesta proferri, aut certe Constantini judicium, cujus mentio jam facta fuerat, recitari. Et recitatum est judicium Constantini, quemadmodum se inter partes causam Cæciliani cognovisse ad Eumalium Vicarium Africæ scripsisset, quod remotis omnibus arbitris Cæcilianum innocentem, illos calumniosissimos cognovisse testatus est, commemorans etiam in Arelatensi oppido pro Cæciliano factum Episcopale judicium, cui judicio jam plurimi ex dissensione consenserant, reliquis adhuc resilientibus & discordantibus: unde ipse de re tota inter partes coactus est judicare. Post harum Imperialium litterarum recitationem quæsivit cognitor a Donatistis, quid contradicerent. Ibi Donatistæ rursus ad Melchiadis calumniosam criminationem redire conati sunt. Unde cum essent cognitoris interlocutione depulsi, & ab eis esset flagitatum, ut contra judicium Melchiadis vel Imperialem sententiam, si haberent aliquid, recitarent, responderunt, etiam Imperatorias aures pravis suggestionibus inflatas. Ibi eis cognitor respondit, quod attentissime adverterat, inter partes fuisse judicatum. At illi exigere cœperunt, ut hoc legeretur, utrum inter partes judicaverit Imperator. Quod cum fuisset cognitore jubente recitatum, nihil invenientes quod dicerent, cœperunt de Consule memoratis Imperialibus litteris calumniari, quod sine Consule fuerant recitatæ. Hinc exorto conflictu, cum Donatistæ invidiose dicerent, Episcopale Concilium cum Consule fuisse recitatum, & Imperatoris litteras Consulem non habe-

bere, & Catholici responderent, non ibi causam nsistere, cognitor etiam interlocutus est evidentissis legibus definitum Imperialia constituta, etiamsi nsules non legerentur, in dubium non vocari. inde Catholici urgebant, ut aperte dicerent, falm esse, quod lectum est, posse enim archiva coniri.

Cap. XX. Sed hinc repulsi velut aliquid validissim prolaturi petierunt Optatum legi, (quod & ante tiverant,) unde se probaturos dicebant, Cæcilianm ab Imperatore damnatum, & promissum eis fue, sed dilatum. Prius ergo volebat cognitor, ut eximerent, utrum litteras Imperatorias arguere falsiis auderent. Quod quidem illi minime audebant, men nihilominus Consulem deesse invidiosissime caubantur. Optatum vero legi multo instantius flagibant. Hæc cum diutius agerentur, in alia charta arum Imperialium litterarum inventus est Consul. uod cum esset suggestum, Donatistæ dixerunt: *Certe nsulem habere non debuit;* quasi hoc aliquando dictum Tet, quod habere non debuerit, ac non etiamsi onsul defuisset, non impediri Imperialis constituti eritatem. Quod cum eis cognitor identidem reondisset, recitatus est & Optatus, recitantibus Doatistis, ubi ait: *Eo tempore idem Donatus petiit, ut ei everti licuisset, & ad Carthaginem accederet. Tunc a Philomeno suggestore ejus Imperatori suggestum est, ut bono acis Cæcilianus Brixiæ teneretur; & factum est.* In quius verbis Optati cum omnino nulla Cæciliani damatio, sicut illi demonstraturos se esse promiserant, eperiri potuisset, jussit cognitor totam paginam reitari, ut de superioribus & inferioribus verbis vountas ejus, qui scripserat, nosceretur. Et ex officio recitatum est: *Cæcilianus omnium supra memoraorum sententiis innocens est pronuntiatus.* Quod um recitaretur, Donatistæ dixerunt, hoc se non pe-

tas morarum inanium perplexitates, cun
nati nomine contendiſſent, quod non Ca
ſed Caſenſis Donatus in judicio Melchia
Cæcilianum aſtitiſſet, (quod & Catholi
bant,) aliquando tranſitum eſt.

Cap. XXI. Deinde quia Conſtantini li
bus eum inter partes cognoviſſe, & pr
contra illos judicaſſe conſtabat, cogni
quid haberent, reſpondere cogebat, petiv
libellum eſſe recitandum, quem dicebant
ſtantino a majoribus ſuis. In quo libell
teque monſtraverunt, quam falſum dixer
natione Cæciliani apud Brixiam. Idem q
lus oſtendit, quemadmodum contra eos ſe
ſtantinus. Nam ibi dicunt nullo modo ſe
caturos antiſtiti ipſius nebuloni, paratosq
peti, quidquid eis facere voluiſſet. Que
tini antiſtitem nebulonem utique Cæciliani
volebant. Quomodo ergo eum Conſtan
tem dicebant, cui ſe contra Conſtantinum
non communicare confirmabant, ſi eum
ſtantinum ſuperaverant, ita ut ab ill

Verinum Vicarium, ut libero eos dimittat arbitrio, se jussisse insinuans, ut de exilio remearent; in quibus litteris Constantinus sic eos detestatur, ut nihil illa indulgentia possit deformius inveniri. Quos utique non ita culpasset, sed magis laudasset, si ab eis Cæcilianus apud illum victus ab eoque damnatus Brixiæ relegaretur. Ac per hoc ista contra se ipsos proferentes atque recitantes, & a Cæciliano se superatos memorati Imperatoris judicio manifestissime monstraverunt, & suam falsitatem, qua eum dicebant esse damnatum, apertissime convicerunt. Et quia Catholicos persecutionem facere, se autem pati gloriabantur, Cæcilianum tamen per suas accusationes ab Imperatore damnatum etiam falso gloriari voluerunt. His itaque recitatis cum Catholici dicerent, & cognitorem breviter admonerent, quod etiam ipse cernebat, pro se illa, hoc est, pro innocentia Cæciliani, contra illos fuisse recitata, & hoc idem etiam ipse fuisset interlocutus, Donatistæ responderunt dicentes: *De libero arbitrio nihil dicit potestas tua.* Hoc enim putantes secundum Constantini litteras sibi posse a præsente cognitore concedi, eas etiam contra se pro Cæciliani causa recitandas existimaverunt. Hic cum eis cognitor respondisset, aliud sibi esse a præsentis temporis Imperatore præceptum, ierunt in aliud, quod contra se identidem multo mirabilius protulerunt.

Cap. XXIII. Recitaverunt etiam alias litteras ejusdem Constantini Imperatoris ad Probianum Proconsulem datas, quæ quidem Consules non habebant, sed nihil quasi de objectione mutua Catholici agere voluerunt; quamvis & hinc se ipsos Donatistæ convincerent, quam calumniose Catholicis id objecerint, cum prior chartula, ex qua recitatum est judicium Constantini, quo absolutus est Cæcilianus, Consules non haberet, qui tamen mox in alia chartula in-

illud judicium, quo se Constantinus inte
nia terminasse jam scripserat, cùm & in
quas ad Probianum Proconsulem datas 1
quibus quasi ostenderent, adhuc pende
quoniam ad se mitti jusserat Imperatoı
tanta contra se legerint, ut omnino mii
bus illa oculis adspicere, vel quo ore prc
tuerint. Ibi enim Constantinus dixit, ab
consule audientiam præstitam compete
cemque innocentem ab exustione Codicu
constitisse, illos autem esse in præsentia
qui diuturnis diebus eum interpellare non
ut eis liquido appareret, frustra eos Ca
diam comparare, & adversus eum violen
voluisse. Hic ergo per illas litteras no
cilianum, sed etiam Felicem purgatum,
centium persecutores apud Imperatorem
cuerúnt.

Cap. XXIV. Hac autem accepta o
Catholici recitandam protulerunt & ipsius
Proconsulis relationem de hac re ad C
datam ubi se causam Felicis audisse &

præcepto Imperatoris directus ad comitatum fuiſ- Ingentius, & quid poſtea geſtum eſſet, ut oſten- retur a Catholicis, exigentes & geſta proconſula- , quibus poſſint verbis, refellere conantes, quibus ſolutus eſt Felix, objicientes gratiam judicis, vel ppoſitas fuiſſe perſonas & cætera, quæ ſolent ho- nes contra geſta, quibus vincuntur, ſuſpicioſa erimonia jactitare. Dicebant etiam non recte Fe- em abſentem fuiſſe abſolutum. Ad iſta reſponſum a Catholicis, omnia quæ lecta ſunt, ad abſolutio- n Cæciliani & Felicis apertiſſime pertinere; ſi quid em Donatiſtæ arbitrarentur miſſo ad Comitatum entio pro ſe fuiſſe judicatum, & mutatum eſſe icium, quo Conſtantinus inter partes cognoſcens gato Cæciliano illos calumnioſiſſimos judicaverat, s debere proferre. Quando autem hoc Catho- dicebant, in illa temporis brevitate non poterant ſiderari Conſules, quorum ordinem in ipſis geſtis, voluerit conſiderare, inveniet poſterius ab Im- atore Conſtantino abſolutum eſſe Cæcilianum, am Felicis cauſam ab Æeliano Proconſule diſcuſ- a atque purgatam, poſt aliquot etiam annos Con- ntinum ſcripſiſſe ad Verinum Vicarium, quas litte- ipſi recitabant, ubi ſibi aſſerebant liberum arbi- um ab illo Imperatore conceſſum, in quibus litte- eos tanquam peſſimos chriſtianæ pacis inimicos endit. Quod utique non feciſſet, ſi aliquid pro s contra Cæcilianum judicaſſet, cum ad comitatum ſſus eſſet Ingentius. Cognitor ergo interlocutus eſt, n poſſe geſta, quæ tanta roboravit antiquitas, re- overi niſi aliis poſterioribus geſtis e contrario re- atis. Dictum eſt etiam a Catholicis, magis ad de- arandam Felicis innocentiam profuiſſe, quod abſens erat abſolutus; quia gratiæ ſuſpicio, ſi præſens eſ- t, potius oriretur.

præclusa sibi tantum nocere, quia hoc pot
incipiat. Per hæc enim fiet, ut velit aliq
nari. Declaratæ igitur veritati detecta fal
summittat. Unde universos ordinis viros,
etiam fundorum, actores, conductores t
divinæ, quam etiam privatarum possessic
nioresque omnium locorum hujus edicti a
commoneo, quatenus memores legum, di
æstimationis salutisque propriæ Donatista
venticula in omnibus civitatibus & locis
contendant, ita ut Ecclesias, quas eis h
mea absque Imperiali præcepto usque ad di
tiæ constat indultas, Catholicis tradere fin
tione festinent, ni malunt tot sanctionum
retiri: quas quidem, si unitati Catholicæ
voluerint, eorum esse sat certum est. Maj
causa atque solertia post detectam modis om
tatem superstitionemque convictam a prop
facinoris intentione depelli. Hi autem, qu
tita legum eorum se cœtibus miscuerint,
intelligant, pœnam se Imperiali arbitrio p

esse personas. Quid necesse est tot sanctionum, quoniam nulla emendatio subsecuta est, nexibus subdi? Ipsam vero Catholicorum Episcoporum, etiam post victoriam veritatis, noverint Donatistæ manere sententiam, ut completis collationibus, quas eis & ante oblatas publica conscientia retinetur, & nunc offerri sine dubitatione sat certum est, sese suscipi posse cognoscant. Superioris autem edicti fidem in omnibus certum est reservari. Unde unusquisque Donati communionis Episcopus ad loca propria sine ulla debet inquietudine ac molestia remeare, quatenus in propriis constitutus aut ad unam veramque Ecclesiam revertatur, aut satis legibus facere sine dissimulatione non differat. Hi autem, qui in prædiis suis Circumcellionum se turbas habere cognoscunt, sciant, nisi eorum insolentiam omnimodis comprimere & refrænare gestierint, maxime ea loca a fisco mox occupanda. Siquidem tam Catholicæ legi quam quieti publicæ, ut eorum conquiescat insania, in hac parte consulitur. Gestorum autem relectio, qua profertur, superius memoratum a Donatistis errorem schismatis extitisse, atque Cæcilianum & cæteros, quos improbe crediderant accusandos, fuisse purgatos, Sanctitatem vestram plenissime poterit edocere. *Et alia manu.* PROPONATUR. Datum Carthagini post Consulatum Varanis V. C. IV. Kalend. Julii.

---

qua múlctæ pecuniariæ imponuntur Donat

Impp. Honorius & Theodosius AA. Seleuc
Cassatis, quæ pragmatici vel adnotatioı
nostræ potuerint interpretari, & manentibus
etiam dudum super hoc definita sunt, & vete
cipum sanctione servata, nisi ex die prolatæ
nes Donatistæ tam Sacerdotes quam Cleric
Catholicæ se, a qua sacrilege descivere, re
tunc illustres singillatim pœnæ nomine fisc
auri pondo quinquaginta cogantur inferre:
les auri pondo quadraginta, Senatores au
triginta, Clarissimi auri pondo viginti, Sac
auri pondo triginta, Principales auri pond
Decuriones auri pondo quinque, Negotiat
pondo quinque, Plebei auri pondo quinque,
celliones auri pondo decem. Qui nisi a Co
bus, sub quibus commanent, vel Procur
Executori exigendi fuerint præsentati, ips
tur ad pœnam, ita, ut nec domus nostræ ho
hujuscemodi censura habeantur immunes.

ciofiffimi Sacerdotales ablati de Africano folo, quo ritu facrilego polluerunt, in exilium viritim ad fingulas quasque regiones fub idonea profecutione mittantur, Ecclefiis eorum vel conventiculis prædiisque, fi qua in eorum Ecclefias hæreticorum largitas prava contulit, proprietati poteftatique Catholicæ (ficut jam dudum ftatuimus) vindicatis. Datum III. Kal. Febr. Rav. Honor. IX. & Theodof. V. AA Coff.

Ibidem L. 54. *A.* CCCCXIV. 22. *Jun.* Idem AA. Juliano Proc. Africæ. Donatiftas atque hæreticos, quos patientia clementiæ noftræ nunc usque fervavit, competenti conftituimus autoritate percelli: 1. quatenus evidenti præceptione fe agnofcant & *inteftabiles*, & nullam poteftatem alicujus ineundi habere, fed perpetua inuftos infamia a cœtibus honeftis & a conventu publico fegregandos. 2. Ea vero *loca*, in quibus dira fuperftitio nunc usque fervata eft, Catholicæ venerabili Ecclefiæ focientur. 3. Ita ut *Epifcopi*, Presbyteri omnesque antiftites eorum & miniftri fpoliati omnibus facultatibus ad fingulas quasque Infulas atque Provincias exulandi gratia dirigantur. 4. Quisquis autem hos fugientes propofitam ultionem *occultandi* caufa fufceperit, fciat & patrimonium fuum fifci noftri compendiis adgregandum, & fe pœnam, quæ his propofita eft, fubiturum. 5. Damna quoque patrimonii pœnasque pecuniarias evidenter imponimus *viris*, *mulieribus*, perfonis fingulis & dignitatibus pro qualitate fui, quæ debeant inrogari. Igitur Proconfulari, aut Vicariano, vel comitivæ primi ordinis quisque fuerit honore fuccinctus, nifi ad obfervantiam Catholicam mentem propofitumque converterit, ducentas argenti libras cogetur exfolvere fifci noftri utilitatibus adgregandas. Ac ne id folum putetur ad refecandam intentionem poffe fufficere, quotiescunque ad communionem talem acceffiffe fuerit confutatus, toties mulcta exiga-

tur.

tur, & ſi quinquies eundem conſtiterit nec damnis ab errore revocari, tunc ad noſtram clementiam referatur, ut de ſolida ejus ſubſtantia ac de ſtatu acerbius judicemus. Hujusmodi autem conditionibus etiam Honoratos reliquos obligamus, ſcilicet ut Senator, qui nullo munitus extrinſecus privilegio dignitatis inventus in grege Donatiſtarum centum libras ſolvat argenti, Sacerdotales eandem ſummam cogantur exſolvere, decem primi Curiales quinquaginta libras argenti addicantur, reliqui Decuriones decem ſolvant libras argenti, quicunque in hæreſi maluerint permanere. 6. *Conductores* autem domus noſtræ, ſi hæc in prædiis venerabilis ſubſtantiæ uti *permiſerint*, tantam penſionem pœnæ nomine cogantur inferre, quantum in conductione penſitare conſuerunt. Eadem quoque emphyteuticarios auctoritas ſacræ definitionis adſtringet. 7. Conductores vero privatorum, ſi permiſerint in iisdem prædiis conventicula haberi, vel eorum patientia ſacrum myſterium fuerit inquinatum, referetur per judices ad ſcientiam dominorum, quorum intererit, ſi pœnam volunt ſacræ juſſionis evadere, aut certantes corrigere, aut perſeverantes commutare, ac tales prædiis ſuis præbere rectores, qui divina præ-[redacted]

bus hominum locisque colligi poterunt, ad largitio-nes sacras illico dirigantur. Dat. x. Kal. Jul. Rav. Constantio & Constante Coss.

Ibid. L. 55. Qua contra Donatistas gesta anno 411. sub Marcellino cognitore eo quamlibet mortuo & invidiose cæso plenam fidem & firmitatem obtinere declarantur. *A. CCCCXV.* 30. *Aug.* Idem AA. Juliano Proc. Africæ. Notione & sollicitudine Marcellini spectabilis memoriæ viri contra *Donatistas* gesta sunt ea, quæ translata in publica monumenta habere volumus perpetim firmitatem: *Neque* enim *morte cognitoris perire debet publica fides.* Dat. III. Kal. Sept. Rom. Constantio & Constante Coss.

Ibid. L. 56. *A. CCCCXV.* 25. *Aug.* Idem AA. Heracliano Com. Africæ. Sciant cuncti, qui ad ritus suos hæresis superstitionibus obrepserant sacrosanctæ legis inimici, plectendos se pœna & proscriptionis & sanguinis, si ultra convenire per publicum exercendi sceleris sui temeritate temptaverint, ne qua vera divinaque reverentia contagione temeretur. Dat. VIII. Kal. Sept. Honorio X. & Theod. VI. AA. Coss.

LV.

LEX IMP. THEODOSII JUNIORIS

A. CCCCXXVIII. 30. Maji.

in qua inter hæreticos, quibus nusquam in Romano solo conveniendi orandique locus relinquitur, enumerantur Donatistæ.

Ex Cod. Theod. Tit. de hæreticis *L.* 65.

Hæreticorum ita est reprimenda insania, ut ante omnia, quas ab orthodoxis abreptas tenent ubicunque *Ecclesias*, statim Catholicæ Ecclesiæ tradendas esse non ambigant; quia ferri non potest, ut, qui

nec

nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis possessas aut conditas suaque temeritate invasas ultra detineant. 2. Dein ut si alios sibi adjungant *Clericos* vel, ut ipsi æstimant, *Sacerdotes*, decem librarum auri mulcta per singulos ab eo, qui fecerit, & qui fieri passus sit, vel si paupertatem prætendant, de communi Clericorum ejusdem superstitionis corpore vel etiam donariis ipsis extorta nostro inferatur ærario. 3. Post hæc quoniam *non omnes eadem austeritate plectendi sunt*, Arianis quidem, Macedonianis & Apollinarianis, quorum hoc est facinus, quod nocenti meditatione decepti credunt de veritatis fonte mendacia, intra nullam civitatem Ecclesiam habere liceat. Novatianis autem & Sabbatianis omnis innovationis adimatur licentia, si quam forte temptaverint. Eunomiani vero, Valentiniani, Montanistæ seu Priscillianistæ, Fryges, Marcianistæ, Borboriani, Messaliani, Euchytæ sive Enthysiastæ, Donatistæ, Audiani, Hydroparastatæ, Ascodrogitæ, Fotiniani, Pauliani, Marcelliani, & qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerunt, Manichæi nusquam in Romano solo conveniendi orandique habeant facultatem, Manichæis etiam de civitatibus expellendis, quoniam nihil his omnibus relinquendi loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat injuria. Nulla his penitus præter Cohortalinam in provinciis & Castrensem indulgenda militia. Nullo donationis faciendæ invicem, nullo testamenti aut voluntatis ultimæ penitus jure concesso. Cunctisque legibus, quæ contra nos cæterosque, qui nostræ fidei refragantur, olim latæ sunt, diversisque promulgatæ temporibus, semper viridi observantia valituris, sive de donationibus in hæreticorum factis Ecclesias, sive ex ultima voluntate rebus qualitercunque relictis, sive de privatis ædificiis, in quæ Domino permittente vel cohibente convenerint, venerandæ nobis Catholicæ vindicandis Ec-

clesiæ, sive de Procuratore, qui hoc nesciente D mino fecerit, decem librarum auri mulctam, vel e: lium, si sit ingenuus, subituro, metallum vero pc verbera, si servilis conditionis sit, ita ut nec in p blico convenire loco, nec ædificare sibi Ecclesi: nec ad circumscriptionem legum quidquam medit: valeant, omni civili & militari, Curiarum etiam judicum sub viginti librarum auri interminatione pr hibendi auxilio. Illis etiam in sua omnibus manen bus firmitate, quæ de militia & donandi jure ac t stamenti factione vel negandi penitus, vel in cert vix concessa personas, pœnisque variis de diver sunt hæreticis promulgatæ, ita ut nec speciale qı dem beneficium adversus leges valeat impetratuı Nulli hæreticorum danda licentia, vel ingenuos v servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati m steriis, ad suum rursus baptisma deducendi, nec ve illos, quos emerint, vel qualitercunque habuerir necdum suæ superstitioni conjunctos prohibendi, C tholicæ sequi religionem Ecclesiæ. Quod qui fecer vel cum sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel i ctum non detulerit, exilio ac decem librarum aı mulcta damnabitur, testamenti & donationis facien utrique deneganda licentia. Quæ omnia ita custod decernimus, ut nulli judicum liceat delatum ad crimen minori aut nulli coercitioni mandare, nisi ip id pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. D: XII. Kal. Jun. Constantinop. Felice & Tauro Coss.

EXCER

A.

EX EPISTOLA PRI
LEONIS PAPAE I.

A. CCCCXL.

AD EPISCOPOS MAURITANIAE CAESAI

Maximinum quoque ex laico reprehensi dinatum tamen, si Donatista jam nc a spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab E quam quoquo modo adeptus est, non repel nitate, ita, ut & ipse libello ad nos edit cum se esse manifestet.

B.

FASTIDIOSUS ARIAN

Apud Fulgentium Ep. 9.

munio Sacramenti, sed consensus damnaret unumquemque peccati.

C.

EX SANCTI PETRI CHRYSOLOGI ARCHIEPISCOPI RAVENNATIS

Serm. 13.

Consiliis suis se diabolus prodit. *Mitte te deorsum.* Lapsus quærit, præcipitia imperat, & tali consilio per Africam Martyres facit, sine clamore dicendo: si vis Martyr esse, mitte te deorsum, ut eos impellat de alto ad mortem, non de humili tollat & elevet ad coronam.

D.

EX CASSIODORO

in Psalm. 60.

Audiant Donatistæ a finibus terræ Eccesiam clamare, & ipsi eam localem dicere protinus conquiescant. Contra vocem mundi quis possit audiri? Impudentissimum est, adversus trium testimonium loqui, & contra generalem sententiam non erubescunt impudenter armari. Cur novis inventionibus animas fatigant? Accipiant certe, quod credant, non quod sua iniquitate pervertant. Orat fidelis populus, *a finibus terræ quia factus est* Dominus *spes ejus*, posteaque se auditum hymnidica exultatione gratulatur, quoniam in conspectu Domini jugiter apparebit. Quid jam satisfaciat, si hoc non satiat? Videmus quotidie fieri, quod promisit, videmus mundum ad fidei Chri-

ſtianæ regulas convenire, & proh dolor! falſitas nititur abſcondere, quod decrevit veritas indicare.

E.

GREGORIUS MAGNUS

A. DXCI.

Lib. I. *Epiſt. Indict. IX. Epiſt.* 72.

Gregorius Gennadio Patricio & Exarcho Africæ. Sicut excellentiam veſtram hoſtilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere; ita oportet etiam inimicis Eccleſiæ ejus omni vivacitate mentis & corporis obviare, quatenus ejus & utroque triumpho magis ac magis eniteſcat opinio; cum & forenſibus bellis adverſariis Catholicæ Eccleſiæ vehementer obſiſtere, & Eccleſiaſtica prælia ſicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum eſt enim, hæreticæ religionis viros, ſi eis, quod abſit, ſuppetit nocendi licentia, contra Catholicam fidem vehementer inſurgere, quatenus hæreſeos ſuæ venena ad tabefacienda ſe valuerint Chriſtiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim, eos contra Eccleſiam Catholicam Domino eis adverſante colla ſubrigere, & fidem velle Chriſtiani nominis inclinare. Sed eminentia veſtra conatus eorum comprimat, & ſuperbas eorum cervices jugo rectitudinis premat.

Idem eod. in Lib. Ep. 75. *eod. A.* Gregorius univerſis Epiſcopis Numidiæ. Petiiſtis etenim per Hilarium Chartularium noſtrum a B. memoriæ prædeceſſore noſtro, ut omnes vobis retrotemporum conſuetudines ſervarentur. quas a Beati Petri Apoſtolorum Principis ordinationum initiis hactenus vetuſtas longa ſervavit. Et nos quidem juxta ſeriem relationis veſtræ conſuetudinem, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil uſurpare digno-

ignoscitur, immotam permanere concedimus, sive e Primatibus constituendis cæterisque capitulis, exeptis his, qui ex Donatistis ad Episcopatum perveiunt, quos provehi ad Primatus dignitatem, etiam um ordo Clericorum eos ad locum eundem deferat, odis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis comnissæ sibi plebis tantummodo curam gerere, non auem etiam illos antistites, quos Catholica fides Ecclesiæ sinu & edocuit & genuit ad obtinendum culnen Primatus, anteire.

Idem Lib. 2. *Ep.* 33. *A. DXCII.* Gregorius Coumbo Episcopo Numidiæ. Notum est, charissime n Christo Frater, quod antiquus hostis, qui primum hominem de Paradisi deliciis in hanc ærumnosam vitam callida persuasione deposuit, & in eo jam tunc humano generi pœnam mortalitatis inflixit; eadem nunc callidate ovium dominicarum pastores, quo facilius gregem capiat, transfusis conetur venenis inficere, & jure jam potestati propriæ vindicare. Sed nos, qui licet immeriti Sedem Apostolicam vice Petri Apostolorum Principis suscepimus gubernandam, ipso Pontificatus officio cogimur generali hosti, quibus valemus nisibus, obviare. Porrecta igitur petitione insinuaverunt nobis præsentium latores Constantius & Mustellus & asserunt, Ecclesiæ Pudentianæ Diacones in Numidia provincia constitutæ Maximianum ejusdem Ecclesiæ antistitem in loco, quo degit, corruptum præmio Donatistarum Episcopum nova licentia fieri permisisse, cum, etsi hoc anterior usus permitteret, manere atque persistere fides Catholica prohiberet. Ob hoc ergo fraternitatem tuam scriptis præsentibus necessario duximus adhortandam, ut veniente ad te Hilario Chartulario nostro, adunato Episcoporum universali Concilio, habito præ oculis terrore venturi judicis causa eadem subtili ac solerti debeat indagatione perquiri. Et si Capitulum hoc a præsentium

latoribus prædicto Episcopo documentis idoneis fuerit approbatum, a dignitate officioque, quo fungitur, omnibus modus degradetur, ut & ille ad pœnitentiæ lucra per agnitionem delicti redeat, & cæteri tentare talia non præsumant. Aequum est enim, ut, qui Jesum Christum Dominum nostrum hæretico accepta pecunia venumdedit, ut fertur, ab ejus videlicet sacrosancti Corporis & Sanguinis tractandis mysteriis submoveatur. Si qua autem inter eos extra crimen hoc damnorum quorumdam vel privatorum negotiorum, sicuti petitio Diaconorum ipsorum continet, versatur intentio, hanc tua fraternitas cum prædicto Chartulario nostro privata cognitione perquirat, & inter utramque partem justitia procedente definiat. Porro autem præsentium latorum insinuatione didicimus Donatistarum hæresim pro peccatis nostris quotidie dilatari, & valde plures data per venalitatem licentia post Catholicum baptisma a Donatistis denuo baptizari. Quod quam grave sit, Frater, oportet nos tota mentis intentione perpendere. Ecce lupus Dominicum gregem non jam in nocte latenter, sed in aperta luce dilaniat, & nos eum grassari in ovium nece cernimus, & nulla ei sollicitudine, nullis verborum jaculis obviamus. Quos ergo fructus Domino multiplicati gregis ostendemus, si & ipsum, quem pascendum suscepimus, otiosa mente cernimus a bestia devorari.... Vigilemus ergo, ne quid pereat, & si forte quid captum fuerit, vocibus divinorum eloquiorum ad gregem Dominicum reducamus, ut ille, qui Pastor pastorum est, vigilasse nos circa gregem suum suo misericors dignetur judicio comprobare. Hoc quoque vos necesse est solerter intendere, ut, siqua contra latores præsentium ejusdem Episcopi recta fuerit petitio, subtili debeat indagatione perquiri; & si fortasse ipsi pro sua culpa jure feriendi sunt, nequaquam censemus esse parcendum.

Idem

Idem Lib. 3. *Ep.* 32. *A. DXCIV.* Gregorius Pantaleoni, Præfecto Africæ. Hæreticorum nefandissimam pravitatem qualiter lex persequatur instantius, excellentiæ vestræ non habetur incognitum. Hi igitur, quos fidei nostræ integritas & legum damnat districtio mundanarum, non leve peccatum est, si vestris inveniant temporibus licentiam reserpendi. In illis igitur partibus, quantum didicimus, ita Donatistarum crevit audacia, ut non solum de suis Ecclesiis auctoritate pestifera ejiciant fidei Catholicæ Sacerdotes, sed hos, quos vera confessione aqua regenerationis abluerat, rebaptizare non metuant, valdeque miramur, si tamen ita est, ut vobis illic positis liceat hujuscemodi hominibus pravis excedere. Primum siquidem, quale de vobis judicium hominibus relinquatis, attendite, si hi, qui aliorum temporibus justa ratione compressi sunt, vobis administrantibus viam sui excessus inveniant. Deinde perditorum animas Deum nostrum de manu vestra scitote requirere, si tantum nefas, in quantum possibilitas exigit, emendare negligitis.

Idem ibid. Ep. 35. *eod. A.* Gregorius Victori & Columbo Episcopis Africæ. Comperimus Donatistarum stimulos sic in illis partibus gregem turbasse Dominicum, ac si nullius Pastoris moderamine regeretur, nuntiatumque nobis est, quod dicere sine gravi dolore non possumus, quod plurimi eorum venenatis jam sint dentibus laniati. Denique Sacerdotes canonicos pravissima de suis Ecclesiis temeritate repellere, & multos insuper, quibus salutem regenerationis aqua præbuerat, rebaptizantes pravitate nefandissima necavisse dicuntur. Quæ res animos nostros valde mœstificant, quod vobis illic positis damnatæ præsumtioni tantum scelus perpetrare licuerit. Qua de re fraternitatem vestram scriptis decurrentibus adhortamur, ut habito tractatu initoque concilio ita nascenti huic adhuc morbo inhianter ac tota virtute debeatis

obſiſtere, dummodo nec vires ex neglectu percipiat, nec in commiſſo vobis grege peſtilentiæ damna concutiat.

Idem Lib. 5. *Ep.* 36. *A. DXCVI.* ad Columbum Epiſcopum Numidiæ. Præterea res ad nos omnino dura & rectæ fidei inimica pervenit, quia, quod dici nefas eſt, Catholici homines & religioſi, quod eſt deterius, filios mancipiaque ſua vel alios, quos in poteſtate habent, in Donatiſtarum hæreſi baptizari conſentiunt. Et ideo ſi verum eſt, fraternitas veſtra hoc ſummopere ſtudeat emendare; quatenus ſinceritas fidei veſtræ ſollicitudine intemerata conſiſtat, & innocentes animæ, quæ Catholico baptiſmate ſalvari poterant, hæreticorum infectione non pereant. Quisquis ergo de his perſonis, quas ſuperius memoravimus, quemquam ſuorum apud Donatiſtas paſſus eſt baptizari, ad Catholicam eos fidem omni virtute omnique inſtantia ſtudeat revocare. Si quis vero talium de cætero hoc fieri de ſuis qualibet excuſatione pertulerit, a Clero ſit omnibus modis alienus.

Idem ibid. Ep. 63. Gregorius Mauricio Auguſto. Inter armorum curas & innumeras ſollicitudines, quas indefeſſo ſtudio pro chriſtianæ reipublicæ regimine

[redacted]

principales hactenus jussiones sortirentur effectum: hoc etiam subjungentes, quod in præfata provincia Donatistarum præmiis prævalentibus fides Catholica publica venundetur. At contra gloriosus vir Gennadius de uno eorum mihi similia questus est, qui talia querebatur, cui etiam duo alii certi in eadem re testimonium ferebant. Sed quia causa ipsa judicis secularis intererat, eosdem Episcopos ad pietatis vestræ existimavi esse vestigia dirigendos, ut per semetipsos serenissimis auribus suggerant, quæ se fatentur pro fide Catholica pertulisse. Ea propter obsecro, ut Dominorum Christianitas pro salute animæ & vita piissimæ sobolis suæ eos, quos tales esse cognoscit, districta ulcisci jussione præcipiat, & ruinam pereuntium ereptionis manu suspendat, atque insanis mentibus correptionis medicinam adhibeat, & errorum ab eis morbos expellat; quatenus, dum piæ provisionis vestræ remedio pestiferæ pravitatis fuerit caligo depulsa, & vera illic fides radios suæ serenitatis asperserit, cœlestis vos ante Redemptoris nostri oculos triumphus exspectet: quia, quos exterius ab hoste defenditis, etiam interius a diabolicæ fraudis veneno, quod est gloriosius, liberatis.

Fank

